Inštitut za narodnostna vprašanja

SIMULACIJA PRISELJEVANJA V LJUBLJANSKO URBANO REGIJO

Analiza etnične strukture prebivalstva Mestne občine Ljubljana

Zaključno poročilo

Uredila
Miran Komac in Mojca Medvešek

Ljubljana, junij 2005

Projekt Simulacija priseljevanja v ljubljansko urbano regijo – Analiza etnične strukture prebivalstva Mestne občine Ljubljana

Izvajalec:
Inštitut za narodnostna vprašanja, Erjavčeva 26, 1000 Ljubljana

Vodja projekta:
izr. prof. dr. Miran Komac

Sodelavci:
mag. Danilo Dolenc – strokovni sodelavec
Ana Kralj - soavtor
Andraž Melanšek – soavtor poglavja
dr. Mojca Medvešek - soavtor
doc. dr. Petra Roter - soavtor

Financer:
Mestna občina Ljubljana

Založil in izdal:
Inštitut za narodnostna vprašanja – Institute for Ethnic Studies
SI, 1000 Ljubljana, Erjavčeva 26, e-naslov: inv@inv.si

Oblikovanje ovitka:
Peter Babič

Tisk:
Tiskarna Pleško d.o.o.

KAZALO

1. UVOD 4

2. ETNIČNA/NARODNA PODOBA MESTNE OBČINE LJUBLJANA 7
2.1 Prostorska disperzija 44
2.2 Prebivalstvo po narodni/etnični pripadnosti in spolni strukturi 65
2.3 Prebivalstvo po narodni/etnični pripadnosti in starostni strukturi 68
2.4 Prebivalstvo po narodni/etnični pripadnosti in izobrazbeni strukturi 78
2.5 Prebivalstvo po narodni/etnični pripadnosti in poklicni strukturi 99
2.6 Prebivalstvo po narodni/etnični pripadnosti in statusu aktivnosti 119
2.7 Družina 140
2.8 Stanovanjske razmere 187

3. PRISPEVKI O INTEGRACIJSKI POLITIKI MESTNE OBČINE LJUBLJANA 204
3.1 Metodološki okvir raziskave 206
3.2 Demografska struktura vzorca prebivalcev Mestne občine Ljubljana 208

4. O INTEGRACIJI 218

5. /…/ DA SVOBODNO IZRAŽA PRIPADNOST SVOJEMU NARODU ALI NARODNI SKUPNOSTI 230
5.1 Interakcijska dimenzija 232
5.1.1 Družina 233
5.1.2 Področje dela 239
5.1.3 Prijateljske vezi 246
5.1.4 Soseščina 251
5.1.5 Druženje in prosti čas 258
5.1.6 Stiki z deželo izvora 259
5.2 Vključenost oziroma izključenost v/iz okolja v katerem živijo 263
5.3 Vrednotenje lastne narodne/etnične skupnosti 266
5.3.1 Odnos do narodnosti/etničnosti 266
5.3.2 Vloga in pomen veroizpovedi 268

6. /…/ DA GOJI IN IZRAŽA SVOJO KULTURO 276
6.1 Udejstvovanje v kulturnih društvih 276
6.2 Mediji in »nove« manjšinske skupnosti 284

7. /…/ DA UPORABLJA SVOJ JEZIK IN PISAVO 289
7.1 Pogovorni jezik doma 295
7.2 Učenje (neslovenskega) maternega jezika 300
7.3 Učenje neslovenskih jezikov v šoli 303
7.4 Neslovenski materni jezik kot izbirni predmet 305
7.5 Zagotavljanje ustreznih učiteljev za pouk jezikov 306
7.6 Zasilna možnost: dopolnilno oziroma fakultativno učenje neslovenskega maternega jezika 307

8. POLITIČNO SODELOVANJE PRIPADNIKOV MANJŠIN 310
8.1 Sistem manjšinskega varstva v Gradcu, prestolnici dežele Štajerske 310

9. UPRAVLJANJE IMIGRANTSKIH TOKOV V MESTNI OBČINI LJUBLJANA 319
9.1 Migracije, etničnost in stanovanjska oskrba 321
9.2 Stanovanjski trg in stanovanjska politika – značilnosti/problematika stanovanjske oskrbe ranljivih skupin 325

10. ZAKLJUČEK 342

11. PRIPOROČILA ZA OBLIKOVANJE INTEGRACIJSKE POLITIKE 352

12. REFERENCE 357

13. PRILOGA 366

1. UVOD

Urbana središča so od nekdaj prestavljala področja imigracije prebivalstva iz njihove bližnje in daljne okolice. Če se je to dogajalo drugje po svetu, bi bilo silno nenavadno, če bi procesi imigracije obšli Mestno občino Ljubljana (MOL). Procesi imigracije/emigracije, naj si bodo njihovi izvori ekonomske ali politične narave, so v ljubljanskem urbanem okolju pustili številne sledi in posledice. Predmet našega zanimanja bodo imigracijski tokovi v Ljubljano z etničnim predznakom. Pretežni del imigrantskih tokov v MOL se je odvijal s področIj nekdanje skupne jugoslovanske države. Zanimali nas bodo učinki imigracijskih tokov na spreminjanje narodne/etnične sestave prebivalstva MOL, obseg in stopnja integriranosti teh populacij v ljubljansko urbano sredino ter pomen, ki ga mestna oblast namenja priseljenim prebivalcem MOL, pripadnikov neslovenskega naroda.

V publikaciji bomo poskušali odgovoriti na naslednja delovna vprašanja:

Ali je MOL narodno/etnično pestra/heterogena občina? Za pripravo odgovora na to vprašanje so bomo uporabili podatke popisa prebivalstva leta 2002. Prebivalstvo MOL bomo prikazali po narodni, jezikovni in verski pripadnosti. Posamezne narodne/etnične skupnosti bomo predstavili po kraju rojstva, obdobju priselitve v MOL, spolu, starostnih skupinah, izobrazbi, statusu aktivnosti, veroizpovedi, tipu družine, rabi jezika v družini, številu živorojenih otrok, stanovanjskih razmerah in prostorski lociranosti v MOL.

Podatki kažejo, da MOL ni narodno/etnično homogena skupnost. Ob tem se ponuja naslednje vprašanje – ali ima MOL oblikovano ustrezno integracijsko politiko, ali so populacije Neslovencev prepuščene stihijskim procesom ('tihe') asimilacije? Branje dokumentov MOL pokaže, da MOL nima nikakršne politike integracije.

Ker je pričakovati, da se bodo procesi imigracije v MOL nadaljevali tudi v prihodnje, sledi vprašanje: kako oblikovati integracijsko politiko/politike na nivoju MOL, ki bo pripravljena v skladu z določbo 61. člena slovenske Ustave. Ustava Republike Slovenije v 61. členu (izražanje narodne pripadnosti) pravi: »Vsakdo ima pravico, da svobodno izraža pripadnost k svojemu narodu ali narodni skupnosti, da goji in izraža svojo kulturo in uporablja svoj jezik in pisavo.«

O večetničnosti, večjezičnosti, večkulturnosti MOL v uradnih dokumentih MOL, vključno s Statutom, ni mogoče najti nobene določbe. Pa vendar se dobršen del prebivalcev Ljubljane po narodni pripadnosti opredeljuje drugače kot pripadniki večinskega in dominantnega slovenskega naroda. Velika večina pripadnikov nedominantnih narodnih/etničnih skupnosti je prišla, kot bo razvidno iz predstavljenih podatkov v nadaljevanju, s območij nekdanje skupne

jugoslovanske države. Toda v MOL so prihajali in še prihajajo, kot nam kažejo statistični podatki, tudi pripadniki drugih narodov oziroma nacij.

Tabela 1: Prebivalstvo po državljanstvu, Mestne občine Ljubljana (Popis 2002)

država državljanstva	*N*
Slovenija	255.298
Bosna in Hercegovina	6.103
Jugoslavija	1.420
Hrvaška	1.104
Makedonija	676
Ruska Federacija	102
Kitajska	75
Italija	70
Avstrija	59
Nemčija	57
Ukrajina	56
Združene države Amerike	54
Francija	37
druge države	278
neznano	492
skupaj	265.881

Za MOL bi bilo pogubno, če ne bo nemudoma pristopila k izdelavi aktivne imigracijske in integracijske politike. Morda se bo marsikdo izgovarjal, da je priprava takšne politike domena nacionalnih oblasti. To v veliki meri drži (imigracijske kvote, delovna dovoljenja, državljanstvo), toda področje socialne integracije, promocija tolerance in sožitja, večkulturnosti se lahko uresniči le na terenu, na lokalni ravni. Kabinetno pripravljeni nacionalni programi in resolucije kulturnega sožitja bodo ostali mrtve črke na papirju, če jih lokalne oblasti ne bodo uspele ali želele uresničiti v vsakdanjem življenju.

Da bi problem odsotnosti politik integracije priseljencev znal predstavljati pomembno razvojno zavoro, je mogoče razbrati tudi iz drugih zapisov. V pripombah na strategijo razvoja Republike Slovenije sodelavci Ljubljanske urbane regije ugotavljajo, da je »ena od težav Slovenije, ki ogroža tudi njeno odpiranje in vključevanje v svet, in ni dovolj obdelana v SRS,[1] pomanjkanje tolerantnosti do priseljencev. Zato predlagamo, da se v strategijo kot horizontalne prioritete vključijo tudi enake možnosti med spoloma in tolerantnost.«[2]

Integracija je, kot je razvidno iz besedil, predstavljenih v tem poročilu, večplasten problem. Temu primerno velja pripraviti tudi integracijsko politiko oziroma politike. In takoj velja dodati: politike, oziroma politik integracije ne bi bilo modro pripravljati brez sodelovanja

[1] Strategija Republike Slovenije.
[2] Pripombe Ljubljanske urbane regije na osnutek Strategije razvoja Slovenije, str. 2. Dostopno na: http://www.gov.si/umar/projekti/srs/Stalisca/LUR.pdf (6. julij 2005).

pripadnikov priseljenskih skupnosti. Samo sodelovanje vseh subjektov, ki jih integracija zadeva, torej pripadnikov večinskega naroda in pripadnikov 'novih' narodnih manjšin, lahko privede do 'integracijske politike konsenza'. Poleg mnenja narodnih 'elit' (tako večinskih kot manjšinskih) velja pridobiti še mnenja čim širšega kroga pripadnikov obeh narodnih populacij – večinske in manjšinske. Posebnega nabora podatkov o integracijski politiki MOL nimamo na razpolago. Imamo pa nabor informacij, ki so bile pridobljene s projektom *Percepcije slovenske integracijske politike*, [3] ki je bil izpeljan v okviru CRP. Pri pripravljanju mnenj o integracijski politiki MOL smo uporabili rezultate omenjenega projekta; pri tem smo bazo prilagodili tako, da smo pri analizi uporabili le mnenja anketirancev, ki živijo v MOL. Kljub manjšemu vzorcu (N = 273) njihova stališča ponujajo solidno osnovo za razmislek o procesih integracije. Istočasno pa zamejen nabor anketirancev opozarja na potrebo po izdelavi celovitejše raziskave o etnični pestrosti MOL ter o željah teh populacij po ohranjanju in promociji prinešenih, oziroma podedovanih etničnih posebnosti. Posebno raziskovalno pozornost bi veljalo v tej zvezi posvetiti pripadnikom druge in tretje generacije priseljencev.

Zapisali smo, da se Ljubljana novim priselitvam ne bo mogla izogniti. Zato se postavlja vprašanje, kakšne so možnosti prostorskega lociranja novo prispelih prebivalcev v MOL? Analizi tega segmenta je v pričujoči raziskavi posvečeno posebno poglavje.

[3] Projekt *Percepcije slovenske integracijske politike* je potekal v okviru ciljnega raziskovalnega programa »Konkurenčnost Slovenije 2001–2006«. Izvajalci: Inštitut za narodnostna vprašanja, Fakulteta za družbene vede, Inštitut za slovensko izseljenstvo ZRC SAZU. Vodja projekta: izr. prof. dr. Miran Komac, Sodelavci: asist. mag. Romana Bešter, doc. dr. Mitja Hafner - Fink, doc. dr. Marina Lukšič - Hacin, Felicita Medved, dr. Mojca Medvešek, doc. dr. Mirjam Milharčič Hladnik, doc. dr. Petra Roter, mag. Natalija Vrečer.

2. Etnična/narodna podoba Mestne občine Ljubljana

Ob popisu prebivalstva Republike Slovenije leta 2002 je bilo ugotovljeno, da v MOL živi 265.881 oseb. Prebivalce MOL je mogoče razvrstiti po različnih značilnostih. V izhodišče pričujoče analize smo postavili tri konstante: narodna/etnična pripadnost, materni jezik in verska pripadnost. Preden pa opravimo razvrščanje prebivalstva MOL, velja zapisati nekaj temeljnih metodoloških vodil, ki so veljala ob popisu leta 2002.

Pred izvedbo popisa leta 2002 je bila spremenjena definicija prebivalstva**.** V popisih prebivalstva po II. svetovni vojni (1948–1991) je bilo upoštevano prebivalstvo s stalnim prebivališčem v Sloveniji (*de iure*). Med prebivalstvo Slovenije se je zato štelo osebe, ki so izjavile, da imajo v naselju popisa stalno prebivališče, ne glede na to, ali so bile ob popisu začasno odsotne. Med začasno odsotne so sodile osebe, ki so bile odsotne krajši čas, in tudi osebe na delu v tujini ter njihovi družinski člani, ki so z njimi živeli v tujini, ne glede na trajanje dela oziroma prebivanja v tujini (t. i. zdomci). Niso pa bili med stalne prebivalce Slovenije šteti državljani drugih republik in pokrajin nekdanje jugoslovanske države, ki so imeli v Sloveniji prijavljeno začasno prebivališče (delavci na začasnem delu v Sloveniji, študenti iz drugih republik). Ti so bili popisani kot stalni prebivalci tiste republike, v kateri so imeli prijavljeno stalno prebivališče, ne glede na to, da so na primer v Sloveniji živeli in delali že desetletja.

Pri popisu prebivalstva 2002 je bila metodologija spremenjena tako, da so med prebivalstvo države šteli tiste osebe, ki dejansko prebivajo na njenem ozemlju. Državljanstvo osebe pri tem ni bilo pomembno. Med prebivalce Slovenije so bili poleg državljanov Republike Slovenije prišteti tudi tujci.[4] Novost je bila tudi v tem, da v popisu 2002 kot prebivalci Slovenije niso bile več upoštevane osebe, ki so imele v Sloveniji stalno ali začasno prebivališče, vendar so že več kot eno leto prebivale v tujini (t. i. zdomci[5]).

Za razliko od prejšnjih popisov, ko je določena oseba postala stalni prebivalec na podlagi njegove izjave, da je stalni prebivalec Slovenije (ne glede na to, ali je imela stalno prebivališče tudi administrativno urejeno), in da je stalni prebivalec postal tako rekoč z dnem priselitve, je bila ob popisu leta 2002 določena oseba popisana kot stalni prebivalec le, če je izkazovala enoletno bivanje v Sloveniji.

[4] 'Tujcev' ob popisu prebivalstva leta 1991 skoraj ni bilo. Vsi sedanji tujci, ki so ob popisu leta 1991 že prebivali v Sloveniji (ne glede na to, ali so bili popisani ali ne), so bili tedaj državljani SFRJ.

[5] Številnim priseljencem iz nekdanje Jugoslavije je Slovenija služila samo kot odskočna deska za nadaljevanje poti v tujino. To se kaže v izjemno visokem deležu priseljenega prebivalstva med kategorijo zdomci.

Slovenija je imela v popisnem obdobju 1991–2002 negativni naravni prirast: umrlo je približno 3.500 prebivalcev več, kot se jih je rodilo. Ker je v Sloveniji ob popisu prebivalstva 2002 prebivalo 50.681 oseb več kot leta 1991, je mogoče vzroke za porast števila prebivalstva iskati v dveh procesih:

- priseljevanju iz tujine;
- legalizaciji prebivanja tistih državljanov nekdanje SFRJ, »ki so ob Popisu 1991 že prebivali v Sloveniji, vendar v Sloveniji niso imeli administrativno urejenega prebivališča, zato so bili kot prebivalci popisani v eni od drugih republik nekdanje Jugoslavije.«[6]

Priseljene osebe, ki so se v Slovenijo priselile v zadnjem desetletju 20. stoletja, analitiki statističnega gradiva razvrščajo v štiri kategorije:

- priseljeni državljani RS, ki so se v Slovenijo vrnili zaradi razpada nekdanje Jugoslavije (npr. častniki nekdanje JLA in njihovi družinski člani);
- priseljeni državljani RS, ki so se v Slovenijo vrnili po začasnem prebivanju v tujini (npr. zaradi dela, družinskih razlogov) oziroma po dolgotrajnem prebivanju v tujini (npr. predvojni in povojni izseljenci v evropske in čezmorske države); številni med njimi so bili rojeni v tujini in so imeli tam prvo prebivališče;
- begunci z območij nekdanje Jugoslavije, ki so ostali v Sloveniji, ker se ne morejo več vrniti v svoje izvorno okolje;
- sodobni ekonomski priseljenci, ki v Slovenijo še vedno prihajajo pretežno iz držav, nastalih na območju nekdanje Jugoslavije.[7]

MOL je imela v obdobju 1991–2002 negativno rast prebivalstva. Število prebivalcev se je zmanjšalo za 6.756 oseb – z 272.637 leta 1991 na 265.881 leta 2002 (tabela 2).

[6] Statistične informacije, št. 92/2003, SURS, Ljubljana, 2003, str. 38.
[7] Prav tam, str. 38–39.

Tabela 2: Število prebivalcev Mestne občine Ljubljana ob popisih leta 1991 in leta 2002 (popis 1991 in 2002)

mestna četrt	*Leto* 1991	*Leto* 2002	*spremembe 1991–2002*		*indeks*
			v številu	%	1991/2002
1. BEŽIGRAD	36316	33263	– 3053	– 8,41	91,59
2. CENTER	28351	24680	– 3671	– 12,95	87,05
3. ČRNUČE	10280	10901	+ 621	+ 6,04	106,04
4. DRAVLJE	15851	15756	– 95	– 0,60	99,40
5. GOLOVEC	11236	11413	+ 177	+ 1,57	101,57
6. JARŠE	12503	13968	+ 1465	+ 11,72	111,72
7. MOSTE	23350	23044	– 306	– 1,31	98,69
8. POLJE	18257	17774	– 483	– 2,65	97,35
9. POSAVJE	9733	9240	– 493	– 5,06	94,93
10. ROŽNIK	13045	12968	– 77	– 0,59	99,41
11. RUDNIK	9426	11198	+ 1772	+ 18,80	118,80
12. SOSTRO	4816	5749	+ 933	+ 19,37	119,37
13. ŠENTVID	12099	12187	+ 88	+ 0,73	100,73
14. ŠIŠKA	35104	31766	– 3338	– 9,51	90,49
15. ŠMARNA GORA	3576	4513	+ 937	+ 26,20	126,20
16. TRNOVO	15650	14712	– 938	– 5,99	94,01
17. VIČ	13044	12749	– 295	– 2,26	97,74
s k u p a j	272637	265881	– 6756	– 2,48	97,52

Določene spremembe je doživela tudi kategorija narodna pripadnost. Ob popisu prebivalstva leta 2002 je bil za popisovanje po narodni pripadnosti uporabljen podoben metodološki pristop kot pri preteklih popisih, in sicer subjektivni pristop. Vsakdo se je sam odločil, kateri etnični skupnosti pripada, oziroma se je odločil, da je narodno neopredeljen, ali je izjavil, da na vprašanje ne želi odgovoriti.

Prebivalstvo je bilo na podlagi tega pristopa razvrščeno v dve skupini:

- narodno opredeljeni,
- narodno neopredeljeni.

Na novo je bilo v klasifikacijo prebivalstva po narodni pripadnosti (narodno opredeljeni) vključeno poimenovanje Bošnjak, ohranjeno pa je bilo tudi poimenovanje Musliman v smislu etnične in ne verske pripadnosti. Rezultati popisa kažejo, da je tretjina muslimanskega prebivalstva želela ohraniti dotedanje poimenovanje – Musliman.[8] Za obdelovalce popisa se je pojavila dilema, kako to populacijo prikazati? Jo preprosto priključiti tisti kategoriji prebivalstva, ki se je opredelila za Bošnjake, ali prikazati Muslimane kot posebno kategorijo? Določbe v ustavi Bosne in Hercegovine, ki priznava tri konstitutivne narode (Srbe, Hrvate in Bošnjake), priporočila Zveze Bošnjakov, pa tudi rešitve v nekaterih državah, na Hrvaškem na primer, bi govorile v prid združevanju kategorij Musliman in Bošnjak. Mnogi bi verjetno v kategorijo Bošnjakov prišteli tudi tiste, ki so se opredelili kot Bosanci. Vendar se zdi, da bi takšne rešitve

[8] Osebe jugoslovanskega rodu, ki so se štele za Muslimane v pomenu etnične in ne verske pripadnosti, so se lahko narodnostno opredelile za Muslimane prvič leta 1961. Pred tem so bile narodnostno opredeljene kot 'Jugoslovan – neopredeljen'. Osebe, ki so se štele za muslimane v pomenu verske in ne narodnostne pripadnosti, so se opredelile po narodnostni pripadnosti tako, kot so želele, in sicer kot npr. Turki, Albanci, Srbi, Hrvati, Makedonci, Črnogorci itd. Zanimivo je, da obstaja v slovenskih letopisih poimenovanje Musliman tudi za popis leta 1953. Kako in kdo je ta vnos opravil in kdaj, ni bilo mogoče ugotoviti.

sodile v svet družboslovne alkimije. Rešitev, ki bi ustvarila enotno kategorijo Bošnjakov, bi gotovo ustrezala pripadnikom in zagovornikom bošnjaškega naroda. Toda ali bi takšna odločitev ustrezala tudi določbi 61. člena slovenske ustave? Na kateri pravni podlagi bi bilo mogoče dobrih 10.000 oseb 'prekrstili', proti njihovi volji, v Bošnjake? Če bi to sami želeli biti, bi se pač tako opredelili. Kaj bi se dogodilo, če bi nasilno poenotenje zašlo v sodne mline?

Prebivalci Slovenije, ki se niso narodno opredelili (narodno neopredeljeni), so bili v popisu 2002 razvrščeni takole:

- Jugoslovani;
- Bosanci (v podatkih preteklih popisov so bili prikazani kot regionalno opredeljeni);
- regionalno opredeljeni (npr. Istrijan, Prekmurec, Dalmatinec);
- drugi (osebe, ki so izjavile/označile, da so narodno neopredeljene).

Pomembno novost pri popisu leta 2002 je mogoče zaslediti tudi pri zbiranju podatkov o narodni pripadnosti in veroizpovedi pri mladoletnih osebah. Po določilih 10. člena Zakona o popisu prebivalstva, gospodinjstev in stanovanj v Republiki Sloveniji (Uradni list RS, št. 66/2000, 26/2001) se je morala o narodni/etnični pripadnosti in veroizpovedi vsaka oseba, stara 14 let ali več, opredeliti sama. Za otroke, mlajše od 14 let, so odgovor lahko posredovali starši, posvojitelj oziroma skrbnik.

Za člane gospodinjstva, ki so na kritični dan popisa (31. marec 2002) dopolnili vsaj 14 let starosti,[9] vendar so bili v času popisovanja oziroma v času obiska popisovalca odsotni ali se v navzočnosti drugih članov gospodinjstva oziroma popisovalca o narodni/etnični pripadnosti in veroizpovedi niso želeli opredeliti, so se podatki o narodni/etnični pripadnosti in veroizpovedi zbrali z Izjavo o narodni/etnični pripadnosti in veroizpovedi (vprašalnik P-3/NV), ki jo je popisovalec skupaj s kuverto za odgovor pustil v gospodinjstvu. Popisovalci so na terenu pustili več kot 250.000 izjav. Na ta način je bilo vsaki osebi omogočeno, da Izjavo o narodni/etnični pripadnosti in veroizpovedi izpolni sama in jo pošlje po pošti Statističnemu uradu Republike Slovenije. Vračanje Izjave o narodni/etnični pripadnosti in veroizpovedi ni bilo obvezno. Vrnjenih je bilo več kot 200.000 izjav. Urad je upošteval samo tiste prispele Izjave o narodni/etnični pripadnosti in veroizpovedi, ki so bile podpisane.

Zaradi spremenjene metodologije zajema podatkov ni mogoče izvesti natančne primerjave med popisnimi rezultati (podatki) leta 1991 in leta 2002. Spremenjena metodologija (obvezno samoopredeljevanje, pisne izjave) se pogosto navaja kot eden izmed ključnih razlogov (poleg emigracije, asimilacije in premikov med etničnimi skupinami) za precejšnje številčne

[9] Ob popisih leta 1953 in 1961 so za otroke, mlajše od 10 let, ob popisih 1971, 1981 in 1991 pa za otroke, mlajše od 15 let, odgovor o narodni pripadnosti posredovali starši ali drugi zakoniti zastopniki (skrbniki, posvojitelji). Za osebe, ki so bile med obiskom popisovalca odsotne, je v preteklih popisih odgovor o narodni pripadnosti popisovalcu lahko posredoval polnoletni član gospodinjstva.

spremembe pri posameznih narodnih skupinah. Metodologiji zajema podatkov pripisujejo tudi izjemno rast kategorije 'neznano'. V to kategorijo je bilo uvrščenih kar 126.325 oseb oziroma 6,4 odstotka prebivalstva Republike Slovenije.

Po oceni poznavalcev popisnega gradiva[10] je mogoče razloge za enormno povečanje kategorije neznano razvrstiti takole:

- nevrnjene izjave (50–60.000): popisovalci so na terenu pustili približno 250.000 izjav; vrnjenih pa je bilo med 190 in 200 tisoč izjav;
- nepravilno izpolnjene izjave: 10.000;
- odsotnost celotnega gospodinjstva v času popisa in zavrnitev odgovora: 5.000;
- statistične imputacije: osebe so bile v različnih statističnih bazah zabeležene, vendar na terenu niso bile popisane. Popisovalci so označili, da so se te osebe preselile, v kraju priselitve pa tudi niso bile popisane: 35.000;
- drugi razlogi: 6–16.000.

Ob popisu prebivalstva leta 2002 je v MOL živelo 265.881 prebivalcev. Po narodni pripadnosti, ki je predmet našega posebnega zanimanja, se je opredelilo 230.387 prebivalcev MOL, kar je predstavljalo 86,7 odstotka vseh prebivalcev MOL. Po narodni pripadnosti se ni opredelilo 2,3 odstotka (6.081)[11] prebivalcev, na vprašanje o narodni pripadnosti ni želelo odgovoriti 3,4 odstotka (8.956) oseb, za 7,7 odstotka (20.457) prebivalcev MOL pa je podatek o narodni pripadnosti ostal neznan. Podatki o narodni pripadnosti prebivalcev MOL so prikazani v grafu 1 in tabeli 3.

[10] Danilo Dolenc, SURS, pojasnilo z dne 27. avgusta 2003.
[11] V to kategorijo so všteti tisti, ki so se opredelili kot Jugoslovani, Bosanci, regionalno opredeljeni ali kako drugače opredeljeni.

Graf 1: Prebivalci Mestne občine Ljubljana glede na kategorije: narodno opredeljeni, narodno neopredeljeni, niso želeli odgovoriti in neznano (popis 2002)

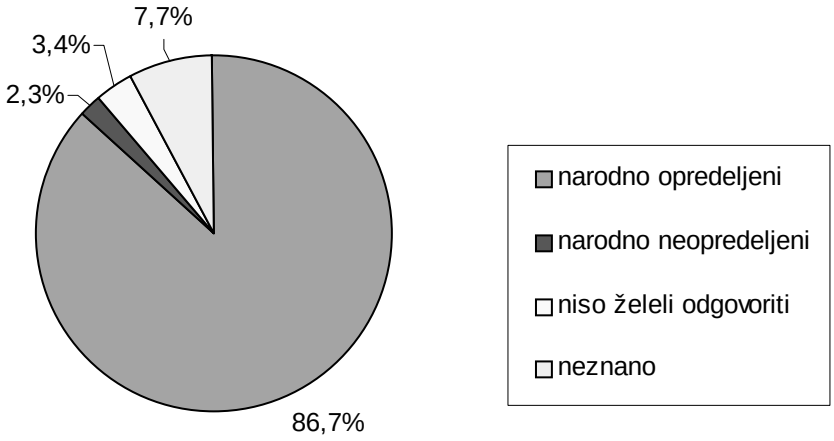

Razvrstitev prebivalcev MOL (po četrtnih skupnostih) po narodni pripadnosti je prikazana v tabeli 3.

Tabela 3: Narodna struktura prebivalstva po četrtnih skupnostih v Mestni občini Ljubljana (popis 2002)

zap. številka in ime četrtne skupnosti	SKUPAJ	NARODNO OPREDELJENI skupaj	Slovenci	Italijani	Madžari	Romi	Albanci	Bošnjaki	Črnogor.	Hrvati	Makedo.
1. BEŽIGRAD	33263	28393	24388	6	31	64	137	487	133	914	123
2. CENTER	24680	20975	18200	24	16	17	129	385	81	530	75
3. ČRNUČE	10901	9393	8462	*	5	0	31	107	24	261	*
4. DRAVLJE	15756	13838	11900	6	17	5	97	249	67	454	74
5. GOLOVEC	11413	9621	7778	4	11	38	66	332	44	403	37
6. JARŠE	13968	11753	8941	5	12	27	90	554	51	557	75
7. MOSTE	23044	19590	14040	10	25	9	163	1038	112	968	119
8. POLJE	17774	15786	13050	5	12	6	87	496	27	577	59
9. POSAVJE	9240	8223	7495	9	13	0	25	58	24	216	20
10. ROŽNIK	12968	11534	10667	4	*	*	14	127	12	235	22
11. RUDNIK	11198	10002	9027	4	8	0	56	213	43	196	15
12. SOSTRO	5749	5216	4955	0	*	0	*	28	6	48	*
13. ŠENTVID	12187	10959	10059	*	7	*	*	134	30	223	36
14. ŠIŠKA	31766	27547	23855	14	52	8	84	540	130	906	131
15. ŠMARNA GORA	4513	4138	3887	*	*	*	*	28	0	122	*
16. TRNOVO	14712	12514	10162	4	10	31	83	520	60	316	105
17. VIČ	12749	10905	9286	8	6	9	42	467	49	296	60
s k u p a j	**265881**	**230387**	**196152**	**107**	**227**	**218**	**1147**	**5763**	**893**	**7222**	**974**

zap. številka in ime četrtne skupnosti	NARODNO OPREDELJENI				NARODNO NEOPREDELJENI					niso želeli odgovor.	neznani.
	Muslim.	Nemci	Srbi	Drugi	skupaj	Jugo-slovani	Bosanci	regio. pripad.	neopre-deljeni		
1. BEŽIGRAD	353	11	1590	156	779	27	271	7	474	1155	2936
2. CENTER	317	10	1014	177	587	20	204	4	359	765	2353
3. ČRNUČE	78	4	369	32	151	*	*	*	105	439	918
4. DRAVLJE	160	4	735	70	355	13	141	*	199	498	1065
5. GOLOVEC	155	*	696	56	317	7	114	*	195	504	971
6. JARŠE	226	5	1144	66	408	10	166	*	231	629	1178
7. MOSTE	662	*	2342	100	858	18	340	8	492	1045	1551
8. POLJE	269	*	1133	62	411	4	196	*	210	603	974
9. POSAVJE	67	*	265	29	148	5	47	*	93	242	627
10. ROŽNIK	117	4	276	53	201	7	83	6	105	310	923
11. RUDNIK	99	*	265	74	148	6	76	*	63	314	734
12. SOSTRO	36	*	112	7	33	0	*	0	22	79	421
13. ŠENTVID	60	5	355	26	187	5	72	*	107	330	711
14. ŠIŠKA	336	7	1351	133	722	34	193	12	483	1096	2401
15. ŠMARNA GORA	0	*	76	16	27	0	*	*	22	100	248
16. TRNOVO	243	4	898	78	483	12	237	5	229	436	1279
17. VIČ	154	*	480	45	266	6	127	*	131	411	1167
s k u p a j	**3332**	**71**	**13101**	**1180**	**6081**	**177**	**2323**	**61**	**3520**	**8956**	**20457**

* V skladu z navodili Statističnega urada RS, je bilo treba zakriti vse podatke v povezavi z narodno pripadnostjo, če je bilo v posamezni celici 3 ali manj enot.
Vir: Statistični urad Republike Slovenije, 2002.

Največjo narodno/etnično populacijo predstavljajo Srbi (13.101 oseb), združena kategorija Muslimani, Bošnjaki, Bosanci (11.418 – glej tabelo 4) in Hrvati (7.222 oseb).

Tabela 4: Deleži prebivalcev Mestne občine Ljubljana opredeljenih kot Bosanci, Bošnjaki in Muslimani (popis 2002)

	Bosanci		Bošnjaki		Muslimani		skupaj	
	N	%	N	%	N	%	N	%
1. BEŽIGRAD	271	0,8	487	1,5	353	1,1	1.111	3,3
2. CENTER	204	0,8	385	1,6	317	1,3	906	3,7
3. ČRNUČE	*	0,4	107	0,9	78	0,7	227	2,1
4. DRAVLJE	141	0,9	249	1,6	160	1	550	3,5
5. GOLOVEC	114	1	332	2,9	155	1,4	601	5,3
6. JARŠE	166	1,2	554	3,9	226	1,6	946	6,8
7. MOSTE	340	1,5	1.038	4,5	662	2,9	2.040	8,8
8. POLJE	196	1,1	496	2,8	269	1,5	961	5,4
9. POSAVJE	47	0,5	58	0,6	67	0,7	172	1,9
10. ROŽNIK	83	0,6	127	1	117	0,9	327	2,5
11. RUDNIK	76	0,7	213	1,9	99	0,9	388	3,5
12. SOSTRO	*	0,2	28	0,5	36	0,6	75	1,3
13. ŠENTVID	72	0,6	134	1,1	60	0,5	266	2,2
14. ŠIŠKA	193	0,6	540	1,7	336	1,0	1.069	3,4
15. ŠMARNA GORA	*	0,07	28	0,6	0	0	31	0,7
16. TRNOVO	237	1,6	520	3,5	243	1,6	1.000	6,8
17. VIČ	127	1	467	3,7	154	1,2	748	5,8
skupaj	2.323	0,8	5.763	2,2	3.332	1,2	11.418	4,3

* V skladu z navodili Statističnega urada RS, je bilo treba zakriti vse podatke v povezavi z narodno pripadnostjo, če je bilo v posamezni celici 3 ali manj enot.
Vir: Statistični urad Republike Slovenije, 2002.

MOL sodi v skupino občin, ki imajo visok delež pripadnikov nedominantnih narodov (glej tabelo 5).[12]

Primerjava popisnih rezultatov leta 1991 in 2002 kaže na zmanjšanje števila prebivalcev, ki so se opredelili kot Slovenci (7,78 odstotka), Črnogorci (23,54 odstotka), Hrvati (33,33 odstotka), Makedonci (18,63 odstotka) in Srbi (22,95 odstotka). Povečalo pa se je število Albancev za 51,12 odstotka ter število prebivalcev, ki so se opredelili kot Muslimani oziroma Bošnjaki za 15,39 odstotka (glej podrobnejše podatke v poglavju o prostorski disperziji).

Tabela 5: Odstotek neslovenskega prebivalstva v mestnih občinah v Sloveniji (popis 2002)

	skupaj	Slovenci	Neslovenci	%	narodno neopredeljeni	niso želeli odgovoriti	neznano
Celje	48.081	38.221	4.148	8,6	664	1.362	3.686
Koper	47.539	33.826	6.840	14,4	1.680	1.499	3.694
Kranj	51.225	40.257	6.101	11,9	624	1.554	2.689
Ljubljana	265.881	196.152	34.235	12,9	6.081	8.956	20.457
Maribor	110.668	89.650	7.534	6,8	1.068	3.492	8.924
M. Sobota	20.080	17.637	1.031	5,1	100	332	980
N. Gorica	35.640	29.657	2.039	5,7	407	826	2.711
N. Mesto	40.925	33.016	2.952	7,2	458	1.189	3.310
Ptuj	23.242	20.408	643	2,8	96	518	1.577
S. Gradec	16.779	15.164	390	2,3	106	267	852
Velenje	33.331	23.517	6.065	18,2	709	1.125	1.915

Vir: Statistični urad Republike Slovenije, 2002.

Rezultati popisov prebivalstva po II. svetovni vojni kažejo, da je narodna/etnična pestrost MOL v največji meri rezultat migracijskih tokov s področij (republik, pokrajin) nekdanje skupne jugoslovanske države. Procesi imigracije so bili posebej intenzivni v obdobju od druge polovice 60. let do začetka 80. let 20. stoletja. Podatki o številu priseljenih prebivalcev MOL, pridobljenih s popisom leta 2002, iz drugih držav ter obdobju njihove priselitve so prikazani v tabeli 6 in grafu 2.

[12] Največji delež neslovenskega prebivalstva je »na Jesenicah (31 odstotkov), na katerih so večinska neslovenska narodnost Muslimani, podobno velja tudi za Velenje (20,5 odstotka). Na Jesenicah predstavljajo Bošnjaki in Muslimani skupaj skoraj 18 odstotkov narodno opredeljenega prebivalstva, v Velenju pa 8 odstotkov. Samo v štirih občinah (v Ljubljani, na Jesenicah, v Velenju in Kopru/Capodistria) jih živi več kot polovica od vseh v Sloveniji. (…) Ker je bilo priseljevanje v Slovenijo na pretežno dobro razvita gospodarska urbana področja, imajo nadpovprečen delež neslovenskega prebivalstva (nad 10 odstotki) poleg Maribora nekatere največje občine (Ljubljana – 14,9 odstotka, Kranj – 13,2 odstotka, Koper/Capodistria) ter nekatere manjše občine, ki so zaradi svoje industrije (oziroma premogovništva) potrebovale veliko nekvalificirane delovne sile (Trbovlje, Hrastnik, Tržič – vse tri občine nekaj nad 11 odstotkov).« Statistične informacije, št. 93/2003. SURS, Ljubljana, 2003, str. 70–71.

Graf 2: Priseljeno prebivalstvo v Mestno občino Ljubljana po letu priselitve in državi prvega prebivališča (popis 2002)

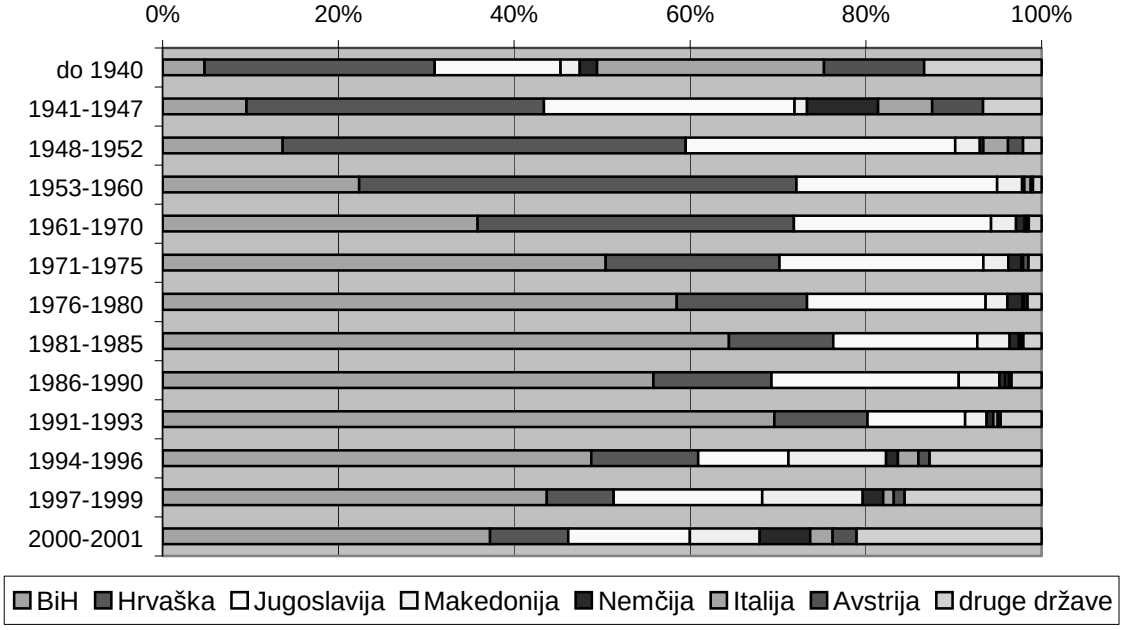

Vir: Statistični urad Republike Slovenije, 2002.

Tabela 6: Priseljeni v Mestno občino Ljubljana po letu priselitve in državi prvega prebivališča (popis 2002)

	Leto priselitve													
država prvega prebivališča	skupaj	do 1940	1941-1947	1948-1952	1953-1960	1961-1970	1971-1975	1976-1980	1981-1985	1986-1990	1991-1993	1994-1996	1997-1999	2000-2001
Ljubljana	42.190	921	1.323	1.180	3.228	7.142	6.489	7.227	4.273	3.582	2.379	1.413	2.201	832
Bih	19.480	44	126	161	722	2.559	3.271	4.227	2.753	2.000	1.656	689	962	310
Hrvaška	9.412	241	448	541	1.606	2.569	1.282	1.072	507	481	252	172	167	74
Jugoslavija	8.544	132	377	362	737	1.604	1.505	1.467	701	763	264	145	372	115
Makedonija	1.584	20	19	33	91	202	185	179	156	166	58	157	252	66
Nemčija	640	18	107	5	9	71	98	125	46	25	18	19	51	48
Italija	537	238	81	33	23	19	11	16	11	12	12	33	27	21
Avstrija	389	105	77	20	8	14	41	26	10	12	8	18	27	23
druge države	1.604	123	88	25	32	104	96	115	89	123	111	180	343	175

Vir: Statistični urad Republike Slovenije, 2002.

Podatki o procesih priseljevanja nam razkrivajo le malo informacij o narodni pripadnosti priseljencev. Lahko so celo zavajajoči, če jih beremo površno. Nekaj primerov. Z območij držav, ki so nastale na ozemlju nekdanje Jugoslavije, so se priseljevali tudi Slovenci. Med vsemi priseljenimi prebivalci MOL, teh je bilo ob popisu 2002 kar 42.190 oziroma 15,9 odstotka celotnega prebivalstva MOL, je 7.061 oseb izjavilo, da pripadajo slovenskemu narodu. Torej, v celotnem priseljenem kontingentu MOL je Slovencev kar 16,7 odstotka.

Prav tako ni mogoče povezovati brez ustreznih pojasnil, narodne pripadnosti in točno določene nekdanje republike oziroma države. Na primer, največ Srbov prihaja iz Bosne in

Hercegovine, dobršen del Albancev prihaja iz Makedonije, iz BiH prihaja 16,8 odstotka vseh v MOL živečih Hrvatov ter 6,4 odstotka vseh v MOL živečih Muslimanov. Podrobni podatki so prikazani v tabeli 7 in v grafičnih prikazih, ki sledijo tej tabeli.

Tabela 7: Prebivalstvo Mestne občine Ljubljana po državi rojstva in narodni opredelitvi (popis 2002)

država rojstva	skupaj	narodno opredeljeni														narodno neopredeljeni					niso želeli odgovoriti	neznano
		skupaj	Slovenci	Italijani	Madžari	Romi	Albanci	Bošnjaki	Črnogorci	Hrvati	Make-donci	Muslim.	Nemci	Srbi	drugi	skupaj	Jugosl.	Bosanci	regi. opred.	neopre-deljeni		
SKUPAJ	**265881**	**230387**	**196152**	**107**	**227**	**218**	**1147**	**5763**	**893**	**7222**	**974**	**3332**	**71**	**13101**	**1180**	**6081**	**177**	**2323**	**61**	**3520**	**8956**	**20457**
Slovenija	223691	199273	189091	37	84	103	324	1614	297	1687	210	1013	16	4536	261	2696	69	641	30	1956	5737	15985
BIH	19851	13628	1298	4	*	*	12	3925	11	1215	*	2069	*	4998	58	2473	30	1650	5	788	1639	2111
Hrvaška	9221	7397	2669	20	*	0	6	13	11	4150	*	7	0	460	50	386	7	14	19	346	725	713
Jugoslavija	8411	6424	1362	4	121	49	596	190	567	136	21	213	6	3052	107	432	69	16	5	342	650	905
Makedonija	1622	1253	166	0	*	32	201	*	*	*	726	16	0	23	76	34	*	*	*	32	87	248
Nemčija	575	457	374	*	0	*	0	7	*	12	*	4	42	*	*	13	*	*	*	10	21	84
Italija	550	458	405	39	0	0	0	0	0	9	0	0	0	*	*	4	*	*	0	4	12	76
Avstrija	358	282	230	*	0	0	0	*	0	*	0	5	*	*	*	13	0	0	*	12	8	1255
druge države	1602	1215	557	*	11	*	8	*	*	*	12	5	*	15	587	30	0	0	0	30	77	280

* V skladu z navodili Statističnega urada RS, je bilo treba zakriti vse podatke v povezavi z narodno pripadnostjo, če je bilo v posamezni celici 3 ali manj enot.
Vir: Statistični urad Republike Slovenije, 2002.

Graf 3: Prebivalci Mestne občine Ljubljana opredeljeni kot Slovenci, po državi rojstva (popis 2002)

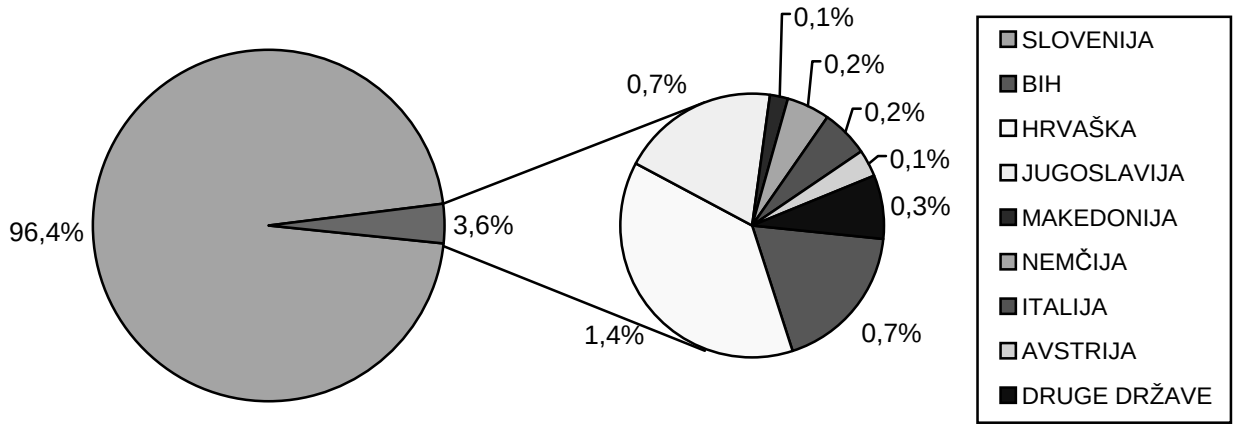

Tabela 8: Prebivalci Mestne občine Ljubljana opredeljeni kot Slovenci, po državi rojstva (popis 2002)

država rojstva	prebivalstvo MOL skupaj	Slovenci
SKUPAJ	**265881**	**196152**
SLOVENIJA	223691	189091
BIH	19851	1298
HRVAŠKA	9221	2669
JUGOSLAVIJA	8411	1362
MAKEDONIJA	1622	166
NEMČIJA	575	374
ITALIJA	550	405
AVSTRIJA	358	230
DRUGE DRŽAVE	1602	557

Vir: Statistični urad Republike Slovenije, 2002.

Graf 4: Prebivalci Mestne občine Ljubljana opredeljeni kot Italijani, po državi rojstva (popis 2002)

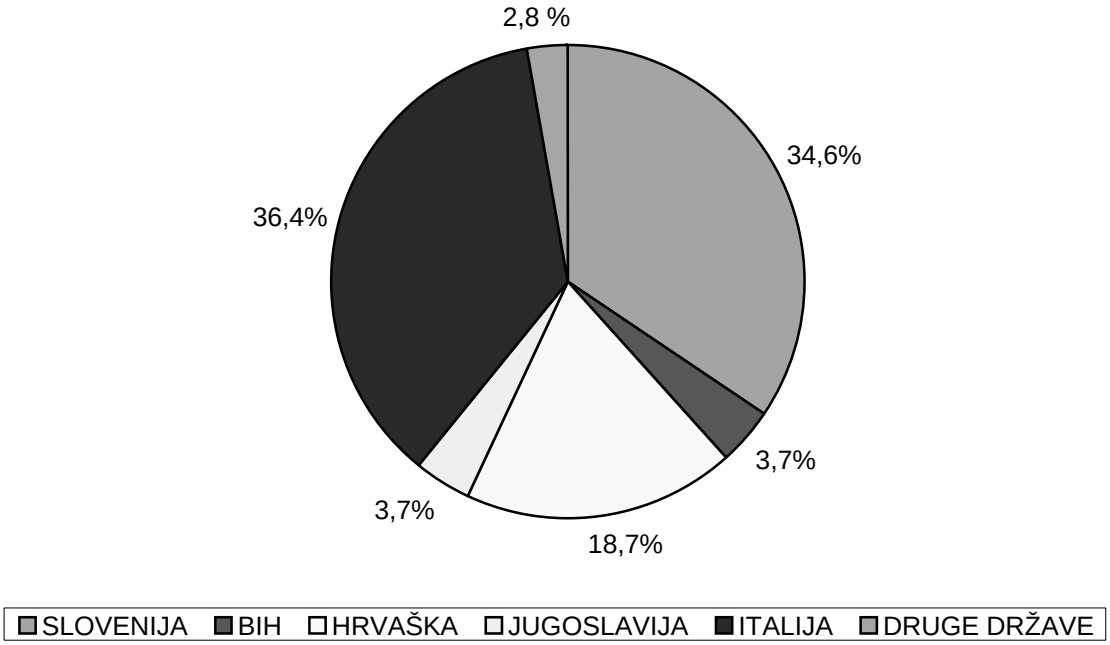

Tabela 9: Prebivalci Mestne občine Ljubljana opredeljeni kot Italijani, po državi rojstva (popis 2002)

država rojstva	prebivalstvo MOL skupaj	Italijani
SKUPAJ	**265881**	**107**
SLOVENIJA	223691	37
BIH	19851	4
HRVAŠKA	9221	20
JUGOSLAVIJA	8411	4
MAKEDONIJA	1622	0
NEMČIJA	575	*
ITALIJA	550	39
AVSTRIJA	358	*
DRUGE DRŽAVE	1602	*

* V skladu z navodili Statističnega urada RS, je bilo treba zakriti vse podatke v povezavi z narodno pripadnostjo, če je bilo v posamezni celici 3 ali manj enot.
Vir: Statistični urad Republike Slovenije, 2002.

Graf 5: Prebivalci Mestne občine Ljubljana opredeljeni kot Madžari, po državi rojstva (popis 2002)

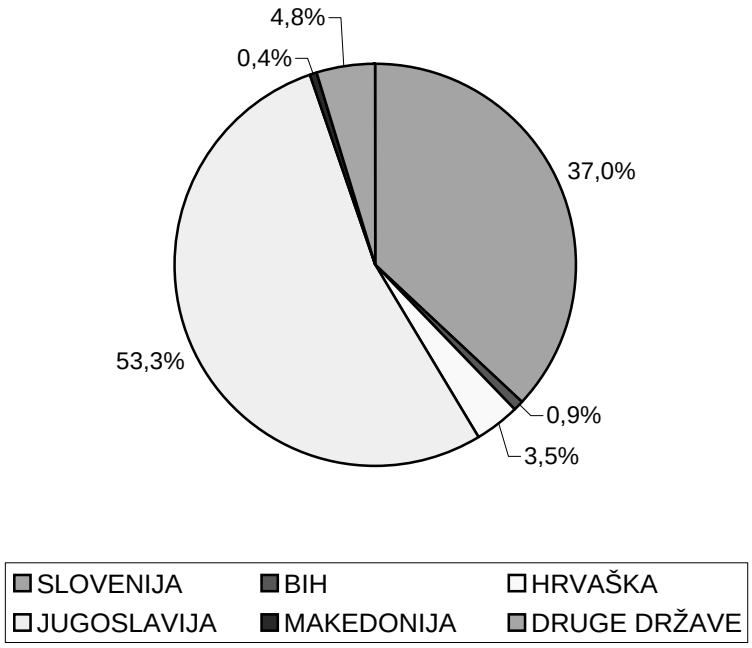

Tabela 10: Prebivalci Mestne občine Ljubljana opredeljeni kot Madžari, po državi rojstva (popis 2002)

država rojstva	prebivalstvo MOL skupaj	Madžari
SKUPAJ	**265881**	**227**
SLOVENIJA	223691	84
BIH	19851	*
HRVAŠKA	9221	*
JUGOSLAVIJA	8411	121
MAKEDONIJA	1622	*
NEMČIJA	575	0
ITALIJA	550	0
AVSTRIJA	358	0
DRUGE DRŽAVE	1602	11

* V skladu z navodili Statističnega urada RS, je bilo treba zakriti vse podatke v povezavi z narodno pripadnostjo, če je bilo v posamezni celici 3 ali manj enot.
Vir: Statistični urad Republike Slovenije, 2002.

Graf 6: Prebivalci Mestne občine Ljubljana opredeljeni kot Romi, po državi rojstva (popis 2002)

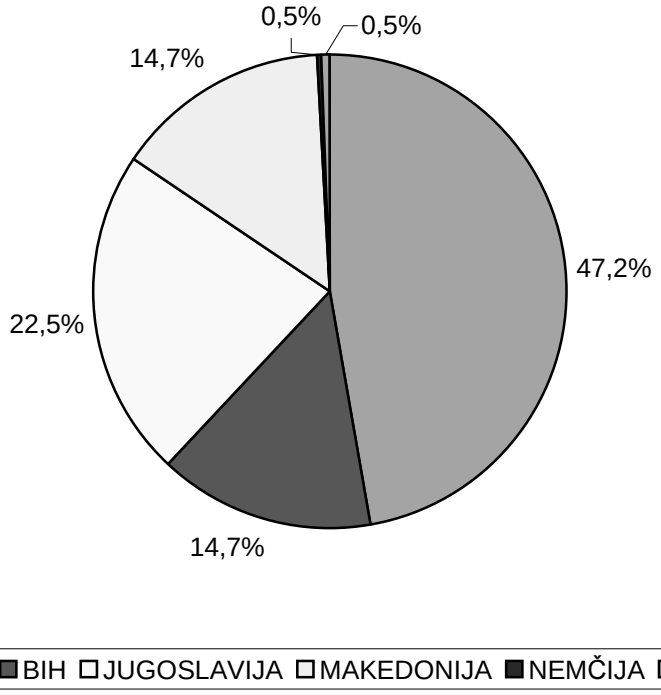

Tabela 11: Prebivalci Mestne občine Ljubljana opredeljeni kot Romi, po državi rojstva (popis 2002)

država rojstva	prebivalstvo MOL skupaj	Romi
SKUPAJ	**265881**	**218**
SLOVENIJA	223691	103
BIH	19851	*
HRVAŠKA	9221	0
JUGOSLAVIJA	8411	49
MAKEDONIJA	1622	32
NEMČIJA	575	*
ITALIJA	550	0
AVSTRIJA	358	0
DRUGE DRŽAVE	1602	*

* V skladu z navodili Statističnega urada RS, je bilo treba zakriti vse podatke v povezavi z narodno pripadnostjo, če je bilo v posamezni celici 3 ali manj enot.
Vir: Statistični urad Republike Slovenije, 2002.

Graf 7: Prebivalci Mestne občine Ljubljana opredeljeni kot Albanci, po državi rojstva (popis 2002)

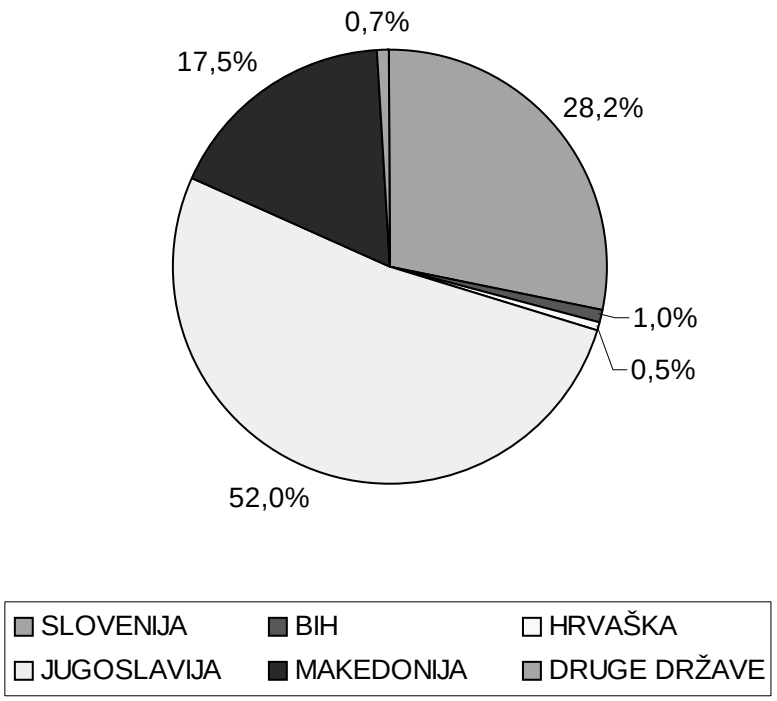

Tabela 12: Prebivalci Mestne občine Ljubljana opredeljeni kot Albanci, po državi rojstva (popis 2002)

država rojstva	*prebivalstvo MOL Skupaj*	*Albanci*
SKUPAJ	**265881**	**1147**
SLOVENIJA	223691	324
BIH	19851	12
HRVAŠKA	9221	6
JUGOSLAVIJA	8411	596
MAKEDONIJA	1622	201
NEMČIJA	575	0
ITALIJA	550	0
AVSTRIJA	358	0
DRUGE DRŽAVE	1602	8

Vir: Statistični urad Republike Slovenije, 2002.

Graf 8: Prebivalci Mestne občine Ljubljana opredeljeni kot Bošnjaki, po državi rojstva (popis 2002)

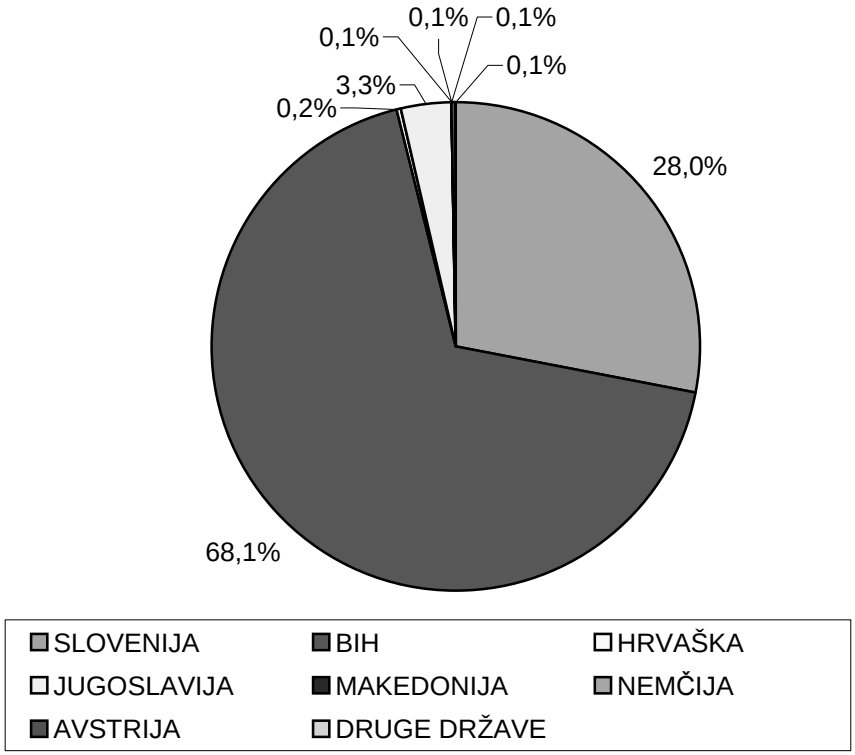

Tabela 13: Prebivalci Mestne občine Ljubljana opredeljeni kot Bošnjaki, po državi rojstva (popis 2002)

država rojstva	prebivalstvo MOL skupaj	Bošnjaki
SKUPAJ	**265881**	**5763**
SLOVENIJA	223691	1614
BIH	19851	3925
HRVAŠKA	9221	13
JUGOSLAVIJA	8411	190
MAKEDONIJA	1622	*
NEMČIJA	575	7
ITALIJA	550	0
AVSTRIJA	358	*
DRUGE DRŽAVE	1602	*

* V skladu z navodili Statističnega urada RS, je bilo treba zakriti vse podatke v povezavi z narodno pripadnostjo, če je bilo v posamezni celici 3 ali manj enot.
Vir: Statistični urad Republike Slovenije, 2002.

Graf 9: Prebivalci Mestne občine Ljubljana opredeljeni kot Črnogorci, po državi rojstva (popis 2002)

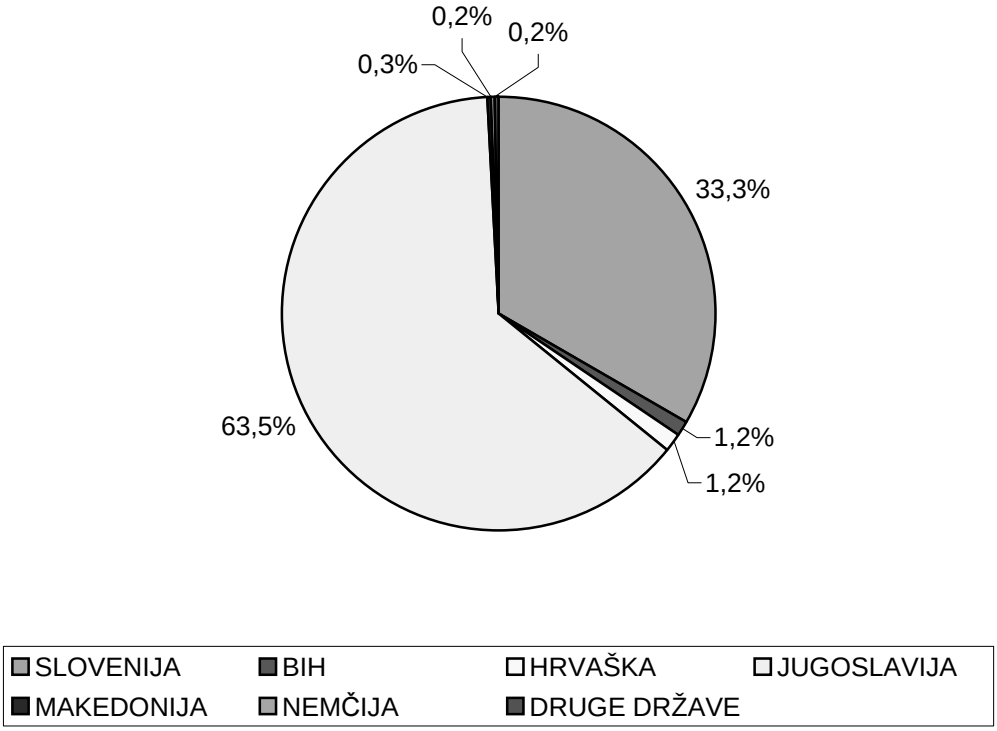

Tabela 14: Prebivalci Mestne občine Ljubljana opredeljeni kot Črnogorci, po državi rojstva (popis 2002)

država rojstva	prebivalstvo MOL skupaj	Črnogorci
SKUPAJ	**265881**	**893**
SLOVENIJA	223691	297
BIH	19851	11
HRVAŠKA	9221	11
JUGOSLAVIJA	8411	567
MAKEDONIJA	1622	*
NEMČIJA	575	*
ITALIJA	550	0
AVSTRIJA	358	0
DRUGE DRŽAVE	1602	*

* V skladu z navodili Statističnega urada RS, je bilo treba zakriti vse podatke v povezavi z narodno pripadnostjo, če je bilo v posamezni celici 3 ali manj enot.
Vir: Statistični urad Republike Slovenije, 2002.

Graf 10: Prebivalci Mestne občine Ljubljana opredeljeni kot Hrvati, po državi rojstva (popis 2002)

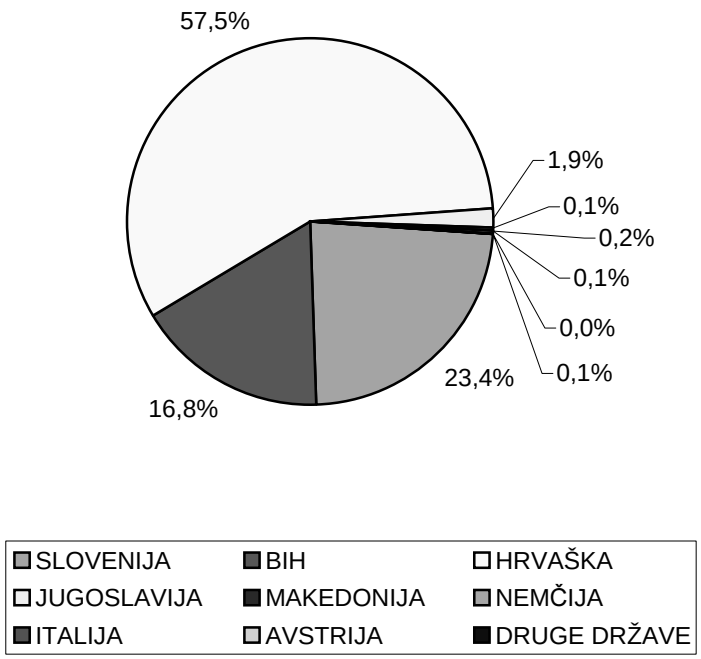

Tabela 15: Prebivalci Mestne občine Ljubljana opredeljeni kot Hrvati, po državi rojstva (popis 2002)

država rojstva	prebivalstvo MOL skupaj	Hrvati
SKUPAJ	**265881**	**7222**
SLOVENIJA	223691	1687
BIH	19851	1215
HRVAŠKA	9221	4150
JUGOSLAVIJA	8411	136
MAKEDONIJA	1622	*
NEMČIJA	575	12
ITALIJA	550	9
AVSTRIJA	358	*
DRUGE DRŽAVE	1602	*

* V skladu z navodili Statističnega urada RS, je bilo treba zakriti vse podatke v povezavi z narodno pripadnostjo, če je bilo v posamezni celici 3 ali manj enot.
Vir: Statistični urad Republike Slovenije, 2002.

Graf 11: Prebivalci Mestne občine Ljubljana opredeljeni kot Makedonci, po državi rojstva (popis 2002)

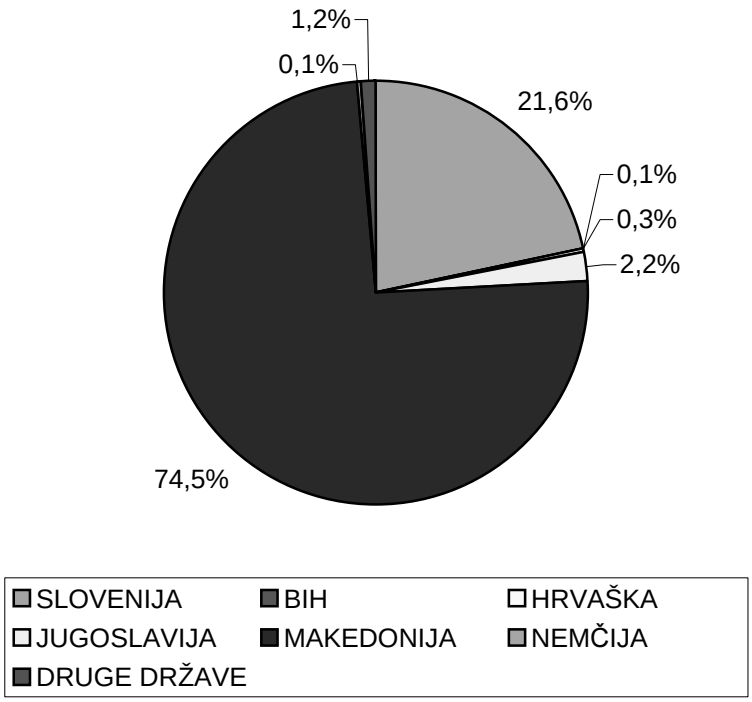

Tabela 16: Prebivalci Mestne občine Ljubljana opredeljeni kot Makedonci, po državi rojstva (popis 2002)

država rojstva	*prebivalstvo MOL skupaj*	Makedonci
SKUPAJ	**265881**	**974**
SLOVENIJA	223691	210
BIH	19851	*
HRVAŠKA	9221	*
JUGOSLAVIJA	8411	21
MAKEDONIJA	1622	726
NEMČIJA	575	*
ITALIJA	550	0
AVSTRIJA	358	0
DRUGE DRŽAVE	1602	12

* V skladu z navodili Statističnega urada RS, je bilo treba zakriti vse podatke v povezavi z narodno pripadnostjo, če je bilo v posamezni celici 3 ali manj enot.
Vir: Statistični urad Republike Slovenije, 2002.

Graf 12: Prebivalci Mestne občine Ljubljana opredeljeni kot Muslimani, po državi rojstva (popis 2002)

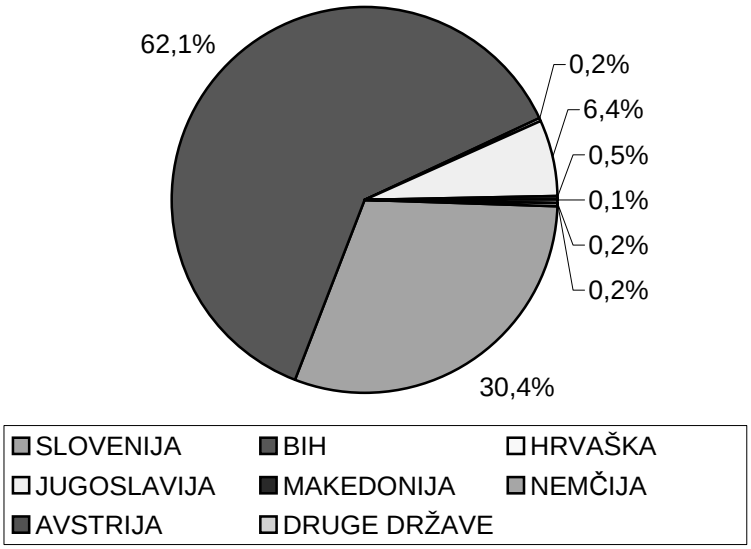

Tabela 17: Prebivalci Mestne občine Ljubljana opredeljeni kot Muslimani, po državi rojstva (popis 2002)

država rojstva	prebivalstvo MOL skupaj	Muslimani
SKUPAJ	**265881**	**3332**
SLOVENIJA	223691	1013
BIH	19851	2069
HRVAŠKA	9221	7
JUGOSLAVIJA	8411	213
MAKEDONIJA	1622	16
NEMČIJA	575	4
ITALIJA	550	0
AVSTRIJA	358	5
DRUGE DRŽAVE	1602	5

Vir: Statistični urad Republike Slovenije, 2002.

Graf 13: Prebivalci Mestne občine Ljubljana opredeljeni kot Nemci, po državi rojstva (popis 2002)

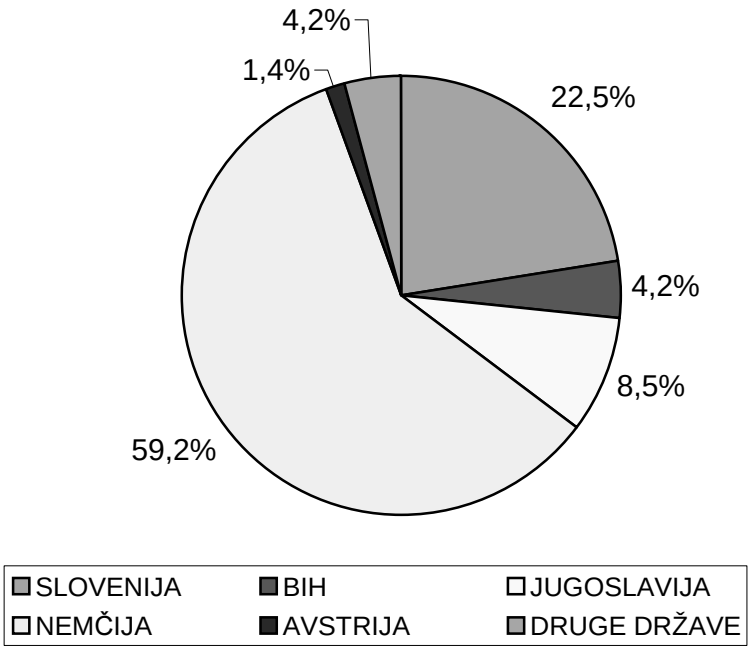

Tabela 18: Prebivalci Mestne občine Ljubljana opredeljeni kot Nemci, po državi rojstva (popis 2002)

država rojstva	prebivalstvo MOL skupaj	Nemci
SKUPAJ	**265881**	**71**
SLOVENIJA	223691	16
BIH	19851	*
HRVAŠKA	9221	0
JUGOSLAVIJA	8411	6
MAKEDONIJA	1622	0
NEMČIJA	575	42
ITALIJA	550	0
AVSTRIJA	358	*
DRUGE DRŽAVE	1602	*

* V skladu z navodili Statističnega urada RS, je bilo treba zakriti vse podatke v povezavi z narodno pripadnostjo, če je bilo v posamezni celici 3 ali manj enot.
Vir: Statistični urad Republike Slovenije, 2002.

Graf 14: Prebivalci Mestne občine Ljubljana opredeljeni kot Srbi, po državi rojstva (popis 2002)

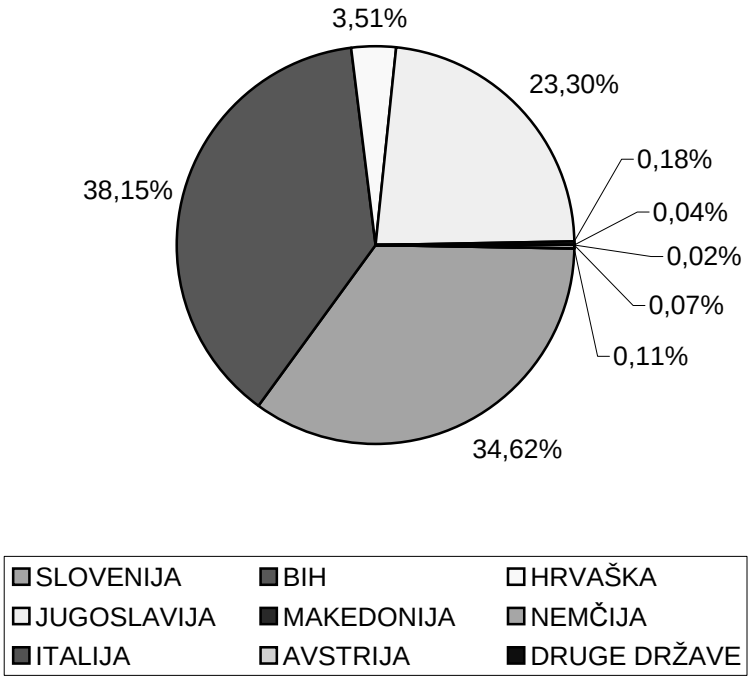

Tabela 19: Prebivalci Mestne občine Ljubljana opredeljeni kot Srbi, po državi rojstva (popis 2002)

država rojstva	prebivalstvo MOL skupaj	Srbi
SKUPAJ	**265881**	**13101**
SLOVENIJA	223691	4536
BIH	19851	4998
HRVAŠKA	9221	460
JUGOSLAVIJA	8411	3052
MAKEDONIJA	1622	23
NEMČIJA	575	*
ITALIJA	550	*
AVSTRIJA	358	*
DRUGE DRŽAVE	1602	15

* V skladu z navodili Statističnega urada RS, je bilo treba zakriti vse podatke v povezavi z narodno pripadnostjo, če je bilo v posamezni celici 3 ali manj enot.
Vir: Statistični urad Republike Slovenije, 2002.

Graf 15: Prebivalci Mestne občine Ljubljana opredeljeni kot Jugoslovani, po državi rojstva (popis 2002)

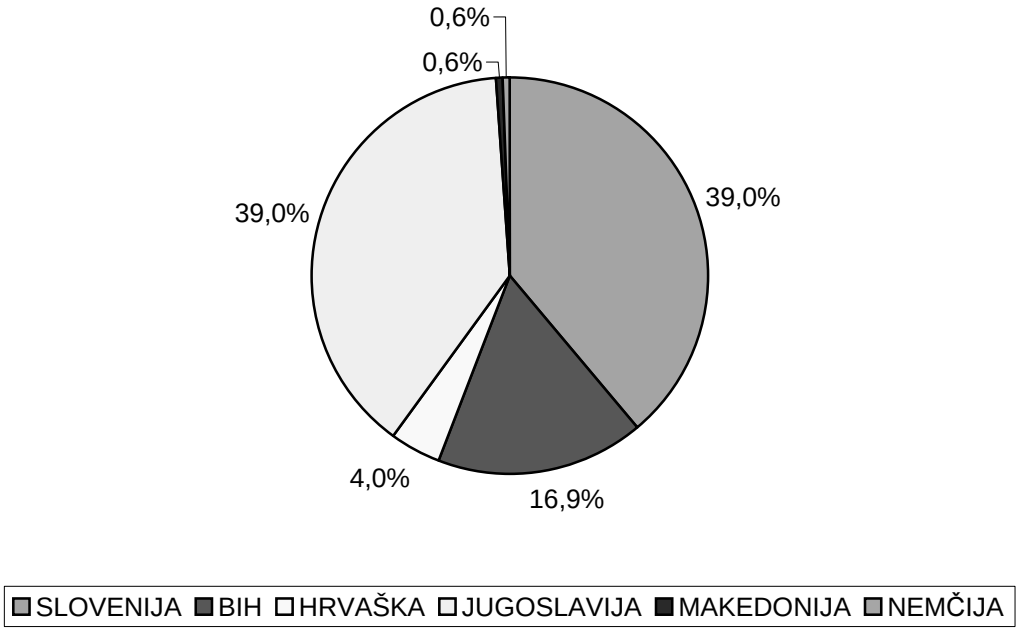

Tabela 20: Prebivalci Mestne občine Ljubljana opredeljeni kot Jugoslovani, po državi rojstva (popis 2002)

država rojstva	prebivalstvo MOL skupaj	Jugoslovani
SKUPAJ	**265881**	**177**
SLOVENIJA	223691	69
BIH	19851	30
HRVAŠKA	9221	7
JUGOSLAVIJA	8411	69
MAKEDONIJA	1622	*
NEMČIJA	575	*
ITALIJA	550	*
AVSTRIJA	358	0
DRUGE DRŽAVE	1602	0

* V skladu z navodili Statističnega urada RS, je bilo treba zakriti vse podatke v povezavi z narodno pripadnostjo, če je bilo v posamezni celici 3 ali manj enot.
Vir: Statistični urad Republike Slovenije, 2002.

Graf 16: Prebivalci Mestne občine Ljubljana opredeljeni kot Bosanci, po državi rojstva (popis 2002)

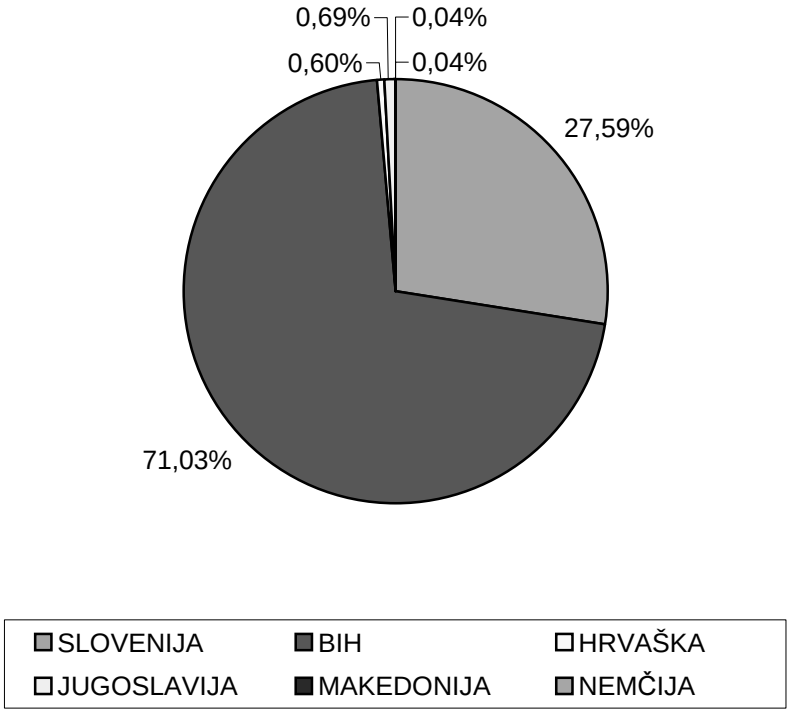

Tabela 21: Prebivalci Mestne občine Ljubljana opredeljeni kot Bosanci, po državi rojstva (popis 2002)

država rojstva	prebivalstvo MOL skupaj	Bosanci
SKUPAJ	**265881**	**2323**
SLOVENIJA	223691	641
BIH	19851	1650
HRVAŠKA	9221	14
JUGOSLAVIJA	8411	16
MAKEDONIJA	1622	*
NEMČIJA	575	*
ITALIJA	550	*
AVSTRIJA	358	0
DRUGE DRŽAVE	1602	0

* V skladu z navodili Statističnega urada RS, je bilo treba zakriti vse podatke v povezavi z narodno pripadnostjo, če je bilo v posamezni celici 3 ali manj enot.
Vir: Statistični urad Republike Slovenije, 2002.

Graf 17: Prebivalci Mestne občine Ljubljana regionalno opredeljeni, po državi rojstva (popis 2002)

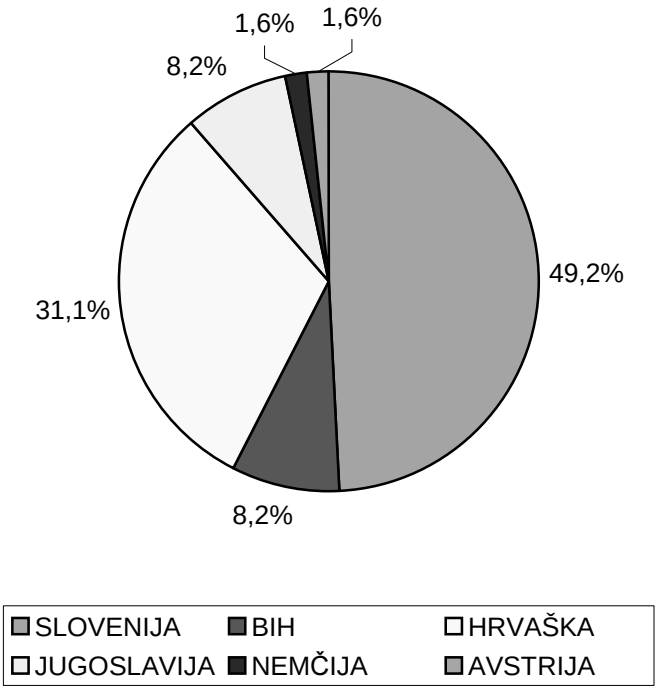

Tabela 22: Prebivalci Mestne občine Ljubljana regionalno opredeljeni, po državi rojstva (popis 2002)

država rojstva	prebivalstvo MOL skupaj	regionalno opredeljeni
SKUPAJ	**265881**	**61**
SLOVENIJA	223691	30
BIH	19851	5
HRVAŠKA	9221	19
JUGOSLAVIJA	8411	5
MAKEDONIJA	1622	*
NEMČIJA	575	*
ITALIJA	550	0
AVSTRIJA	358	*
DRUGE DRŽAVE	1602	0

* V skladu z navodili Statističnega urada RS, je bilo treba zakriti vse podatke v povezavi z narodno pripadnostjo, če je bilo v posamezni celici 3 ali manj enot.
Vir: Statistični urad Republike Slovenije, 2002.

Graf 18: Prebivalci Mestne občine Ljubljana narodno neopredeljeni, po državi rojstva (popis 2002)

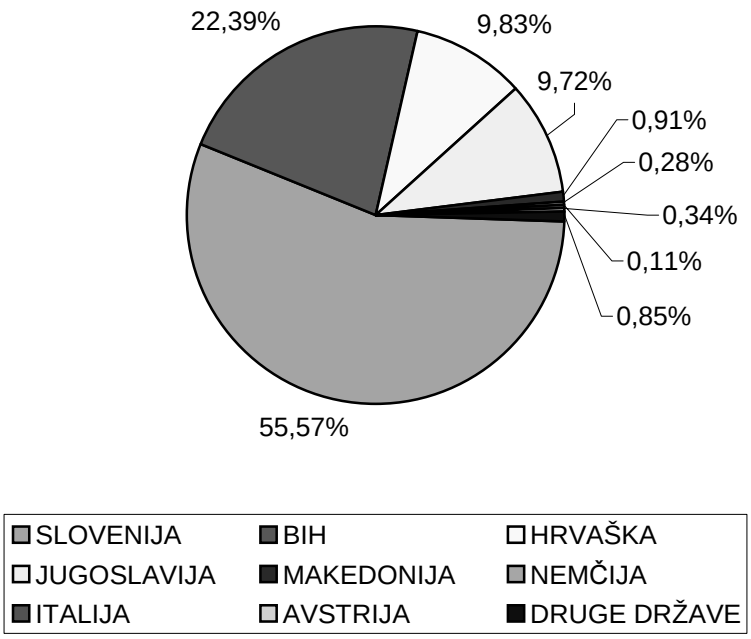

Tabela 23: Prebivalci Mestne občine Ljubljana narodno neopredeljeni, po državi rojstva (popis 2002)

država rojstva	prebivalstvo MOL skupaj	narodno neopredeljeni
SKUPAJ	**265881**	**3520**
SLOVENIJA	223691	1956
BIH	19851	788
HRVAŠKA	9221	346
JUGOSLAVIJA	8411	342
MAKEDONIJA	1622	32
NEMČIJA	575	10
ITALIJA	550	4
AVSTRIJA	358	12
DRUGE DRŽAVE	1602	30

Vir: Statistični urad Republike Slovenije, 2002.

Graf 19: Prebivalci Mestne občine Ljubljana, ki niso želeli odgovoriti na vprašanje o narodni pripadnosti, po državi rojstva (popis 2002)

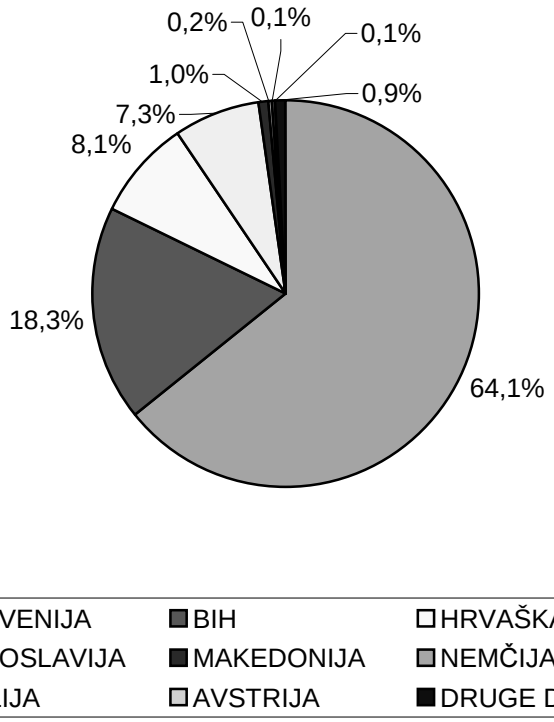

Tabela 24: Prebivalci Mestne občine Ljubljana, ki niso želeli odgovoriti na vprašanje o narodni pripadnosti, po državi rojstva (popis 2002)

država rojstva	prebivalstvo MOL skupaj	ki niso želeli odgovoriti na vprašanje o narodni pripadnosti
SKUPAJ	**265881**	**8956**
SLOVENIJA	223691	5737
BIH	19851	1639
HRVAŠKA	9221	725
JUGOSLAVIJA	8411	650
MAKEDONIJA	1622	87
NEMČIJA	575	21
ITALIJA	550	12
AVSTRIJA	358	8
DRUGE DRŽAVE	1602	77

Vir: Statistični urad Republike Slovenije, 2002.

Graf 20: Prebivalci Mestne občine Ljubljana, neznane narodnosti, po državi rojstva (popis 2002)

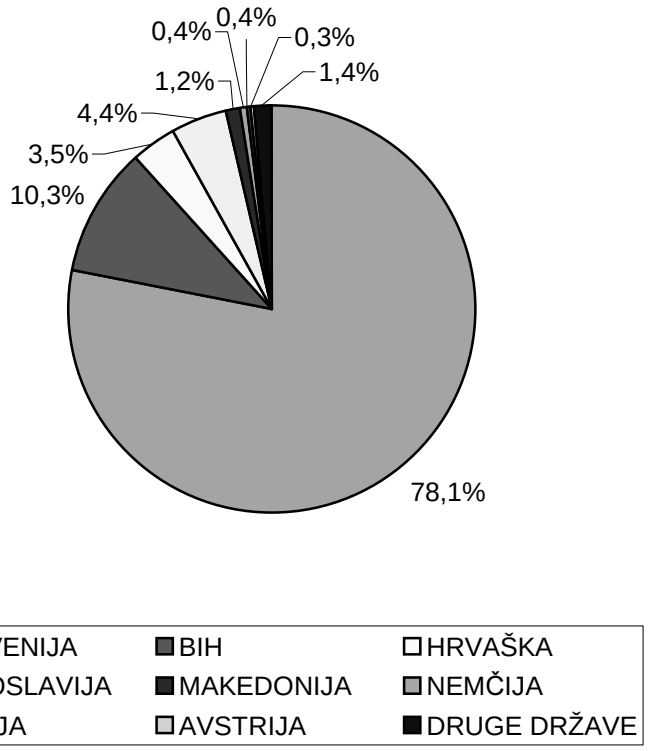

Tabela 25: Prebivalci Mestne občine Ljubljana, neznane narodnosti, po državi rojstva, popis 2002

država rojstva	prebivalstvo MOL skupaj	neznane narodnosti
SKUPAJ	**265881**	**20457**
SLOVENIJA	223691	15985
BIH	19851	2111
HRVAŠKA	9221	713
JUGOSLAVIJA	8411	905
MAKEDONIJA	1622	248
NEMČIJA	575	84
ITALIJA	550	76
AVSTRIJA	358	55
DRUGE DRŽAVE	1602	280

Vir: Statistični urad Republike Slovenije, 2002.

Pri razreševanju dileme o narodni pestrosti MOL skušajo nekateri uvesti še druge spremenljivke - materni jezik[13] in/ali veroizpoved. Pogosto se sliši, da je pri razglabljanju o narodni pestrosti podatek o maternem jeziku celo pomembnejši od odgovora na vprašanje o narodni pripadnosti. V prid tej trditvi govori dejstvo, da je bil odgovor na vprašanje o maternem jeziku obvezen. Poleg tega se materni jezik praviloma ne spreminja. Toda tudi podatke o maternem jeziku je potrebno jemati *cum grano salils*. Dolenc (2003) namreč ugotavlja, da se je podatek o maternem jeziku pokazal kot vprašljiv. Meni, da pri opredeljevanju po maternem jeziku niso bila povsem upoštevana metodološka navodila. Pogosto je šlo za opredeljevanje po etnični pripadnosti matere ali celo za navajanje jezika matere. »Če upoštevamo samo znane kategorije, je bilo med popisoma 1991 in 2002 število sprememb opredeljenega maternega jezika (41.000 – 2,5 odstotka) neprimerno večje kot število sprememb veroizpovedi (7.000 – 0,4 odstotka) in le malo manjše kot število sprememb narodnosti (51.000 – 3,1 odstotka)« (Dolenc 2003: 119–20).

Te opombe je potrebno imeti pred očmi, ko se analizirajo popisni podatki popisa leta 2002. Analitiki popisnega gradiva ugotavljajo, da je prebivalstvo Republike Slovenije po podatkih popisa 2002 po maternem jeziku zelo homogeno – slovenščina je materni jezik 87,7 odstotka prebivalstva Slovenije. Sledijo

> hrvaški (2,8 odstotka), srbsko-hrvaški (1,8 odstotka), srbski in bosanski (1,6 odstotka vsaka). Delež prebivalstva, katerega materni jezik je drugačen od že omenjenih, znaša le 1,8 odstotka. Med leti 1991 in 2002 se je število prebivalstva s slovenskim maternim jezikom povečalo za 33.000, odstotek pa zmanjšal za 0,6 odstotne točke. To je v primerjavi z obdobjema 1971–1981 in 1981–1991 zelo majhno znižanje (2,7 in 3,2 odstotne točke). V sestavi prebivalstva Slovenije po maternem jeziku so se med leti 1991 in 2002 dogajale največje spremembe v okviru nekdanjega srbohrvaškega jezika. Zmanjšalo se je število tistih, katerih materni jezik je srbsko-hrvaški in hrvaško-srbski, povečalo pa število tistih, katerih materni jezik je srbski, hrvaški, črnogorski ali bosanski. Črnogorskega in bosanskega jezika klasifikacija iz leta 1991 ni poznala. Večina tistih, ki se je leta 2002 odločila za črnogorski ali bosanski jezik, teh je bilo 31.500, se je leta 1991 opredelila za srbsko-hrvaškega.[14]

Temeljna značilnost, ki jo zasledimo pri primerjavi podatkov o narodni pripadnosti in podatkov o maternem jeziku, je razkorak v prid maternega jezika**.** Govorcev določenega jezika je

---

[13] V metodoloških pojasnilih popisa 2002 je pri kategoriji materni jezik zapisano naslednje pojasnilo: »Materni jezik je definiran kot jezik, ki se ga je oseba naučila v zgodnjem otroštvu v krogu družine oziroma drugem primarnem okolju, kadar je otrok živel pri sorodnikih, v domovih ipd. Če se je oseba v zgodnjem otroštvu naučila več jezikov, je to jezik, za katerega oseba meni, da je njen materni jezik. Z nastankom samostojnih držav na ozemlju nekdanje Jugoslavije so se spremenila tudi imena jezikov. Tako je v Hrvaški v rabi hrvaški jezik, v Zvezni republiki Jugoslaviji srbski jezik, v Bosni in Hercegovini bosanski, hrvaški in srbski jezik. V Črni gori je uradni jezik srbščina ijekavskega tipa, čeprav se v praksi uporablja tudi ime črnogorski jezik. Vsaka popisana oseba se je lahko svobodno odločila o maternem jeziku. Zato je bila klasifikacija, ki je veljala v preteklih popisih, dopolnjena z novimi odgovori, med katerimi so tudi črnogorski, bosanski in bošnjaški jezik. Podatki o bosanskem in bošnjaškem jeziku so bili združeni v bosanski jezik. V klasifikaciji za prikazovanje podatkov je bil ohranjen tudi srbsko-hrvaški jezik, ker je bil med navedenimi odgovori še vedno zelo številčen.« (Internet naslov: http://www.stat.si/popis2002/si/definicije_in_pojasnila_1.html)

[14] Statistične informacije, št. 92/2003, SURS, Ljubljana, 2003, str. 42.

občutno več, kot pa je oseb, ki so se opredelile za pripadnost določenemu narodu. Najbolj opazna je razlika pri hrvaškem narodu in hrvaškem jeziku. Če pri kategoriji narodna pripadnost beležimo radikalen padec za približno 33 odstotkov (17.234 oseb), pa nam kategorija 'prebivalstvo po maternem jeziku' razkriva, da je govorcev hrvaškega maternega jezika več, kot jih je bilo ob popisu leta 1991. Podobne razkorake, čeprav manjše, je mogoče zaznati tudi pri ostalih narodih in njihovih jezikih, vključno s slovenskim jezikom. O vzrokih za te razkorake lahko samo ugibamo; podrobnejša pojasnila bi namreč prispevala le natančnejša kvalitativna raziskava. Morda je temu 'kriva' akomodacija, morda je to zakrivanje rezultat zadržanosti večinske populacije do izražanja drugih komponent narodne identitete v javnosti.

Kakšna pa je podoba MOL, ko njeno prebivalstvo razdelimo po maternem jeziku?

Tabela 26: Prebivalstvo Mestne občine Ljubljana po maternem jeziku, Slovenija, Popis 2002

materni jezik	*N*	*%*
skupaj	265.881	100
slovenski jezik	209.668	78,8
italijanski jezik	209	0,07
madžarski jezik	300	0,1
romski jezik	192	0,07
albanski jezik	1.239	0,5
bosanski jezik	9.060	3,4
hrvaški jezik	10.253	3,8
makedonski jezik	1.183	0,4
nemški jezik	284	0,1
srbski jezik	10.896	4,1
srbsko-hrvaški jezik	10.069	3,8
drugi	1.577	0,6
neznano	10.951	4,1

Vir: Statistični urad Republike Slovenije, 2002.

Graf 21: Prebivalci Mestne občine Ljubljana glede na materni jezik, ki ni slovenščina (popis 2002)

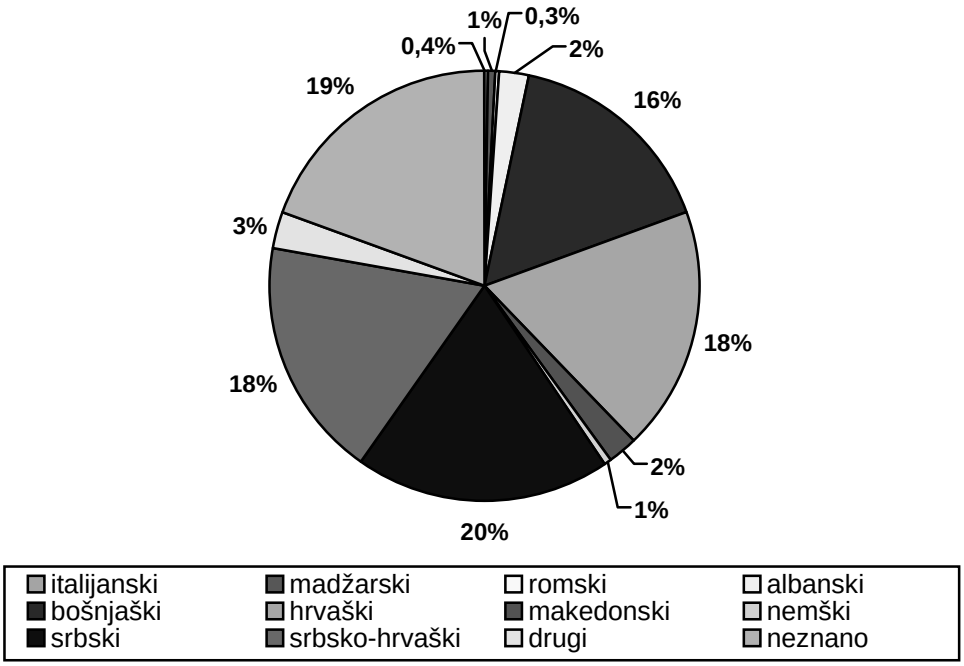

Vir: Statistični urad Republike Slovenije, 2002.

Nekateri poskušajo dileme o številčnem stanju posameznih narodnih skupin razreševati z vključevanjem odgovorov na vprašanje o veroizpovedi.[15] Toda pri tej kategoriji se pojavljajo podobne težave kot pri odgovorih na vprašanje o narodni pripadnosti. Odgovarjanje na vprašanje o veroizpovedi ni bilo obvezno. Na vprašanje o veroizpovedi ni želelo odgovoriti 17 odstotkov prebivalcev MOL, za nadaljnjih 8 odstotkov prebivalcev MOL pa je odgovor na to vprašanje ostal neznan.

[15] V popisih po II. svetovni vojni se je podatek o veroizpovedi zbiral le v letih 1953, 1991 in 2002. Podatek o veroizpovedi so ob popisu leta 1953 posredovali popisovalcu starši ali drugi zakoniti zastopniki (skrbniki, posvojitelji) za otroke, mlajše od 14 let, ob popisu leta 1991 pa za otroke, mlajše od 15 let. Za osebe, ki so bile med obiskom popisovalca odsotne, je v preteklih popisih odgovor o veroizpovedi popisovalcu lahko posredoval polnoletni član gospodinjstva. Za opredelitev o veroizpovedi je bil pomemben le odnos do vere, in ne, ali je oseba uradno registrirana kot pripadnik verske skupnosti, prav tako ni bilo pomembno njeno versko prepričanje. Leta 1991 so bili odgovori o veroizpovedi združeni v 11 glavnih skupin. Odgovori, zbrani s popisom 2002, pa so združeni v 14 skupin. V primerjavi z letom 1991 so posebej prikazane osebe, ki so se po veroizpovedi opredelile za evangeličane, druge krščanske veroizpovedi in agnostike. V popisih 1991 in 2002 so osebe, ki se niso želele opredeliti o veroizpovedi, lahko odgovorile, da:

- ne pripadajo nobeni veroizpovedi, čeprav verujejo;
- ne pripadajo nobeni veroizpovedi, ker ne verujejo (ateisti);
- na vprašanje o veroizpovedi ne želijo odgovoriti.

Graf 22: Prebivalstvo Mestne občine Ljubljana po veroizpovedi (Popis 2002)

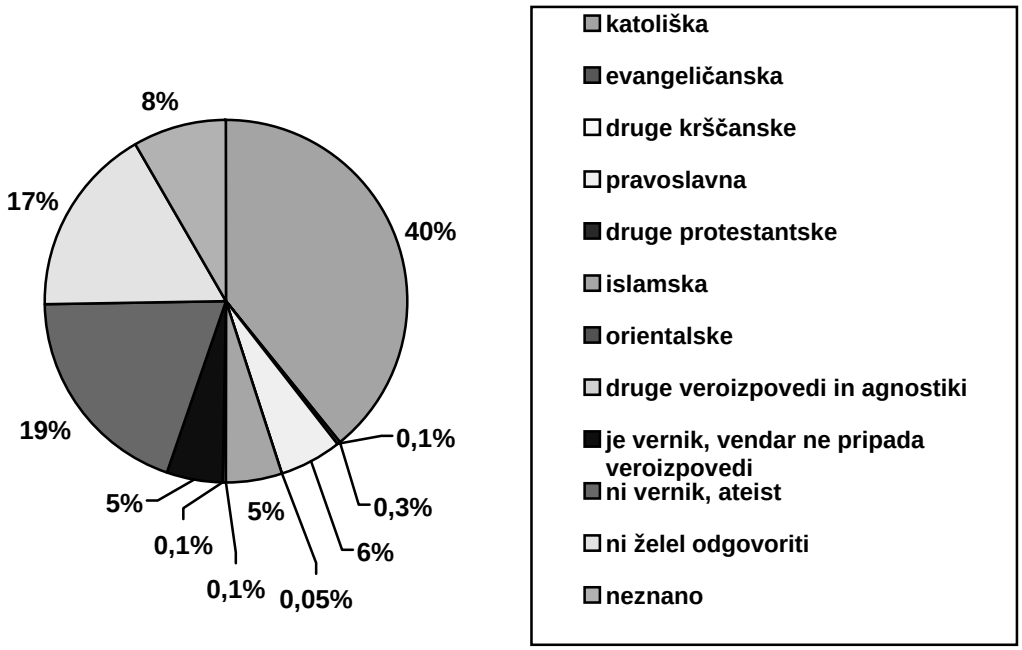

Tabela 27: Prebivalstvo Mestne občine Ljubljana po veroizpovedi (Popis 2002)

veroizpoved	*N*
katoliška	104219
evangeličanska	675
druge krščanske	278
pravoslavna	14687
druge protestantske	121
islamska	13268
orientalske	343
druge veroizpovedi in agnostiki	311
je vernik, vendar ne pripada veroizpovedi	13384
ni vernik, ateist	51109
ni želel odgovoriti	45233
neznano	22253

Vir: Statistični urad Republike Slovenije, 2002.

Ugotavljanje članstva v določeni narodni/etnični skupnosti s pomočjo veroizpovedi je tudi metodološko močno vprašljivo, saj je veroizpoved transnacionalna kategorija – določene veroizpovedi ni mogoče pripisati samo eni narodni skupini. Res pa je, da se je na primer pretežni del srbske populacije v MOL (78,8 odstotka), ki se je opredelila po veroizpovedi, izrekel, da pripada pravoslavni veroizpovedi, in tudi, da se je za pripadnost islamski veroizpovedi izreklo kar 87,8 odstotka tistih pripadnikov bošnjaške, muslimanske in bosanske skupnosti v MOL, ki so se opredelili po veroizpovedi. Primerjava popisnih podatkov za leti 1991 in 2002 kaže močan padec pripadnikov katoliške veroizpovedi (– 26,3 odstotka) ter porast števila pripadnikov islamske veroizpovedi (+ 60,7 odstotka) in drugih nekrščanskih veroizpovedi. Kljub tem

opombam ostaja katoliška veroizpoved prevladujoča; sledijo pripadniki pravoslavne (5,5 odstotka) in pripadniki islamske veroizpovedi (5 odstotkov). Prostorska disperzija pripadnikov posameznih veroizpovedi v MOL je prikaza na v priloženih tabelah in zemljevidih.

Tabela 28: Prebivalci katoliške veroizpovedi v Mestni občini Ljubljana ob popisih leta 1991 in leta 2002

četrtna skupnost	*leto 1991*		*leto 2002*		*spremembe 1991–2002*		*Indeks 1991/2002*
	število	%	število	%	v številu	v %	
1. BEŽIGRAD	16937	46,64	11337	34,08	– 5600	– 33,06	66,94
2. CENTER	13038	45,99	8239	33,38	– 4799	– 36,81	63,19
3. ČRNUČE	6116	59,50	4973	45,62	– 1143	– 21,63	78,37
4. DRAVLJE	7834	49,42	5952	37,78	– 1882	– 24,02	75,98
5. GOLOVEC	6303	56,10	4862	42,60	– 1441	– 22,86	77,13
6. JARŠE	6675	53,39	5251	37,59	– 1424	– 21,33	78,67
7. MOSTE	9512	40,74	7333	31,82	– 2179	– 22,91	77,09
8. POLJE	10603	58,07	8265	31,82	– 2338	– 22,05	77,95
9. POSAVJE	5126	52,67	3901	42,22	– 1225	– 23,90	76,10
10. ROŽNIK	7300	55,96	5393	41,59	– 1907	– 26,12	73,87
11. RUDNIK	6226	66,05	5622	50,21	– 604	– 9,70	90,30
12. SOSTRO	3584	74,42	3532	61,44	– 52	– 1,45	98,55
13. ŠENTVID	7854	64,91	5934	48,69	– 1920	– 24,25	75,55
14. ŠIŠKA	17749	50,56	11209	35,29	– 6540	– 36,85	63,15
15. ŠMARNA GORA	2659	74,36	2420	53,62	– 239	– 8,99	91,01
16. TRNOVO	7085	45,27	4964	33,74	– 2121	– 29,94	70,06
17. VIČ	6846	52,48	5032	39,47	– 1814	– 26,50	73,50
s k u p a j	141447	51,88	104219	39,20	– 37228	– 26,32	73,68

Tabela 29: Prebivalci protestantske veroizpovedi v Mestni občini Ljubljana ob popisih leta 1991 in leta 2002

četrtna skupnost	*leto 1991*		*leto 2002*		*spremembe 1991–2002*		*Indeks* 1991/2002
	število	%	število	%	v številu	v %	
1. BEŽIGRAD	109	0,30	102	0,31	– 7	– 6,42	93,57
2. CENTER	99	0,35	90	0,36	– 9	– 9,09	90,91
3. ČRNUČE	28	0,27	31	0,28	+ 3	+ 10,71	110,71
4. DRAVLJE	50	0,32	56	0,36	+ 6	+ 12,00	112,00
5. GOLOVEC	50	0,44	42	0,37	– 8	– 16,00	84,00
6. JARŠE	48	0,38	48	0,34	0	0,00	0,00
7. MOSTE	66	0,28	49	0,22	– 17	– 25,76	74,24
8. POLJE	58	0,32	53	0,22	– 5	– 8,62	91,38
9. POSAVJE	27	0,28	20	0,22	– 7	– 25,93	74,07
10. ROŽNIK	28	0,22	47	0,36	19	+ 67,86	167,86
11. RUDNIK	12	0,13	15	0,13	+ 3	+ 25,00	125,00
12. SOSTRO	12	0,25	11	0,19	– 1	– 8,33	91,67
13. ŠENTVID	53	0,44	40	0,33	– 13	– 24,53	75,47
14. ŠIŠKA	148	0,42	98	0,31	– 50	– 33,78	66,22
15. ŠMARNA GORA	16	0,45	12	0,27	– 4	– 25,00	75,00
16. TRNOVO	32	0,20	44	0,30	+ 12	+ 37,50	137,50
17. VIČ	29	0,22	38	0,30	+ 9	+ 31,03	131,03
s k u p a j	865	0,32	796	0,30	– 69	– 7,98	92,02

Tabela 30: Prebivalci pravoslavne veroizpovedi v Mestni občini Ljubljana ob popisih leta 1991 in leta 2002

četrtna skupnost	*leto 1991*		*leto 2002*		*spremembe 1991–2002*		*Indeks 1991/2002*
	število	%	število	%	v številu	v %	
1. BEŽIGRAD	2046	5,63	1699	5,11	– 347	– 16,96	83,04
2. CENTER	1355	4,78	1150	4,66	– 205	– 15,13	84,87
3. ČRNUČE	659	6,41	440	4,04	– 219	– 33,23	66,77
4. DRAVLJE	897	5,66	838	5,32	– 59	– 6,58	93,42
5. GOLOVEC	713	6,35	752	6,59	+ 39	+ 5,47	105,47
6. JARŠE	1064	8,51	1225	8,77	+ 161	+ 15,13	115,13
7. MOSTE	2392	10,24	2625	11,39	+ 233	+ 9,74	109,74
8. POLJE	1206	6,60	1297	11,39	+ 91	+ 7,55	107,55
9. POSAVJE	342	3,51	284	3,07	– 58	– 16,96	83,04
10. ROŽNIK	436	3,34	304	2,35	– 132	– 30,28	69,72
11. RUDNIK	316	3,35	350	3,13	+ 34	+ 10,76	110,76
12. SOSTRO	72	1,49	113	1,97	+ 41	+ 56,94	156,94
13. ŠENTVID	399	3,30	342	2,81	– 57	– 14,29	85,71
14. ŠIŠKA	1536	4,38	1448	4,56	– 88	– 5,73	94,27
15. ŠMARNA GORA	67	1,87	88	1,95	+ 21	+ 31,34	131,34
16. TRNOVO	1646	10,51	1152	7,83	– 494	– 30,01	69,99
17. VIČ	669	5,13	580	4,55	– 89	– 13,30	86,70
s k u p a j	15815	5,80	14687	5,52	– 1128	– 7,13	92,87

Tabela 31: Prebivalci islamske veroizpovedi v Mestni občini Ljubljana ob popisih leta 1991 in leta 2002

četrtna skupnost	*leto 1991*		*leto 2002*		*spremembe 1991–2002*		*Indeks 1991/2002*
	število	%	število	%	v številu	v %	
1. BEŽIGRAD	899	2,48	1309	3,93	+ 410	+ 45,61	145,61
2. CENTER	956	3,37	1053	4,27	+ 97	+ 10,15	110,15
3. ČRNUČE	179	1,74	257	2,36	+ 78	+ 43,58	143,58
4. DRAVLJE	523	3,30	672	4,26	+ 149	+ 28,49	128,49
5. GOLOVEC	416	3,70	735	6,44	+ 319	+ 76,68	176,68
6. JARŠE	504	4,03	1085	7,77	+ 581	+ 115,28	215,28
7. MOSTE	1139	4,88	2229	9,67	+ 1090	+ 95,70	195,70
8. POLJE	536	2,94	1141	9,67	+ 605	+ 112,87	212,87
9. POSAVJE	118	1,21	178	1,93	+ 60	+ 50,85	150,85
10. ROŽNIK	319	2,45	358	2,76	+ 39	+ 12,23	112,23
11. RUDNIK	225	2,39	540	4,82	+ 315	+ 140,00	240,00
12. SOSTRO	72	1,49	95	1,65	+ 23	+ 31,94	131,94
13. ŠENTVID	226	1,87	276	2,26	+ 50	+ 22,12	122,12
14. ŠIŠKA	788	2,24	1179	3,71	+ 391	+ 49,62	149,62
15. ŠMARNA GORA	24	0,67	34	0,76	+ 10	+ 41,67	141,67
16. TRNOVO	907	5,80	1235	8,39	+ 328	+ 36,16	136,16
17. VIČ	426	3,27	892	7,00	+ 466	+ 109,39	209,39
s k u p a j	8257	3,03	13268	4,99	+ 5011	+ 60,69	160,69

Tabela 32: Prebivalci druge veroizpovedi (judovska, orientalske itd.) v Mestni občini Ljubljana ob popisih leta 1991 in leta 2002

četrtna skupnost	leto 1991		leto 2002		spremembe 1991–2002		Indeks 1991/2002
	število	%	število	%	v številu	v %	
1. BEŽIGRAD	22	0,06	1901	5,72	+ 1879	8640,91	8740,91
2. CENTER	47	0,17	1478	5,99	+ 1431	2944,68	3044,68
3. ČRNUČE	11	0,11	512	4,70	+ 501	4554,55	4654,55
4. DRAVLJE	98	0,62	896	5,69	+ 798	814,29	914,29
5. GOLOVEC	68	0,61	656	5,75	+ 588	864,71	964,71
6. JARŠE	16	0,13	660	4,73	+ 644	4025,00	4125,00
7. MOSTE	134	0,57	1282	5,56	+ 1148	856,72	956,72
8. POLJE	44	0,24	856	4,81	+ 812	1845,45	1945,45
9. POSAVJE	*	0,00	572	6,19	+ 572	- -	- -
10. ROŽNIK	11	0,08	745	5,74	+ 734	6672,73	6772,73
11. RUDNIK	*	0,02	487	4,35	+ 485	24250,00	24350,00
12. SOSTRO	46	0,96	173	3,01	+ 127	276,09	376,09
13. ŠENTVID	39	0,32	633	5,19	+ 594	1523,08	1623,08
14. ŠIŠKA	93	0,27	1758	5,53	+ 1665	1790,32	1890,32
15. ŠMARNA GORA	*	0,06	205	4,54	+ 203	10150,00	10250,00
16. TRNOVO	51	0,33	818	5,56	+ 767	1503,92	1603,92
17. VIČ	10	0,08	684	5,37	+ 674	6740,00	6840,00
s k u p a j	694	0,26	14316	5,39	+ 13622	1962,82	2062,82

* V skladu z navodili Statističnega urada RS, je bilo treba zakriti vse podatke v povezavi z narodno pripadnostjo, če je bilo v posamezni celici 3 ali manj enot.
Vir: Statistični urad Republike Slovenije, 2002.

Tabela 33: Prebivalci Mestne občine Ljubljana, ki so se ob popisih leta 1991 in leta 2002 opredelili kot neverniki oziroma ateisti

četrtna skupnost	leto 1991		leto 2002		spremembe 1991–2002		Indeks 1991/2002
	število	%	število	%	v številu	v %	
1. BEŽIGRAD	3916	10,78	7580	22,79	+ 3664	+ 93,56	193,56
2. CENTER	2385	8,41	6001	24,32	+ 3616	+ 151,61	251,61
3. ČRNUČE	688	6,69	1730	15,87	+ 1042	+ 151,45	251,45
4. DRAVLJE	1402	8,84	3356	21,30	+ 1954	+ 139,37	239,37
5. GOLOVEC	841	7,48	1450	12,70	+ 609	+ 72,41	172,41
6. JARŠE	1042	8,33	2234	15,99	+ 1192	+ 114,40	214,40
7. MOSTE	2130	9,12	4217	18,30	+ 2087	+ 97,98	197,98
8. POLJE	651	3,57	2355	13,25	+ 1704	+ 261,75	361,75
9. POSAVJE	1489	15,30	1968	21,30	+ 479	+ 32,17	132,17
10. ROŽNIK	772	5,92	2774	21,39	+ 2002	+ 259,33	359,33
11. RUDNIK	331	3,51	1582	14,13	+ 1251	+ 377,95	477,95
12. SOSTRO	141	2,93	590	10,26	+ 449	+ 318,44	418,44
13. ŠENTVID	809	6,69	2092	17,17	+ 1283	+ 158,59	258,59
14. ŠIŠKA	4705	13,40	7364	23,18	+ 2659	+ 56,51	156,51
15. ŠMARNA GORA	250	6,99	655	14,51	+ 405	+ 162,00	262,00
16. TRNOVO	1050	6,71	2890	19,65	+ 1840	+ 175,24	275,24
17. VIČ	912	6,99	2271	17,81	+ 1359	+ 149,01	249,01
s k u p a j	23514	8,62	51109	19,22	+ 27595	+ 117,36	217,36

Tabela 34: Prebivalci Mestne občine Ljubljana, ki ob popisih leta 1991 in leta 2002 niso želeli odgovoriti na vprašanje o veroizpovedi

četrtna skupnost	leto 1991		leto 2002		Spremembe 1991–2002		Indeks 1991/2002
	število	%	število	%	v številu	v %	
1. BEŽIGRAD	1359	3,74	6004	18,05	+ 4645	+ 341,80	441,80
2. CENTER	765	2,70	4225	17,12	+ 3460	+ 452,29	552,29
3. ČRNUČE	407	3,96	1928	17,69	+ 1521	+ 373,71	473,71
4. DRAVLJE	792	5,00	2763	17,53	+ 1971	+ 248,86	348,86
5. GOLOVEC	499	4,44	1732	15,18	+ 1233	+ 247,09	347,09
6. JARŠE	703	5,62	2208	15,81	+ 1505	+ 214,08	314,08
7. MOSTE	1944	8,33	3708	16,09	+ 1764	+ 97,74	197,74
8. POLJE	719	3,94	2762	15,54	+ 2043	+ 284,14	384,14
9. POSAVJE	731	7,51	1644	17,79	+ 913	+ 124,90	224,90
10. ROŽNIK	204	1,56	2338	18,03	+ 2134	+1046,08	1146,08
11. RUDNIK	452	4,80	1840	16,43	+ 1388	+ 307,08	407,08
12. SOSTRO	134	2,78	808	14,05	+ 674	+ 502,99	602,99
13. ŠENTVID	614	5,07	2095	17,19	+ 1481	+ 241,21	341,21
14. ŠIŠKA	2631	7,50	6081	19,14	+ 3450	+ 131,13	231,13
15. ŠMARNA GORA	124	3,47	839	18,59	+ 715	+ 576,61	676,61
16. TRNOVO	450	2,88	2261	15,37	+ 1811	+ 402,44	502,44
17. VIČ	507	3,89	1997	15,66	+ 1490	+ 293,89	393,89
s k u p a j	13035	4,78	45233	17,01	+ 32198	+ 247,01	374,01

Tabela 35: Prebivalci neznane veroizpovedi v Mestni občini Ljubljana ob popisih leta 1991 in leta 2002

četrtna skupnost	leto 1991		leto 2002		spremembe 1991–2002		Indeks 1991/2002
	število	%	število	%	v številu	v %	
1. BEŽIGRAD	11028	30,37	3331	10,01	– 7697	– 69,80	30,20
2. CENTER	9706	34,23	2444	9,90	– 7262	– 74,82	25,18
3. ČRNUČE	2192	21,32	1030	9,44	– 1162	– 53,01	46,99
4. DRAVLJE	4255	26,84	1223	7,76	– 3032	– 71,26	28,74
5. GOLOVEC	2346	20,88	1184	10,37	– 1162	– 49,53	50,47
6. JARŠE	2451	19,61	1257	9,00	– 1194	– 48,71	51,29
7. MOSTE	6033	25,84	1601	6,95	– 4432	– 73,46	26,54
8. POLJE	4440	24,32	1045	5,88	– 3395	– 76,46	23,54
9. POSAVJE	1900	19,52	673	7,28	– 1227	– 64,58	35,42
10. ROŽNIK	3975	30,47	1009	7,78	– 2966	– 74,62	25,38
11. RUDNIK	1862	19,75	762	6,80	– 1100	– 59,08	40,92
12. SOSTRO	755	15,68	427	7,43	– 328	– 43,44	56,56
13. ŠENTVID	2105	17,40	775	6,36	– 1330	– 63,18	36,82
14. ŠIŠKA	7454	21,23	2629	8,28	– 4825	– 64,73	35,27
15. ŠMARNA GORA	434	12,13	260	5,76	– 174	– 40,09	59,91
16. TRNOVO	4429	28,30	1348	9,16	– 3081	– 69,56	30,44
17. VIČ	3645	27,94	1255	9,84	– 2390	– 65,57	34,43
s k u p a j	69010	25,31	22253	8,37	– 46757	– 65,76	32,34

2.1 Prostorska disperzija

Večje prostorske koncentracije prebivalstva imigrantskega izvora je mogoče najti v delavskih predmestjih vzhodno od mestnega središča ter v večjem delu južnega obrobja mesta (območja nekdanjih krajevnih skupnosti Jože Moškrič, Moste – Selo, Nove Fužine, Rakova Jelša, Zeleni log), kjer so cene oziroma najemnine zaradi lokacije in nižjega kakovostnega razreda stanovanj dostopnejše. Kljub opazni prostorski socialno-ekonomski diferenciaciji priseljenske populacije zaenkrat še ne moremo govoriti o izraziti prostorski segregaciji, z izjemo področja Rakove Jelše, za katero je mestoma značilna komunalna in infrastrukturna neurejenost (črne gradnje, neurejen kanalizacijski sistem, slaba povezanost z javnim potniškim prometom). Na tem mestu velja opozoriti tudi na dejstvo, da smo zaradi demografskih in ekonomskih razlogov priča procesom praznjenja mesta, porast prebivalstva pa je pričakovati v primestnih občinah, ki bodo lahko organizirale cenovno sprejemljivo ponudbo zemljišč za gradnjo enodružinskih hiš in stanovanjskih naselij. Izseljevanje iz mesta lahko predstavlja potencialno nevarnost degradacije velikih stanovanjskih sosesk s prevladujočimi velikimi večstanovanjskimi zgradbami. Strokovnjaki (npr. Koželj 1998) opozarjajo, da na območju MOL eno desetino urbanih površin že lahko uvrščamo med tako imenovana degradirana urbana območja.

Podrobnejši prikaz poselitvenih prostorov neslovenskega prebivalstva MOL je podan v tabelah v nadaljevanju.

Tabela 36: Skupno število prebivalcev po mestnih četrtih Mestne občine Ljubljana ob popisih prebivalstva 1981, 1991 in 2002

mestna četrt	*leto* 1981	*leto* 1991	*leto* 2002	*indeks* 1991/1981	2002/1991	2002/1981
1. BEŽIGRAD	35671	36316	33263	101,81	91,59	93,25
2. CENTER	32285	28351	24680	87,81	87,05	76,44
3. ČRNUČE	7488	10280	10901	137,29	106,04	145,58
4. DRAVLJE	10852	15851	15756	146,06	99,40	145,18
5. GOLOVEC	12100	11236	11413	92,86	101,58	94,32
6. JARŠE	12249	12503	13968	102,07	111,72	114,03
7. MOSTE	12534	23350	23044	186,29	98,69	183,85
8. POLJE	18149	18257	17774	100,60	97,35	97,93
9. POSAVJE	10744	9733	9240	90,59	94,93	86,00
10. ROŽNIK	13530	13045	12968	96,42	99,41	95,85
11. RUDNIK	8930	9426	11198	105,55	118,80	125,40
12. SOSTRO	4840	4816	5749	99,50	119,37	118,78
13. ŠENTVID	12362	12099	12187	97,87	100,73	98,58
14. ŠIŠKA	40230	35104	31766	87,26	90,49	78.96
15. ŠMARNA GORA	3306	3576	4513	108,17	126,20	136,51
16. TRNOVO	12483	15650	14712	125,37	94,01	117,86
17. VIČ	13473	13044	12749	96,82	97,74	94,63
skupaj	261226	272637	265881	104,37	97,52	101,78

Tabela 37: Spremembe v številu in deležu prebivalstva v obdobjih med posameznimi popisi prebivalstva po mestnih četrtih Mestne občine Ljubljana ob popisih 1981, 1991 in 2002

mestna četrt	spremembe 1981–1991		spremembe 1991–2002		spremembe 1981–2002	
	v številu	v %	v številu	v %	v številu	v %
1. BEŽIGRAD	645	1,81	– 3053	– 8,41	– 2408	– 6,75
2. CENTER	– 3934	– 12,19	– 3671	– 12,95	– 7605	– 23,56
3. ČRNUČE	2792	37,29	621	6,04	3413	45,58
4. DRAVLJE	4999	46,06	– 95	– 0,60	4904	45,18
5. GOLOVEC	– 864	– 7,14	177	1,58	– 687	– 5,68
6. JARŠE	254	2,07	1465	11,72	1719	14,03
7. MOSTE	10816	86,29	– 306	– 1,31	10510	83,85
8. POLJE	108	0,60	– 483	–2,65	– 375	– 2,07
9. POSAVJE	– 1011	– 9,14	– 493	– 5,07	– 1504	– 14,00
10. ROŽNIK	– 485	– 3,58	77	– 0,59	– 562	– 4,15
11. RUDNIK	496	5,55	1772	18,80	2268	25,40
12. SOSTRO	– 24	– 0,50	933	19,37	909	18,78
13. ŠENTVID	– 263	– 2,13	88	0,73	– 175	– 1,42
14. ŠIŠKA	– 5126	– 12,74	– 3338	– 9,51	– 8464	– 21,03
15. ŠMARNA GORA	270	8,17	937	26,20	1207	36,51
16. TRNOVO	3167	25,37	– 938	– 5,99	2229	17,86
17. VIČ	– 429	– 3,19	– 295	– 2,26	– 724	– 5,37
s k u p a j	11411	4,37	– 6756	– 2,48	4655	1,78

Tabela 38: Število in delež Slovencev po mestnih četrtih Mestne občine Ljubljana ob popisih prebivalstva 1981, 1991 in 2002

mestna četrt	leto 1981		leto 1991		leto 2002	
	število	%	število	%	število	%
1. BEŽIGRAD	29149	81,72	28156	77,53	24388	73,32
2. CENTER	26934	83,43	22068	77,84	18200	73,74
3. ČRNUČE	6374	85,12	8140	79,18	8462	77,62
4. DRAVLJE	8885	81,87	12133	76,55	11900	75,53
5. GOLOVEC	9198	76,02	8588	76,44	7778	68,15
6. JARŠE	9651	78,79	9137	73,08	8941	64,01
7. MOSTE	9845	78,55	15487	66,33	14040	60,93
8. POLJE	14600	80,44	14441	79,10	13050	73,42
9. POSAVJE	9207	85,69	8044	82,64	7495	81,11
10. ROŽNIK	11931	88,18	11123	85,26	10667	82,25
11. RUDNIK	7960	89,14	8138	86,34	9027	80,61
12. SOSTRO	4417	91,26	4470	92,81	4955	86,19
13. ŠENTVID	10863	87,88	10209	84,38	10059	82,54
14. ŠIŠKA	32959	81,93	28001	79,77	23855	75,10
15. ŠMARNA GORA	2982	90,20	3167	88,56	3887	86,13
16. TRNOVO	9204	73,73	11056	70,65	10162	69,07
17. VIČ	11243	83,45	10339	79,26	9286	72,84
s k u p a j	215402	82,46	212697	78,01	196152	73,77

Tabela 39: Spremembe v številu in deležu Slovencev po mestnih četrtih Mestne občine Ljubljana v obdobjih med posameznimi popisi prebivalstva, popisi 1981, 1991 in 2002

mestna četrt	*spremembe 1981–1991*			*spremembe 1991–2002*			*spremembe 1981–2002*		
	v številu	v %	indeks 1991/1981	v številu	v %	indeks 2002/1991	v številu	v %	indeks 2002/1981
1. BEŽIGRAD	– 993	– 3,41	96,59	– 3768	– 13,38	86,62	– 4761	– 16,33	83,67
2. CENTER	– 4866	– 18,07	81,93	– 3868	– 17,53	82,47	– 8734	– 32,43	67,57
3. ČRNUČE	1766	27,71	127,71	322	3,96	103,96	2088	32,76	132,76
4. DRAVLJE	3248	36,56	136,56	– 233	– 1,92	98,08	3015	33,93	133,93
5. GOLOVEC	– 610	– 6,63	93,37	– 810	– 9,43	90,57	– 1420	– 15,44	84,56
6. JARŠE	– 514	– 5,33	94,67	– 196	– 2,15	97,85	– 710	– 7,36	92,64
7. MOSTE	5642	57,31	157,31	– 1447	– 9,43	90,67	4195	42,61	142,61
8. POLJE	– 159	– 1,09	98,91	– 1391	– 9,63	90,37	– 1550	– 10,61	89,38
9. POSAVJE	– 1163	– 13,23	86,77	– 549	– 6,82	93,18	– 1712	– 18,59	81,41
10. ROŽNIK	– 808	– 6,77	93,23	– 456	– 4,10	95,90	– 1264	– 10,59	89,41
11. RUDNIK	178	2,24	102,24	889	10,92	110,92	1067	13,40	113,40
12. SOSTRO	53	1,20	101,20	485	10,85	110,85	538	12,18	112,18
13. ŠENTVID	– 654	– 6,02	93,98	– 150	–1,47	98,53	– 804	– 7,40	92,60
14. ŠIŠKA	– 4958	– 15,04	84,96	– 4146	– 14,81	85,19	– 9104	– 27,62	72,38
15. ŠMARNA GORA	185	6,20	106,20	720	22,73	122,73	905	30,35	130,35
16. TRNOVO	1852	20,12	120,12	– 894	– 8,09	91,91	958	10,41	110,41
17. VIČ	– 904	– 8,04	91,96	– 1053	– 10,18	89,82	– 1957	– 17,41	82,59
s k u p a j	– 2705	– 1,25	98,74	– 16545	– 7,78	92,22	– 19250	– 8,40	91,06

Tabela 40: Število in delež drugega narodno opredeljenega neslovenskega prebivalstva po mestnih četrtih Mestne občine Ljubljana ob popisih prebivalstva 1981, 1991 in 2002

mestna četrt	*leto 1981*		*leto 1991*		*leto 2002*	
	število	%	število	%	število	%
1. BEŽIGRAD	5008	14,04	5240	14,43	4005	12,04
2. CENTER	3856	11,94	3609	12,73	2775	11,24
3. ČRNUČE	847	11,31	1404	13,66	931	8,54
4. DRAVLJE	1420	13,09	2573	16,23	1938	12,30
5. GOLOVEC	2280	18,84	1897	16,88	1843	16,15
6. JARŠE	2048	16,72	2416	19,32	2812	20,13
7. MOSTE	2046	16,32	5570	23,85	5550	24,08
8. POLJE	2972	16,38	2732	14,96	2736	15,40
9. POSAVJE	1027	9,56	970	9,97	728	7,88
10. ROŽNIK	1068	7,90	1253	9,61	867	6,69
11. RUDNIK	772	8,64	882	9,36	975	8,71
12. SOSTRO	365	7,54	179	3,72	261	4,54
13. ŠENTVID	1031	8,34	1256	10,38	900	7,39
14. ŠIŠKA	5075	12,61	4779	13,61	3692	11,62
15. ŠMARNA GORA	266	8,05	272	7,61	251	5,56
16. TRNOVO	2687	21,53	3586	22,91	2352	15,99
17. VIČ	1658	12,31	1761	13,50	1619	12,70
s k u p a j	34426	13,18	40379	14,81	34235	12,88

Tabela 41: Spremembe v številu in deležu drugega narodno opredeljenega neslovenskega prebivalstva po mestnih četrtih Mestne občine Ljubljana v obdobjih med posameznimi popisi prebivalstva, popisi 1981, 1991 in 2002

mestna četrt	*spremembe 1981–1991*			*spremembe 1991–2002*			*spremembe 1981–2002*		
	v številu	v %	indeks 1991/1981	v številu	v %	indeks 2002/1991	v številu	v %	indeks 2002/1981
1. BEŽIGRAD	232	4,63	104,63	– 1235	– 23,57	76,43	– 1003	– 20,03	79,97
2. CENTER	– 247	– 4,30	95,70	– 834	– 23,11	76,89	– 1081	– 28,03	71,97
3. ČRNUČE	557	65,76	165,76	– 473	– 33,69	66,31	84	9,92	109,92
4. DRAVLJE	1153	81,20	181,20	– 635	– 24,68	75,32	518	36,48	136,48
5. GOLOVEC	– 383	– 16,80	83,20	– 54	– 2,85	97,15	– 437	– 19,17	80,83
6. JARŠE	368	17,97	117,97	396	16,39	116,39	764	37,30	137,30
7. MOSTE	3524	172,24	272,24	– 20	– 0,36	99,64	3504	171,26	271,26
8. POLJE	– 240	– 8,08	91,92	4	0,15	100,15	– 236	– 7,94	92,06
9. POSAVJE	– 57	– 5,55	94,45	– 242	– 24,95	75,05	– 299	– 29,11	70,89
10. ROŽNIK	185	17,32	117,32	– 386	– 30,80	69,19	– 201	– 18,82	81,18
11. RUDNIK	110	14,25	114,25	93	10,54	110,54	203	26,30	126,30
12. SOSTRO	– 186	– 50,96	49,04	82	45,81	145,81	– 104	– 28,49	71,51
13. ŠENTVID	225	21,82	121,82	– 356	– 28,34	71,65	– 131	– 12,71	87,29
14. ŠIŠKA	– 296	– 5,83	94,17	– 1087	– 22,75	77,25	– 1383	– 27,25	72,75
15. ŠMARNA GORA	6	2,26	102,26	– 21	– 7,72	92,28	– 15	– 5,64	94,36
16. TRNOVO	899	33,46	133,36	– 1234	– 34,41	65,59	– 335	– 12,46	87,53
17. VIČ	103	6,21	106,21	– 142	– 8,06	91,94	– 39	– 2,35	97,65
s k u p a j	5953	17,29	117,29	– 6144	– 15,22	84,78	– 191	– 0,55	99,45

Tabela 42: Število in delež Albancev po mestnih četrtih Mestne občine Ljubljana ob popisih prebivalstva 1981, 1991 in 2002

mestna četrt	*leto 1981*		*leto 1991*		*leto 2002*	
	število	%	število	%	število	%
1. BEŽIGRAD	62	0,17	110	0,30	137	0,41
2. CENTER	103	0,32	113	0,40	129	0,52
3. ČRNUČE	13	0,17	26	0,25	31	0,28
4. DRAVLJE	16	0,15	37	0,23	97	0,62
5. GOLOVEC	34	0,28	32	0,28	66	0,58
6. JARŠE	22	0,18	58	0,46	90	0,64
7. MOSTE	21	0,17	70	0,30	163	0,71
8. POLJE	23	0,13	31	0,17	87	0,49
9. POSAVJE	10	0,09	17	0,17	25	0,27
10. ROŽNIK	21	0,16	*	0,08	*	0,11
11. RUDNIK	24	0,27	24	0,25	56	0,50
12. SOSTRO	23	0,48	*	0,02	21	0,37
13. ŠENTVID	5	0,04	23	0,19	*	0,16
14. ŠIŠKA	45	0,11	73	0,21	84	0,26
15. ŠMARNA GORA	4	0,12	*	0,14	*	0,04
16. TRNOVO	20	0,16	95	0,61	83	0,56
17. VIČ	42	0,31	34	0,26	42	0,33
s k u p a j	488	0,19	759	0,28	1147	0,43

* V skladu z navodili Statističnega urada RS, je bilo treba zakriti vse podatke v povezavi z narodno pripadnostjo, če je bilo v posamezni celici 3 ali manj enot.
Vir: Statistični urad Republike Slovenije, 1981, 1991, 2002.

Tabela 43: Spremembe v številu in deležu Albancev po mestnih četrtih Mestne občine Ljubljana v obdobjih med posameznimi popisi prebivalstva, popisi 1981, 1991 in 2002

mestna četrt	*spremembe 1981–1991*			*spremembe 1991–2002*			*spremembe 1981–2002*		
	v številu	v %	indeks 1991/1981	v številu	v %	indeks 2002/1991	v številu	v %	indeks 2002/1981
1. BEŽIGRAD	48	77,42	177,42	27	24,55	124,55	75	120,97	220,97
2. CENTER	10	9,71	109,71	16	14,16	114,16	26	25,24	125,24
3. ČRNUČE	13	100,00	200,00	5	19,23	119,23	18	138,46	238,46
4. DRAVLJE	21	131,25	231,25	60	162,16	262,16	81	506,25	606,25
5. GOLOVEC	– 2	– 5,88	94,12	34	106,25	206,24	32	94,12	194,12
6. JARŠE	36	163,64	263,64	32	55,17	155,17	68	309,09	409,09
7. MOSTE	49	233,33	333,33	93	132,86	232,86	142	676,19	776,19
8. POLJE	8	34,78	134,78	56	180,65	280,65	64	278,26	378,26
9. POSAVJE	7	70,00	170,00	8	47,06	147,06	15	150,00	250,00
10. ROŽNIK	– 11	– 52,38	47,62	4	40,00	140,00	– 7	– 33,33	66,67
11. RUDNIK	0	0	100,00	32	133,33	233,33	32	133,33	233,33
12. SOSTRO	– 22	–95,65	4,35	20	2000,0	2100,00	– 2	– 8,70	91,30
13. ŠENTVID	18	360,00	460,00	– 3	– 13,04	86,96	15	300,00	400,00
14. ŠIŠKA	28	62,22	162,22	11	15,07	115,07	39	86,67	186,67
15. ŠMARNA GORA	1	25,00	125,00	– 3	– 60,00	40,00	– 2	– 50,00	50,00
16. TRNOVO	75	375,00	475,00	– 12	– 12,63	87,37	63	315,00	415,00
17. VIČ	– 8	– 19,05	80,95	8	23,53	123,53	0	0,00	100,00
s k u p a j	271	55,53	155,53	388	51,12	151,12	659	135,04	235,04

Tabela 44: Število in delež Črnogorcev po mestnih četrtih Mestne občine Ljubljana ob popisih prebivalstva 1981, 1991 in 2002

mestna četrt	*leto 1981*		*leto 1991*		*leto 2002*	
	število	%	število	%	število	%
1. BEŽIGRAD	152	0,43	173	0,48	133	0,40
2. CENTER	144	0,35	146	0,51	81	0,33
3. ČRNUČE	8	0,11	34	0,33	24	0,22
4. DRAVLJE	81	0,75	66	0,43	67	0,43
5. GOLOVEC	59	0,49	53	0,47	44	0,39
6. JARŠE	56	0,46	56	0,45	51	0,37
7. MOSTE	59	0,47	193	0,83	112	0,49
8. POLJE	43	0,24	59	0,32	27	0,15
9. POSAVJE	42	0,39	31	0,32	24	0,26
10. ROŽNIK	34	0,25	45	0,34	12	0,09
11. RUDNIK	*	0,08	8	0,08	43	0,38
12. SOSTRO	*	0,00	5	0,10	6	0,10
13. ŠENTVID	31	0,25	37	0,31	30	0,25
14. ŠIŠKA	239	0,59	163	0,46	130	0,41
15. ŠMARNA GORA	*	0,09	4	0,11	0	0,00
16. TRNOVO	62	0,50	59	0,38	60	0,41
17. VIČ	55	0,41	36	0,28	49	0,38
s k u p a j	1075	0,41	1168	0,43	893	0,34

* V skladu z navodili Statističnega urada RS, je bilo treba zakriti vse podatke v povezavi z narodno pripadnostjo, če je bilo v posamezni celici 3 ali manj enot.
Vir: Statistični urad Republike Slovenije, 1981, 1991, 2002.

Tabela 45: Spremembe v številu in deležu Črnogorcev po mestnih četrtih Mestne občine Ljubljana v obdobjih med posameznimi popisi prebivalstva, popisi 1981, 1991 in 2002

mestna četrt	*spremembe 1981–1991*			*spremembe 1991–2002*			*spremembe 1981–2002*		
	v številu	v %	indeks 1991/1981	v številu	v %	indeks 2002/1991	v številu	v %	indeks 2002/1981
1. BEŽIGRAD	21	13,82	113,82	– 40	– 23,12	76,88	– 19	– 12,50	87,50
2. CENTER	2	1,39	101,29	– 65	– 44,52	55,48	– 63	– 43,75	56,25
3. ČRNUČE	26	325,00	425,00	– 10	– 29,41	70,59	16	200,00	300,00
4. DRAVLJE	– 15	– 18,52	81,48	1	1,52	101,52	– 14	– 17,28	82,72
5. GOLOVEC	– 6	– 10,17	89,83	– 9	– 16,98	83,02	– 15	– 25,43	74,58
6. JARŠE	0	0	100,00	– 5	– 8,93	91,07	– 5	– 8,93	91,07
7. MOSTE	134	227,12	327,12	– 81	– 41,97	58,03	53	89,83	189,83
8. POLJE	16	37,21	137,21	– 32	– 54,24	45,76	– 16	– 37,21	62,79
9. POSAVJE	– 11	– 26,19	73,81	– 7	– 22,58	77,42	– 18	– 42,86	57,14
10. ROŽNIK	11	32,35	132,35	– 33	– 73,33	26,27	– 22	– 64,71	35,29
11. RUDNIK	1	14,29	114,29	35	473,50	573,50	36	514,29	614,29
12. SOSTRO	5	- -	- -	1	20,00	120,00	6	- -	- -
13. ŠENTVID	6	19,35	119,35	– 7	– 18,92	81,08	– 1	– 3,23	96,77
14. ŠIŠKA	– 76	– 31,80	68,20	– 33	– 20,25	79,75	– 109	– 45,61	54,39
15. ŠMARNA GORA	1	33,33	133,33	– 4	- -	- -	– 3	- -	- -
16. TRNOVO	– 3	– 4,84	95,16	1	1,69	101,69	– 2	– 3,23	96,77
17. VIČ	– 19	– 34,55	65,45	13	36,11	136,11	– 6	–10,90	89,90
s k u p a j	93	8,65	108,65	– 275	– 23,54	76,46	– 182	– 16,93	83,07

Tabela 46: Število in delež Hrvatov po mestnih četrtih Mestne občine Ljubljana ob popisih prebivalstva 1981, 1991 in 2002

mestna četrt	*leto 1981*		*leto 1991*		*leto 2002*	
	število	%	število	%	število	%
1. BEŽIGRAD	1625	4,56	1387	3,82	914	2,75
2. CENTER	1145	3,55	842	2,97	530	3,36
3. ČRNUČE	395	5,28	463	4,50	261	2,39
4. DRAVLJE	557	5,13	818	5,16	454	2,88
5. GOLOVEC	687	5,68	597	5,31	403	3,53
6. JARŠE	661	5,40	676	5,41	557	3,99
7. MOSTE	588	4,69	1232	5,28	968	4,20
8. POLJE	872	4,80	743	4,07	577	3,25
9. POSAVJE	381	3,55	344	3,53	216	2,34
10. ROŽNIK	395	2,92	353	2,71	235	1,81
11. RUDNIK	298	3,34	239	2,54	196	1,75
12. SOSTRO	75	1,55	42	0,87	48	0,83
13. ŠENTVID	390	3,15	344	2,84	223	1,83
14. ŠIŠKA	1680	4,18	1409	4,01	906	2,85
15. ŠMARNA GORA	127	3,84	151	4,22	122	2,70
16. TRNOVO	603	4,83	728	4,65	316	2,15
17. VIČ	562	4,17	444	3,40	296	2,32
s k u p a j	11041	4,23	10812	3,97	7222	2,72

Tabela 47: Spremembe v številu in deležu Hrvatov po mestnih četrtih Mestne občine Ljubljana v obdobjih med posameznimi popisi prebivalstva, popisi 1981, 1991 in 2002

mestna četrt	*spremembe 1981–1991*			*spremembe 1991–2002*			*spremembe 1981–2002*		
	v številu	v %	indeks 1991/1981	v številu	v %	indeks 2002/1991	v številu	v %	indeks 2002/1981
1. BEŽIGRAD	– 238	– 14,65	85,35	– 473	–34,10	65,90	– 711	– 43,75	56,25
2. CENTER	– 303	– 26,46	73,54	– 312	– 37,05	62,95	– 615	– 53,71	46,29
3. ČRNUČE	68	17,22	117,22	– 202	– 43,63	56,37	– 134	– 33,92	66,08
4. DRAVLJE	261	46,86	146,86	– 364	– 44,45	55,50	– 103	– 18,49	81,51
5. GOLOVEC	– 90	– 13,10	86,90	– 194	– 32,50	67,50	– 284	– 41,34	58,66
6. JARŠE	15	2,27	102,27	– 119	– 17,60	82,40	– 104	– 15,73	84,27
7. MOSTE	644	109,52	209,52	– 264	– 21,43	78,57	380	64,63	164,63
8. POLJE	– 129	– 14,79	85,21	– 166	– 22,34	77,66	– 295	– 33,83	66,17
9. POSAVJE	– 37	– 9,71	90,29	– 128	– 37,21	62,79	– 165	– 43,31	56,69
10. ROŽNIK	– 42	– 10,63	89,37	– 118	– 33,43	66,57	– 160	– 40,51	59,49
11. RUDNIK	– 59	– 19,80	80,20	– 43	– 17,99	81,01	– 102	– 34,23	65,77
12. SOSTRO	– 33	– 44,00	56,00	6	14,29	114,29	– 27	– 36,00	64,00
13. ŠENTVID	– 46	– 11,79	88,21	– 121	– 35,17	64,83	– 167	– 42,82	57,18
14. ŠIŠKA	– 271	– 16,13	83,87	– 503	– 35,70	64,30	– 774	– 46,07	53,93
15. ŠMARNA GORA	24	18,90	118,90	– 29	– 19,21	80,79	– 5	– 3,94	96,06
16. TRNOVO	125	20,73	120,73	– 412	– 56,59	43,41	– 287	– 47,60	52,40
17. VIČ	– 118	– 21,00	79,00	– 148	– 33,33	66,67	– 266	– 47,33	52,67
s k u p a j	– 229	– 2,07	97,93	– 3590	– 33,30	66,80	– 3819	– 34,59	65,41

Tabela 48: Število in delež Makedoncev po mestnih četrtih Mestne občine Ljubljana ob popisih prebivalstva 1981, 1991 in 2002

mestna četrt	*leto 1981*		*leto 1991*		*leto 2002*	
	število	%	število	%	število	%
1. BEŽIGRAD	82	0,23	144	0,40	123	0,37
2. CENTER	103	0,32	109	0,38	75	0,30
3. ČRNUČE	*	0,07	33	0,32	18	0,16
4. DRAVLJE	47	0,43	75	0,47	74	0,47
5. GOLOVEC	33	0,27	42	0,37	37	0,32
6. JARŠE	35	0,29	70	0,56	75	0,54
7. MOSTE	60	0,48	129	0,55	119	0,52
8. POLJE	26	0,14	45	0,25	59	0,33
9. POSAVJE	26	0,24	35	0,36	20	0,22
10. ROŽNIK	28	0,21	34	0,26	22	0,17
11. RUDNIK	26	0,29	*	0,23	*	0,13
12. SOSTRO	*	0,06	*	0,02	*	0,02
13. ŠENTVID	11	0,09	56	0,46	36	0,29
14. ŠIŠKA	204	0,51	195	0,56	131	0,41
15. ŠMARNA GORA	*	0,15	*	0,08	*	0,09
16. TRNOVO	140	1,12	125	0,80	105	0,71
17. VIČ	56	0,42	79	0,61	60	0,47
s k u p a j	890	0,34	1197	0,44	974	0,37

* V skladu z navodili Statističnega urada RS, je bilo treba zakriti vse podatke v povezavi z narodno pripadnostjo, če je bilo v posamezni celici 3 ali manj enot.
Vir: Statistični urad Republike Slovenije, 2002.

Tabela 49: Spremembe v številu in deležu Makedoncev po mestnih četrtih Mestne občine Ljubljana v obdobjih med posameznimi popisi prebivalstva, popis 1981, 1991 in 2002

mestna četrt	*spremembe 1981–1991*			*spremembe 1991–2002*			*spremembe 1981–2002*		
	v številu	v %	indeks 1991/1981	v številu	v %	indeks 2002/1991	v številu	v %	indeks 2002/1981
1. BEŽIGRAD	62	75,61	175,61	– 21	– 14,58	85,42	41	50,00	150,00
2. CENTER	6	5,83	105,83	– 34	– 31,19	68,81	– 28	– 27,18	72,82
3. ČRNUČE	28	560,00	660,00	– 15	– 45,45	54,55	13	260,00	360,00
4. DRAVLJE	28	59,57	159,57	– 1	– 1,33	98,67	27	57,45	157,45
5. GOLOVEC	9	27,27	127,27	– 5	– 11,90	88,10	4	12,12	112,12
6. JARŠE	35	100,00	200,00	5	7,14	107,14	40	114,29	214,29
7. MOSTE	69	115,00	215,00	– 10	– 7,75	92,35	59	98,33	198,33
8. POLJE	19	73,08	173,08	14	31,11	131,11	33	116,92	226,91
9. POSAVJE	9	34,62	134,62	– 15	– 42,86	51,14	– 6	– 23,08	76,92
10. ROŽNIK	6	21,43	121,43	– 12	– 35,29	64,71	– 6	– 21,43	78,57
11. RUDNIK	– 4	– 15,38	84,62	– 7	– 31,82	68,18	– 11	– 42,31	57,69
12. SOSTRO	– 2	– 67,67	33,33	0	0	0	– 2	– 66,67	33,33
13. ŠENTVID	45	409,09	509,09	– 20	– 35,71	64,29	25	227,27	327,27
14. ŠIŠKA	– 9	– 4,41	95,59	– 64	– 32,82	67,18	– 73	– 35,78	64,22
15. ŠMARNA GORA	– 2	– 40,00	60,00	1	33,33	133,33	– 1	– 20,00	80,00
16. TRNOVO	– 15	– 10,71	89,29	– 20	– 16,00	84,00	– 35	– 25,00	75,00
17. VIČ	23	41,07	141,07	– 19	– 24,05	75,95	4	7,14	107,14
s k u p a j	307	34,49	134,49	– 223	– 18,63	81,37	84	9,44	109,44

Tabela 50 Število in delež Srbov po mestnih četrtih Mestne občine Ljubljana ob popisih prebivalstva 1981, 1991 in 2002

mestna četrt	*leto 1981*		*leto 1991*		*leto 2002*	
	število	%	število	%	število	%
1. BEŽIGRAD	2360	6,62	2242	6,17	1590	4,78
2. CENTER	1659	5,14	1386	4,89	1014	4,11
3. ČRNUČE	328	4,38	617	6,00	369	3,38
4. DRAVLJE	506	4,66	1047	6,60	735	4,66
5. GOLOVEC	1117	9,23	765	6,81	696	6,10
6. JARŠE	1018	8,31	1148	9,18	1144	8,19
7. MOSTE	992	7,91	2655	11,37	2342	10,16
8. POLJE	1587	8,74	1238	6,78	1133	6,37
9. POSAVJE	405	3,77	385	3,96	265	2,87
10. ROŽNIK	378	2,78	435	3,33	276	2,13
11. RUDNIK	297	3,33	328	3,48	265	2,37
12. SOSTRO	185	3,82	79	1,64	112	1,95
13. ŠENTVID	446	3,61	551	4,55	355	2,91
14. ŠIŠKA	2255	5,61	1912	5,45	1351	4,25
15. ŠMARNA GORA	96	2,90	69	1,93	76	1,68
16. TRNOVO	1334	10,69	1503	9,60	898	6,10
17. VIČ	656	4,87	643	4,93	480	3,77
s k u p a j	15619	5,98	17003	6,24	13101	4,93

Tabela 51: Spremembe v številu in deležu Srbov po mestnih četrtih Mestne občine Ljubljana v obdobjih med posameznimi popisi prebivalstva, popisi 1981, 1991 in 2002

mestna četrt	*spremembe 1981–1991*			*spremembe 1991–2002*			*spremembe 1981–2002*		
	v številu	v %	indeks 1991/1981	v številu	v %	indeks 2002/1991	v številu	v %	indeks 2002/1981
1. BEŽIGRAD	– 118	– 5,00	95,00	– 652	– 29,08	70,92	– 770	– 32,63	67,37
2. CENTER	– 273	– 16,46	83,54	– 372	– 26,84	73,16	– 645	– 38,88	61,12
3. ČRNUČE	289	88,11	188,11	– 248	– 40,19	59,81	41	12,50	112,50
4. DRAVLJE	541	106,92	206,92	– 312	– 29,80	70,20	229	45,26	145,26
5. GOLOVEC	– 352	– 31,51	68,49	– 69	– 9,02	90,98	– 421	– 37,69	62,31
6. JARŠE	130	12,77	112,77	– 4	– 0,35	99,65	126	12,37	112,37
7. MOSTE	1663	167,64	267,64	– 313	– 11,79	88,21	1350	136,09	236,09
8. POLJE	– 349	– 21,99	78,01	– 105	– 8,48	91,52	– 454	– 28,61	71,39
9. POSAVJE	– 20	– 4,94	95,06	– 120	– 31,17	68,83	– 140	– 34,57	65,43
10. ROŽNIK	57	16,00	116,00	– 159	– 36,55	63,45	– 102	– 26,98	73,02
11. RUDNIK	31	10,44	110,44	– 63	– 19,21	80,79	– 32	– 10,77	89,23
12. SOSTRO	– 106	– 57,30	42,70	33	41,77	141,77	– 73	– 39,36	60,54
13. ŠENTVID	105	23,54	123,54	– 196	– 35,57	64,43	– 91	– 20,40	79,60
14. ŠIŠKA	– 343	– 15,21	84,79	– 561	– 29,34	70,66	– 904	– 40,09	59,91
15. ŠMARNA GORA	– 27	– 28,12	71,88	7	10,14	110,14	– 20	– 20,83	79,17
16. TRNOVO	169	12,67	112,67	– 605	– 40,25	59,75	– 436	– 32,68	67,32
17. VIČ	– 13	– 1,98	98,02	– 163	– 25,35	74,65	– 176	–26,83	73,17
s k u p a j	1384	8,86	108,86	– 3902	– 22,95	77,05	– 2518	– 16,12	83,88

Tabela 52: Število in delež Muslimanov (leta 1981 in 1991) ter Bošnjakov in Muslimanov (leta 2002)po mestnih četrtih Mestne občine Ljubljana

mestna četrt	*leto 1981*		*leto 1991*		*leto 2002*	
	število	%	število	%	število	%
1. BEŽIGRAD	475	1,33	837	2,30	840	2,52
2. CENTER	543	1,68	827	2,92	702	2,84
3. ČRNUČE	85	1,14	206	2,00	185	1,70
4. DRAVLJE	186	1,71	461	2,91	409	2,60
5. GOLOVEC	291	2,40	297	2,64	487	4,27
6. JARŠE	230	1,88	356	2,84	780	5,59
7. MOSTE	269	2,15	1131	4,84	1700	7,37
8. POLJE	385	2,12	542	2,97	765	4,30
9. POSAVJE	122	1,14	128	1,32	125	1,36
10. ROŽNIK	165	1,22	331	2,54	244	1,88
11. RUDNIK	99	1,11	238	2,52	312	2,78
12. SOSTRO	70	1,45	48	1,00	64	1,12
13. ŠENTVID	103	0,83	170	1,41	194	1,59
14. ŠIŠKA	461	1,15	816	2,32	876	2,75
15. ŠMARNA GORA	21	0,64	24	0,67	28	0,62
16. TRNOVO	477	3,82	995	6,36	763	5,18
17. VIČ	239	1,77	475	3,64	621	4,87
s k u p a j	4221	1,62	7882	2,89	9095	3,42

Tabela 53: Spremembe v številu in deležu Muslimanov (leta 1981 in 1991) ter Bošnjakov in Muslimanov (leta 2002) po mestnih četrtih Mestne občine Ljubljana v obdobjih med posameznimi popisi prebivalstva, popisi 1981, 1991 in 2002

mestna četrt	*spremembe 1981–1991*			*spremembe 1991–2002*			*spremembe 1981–2002*		
	v številu	v %	indeks 1991/1981	v številu	v %	indeks 2002/1991	v številu	v %	indeks 2002/1981
1. BEŽIGRAD	362	76,21	176,21	3	0,36	100,36	365	76,84	176,84
2. CENTER	284	52,30	152,30	–125	– 15,11	84,89	159	29,28	129,28
3. ČRNUČE	121	142,35	242,35	–21	– 10,19	89,81	100	117,65	217,65
4. DRAVLJE	275	147,85	247,85	–52	– 11,28	88,72	223	119,89	219,89
5. GOLOVEC	6	2,06	102,06	190	63,97	163,97	196	67,35	167,35
6. JARŠE	126	11,30	111,30	424	119,10	219,10	550	239,13	339,13
7. MOSTE	862	320,44	420,44	569	50,31	150,31	1431	531,97	631,97
8. POLJE	157	40,78	140,78	223	41,14	141,14	380	98,70	198,70
9. POSAVJE	6	4,92	104,92	–3	– 2,34	97,66	3	2,46	102,46
10. ROŽNIK	166	100,61	200,61	–87	– 26,28	73,72	79	47,88	147,88
11. RUDNIK	139	140,40	240,40	74	31,09	131,09	213	215,15	315,15
12. SOSTRO	–22	– 34,43	68,57	16	33,33	133,33	– 6	– 8,57	91,43
13. ŠENTVID	67	65,05	165,05	24	14,12	114,12	91	88,35	188,35
14. ŠIŠKA	355	77,01	177,01	60	7,35	107,35	415	90,02	190,02
15. ŠMARNA GORA	3	14,29	114,29	4	16,67	116,67	7	33,33	133,33
16. TRNOVO	518	108,60	208,60	–232	– 23,32	76,68	286	59,96	159,96
17. VIČ	236	98,75	198,75	146	30,74	130,74	382	159,83	259,83
s k u p a j	3661	86,73	186,73	1213	15,39	115,39	4874	115,47	215,47

Tabela 54: Število in delež Muslimanov, Bošnjakov in Bosancev po mestnih četrtih Mestne občine Ljubljana (popis 2002)

mestna četrt	*Bošnjaki*		*Muslimani*		*skupaj*		*Bosanci*	
	število	%	število	%	število	%	število	%
1. BEŽIGRAD	487	1,46	353	1,06	840	2,52	271	0,81
2. CENTER	385	1,56	317	1,28	702	2,84	204	0,83
3. ČRNUČE	107	0,98	78	0,72	185	1,70	*	0,38
4. DRAVLJE	249	1,58	160	1,02	409	2,60	141	0,89
5. GOLOVEC	332	2,91	155	1,36	487	4,27	114	1,00
6. JARŠE	554	3,97	226	1,62	780	5,59	166	1,19
7. MOSTE	1038	4,50	662	2,87	1700	7,37	340	1,48
8. POLJE	496	2,79	269	1,51	765	4,30	196	1,10
9. POSAVJE	58	0,63	67	0,73	125	1,36	47	0,51
10. ROŽNIK	127	0,98	117	0,90	244	1,88	83	0,64
11. RUDNIK	213	1,90	99	0,88	312	2,78	76	0,68
12. SOSTRO	28	0,49	36	0,63	64	1,12	*	0,19
13. ŠENTVID	134	1,10	60	0,49	194	1,59	72	0,59
14. ŠIŠKA	540	1,69	336	1,06	876	2,75	193	0,61
15. ŠMARNA GORA	28	0,62	0	0,00	28	0,62	*	0,07
16. TRNOVO	520	3,53	243	1,65	763	5,18	237	1,61
17. VIČ	467	3,66	154	1,21	621	4,87	127	1,00
s k u p a j	5763	2,17	3332	1,25	9095	3,42	2323	0,87

* V skladu z navodili Statističnega urada RS, je bilo treba zakriti vse podatke v povezavi z narodno pripadnostjo, če je bilo v posamezni celici 3 ali manj enot.
Vir: Statistični urad Republike Slovenije, 2002.

Tabela 55: Skupno število in delež Muslimanov, Bošnjakov in Bosancev po mestnih četrtih Mestne občine Ljubljana leta 1981, 1991, 2002 (popisi 1981, 1991, 2002)

mestna četrt	*leto 1981*		*leto 1991*		*leto 2002*	
	število	%	število	%	število	%
1. BEŽIGRAD	475	1,33	837	2,30	1111	3,33
2. CENTER	543	1,68	827	2,92	906	3,67
3. ČRNUČE	85	1,14	206	2,00	227	2,08
4. DRAVLJE	186	1,71	461	2,91	550	3,49
5. GOLOVEC	291	2,40	297	2,64	601	5,27
6. JARŠE	230	1,88	356	2,84	946	6,78
7. MOSTE	269	2,15	1131	4,84	2040	8,85
8. POLJE	385	2,12	542	2,97	961	5,40
9. POSAVJE	122	1,14	128	1,32	172	1,87
10. ROŽNIK	165	1,22	331	2,54	327	2,52
11. RUDNIK	99	1,11	238	2,52	388	3,46
12. SOSTRO	70	1,45	48	1,00	75	1,31
13. ŠENTVID	103	0,83	170	1,41	266	2,18
14. ŠIŠKA	461	1,15	816	2,32	1069	3,36
15. ŠMARNA GORA	21	0,64	24	0,67	31	0,69
16. TRNOVO	477	3,82	995	6,36	1000	6,79
17. VIČ	239	1,77	475	3,64	748	5,87
s k u p a j	4221	1,62	7882	2,89	11418	4,29

Tabela 56: Spremembe v številu in deležu Muslimanov, Bošnjakov in Bosancev po mestnih četrtih Mestne občine Ljubljana v obdobjih med posameznimi popisi prebivalstva (popisi 1981, 1991, 2002)

mestna četrt	*spremembe 1981–1991*			*spremembe 1991–2002*			*spremembe 1981–2002*		
	v številu	v %	indeks 1991/1981	v številu	v %	indeks 2002/1991	v številu	v %	indeks 2002/1981
1. BEŽIGRAD	362	76,21	176,21	274	32,74	132,74	636	133,89	233,89
2. CENTER	284	52,30	152,30	79	9,55	109,55	363	66,85	166,85
3. ČRNUČE	121	139,53	239,53	21	10,29	110,19	142	167,06	267,06
4. DRAVLJE	275	147,85	247,85	89	19,31	119,31	364	195,70	295,70
5. GOLOVEC	6	2,06	202,06	304	102,36	202,36	310	106,53	206,53
6. JARŠE	126	54,78	154,78	590	165,73	265,73	716	311,20	411,20
7. MOSTE	862	320,45	420,35	909	80,37	180,37	1771	658,26	758,26
8. POLJE	157	40,78	140,78	419	77,31	177,31	576	149,61	249,61
9. POSAVJE	6	4,92	104,92	44	34,38	134,38	50	40,98	140,98
10. ROŽNIK	166	100,61	200,61	– 4	–1,21	98,79	162	98,18	198,18
11. RUDNIK	139	140,40	240,40	150	63,03	163,03	289	291,92	391,92
12. SOSTRO	– 22	– 31,43	68,57	27	56,25	156,25	5	7,14	107,14
13. ŠENTVID	67	65,05	165,05	96	56,47	156,47	163	158,25	258,25
14. ŠIŠKA	355	77,01	177,01	253	31,00	131,00	608	131,89	231,89
15. ŠMARNA GORA	3	14,29	114,29	7	29,17	129,17	10	47,62	147,62
16. TRNOVO	518	108,60	208,60	5	0,50	100,50	523	109,64	209,64
17. VIČ	236	98,75	198,75	273	57,47	157,47	509	212,97	312,97
s k u p a j	3661	86,73	186,73	3536	44,86	144,86	7197	170,50	270,50

Tabela 57: Število in delež narodno neopredeljenih prebivalcev (skupaj) po mestnih četrtih Mestne občine Ljubljana ob popisih prebivalstva 1981, 1991 in 2002 (popisi 1981, 1991 in 2002)

mestna četrt	*leto 1981*		*leto 1991*		*leto 2002*	
	število	%	število	%	število	%
1. BEŽIGRAD	1276	3,58	968	2,66	779	2,34
2. CENTER	1171	3,63	771	2,72	587	2,38
3. ČRNUČE	223	2,98	265	2,58	151	1,39
4. DRAVLJE	458	4,22	511	3,22	355	2,25
5. GOLOVEC	548	4,53	264	2,35	317	2,78
6. JARŠE	422	3,45	456	3,65	408	2,92
7. MOSTE	551	4,40	877	3,76	858	3,72
8. POLJE	480	2,64	255	1,40	411	2,31
9. POSAVJE	453	4,22	288	2,96	148	1,60
10. ROŽNIK	447	3,30	188	1,44	201	1,55
11. RUDNIK	158	1,77	136	1,44	148	1,32
12. SOSTRO	44	0,91	51	1,06	33	0,57
13. ŠENTVID	349	2,82	295	2,44	187	1,53
14. ŠIŠKA	1838	4,57	905	2,58	722	2,27
15. ŠMARNA GORA	34	1,03	40	1,12	27	0,60
16. TRNOVO	488	3,91	342	2,19	483	3,28
17. VIČ	510	3,78	305	2,34	266	2,09
s k u p a j	9450	3,62	6917	2,54	6081	2,29

Tabela 58: Spremembe v številu in deležu narodno neopredeljenih prebivalcev (skupaj) v obdobjih med posameznimi popisi prebivalstva (popisi 1981, 1991 in 2002)

mestna četrt	*spremembe 1981–1991*			*spremembe 1991–2002*			*spremembe 1981–2002*		
	v številu	v %	indeks 1991/1981	v številu	v %	indeks 2002/1991	v številu	v %	indeks 2002/1981
1. BEŽIGRAD	– 308	– 24,14	75,86	– 189	– 19,52	80,48	– 497	– 38,95	61,05
2. CENTER	– 400	– 34,16	65,84	– 184	– 23,87	76,13	– 584	– 49,87	50,13
3. ČRNUČE	42	18,83	118,83	– 114	– 43,02	56,98	– 72	– 32,29	67,71
4. DRAVLJE	53	11,57	111,57	– 156	– 30,53	69,47	– 103	– 22,49	77,51
5. GOLOVEC	– 284	– 51,82	48,18	53	20,08	120,08	– 231	– 42,15	57,85
6. JARŠE	34	8,06	108,06	– 48	– 10,53	89,47	– 14	– 3,32	96,68
7. MOSTE	326	59,17	159,17	– 19	– 2,17	97,83	307	55,72	155,72
8. POLJE	– 225	– 46,87	53,13	156	61,18	161,18	– 69	– 14,37	85,63
9. POSAVJE	– 165	– 36,43	63,58	– 140	– 48,61	51,39	– 305	– 67,33	32,67
10. ROŽNIK	– 259	– 57,94	42,06	13	6,91	106,91	– 246	– 55,03	44,97
11. RUDNIK	– 22	– 13,92	86,08	12	8,82	108,82	– 10	– 6,33	93,67
12. SOSTRO	7	15,91	115,91	– 18	– 35,29	64,71	– 11	– 25,00	75,00
13. ŠENTVID	– 54	– 15,47	84,53	– 108	– 36,61	63,39	– 162	– 46,42	53,58
14. ŠIŠKA	– 933	– 50,76	49,24	– 183	– 20,22	79,78	– 1116	– 60,72	39,28
15. ŠMARNA GORA	6	17,65	117,65	– 13	– 32,50	67,50	– 7	– 20,59	79,41
16. TRNOVO	– 146	– 29,92	70,08	141	41,23	141,23	– 5	– 1,02	98,98
17. VIČ	– 205	– 40,20	59,80	– 39	– 12,79	87,21	– 244	– 47,84	52,16
s k u p a j	– 2533	– 27,04	72,96	– 836	– 12,09	87,91	– 3369	35,65	64,35

Tabela 59: Število in delež Jugoslovanov po mestnih četrtih Mestne občine Ljubljana ob popisih prebivalstva 1981, 1991 in 2002 (popisi 1981, 1991 in 2002)

mestna četrt	*leto 1981*		*leto 1991*		*leto 2002*	
	število	%	število	%	število	%
1. BEŽIGRAD	1026	2,88	521	1,43	27	0,08
2. CENTER	833	2,58	412	1,45	20	0,08
3. ČRNUČE	186	2,48	88	0,86	*	0,03
4. DRAVLJE	416	3,83	319	2,01	*	0,08
5. GOLOVEC	430	3,55	157	1,40	7	0,06
6. JARŠE	339	2,77	251	2,01	10	0,07
7. MOSTE	453	3,61	420	1,80	18	0,08
8. POLJE	346	1,91	106	0,58	4	0,02
9. POSAVJE	371	3,45	93	0,96	5	0,05
10. ROŽNIK	395	2,92	89	0,68	7	0,05
11. RUDNIK	127	1,42	70	0,74	6	0,05
12. SOSTRO	35	0,72	41	0,85	0	0,00
13. ŠENTVID	281	2,27	181	1,50	5	0,04
14. ŠIŠKA	1655	4,11	514	1,46	34	0,11
15. ŠMARNA GORA	28	0,85	17	0,48	*	0,00
16. TRNOVO	396	3,17	191	1,22	12	0,08
17. VIČ	466	3,46	166	1,27	6	0,05
s k u p a j	7783	2,98	3636	1,33	177	0,07

* V skladu z navodili Statističnega urada RS, je bilo treba zakriti vse podatke v povezavi z narodno pripadnostjo, če je bilo v posamezni celici 3 ali manj enot.
Vir: Statistični urad Republike Slovenije

Tabela 60: Spremembe v številu in deležu Jugoslovanov po mestnih četrtih Mestne občine Ljubljana v obdobjih med posameznimi popisi prebivalstva (popisi 1981, 1991 in 2002)

mestna četrt	*spremembe 1981–1991*			*spremembe 1991–2002*			*spremembe 1981–2002*		
	v številu	v %	indeks 1991/1981	v številu	v %	indeks 2002/1991	v številu	v %	indeks 2002/1981
1. BEŽIGRAD	– 505	– 49,22	50,78	– 494	– 94,82	5,18	– 999	– 97,38	2,63
2. CENTER	– 421	– 50,54	49,46	– 392	– 95,15	4,85	– 813	– 97,60	2,40
3. ČRNUČE	– 98	– 52,69	47,31	– 85	– 96,95	3,41	– 183	– 98,39	1,61
4. DRAVLJE	– 97	– 23,32	76,68	– 306	– 95,92	4,08	– 403	– 96,87	3,13
5. GOLOVEC	– 273	– 63,49	36,51	– 150	– 95,54	4,46	– 423	– 98,37	1,63
6. JARŠE	– 88	– 25,96	74,04	– 241	– 96,02	3,98	– 329	– 97,05	2,95
7. MOSTE	– 33	– 7,28	92,72	– 402	– 95,71	4,29	– 435	– 96,03	3,97
8. POLJE	– 240	– 69,36	30,64	– 102	– 96,23	3,77	– 342	– 98,84	1,16
9. POSAVJE	– 278	– 74,93	25,07	– 88	– 94,62	5,38	– 366	– 98,65	1,35
10. ROŽNIK	– 306	– 77,47	22,53	– 82	– 92,13	7,87	– 388	– 98,23	1,77
11. RUDNIK	– 57	– 44,88	55,12	– 64	– 91,43	8,57	– 121	– 95,28	4,72
12. SOSTRO	6	17,14	117,14	– 41	- -	- -	– 35	- -	- -
13. ŠENTVID	– 100	– 35,59	64,41	– 176	– 97,24	2,76	– 276	– 98,22	1,78
14. ŠIŠKA	– 1141	– 68,94	31,06	– 480	– 93,39	6,61	– 1621	– 97,95	2,05
15. ŠMARNA GORA	– 11	– 39,29	60,71	– 17	- -	- -	– 28	- -	- -
16. TRNOVO	– 205	– 51,77	48,23	– 179	– 92,72	6,28	– 384	– 96,97	3,03
17. VIČ	– 300	– 64,38	35,62	– 160	–96,39	3,61	– 460	– 98,71	1,29
s k u p a j	– 4147	– 53,28	46,72	– 3459	– 95,13	4,87	– 7606	– 97,73	2,27

Tabela 61: Število in delež prebivalcev neznane narodne pripadnosti po mestnih četrtih Mestne občine Ljubljana ob popisih prebivalstva 1981, 1991 in 2002 (popisi 1981, 1991 in 2002)

mestna četrt	*leto 1981*		*leto 1991*		*leto 2002*	
	število	%	število	%	število	%
1. BEŽIGRAD	238	0,66	1952	5,38	2936	8,83
2. CENTER	324	1,00	1903	6,71	2353	9,54
3. ČRNUČE	44	0,59	471	4,58	918	8,42
4. DRAVLJE	89	0,82	634	4,00	1065	6,76
5. GOLOVEC	74	0,61	487	4,33	971	8,50
6. JARŠE	128	1,04	494	3,95	1178	8,44
7. MOSTE	92	0,73	1416	6,06	1551	6,73
8. POLJE	97	0,54	829	4,54	974	5,48
9. POSAVJE	57	0,53	431	4,43	627	6,79
10. ROŽNIK	84	0,62	481	3,69	923	7,12
11. RUDNIK	40	0,45	270	2,86	734	6,56
12. SOSTRO	14	0,29	116	2,41	421	7,33
13. ŠENTVID	119	0,96	339	2,80	711	5,83
14. ŠIŠKA	358	0,89	1419	4,04	2401	7,56
15. ŠMARNA GORA	24	0,72	97	2,71	248	5,49
16. TRNOVO	104	0,83	666	4,25	1279	8,70
17. VIČ	62	0,46	639	4,90	1167	9,15
s k u p a j	1948	0,74	12644	4,64	20457	7,69

Tabela 62: Spremembe v številu in deležu prebivalcev neznane narodne pripadnosti po mestnih četrtih Mestne občine Ljubljana v obdobjih med posameznimi popisi prebivalstva, popisi 1981, 1991 in 2002 (popisi 1981, 1991 in 2002)

mestna četrt	*spremembe 1981–1991*			*spremembe 1991–2002*			*spremembe 1981–2002*		
	v številu	v %	indeks 1991/1981	v številu	v %	indeks 2002/1991	v številu	v %	indeks 2002/1981
1. BEŽIGRAD	1714	720,17	820,17	984	50,41	150,41	2698	1133,61	1233,61
2. CENTER	1579	487,35	587,35	450	23,65	123,65	2029	626,23	726,23
3. ČRNUČE	427	970,45	1070,45	447	94,90	194,90	874	1986,36	2086,36
4. DRAVLJE	545	612,36	712,36	431	67,98	167,98	976	1096,63	1196,63
5. GOLOVEC	413	558,11	658,11	484	99,38	199,38	897	1212,16	1312,16
6. JARŠE	366	285,94	385,94	684	138,46	238,46	1050	820,31	920,31
7. MOSTE	1324	1439,13	1539,14	135	9,53	109,53	1459	1585,87	1685,87
8. POLJE	732	754,64	854,64	145	17,49	117,49	877	814,43	914,43
9. POSAVJE	374	656,14	756,14	196	45,58	145,48	570	1000,00	1100,00
10. ROŽNIK	397	472,62	572,62	442	91,89	191,89	839	998,81	1098,81
11. RUDNIK	230	575,00	675,00	464	171,85	271,85	694	1735,00	1835,00
12. SOSTRO	102	728,57	828,57	305	262,93	362,93	407	2907,14	3007,14
13. ŠENTVID	220	184,87	284,87	372	127,44	227,44	592	497,48	597,48
14. ŠIŠKA	1061	296,37	396,37	982	69,10	169,20	2043	570,67	670,67
15. ŠMARNA GORA	73	304,17	404,17	151	155,67	255,67	224	933,33	1033,33
16. TRNOVO	562	540,38	640,38	613	92,04	192,04	1175	1129,81	1229,81
17. VIČ	577	930,65	1030,65	528	82,63	182,63	1105	1782,26	1882,26
s k u p a j	10696	549,08	649,08	7813	61,79	161,79	18509	950,15	1050,15

Tabela 63: Število in delež prebivalcev neznane narodne pripadnosti (skupaj: 'Neznano' in 'Niso želeli odgovoriti') po mestnih četrtih Mestne občine Ljubljana ob popisih prebivalstva 1981, 1991 in 2002 (popisi 1981, 1991 in 2002)

mestna četrt	*leto 1981*		*leto 1991*		*leto 2002*	
	število	%	število	%	število	%
1. BEŽIGRAD	238	0,66	1952	5,38	4091	12,30
2. CENTER	324	1,00	1903	6,71	3118	12,64
3. ČRNUČE	44	0,59	471	4,58	1357	12,45
4. DRAVLJE	89	0,82	634	4,00	1563	9,92
5. GOLOVEC	74	0,61	487	4,33	1475	12,92
6. JARŠE	128	1,04	494	3,95	1807	12,94
7. MOSTE	92	0,73	1416	6,06	2596	11,27
8. POLJE	97	0,54	829	4,54	1577	8,87
9. POSAVJE	57	0,53	431	4,43	869	9,41
10. ROŽNIK	84	0,62	481	3,69	1233	9,51
11. RUDNIK	40	0,45	270	2,86	1048	9,36
12. SOSTRO	14	0,29	116	2,41	500	8,70
13. ŠENTVID	119	0,96	339	2,80	1041	8,54
14. ŠIŠKA	358	0,89	1419	4,04	3497	11,01
15. ŠMARNA GORA	24	0,72	97	2,71	348	7,71
16. TRNOVO	104	0,83	666	4,25	1715	11,66
17. VIČ	62	0,46	639	4,90	1578	12,37
s k u p a j	1948	0,74	12644	4,64	29413	11,06

Tabela 64: Spremembe v številu in deležu prebivalcev neznane narodne pripadnosti (skupaj: 'Neznano' in 'Niso želeli odgovoriti') po mestnih četrtih v obdobjih med posameznimi popisi prebivalstva, popisi 1981, 1991 in 2002 (popisi 1981, 1991 in 2002)

mestna četrt	*spremembe 1981–1991*			*spremembe 1991–2002*			*spremembe 1981–2002*		
	v številu	v %	indeks 1991/1981	v številu	v %	indeks 2002/1991	v številu	v %	indeks 2002/1981
1. BEŽIGRAD	1714	720,17	820,17	2139	109,58	209,58	3853	1618,91	1718,91
2. CENTER	1579	487,35	587,35	1215	63,85	163,85	2794	862,35	962,35
3. ČRNUČE	427	970,45	1070,45	886	188,11	288,11	1313	2984,09	3084,09
4. DRAVLJE	545	612,36	712,36	929	146,53	246,53	1474	1656,18	1756,18
5. GOLOVEC	413	558,11	658,11	988	202,87	302,87	1401	1893,24	1993,24
6. JARŠE	366	285,94	385,94	1313	265,79	365,79	1679	1311,72	1411,72
7. MOSTE	1324	1439,13	1539,14	1180	83,33	183,33	2504	2721,74	2821,74
8. POLJE	732	754,64	854,64	748	90,23	190,23	1480	1525,77	1625,77
9. POSAVJE	374	656,14	756,14	438	101,62	201,62	812	1424,56	1524,56
10. ROŽNIK	397	472,62	572,62	752	156,34	256,34	1149	1367,86	1467,86
11. RUDNIK	230	575,00	675,00	778	299,15	388,15	1008	2520,00	2620,00
12. SOSTRO	102	728,57	828,57	384	331,03	431,03	486	3471,43	3571,43
13. ŠENTVID	220	184,87	284,87	702	207,08	307,08	922	774,79	874,79
14. ŠIŠKA	1061	296,37	396,37	2078	146,44	246,44	3139	876,82	976,82
15. ŠMARNA GORA	73	304,17	404,17	251	258,76	358,76	324	1350,00	1450,00
16. TRNOVO	562	540,38	640,38	1049	157,51	257,51	1611	1549,04	1649,03
17. VIČ	577	930,65	1030,65	939	146,95	246,95	1516	2445,16	2545,16
s k u p a j	10696	549,08	649,08	16769	132,62	232,62	27465	1409,91	1509,91

Tabela 65: Narodna struktura prebivalstva v Mestni občini Ljubljana po (nekdanjih) krajevnih skupnostih leta 1981 (popis 1981)

nekdanje krajevne skupnosti	skup. št. prebival.	Slovenci		drugi narodno predeljeni		narodno neopredeljeni		niso želeli odgovoriti		neznano	
		št.	%	št.	%	št.	%	št.	%	št.	%
1. Anton Tomaž Linhart	764	670	87,70	66	8,64	27	3,53	- -	- -	1	0,13
2. Bežigrad-jug	1708	1538	90,04	106	6,21	42	2,46	- -	- -	22	1,29
3. Bežigrad-sever	2140	1893	88,46	171	7,99	55	2,57	- -	- -	21	0,98
4. Boris Kidrič	1529	1367	89,40	115	7,52	47	3,08	- -	- -	0	0
5. Boris Ziherl	3543	2844	80,27	552	15,58	128	3,61	- -	- -	19	0,54
6. Brinje	3696	3402	92,04	211	5,71	71	1,92	- -	- -	12	0,33
7. Ivan Kavčič-Nande	2921	2428	83,12	338	11,57	129	4,42	- -	- -	26	0,89
8. Jože Štembal	2807	2382	84,86	286	10,19	127	4,52	- -	- -	12	0,43
9. Koroških partizanov	1825	1630	89,32	144	7,89	45	2,46	- -	- -	6	0,33
10. Miran Jarc	1852	1537	82,99	237	12,80	67	3,62	- -	- -	11	0,59
11. Savsko naselje	6115	4702	76,89	1108	18,12	256	4,19	- -	- -	49	0,80
12. Stadion	2001	1818	90,85	112	5,60	55	2,75	- -	- -	16	0,80
13. Tomačevo - Jarše	2418	964	39,86	1318	54,51	116	4,80	- -	- -	20	0,83
14. Triglav	2352	1974	83,93	244	10,37	111	4,72	- -	- -	23	0,98
15. Ajdovščina	3324	2832	85,20	333	10,02	111	3,34	- -	- -	48	1,44
16. Gradišče	3240	2924	90,24	197	6,08	90	2,78	- -	- -	29	0,90
17. Josip Prašnikar	1581	1331	84,19	179	11,32	46	2,91	- -	- -	25	1,58
18. Kolodvor	1923	1640	85,28	181	9,41	78	4,06	- -	- -	24	1,25
19. Ledina	2147	1707	79,50	328	15,28	97	4,52	- -	- -	15	0,70
20. Nove Poljane	1098	874	79,60	189	17,21	33	3,01	- -	- -	2	0,18
21. Poljane	4955	4105	82,85	628	12,67	179	3,61	- -	- -	43	0,87
22. Prule	3659	3124	85,38	399	10,90	102	2,79	- -	- -	34	0,93
23. Stara Ljubljana	1866	1587	85,05	221	11,84	33	1,77	- -	- -	25	1,34
24. Stari Vodmat	3389	2626	77,49	569	16,79	175	5,16	- -	- -	19	0,56
25. Tabor	3069	2524	82,24	365	11,89	141	4,60	- -	- -	39	1,27
26. Trg Osvoboditve	2034	1660	81,61	267	13,13	86	4,23	- -	- -	21	1,03
27. Črnuče Gmajna	1531	1106	72,24	334	21,82	91	5,94	- -	- -	0	0
28. Franc Ravbar - Črnuče	2089	1840	88,08	208	9,96	33	1,58	- -	- -	8	0,38
29. Nadgorica - Ježa	1227	1119	91,20	73	5,95	19	1,55	- -	- -	16	1,30
30. Rezke Dragar - Črnuče	1474	1194	81,00	194	13,16	76	5,16	- -	- -	10	0,68
31. Šentjakob - Podgorica	1167	1115	95,54	38	3,26	4	0,34	- -	- -	10	0,86
32. Bratov Babnik	3749	2904	77,46	627	16,73	197	5,25	- -	- -	21	0,56
33. Dolomitskega odreda	1564	1363	87,15	130	8,31	47	3,01	- -	- -	24	1,53
34. Dravlje	4080	3269	80,12	567	13,90	201	4,93	- -	- -	43	1,05
35. Podutik	1459	1349	92,46	96	6,58	13	0,89	- -	- -	1	0,07
36. 25. maj	3811	2753	72,24	856	22,46	180	4,72	- -	- -	22	0,58
37. Bizovik	960	850	88,54	72	7,50	19	1,98	- -	- -	19	1,98
38. Hrušica - Fužine	1045	866	82,88	146	13,97	20	1,91	- -	- -	13	1,24
39. Sotočje	3886	2878	74,06	778	20,02	220	5,66	- -	- -	10	0,26
40. Štepanja vas	2398	1851	77,19	428	17,85	109	4,54	- -	- -	10	0,42
41. Dušan Kveder-Tomaž	3232	2294	70,98	755	23,36	146	4,52	- -	- -	37	1,14
42. Jože Moškrič	3858	2990	77,50	718	18,61	116	3,01	- -	- -	34	0,88
43. Šmartno	887	767	86,47	109	12,29	8	0,90	- -	- -	3	0,34
44. Zelena jama	3353	2838	84,64	377	11,25	92	2,74	- -	- -	46	1,37
45. Kodeljevo	4969	4177	84,06	612	12,32	150	3,02	- -	- -	30	0,60
46. Moste - Selo	7107	5302	74,60	1368	19,25	384	5,40	- -	- -	53	0,75
47. Nove Fužine	458	366	79,91	66	14,41	17	3,71	- -	- -	9	1,97
48. Novo Polje	1358	1211	89,18	98	7,22	37	2,72	- -	- -	12	0,88
49. Polje	5166	4292	83,08	709	13,72	132	2,56	- -	- -	33	0,64
50. Vevče - Kašelj	4646	3399	73,16	1128	24,28	110	2,37	- -	- -	9	0,19
51. Zadobrova - Sneberje	3294	2883	87,52	267	8,11	118	3,58	- -	- -	26	0,79
52. Zalog	4604	3577	77,69	859	18,66	143	3,11	- -	- -	25	0,54
53. 7. septembra	3422	2831	82,73	389	11,37	182	5,32	- -	- -	20	0,58
54. Ježica	1014	960	94,68	40	3,94	3	0,30	- -	- -	11	1,08
55. Savlje - Kleče	920	828	90,00	76	8,26	10	1,09	- -	- -	6	0,65
56. Stožice	2275	2066	90,81	114	5,01	86	3,78	- -	- -	9	0,40
57. Urške Zatler	3113	2522	81,01	408	13,11	172	5,53	- -	- -	11	0,35

nekdanje krajevne skupnosti	skup. št. prebival.	Slovenci		drugi narodno predeljeni		narodno neopredeljeni		niso želeli odgovoriti		neznano	
		št.	%	št.	%	št.	%	št.	%	št.	%
58. Brdo	1950	1751	89,79	156	8,00	39	2,00	- -	- -	4	0,21
59. Rožna dolina	4551	4109	90,29	271	5,95	155	3,41	- -	- -	16	0,35
60. Vič	4642	3891	83,82	520	11,20	189	4,07	- -	- -	42	0,91
61. Vrhovci	2387	2180	91,33	121	5,07	64	2,68	- -	- -	22	0,92
62. Barje	1764	1598	90,59	134	7,60	13	0,73	- -	- -	19	1,08
63. Galjevica	2329	2083	89,44	199	8,54	42	1,80	- -	- -	5	0,22
64. Krim	2228	1957	87,84	195	8,75	67	3,01	- -	- -	9	0,40
65. Peruzzijeva	1094	928	84,83	157	14,35	8	0,73	- -	- -	1	0,09
66. Rudnik	1515	1394	92,01	87	5,74	28	1,85	- -	- -	6	0,40
67. Tomišelj - del	–	–	–	–	–	–	–	- -	- -	–	–
68. Besnica	950	934	98,31	11	1,16	3	0,32	- -	- -	2	0,21
69. Lipoglav	321	315	98,13	5	1,56	0	0	- -	- -	1	0,31
70. Zadvor	3569	3168	88,76	349	9,78	41	1,15	- -	- -	11	0,31
71. Gunclje - Male Vižmarje	1355	1215	89,67	97	7,16	34	2,51	- -	- -	9	0,66
72. Stanežiče - Medno	987	898	90,98	67	6,79	11	1,11	- -	- -	11	1,12
73. Šentvid	4828	4037	83,62	546	11,31	183	3,79	- -	- -	62	1,28
74. Vižmarje - Brod	5192	4713	90,78	321	6,18	121	2,33	- -	- -	37	0,71
75. Dr. Petra Držaja	3031	2591	85,48	327	10,79	98	3,23	- -	- -	15	0,50
76. Hinko Smrekar	4142	3472	83,83	476	11,49	133	3,21	- -	- -	61	1,47
77. Komandanta Staneta	8910	7352	82,51	1051	11,80	442	4,96	- -	- -	65	0,73
78. Koseze	6514	5113	78,49	991	15,21	366	5,62	- -	- -	44	0,68
79. Litostroj	4832	3613	74,77	913	18,90	246	5,09	- -	- -	60	1,24
80. Ljubo Sercer	2829	2304	81,44	377	13,33	121	4,28	- -	- -	27	0,95
81. Milan Majcen	2685	2181	81,23	287	10,69	197	7,34	- -	- -	20	0,74
82. Na Jami	2466	2103	85,28	242	9,81	105	4,26	- -	- -	16	0,65
83. Zgornja Šiška	4821	4230	87,74	411	8,52	130	2,70	- -	- -	50	1,04
84. Gameljne	1434	1251	87,24	167	11,64	12	0,84	- -	- -	4	0,28
85. Tacen	1872	1731	92,47	99	5,29	22	1,17	- -	- -	20	1,07
86. Kolezija	4109	3455	84,08	454	11,05	168	4,09	- -	- -	32	0,78
87. Murgle	1690	1502	88,87	125	7,40	35	2,07	- -	- -	28	1,66
88. Rakova Jelša	2496	802	32,13	1520	60,90	154	6,17	- -	- -	20	0,80
89. Trnovo	3472	3009	86,66	319	9,19	122	3,51	- -	- -	22	0,64
90. Zeleni log	716	436	60,89	269	37,57	9	1,26	- -	- -	2	0,28
91. Kozarje	2318	1842	79,46	371	16,01	99	4,27	- -	- -	6	0,26
92. Malči Belič	3590	3148	87,69	332	9,25	94	2,62	- -	- -	16	0,44
93. Milan Česnik	3897	3498	89,76	259	6,65	111	2,85	- -	- -	29	0,74
94. Stane Sever	3668	2755	75,11	696	18,97	206	5,62	- -	- -	11	0,30

Tabela 66: Narodna struktura prebivalstva v Mestni občini Ljubljana po (nekdanjih) krajevnih skupnostih leta 1991 (popis 1991)

nekdanje krajevne skupnosti	skup. št. prebival.	Slovenci		drugi narod-no predeljeni		narodno neopredeljeni		niso želeli odgovoriti		neznano	
		št.	%	št.	%	št.	%	št.	%	št.	%
1. Anton Tomaž Linhart	623	553	88,76	36	5,78	13	2,09	- -	- -	21	3,37
2. Bežigrad-jug	1457	1245	85,45	113	7,76	21	1,44	- -	- -	78	5,35
3. Bežigrad-sever	2087	1677	80,35	199	9,54	46	2,20	- -	- -	165	7,91
4. Boris Kidrič	1470	1186	80,68	134	9,11	17	1,16	- -	- -	133	9,05
5. Boris Ziherl	3883	3067	78,98	486	12,52	93	2,40	- -	- -	237	6,10
6. Brinje	3113	2802	90,01	168	5,40	39	1,25	- -	- -	104	3,34
7. Ivan Kavčič-Nande	3641	2796	76,79	592	16,26	143	3,93	- -	- -	110	3,02
8. Jože Štembal	3743	3030	80,95	417	11,14	95	2,54	- -	- -	201	5,37
9. Koroških partizanov	2115	1763	83,36	200	9,46	65	3,07	- -	- -	87	4,11
10. Miran Jarc	3074	2052	66,75	723	23,52	85	2,77	- -	- -	214	6,96
11. Savsko naselje	5478	3937	71,87	1036	18,91	186	3,40	- -	- -	319	5,82
12. Stadion	1838	1558	84,77	161	8,76	36	1,96	- -	- -	83	4,51
13. Tomačevo - Jarše	1726	788	45,66	707	40,96	77	4,46	- -	- -	154	8,92
14. Triglav	2068	1702	82,30	268	12,96	52	2,51	- -	- -	46	2,23
15. Ajdovščina	2783	2330	83,72	290	10,42	65	2,34	- -	- -	98	3,52
16. Gradišče	2962	2592	87,51	206	6,95	55	1,86	- -	- -	109	3,68
17. Josip Prašnikar	1346	1044	77,56	172	12,78	51	3,79	- -	- -	79	5,87
18. Kolodvor I	1836	1447	78,81	223	12,15	59	3,21	- -	- -	107	5,83
19. Ledina	1681	1207	71,80	274	16,30	57	3,39	- -	- -	143	8,51
20. Nove Poljane	999	628	62,86	182	18,22	62	6,21	- -	- -	127	12,71
21. Poljane	4354	3385	77,74	477	10,96	126	2,89	- -	- -	366	8,41
22. Prule	3155	2450	77,65	387	12,27	73	2,31	- -	- -	245	7,77
23. Stara Ljubljana	1446	1103	76,28	208	14,39	55	3,80	- -	- -	80	5,53
24. Stari Vodmat	3201	2314	72,29	610	19,06	74	2,31	- -	- -	203	6,34
25. Tabor	2834	2241	79,07	355	12,53	42	1,48	- -	- -	196	6,92
26. Trg Osvoboditve	1754	1327	75,66	225	12,83	52	2,96	- -	- -	150	8,55
27. Črnuče Gmajna	4007	2951	73,65	826	20,61	135	3,37	- -	- -	95	2,37
28. Franc Ravbar - Črnuče	2145	1904	88,77	139	6,48	45	2,10	- -	- -	57	2,65
29. Nadgorica - Ježa	1362	1230	90,31	72	5,29	20	1,47	- -	- -	40	2,93
30. Rezke Dragar - Črnuče	1575	932	59,18	326	20,70	61	3,87	- -	- -	256	16,25
31. Šentjakob - Podgorica	1191	1123	94,29	41	3,44	4	0,34	- -	- -	23	1,93
32. Bratov Babnik	4809	3569	74,21	913	18,99	161	3,35	- -	- -	166	3,45
33. Dolomitskega odreda	5055	3631	71,83	983	19,45	235	4,65	- -	- -	206	4,07
34. Dravlje	3803	2923	76,86	573	15,07	92	2,42	- -	- -	215	5,65
35. Podutik	2184	2010	92,04	104	4,76	23	1,05	- -	- -	47	2,15
36. 25. maj	3474	2530	72,82	710	20,44	93	2,68	- -	- -	141	4,06
37. Bizovik	927	867	93,53	32	3,45	3	0,32	- -	- -	25	2,70
38. Hrušica-Fužine	975	847	86,87	105	10,77	5	0,51	- -	- -	18	1,85
39. Sotočje	3544	2604	73,48	671	18,93	95	2,68	- -	- -	174	4,91
40. Štepanja vas	2316	1740	75,13	379	16,36	68	2,94	- -	- -	129	5,57
41. Dušan Kveder-Tomaž	5514	3623	65,71	1445	26,21	229	4,15	- -	- -	217	3,93
42. Jože Moškrič	3372	2511	74,47	540	16,01	142	4,21	- -	- -	179	5,31
43. Šmartno	875	755	86,29	109	12,46	6	0,68	- -	- -	5	0,57
44. Zelena jama	2742	2248	81,99	322	11,74	79	2,88	- -	- -	93	3,39
45. Kodeljevo	4173	3483	83,47	470	11,26	83	1,99	- -	- -	137	3,28
46. Moste - Selo	5863	4020	68,57	1189	20,28	285	4,86	- -	- -	369	6,29
47. Nove Fužine	13314	7984	59,97	3911	29,38	509	3,82	- -	- -	910	6,83
48. Novo Polje	1324	1204	90,94	75	5,66	17	1,28	- -	- -	28	2,12
49. Polje	4947	3776	76,33	829	16,76	130	2,63	- -	- -	212	4,28
50. Vevče - Kašelj	4330	3263	75,36	678	15,66	29	0,67	- -	- -	360	8,31
51. Zadobrova - Sneberje	3237	2852	88,11	237	7,32	27	0,83	- -	- -	121	3,74
52. Zalog	4419	3346	75,72	913	20,66	52	1,18	- -	- -	108	2,44
53. 7. septembra	3280	2573	78,45	378	11,52	107	3,26	- -	- -	222	6,77
54. Ježica	1066	945	88,65	63	5,91	10	0,94	- -	- -	48	4,50
55. Savlje - Kleče	912	833	91,34	69	7,56	6	0,66	- -	- -	4	0,44
56. Stožice	1827	1650	90,31	98	5,36	35	1,92	- -	- -	44	2,41
57. Urške Zatler	2648	2043	77,15	362	13,67	130	4,91	- -	- -	113	4,27

nekdanje krajevne skupnosti	skup. št. prebival.	Slovenci		drugi narod-no predeljeni		narodno neopredeljeni		niso želeli odgovoriti		neznano	
		št.	%	št.	%	št.	%	št.	%	št.	%
58. Brdo	1589	1456	91,63	103	6,48	3	0,19	- -	- -	27	1,70
59. Rožna dolina	4000	3510	87,75	280	7,00	41	1,03	- -	- -	169	4,22
60. Vič	5201	4123	79,27	740	14,23	125	2,40	- -	- -	213	4,10
61. Vrhovci	2255	2034	90,20	130	5,77	19	0,84	- -	- -	72	3,19
62. Barje	2155	1788	82,97	302	14,01	40	1,86	- -	- -	25	1,16
63. Galjevica	2675	2380	88,97	196	7,33	28	1,05	- -	- -	71	2,65
64. Krim	1979	1668	84,28	202	10,21	39	1,97	- -	- -	70	3,54
65. Peruzzijeva	1139	917	80,51	135	11,85	15	1,32	- -	- -	72	6,32
66. Rudnik	1478	1385	93,71	47	3,18	14	0,95	- -	- -	32	2,16
67. Tomišelj - del	–	–	–	–	–	–	–	- -	- -	–	–
68. Besnica	987	970	98,28	15	1,52	0	0	- -	- -	2	0,20
69. Lipoglav	342	335	97,95	5	1,46	2	0,59	- -	- -	0	0
70. Zadvor	3487	3165	90,77	159	4,56	49	1,40	- -	- -	114	3,27
71. Gunclje - Male Vižmarje	1290	1113	86,28	131	10,16	24	1,86	- -	- -	22	1,70
72. Staneži̇če - Medno	994	920	92,56	49	4,93	3	0,30	- -	- -	22	2,21
73. Šentvid	4947	3724	75,28	807	16,31	214	4,33	- -	- -	202	4,08
74. Vižmarje - Brod	4868	4452	91,45	269	5,53	54	1,11	- -	- -	93	1,91
75. Dr. Petra Držaja	2569	2111	82,17	324	12,61	60	2,34	- -	- -	74	2,88
76. Hinko Smrekar	3505	2770	79,03	445	12,70	95	2,71	- -	- -	195	5,56
77. Komandanta Staneta	7390	5974	80,84	914	12,37	184	2,49	- -	- -	318	4,30
78. Koseze	6145	4918	80,03	812	13,21	195	3,18	- -	- -	220	3,58
79. Litostroj	4062	2945	72,50	812	19,99	159	3,91	- -	- -	146	3,60
80. Ljubo Šercer	2516	1994	79,25	385	15,30	45	1,79	- -	- -	92	3,66
81. Milan Majcen	2297	1797	78,23	378	16,46	47	2,05	- -	- -	75	3,26
82. Na Jami	2446	1917	78,37	333	13,62	47	1,92	- -	- -	149	6,09
83. Zgornja Šiška	4174	3575	85,65	376	9,01	73	1,75	- -	- -	150	3,59
84. Gameljne	1611	1396	86,65	154	9,56	33	2,05	- -	- -	28	1,74
85. Tacen	1965	1771	90,13	118	6,00	7	0,36	- -	- -	69	3,51
86. Kolezija	3444	2878	83,56	363	10,54	97	2,82	- -	- -	106	3,08
87. Murgle	2453	2222	90,58	151	6,16	24	0,98	- -	- -	56	2,28
88. Rakova Jelša	3032	846	27,90	1875	61,84	122	4,02	- -	- -	189	6,24
89. Trnovo	5652	4652	82,31	696	12,31	62	1,10	- -	- -	242	4,28
90. Zeleni log	1069	458	42,84	501	46,87	37	3,46	- -	- -	73	6,83
91. Kozarje	2556	1975	77,27	367	14,36	93	3,64	- -	- -	121	4,73
92. Malči Belič	3630	2863	78,87	436	12,01	78	2,15	- -	- -	253	6,97
93. Milan Česnik	3366	2912	86,51	311	9,24	66	1,96	- -	- -	77	2,29
94. Stane Sever	3492	2589	74,14	647	18,53	68	1,95	- -	- -	188	5,38

Tabela 67: Narodna struktura prebivalstva v Mestni občini Ljubljana po (nekdanjih) krajevnih skupnostih leta 2002 (popis 2002)

nekdanje krajevne skupnosti	skup. št. prebival.	Slovenci		drugi narodno predeljeni		narodno neopredeljeni		niso želeli odgovoriti		neznano	
		št.	%	št.	%	št.	%	št.	%	št.	%
1. Anton Tomaž Linhart	563	451	80,11	35	6,22	7	1,24	10	1,78	60	10,65
2. Bežigrad-jug	1164	911	78,27	77	6,62	26	2,23	53	4,55	97	8,33
3. Bežigrad-sever	1789	1362	76,14	143	7,99	36	2,01	63	3,52	185	10,34
4. Boris Kidrič	1718	1330	77,42	155	9,02	41	2,39	41	2,39	151	8,78
5. Boris Ziherl	4344	3339	76,86	503	11,58	86	1,98	143	3,29	273	6,29
6. Brinje	2650	2286	86,26	133	5,02	22	0,83	57	2,15	152	5,74
7. Ivan Kavčič-Nande	2907	2217	76,26	304	10,46	55	1,89	120	4,13	211	7,26
8. Jože Štembal	3202	2488	77,70	340	10,62	62	1,94	80	2,50	232	7,24
9. Koroških partizanov	1901	1428	75,12	174	9,15	22	1,16	37	1,95	240	12,62
10. Miran Jarc	2819	1826	64,77	491	17,42	140	4,97	116	4,11	246	8,73
11. Savsko naselje	4766	3001	62,97	933	19,58	178	3,73	208	4,36	446	9,36
12. Stadion	1715	1327	77,38	116	6,76	25	1,46	35	2,04	212	12,36
13. Tomačevo - Jarše	1963	1108	56,45	427	21,75	51	2,60	128	6,52	249	12,68
14. Triglav	1762	1314	74,57	174	9,88	28	1,59	64	3,63	182	10,33
15. Ajdovščina	2088	1613	77,25	181	8,67	28	1,34	80	3,83	186	8,91
16. Gradišče	2305	1857	80,56	118	5,12	37	1,61	66	2,86	227	9,85
17. Josip Prašnikar	916	690	75,33	81	8,84	13	1,42	23	2,51	109	11,90
18. Kolodvor	1322	1025	77,53	115	8,70	26	1,97	32	2,42	124	9,38
19. Ledina	2218	1566	70,60	240	10,82	62	2,80	45	2,03	305	13,75
20. Nove Poljane	2016	1423	70,58	288	14,29	81	4,02	101	5,01	123	6,10
21. Poljane	3559	2691	75,61	354	9,95	82	2,30	65	1,83	367	10,31
22. Prule	2705	1992	73,64	321	11,87	58	2,14	102	3,77	232	8,58
23. Stara Ljubljana	1219	869	71,29	138	11,32	33	2,71	46	3,77	133	10,91
24. Stari Vodmat	2674	1742	65,15	499	18,66	75	2,80	82	3,07	276	10,32
25. Tabor	2359	1752	74,27	291	12,33	63	2,67	74	3,14	179	7,59
26. Trg Osvoboditve	1297	978	75,40	149	11,49	29	2,24	49	3,78	92	7,09
27. Črnuče Gmajna	3925	2731	69,58	500	12,74	51	1,30	203	5,17	440	11,21
28. Franc Ravbar - Črnuče	2474	2133	86,22	87	3,52	26	1,05	97	3,92	131	5,29
29. Nadgorica - Ježa	1393	1197	85,93	54	3,88	12	0,86	17	1,22	113	8,11
30. Rezke Dragar - Črnuče	1872	1306	69,77	249	13,30	56	2,99	91	4,86	170	9,08
31. Šentjakob - Podgorica	1237	1095	88,52	41	3,31	6	0,49	31	2,51	64	5,17
32. Bratov Babnik	4492	3454	76,89	552	12,29	83	1,85	127	2,83	276	6,14
33. Dolomitskega odreda	4769	3245	68,04	840	17,61	142	2,98	183	3,84	359	7,53
34. Dravlje	3636	2613	71,87	483	13,28	109	3,00	143	3,93	288	7,92
35. Podutik	3537	3099	87,62	163	4,61	27	0,76	53	1,50	195	5,51
36. 25. maj	3049	1944	63,76	573	18,79	109	3,58	169	5,54	254	8,33
37. Bizovik	1111	970	87,31	20	1,80	5	0,45	37	3,33	79	7,11
38. Hrušica - Fužine	1196	1007	84,20	92	7,69	5	0,42	21	1,76	71	5,93
39. Sotočje	3241	2121	65,44	545	16,82	108	3,33	160	4,94	307	9,47
40. Štepanja vas	2816	1736	61,65	613	21,77	90	3,20	117	4,15	260	9,23
41. Dušan Kveder-Tomaž	4853	3039	62,62	1084	22,34	188	3,87	261	5,38	281	5,79
42. Jože Moškrič	4115	2439	59,27	1061	25,78	100	2,43	160	3,89	355	8,63
43. Šmartno	1004	732	72,91	109	10,86	18	1,79	59	5,88	86	8,56
44. Zelena jama	3174	2033	64,05	492	15,50	74	2,33	130	4,10	445	14,02
45. Kodeljevo	4216	3114	73,86	586	13,90	91	2,16	136	3,23	289	6,85
46. Moste - Selo	5594	3295	58,90	1423	25,44	196	3,50	222	3,97	458	8,19
47. Nove Fužine	13082	7506	57,38	3529	26,97	566	4,33	685	5,24	796	6,08
48. Novo Polje	1335	1156	86,59	73	5,47	12	0,90	26	1,95	68	5,09
49. Polje	4591	3281	71,47	766	16,68	112	2,44	165	3,59	267	5,82
50. Vevče - Kašelj	4605	3350	72,75	684	14,85	168	3,65	146	3,17	257	5,58
51. Zadobrova - Sneberje	3274	2811	85,86	220	6,72	41	1,25	103	3,15	99	3,02
52. Zalog	4943	3275	66,26	1071	21,67	111	2,24	184	3,72	302	6,11
53. 7. septembra	2885	2242	77,71	295	10,23	45	1,56	93	3,22	210	7,28
54. Ježica	1180	1045	88,56	33	2,80	15	1,27	13	1,10	74	6,27
55. Savlje - Kleče	1022	876	85,71	61	5,97	16	1,57	17	1,66	52	5,09
56. Stožice	1854	1559	84,09	90	4,85	32	1,73	60	3,24	113	6,09
57. Urške Zatler	2281	1767	77,47	238	10,43	40	1,75	59	2,59	177	7,76

nekdanje krajevne skupnosti	skup. št. prebival.	Slovenci		drugi narodno predeljeni		narodno neopredeljeni		niso želeli odgovoriti		neznano	
		št.	%	št.	%	št.	%	št.	%	št.	%
58. Brdo	2120	1820	85,85	107	5,05	27	1,27	29	1,37	137	6,46
59. Rožna dolina	3700	3159	85,38	200	5,40	30	0,81	68	1,84	243	6,57
60. Vič	4836	3683	76,16	478	9,88	102	2,11	156	3,23	417	8,62
61. Vrhovci	2312	2005	86,72	82	3,55	42	1,82	57	2,46	126	5,45
62. Barje	2893	2141	74,01	430	14,86	50	1,73	90	3,11	182	6,29
63. Galjevica	3377	2875	85,14	224	6,63	33	0,98	69	2,04	176	5,21
64. Krim	1742	1331	76,40	168	9,64	32	1,84	55	3,16	156	8,96
65. Peruzzijeva	1569	1274	81,20	106	6,75	21	1,34	61	3,89	107	6,82
66. Rudnik	1601	1391	86,88	47	2,94	12	0,75	39	2,44	112	6,99
67. Tomišelj - del	16	15	93,75	0	0	0	0	0	0	1	6,25
68. Besnica	1410	1269	90,00	47	3,33	10	0,71	27	1,92	57	4,04
69. Lipoglav	485	432	89,07	9	1,86	1	0,20	9	1,86	34	7,01
70. Zadvor	3854	3254	84,43	205	5,32	22	0,57	43	1,12	330	8,56
71. Gunclje - Male Vižmarje	1392	1126	80,89	139	9,99	26	1,87	33	2,37	68	4,88
72. Stanežiče - Medno	1170	1026	87,69	48	4,10	5	0,43	9	0,77	82	7,01
73. Šentvid	4683	3568	76,19	545	11,64	108	2,31	165	3,52	297	6,34
74. Vižmarje - Brod	4942	4339	87,80	168	3,40	48	0,97	123	2,49	264	5,34
75. Dr. Petra Držaja	2044	1570	76,81	173	8,46	37	1,81	84	4,11	180	8,81
76. Hinko Smrekar	3190	2352	73,73	438	13,73	96	3,01	65	2,04	239	7,49
77. Komandanta Staneta	6374	4854	76,15	626	9,82	139	2,18	262	4,11	493	7,74
78. Koseze	5651	4434	78,46	520	9,20	111	1,97	174	3,08	412	7,29
79. Litostroj	3801	2504	65,88	746	19,63	125	3,29	129	3,39	297	7,81
80. Ljubo Šercer	2191	1693	77,27	218	9,95	41	1,87	113	5,16	126	5,75
81. Milan Majcen	1986	1472	74,12	255	12,84	56	2,82	54	2,72	149	7,50
82. Na Jami	2116	1543	72,92	271	12,81	47	2,22	97	4,58	158	7,47
83. Zgornja Šiška	3773	2936	77,81	367	9,73	64	1,70	110	2,91	296	7,85
84. Gamelne	1803	1486	82,42	113	6,27	12	0,66	52	2,88	140	7,77
85. Tacen	2710	2401	88,60	138	5,09	15	0,55	48	1,77	108	3,99
86. Kolezija	3337	2637	79,02	206	6,17	45	1,35	113	3,39	336	10,07
87. Murgle	2397	2087	87,07	84	3,50	12	0,50	43	1,79	171	7,14
88. Rakova Jelša	2971	999	33,63	1338	45,03	280	9,42	109	3,67	245	8,25
89. Trnovo	4989	3857	77,31	438	8,78	106	2,12	138	2,77	450	9,02
90. Zeleni log	1018	582	57,17	286	28,10	40	3,93	33	3,24	77	7,56
91. Kozarje	3188	2399	75,25	282	8,85	72	2,26	73	2,29	362	11,35
92. Malči Belič	3255	2423	74,44	343	10,54	78	2,39	106	3,26	305	9,37
93. Milan Česnik	2844	2233	78,52	248	8,72	41	1,44	81	2,85	241	8,47
94. Stane Sever	3462	2231	64,44	746	21,55	75	2,17	151	4,36	259	7,48

2.2 Prebivalstvo po narodni/etnični pripadnosti in spolni strukturi

Mnoge raziskave o imigracijskih procesih v Evropi ugotavljajo, da med priseljenci prve generacije prevladuje moška populacija. Tudi v slovenskem primeru ni nič drugače. Še najbolj se spolni strukturi, ki je značilen za 'avtohtone' populacije (Slovenci, Madžari, Italijani, Nemci) približuje kategorija prebivalcev, ki niso želeli odgovoriti na vprašanje o narodni pripadnosti. Morda je tudi ta podatek prispevek k potrditvi teze, da se znotraj te populacije najverjetneje 'skriva' dobršen del pripadnikov druge ali tretje generacije priseljencev.

Toda razkorak med številom moških in žensk ni izrazito velik (razen pri Albancih in tistih, ki so se opredelili po regionalni pripadnosti), kar je posledica dejstva, da so se v Slovenijo v večjem številu priseljevale tudi ženske.

Graf 23: Prebivalstvo Mestne občine Ljubljana po narodni pripadnosti in spolu, popis 2002

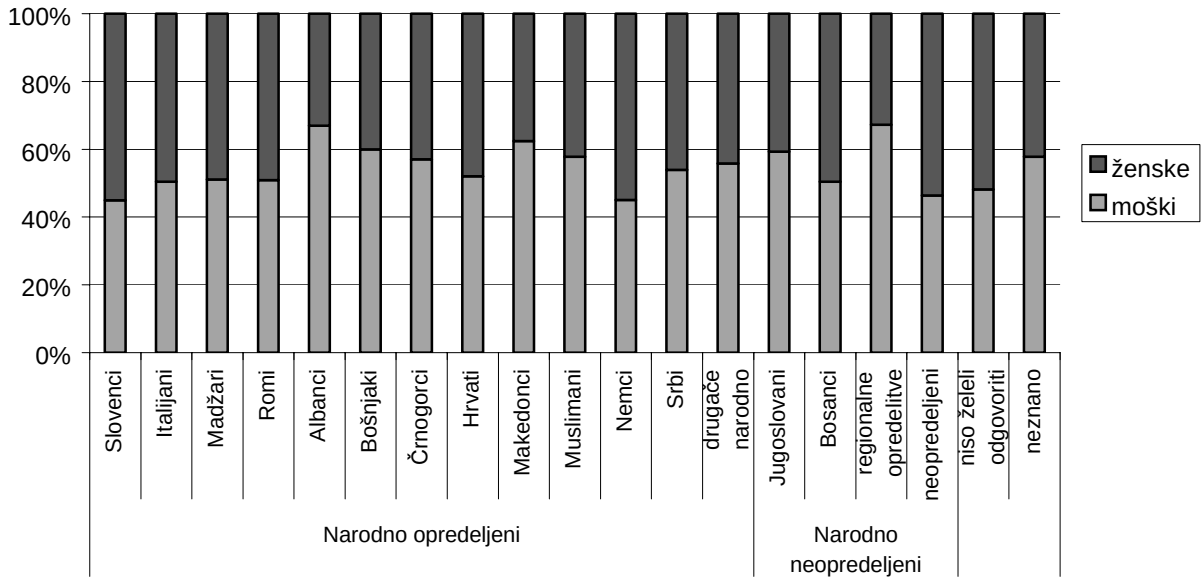

Vir: Statistični urad Republike Slovenije, 2002.

Tabela 68: Prebivalstvo Mestne občine Ljubljana po narodni pripadnosti in spolu, popis 2002

spol	skupaj	narodno opredeljeni														narodno neopredeljeni					niso želeli odgov.	neznano
		skupaj	Slo.	Ital.	Madž.	Romi	Albanci	Bošnj.	Črnog.	Hrvati	Maked.	Musl.	Nemci	Srbi	drugi	skupaj	Jug.	Bosanci	reg. opred.	neopred.		
moški	126237	107159	88104	54	116	111	768	3455	509	3758	608	1926	32	7060	658	2949	105	1171	41	1632	4315	11814
ženske	139644	123228	108048	53	111	107	379	2308	384	3464	366	1406	39	6041	522	3132	72	1152	20	1888	4641	8643

Vir: Statistični urad Republike Slovenije, 2002.

2.3 Prebivalstvo po narodni/etnični pripadnosti in starostni strukturi

V obdobju med popisoma 1991 in 2002 se je prebivalstvo Slovenije postaralo. To velja za vse narodne skupine. Za Slovence, Italijane in Madžare velja, da so stare populacije. Podobna ugotovitev drži tudi za Nemce in Avstrijce. Med 'novimi' manjšinami je med stare populacije mogoče uvrstiti Črnogorce in Hrvate. Makedonci so z 9,6–odstotnim deležem prebivalstva, ki je starejše od 65 let, na pragu staranja, za srbsko populacijo pa je mogoče ugotoviti, da je v procesu staranja (10,9 odstotka). Zelo mlade so populacije Albancev, Bošnjakov, Muslimanov in Bosancev.

Ta podatek je pomemben v povezavi z zagotavljanjem in načrtovanjem sistema vzgoje in izobraževanja v MOL.

Grafi 24-37: Prebivalstvo Mestne občine Ljubljana po narodni pripadnosti in starostni strukturi, popis 2002

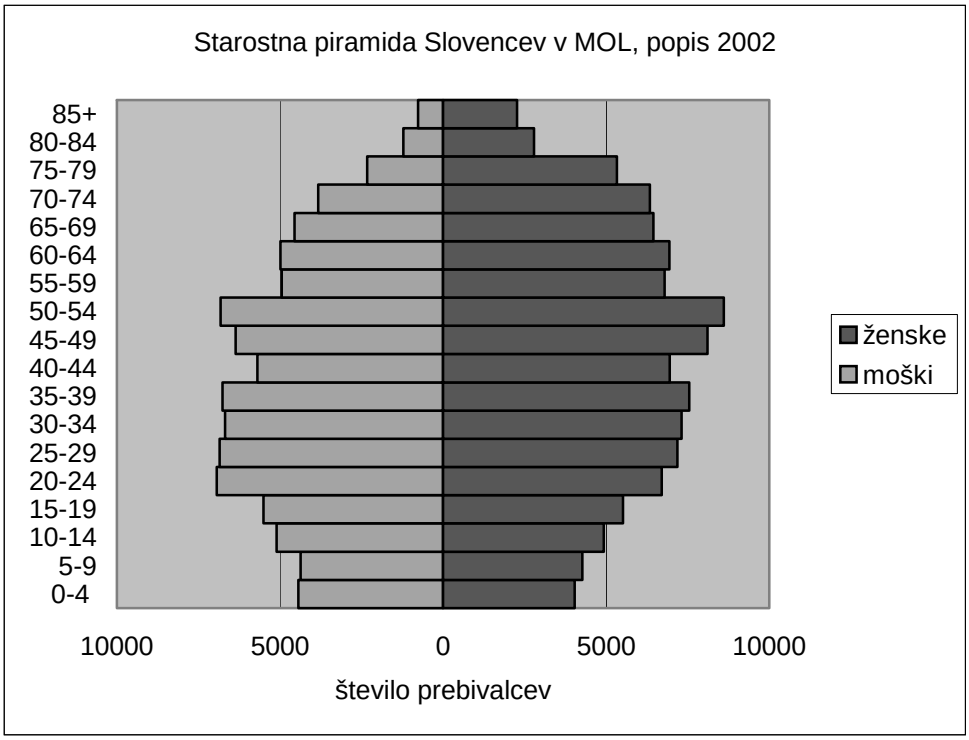

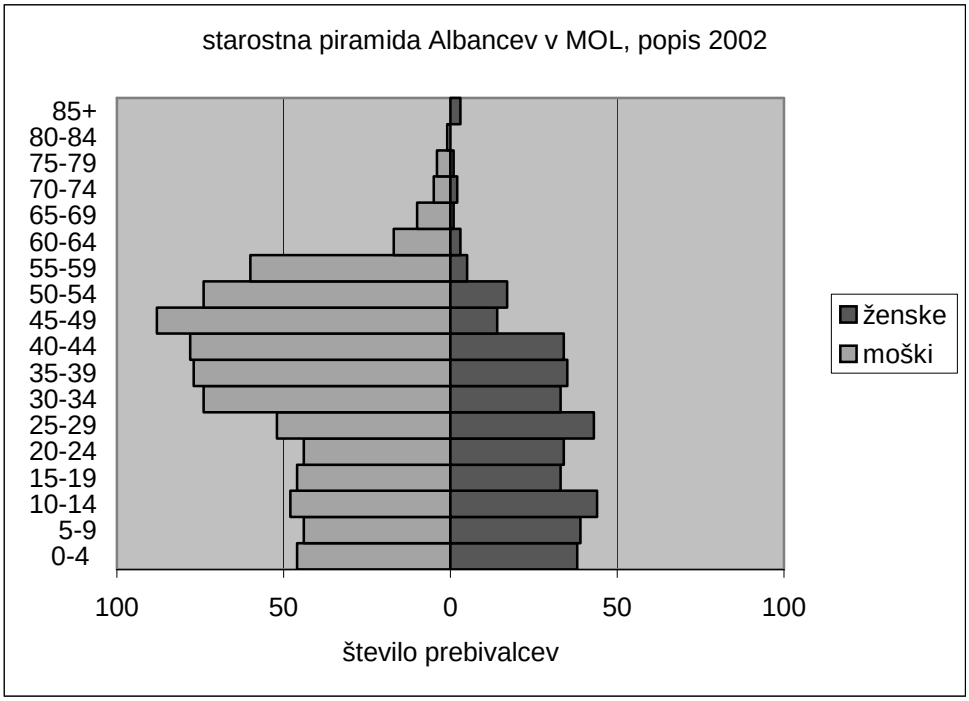
starostna piramida Albancev v MOL, popis 2002
85+
80-84
75-79
70-74
65-69
60-64
55-59
50-54
45-49
40-44
35-39
30-34
25-29
20-24
15-19
10-14
5-9
0-4
100
50
0
50
100
število prebivalcev
ženske
moški

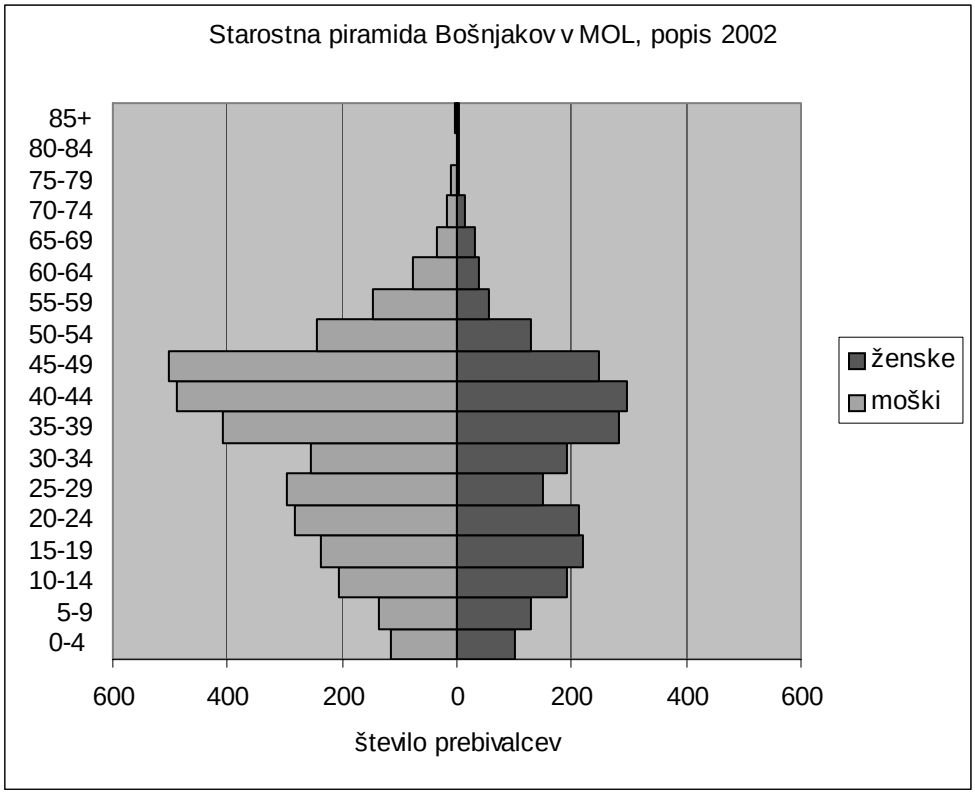
Starostna piramida Bošnjakov v MOL, popis 2002
85+
80-84
75-79
70-74
65-69
60-64
55-59
50-54
45-49
40-44
35-39
30-34
25-29
20-24
15-19
10-14
5-9
0-4
600
400
200
0
200
400
600
število prebivalcev
ženske
moški

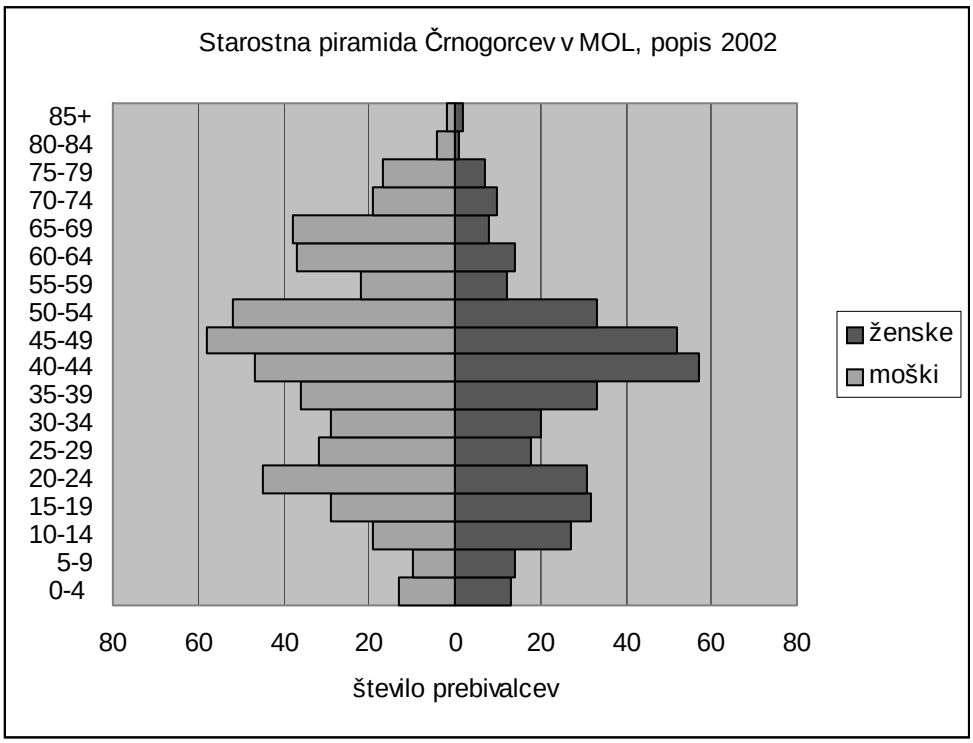
Starostna piramida Črnogorcev v MOL, popis 2002
85+
80-84
75-79
70-74
65-69
60-64
55-59
50-54
45-49
40-44
35-39
30-34
25-29
20-24
15-19
10-14
5-9
0-4
80
60
40
20
0
20
40
60
80
število prebivalcev
ženske
moški

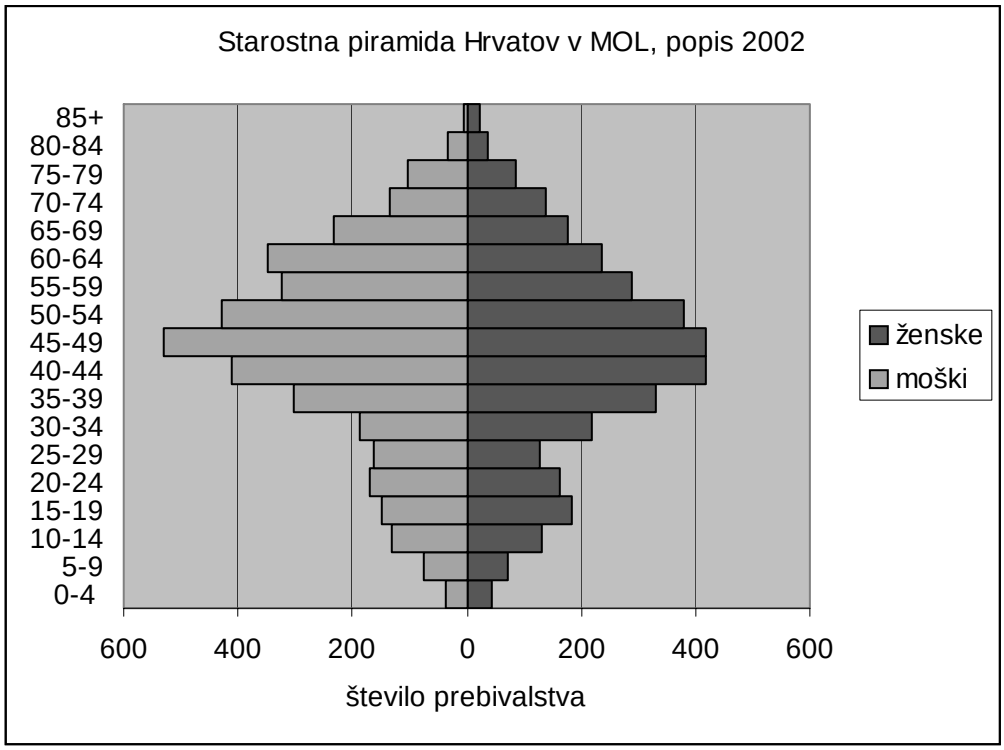
Starostna piramida Hrvatov v MOL, popis 2002
85+
80-84
75-79
70-74
65-69
60-64
55-59
50-54
45-49
40-44
35-39
30-34
25-29
20-24
15-19
10-14
5-9
0-4
600
400
200
0
200
400
600
število prebivalstva
ženske
moški

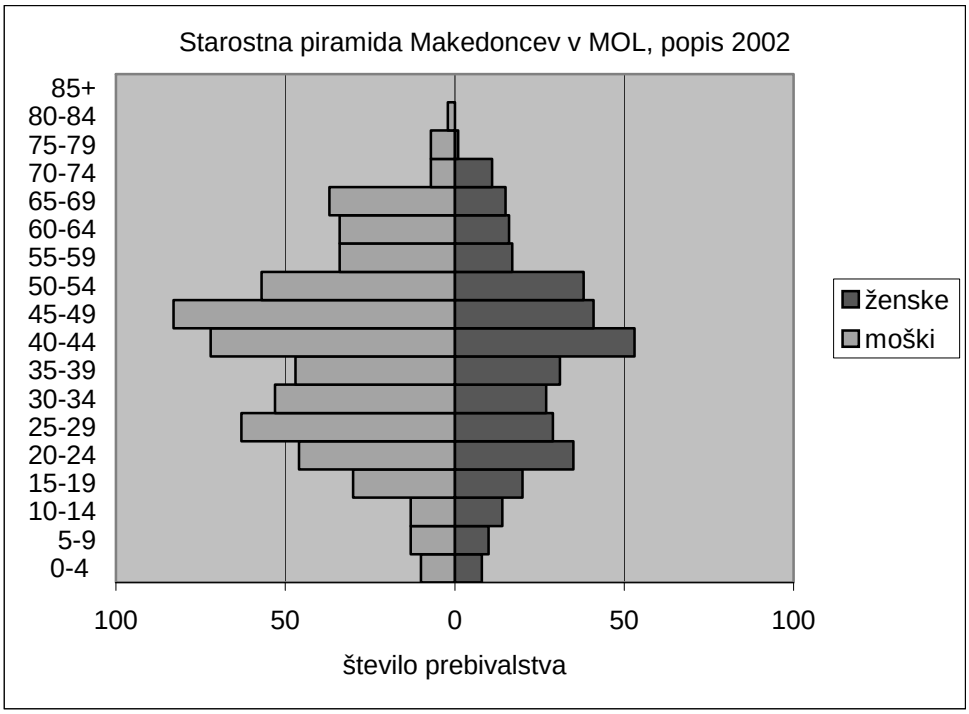
Starostna piramida Makedoncev v MOL, popis 2002
85+
80-84
75-79
70-74
65-69
60-64
55-59
50-54
45-49
40-44
35-39
30-34
25-29
20-24
15-19
10-14
5-9
0-4
100
50
0
50
100
število prebivalstva
ženske
moški

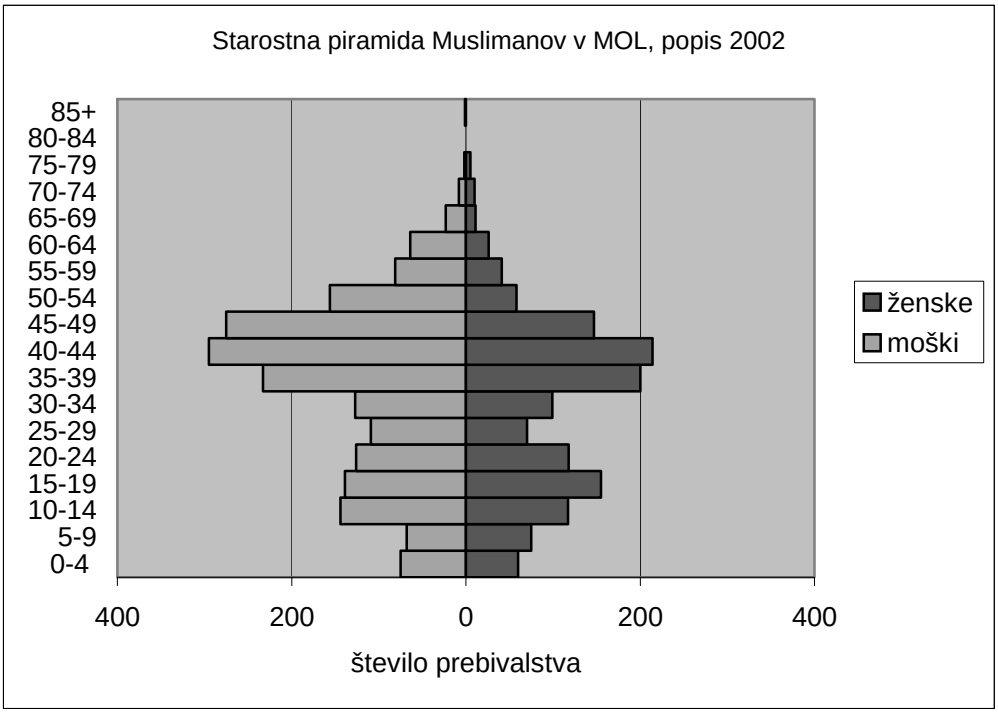
Starostna piramida Muslimanov v MOL, popis 2002
85+
80-84
75-79
70-74
65-69
60-64
55-59
50-54
45-49
40-44
35-39
30-34
25-29
20-24
15-19
10-14
5-9
0-4
400
200
0
200
400
število prebivalstva
ženske
moški

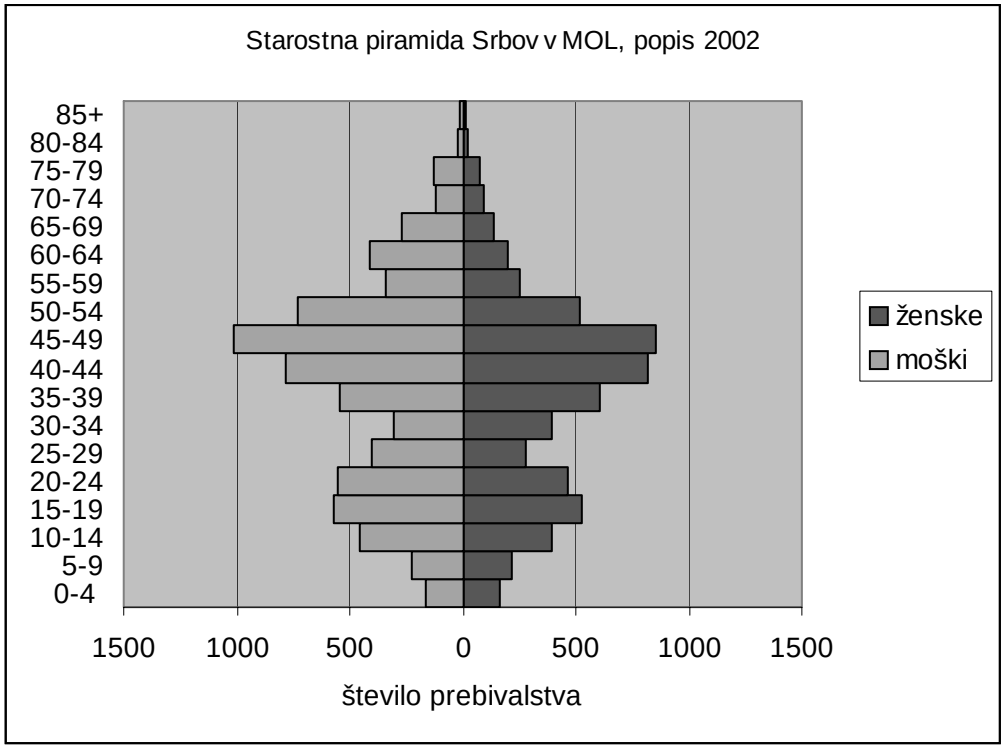
Starostna piramida Srbov v MOL, popis 2002
85+
80-84
75-79
70-74
65-69
60-64
55-59
50-54
45-49
40-44
35-39
30-34
25-29
20-24
15-19
10-14
5-9
0-4
1500
1000
500
0
500
1000
1500
število prebivalstva
ženske
moški

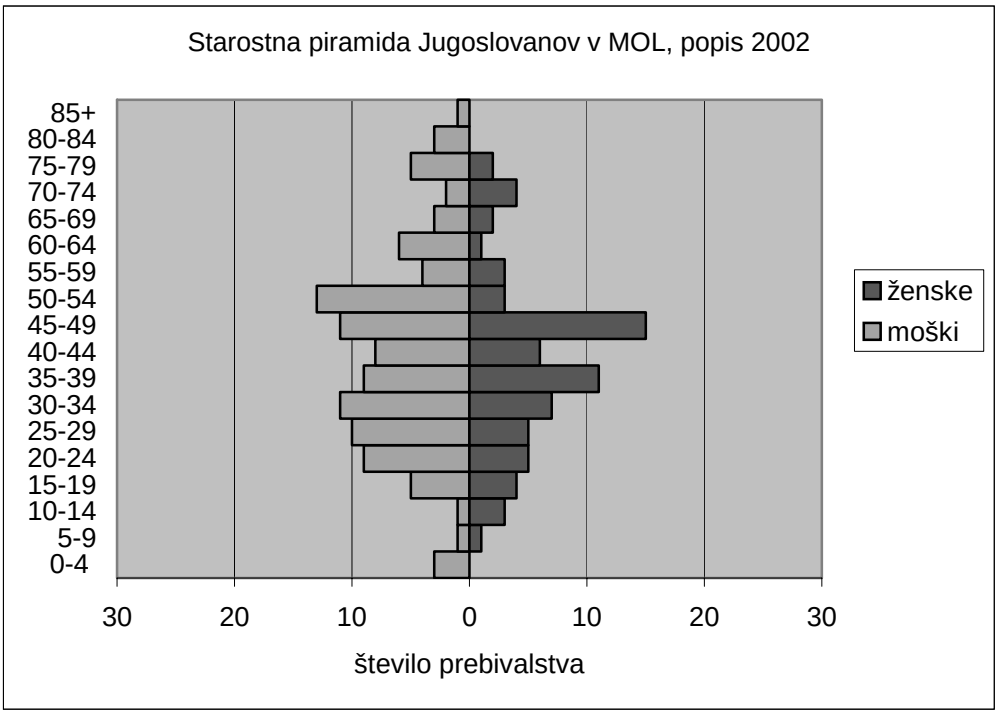
Starostna piramida Jugoslovanov v MOL, popis 2002
85+
80-84
75-79
70-74
65-69
60-64
55-59
50-54
45-49
40-44
35-39
30-34
25-29
20-24
15-19
10-14
5-9
0-4
30
20
10
0
10
20
30
število prebivalstva
ženske
moški

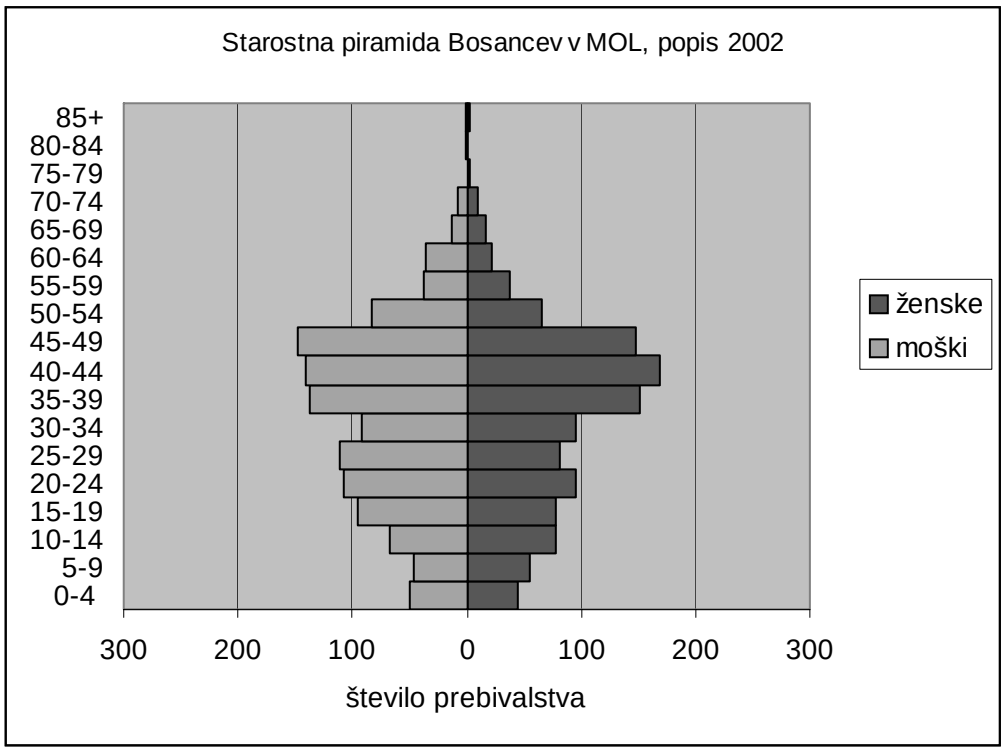
Starostna piramida Bosancev v MOL, popis 2002
85+
80-84
75-79
70-74
65-69
60-64
55-59
50-54
45-49
40-44
35-39
30-34
25-29
20-24
15-19
10-14
5-9
0-4
300
200
100
0
100
200
300
število prebivalstva
ženske
moški

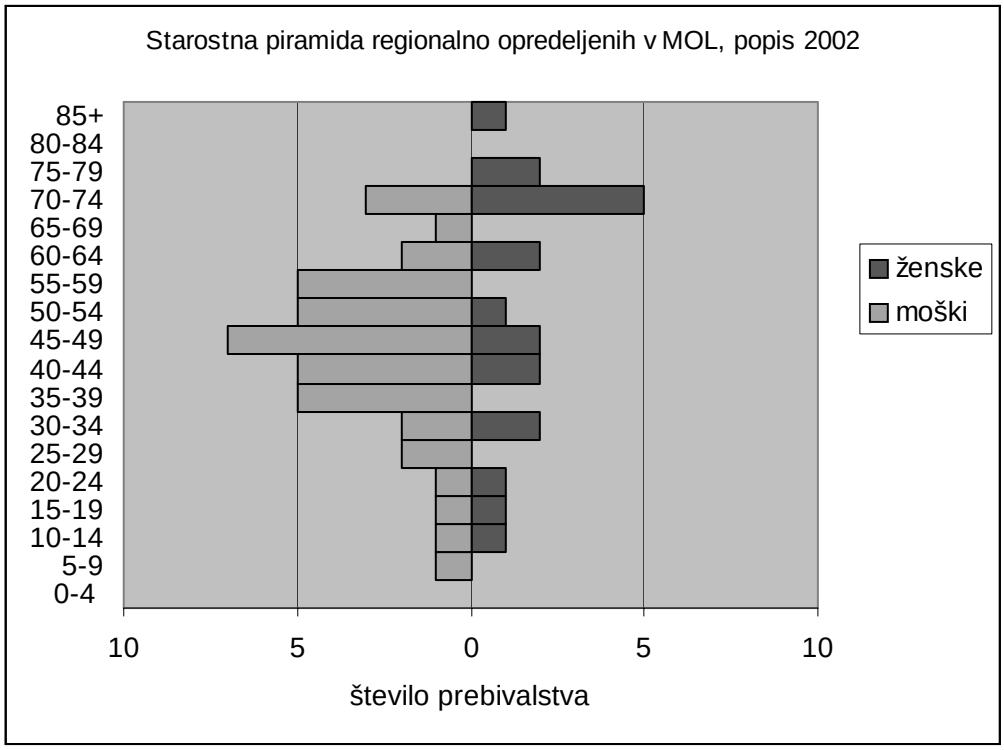
Starostna piramida regionalno opredeljenih v MOL, popis 2002
85+
80-84
75-79
70-74
65-69
60-64
55-59
50-54
45-49
40-44
35-39
30-34
25-29
20-24
15-19
10-14
5-9
0-4
10
5
0
5
10
število prebivalstva
ženske
moški

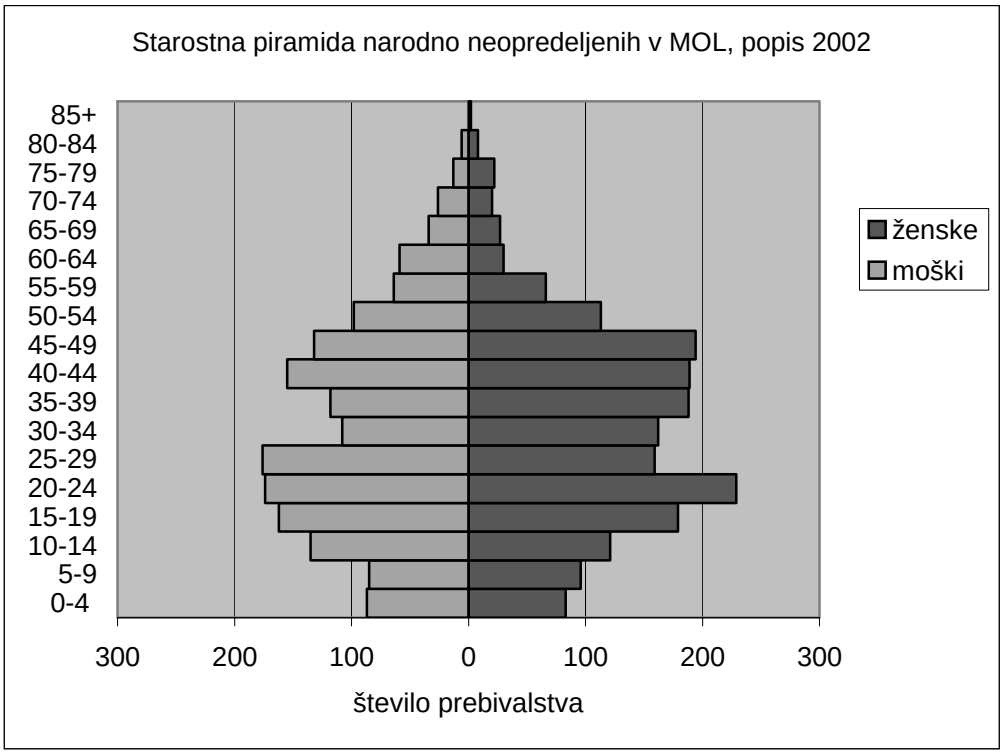
Starostna piramida narodno neopredeljenih v MOL, popis 2002
85+
80-84
75-79
70-74
65-69
60-64
55-59
50-54
45-49
40-44
35-39
30-34
25-29
20-24
15-19
10-14
5-9
0-4
300
200
100
0
100
200
300
število prebivalstva
ženske
moški

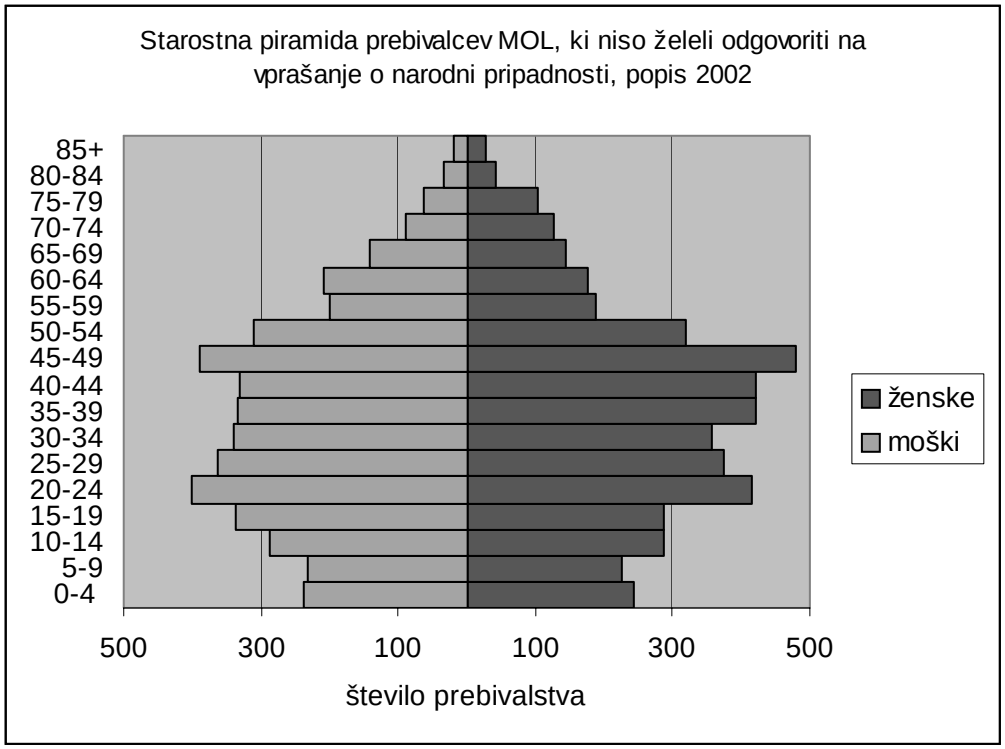
Starostna piramida prebivalcev MOL, ki niso želeli odgovoriti na vprašanje o narodni pripadnosti, popis 2002
85+
80-84
75-79
70-74
65-69
60-64
55-59
50-54
45-49
40-44
35-39
30-34
25-29
20-24
15-19
10-14
5-9
0-4
500
300
100
100
300
500
število prebivalstva
ženske
moški

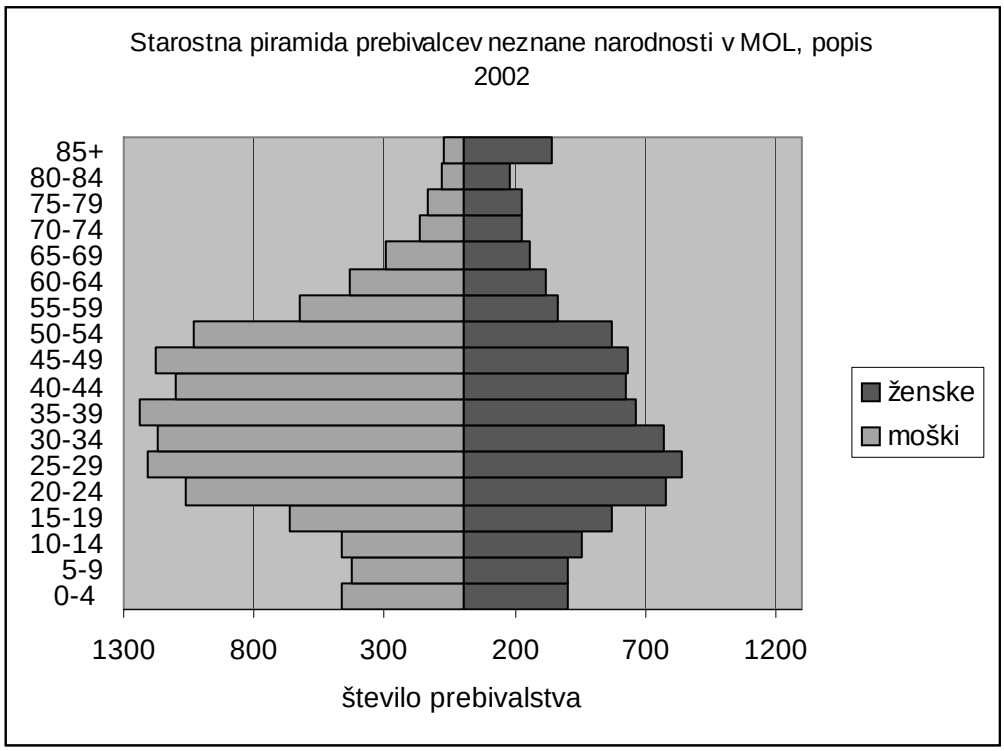

Tabela 69: Indeks staranja prebivalcev Mestne občine Ljubljana (popis 2002)

		N	delež od 0 do 14 let	delež nad 65 let	indeks staranja
narodno opredeljeni	*skupaj*	*230.387*	*13,6*	*16,6*	*122*
	Slovenci	196.152	13,8	18,3	132,4
	Italijani	107	6,5	15,9	244,6
	Madžari	227	6,6	19,4	293,7
	Romi	218	31,2	0,9	2,9
	Albanci	1.147	22,6	2,3	10,4
	Bošnjaki	5.763	15,2	2,1	14
	Črnogorci	893	10,7	12,1	113
	Hrvati	7.222	6,8	13,3	195
	Makedonci	974	6,9	8,2	119
	Muslimani	3.332	16,2	1,8	11,1
	Nemci	71	7	35	503
	Srbi	13.101	12,4	6,9	55,5
	drugače narodno opredeljeni	1.146	11,1	9,1	82,4
narodno neopredeljeni	*skupaj*	*6.081*	*15,7*	*4*	*26*
	Jugoslovani	177	5,1	12,4	243
	opredelili so se kot Bosanci	2.323	14,6	2,4	16,5
	regionalno opredeljeni	61	4,9	19,7	401
	neopredeljeni	3.520	17,2	4,5	26,1
niso želeli odgovoriti		8.956	16,9	8,8	52,2
neznano		20.457	12,8	9,7	75,6
	skupaj	*265.881*	*13,7*	*15,3*	*113,4*

Vir: Statistični urad Republike Slovenije, 2002.

Tabela 70: Prebivalstvo Mestne občine Ljubljana po narodni pripadnosti in starosti, popis 2002

starost v letih		narodno opredeljeni														narodno neopredeljeni						
	skupaj	skupaj	Slov.	Ital.	Madž.	Romi	Alban.	Bošnj.	Črno-gorci	Hrvati	Mak.	Musl.	Nemci	Srbi	druga če narod. opred.	skupaj	Jugos.	Bosanci	regi. oprede.	neopre-deljeni	niso želeli odgov.	neznano
skupaj	265881	230387	196152	107	227	218	1147	5763	893	7222	974	3332	71	13101	1180	6081	177	2323	61	3520	8956	20457
0-14	36395	31307	27131	7	15	68	259	879	96	489	68	539	5	1620	131	958	9	339	*	607	1512	2618
15-29	54596	45596	38699	23	22	64	252	1398	187	951	223	717	4	2798	258	1694	38	571	*	1079	2177	5129
30-44	60238	50690	40932	28	48	46	331	1920	222	1864	283	1168	18	3458	372	1772	52	784	*	920	2204	5572
45-59	58508	50969	41628	27	77	34	258	1327	229	2370	270	758	15	3712	264	1252	49	516	20	667	1886	4401
60+	56144	51825	47762	22	65	6	47	239	159	1548	130	150	29	1513	155	405	29	113	16	247	1177	2737

* V skladu z navodili Statističnega urada RS, je bilo treba zakriti vse podatke v povezavi z narodno pripadnostjo, če je bilo v posamezni celici 3 ali manj enot.
Vir: Statistični urad Republike Slovenije, 2002.

Tabela 71: Ženske prebivalke Mestne občine Ljubljana po narodni pripadnosti in starosti, popis 2002

starost v letih	skupaj	narodno opredeljeni														narodno neopredeljeni					niso želeli odg.	neznano
		skupaj	Slovenci	Italijani	Madž.	Romi	Albanci	Bošnjaki	Črnogorci	Hrvati	Maked.	Muslim.	Nemci	Srbi	drugi	skupaj	Jugos.i	Bosanci	reg. opred.	neopred.		
SKUPAJ	**139644**	**123228**	**108048**	**53**	**111**	**107**	**379**	**2308**	**384**	**3464**	**366**	**1406**	**39**	**6041**	**522**	**3132**	**72**	**1152**	**20**	**1888**	**4641**	**8643**
0-14	17747	15242	13229	*	7	36	121	421	54	247	32	252	*	775	64	482	4	177	*	300	755	1268
15-29	26633	22521	19401	*	11	28	110	582	81	471	84	343	*	1278	117	839	14	256	*	567	1075	2198
30-44	30662	26422	21803	*	23	*	102	772	110	964	111	513	10	1823	156	982	24	415	4	539	1199	2059
45-59	30517	27318	23507	15	37	*	36	435	97	1087	96	246	*	1625	115	646	21	249	*	373	989	1564
60+	34085	31725	30108	13	33	*	10	98	42	695	43	52	18	540	70	183	9	55	10	109	623	1554

* V skladu z navodili Statističnega urada RS, je bilo treba zakriti vse podatke v povezavi z narodno pripadnostjo, če je bilo v posamezni celici 3 ali manj enot.
Vir: Statistični urad Republike Slovenije, 2002

Tabela 72: Moški prebivalci Mestne občine Ljubljana po narodnosti in starosti, popis 2002

starost v letih	skupaj	narodno opredeljeni														narodno neopredeljeni					niso želeli odg.	neznano
		skupaj	Slovenci	Italijani	Madž.	Romi	Albanci	Bošnjaki	Črnogorci	Hrvati	Maked.	Muslim.	Nemci	Srbi	drugi	skupaj	Jugos.i	Bosanci	reg. opred.	neopred.		
SKUPAJ	**126237**	**107159**	**88104**	**54**	**116**	**111**	**768**	**3455**	**509**	**3758**	**608**	**1926**	**32**	**7060**	**658**	**2949**	**105**	**1171**	**41**	**1632**	**4315**	**11814**
0-14	18648	16065	13902	5	8	32	138	458	42	242	36	287	*	845	67	476	5	162	*	307	757	1350
15-29	27963	23075	19298	10	11	36	142	816	106	480	139	374	*	1520	141	855	24	315	*	512	1102	2931
30-44	29576	24268	19129	18	25	*	229	1148	112	900	172	655	8	1635	216	790	28	369	12	381	1005	3513
45-59	27991	23651	18121	12	40	*	222	892	132	1283	174	512	*	2087	149	606	28	267	17	294	897	2837
60+	22059	20100	17654	9	32	*	37	141	117	853	87	98	11	973	85	222	20	58	*	138	554	1183

* V skladu z navodili Statističnega urada RS, je bilo treba zakriti vse podatke v povezavi z narodno pripadnostjo, če je bilo v posamezni celici 3 ali manj enot.
Vir: Statistični urad Republike Slovenije, 2002

2.4 Prebivalstvo po narodni/etnični pripadnosti in izobrazbeni strukturi

Rezultati popisa kažejo, da se je izobrazbena struktura prebivalstva Slovenije v desetletju 1991–2002 precej spremenila. Če je imela

> ob popisu 1991 še skoraj polovica prebivalstva (47,2 odstotka) končano le osnovno šolo ali manj, ima danes le še tretjina prebivalstva najnižjo izobrazbo. Zaradi metodoloških razlik med popisom 1991 (podatki so bili prevzeti iz baze, v kateri je bil upoštevan najvišji dokončani razred, zato so bili posamezniki z dokončano osnovnošolsko obveznostjo, ki je trajala manj kot 8 let, avtomatično razvrščeni v kategorijo nedokončana osnovna šola) in popisom 2002 (podatek temelji na izjavi osebe o dokončani osnovni šoli ob upoštevanju trajanja osnovnošolske obveznosti v posameznem obdobju) podatki za ti dve kategoriji niso absolutno primerljivi. Najbolj se je zmanjšalo število prebivalstva z nepopolno osnovno šolo (s 16,7 odstotka v letu 1991 na 6,3 odstotka ob Popisu 2002), nespremenjen pa ostaja delež prebivalstva brez izobrazbe (0,7 odstotka).
>
> Zelo se je povečal delež prebivalstva s končano srednjo izobrazbo. Podatki kažejo, da ima danes več kot polovica prebivalstva (54,1 odstotka) končano poklicno, srednjo strokovno ali srednjo splošno izobrazbo. Nekoliko več prebivalstva je zaključilo nižjo ali srednjo poklicno izobrazbo (27,2 odstotka) kot srednjo strokovno ali splošno (26,9 odstotka). Višjo od srednje izobrazbe ima 12,9 odstotka prebivalstva, kar je za dobre 4 odstotka več kot ob popisu 1991.[16]

Podobne ugotovitve veljajo tudi za prebivalce MOL. Prevladujoča stopnja izobrazbe je 'srednja šola' (54,3 odstotka). Obsežna je tudi združena kategorija 'brez in nepopolna osnovna šola' ter 'osnovna šola' (21,7 odstotka), univerzitetno izobrazbo ima 14,1 odstotka prebivalcev MOL, magisterij ali doktorat pa je doseglo 3,1 odstotka prebivalcev MOL.

Za našo razpravo so zanimivejše primerjave med stopnjo dosežene izobrazbe in narodno pripadnostjo; predvsem odstopanja od izobrazbene strukture večinske/dominantne narodne skupine. Za slovensko populacijo velja, da je prevladujoča srednja stopnja izobrazbe 54,9 odstotka. Podobna ugotovitev velja še za Črnogorce (51,4 odstotka), Hrvate (53,3 odstotka), Makedonce (47,6 odstotka), Srbe (52,3 odstotka) in Albance (46,6 odstotka). Bošnjaki (52,5 odstotka), Muslimani (44 odstotka), Bosanci (46,7 odstotka). Občutne pa so razlike znotraj združene kategorije 'brez in nepopolna osnovna šola' ter 'osnovna šola'. Medtem ko je v tej kategoriji le 18 odstotkov Slovencev, so podatki za ostale narodne skupnosti, razen morda za Črnogorce, naravnost šokantne: Albanci 47,8 odstotka, Bošnjaki 44 odstotka, Črnogorci 23,7 odstotka, Hrvati 31,4 odstotka, Makedonci 31 odstotka, Muslimani 54,3 odstotka, Srbi 37,1 odstotka in Bosanci 49,9 odstotka.

Podobno velike razlike je mogoče opaziti tudi pri dodiplomski izobrazbi. Medtem ko je delež fakultetno izobraženih med Slovenci 15,8 odstotka (Slovencem se približujejo Črnogorci s 14,7 odstotka in Makedonci s 13 odstotki), je pri Hrvatih in Srbih ta delež 8,3 odstotka oziroma

[16] Statistične informacije, št. 92/2003. SURS, Ljubljana 2003, str. 44.

6,4 odstotka. Najnižji odstotek fakultetno izobražene populacije imajo Albanci (2,5 odstotka), Bošnjaki (1,9 odstotka), Muslimani (0,7 odstotka) in Bosanci (1,9 odstotka).

Bati se je, da bodo te populacije v družbi, ki (vsaj teoretično) temelji na znanju, najbolj razvojno ogrožene. V tem primeru bi se prav lahko tudi tem populacijam pripetil 'romski sindrom'. Skupino bomo prepoznavali kot socialni problem in ne kot kulturni fenomen.

In še opomba o kategoriji 'niso želeli odgovoriti'. Pri razpravi o narodni pripadnosti smo navedli, da je bil pretežni del tistih, ki na vprašanje niso želeli odgovoriti, rojen v Sloveniji. Z veliko verjetnostjo je mogoče trditi, da to kategorijo tvorijo predvsem pripadniki druge generacije. Imajo relativno ugodno izobrazbeno strukturo, med njimi pa je tudi nadpovprečno število magistrov in doktorjev znanosti. Je to morda populacija, ki se že 'pripravlja' na prestop k večinski etnični skupini ali morda populacija, ki bo prinešeno identiteto staršev preoblikovala in ohranjala na nov način?

Tabela 73: Prebivalstvo Mestne občine Ljubljana, staro 15 let ali več, po narodni pripadnosti in izobrazbeni strukturi, popis 2002

izobrazba	skupaj	narodno opredeljeni														narodno neopredeljeni					niso želeli odgovor.	neznano
		skupaj	Slovenci	Ital.	Madžari	Romi	Alban.	Bošnjaki	Črnogorci	Hrvati	Maked.	Muslim.	Nemci	Srbi	drugi	skupaj	Jugoslov.	Bosanci	region. opredel.	neopred.		
SKUPAJ	**229486**	**199080**	**169021**	**100**	**212**	**150**	**888**	**4884**	**797**	**6733**	**906**	**2793**	**66**	**11481**	**1049**	**5123**	**168**	**1984**	**58**	**2913**	**7444**	**17839**
brez in nepopolna osnovna šola	7462	6264	4301	*	8	51	52	352	19	461	30	324	*	641	21	244	10	168	*	65	277	677
osnovna šola	42327	35472	26174	14	32	64	373	1797	170	1653	251	1192	*	3615	134	1566	34	823	6	703	1715	3574
srednja šola	124615	108172	92867	54	106	28	414	2564	410	3591	432	1231	33	6009	433	2606	80	926	19	1581	4091	9746
nižja in srednja poklicna šola	48503	41210	32565	13	46	22	208	1733	180	1915	191	886	13	3309	129	1204	25	603	7	569	1805	4284
srednja splošna in strokovna šola	76112	66962	60302	41	60	6	206	831	230	1676	241	345	20	2700	304	1402	55	323	12	1012	2286	5462
višja izobrazba	15589	14117	13037	*	20	*	22	70	64	368	53	25	*	383	66	179	13	23	*	139	388	905
visoka izobrazba	39493	35055	32642	27	46	4	27	101	134	660	140	*	25	833	395	528	31	44	28	425	973	2937
dodiplomska izobrazba	32415	28779	26747	19	39	*	22	91	113	562	118	*	18	730	298	427	23	38	23	343	799	2410
podiplomska izobrazba	7078	6276	5895	*	7	*	5	10	21	98	22	*	7	103	97	101	8	6	*	82	174	527

* V skladu z navodili Statističnega urada RS, je bilo treba zakriti vse podatke v povezavi z narodno pripadnostjo, če je bilo v posamezni celici 3 ali manj enot.
Vir: Statistični urad Republike Slovenije, 2002

Graf 38: Prebivalci Mestne občine Ljubljana, stari 15 let ali več, opredeljeni kot Slovenci glede na izobrazbeno strukturo (popis 2002)

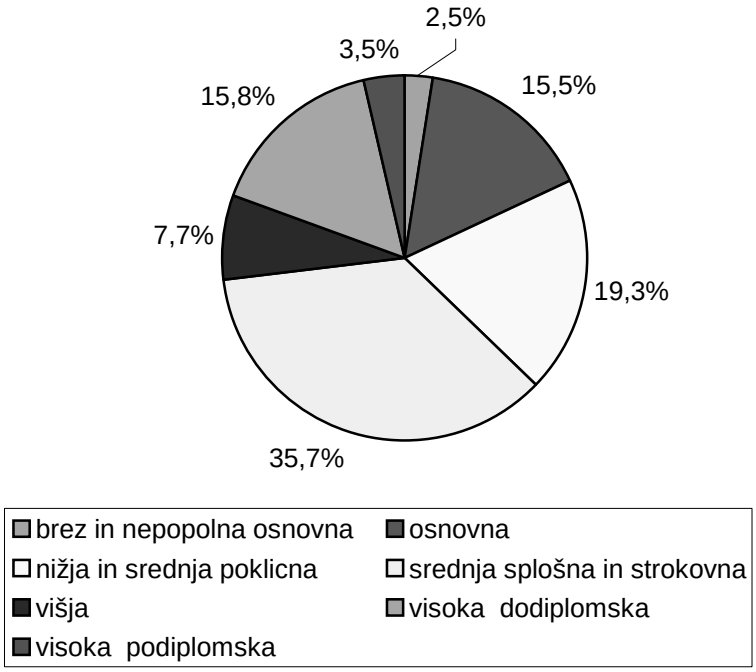

Tabela 74: Prebivalci Mestne občine Ljubljana, stari 15 let ali več, opredeljeni kot Slovenci glede na izobrazbeno strukturo (popis 2002)

izobrazba	skupaj	Slovenci
SKUPAJ	**229486**	**169021**
brez in nepopolna osnovna šola	7462	4301
osnovna šola	42327	26174
nižja in srednja poklicna šola	48503	32565
srednja splošna in strokovna šola	76112	60302
višja	15589	13037
visoka dodiplomska	32415	26747
visoka podiplomska	7078	5895

Vir: Statistični urad Republike Slovenije, 2002

Graf 39: Prebivalci Mestne občine Ljubljana, stari 15 let ali več, opredeljeni kot Italijani glede na izobrazbeno strukturo (popis 2002)

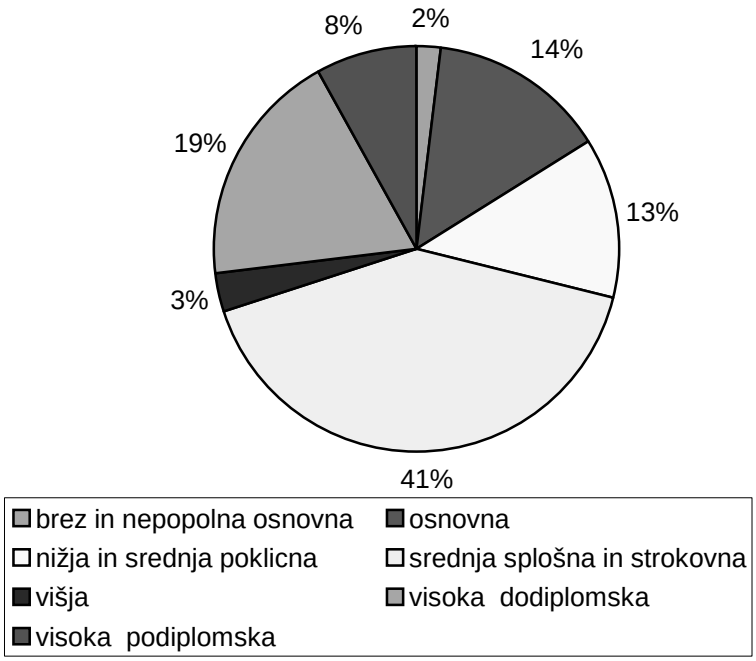

Tabela 75: Prebivalci Mestne občine Ljubljana, stari 15 let ali več, opredeljeni kot Italijani glede na izobrazbeno strukturo (popis 2002)

izobrazba	*skupaj*	*Italijani*
SKUPAJ	**229486**	**100**
brez in nepopolna osnovna šola	7462	*
osnovna šola	42327	14
nižja in srednja poklicna šola	48503	13
srednja splošna in strokovna šola	76112	41
višja	15589	*
visoka dodiplomska	32415	19
visoka podiplomska	7078	*

* V skladu z navodili Statističnega urada RS, je bilo treba zakriti vse podatke v povezavi z narodno pripadnostjo, če je bilo v posamezni celici 3 ali manj enot.
Vir: Statistični urad Republike Slovenije, 2002

Graf 40: Prebivalci Mestne občine Ljubljana, stari 15 let ali več, opredeljeni kot Madžari glede na izobrazbeno strukturo (popis 2002)

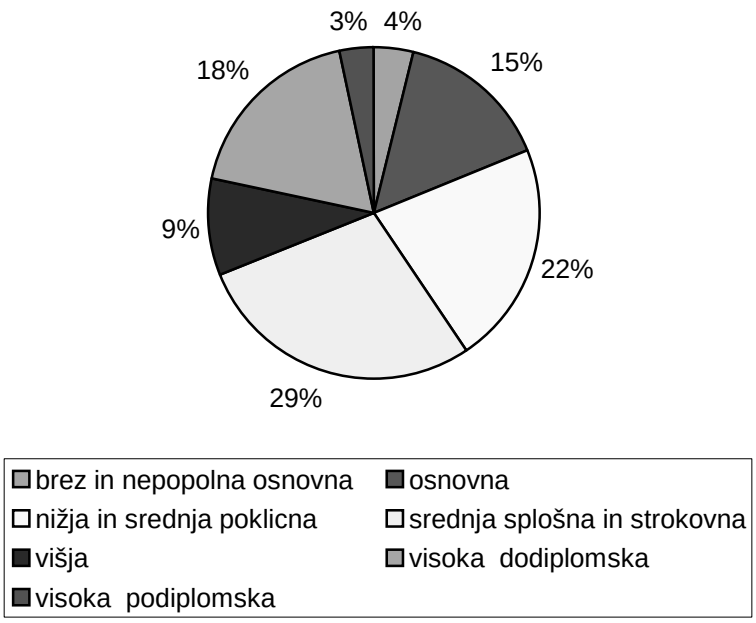

Tabela 76: Prebivalci Mestne občine Ljubljana, stari 15 let ali več, opredeljeni kot Madžari glede na izobrazbeno strukturo (popis 2002)

izobrazba	*skupaj*	*Madžari*
SKUPAJ	**229486**	**212**
brez in nepopolna osnovna šola	7462	8
osnovna šola	42327	32
nižja in srednja poklicna šola	48503	46
srednja splošna in strokovna šola	76112	60
višja	15589	20
visoka dodiplomska	32415	39
visoka podiplomska	7078	7

Vir: Statistični urad Republike Slovenije, 2002

Graf 41: Prebivalci Mestne občine Ljubljana, stari 15 let ali več, opredeljeni kot Romi glede na izobrazbeno strukturo (popis 2002)

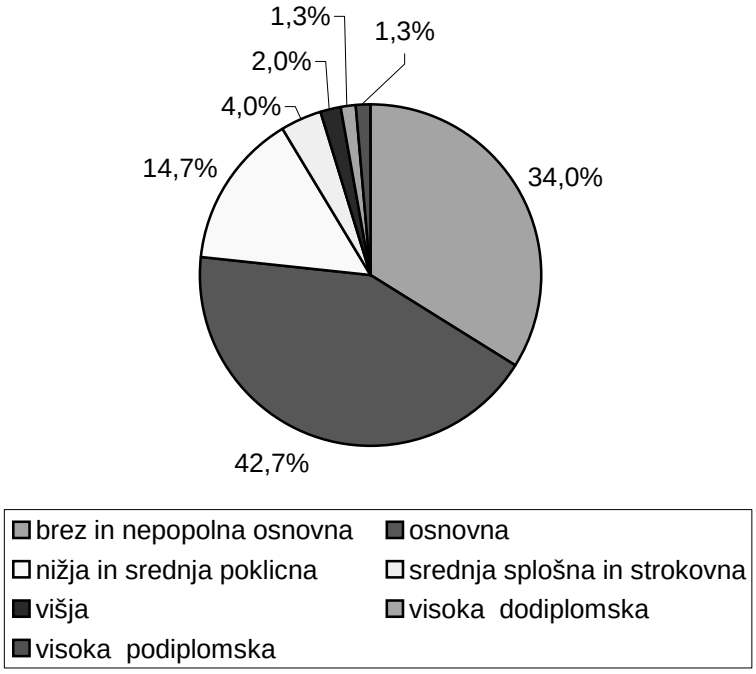

Tabela 77: Prebivalci Mestne občine Ljubljana, stari 15 let ali več, opredeljeni kot Romi glede na izobrazbeno strukturo (popis 2002)

izobrazba	*skupaj*	*Romi*
SKUPAJ	**229486**	**150**
brez in nepopolna osnovna šola	7462	51
osnovna šola	42327	64
nižja in srednja poklicna šola	48503	22
srednja splošna in strokovna šola	76112	6
višja	15589	*
visoka dodiplomska	32415	*
visoka podiplomska	7078	*

* V skladu z navodili Statističnega urada RS, je bilo treba zakriti vse podatke v povezavi z narodno pripadnostjo, če je bilo v posamezni celici 3 ali manj enot.
Vir: Statistični urad Republike Slovenije, 2002

Graf 42: Prebivalci Mestne občine Ljubljana, stari 15 let ali več, opredeljeni kot Albanci glede na izobrazbeno strukturo (popis 2002)

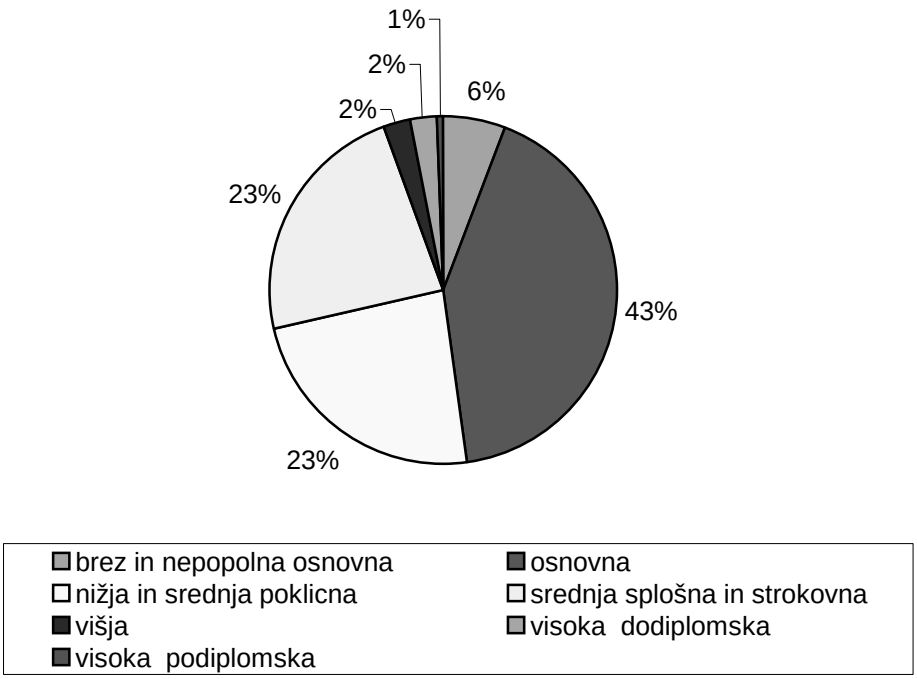

Tabela 78: Prebivalci Mestne občine Ljubljana, stari 15 let ali več, opredeljeni kot Albanci glede na izobrazbeno strukturo (popis 2002)

izobrazba	*skupaj*	*Albanci*
SKUPAJ	**229486**	**888**
brez in nepopolna osnovna šola	7462	52
osnovna šola	42327	373
nižja in srednja poklicna šola	48503	208
srednja splošna in strokovna šola	76112	206
višja	15589	22
visoka dodiplomska	32415	22
visoka podiplomska	7078	5

Vir: Statistični urad Republike Slovenije, 2002

Graf 43: Prebivalci Mestne občine Ljubljana, stari 15 let ali več, opredeljeni kot Bošnjaki glede na izobrazbeno strukturo (popis 2002)

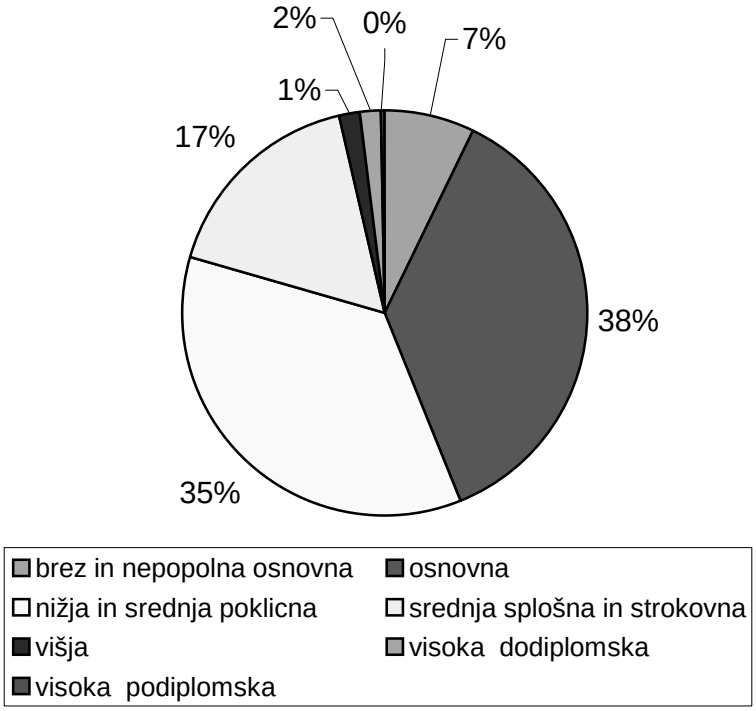

Tabela 79: Prebivalci Mestne občine Ljubljana, stari 15 let ali več, opredeljeni kot Bošnjaki glede na izobrazbeno strukturo (popis 2002)

izobrazba	skupaj	Bošnjaki
SKUPAJ	**229486**	**4884**
brez in nepopolna osnovna šola	7462	352
osnovna šola	42327	1797
nižja in srednja poklicna šola	48503	1733
srednja splošna in strokovna šola	76112	831
višja	15589	70
visoka dodiplomska	32415	91
visoka podiplomska	7078	10

Vir: Statistični urad Republike Slovenije, 2002

Graf 44: Prebivalci Mestne občine Ljubljana, stari 15 let ali več, opredeljeni kot Črnogorci po izobrazbi (popis 2002)

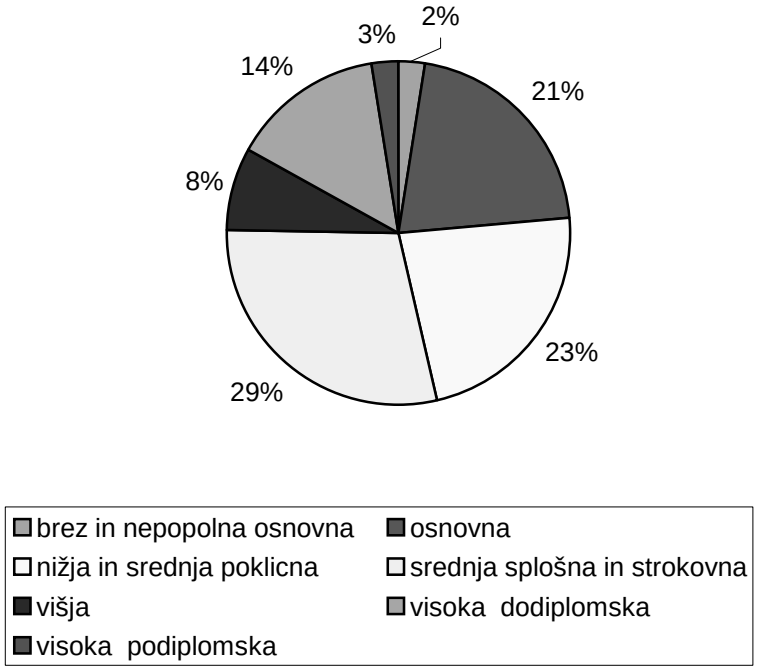

Tabela 80: Prebivalci Mestne občine Ljubljana, stari 15 let ali več, opredeljeni kot Črnogorci po izobrazbi (popis 2002)

izobrazba	skupaj	Črnogorci
SKUPAJ	**229486**	**797**
brez in nepopolna osnovna šola	7462	19
osnovna šola	42327	170
nižja in srednja poklicna šola	48503	180
srednja splošna in strokovna šola	76112	230
višja	15589	64
visoka dodiplomska	32415	113
visoka podiplomska	7078	21

Vir: Statistični urad Republike Slovenije, 2002

Graf 45: Prebivalci Mestne občine Ljubljana, stari 15 let ali več, opredeljeni kot Hrvati po izobrazbi (popis 2002)

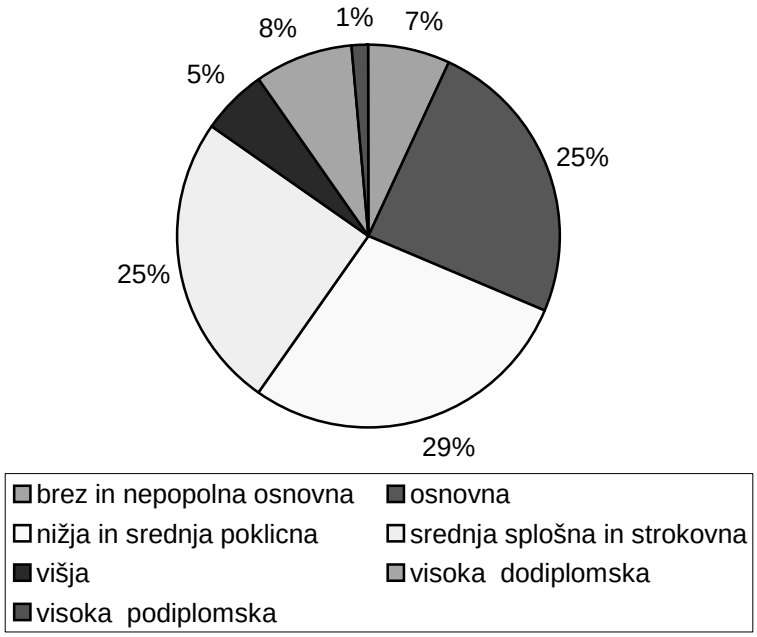

Tabela 81: Prebivalci Mestne občine Ljubljana, stari 15 let ali več, opredeljeni kot Hrvati po izobrazbi (popis 2002)

izobrazba	skupaj	Hrvati
SKUPAJ	**229486**	**6733**
brez in nepopolna osnovna šola	7462	461
osnovna šola	42327	1653
nižja in srednja poklicna šola	48503	1915
srednja splošna in strokovna šola	76112	1676
višja	15589	368
visoka dodiplomska	32415	562
visoka podiplomska	7078	98

Vir: Statistični urad Republike Slovenije, 2002

Graf 46: Prebivalci Mestne občine Ljubljana, stari 15 let ali več, opredeljeni kot Makedonci po izobrazbi (popis 2002)

Tabela 82: Prebivalci Mestne občine Ljubljana, stari 15 let ali več, opredeljeni kot Makedonci po izobrazbi (popis 2002)

izobrazba	skupaj	Makedonci
SKUPAJ	**229486**	**906**
brez in nepopolna osnovna šola	7462	30
osnovna šola	42327	251
nižja in srednja poklicna šola	48503	191
srednja splošna in strokovna šola	76112	241
višja	15589	53
visoka dodiplomska	32415	118
visoka podiplomska	7078	22

Vir: Statistični urad Republike Slovenije, 2002

Graf 47: Prebivalci Mestne občine Ljubljana, stari 15 let ali več, opredeljeni kot Muslimani po izobrazbi (popis 2002)

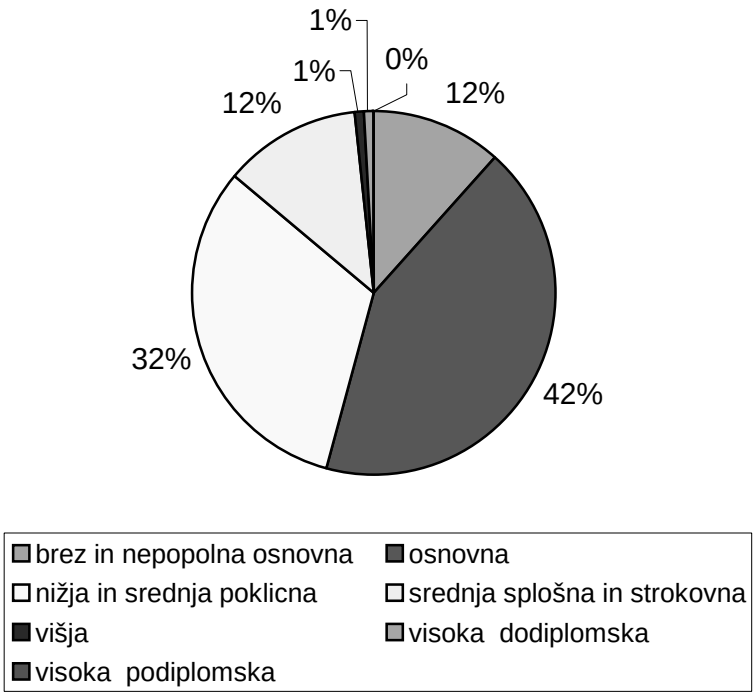

Tabela 83: Prebivalci Mestne občine Ljubljana, stari 15 let ali več, opredeljeni kot Muslimani po izobrazbi (popis 2002)

izobrazba	skupaj	Muslimani
SKUPAJ	**229486**	**2793**
brez in nepopolna osnovna šola	7462	324
osnovna šola	42327	1192
nižja in srednja poklicna šola	48503	886
srednja splošna in strokovna šola	76112	345
višja	15589	*
visoka dodiplomska	32415	*
visoka podiplomska	7078	*

* V skladu z navodili Statističnega urada RS, je bilo treba zakriti vse podatke v povezavi z narodno pripadnostjo, če je bilo v posamezni celici 3 ali manj enot.
Vir: Statistični urad Republike Slovenije, 2002

Graf 48: Prebivalci Mestne občine Ljubljana, stari 15 let ali več, opredeljeni kot Nemci po izobrazbi (popis 2002)

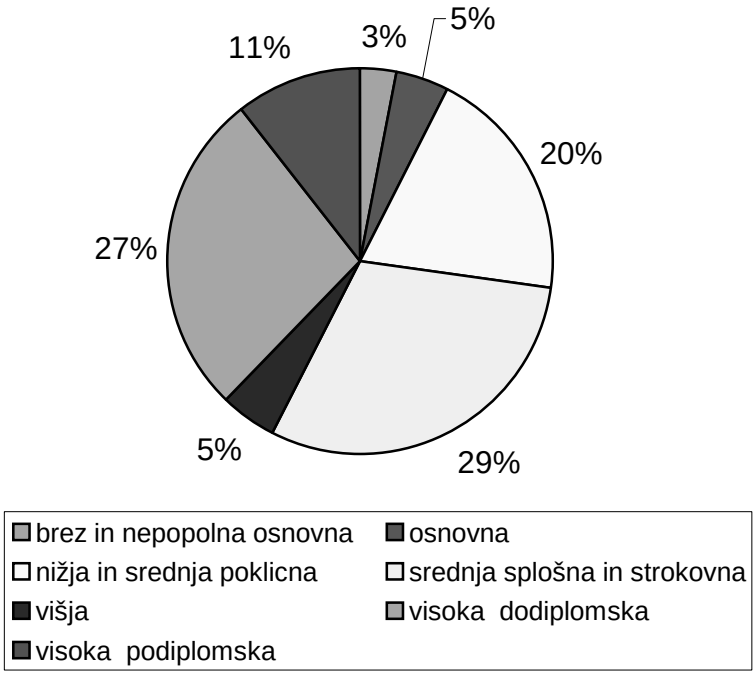

Tabela 84: Prebivalci Mestne občine Ljubljana, stari 15 let ali več, opredeljeni kot Nemci po izobrazbi (popis 2002)

izobrazba	skupaj	Nemci
SKUPAJ	**229486**	**66**
brez in nepopolna osnovna šola	7462	*
osnovna šola	42327	*
nižja in srednja poklicna šola	48503	13
srednja splošna in strokovna šola	76112	20
višja	15589	*
visoka dodiplomska	32415	18
visoka podiplomska	7078	7

* V skladu z navodili Statističnega urada RS, je bilo treba zakriti vse podatke v povezavi z narodno pripadnostjo, če je bilo v posamezni celici 3 ali manj enot.
Vir: Statistični urad Republike Slovenije, 2002

Graf 49: Prebivalci Mestne občine Ljubljana, stari 15 let ali več, opredeljeni kot Srbi po izobrazbi (popis 2002)

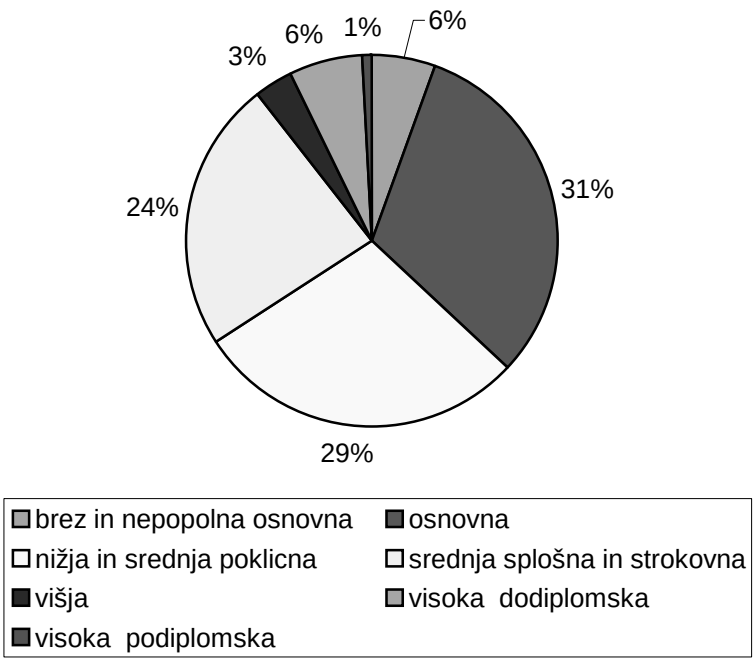

Tabela 85: Prebivalci Mestne občine Ljubljana, stari 15 let ali več, opredeljeni kot Srbi po izobrazbi (popis 2002)

izobrazba	skupaj	Srbi
SKUPAJ	**229486**	**11481**
brez in nepopolna osnovna šola	7462	641
osnovna šola	42327	3615
nižja in srednja poklicna šola	48503	3309
srednja splošna in strokovna šola	76112	2700
višja	15589	383
visoka dodiplomska	32415	730
visoka podiplomska	7078	103

Vir: Statistični urad Republike Slovenije, 2002

Graf 50: Prebivalci Mestne občine Ljubljana, stari 15 let ali več, opredeljeni kot Jugoslovani po izobrazbi (popis 2002)

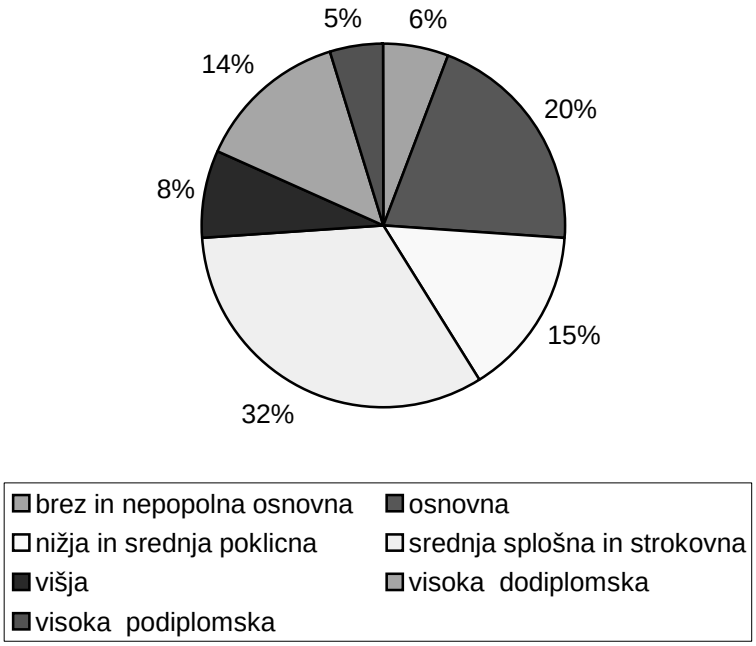

Tabela 86: Prebivalci Mestne občine Ljubljana, stari 15 let ali več, opredeljeni kot Jugoslovani po izobrazbi (popis 2002)

izobrazba	skupaj	Jugoslovani
SKUPAJ	**229486**	**11481**
brez in nepopolna osnovna šola	7462	641
onovna šola	42327	3615
nižja in srednja poklicna šola	48503	3309
srednja splošna in strokovna šola	76112	2700
všja	15589	383
visoka dodiplomska	32415	730
visoka podiplomska	7078	103

Vir: Statistični urad Republike Slovenije, 2002

Graf 51: Prebivalci Mestne občine Ljubljana, stari 15 let ali več, opredeljeni kot Bosanci po izobrazbi (popis 2002)

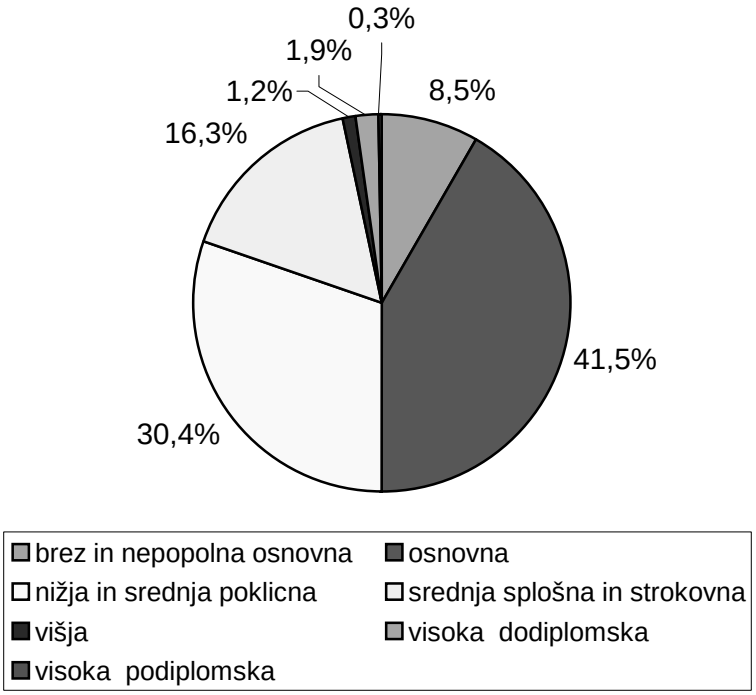

Tabela 87: Prebivalci Mestne občine Ljubljana, stari 15 let ali več, opredeljeni kot Bosanci po izobrazbi (popis 2002)

izobrazba	skupaj	Bosanci
SKUPAJ	**229486**	**1984**
brez in nepopolna osnovna šola	7462	168
onovna šola	42327	823
nižja in srednja poklicna šola	48503	603
srednja splošna in strokovna šola	76112	323
všja	15589	23
visoka dodiplomska	32415	38
visoka podiplomska	7078	6

Vir: Statistični urad Republike Slovenije, 2002

Graf 52: Prebivalci Mestne občine Ljubljana, stari 15 let ali več, regionalno opredeljeni po izobrazbi (popis 2002)

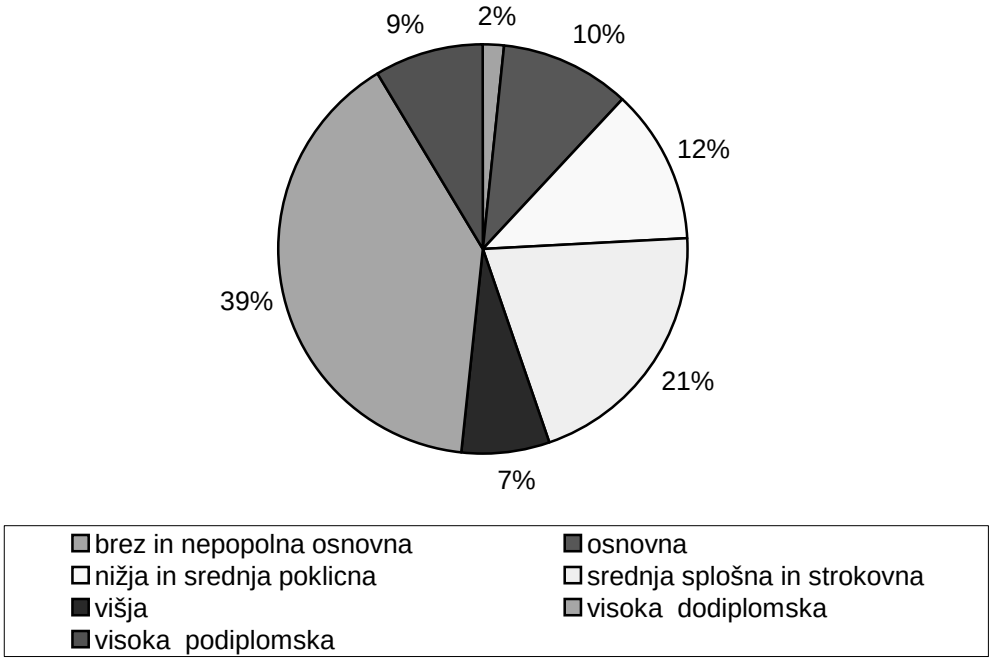

Tabela 88: Prebivalci Mestne občine Ljubljana, stari 15 let ali več, regionalno opredeljeni po izobrazbi (popis 2002)

izobrazba	skupaj	regionalno opredeljeni
SKUPAJ	**229486**	**58**
brez in nepopolna osnovna šola	7462	*
osnovna šola	42327	6
nižja in srednja poklicna šola	48503	7
srednja splošna in strokovna šola	76112	12
višja	15589	*
visoka dodiplomska	32415	23
visoka podiplomska	7078	*

* V skladu z navodili Statističnega urada RS, je bilo treba zakriti vse podatke v povezavi z narodno pripadnostjo, če je bilo v posamezni celici 3 ali manj enot.
Vir: Statistični urad Republike Slovenije, 2002

Graf 53: Prebivalci Mestne občine Ljubljana, stari 15 let ali več, narodno neopredeljeni po izobrazbi (popis 2002)

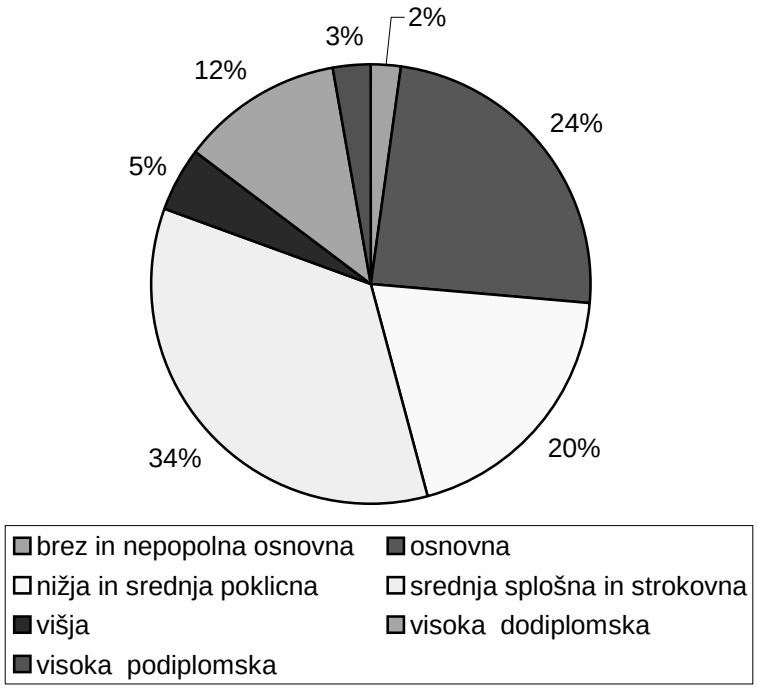

Tabela 89: Prebivalci Mestne občine Ljubljana, stari 15 let ali več, narodno neopredeljeni po izobrazbi (popis 2002)

izobrazba	*skupaj*	*narodno neopredeljeni*
SKUPAJ	**229486**	**2913**
brez in nepopolna osnovna šola	7462	65
osnovna šola	42327	703
nižja in srednja poklicna šola	48503	569
srednja splošna in strokovna šola	76112	1012
višja	15589	139
visoka dodiplomska	32415	343
visoka podiplomska	7078	82

Vir: Statistični urad Republike Slovenije, 2002

Graf 54: Prebivalci Mestne občine Ljubljana, stari 15 let ali več, ki niso želeli odgovoriti na vprašanje o narodni pripadnosti po izobrazbi (popis 2002)

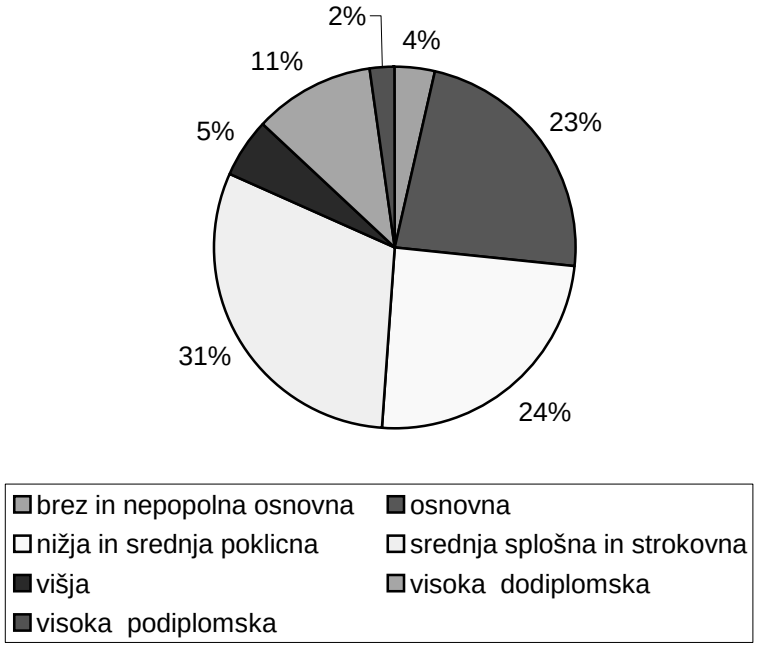

Tabela 90: Prebivalci Mestne občine Ljubljana, stari 15 let ali več, ki niso želeli odgovoriti na vprašanje o narodni pripadnosti po izobrazbi (popis 2002)

izobrazba	*skupaj*	*tisti, ki niso želeli odgovoriti glede narodnosti*
SKUPAJ	**229486**	**7444**
brez in nepopolna osnovna šola	7462	277
osnovna šola	42327	1715
nižja in srednja poklicna šola	48503	1805
srednja splošna in strokovna šola	76112	2286
višja	15589	388
visoka dodiplomska	32415	799
visoka podiplomska	7078	174

Vir: Statistični urad Republike Slovenije, 2002

Graf 55: Prebivalci Mestne občine Ljubljana, stari 15 let ali več, neznane narodne pripadnosti, po izobrazbi (popis 2002)

Tabela 91: Prebivalci Mestne občine Ljubljana, stari 15 let ali več, neznane narodne pripadnosti po izobrazbi (popis 2002)

izobrazba	*skupaj*	*neznane narodne pripadnosti*
SKUPAJ	**229486**	**17839**
brez in nepopolna osnovna šola	7462	677
osnovna šola	42327	3574
nižja in srednja poklicna šola	48503	4284
srednja splošna in strokovna šola	76112	5462
višja	15589	905
visoka dodiplomska	32415	2410
visoka podiplomska	7078	527

Vir: Statistični urad Republike Slovenije, 2002

2.5 Prebivalstvo po narodni/etnični pripadnosti in poklicni strukturi

Pripadnike narodnih skupin je mogoče najti v vseh poklicih. Razporeditev pripadnikov narodnih skupin po poklicih (na nacionalnem nivoju) kaže podobno sliko, kot jo poznamo v drugih imigrantskih državah. Pripadniki večinskega naroda zasedajo pretežni del delovnih mest v zakonodajni, sodni in izvršni oblasti, tvorijo sloj visokih uradnikov in so povečini menedžerji v večini podjetij. Za slovenske razmere je tudi naravno, da pripadniki večinskega naroda (Slovenci) tvorijo sloj kmetovalcev, gozdarjev, lovcev in ribičev. Manj pa je Slovencev zaposlenih v poklicih za neindustrijski način dela, manj je upravljavcev strojev in naprav, manj jih je tudi v poklicih za preprosta dela. V teh treh kategorijah poklicev je zaposlenega 34 odstotkov prebivalstva, ki se je opredelil za Slovence. Podobna razmerja je mogoče opaziti tudi pri ostalih avtohtonih skupnostih (razen pri Romih).

V nasprotju s temi trendi pa pripadniki priseljenskih populacij v veliki meri opravljajo poklice, ki jih pripadniki večinskega naroda ne želijo opravljati. Tako je skoraj polovica pripadnikov posamezne priseljenske skupnosti zaposlena v poklicih za neindustrijski način dela, so upravljavci strojev in naprav, so industrijski izdelovalci ali pa opravljajo poklice za preprosta dela. V odstotkih je razpored prebivalstva Slovenije, starega 15 in več let, po omenjenih poklicih in narodni pripadnosti naslednji: Slovenci 34 odstotkov, Albanci 55 odstotkov, Bošnjaki 67 odstotkov, Črnogorci 43 odstotkov, Hrvati 48 odstotkov, Makedonci 52 odstotkov, Muslimani 71 odstotkov, Srbi 57 odstotkov in Bosanci 67 odstotkov. Nekoliko odstopajo kategorije Bošnjaki, Muslimani in Bosanci, kar je pričakovati glede na njihovo izobrazbeno strukturo.[17]

Podatki za MOL kažejo, da je znotraj kategorije 'zakonodajalci, visoki uradniki, menedžerji' kar 78,6 odstotka Slovencev. Ostalih je le za vzorec. Največ je Srbov (2,4 odstotka) in Hrvatov (1,5 odstotka). Če k tem podatkom dodamo še podatek, da tvorijo 86,8 odstotka uradništva Slovenci, se razkrije vsa dominantnost slovenskega naroda. Slovenci močno prevladujejo v kategorijah 'strokovnjaki' (80,9 odstotka), 'tehniki in drugi strokovni sodelavci' (77,7 odstotka), 'poklici za storitve itd.' (75,4 odstotka), kmetijstvu, torej kot lastniki zemlje (62,6 odstotka), ter v vojaških poklicih (90,7 odstotka). Če se pripadniki večinskega naroda čutijo ob teh številkah ogroženi, jim resnično ni pomoči.

[17] Višje deleže neslovenskega prebivalstva je mogoče najti med poklici za neindustrijski način dela (delež Slovencev v teh dejavnostih je 53,4 odstotka), med delavstvom npr. 'upravljalci strojev in naprav' (Slovencev je le 46,3 odstotka) ter v 'poklicih za preprosta dela' (Slovencev je v teh poklicih 40,5 odstotka).

Tabela 92: Prebivalstvo Mestne občine Ljubljana, staro 15 let ali več, po narodni pripadnosti in poklicni strukturi, popis 2002

poklicna struktura	skupaj	narodno opredeljeni														narodno neopredeljeni					niso želeli odgov.	nezna no
		skupaj	Slov.	Ita.	Madž.	Romi	Alban.	Bošn.	Črno.	Hrvati	Mak.	Musl.	Nemci	Srbi	druge nar. opred.	skupaj	Jugo.	Bosan.	regi. opred.	neopr.		
SKUPAJ	**115879**	**98767**	**80759**	**56**	**99**	**50**	**516**	**3247**	**409**	**3665**	**581**	**1896**	**24**	**6851**	**614**	**3038**	**97**	**1304**	**34**	**1603**	**4071**	**10003**
zakonodajalci, visoki uradniki, menedžerji	9679	8262	7609	*	9	*	27	71	31	146	34	37	5	235	52	146	8	19	*	116	374	897
strokovnjaki	23371	19881	18910	12	26	4	*	*	43	368	53	*	*	306	102	418	15	*	6	384	992	2080
tehniki in drugi strokovni sodelavci	23870	20299	18537	5	22	0	21	191	53	537	77	66	0	700	90	441	17	71	5	348	995	2135
uradniki	12861	12524	11164	7	5	*	18	146	42	376	46	80	*	611	24	*	9	44	*	30	54	*
poklici za storitve, prodajalci	9630	9232	7263	*	9	4	57	294	54	424	*	164	*	923	*	137	*	103	*	29	61	200
kmetovalci, gozdarji, ribiči, lovci	717	493	449	0	*	*	*	*	*	10	*	*	0	15	*	*	*	*	0	25	45	*
poklici za neindustrijski način dela	10068	8057	5378	*	11	*	88	613	*	552	43	367	*	926	44	397	5	192	12	188	375	1239
upravljalci strojev in naprav, ind. izdelovalci in sestavljalci	9833	7242	4560	*	7	*	35	541	52	461	42	318	*	1184	37	529	13	224	*	291	737	1325
poklici za preprosta dela	7701	6758	3118	*	*	20	116	809	67	474	129	557	*	1438	*	488	11	399	*	76	166	289
vojaški poklici	648	643	588	*	*	0	*	*	*	19	*	*	*	18	0	*	*	*	0	0	0	*
neznano	7501	5376	3183	19	5	12	138	532	34	298	131	293	9	495	227	364	14	233	*	116	272	1489

* V skladu z navodili Statističnega urada RS, je bilo treba zakriti vse podatke v povezavi z narodno pripadnostjo, če je bilo v posamezni celici 3 ali manj enot.
Vir: Statistični urad Republike Slovenije, 2002

Graf 56: Delovno aktivni prebivalci Mestne občine Ljubljana opredeljeni kot Slovenci glede na poklicno strukturo (popis 2002)

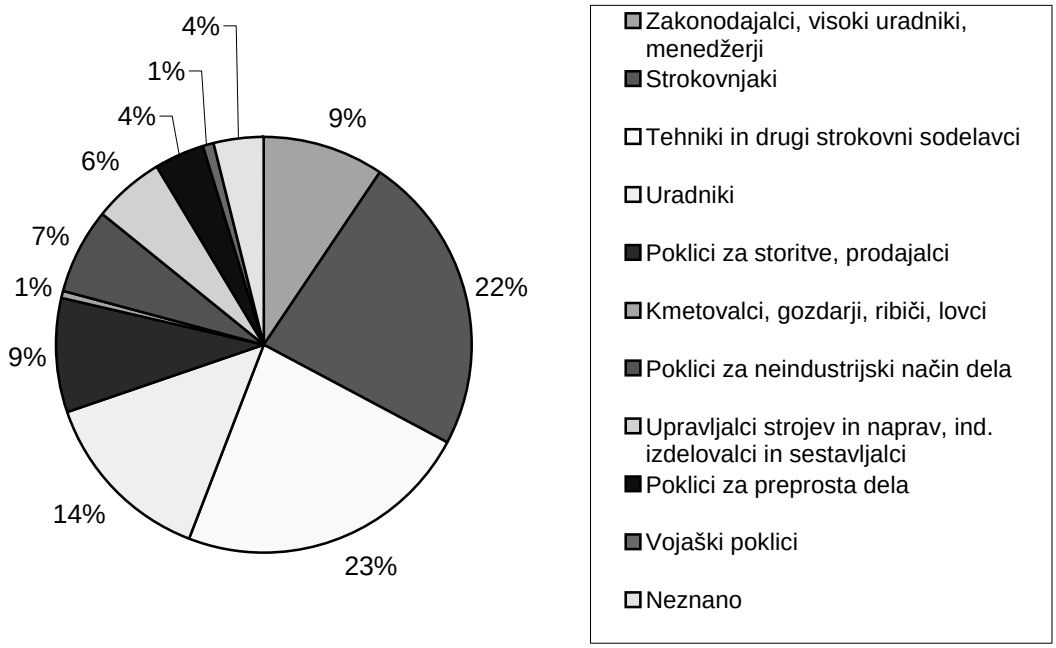

Tabela 93: Delovno aktivni prebivalci Mestne občine Ljubljana opredeljeni kot Slovenci glede na poklicno strukturo (popis 2002)

poklic	*skupaj*	*Slovenci*
SKUPAJ	**115879**	**80759**
zakonodajalci, visoki uradniki, menedžerji	9679	7609
strokovnjaki	23371	18910
tehniki in drugi strokovni sodelavci	23870	18537
uradniki	12861	11164
poklici za storitve, prodajalci	9630	7263
kmetovalci, gozdarji, ribiči, lovci	717	449
poklici za neindustrijski način dela	10068	5378
upravljalci strojev in naprav, ind. izdelovalci in sestavljalci	9833	4560
poklici za preprosta dela	7701	3118
vojaški poklici	648	588
neznano	7501	3183

Vir: Statistični urad Republike Slovenije, 2002

Graf 57: Delovno aktivni prebivalci Mestne občine Ljubljana opredeljeni kot Italijani glede na poklicno strukturo (popis 2002)

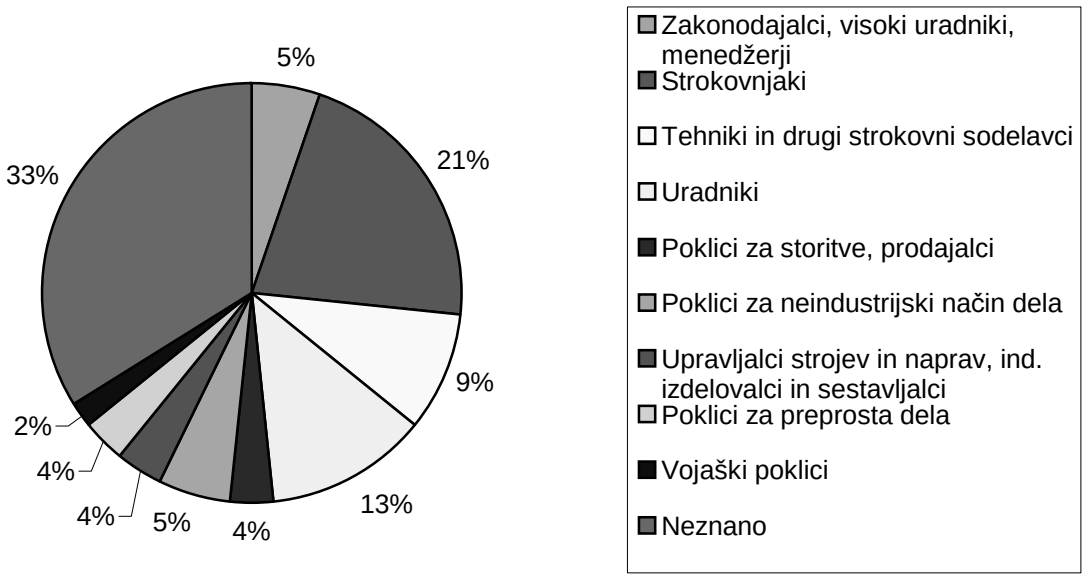

Tabela 94: Delovno aktivni prebivalci Mestne občine Ljubljana opredeljeni kot Italijani glede na poklicno strukturo (popis 2002)

poklic	*skupaj*	*Italijani*
SKUPAJ	**115879**	**56**
zakonodajalci, visoki uradniki, menedžerji	9679	*
strokovnjaki	23371	12
tehniki in drugi strokovni sodelavci	23870	5
uradniki	12861	7
poklici za storitve, prodajalci	9630	*
kmetovalci, gozdarji, ribiči, lovci	717	0
poklici za neindustrijski način dela	10068	*
upravljalci strojev in naprav, ind. izdelovalci in sestavljalci	9833	*
poklici za preprosta dela	7701	*
vojaški poklici	648	*
neznano	7501	19

* V skladu z navodili Statističnega urada RS, je bilo treba zakriti vse podatke v povezavi z narodno pripadnostjo, če je bilo v posamezni celici 3 ali manj enot.
Vir: Statistični urad Republike Slovenije, 2002

Graf 58: Delovno aktivni prebivalci Mestne občine Ljubljana opredeljeni kot Madžari glede na poklicno strukturo (popis 2002)

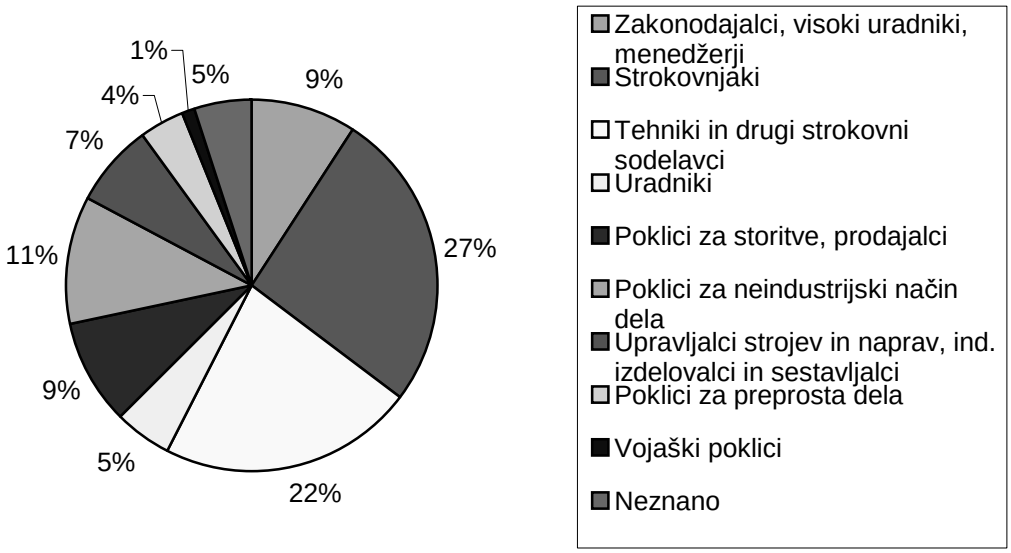

Tabela 95: Delovno aktivni prebivalci Mestne občine Ljubljana narodnosti opredeljeni kot Madžari glede na poklicno strukturo (popis 2002)

poklic	*skupaj*	*Madžari*
SKUPAJ	**115879**	**99**
zakonodajalci, visoki uradniki, menedžerji	9679	9
strokovnjaki	23371	26
tehniki in drugi strokovni sodelavci	23870	22
uradniki	12861	5
poklici za storitve, prodajalci	9630	9
kmetovalci, gozdarji, ribiči, lovci	717	*
poklici za neindustrijski način dela	10068	11
upravljalci strojev in naprav, ind. izdelovalci in sestavljalci	9833	7
poklici za preprosta dela	7701	*
vojaški poklici	648	*
neznano	7501	5

* V skladu z navodili Statističnega urada RS, je bilo treba zakriti vse podatke v povezavi z narodno pripadnostjo, če je bilo v posamezni celici 3 ali manj enot.
Vir: Statistični urad Republike Slovenije, 2002

Graf 59: Delovno aktivni prebivalci Mestne občine Ljubljana opredeljeni kot Romi glede na poklicno strukturo (popis 2002)

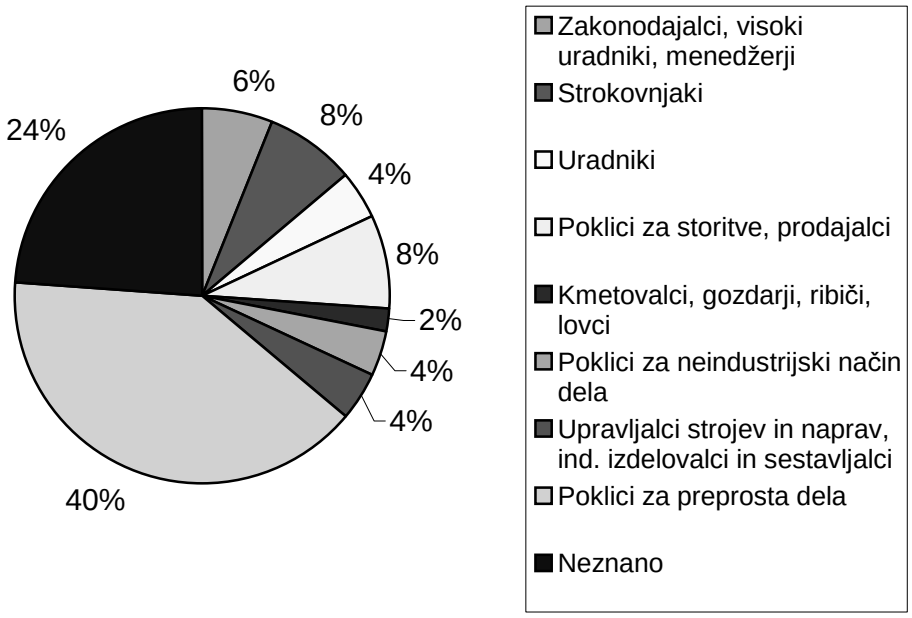

Tabela 96: Delovno aktivni prebivalci Mestne občine Ljubljana opredeljeni kot Romi glede na poklicno strukturo (popis 2002)

poklic	*skupaj*	*Romi*
SKUPAJ	**115879**	**50**
zakonodajalci, visoki uradniki, menedžerji	9679	*
strokovnjaki	23371	4
tehniki in drugi strokovni sodelavci	23870	0
uradniki	12861	*
poklici za storitve, prodajalci	9630	4
kmetovalci, gozdarji, ribiči, lovci	717	*
poklici za neindustrijski način dela	10068	*
upravljalci strojev in naprav, ind. izdelovalci in sestavljalci	9833	*
poklici za preprosta dela	7701	20
vojaški poklici	648	0
neznano	7501	12

* V skladu z navodili Statističnega urada RS, je bilo treba zakriti vse podatke v povezavi z narodno pripadnostjo, če je bilo v posamezni celici 3 ali manj enot.
Vir: Statistični urad Republike Slovenije, 2002

Graf 60: Delovno aktivni prebivalci Mestne občine Ljubljana opredeljeni kot Albanci glede na poklicno strukturo (popis 2002)

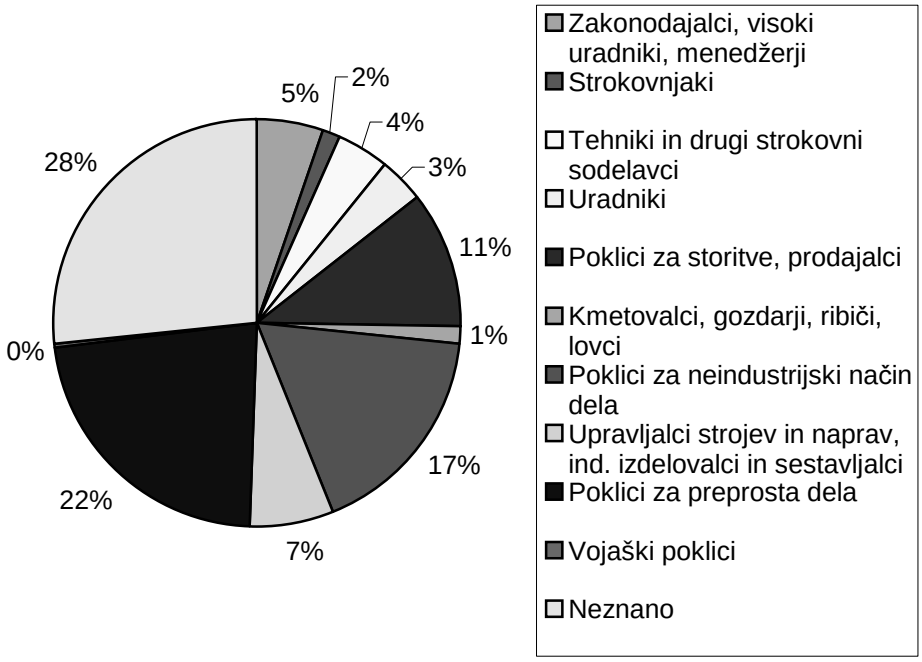

Tabela 97: Delovno aktivni prebivalci Mestne občine Ljubljana opredeljeni kot Albanci glede na poklicno strukturo (popis 2002)

poklic	*skupaj*	*Albanci*
SKUPAJ	**115879**	**516**
zakonodajalci, visoki uradniki, menedžerji	9679	27
strokovnjaki	23371	*
tehniki in drugi strokovni sodelavci	23870	21
uradniki	12861	18
poklici za storitve, prodajalci	9630	57
kmetovalci, gozdarji, ribiči, lovci	717	*
poklici za neindustrijski način dela	10068	88
upravljalci strojev in naprav, ind. izdelovalci in sestavljalci	9833	35
poklici za preprosta dela	7701	116
vojaški poklici	648	*
neznano	7501	138

* V skladu z navodili Statističnega urada RS, je bilo treba zakriti vse podatke v povezavi z narodno pripadnostjo, če je bilo v posamezni celici 3 ali manj enot.
Vir: Statistični urad Republike Slovenije, 2002

Graf 61: Delovno aktivni prebivalci Mestne občine Ljubljana opredeljeni kot Bošnjaki glede na poklicno strukturo (popis 2002)

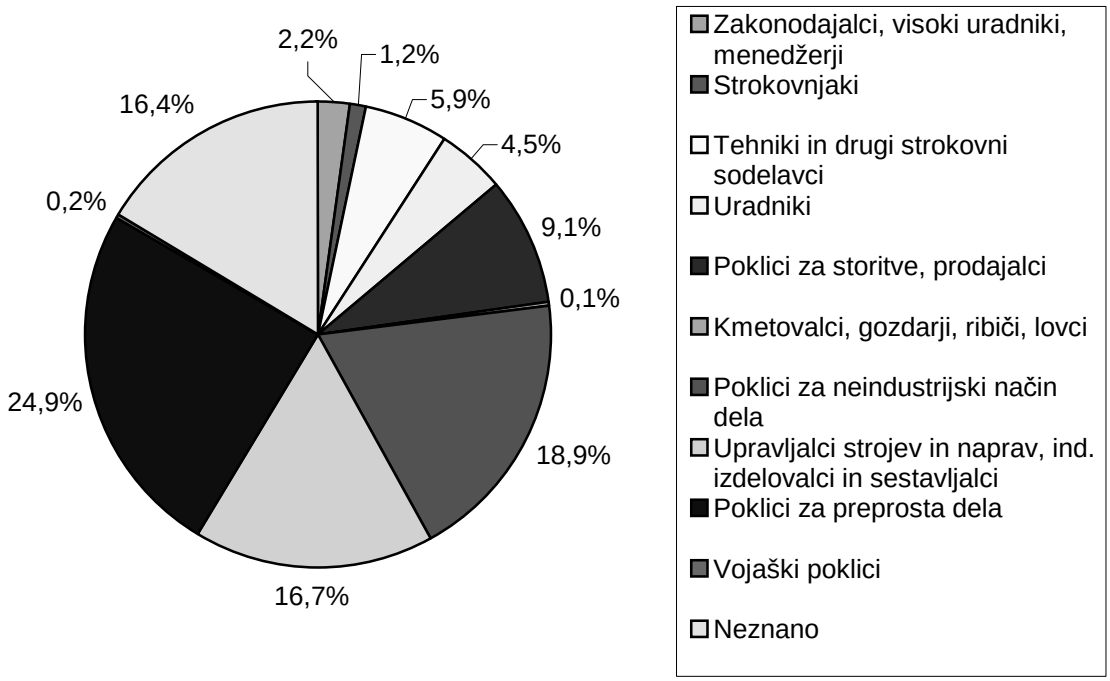

Tabela 98: Delovno aktivni prebivalci Mestne občine Ljubljana opredeljeni kot Bošnjaki glede na poklicno strukturo (popis 2002)

poklic	*skupaj*	*Bošnjaki*
SKUPAJ	**115879**	**3247**
zakonodajalci, visoki uradniki, menedžerji	9679	71
strokovnjaki	23371	*
tehniki in drugi strokovni sodelavci	23870	191
uradniki	12861	146
poklici za storitve, prodajalci	9630	294
kmetovalci, gozdarji, ribiči, lovci	717	*
poklici za neindustrijski način dela	10068	613
upravljalci strojev in naprav, ind. izdelovalci in sestavljalci	9833	541
poklici za preprosta dela	7701	809
vojaški poklici	648	*
neznano	7501	532

* V skladu z navodili Statističnega urada RS, je bilo treba zakriti vse podatke v povezavi z narodno pripadnostjo, če je bilo v posamezni celici 3 ali manj enot.
Vir: Statistični urad Republike Slovenije, 2002

Graf 62: Delovno aktivni prebivalci Mestne občine Ljubljana opredeljeni kot Črnogorci glede na poklicno strukturo (popis 2002)

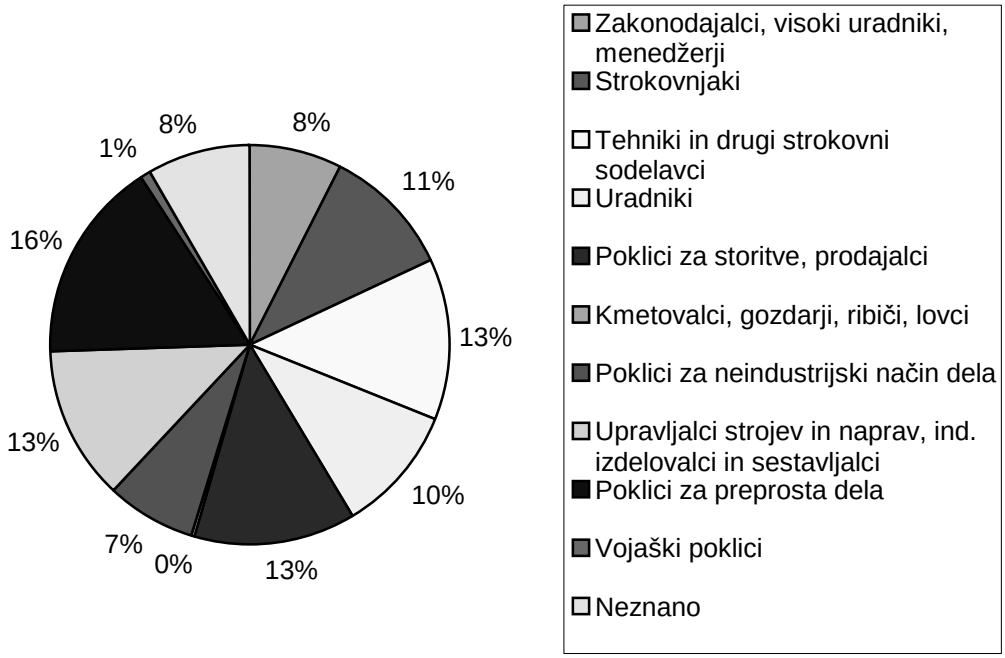

Tabela 99: Delovno aktivni prebivalci Mestne občine Ljubljana opredeljeni kot Črnogorci glede na poklicno strukturo (popis 2002)

poklic	*skupaj*	*Črnogorci*
SKUPAJ	**115879**	**409**
zakonodajalci, visoki uradniki, menedžerji	9679	31
strokovnjaki	23371	43
tehniki in drugi strokovni sodelavci	23870	53
uradniki	12861	42
poklici za storitve, prodajalci	9630	54
kmetovalci, gozdarji, ribiči, lovci	717	*
poklici za neindustrijski način dela	10068	*
upravljalci strojev in naprav, ind. izdelovalci in sestavljalci	9833	52
poklici za preprosta dela	7701	67
vojaški poklici	648	*
neznano	7501	34

* V skladu z navodili Statističnega urada RS, je bilo treba zakriti vse podatke v povezavi z narodno pripadnostjo, če je bilo v posamezni celici 3 ali manj enot.
Vir: Statistični urad Republike Slovenije, 2002

Graf 63: Delovno aktivni prebivalci Mestne občine Ljubljana opredeljeni kot Hrvati glede na poklicno strukturo, popis 2002

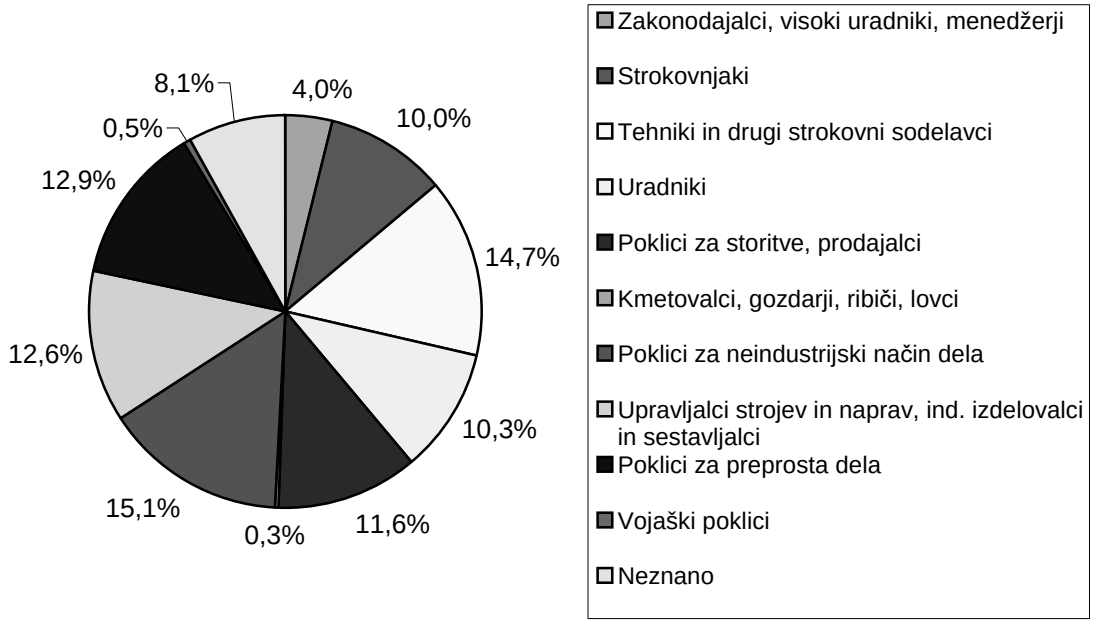

Tabela 100: Delovno aktivni prebivalci Mestne občine Ljubljana opredeljeni kot Hrvati glede na poklicno strukturo (popis 2002)

poklic	*skupaj*	*Hrvati*
SKUPAJ	**115879**	**3665**
zakonodajalci, visoki uradniki, menedžerji	9679	146
strokovnjaki	23371	368
tehniki in drugi strokovni sodelavci	23870	537
uradniki	12861	376
poklici za storitve, prodajalci	9630	424
kmetovalci, gozdarji, ribiči, lovci	717	10
poklici za neindustrijski način dela	10068	552
upravljalci strojev in naprav, ind. izdelovalci in sestavljalci	9833	461
poklici za preprosta dela	7701	474
vojaški poklici	648	19
neznano	7501	298

Vir: Statistični urad Republike Slovenije, 2002

Graf 64: Delovno aktivni prebivalci Mestne občine Ljubljana opredeljeni kot Makedonci glede na poklicno strukturo (popis 2002)

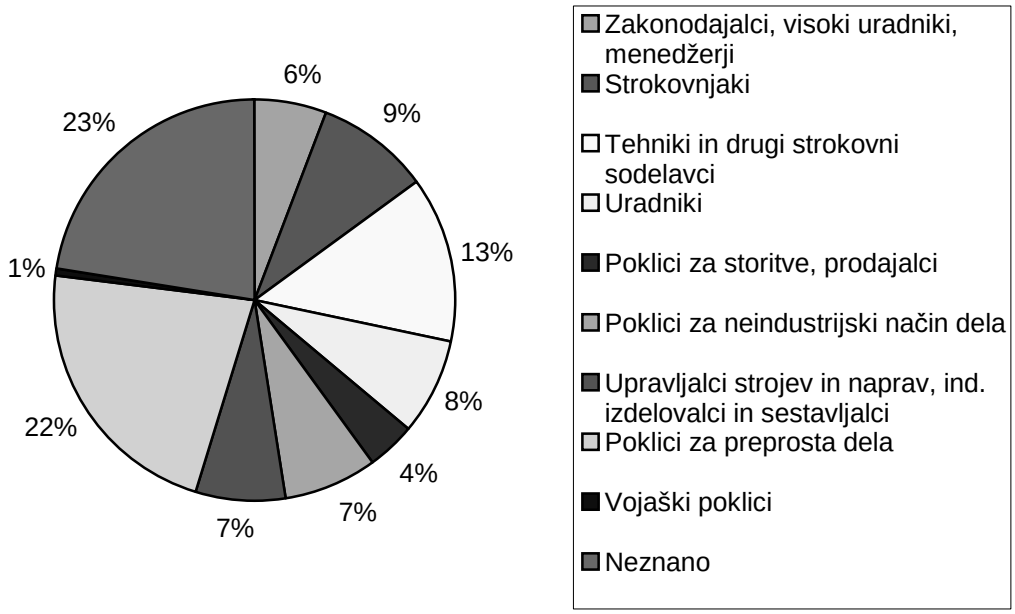

Tabela 101: Delovno aktivni prebivalci Mestne občine Ljubljana opredeljeni kot Makedonci glede na poklicno strukturo (popis 2002)

poklic	*skupaj*	*Makedonci*
SKUPAJ	**115879**	**581**
zakonodajalci, visoki uradniki, menedžerji	9679	34
strokovnjaki	23371	53
tehniki in drugi strokovni sodelavci	23870	77
uradniki	12861	46
poklici za storitve, prodajalci	9630	*
kmetovalci, gozdarji, ribiči, lovci	717	*
poklici za neindustrijski način dela	10068	43
upravljalci strojev in naprav, ind. izdelovalci in sestavljalci	9833	42
poklici za preprosta dela	7701	129
vojaški poklici	648	*
neznano	7501	131

* V skladu z navodili Statističnega urada RS, je bilo treba zakriti vse podatke v povezavi z narodno pripadnostjo, če je bilo v posamezni celici 3 ali manj enot.
Vir: Statistični urad Republike Slovenije, 2002

Graf 65: Delovno aktivni prebivalci Mestne občine Ljubljana opredeljeni kot Muslimani glede na poklicno strukturo (popis 2002)

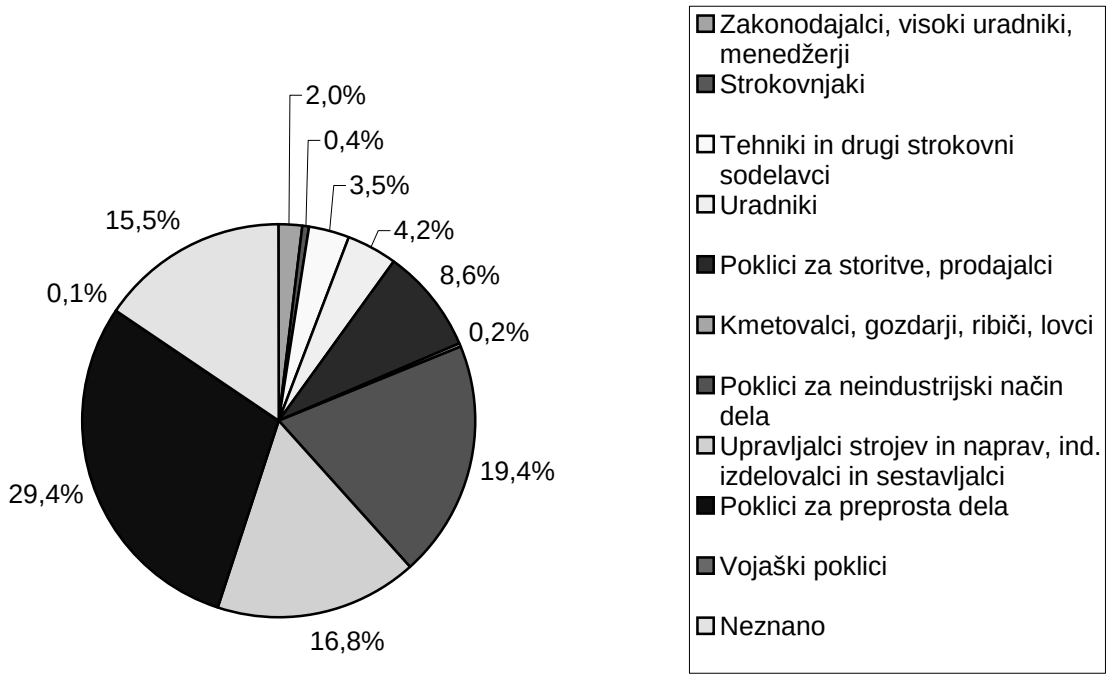

Tabela 102: Delovno aktivni prebivalci Mestne občine Ljubljana opredeljeni kot Muslimani glede na poklicno strukturo (popis 2002)

poklic	*skupaj*	*Muslimani*
SKUPAJ	**115879**	**1896**
zakonodajalci, visoki uradniki, menedžerji	9679	37
strokovnjaki	23371	*
tehniki in drugi strokovni sodelavci	23870	66
uradniki	12861	80
poklici za storitve, prodajalci	9630	164
kmetovalci, gozdarji, ribiči, lovci	717	*
poklici za neindustrijski način dela	10068	367
upravljalci strojev in naprav, ind. izdelovalci in sestavljalci	9833	318
poklici za preprosta dela	7701	557
vojaški poklici	648	*
neznano	7501	293

* V skladu z navodili Statističnega urada RS, je bilo treba zakriti vse podatke v povezavi z narodno pripadnostjo, če je bilo v posamezni celici 3 ali manj enot.
Vir: Statistični urad Republike Slovenije, 2002

Graf 66: Delovno aktivni prebivalci Mestne občine Ljubljana opredeljeni kot Nemci glede na poklicno strukturo (popis 2002)

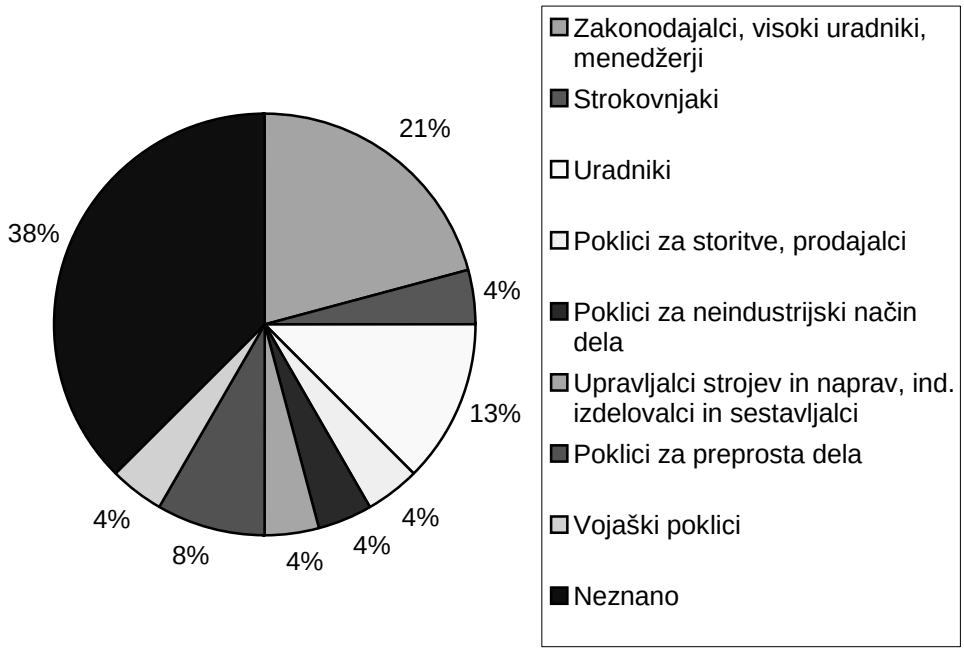

Tabela 103: Delovno aktivni prebivalci Mestne občine Ljubljana opredeljeni kot Nemci glede na poklicno strukturo (popis 2002)

poklic	*skupaj*	*Nemci*
SKUPAJ	**115879**	**24**
zakonodajalci, visoki uradniki, menedžerji	9679	5
strokovnjaki	23371	*
tehniki in drugi strokovni sodelavci	23870	0
uradniki	12861	*
poklici za storitve, prodajalci	9630	*
kmetovalci, gozdarji, ribiči, lovci	717	0
poklici za neindustrijski način dela	10068	*
upravljalci strojev in naprav, ind. izdelovalci in sestavljalci	9833	*
poklici za preprosta dela	7701	*
vojaški poklici	648	*
neznano	7501	9

* V skladu z navodili Statističnega urada RS, je bilo treba zakriti vse podatke v povezavi z narodno pripadnostjo, če je bilo v posamezni celici 3 ali manj enot.
Vir: Statistični urad Republike Slovenije, 2002

Graf 67: Delovno aktivni prebivalci Mestne občine Ljubljana opredeljeni kot Srbi glede na poklicno strukturo (popis 2002)

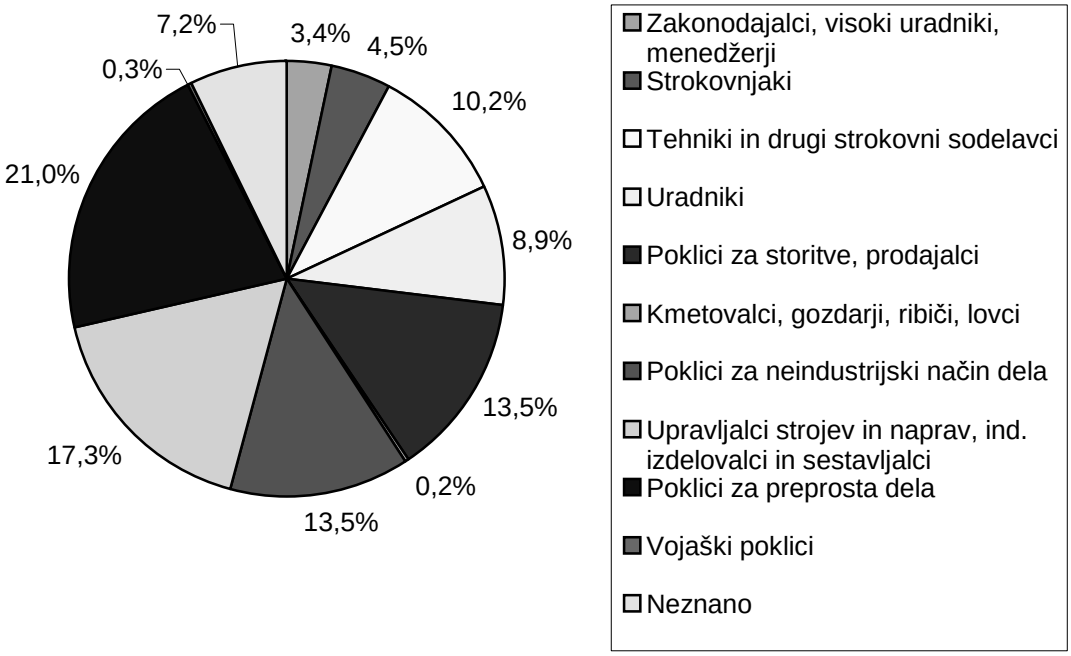

Tabela 104: Delovno aktivni prebivalci Mestne občine Ljubljana opredeljeni kot Srbi glede na poklicno strukturo (popis 2002)

poklic	*skupaj*	*Srbi*
SKUPAJ	**115879**	**6851**
zakonodajalci, visoki uradniki, menedžerji	9679	235
strokovnjaki	23371	306
tehniki in drugi strokovni sodelavci	23870	700
uradniki	12861	611
poklici za storitve, prodajalci	9630	923
kmetovalci, gozdarji, ribiči, lovci	717	15
poklici za neindustrijski način dela	10068	926
upravljalci strojev in naprav, ind. izdelovalci in sestavljalci	9833	1184
poklici za preprosta dela	7701	1438
vojaški poklici	648	18
neznano	7501	495

Vir: Statistični urad Republike Slovenije, 2002

Graf 68: Delovno aktivni prebivalci Mestne občine Ljubljana opredeljeni kot Jugoslovani glede na poklicno strukturo (popis 2002)

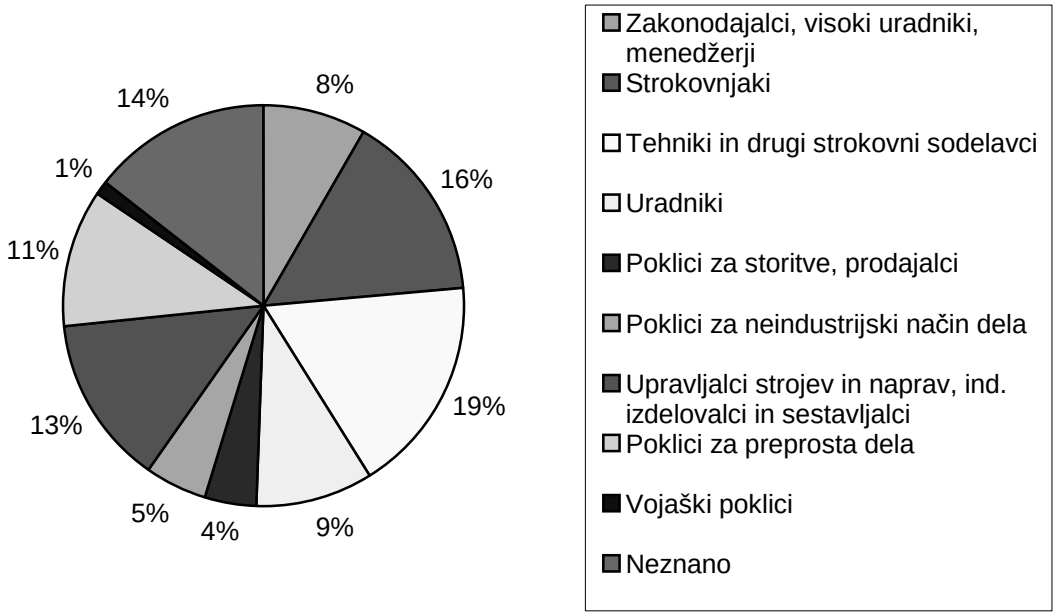

Tabela 105: Delovno aktivni prebivalci Mestne občine Ljubljana opredeljeni kot Jugoslovani glede na poklicno strukturo (popis 2002)

poklic	*skupaj*	*Jugoslovani*
SKUPAJ	**115879**	**97**
zakonodajalci, visoki uradniki, menedžerji	9679	8
strokovnjaki	23371	15
tehniki in drugi strokovni sodelavci	23870	17
uradniki	12861	9
poklici za storitve, prodajalci	9630	*
kmetovalci, gozdarji, ribiči, lovci	717	*
poklici za neindustrijski način dela	10068	5
upravljalci strojev in naprav, ind. izdelovalci in sestavljalci	9833	13
poklici za preprosta dela	7701	11
vojaški poklici	648	*
neznano	7501	*

* V skladu z navodili Statističnega urada RS, je bilo treba zakriti vse podatke v povezavi z narodno pripadnostjo, če je bilo v posamezni celici 3 ali manj enot.
Vir: Statistični urad Republike Slovenije, 2002

Graf 69: Delovno aktivni prebivalci Mestne občine Ljubljana opredeljeni kot Bosanci glede na poklicno strukturo (popis 2002)

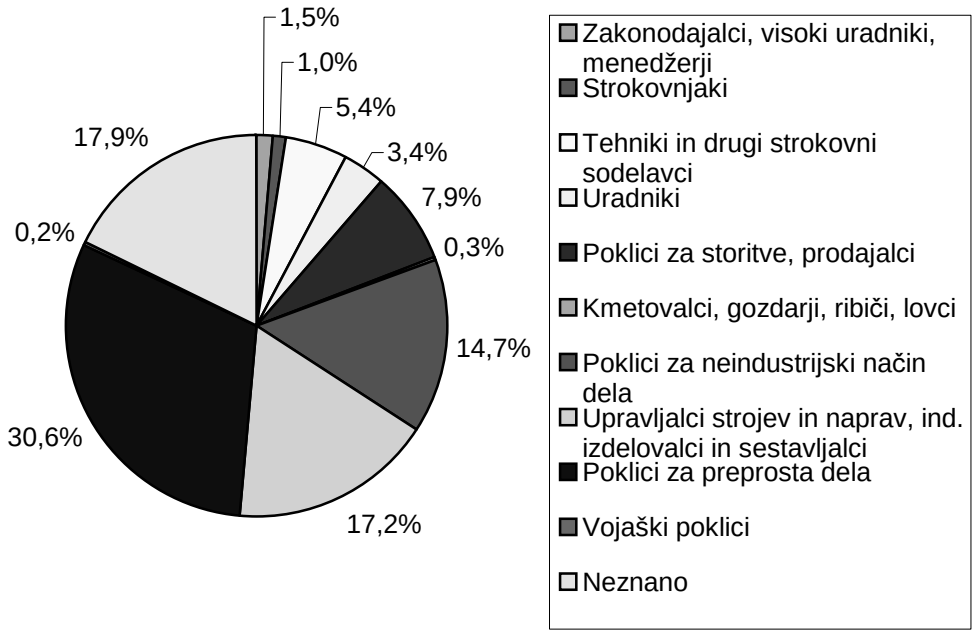

Tabela 106: Delovno aktivni prebivalci Mestne občine Ljubljana opredeljeni kot Bosanci glede na poklicno strukturo (popis 2002)

poklic	*skupaj*	*Bosanci*
SKUPAJ	**115879**	**1304**
zakonodajalci, visoki uradniki, menedžerji	9679	19
strokovnjaki	23371	*
tehniki in drugi strokovni sodelavci	23870	71
uradniki	12861	44
poklici za storitve, prodajalci	9630	103
kmetovalci, gozdarji, ribiči, lovci	717	*
poklici za neindustrijski način dela	10068	192
upravljalci strojev in naprav, ind. izdelovalci in sestavljalci	9833	224
poklici za preprosta dela	7701	399
vojaški poklici	648	*
neznano	7501	233

* V skladu z navodili Statističnega urada RS, je bilo treba zakriti vse podatke v povezavi z narodno pripadnostjo, če je bilo v posamezni celici 3 ali manj enot.
Vir: Statistični urad Republike Slovenije, 2002

Graf 70: Delovno aktivni prebivalci Mestne občine Ljubljana regionalno opredeljeni glede na poklicno strukturo (popis 2002)

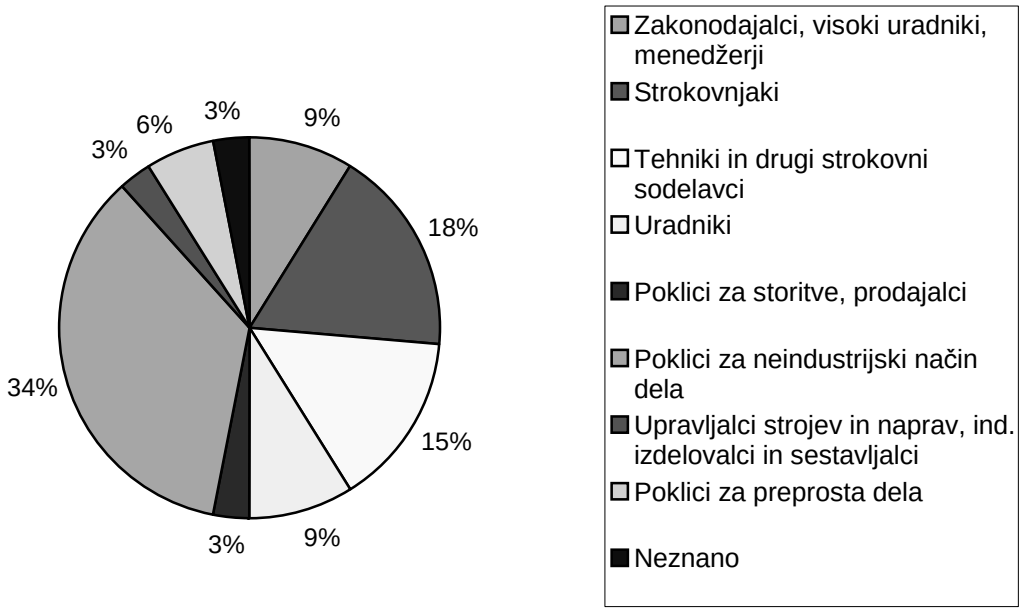

Tabela 107: Delovno aktivni prebivalci Mestne občine Ljubljana regionalno opredeljeni glede na poklicno strukturo (popis 2002)

poklic	*skupaj*	*regionalno opredeljeni*
SKUPAJ	**115879**	**34**
zakonodajalci, visoki uradniki, menedžerji	9679	*
strokovnjaki	23371	6
tehniki in drugi strokovni sodelavci	23870	5
uradniki	12861	*
poklici za storitve, prodajalci	9630	*
kmetovalci, gozdarji, ribiči, lovci	717	0
poklici za neindustrijski način dela	10068	12
upravljalci strojev in naprav, ind. izdelovalci in sestavljalci	9833	*
poklici za preprosta dela	7701	*
vojaški poklici	648	0
neznano	7501	*

* V skladu z navodili Statističnega urada RS, je bilo treba zakriti vse podatke v povezavi z narodno pripadnostjo, če je bilo v posamezni celici 3 ali manj enot.
Vir: Statistični urad Republike Slovenije, 2002

Graf 71: Delovno aktivni prebivalci Mestne občine Ljubljana narodnostno neopredeljeni glede na poklicno strukturo (popis 2002)

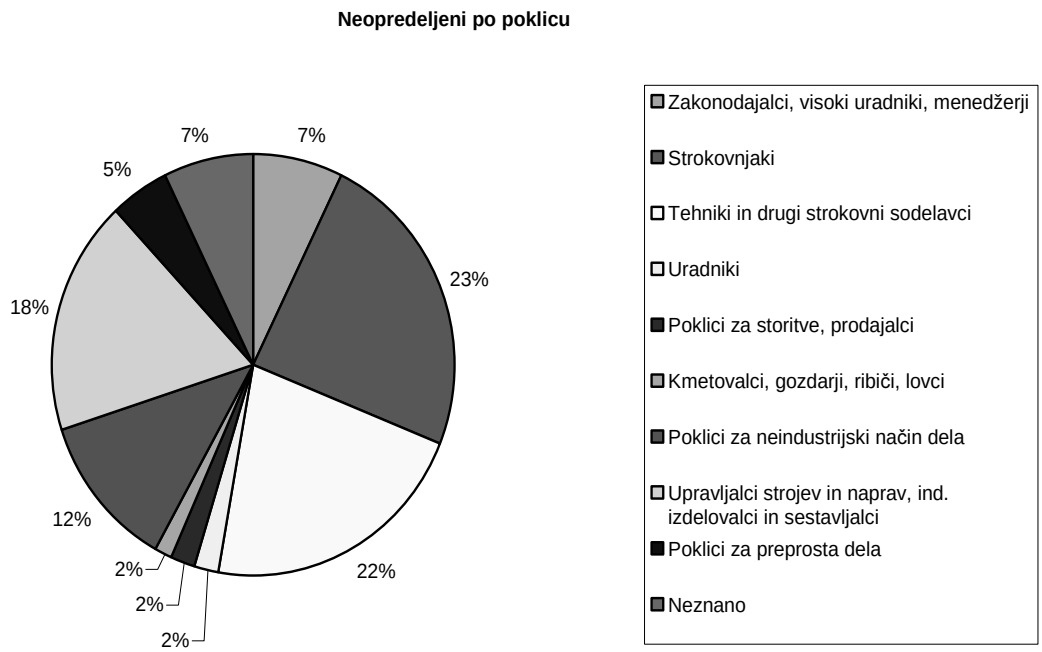

Tabela 108: Delovno aktivni prebivalci Mestne občine Ljubljana narodnostno neopredeljeni glede na poklicno strukturo (popis 2002)

poklic	*skupaj*	*narodno neopredeljeni*
SKUPAJ	**115879**	**1603**
zakonodajalci, visoki uradniki, menedžerji	9679	116
strokovnjaki	23371	384
tehniki in drugi strokovni sodelavci	23870	348
uradniki	12861	30
poklici za storitve, prodajalci	9630	29
kmetovalci, gozdarji, ribiči, lovci	717	25
poklici za neindustrijski način dela	10068	188
upravljalci strojev in naprav, ind. izdelovalci in sestavljalci	9833	291
poklici za preprosta dela	7701	76
vojaški poklici	648	0
neznano	7501	116

Vir: Statistični urad Republike Slovenije, 2002

Graf 72: Delovno aktivni prebivalci Mestne občine Ljubljana, ki niso želeli odgovoriti na vprašanje o narodni pripadnosti, glede na poklicno strukturo (popis 2002)

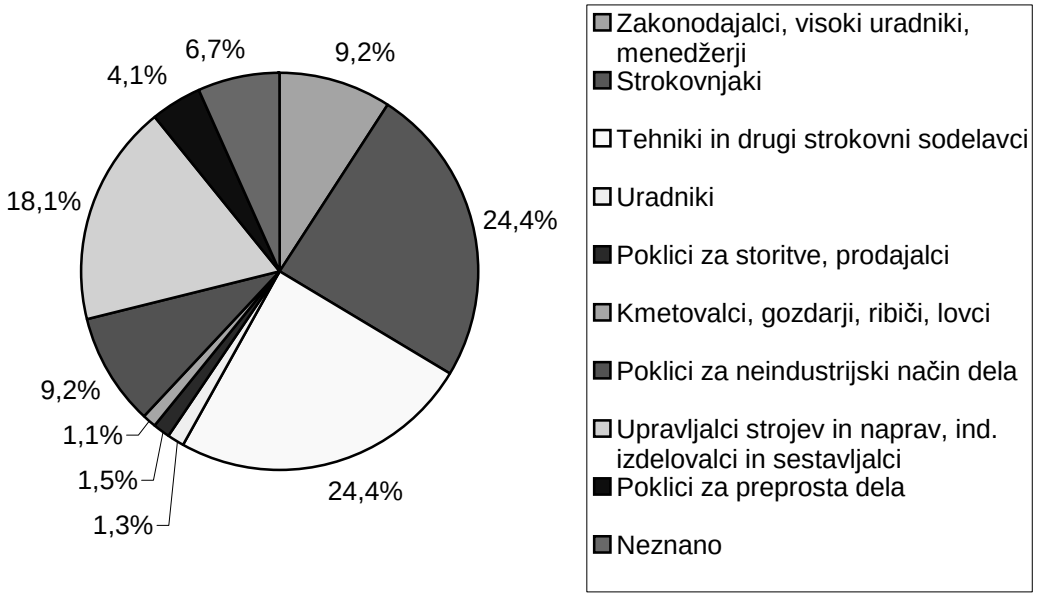

Tabela 109: Delovno aktivni prebivalci Mestne občine Ljubljana, ki niso želeli odgovoriti na vprašanje o narodni pripadnosti, glede na poklicno strukturo (popis 2002)

poklic	*skupaj*	*ki niso želeli odgovoriti* na vprašanje o narodni pripadnosti
SKUPAJ	**115879**	**4071**
zakonodajalci, visoki uradniki, menedžerji	9679	374
strokovnjaki	23371	992
tehniki in drugi strokovni sodelavci	23870	995
uradniki	12861	54
poklici za storitve, prodajalci	9630	61
kmetovalci, gozdarji, ribiči, lovci	717	45
poklici za neindustrijski način dela	10068	375
upravljalci strojev in naprav, ind. izdelovalci in sestavljalci	9833	737
poklici za preprosta dela	7701	166
vojaški poklici	648	0
neznano	7501	272

Vir: Statistični urad Republike Slovenije, 2002

Graf 73: Delovno aktivni prebivalci Mestne občine Ljubljana, osebe neznane narodnosti, glede na poklicno strukturo (popis 2002)

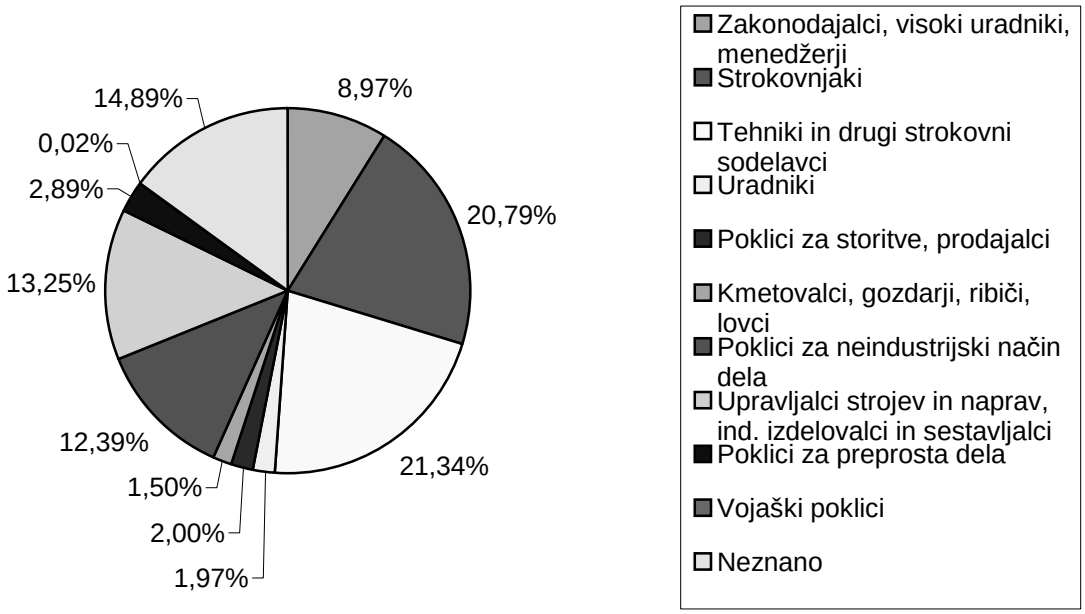

Tabela 110: Delovno aktivni prebivalci Mestne občine Ljubljana, osebe neznane narodnosti, glede na poklicno strukturo (popis 2002)

poklic	skupaj	osebe neznane narodnosti
SKUPAJ	**115879**	**10003**
zakonodajalci, visoki uradniki, menedžerji	9679	897
strokovnjaki	23371	2080
tehniki in drugi strokovni sodelavci	23870	2135
uradniki	12861	*
poklici za storitve, prodajalci	9630	200
kmetovalci, gozdarji, ribiči, lovci	717	*
poklici za neindustrijski način dela	10068	1239
upravljalci strojev in naprav, ind. izdelovalci in sestavljalci	9833	1325
poklici za preprosta dela	7701	289
vojaški poklici	648	*
neznano	7501	1489

* V skladu z navodili Statističnega urada RS, je bilo treba zakriti vse podatke v povezavi z narodno pripadnostjo, če je bilo v posamezni celici 3 ali manj enot.
Vir: Statistični urad Republike Slovenije, 2002

2.6 Prebivalstvo po narodni/etnični pripadnosti in statusu aktivnosti

Klasična podoba razmerij med večinskim prebivalstvom in priseljenskimi skupnostmi se zrcali tudi v podatkih, ki govorijo o statusu aktivnosti pripadnikov posameznih narodnih/etničnih skupnosti. Podatki za nacionalno raven kažejo, da je delež zaposlenih in samozaposlenih (40,4 odstotka) pri večinskem prebivalstvu sicer manjši v primerjavi priseljenskimi populacijami. Populacije priseljencev so pač mlajše, z velikim odstotkom delovno aktivnega prebivalstva. Zato pa je med večinskim prebivalstvom zelo veliko upokojencev (25 odstotkov), če delež primerjamo z deleži upokojencev v okviru posameznih narodnih/etničnih skupnosti. Med slovensko populacijo je tudi manj brezposelnih (6 odstotkov), medtem ko se odstotek brezposelnih pri neslovenskih populacijah giblje med 8,5 odstotkov pri Hrvatih do 11 odstotkov pri Muslimanih. Številke dopolnjujejo zapisano v poglavju 2.4 o izobrazbeni strukturi 'novih' manjšinskih skupnosti. Potrebe po nizko izobraženi delovni sili so na trgu dela omejene. Visok odstotek nezaposlene populacije med Bošnjaki, Muslimani in Bosanci, ki ima izvore tudi v pomanjkljivi izobrazbeni strukturi teh populacij, je mogoče prikazati kot narodni problem – problem diskriminiranja točno določene populacije (povečini iz Bosne), s točno določenimi značilnostmi – po verski pripadnosti so večinoma islamske veroizpovedi.

Popisni podatki za MOL kažejo podobno sliko kot podatki na nacionalnem nivoju. Aktivnega prebivalstva je med pripadniki večinskega naroda najmanj (52,8 odstotka). Med priseljenimi prebivalci MOL je odstotek aktivnega prebivalstva občutno višji – od 61,2 odstotka pri Hrvatih, do 78,4 odstotka pri Muslimanih. Podatek se zdi 'naraven' saj so v Slovenijo prihajali primarno dela zmožni pripadniki narodov in narodnosti nekdanje skupne države.

Glede na to, da so priseljene populacije mlade v primerjavi s slovensko populacijo, lahko pričakujemo, da je število upokojencev med priseljenim prebivalstvom nižje kot pri večinskem prebivalstvu. Statistični podatki navedeno potrjujejo (glej tabelo 111). Medtem ko je delež upokojencev pri Slovencih 32,7 odstotka, so ti odstotki pri drugih narodnih/etničnih skupnostih, občutno nižji. Najbližje odstotku Slovencev so Hrvati z 29 odstotki upokojenih, sledijo Črnogorci z 22,3 odstotka ter Makedonci in Srbi z dobrimi 17 odstotki. Ostale populacije, ki so predmet našega zanimanja (Albanci, Bošnjaki, Muslimani in Bosanci), imajo nizek odstotek upokojencev (med 5,9 in 8,6 odstotka).

Za raziskovalce medetničnih odnosov je zagotovo zanimiv tudi podatek o brezposelnosti v okviru posameznih narodnih/etničnih skupnosti. Najmanjši odstotek brezposelnosti je med tistimi prebivalci MOL, ki so se opredelili kot Slovenci. Med ostalimi narodnimi/etničnimi skupnostmi je odstotek brezposelnih podoben, med 9 in 12 odstotki, razen pri Albancih, kjer je

odstotek brezposelnih 16,4 odstotka. Poseben problem predstavlja romska skupnost, saj je med Romi kar 45,3 odstotka brezposelnih.

Graf 74: Prebivalstvo Mestne občine Ljubljana, staro 15 let in več, po narodni pripadnosti in statusu aktivnosti (popis 2002)

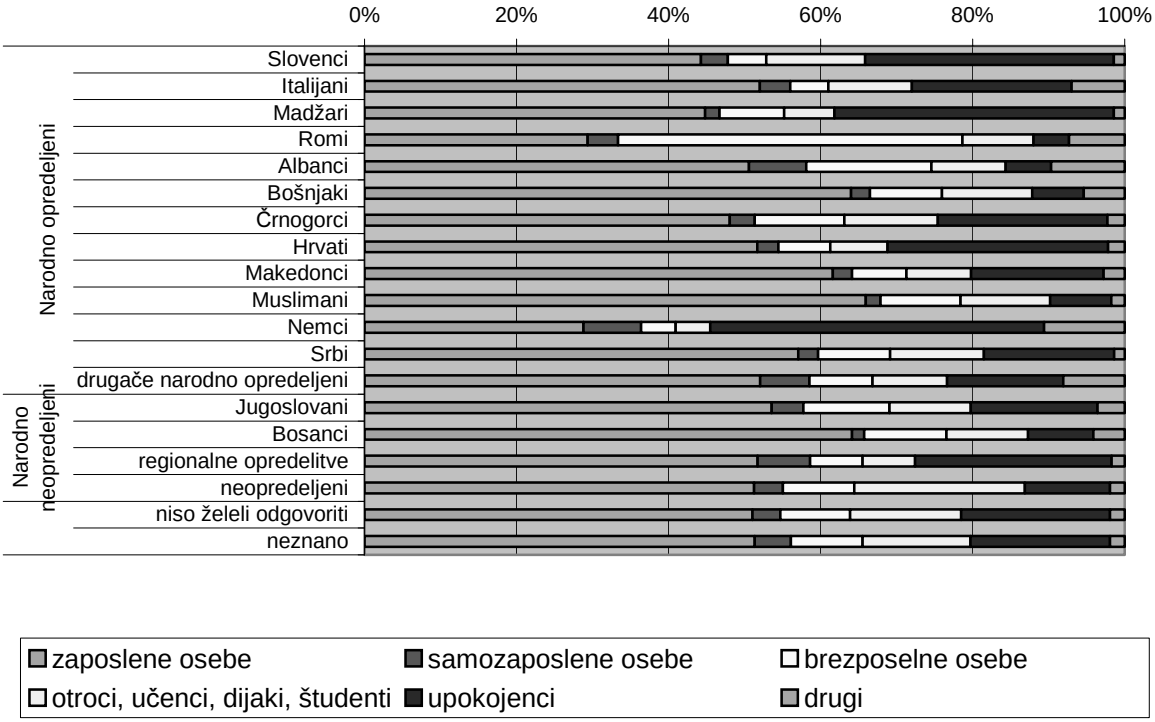

Vir: Statistični urad Republike Slovenije, 2002

Tabela 111: Prebivalstvo Mestne občine Ljubljana, staro 15 let in več, po narodni pripadnosti in statusu aktivnosti, popis 2002

status aktivnosti	skupaj	narodno opredeljeni														narodno neopredeljeni					niso želeli odgovoriti	neznano
		skupaj	Slov.	Italijani	Mad.	Romi	Albanci	Bošnj.	Črnog.	Hrvati	Maked.	Muslim.	Nemci	Srbi	drugi	skupaj	Jugo.	Bosanci	region. opred.	neopred.		
SKUPAJ	**229486**	**199080**	**169021**	**100**	**212**	**150**	**888**	**4884**	**797**	**6733**	**906**	**2793**	**66**	**11481**	**1049**	**5123**	**168**	**1984**	**58**	**2913**	**7444**	**17839**
aktivno prebivalstvo	130122	110125	89328	61	117	118	662	3710	503	4125	646	2190	27	7937	701	3550	116	1519	38	1877	4756	11691
delovno aktivno prebivalstvo	115879	98767	80759	56	99	50	516	3247	409	3665	581	1896	24	6851	614	3038	97	1304	34	1603	4071	10003
zaposlenene osebe	107776	91933	74788	52	95	44	449	3126	383	3479	558	1842	19	6552	546	2885	90	1272	30	1493	3799	9159
samozaposlene osebe	8103	6834	5971	4	*	6	67	121	26	186	23	54	*	299	68	153	7	32	*	110	272	844
brezposelne osebe	14243	11358	8569	5	18	68	146	463	94	460	65	294	*	1086	87	512	19	215	*	274	685	1688
neaktivno prebivalstvo	99364	88955	79693	39	95	32	226	1174	294	2608	260	603	39	3544	348	1573	52	465	20	1036	2688	6148
otroci, učenci, dijaki, študenti	29705	25204	21964	11	*	14	87	579	98	508	77	329	*	1417	103	888	18	213	4	653	1085	2528
upokojenci	65728	60453	55290	21	78	7	53	332	178	1954	158	225	29	1968	160	540	28	170	15	327	1460	3275
drugi	3931	3298	2439	7	*	11	86	263	18	146	25	49	7	159	85	145	6	82	*	56	143	345

* V skladu z navodili Statističnega urada RS, je bilo treba zakriti vse podatke v povezavi z narodno pripadnostjo, če je bilo v posamezni celici 3 ali manj enot.
Vir: Statistični urad Republike Slovenije, 2002

Graf 75: Prebivalstvo Mestne občine Ljubljana, staro 15 let in več, opredeljeni kot Slovenci glede na status aktivnosti (popis 2002)

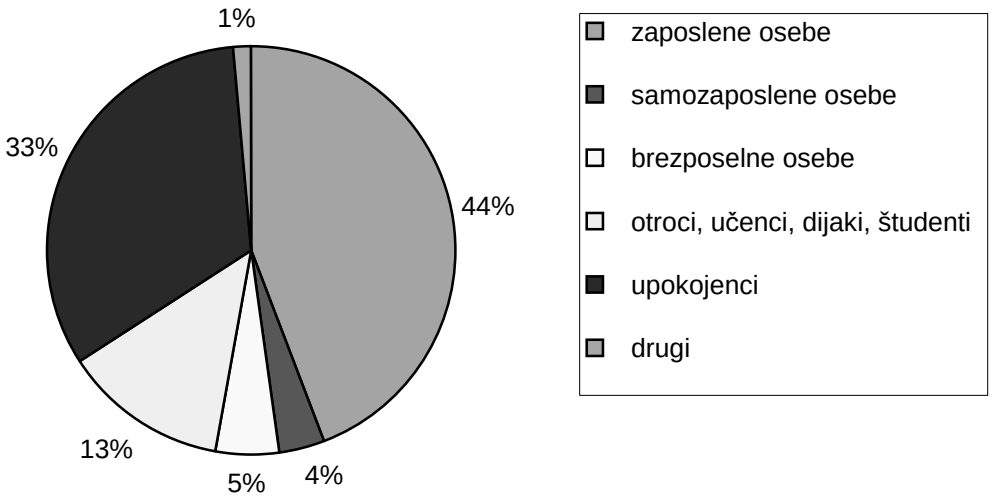

Tabela 112: Prebivalstvo Mestne občine Ljubljana, staro 15 let in več, opredeljeni kot Slovenci glede na status aktivnosti (popis 2002)

status aktivnosti	skupaj	Slovenci
SKUPAJ	**229486**	**169021**
Aktivno prebivalstvo	130122	89328
delovno aktivno prebivalstvo	115879	80759
zaposlene osebe	107776	74788
samozaposlene osebe	8103	5971
brezposelne osebe	14243	8569
Neaktivno prebivalstvo	99364	79693
otroci, učenci, dijaki, študenti	29705	21964
upokojenci	65728	55290
drugi	3931	2439

Vir: Statistični urad Republike Slovenije, 2002

Graf 76: Prebivalstvo Mestne občine Ljubljana, staro 15 let in več, opredeljeni kot Italijani glede na status aktivnosti (popis 2002)

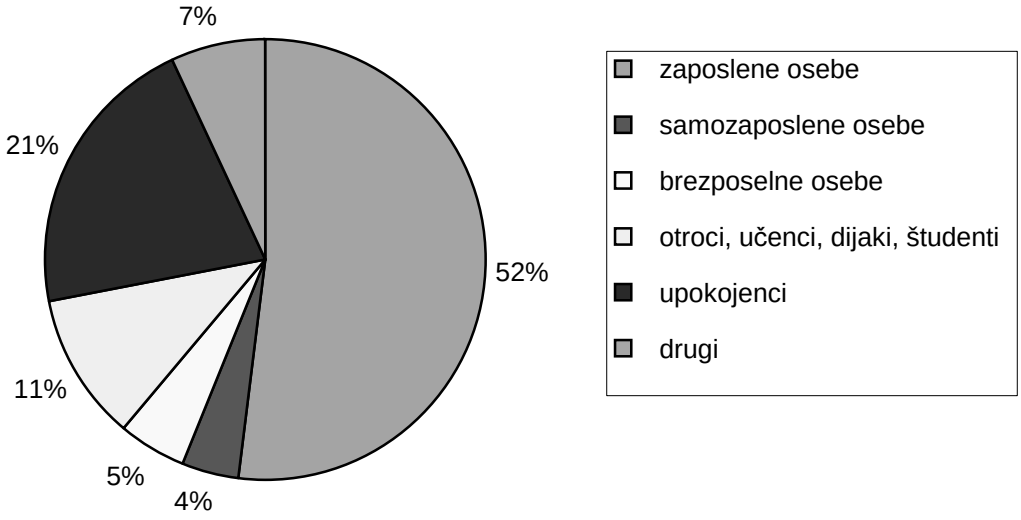

Tabela 113: Prebivalstvo Mestne občine Ljubljana, staro 15 let in več, opredeljeni kot Italijani glede na status aktivnosti (popis 2002)

status aktivnosti	*skupaj*	*Italijani*
SKUPAJ	**229486**	**100**
Aktivno prebivalstvo	130122	61
delovno aktivno prebivalstvo	115879	56
zaposlenene osebe	107776	52
samozaposlene osebe	8103	4
brezposelne osebe	14243	5
Neaktivno prebivalstvo	99364	39
otroci, učenci, dijaki, študenti	29705	11
upokojenci	65728	21
drugi	3931	7

Vir: Statistični urad Republike Slovenije, 2002

Graf 77: Prebivalstvo Mestne občine Ljubljana, staro 15 let in več, opredeljeni kot Madžari glede na status aktivnosti (popis 2002)

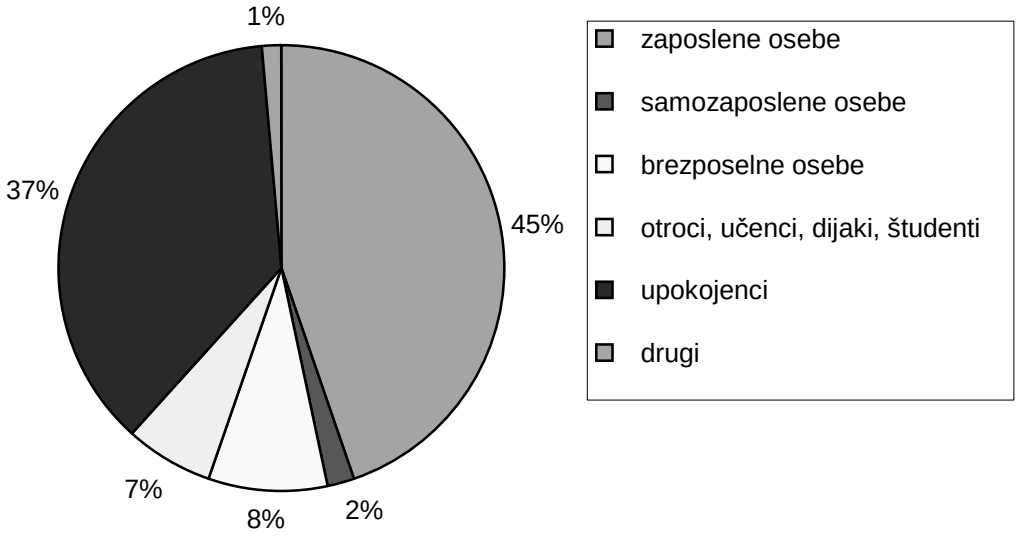

Tabela 114: Prebivalstvo Mestne občine Ljubljana, staro 15 let in več, opredeljeni kot Madžari glede na status aktivnosti (popis 2002)

status aktivnosti	*skupaj*	*Madžari*
SKUPAJ	**229486**	**212**
Aktivno prebivalstvo	130122	117
delovno aktivno prebivalstvo	115879	99
zaposlenene osebe	107776	95
samozaposlene osebe	8103	*
brezposelne osebe	14243	18
Neaktivno prebivalstvo	99364	95
otroci, učenci, dijaki, študenti	29705	*
upokojenci	65728	78
drugi	3931	*

* V skladu z navodili Statističnega urada RS, je bilo treba zakriti vse podatke v povezavi z narodno pripadnostjo, če je bilo v posamezni celici 3 ali manj enot.
Vir: Statistični urad Republike Slovenije, 2002

Graf 78: Prebivalstvo Mestne občine Ljubljana, staro 15 let in več, opredeljeni kot Romi glede na status aktivnosti (popis 2002)

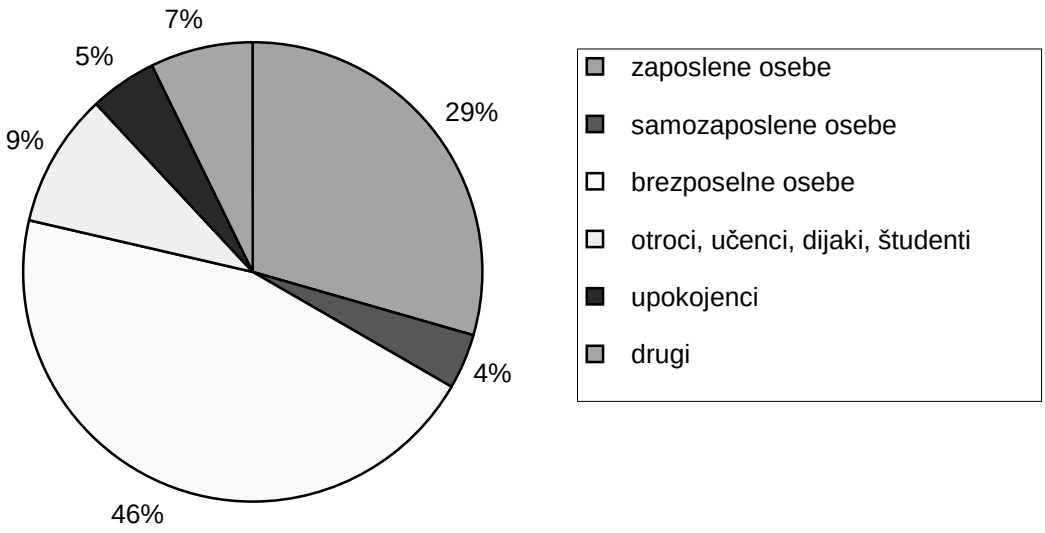

Tabela 115: Prebivalstvo Mestne občine Ljubljana, staro 15 let in več, opredeljeni kot Romi glede na status aktivnosti (popis 2002)

status aktivnosti	*skupaj*	*Romi*
SKUPAJ	**229486**	**150**
Aktivno prebivalstvo	130122	118
delovno aktivno prebivalstvo	115879	50
zaposlene osebe	107776	44
samozaposlene osebe	8103	6
brezposelne osebe	14243	68
Neaktivno prebivalstvo	99364	32
otroci, učenci, dijaki, študenti	29705	14
upokojenci	65728	7
drugi	3931	11

Vir: Statistični urad Republike Slovenije, 2002

Graf 79: Prebivalstvo Mestne občine Ljubljana, staro 15 let in več, opredeljeni kot Albanci glede na status aktivnosti (popis 2002)

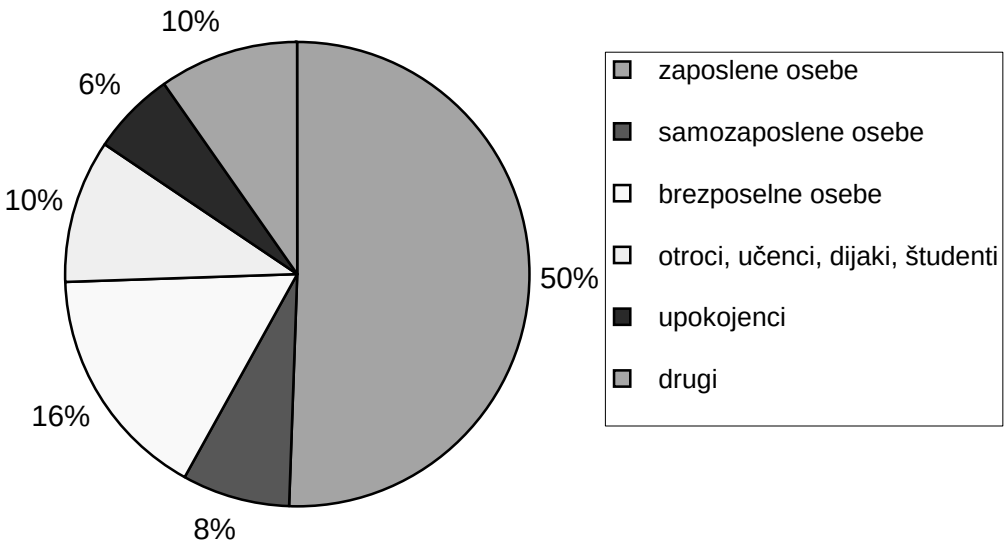

Tabela 116: Prebivalstvo Mestne občine Ljubljana, staro 15 let in več, opredeljeni kot Albanci glede na status aktivnosti (popis 2002)

status aktivnosti	skupaj	Albanci
SKUPAJ	**229486**	**888**
Aktivno prebivalstvo	130122	662
delovno aktivno prebivalstvo	115879	516
zaposlene osebe	107776	449
samozaposlene osebe	8103	67
brezposelne osebe	14243	146
Neaktivno prebivalstvo	99364	226
otroci, učenci, dijaki, študenti	29705	87
upokojenci	65728	53
drugi	3931	86

Vir: Statistični urad Republike Slovenije, 2002

Graf 80: Prebivalstvo Mestne občine Ljubljana, staro 15 let in več, opredeljeni kot Bošnjaki glede na status aktivnosti (popis 2002)

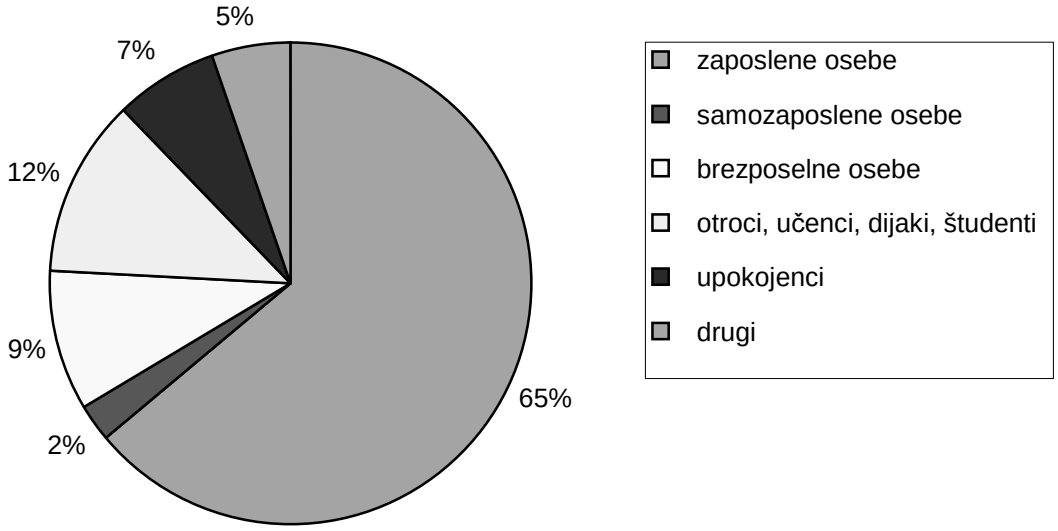

Tabela 117: Prebivalstvo Mestne občine Ljubljana, staro 15 let in več, opredeljeni kot Bošnjaki glede na status aktivnosti (popis 2002)

status aktivnosti	*skupaj*	*Bošnjaki*
SKUPAJ	**229486**	**4884**
Aktivno prebivalstvo	130122	3710
delovno aktivno prebivalstvo	115879	3247
zaposlene osebe	107776	3126
samozaposlene osebe	8103	121
brezposelne osebe	14243	463
Neaktivno prebivalstvo	99364	1174
otroci, učenci, dijaki, študenti	29705	579
upokojenci	65728	332
drugi	3931	263

Vir: Statistični urad Republike Slovenije, 2002

Graf 81: Prebivalstvo Mestne občine Ljubljana, staro 15 let in več, opredeljeni kot Črnogorci glede na status aktivnosti (popis 2002)

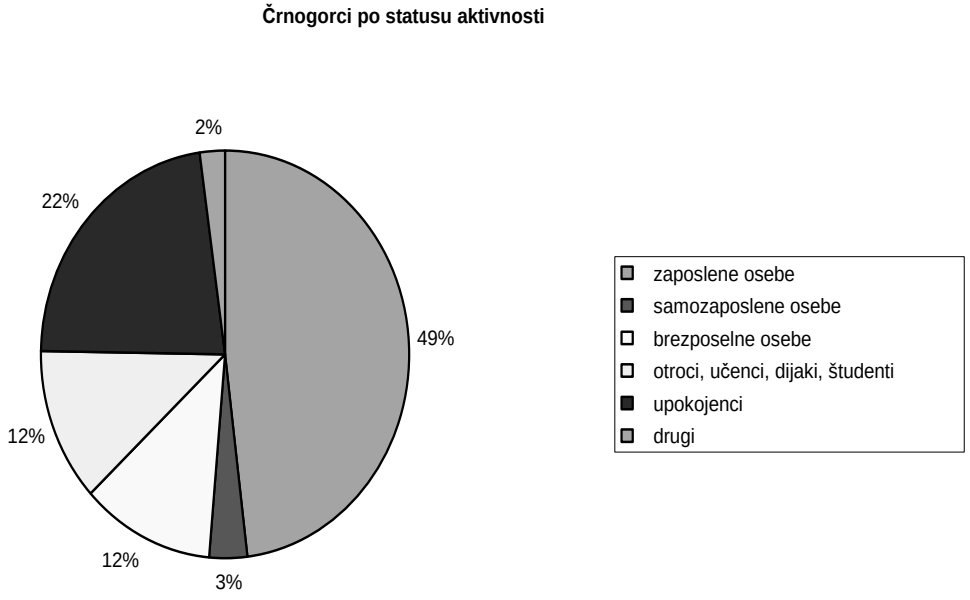

Tabela 118: Prebivalstvo Mestne občine Ljubljana, staro 15 let in več, opredeljeni kot Črnogorci glede na status aktivnosti (popis 2002)

status aktivnosti	skupaj	Črnogorci
SKUPAJ	**229486**	**797**
Aktivno prebivalstvo	130122	503
delovno aktivno prebivalstvo	115879	409
zaposlene osebe	107776	383
samozaposlene osebe	8103	26
brezposelne osebe	14243	94
Neaktivno prebivalstvo	99364	294
otroci, učenci, dijaki, študenti	29705	98
upokojenci	65728	178
drugi	3931	18

Vir: Statistični urad Republike Slovenije, 2002

Graf 82: Prebivalstvo Mestne občine Ljubljana, staro 15 let in več, opredeljeni kot Hrvati glede na status aktivnosti (popis 2002)

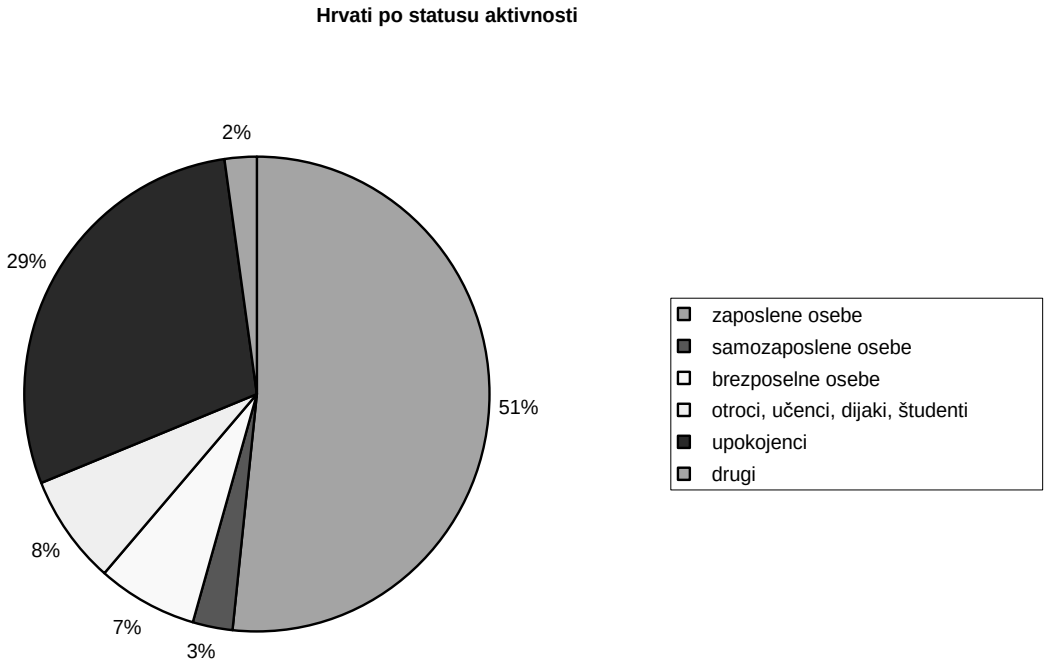

Tabela 119: Prebivalstvo Mestne občine Ljubljana, staro 15 let in več, opredeljeni kot Hrvati glede na status aktivnosti (popis 2002)

status aktivnosti	*skupaj*	*Hrvati*
SKUPAJ	**229486**	**6733**
Aktivno prebivalstvo	130122	4125
delovno aktivno prebivalstvo	115879	3665
zaposlene osebe	107776	3479
samozaposlene osebe	8103	186
brezposelne osebe	14243	460
Neaktivno prebivalstvo	99364	2608
otroci, učenci, dijaki, študenti	29705	508
upokojenci	65728	1954
drugi	3931	146

Vir: Statistični urad Republike Slovenije, 2002

Graf 83: Prebivalstvo Mestne občine Ljubljana, staro 15 let in več, opredeljeni kot Makedonci glede na status aktivnosti (popis 2002)

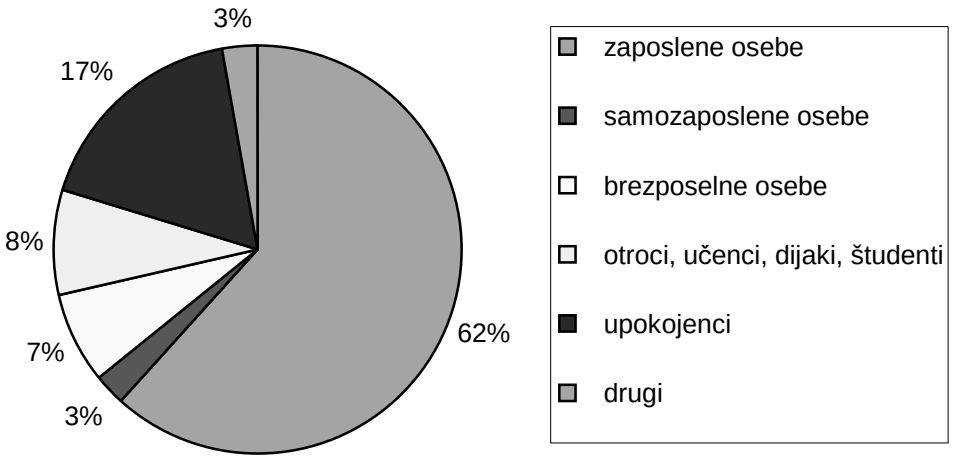

Tabela 120: Prebivalstvo Mestne občine Ljubljana, staro 15 let in več, opredeljeni kot Makedonci glede na status aktivnosti (popis 2002)

status aktivnosti	*skupaj*	*Makedonci*
SKUPAJ	**229486**	**906**
Aktivno prebivalstvo	130122	646
delovno aktivno prebivalstvo	115879	581
zaposlene osebe	107776	558
samozaposlene osebe	8103	23
brezposelne osebe	14243	65
Neaktivno prebivalstvo	99364	260
otroci, učenci, dijaki, študenti	29705	77
upokojenci	65728	158
drugi	3931	25

Vir: Statistični urad Republike Slovenije, 2002

Graf 84: Prebivalstvo Mestne občine Ljubljana, staro 15 let in več, opredeljeni kot Muslimani glede na status aktivnosti (popis 2002)

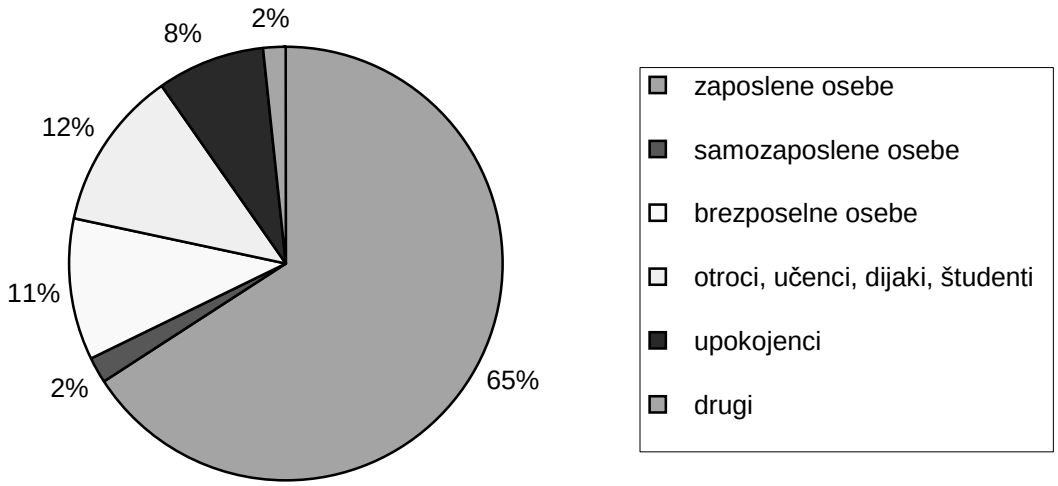

Tabela 121: Prebivalstvo Mestne občine Ljubljana, staro 15 let in več, opredeljeni kot Muslimani glede na status aktivnosti (popis 2002)

status aktivnosti	*skupaj*	*Muslimani*
SKUPAJ	**229486**	**2793**
Aktivno prebivalstvo	130122	2190
delovno aktivno prebivalstvo	115879	1896
zaposlene osebe	107776	1842
samozaposlene osebe	8103	54
brezposelne osebe	14243	294
Neaktivno prebivalstvo	99364	603
otroci, učenci, dijaki, študenti	29705	329
upokojenci	65728	225
drugi	3931	49

Vir: Statistični urad Republike Slovenije, 2002

Graf 85: Prebivalstvo Mestne občine Ljubljana, staro 15 let in več, opredeljeni kot Nemci glede na status aktivnosti (popis 2002)

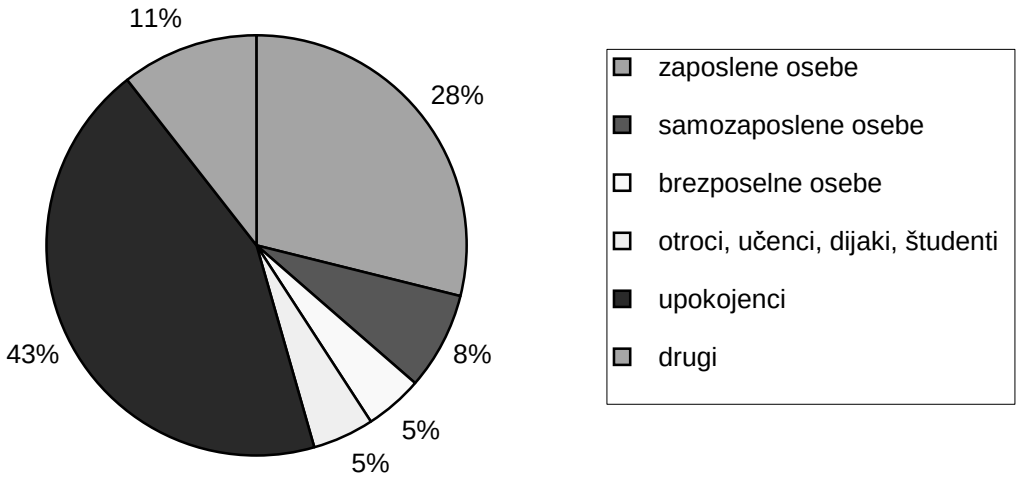

Tabela 122: Prebivalstvo Mestne občine Ljubljana, staro 15 let in več, opredeljeni kot Nemci glede na status aktivnosti (popis 2002)

status aktivnosti	*skupaj*	*Nemci*
SKUPAJ	**229486**	**66**
Aktivno prebivalstvo	130122	27
delovno aktivno prebivalstvo	115879	24
zaposlene osebe	107776	19
samozaposlene osebe	8103	*
brezposelne osebe	14243	*
Neaktivno prebivalstvo	99364	39
otroci, učenci, dijaki, študenti	29705	*
upokojenci	65728	29
drugi	3931	7

* V skladu z navodili Statističnega urada RS, je bilo treba zakriti vse podatke v povezavi z narodno pripadnostjo, če je bilo v posamezni celici 3 ali manj enot.
Vir: Statistični urad Republike Slovenije, 2002

Graf 86: Prebivalstvo Mestne občine Ljubljana, staro 15 let in več, opredeljeni kot Srbi glede na status aktivnosti (popis 2002)

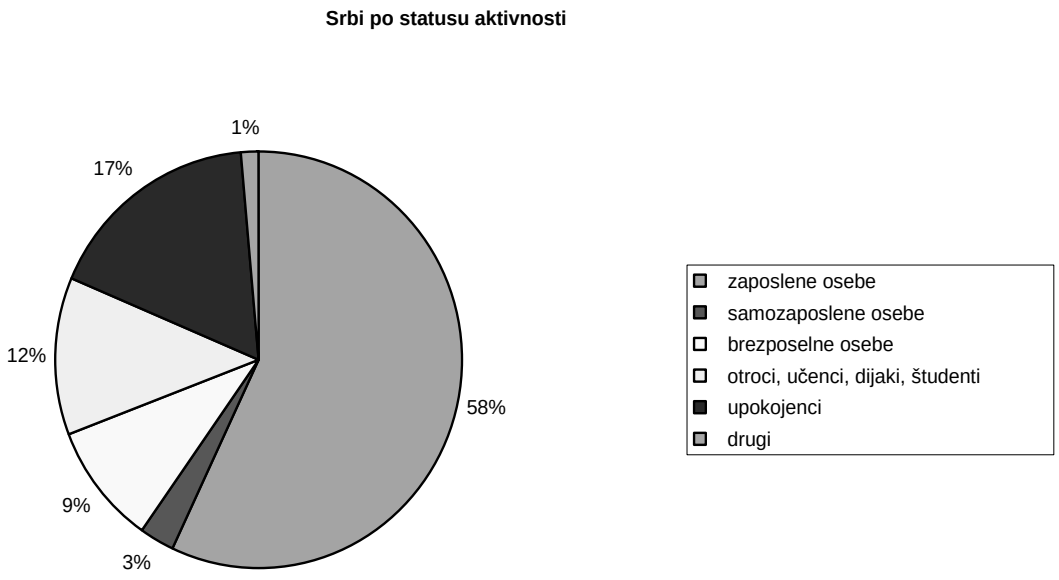

Tabela 123: Prebivalstvo Mestne občine Ljubljana, staro 15 let in več, opredeljeni kot Srbi glede na status aktivnosti (popis 2002)

status aktivnosti	*skupaj*	*Srbi*
SKUPAJ	**229486**	**11481**
Aktivno prebivalstvo	130122	7937
delovno aktivno prebivalstvo	115879	6851
zaposlene osebe	107776	6552
samozaposlene osebe	8103	299
brezposelne osebe	14243	1086
Neaktivno prebivalstvo	99364	3544
otroci, učenci, dijaki, študenti	29705	1417
upokojenci	65728	1968
drugi	3931	159

Vir: Statistični urad Republike Slovenije, 2002

Graf 87: Prebivalstvo Mestne občine Ljubljana, staro 15 let in več, opredeljeni kot Jugoslovani glede na status aktivnosti (popis 2002)

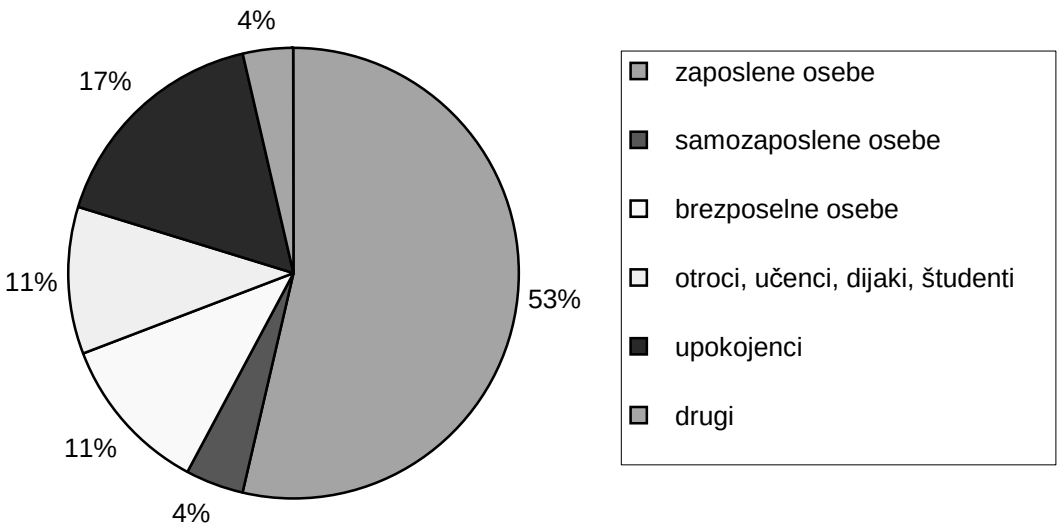

Tabela 124: Prebivalstvo Mestne občine Ljubljana, staro 15 let in več, opredeljeni kot Jugoslovani glede na status aktivnosti (popis 2002)

status aktivnosti	*skupaj*	*Jugoslovani*
SKUPAJ	**229486**	**168**
Aktivno prebivalstvo	130122	116
delovno aktivno prebivalstvo	115879	97
zaposlene osebe	107776	90
samozaposlene osebe	8103	7
brezposelne osebe	14243	19
Neaktivno prebivalstvo	99364	52
otroci, učenci, dijaki, študenti	29705	18
upokojenci	65728	28
drugi	3931	6

Vir: Statistični urad Republike Slovenije, 2002

Graf 88: Prebivalstvo Mestne občine Ljubljana, staro 15 let in več, opredeljeni kot Bosanci glede na status aktivnosti (popis 2002)

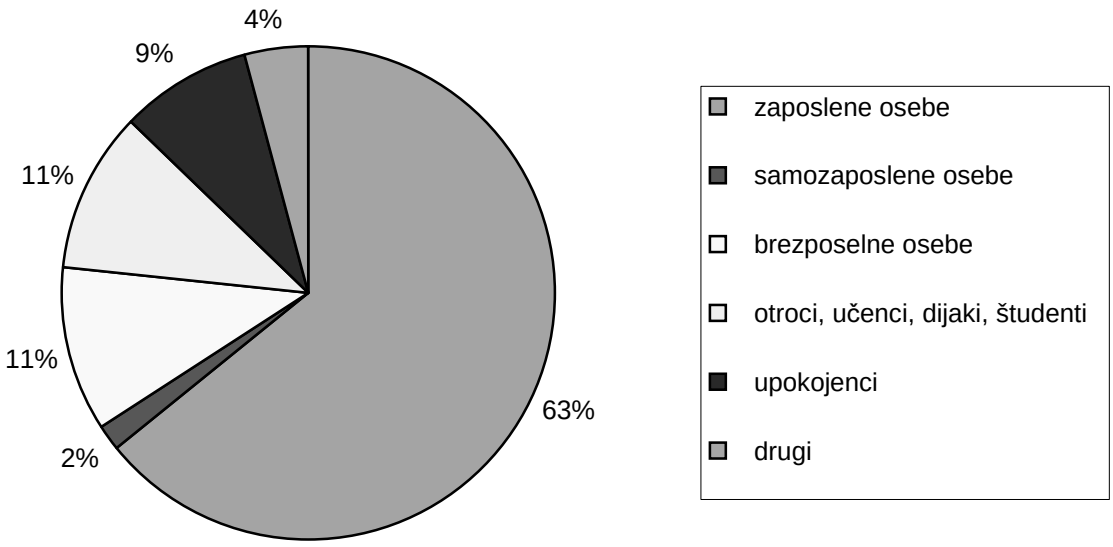

Tabela 125: Prebivalstvo Mestne občine Ljubljana, staro 15 let in več, opredeljeni kot Bosanci glede na status aktivnosti (popis 2002)

status aktivnosti	*skupaj*	*Bosanci*
SKUPAJ	**229486**	**1984**
Aktivno prebivalstvo	130122	1519
delovno aktivno prebivalstvo	115879	1304
zaposlene osebe	107776	1272
samozaposlene osebe	8103	32
brezposelne osebe	14243	215
Neaktivno prebivalstvo	99364	465
otroci, učenci, dijaki, študenti	29705	213
upokojenci	65728	170
drugi	3931	82

Vir: Statistični urad Republike Slovenije, 2002

Graf 89: Prebivalstvo Mestne občine Ljubljana, staro 15 let in več, regionalno opredeljeni glede na status aktivnosti (popis 2002)

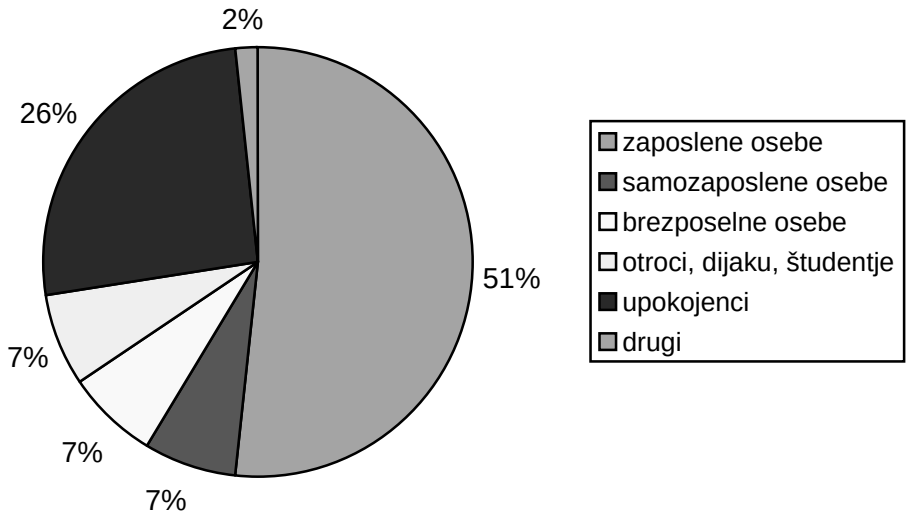

Tabela 126: Prebivalstvo Mestne občine Ljubljana, staro 15 let in več, regionalno opredeljeni glede na status aktivnosti (popis 2002)

status aktivnosti	*skupaj*	*regionalno opredeljeni*
SKUPAJ	**229486**	**58**
Aktivno prebivalstvo	130122	38
delovno aktivno prebivalstvo	115879	34
zaposlene osebe	107776	30
samozaposlene osebe	8103	*
brezposelne osebe	14243	*
Neaktivno prebivalstvo	99364	20
otroci, učenci, dijaki, študenti	29705	4
upokojenci	65728	15
drugi	3931	*

Vir: Statistični urad Republike Slovenije, 2002

Graf 90: Prebivalstvo Mestne občine Ljubljana, staro 15 let in več, narodnostno neopredeljeni glede na status aktivnosti (popis 2002)

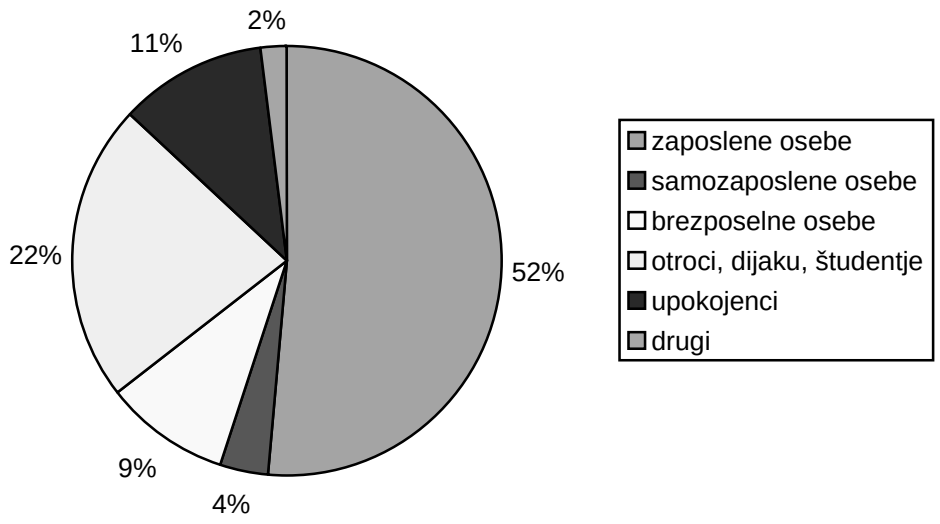

Tabela 127: Prebivalstvo Mestne občine Ljubljana, staro 15 let in več, narodnostno neopredeljeni glede na status aktivnosti (popis 2002)

status aktivnosti	skupaj	narodno neopredeljeni
SKUPAJ	**229486**	**2913**
Aktivno prebivalstvo	130122	1877
delovno aktivno prebivalstvo	115879	1603
zaposlene osebe	107776	1493
samozaposlene osebe	8103	110
brezposelne osebe	14243	274
Neaktivno prebivalstvo	99364	1036
otroci, učenci, dijaki, študenti	29705	653
upokojenci	65728	327
drugi	3931	56

Vir: Statistični urad Republike Slovenije, 2002

Graf 91: Prebivalci Mestne občine Ljubljana, staro 15 let in več, ki niso želeli odgovoriti na vprašanje o narodni pripadnosti glede na status aktivnosti (popis 2002)

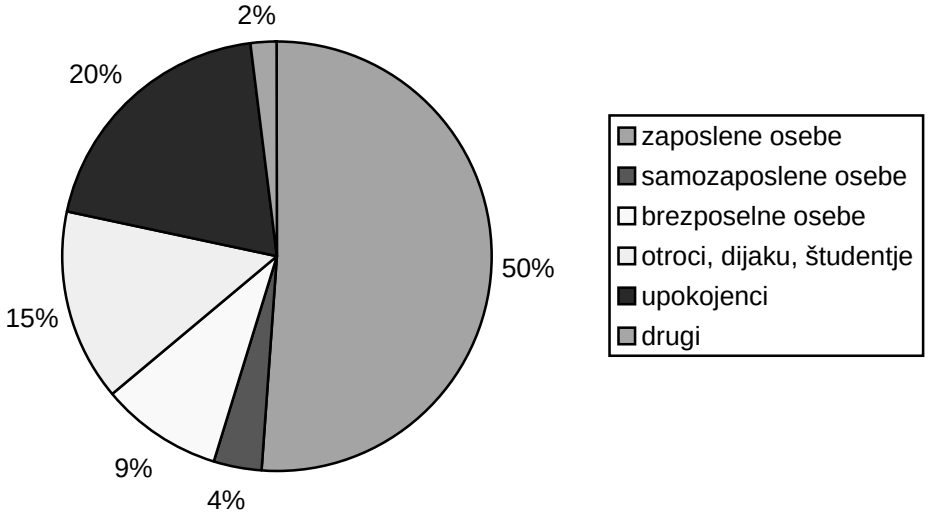

Tabela 128: Prebivalci Mestne občine Ljubljana, staro 15 let in več, ki niso želeli odgovoriti na vprašanje o narodni pripadnosti glede na status aktivnosti (popis 2002)

status aktivnosti	*skupaj*	*tisti, ki niso želeli odgovoriti na vprašanje o narodnostni pripadnosti*
SKUPAJ	**229486**	**7444**
Aktivno prebivalstvo	130122	4756
delovno aktivno prebivalstvo	115879	4071
zaposlene osebe	107776	3799
samozaposlene osebe	8103	272
brezposelne osebe	14243	685
Neaktivno prebivalstvo	99364	2688
otroci, učenci, dijaki, študenti	29705	1085
upokojenci	65728	1460
drugi	3931	143

Vir: Statistični urad Republike Slovenije, 2002

Graf 92: Prebivalstvo Mestne občine Ljubljana, staro 15 let in več, neznane narodne pripadnosti glede na status aktivnosti (popis 2002)

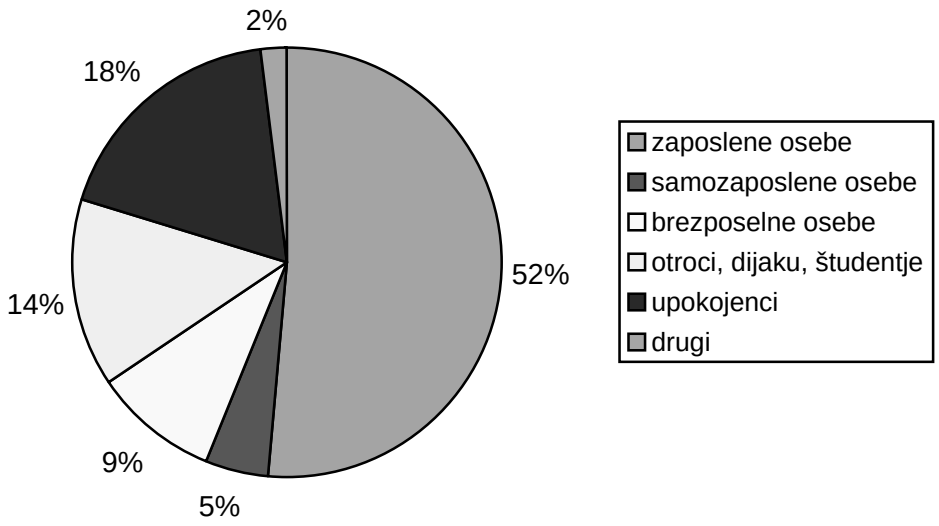

Tabela 129: Prebivalstvo Mestne občine Ljubljana, staro 15 let in več, neznane narodne pripadnosti glede na status aktivnosti (popis 2002)

status aktivnosti	*skupaj*	*neznane narodne pripadnosti*
SKUPAJ	**229486**	**17839**
Aktivno prebivalstvo	130122	11691
delovno aktivno prebivalstvo	115879	10003
zaposlene osebe	107776	9159
samozaposlene osebe	8103	844
brezposelne osebe	14243	1688
Neaktivno prebivalstvo	99364	6148
otroci, učenci, dijaki, študenti	29705	2528
upokojenci	65728	3275
drugi	3931	345

Vir: Statistični urad Republike Slovenije, 2002

2.7 Družina

Ugotovili smo, da med priseljenimi skupnostmi prevladuje moška populacija. Podatek ni presenetljiv. Priseljenci večinoma prihajajo sami (tudi v primeru, ko so si v izvornem okolju že ustvariti družino), saj je njihova mobilnost tako večja. Prav tako je večji finančni prihranek, ki je nujen za poznejšo vrnitev ali za združitev družine v Sloveniji. Del priseljenske populacije pa je sploh samski. V tem podatku gre iskati razlog za obstoj etnično mešanih zakonov. Te povezave so prikazane na grafih v nadaljevanju poglavja, ko je, v prvem delu, kot variabla vzeta zakonska partnerica, in v drugem delu, ko je kot variabla obravnavan zakonski partner.

Družina je pomembna tudi kot agens (narodne) socializacije. Pripadniki narodnih skupnosti, ki so predmet obravnave v pričujočem besedilu, imajo na voljo omejeno število medijev za promocijo in ohranjanje lastnega jezika in kulture. V glavnem so to kulturna društva, omejen nabor sredstev množičnega obveščanja in družina. V tej luči je zanimivo raziskovati rabo jezika v družini.

Pregled statističnih podatkov popisa iz leta 2002 o etnični pripadnosti zakoncev v MOL pokaže visoko endogamnost Albancev (89 odstotkov), Slovencev (88 odstotkov) in Bošnjakov (85 odstotkov). Nekoliko manj endogamnih zakonov je opaziti pri Muslimanih (74 odstotkov) in Srbih (71 odstotkov). Še manjši delež je pri Makedoncih (45 odstotkov), Hrvatih (46 odstotkov) in pri osebah, ki se niso želele etnično opredeliti. Med vsemi skupnostmi pa je najmanjši delež endogamnih zakonov zaslediti pri Črnogorcih (39 odstotkov).

Podroben pregled popisnih podatkov pokaže, da je pri vseh etničnih skupnostih, tudi tistih bolj endogamnih, največji delež etnično mešanih zakonov sklenjen s pripadniki večinske populacije, s Slovenci.

Večje število etnično mešanih zakonov je opaziti predvsem pri bolj maloštevilčnih skupnostih (črnogorska in makedonska skupnost) pri katerih ni veliko razpoložljivih oziroma potencialnih partnerjev znotraj skupnosti. Izjema so Hrvati, ki imajo kljub številčno močni skupnosti dokaj visok delež etnično mešanih zakonov.

Manjše število etnično mešanih zakonov pa je opaziti tudi pri skupnostih, ki imajo drugačno veroizpoved (bošnjaška, muslimanska in srbska skupnost) kot večinsko prebivalstvo.[18]

[18] Upoštevati je treba, da niso vsi Bošnjaki in Muslimani islamske veroizpovedi in ravno tako niso vsi Srbi pravoslavne veroizpovedi, dejstvo pa je, da je v islamski skupnosti največji delež Bošnjakov in Muslimanov in ravno tako je v pravoslavni skupnosti največji delež Srbov.

Graf 93: Prebivalke Mestne občine Ljubljana opredeljene kot Slovenke glede na narodno pripadnost partnerja

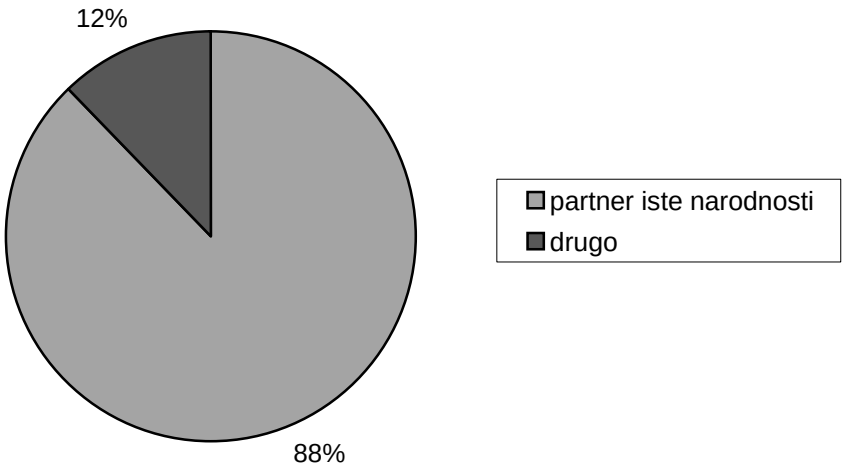

Graf 94: Prebivalke Mestne občine Ljubljana opredeljene kot Slovenke katerih partner ni Slovenec

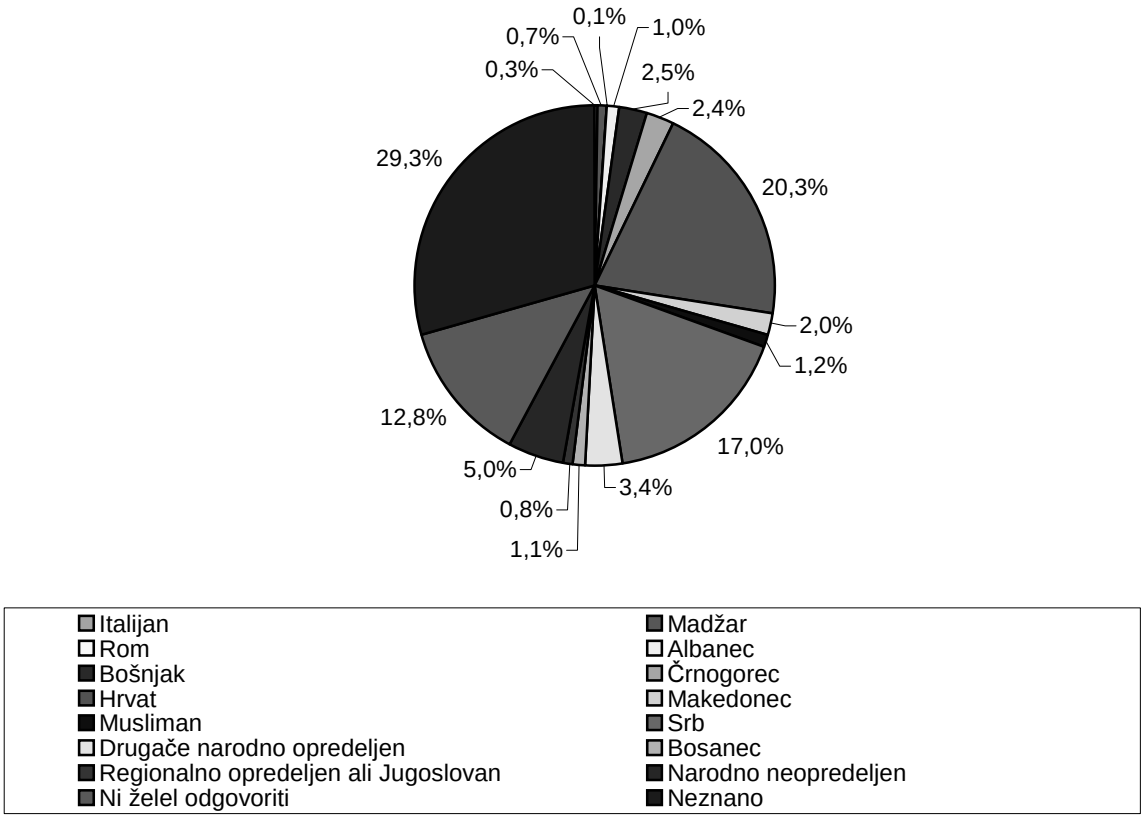

Tabela 130: Narodna pripadnost moža/partnerja prebivalk Mestne občine Ljubljana, ki so se opredelile kot Slovenke

narodna pripadnost moža / partnerja	*skupaj*	*Slovenka*
SKUPAJ	**57201**	**44071**
Slovenec	41383	38704
Italijan	26	16
Madžar	73	39
Rom	54	6
Albanec	261	56
Bošnjak	1416	133
Črnogorec	304	131
Hrvat	2379	1088
Makedonec	280	107
Musliman	674	64
Srb	3775	912
drugače narodno opredeljen	320	181
Bosanec	516	60
regionalno opredeljen ali Jugoslovan	76	44
narodno neopredeljen	623	266
ni želel odgovoriti	1891	689
neznano	3150	1575

Vir: Statistični urad Republike Slovenije, 2002

Graf 95: Prebivalke Mestne občine Ljubljana opredeljene kot Italijanke glede na narodno pripadnost partnerja

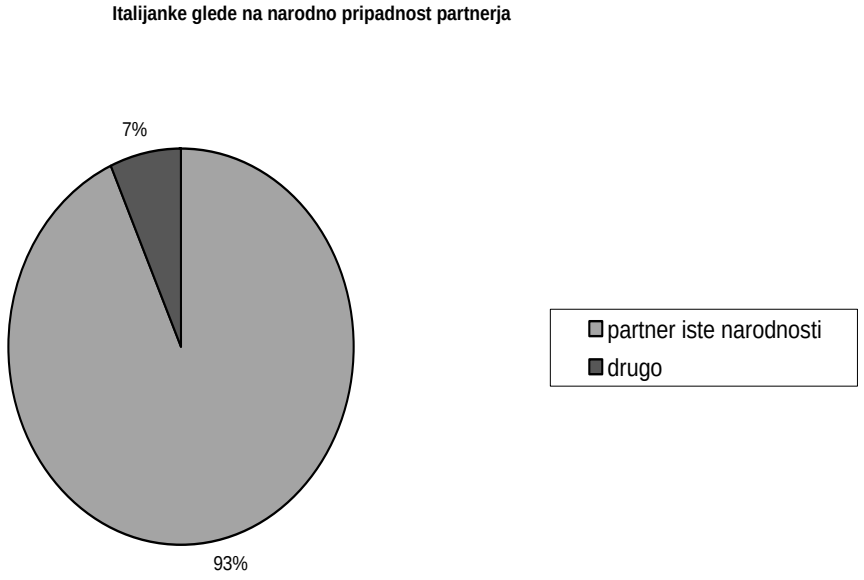

Tabela 131: Narodna pripadnost moža/partnerja prebivalk Mestne občine Ljubljana, ki so se opredelile kot Italijanke

narodna pripadnost moža / partnerja	*skupaj*	*Italijanke*
SKUPAJ	**57201**	**30**
Slovenec	41383	19
Italijan	26	*
Madžar	73	0
Rom	54	0
Albanec	261	0
Bošnjak	1416	0
Črnogorec	304	*
Hrvat	2379	*
Makedonec	280	0
Musliman	674	0
Srb	3775	*
drugače narodno opredeljen	320	*
Bosanec	516	*
regionalno opredeljen ali Jugoslovan	76	0
narodno neopredeljen	623	0
ni želel odgovoriti	1891	*
neznano	3150	*

* V skladu z navodili Statističnega urada RS, je bilo treba zakriti vse podatke v povezavi z narodno pripadnostjo, če je bilo v posamezni celici 3 ali manj enot.
Vir: Statistični urad Republike Slovenije, 2002

Graf 96: Prebivalke Mestne občine Ljubljana opredeljene kot Italijanke, katerih partner ni Italijan

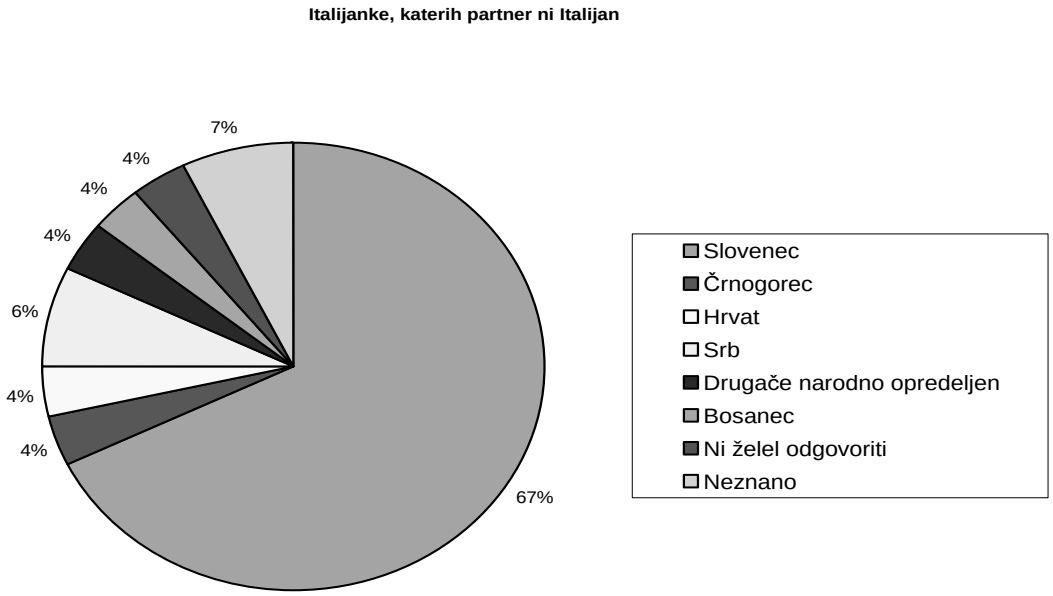

Vir: Statistični urad Republike Slovenije, 2002

Graf 97: Prebivalke Mestne občine Ljubljana opredeljene kot Madžarke glede na narodno pripadnost partnerja

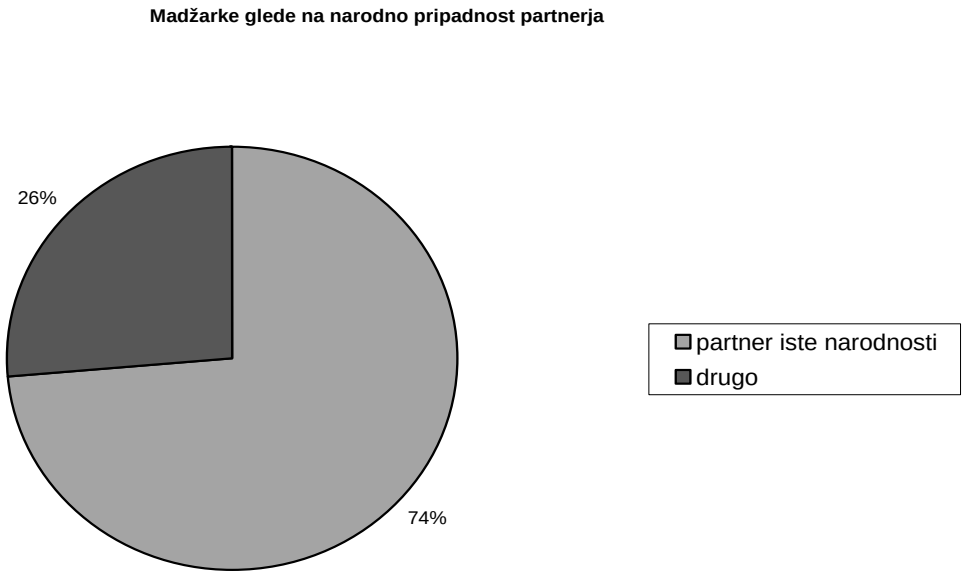

Tabela 132: Narodna pripadnost moža/partnerja prebivalk Mestne občine Ljubljana, ki so se opredelile kot Madžarke

narodna pripadnost moža / partnerja	skupaj	Madžarke
SKUPAJ	**57201**	**53**
Slovenec	41383	25
Italijan	26	0
Madžar	73	14
Rom	54	0
Albanec	261	0
Bošnjak	1416	0
Črnogorec	304	0
Hrvat	2379	*
Makedonec	280	*
Musliman	674	0
Srb	3775	5
drugače narodno opredeljen	320	*
Bosanec	516	*
regionalno opredeljen ali Jugoslovan	76	0
narodno neopredeljen	623	0
ni želel odgovoriti	1891	*
neznano	3150	*

* V skladu z navodili Statističnega urada RS, je bilo treba zakriti vse podatke v povezavi z narodno pripadnostjo, če je bilo v posamezni celici 3 ali manj enot.
Vir: Statistični urad Republike Slovenije, 2002

Graf 98: Prebivalke Mestne občine Ljubljana opredeljene kot Madžarke katerih partner ni Madžar

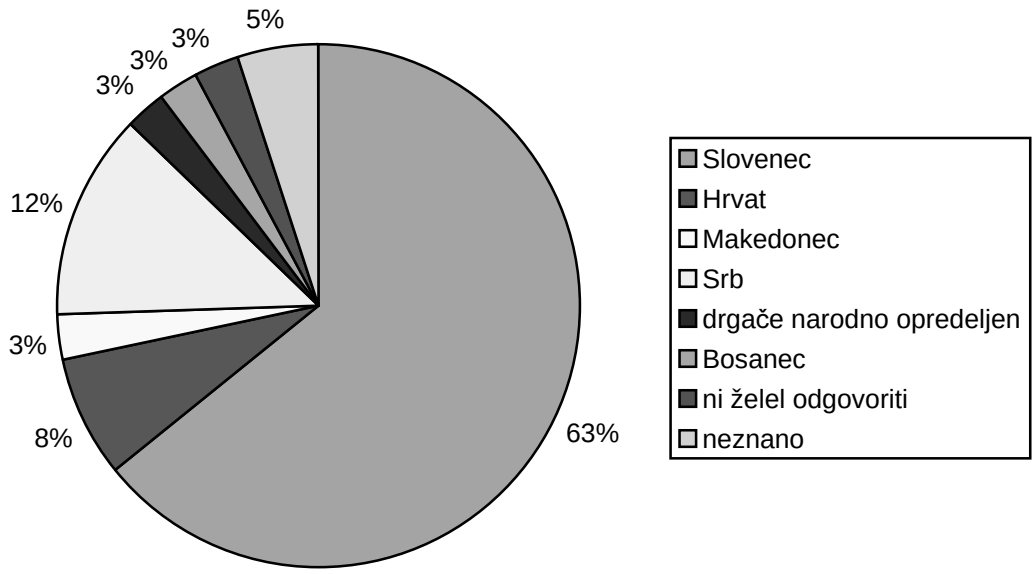

Graf 99: Prebivalke Mestne občine Ljubljana opredeljene kot Romkinje glede na narodno pripadnost partnerja

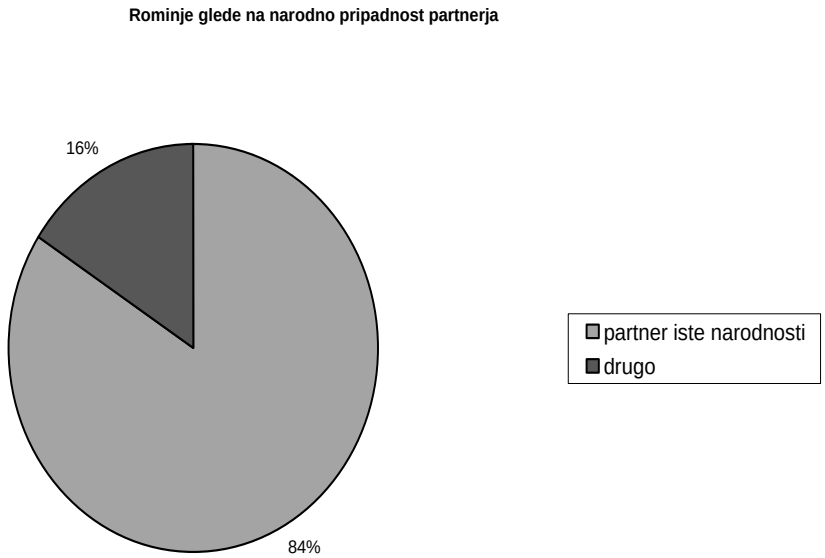

Tabela 133: Narodna pripadnost moža/partnerja prebivalk Mestne občine Ljubljana, ki so se opredelile kot Romkinje

narodna pripadnost moža / partnerja	*skupaj*	*Romkinje*
SKUPAJ	**57201**	**44**
Slovenec	41383	0
Italijan	26	0
Madžar	73	0
Rom	54	37
Albanec	261	0
Bošnjak	1416	0
Črnogorec	304	0
Hrvat	2379	0
Makedonec	280	*
Musliman	674	0
Srb	3775	*
drugače narodno opredeljen	320	0
Bosanec	516	*
regionalno opredeljen ali Jugoslovan	76	0
narodno neopredeljen	623	0
ni želel odgovoriti	1891	*
neznano	3150	*

* V skladu z navodili Statističnega urada RS, je bilo treba zakriti vse podatke v povezavi z narodno pripadnostjo, če je bilo v posamezni celici 3 ali manj enot.
Vir: Statistični urad Republike Slovenije, 2002

Graf 100: Prebivalke Mestne občine Ljubljana opredeljene kot Romkinje katerih partner ni Rom

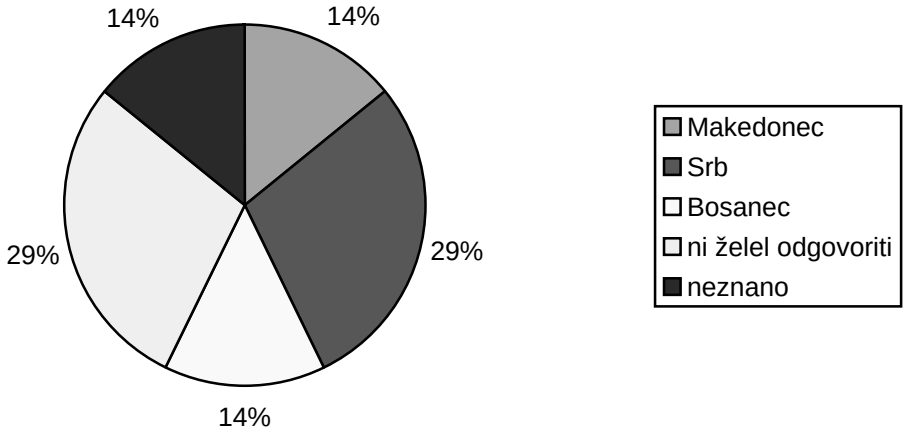

Graf 101: Prebivalke Mestne občine Ljubljana opredeljene kot Albanke glede na narodno pripadnost partnerja

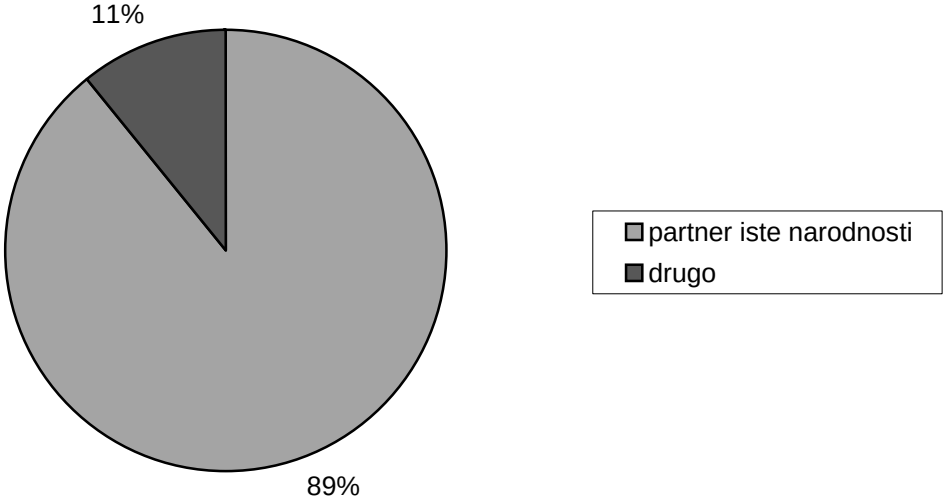

Tabela 134: Narodna pripadnost moža/partnerja prebivalk Mestne občine Ljubljana, ki so se opredelile kot Albanke

narodna pripadnost moža / partnerja	*skupaj*	*Albanke*
SKUPAJ	**57201**	**167**
Slovenec	41383	7
Italijan	26	0
Madžar	73	0
Rom	54	0
Albanec	261	149
Bošnjak	1416	*
Črnogorec	304	0
Hrvat	2379	0
Makedonec	280	0
Musliman	674	0
Srb	3775	0
drugače narodno opredeljen	320	*
Bosanec	516	0
regionalno opredeljen ali Jugoslovan	76	0
narodno neopredeljen	623	0
ni želel odgovoriti	1891	0
neznano	3150	*

* V skladu z navodili Statističnega urada RS, je bilo treba zakriti vse podatke v povezavi z narodno pripadnostjo, če je bilo v posamezni celici 3 ali manj enot.
Vir: Statistični urad Republike Slovenije, 2002

Graf 102: Prebivalke Mestne občine Ljubljana opredeljene kot Albanke katerih partner ni Albanec

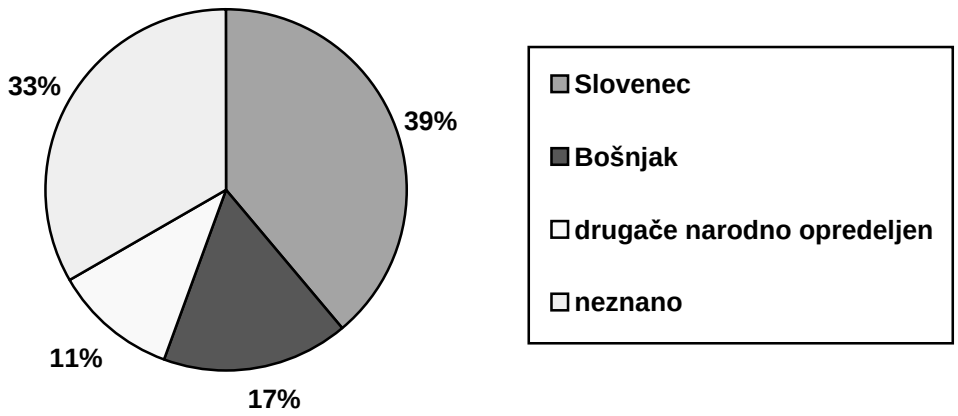

Graf 103: Prebivalke Mestne občine Ljubljana opredeljene kot Bošnjakinje glede na narodno pripadnost partnerja

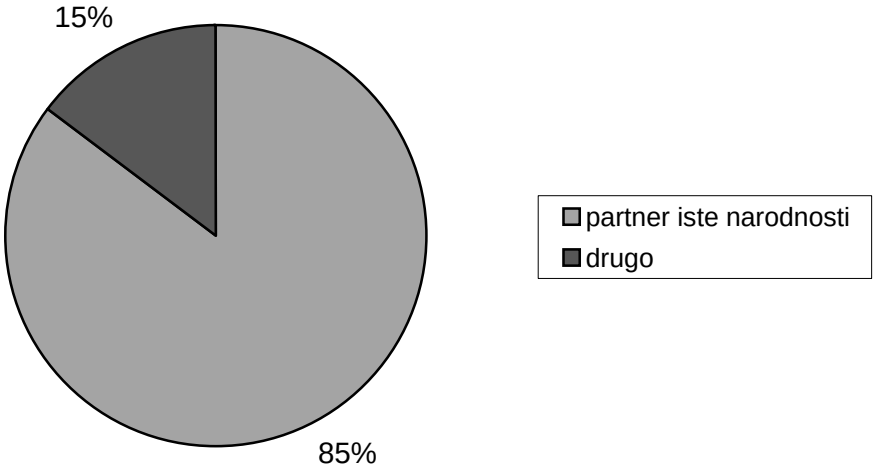

Tabela 135: Narodna pripadnost moža/partnerja prebivalk Mestne občine Ljubljana, ki so se opredelile kot Bošnjakinje

narodna pripadnost moža / partnerja	*skupaj*	*Bošnjakinje*
SKUPAJ	**57201**	**1184**
Slovenec	41383	24
Italijan	26	0
Madžar	73	0
Rom	54	*
Albanec	261	9
Bošnjak	1416	1010
Črnogorec	304	5
Hrvat	2379	12
Makedonec	280	*
Musliman	674	19
Srb	3775	12
drugače narodno opredeljen	320	*
Bosanec	516	15
regionalno opredeljen ali Jugoslovan	76	*
narodno neopredeljen	623	6
ni želel odgovoriti	1891	11
neznano	3150	51

* V skladu z navodili Statističnega urada RS, je bilo treba zakriti vse podatke v povezavi z narodno pripadnostjo, če je bilo v posamezni celici 3 ali manj enot.
Vir: Statistični urad Republike Slovenije, 2002

Graf 104: Prebivalke Mestne občine Ljubljana opredeljene kot Bošnjakinje katerih partner ni Bošnjak

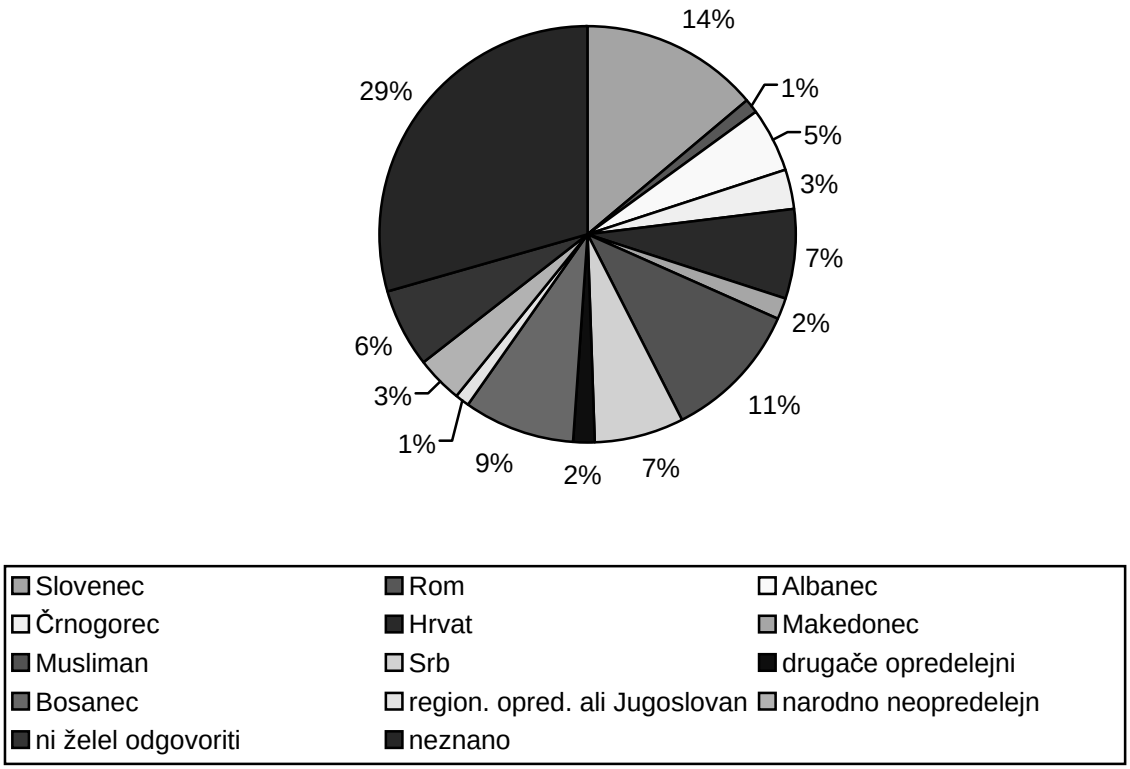

Graf 105: Prebivalke Mestne občine Ljubljana opredeljene kot Črnogorke glede na narodno pripadnost partnerja

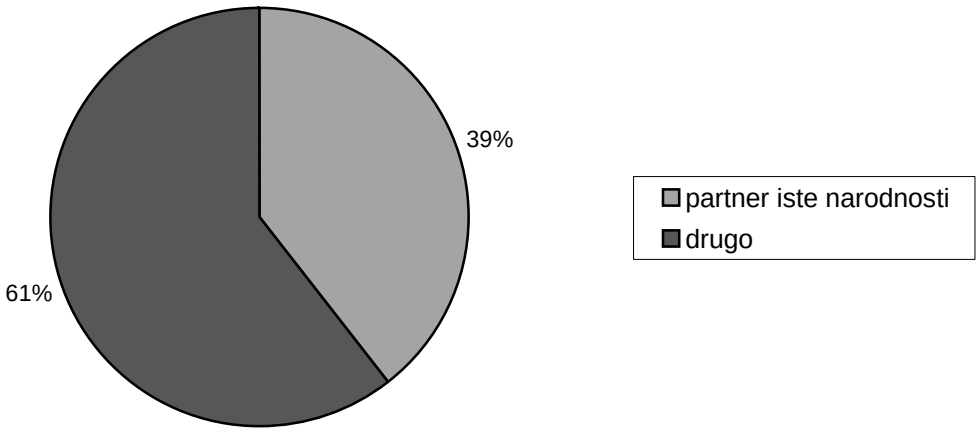

Tabela 136: Narodna pripadnost moža/partnerja prebivalk Mestne občine Ljubljana, ki so se opredelile kot Črnogorke

narodna pripadnost moža / partnerja	*skupaj*	*Črnogorke*
SKUPAJ	**57201**	**180**
Slovenec	41383	39
Italijan	26	0
Madžar	73	0
Rom	54	0
Albanec	261	*
Bošnjak	1416	16
Črnogorec	304	71
Hrvat	2379	6
Makedonec	280	0
Musliman	674	*
Srb	3775	28
drugače narodno opredeljen	320	0
Bosanec	516	*
regionalno opredeljen ali Jugoslovan	76	*
narodno neopredeljen	623	*
ni želel odgovoriti	1891	*
neznano	3150	9

* V skladu z navodili Statističnega urada RS, je bilo treba zakriti vse podatke v povezavi z narodno pripadnostjo, če je bilo v posamezni celici 3 ali manj enot.
Vir: Statistični urad Republike Slovenije, 2002

Graf 106: Prebivalke Mestne občine Ljubljana opredeljene kot Črnogorke, katerih partner se ni opredelil kot Črnogorec

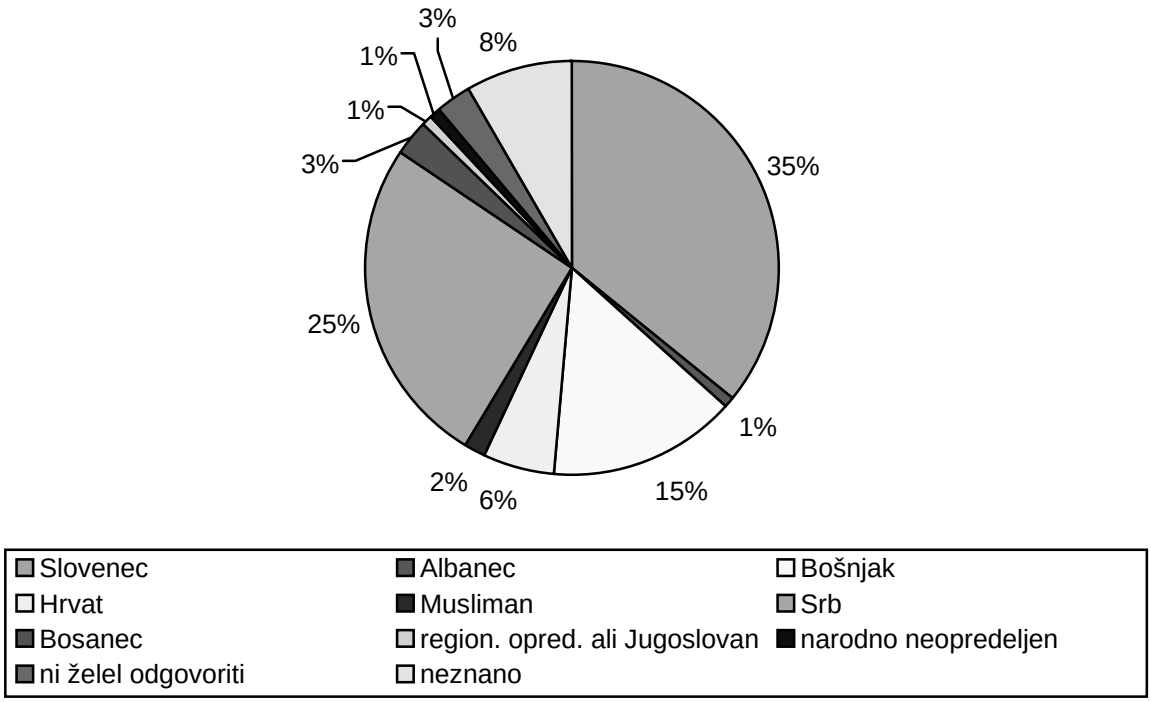

Graf 107: Prebivalke Mestne občine Ljubljana opredeljene kot Hrvatice glede na narodno pripadnost partnerja

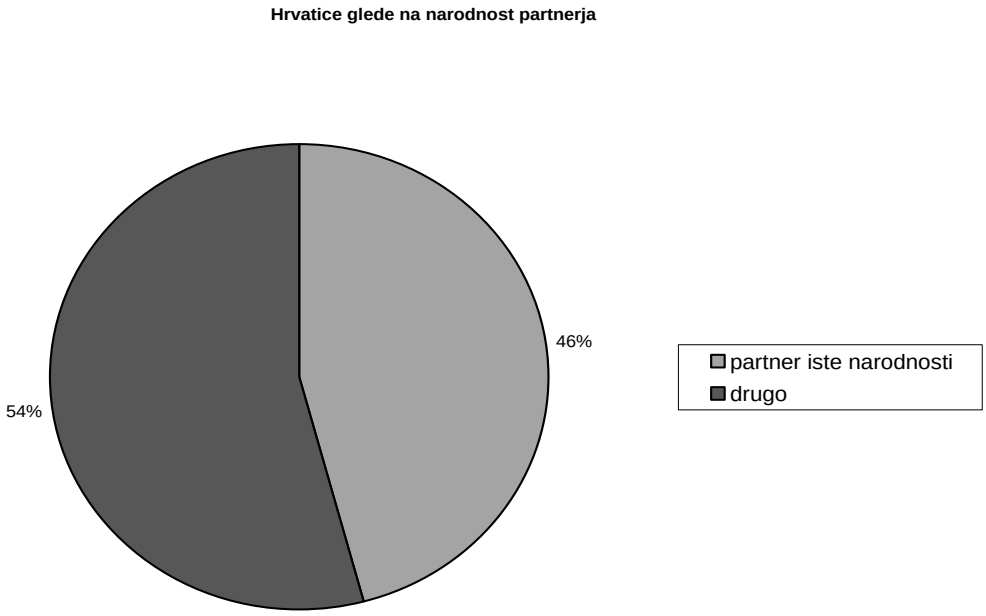

Tabela 137: Narodna pripadnost moža/partnerja prebivalk Mestne občine Ljubljana, ki so se opredelile kot Hrvatice

narodna pripadnost moža / partnerja	*skupaj*	*Hrvatice*
SKUPAJ	**57201**	**1967**
Slovenec	41383	564
Italijan	26	*
Madžar	73	7
Rom	54	*
Albanec	261	9
Bošnjak	1416	32
Črnogorec	304	12
Hrvat	2379	900
Makedonec	280	20
Musliman	674	18
Srb	3775	227
drugače narodno opredeljen	320	11
Bosanec	516	16
regionalno opredeljen ali Jugoslovan	76	*
narodno neopredeljen	623	25
ni želel odgovoriti	1891	39
neznano	3150	81

* V skladu z navodili Statističnega urada RS, je bilo treba zakriti vse podatke v povezavi z narodno pripadnostjo, če je bilo v posamezni celici 3 ali manj enot.
Vir: Statistični urad Republike Slovenije, 2002

Graf 108: Prebivalke Mestne občine Ljubljana opredeljene kot Hrvatice, katerih partner se ni opredelil kot Hrvat

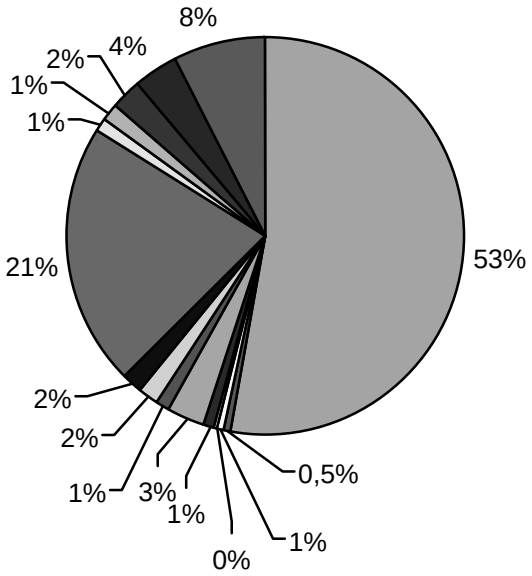

Slovenec	Italijan	Madžar
Rom	Albanec	Bošnjak
Črnogorec	Makedonec	Musliman
Srb	drugače narodno opredeljen	Bosanec
narodno neopredeljen	ni želel odgovoriti	neznano

Vir: Statistični urad Republike Slovenije, 2002

Graf 109: Prebivalke Mestne občine Ljubljana opredeljene kot Makedonke glede na narodno pripadnost partnerja

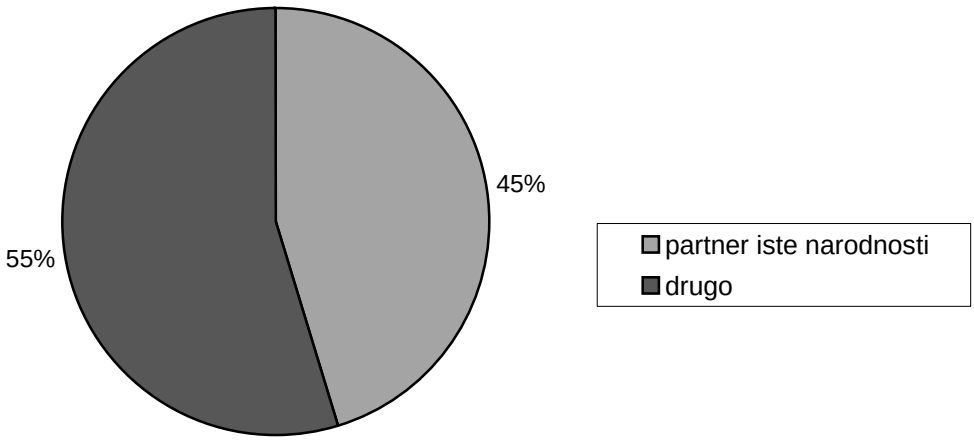

Vir: Statistični urad Republike Slovenije, 2002

Tabela 138: Narodna pripadnost moža/partnerja prebivalk Mestne občine Ljubljana, ki so se opredelile kot Makedonke

narodna pripadnost moža / partnerja	*skupaj*	*Makedonke*
SKUPAJ	**57201**	**201**
Slovenec	41383	40
Italijan	26	0
Madžar	73	0
Rom	54	0
Albanec	261	0
Bošnjak	1416	0
Črnogorec	304	0
Hrvat	2379	8
Makedonec	280	91
Musliman	674	*
Srb	3775	36
drugače narodno opredeljen	320	*
Bosanec	516	*
regionalno opredeljen ali Jugoslovan	76	0
narodno neopredeljen	623	*
ni želel odgovoriti	1891	5
neznano	3150	14

* V skladu z navodili Statističnega urada RS, je bilo treba zakriti vse podatke v povezavi z narodno pripadnostjo, če je bilo v posamezni celici 3 ali manj enot.
Vir: Statistični urad Republike Slovenije, 2002

Graf 110: Prebivalke Mestne občine Ljubljana opredeljene kot Makedonke, katerih partner se ni opredelil kot Makedonec

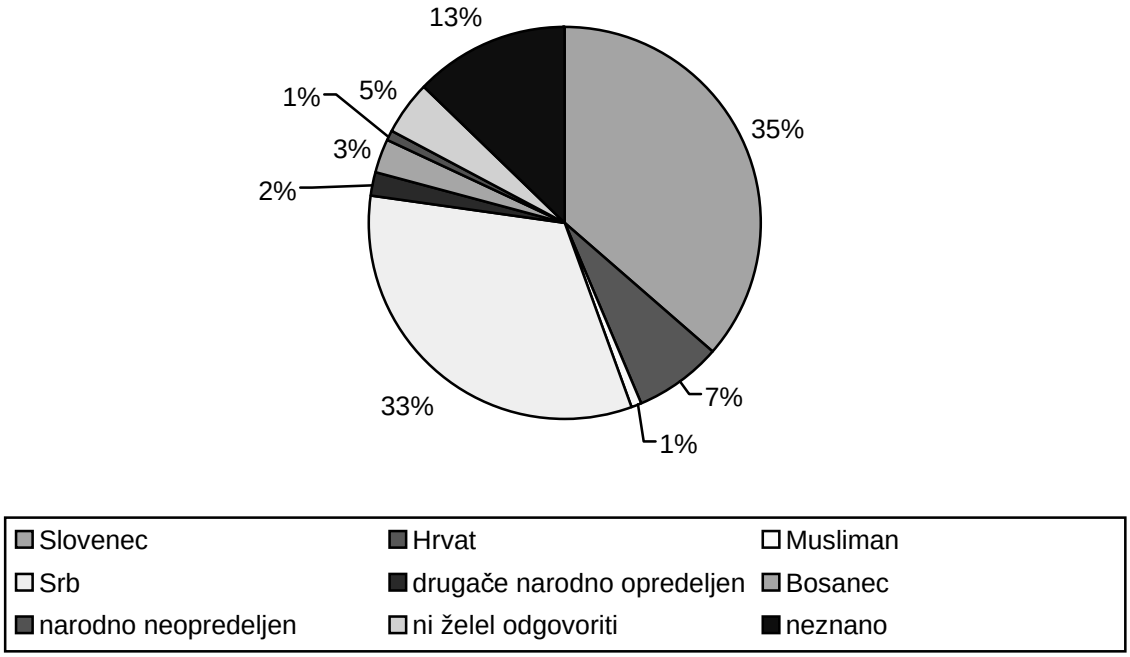

Graf 111: Prebivalke Mestne občine Ljubljana opredeljene kot Muslimanke glede na narodno pripadnost partnerja

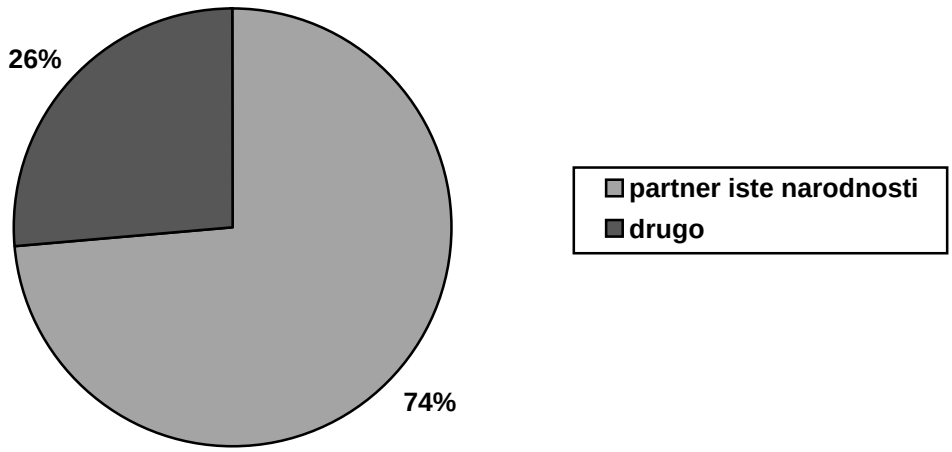

Tabela 139: Narodna pripadnost moža/partnerja prebivalk Mestne občine Ljubljana, ki so se opredelile kot Muslimanke

narodna pripadnost moža / partnerja	*skupaj*	*Muslimanke*
SKUPAJ	**57201**	**680**
Slovenec	41383	24
Italijan	26	0
Madžar	73	0
Rom	54	0
Albanec	261	*
Bošnjak	1416	40
Črnogorec	304	*
Hrvat	2379	8
Makedonec	280	*
Musliman	674	500
Srb	3775	20
drugače narodno opredeljen	320	*
Bosanec	516	20
regionalno opredeljen ali Jugoslovan	76	0
narodno neopredeljen	623	8
ni želel odgovoriti	1891	11
neznano	3150	40

* V skladu z navodili Statističnega urada RS, je bilo treba zakriti vse podatke v povezavi z narodno pripadnostjo, če je bilo v posamezni celici 3 ali manj enot.
Vir: Statistični urad Republike Slovenije, 2002

Graf 112: Prebivalke Mestne občine Ljubljana opredeljene kot Muslimanke, katerih partner se ni opredelil kot Musliman

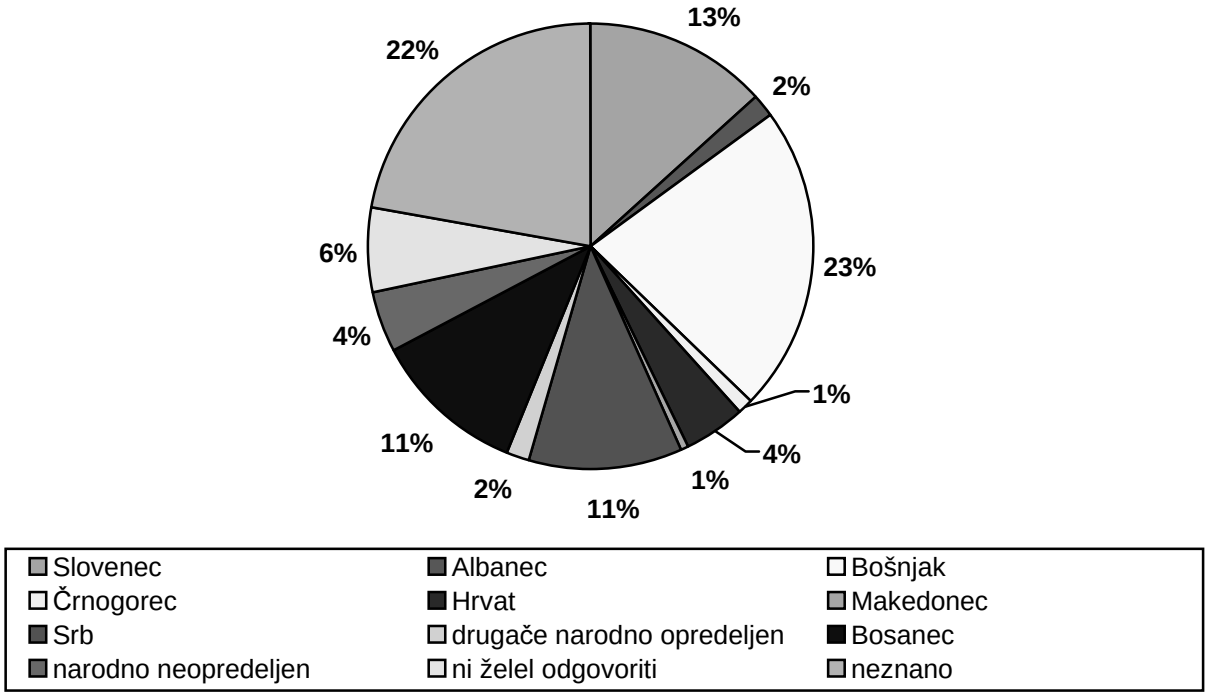

Graf 113: Prebivalke Mestne občine Ljubljana opredeljene kot Srbkinje glede na narodno pripadnost partnerja

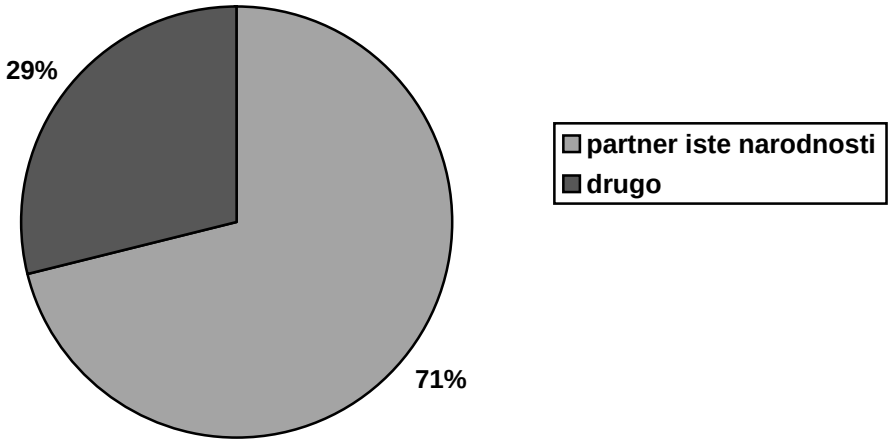

Tabela 140: Narodna pripadnost moža/partnerja prebivalk Mestne občine Ljubljana, ki so se opredelile kot Srbkinje

narodna pripadnost moža / partnerja	*skupaj*	*Srbkinje*
SKUPAJ	**57201**	**3098**
Slovenec	41383	334
Italijan	26	0
Madžar	73	6
Rom	54	*
Albanec	261	4
Bošnjak	1416	25
Črnogorec	304	36
Hrvat	2379	172
Makedonec	280	31
Musliman	674	28
Srb	3775	2202
drugače narodno opredeljen	320	*
Bosanec	516	25
regionalno opredeljen ali Jugoslovan	76	*
narodno neopredeljen	623	28
ni želel odgovoriti	1891	62
neznano	3150	132

* V skladu z navodili Statističnega urada RS, je bilo treba zakriti vse podatke v povezavi z narodno pripadnostjo, če je bilo v posamezni celici 3 ali manj enot.
Vir: Statistični urad Republike Slovenije, 2002

Graf 114: Prebivalke Mestne občine Ljubljana opredeljene kot Srbkinje, katerih partner se ni opredelil kot Srb

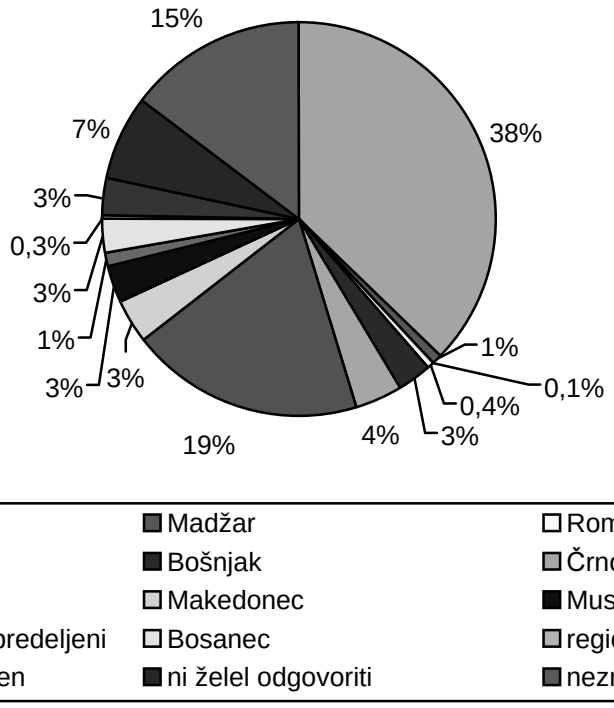

Tabela 141: Narodna pripadnost moža/partnerja prebivalk Mestne občine Ljubljana, ki so se drugače narodno opredelile

narodna pripadnost moža / partnerja	skupaj	drugače narodno opredeljene
SKUPAJ	**57201**	**293**
Slovenec	41383	147
Italijan	26	0
Madžar	73	*
Rom	54	0
Albanec	261	*
Bošnjak	1416	*
Črnogorec	304	*
Hrvat	2379	8
Makedonec	280	*
Musliman	674	*
Srb	3775	20
drugače narodno opredeljen	320	78
Bosanec	516	0
regionalno opredeljen ali Jugoslovan	76	*
narodno neopredeljen	623	6
ni želel odgovoriti	1891	5
neznano	3150	16

* V skladu z navodili Statističnega urada RS, je bilo treba zakriti vse podatke v povezavi z narodno pripadnostjo, če je bilo v posamezni celici 3 ali manj enot.
Vir: Statistični urad Republike Slovenije, 2002

Graf 115: Prebivalke Mestne občine Ljubljana drugače narodno opredeljene, katerih partner se ni opredelil kot drugače narodno opredeljen

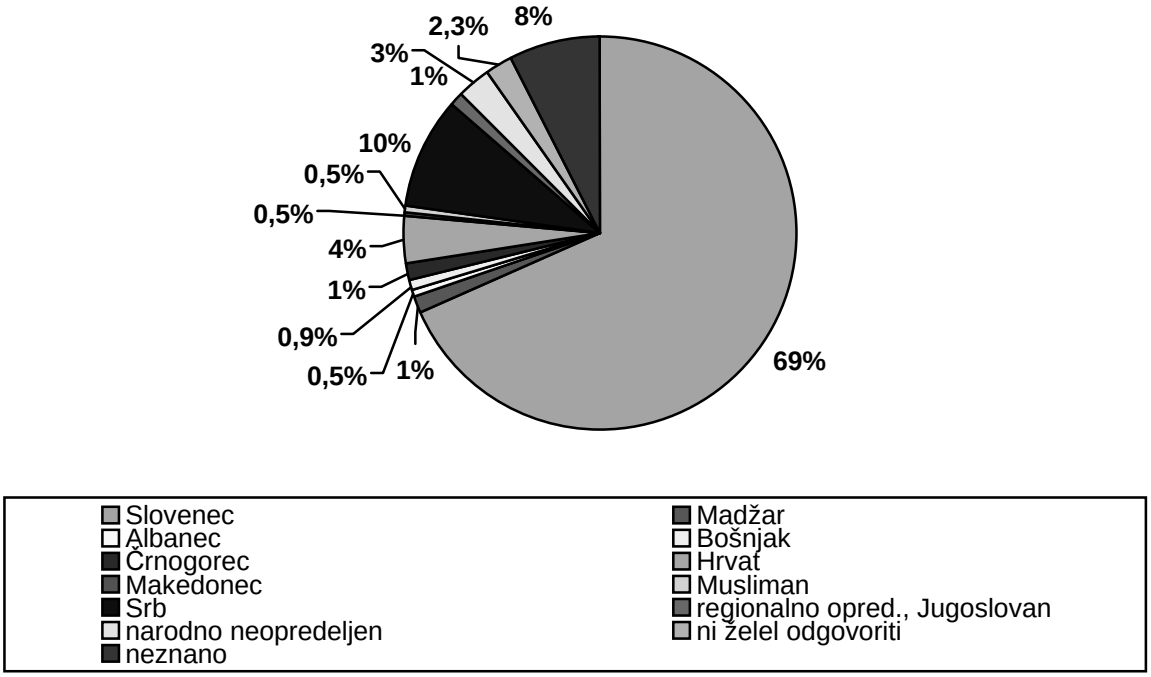

Graf 116: Prebivalke Mestne občine Ljubljana opredeljene kot Bosanke glede na narodno pripadnost partnerja

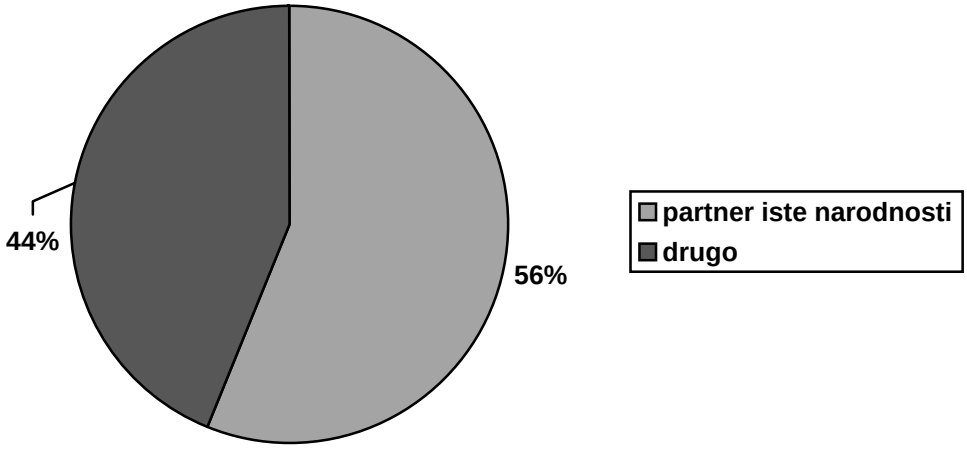

Tabela 142: Narodna pripadnost moža/partnerja prebivalk Mestne občine Ljubljana, ki so se opredelile kot Bosanke

narodna pripadnost moža / partnerja	*skupaj*	*Bosanke*
SKUPAJ	**57201**	**589**
Slovenec	41383	45
Italijan	26	*
Madžar	73	0
Rom	54	0
Albanec	261	17
Bošnjak	1416	64
Črnogorec	304	10
Hrvat	2379	15
Makedonec	280	*
Musliman	674	14
Srb	3775	26
drugače narodno opredeljen	320	0
Bosanec	516	331
regionalno opredeljen ali Jugoslovan	76	*
narodno neopredeljen	623	5
ni želel odgovoriti	1891	12
neznano	3150	48

* V skladu z navodili Statističnega urada RS, je bilo treba zakriti vse podatke v povezavi z narodno pripadnostjo, če je bilo v posamezni celici 3 ali manj enot.
Vir: Statistični urad Republike Slovenije, 2002

Graf 117: Prebivalke Mestne občine Ljubljana opredeljene kot Bosanke, katerih partner se ni opredelil kot Bosanec

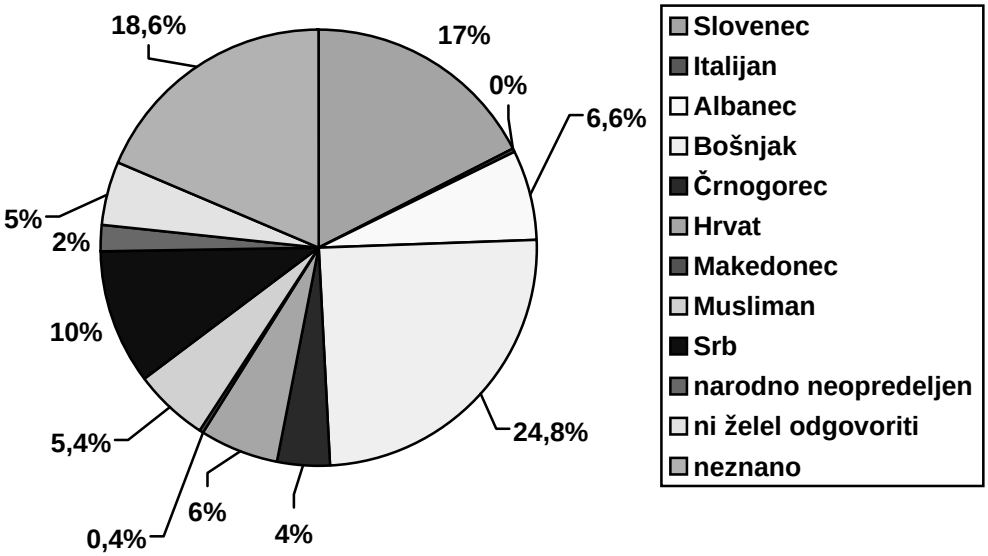

Graf 118: Prebivalke Mesta Ljubljana regionalno opredeljene ali opredeljene kot Jugoslovanke glede na narodno pripadnost partnerja

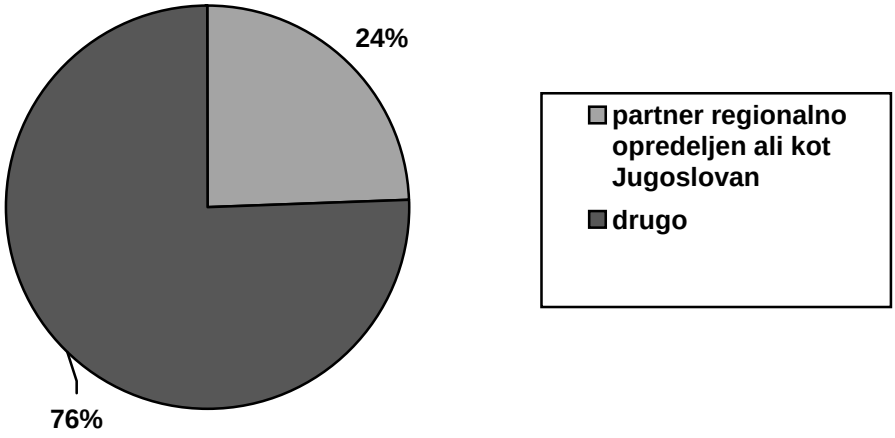

Tabela 143: Narodna pripadnost moža/partnerja prebivalk Mestne občine Ljubljana, ki so se opredelile regionalno ali kot Jugoslovanke

narodna pripadnost moža / partnerja	skupaj	regionalno opredeljena ali Jugoslovanka
SKUPAJ	**57201**	**45**
Slovenec	41383	15
Italijan	26	0
Madžar	73	0
Rom	54	0
Albanec	261	0
Bošnjak	1416	*
Črnogorec	304	*
Hrvat	2379	*
Makedonec	280	0
Musliman	674	0
Srb	3775	6
drugače narodno opredeljen	320	0
Bosanec	516	*
regionalno opredeljen ali Jugoslovan	76	11
narodno neopredeljen	623	0
ni želel odgovoriti	1891	*
neznano	3150	4

* V skladu z navodili Statističnega urada RS, je bilo treba zakriti vse podatke v povezavi z narodno pripadnostjo, če je bilo v posamezni celici 3 ali manj enot.
Vir: Statistični urad Republike Slovenije, 2002

Graf 119: Prebivalke Mestne občine Ljubljana regionalno opredeljene ali opredeljene kot Jugoslovanke, katerih partner se ni opredelil regionalno ali kot Jugoslovan

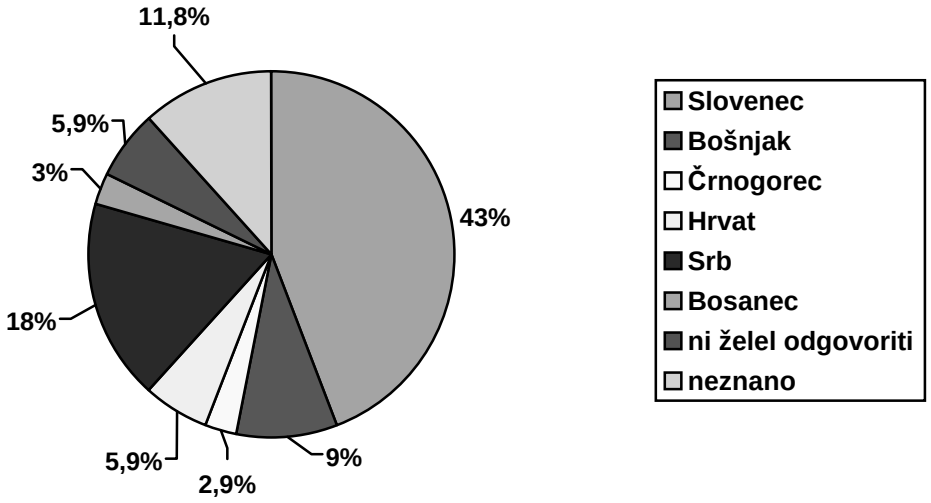

Graf 120: Prebivalke Mesta Ljubljana narodnostno neopredeljene glede na narodno pripadnost partnerja

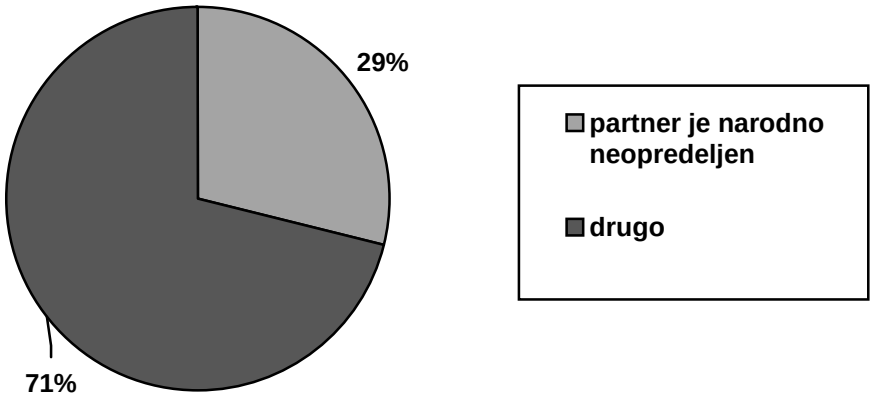

Tabela 144: Narodna pripadnost moža/partnerja prebivalk Mestne občine Ljubljana, ki so narodno neopredeljene

narodna pripadnost moža / partnerja	*skupaj*	narodno neopredeljene
SKUPAJ	**57201**	**714**
Slovenec	41383	220
Italijan	26	*
Madžar	73	*
Rom	54	*
Albanec	261	*
Bošnjak	1416	21
Črnogorec	304	9
Hrvat	2379	39
Makedonec	280	6
Musliman	674	8
Srb	3775	54
drugače narodno opredeljen	320	10
Bosanec	516	16
regionalno opredeljen ali Jugoslovan	76	4
narodno neopredeljen	623	206
ni želel odgovoriti	1891	59
neznano	3150	54

* V skladu z navodili Statističnega urada RS, je bilo treba zakriti vse podatke v povezavi z narodno pripadnostjo, če je bilo v posamezni celici 3 ali manj enot.
Vir: Statistični urad Republike Slovenije, 2002

Graf 121: Prebivalke Mestne občine Ljubljana, ki so narodno neopredeljene in katerih partner se je opredelil drugače

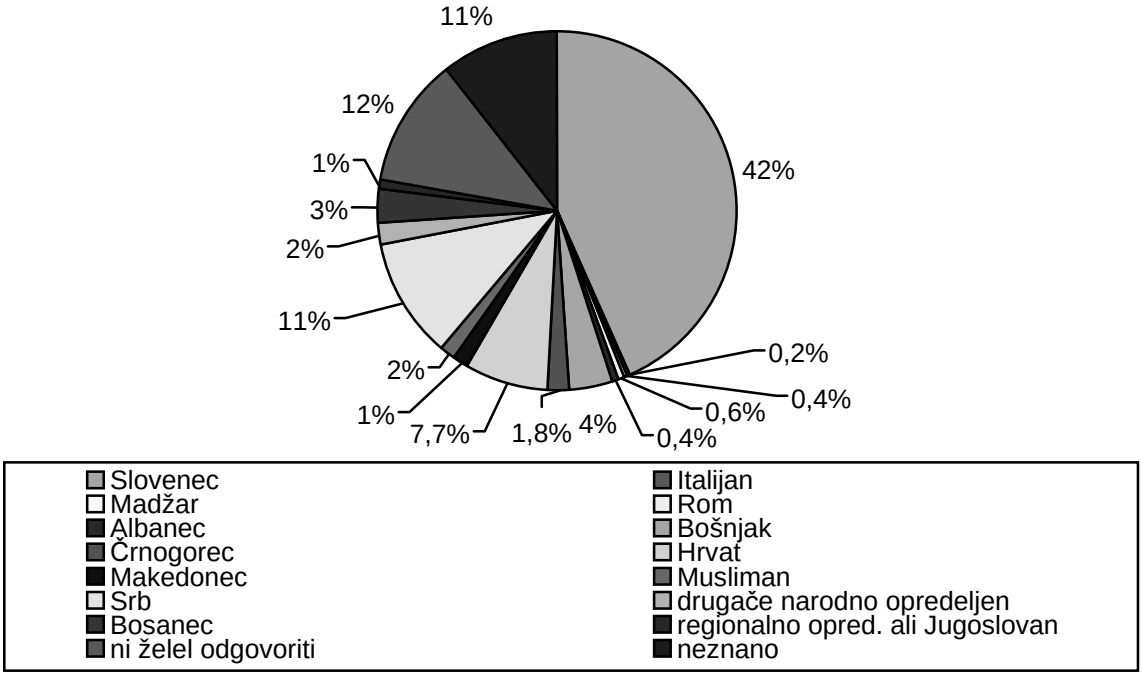

Graf 122: Prebivalke Mesta Ljubljana, ki niso želele odgovoriti na vprašanje o narodni pripadnosti glede na narodno pripadnost partnerja

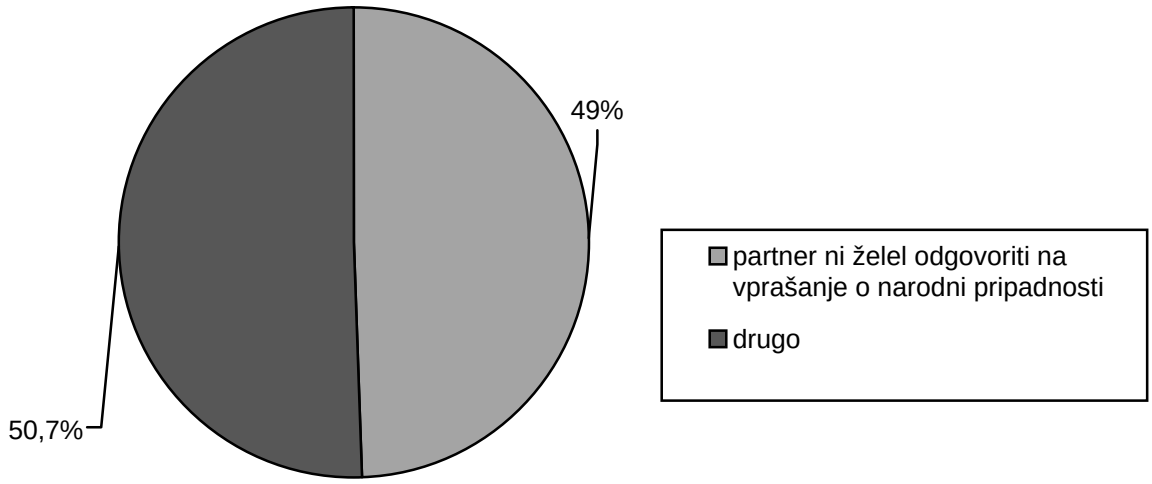

Tabela 145: Narodna pripadnost moža/partnerja prebivalk Mestne občine Ljubljana, ki niso želele odgovoriti na vprašanje o narodni pripadnosti

narodna pripadnost moža / partnerja	*skupaj*	tiste, ki niso želele odgovoriti na vprašanje o narodni pripadnosti
SKUPAJ	**57201**	**1897**
Slovenec	41383	482
Italijan	26	0
Madžar	73	1
Rom	54	3
Albanec	261	5
Bošnjak	1416	31
Črnogorec	304	12
Hrvat	2379	68
Makedonec	280	7
Musliman	674	8
Srb	3775	124
drugače narodno opredeljen	320	8
Bosanec	516	15
regionalno opredeljen ali Jugoslovan	76	7
narodno neopredeljen	623	50
ni želel odgovoriti	1891	936
neznano	3150	140

* V skladu z navodili Statističnega urada RS, je bilo treba zakriti vse podatke v povezavi z narodno pripadnostjo, če je bilo v posamezni celici 3 ali manj enot.
Vir: Statistični urad Republike Slovenije, 2002

Graf 123: Prebivalke Mestne občine Ljubljana, ki se niso želele narodno opredeliti in katerih partner se je opredelil drugače

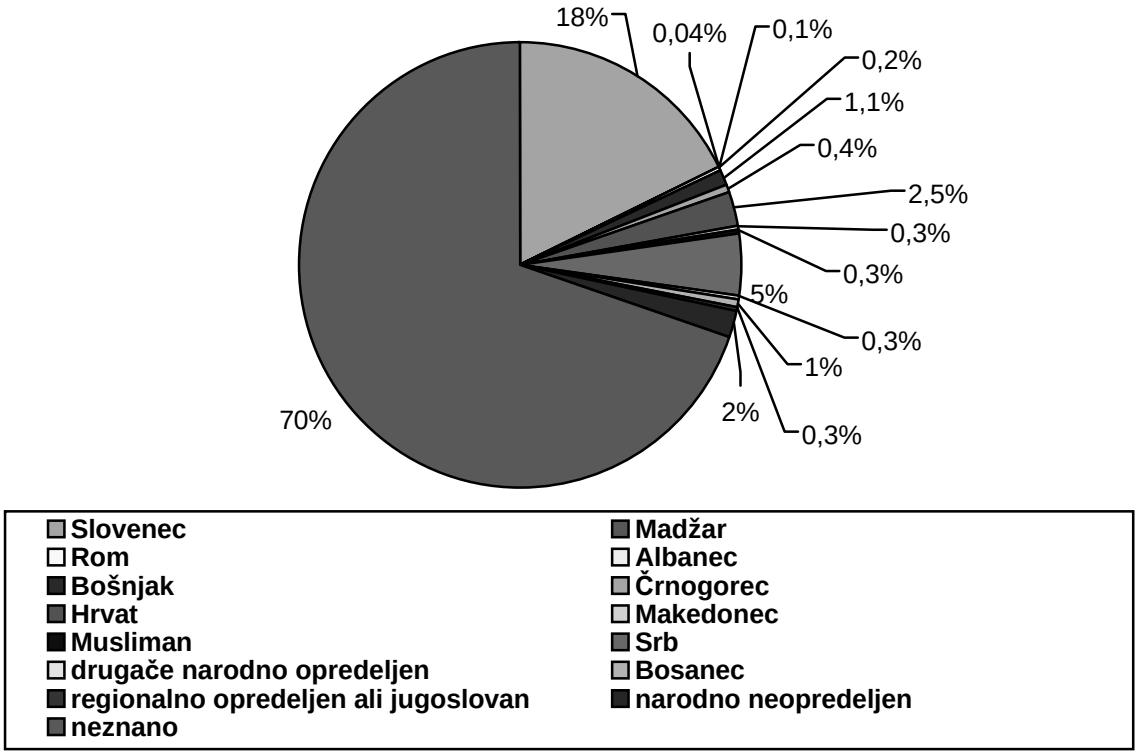

Graf 124: Prebivalke Mesta Ljubljana, katerih narodna pripadnost je neznana glede na narodno pripadnost partnerja

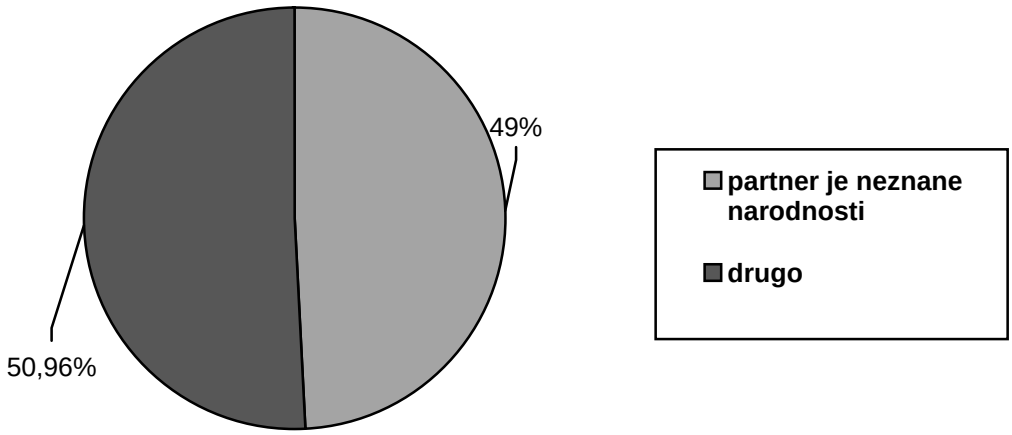

Tabela 146: Narodna pripadnost moža/partnerja prebivalk Mestne občine Ljubljana, katerih narodna pripadnost je neznana

narodna pripadnost moža / partnerja	*skupaj*	neznana narodna pripadnost
SKUPAJ	**57201**	**1988**
Slovenec	41383	694
Italijan	26	*
Madžar	73	*
Rom	54	*
Albanec	261	5
Bošnjak	1416	36
Črnogorec	304	11
Hrvat	2379	49
Makedonec	280	10
Musliman	674	11
Srb	3775	99
drugače narodno opredeljen	320	11
Bosanec	516	8
regionalno opredeljen ali Jugoslovan	76	*
narodno neopredeljen	623	21
ni želel odgovoriti	1891	53
neznano	3150	975

* V skladu z navodili Statističnega urada RS, je bilo treba zakriti vse podatke v povezavi z narodno pripadnostjo, če je bilo v posamezni celici 3 ali manj enot.
Vir: Statistični urad Republike Slovenije, 2002

Graf 125: Prebivalke Mestne občine Ljubljana neznane narodnosti katerih partner se je opredelil drugače

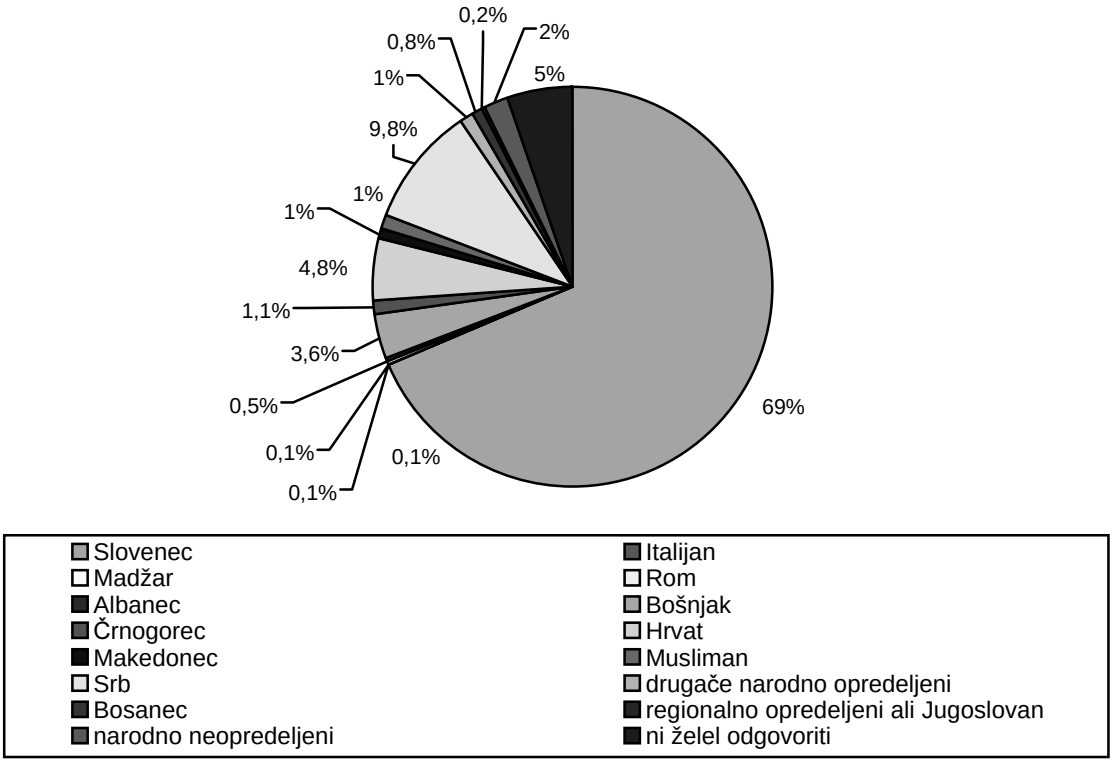

Zanimiva je tudi analiza tipa družine tedaj, ko se kot konstanto obravnava narodno pripadnost moških**.** Te relacije so prikazane v naslednjih grafih.

Graf 126: Prebivalci Mestne občine Ljubljana opredeljeni kot Slovenci glede na narodno strukturo partnerke / žene

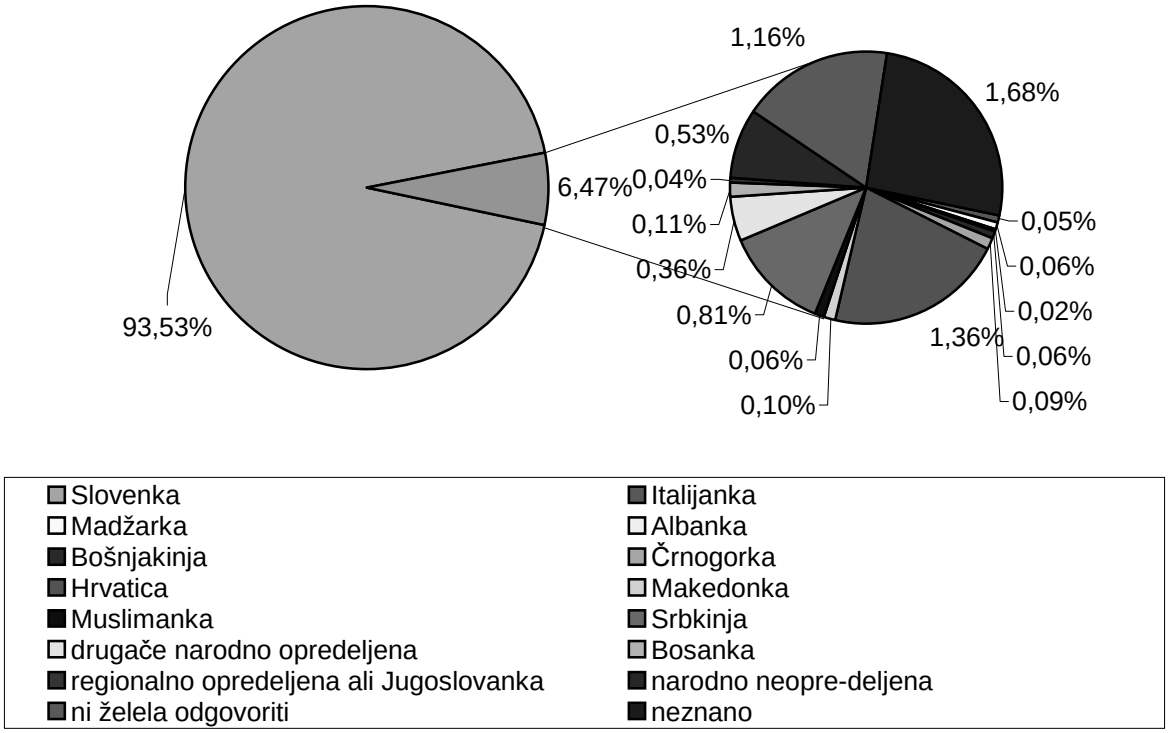

Tabela 147: Prebivalci Mestne občine Ljubljana opredeljeni kot Slovenci glede na narodno strukturo partnerke / žene

narodna pripadnost moža / partnerja	*skupaj*	*Slovenec*
SKUPAJ	**57201**	**41383**
Slovenka	44071	38704
Italijanka	30	19
Madžarka	53	25
Romkinja	44	0
Albanka	167	7
Bošnjakinja	1184	24
Črnogorka	180	39
Hrvatica	1967	564
Makedonka	201	40
Muslimanka	680	24
Srbkinja	3098	334
drugače narodno opredeljena	293	147
Bosanka	589	45
regionalno opredeljena ali Jugoslovanka	45	15
narodno neopredeljena	714	220
ni želela odgovoriti	1897	482
neznano	1988	694

Vir: Statistični urad Republike Slovenije, 2002

Graf 127: Prebivalci Mestne občine Ljubljana opredeljeni kot Italijani glede na narodno strukturo partnerke / žene

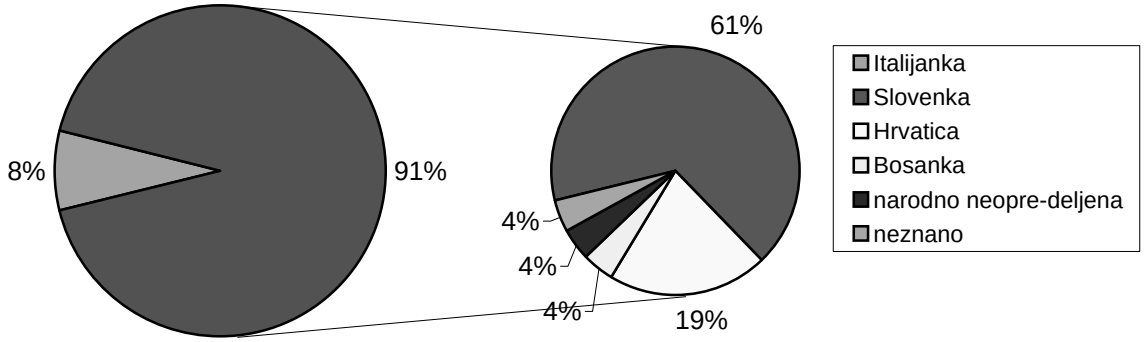

Tabela 148: Prebivalci Mestne občine Ljubljana opredeljeni kot Italijani glede na narodno strukturo partnerke / žene

narodna pripadnost moža / partnerja	*skupaj*	*Italijan*
SKUPAJ	**57201**	**26**
Slovenka	44071	16
Italijanka	30	*
Madžarka	53	0
Romkinja	44	0
Albanka	167	0
Bošnjakinja	1184	0
Črnogorka	180	0
Hrvatica	1967	5
Makedonka	201	0
Muslimanka	680	0
Srbkinja	3098	0
drugače narodno opredeljena	293	0
Bosanka	589	*
regionalno opredeljena ali Jugoslovanka	45	0
narodno neopredeljena	714	*
ni želela odgovoriti	1897	0
neznano	1988	*

* V skladu z navodili Statističnega urada RS, je bilo treba zakriti vse podatke v povezavi z narodno pripadnostjo, če je bilo v posamezni celici 3 ali manj enot.
Vir: Statistični urad Republike Slovenije, 2002

Graf 128: Prebivalci Mestne občine Ljubljana opredeljeni kot Madžari glede na narodno strukturo partnerke / žene

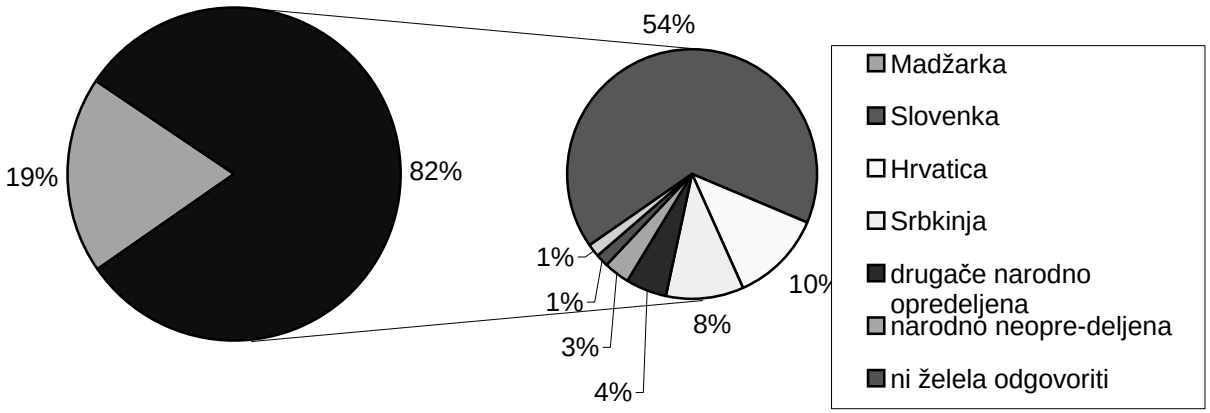

Tabela 149: Prebivalci Mestne občine Ljubljana opredeljeni kot Madžari glede na narodno strukturo partnerke / žene

narodna pripadnost moža / partnerja	*skupaj*	*Madžari*
SKUPAJ	**57201**	**73**
Slovenka	44071	39
Italijanka	30	0
Madžarka	53	14
Romkinja	44	0
Albanka	167	0
Bošnjakinja	1184	0
Črnogorka	180	0
Hrvatica	1967	7
Makedonka	201	0
Muslimanka	680	0
Srbkinja	3098	6
drugače narodno opredeljena	293	*
Bosanka	589	0
regionalno opredeljena ali Jugoslovanka	45	0
narodno neopredeljena	714	*
ni želela odgovoriti	1897	*
neznano	1988	*

* V skladu z navodili Statističnega urada RS, je bilo treba zakriti vse podatke v povezavi z narodno pripadnostjo, če je bilo v posamezni celici 3 ali manj enot.
Vir: Statistični urad Republike Slovenije, 2002

Graf 129: Prebivalci Mestne občine Ljubljana opredeljeni kot Romi glede na narodno strukturo partnerke / žene

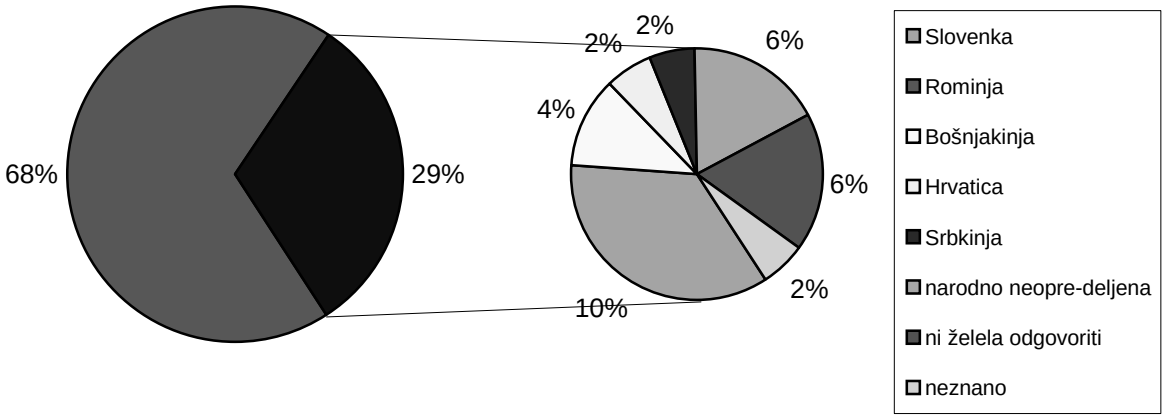

Tabela 150: Prebivalci Mestne občine Ljubljana opredeljeni kot Romi glede na narodno strukturo partnerke / žene

narodna pripadnost moža / partnerja	*skupaj*	*Romi*
SKUPAJ	**57201**	**54**
Slovenka	44071	6
Italijanka	30	0
Madžarka	53	0
Romkinja	44	37
Albanka	167	0
Bošnjakinja	1184	*
Črnogorka	180	0
Hrvatica	1967	*
Makedonka	201	0
Muslimanka	680	0
Srbkinja	3098	*
drugače narodno opredeljena	293	0
Bosanka	589	0
regionalno opredeljena ali Jugoslovanka	45	0
narodno neopredeljena	714	*
ni želela odgovoriti	1897	*
neznano	1988	*

* V skladu z navodili Statističnega urada RS, je bilo treba zakriti vse podatke v povezavi z narodno pripadnostjo, če je bilo v posamezni celici 3 ali manj enot.
Vir: Statistični urad Republike Slovenije, 2002

Graf 130: Prebivalci Mestne občine Ljubljana opredeljeni kot Albanci glede na narodno strukturo partnerke / žene

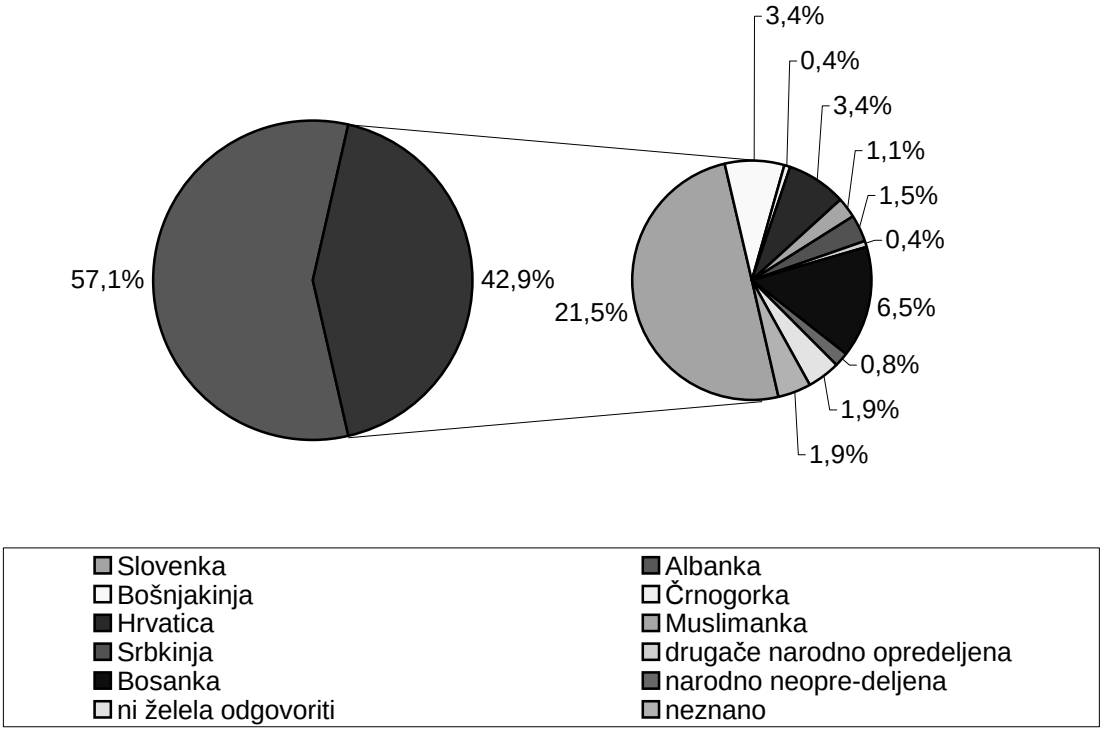

Tabela 151: Prebivalci Mestne občine Ljubljana opredeljeni kot Albanci glede na narodno strukturo partnerke / žene

narodna pripadnost moža / partnerja	*skupaj*	*Albanci*
SKUPAJ	**57201**	**261**
Slovenka	44071	56
Italijanka	30	0
Madžarka	53	0
Romkinja	44	0
Albanka	167	149
Bošnjakinja	1184	9
Črnogorka	180	*
Hrvatica	1967	9
Makedonka	201	0
Muslimanka	680	*
Srbkinja	3098	4
drugače narodno opredeljena	293	*
Bosanka	589	17
regionalno opredeljena ali Jugoslovanka	45	0
narodno neopredeljena	714	*
ni želela odgovoriti	1897	5
neznano	1988	5

* V skladu z navodili Statističnega urada RS, je bilo treba zakriti vse podatke v povezavi z narodno pripadnostjo, če je bilo v posamezni celici 3 ali manj enot.
Vir: Statistični urad Republike Slovenije, 2002

Graf 131: Prebivalci Mestne občine Ljubljana opredeljeni kot Bošnjaki glede na narodno strukturo partnerke / žene

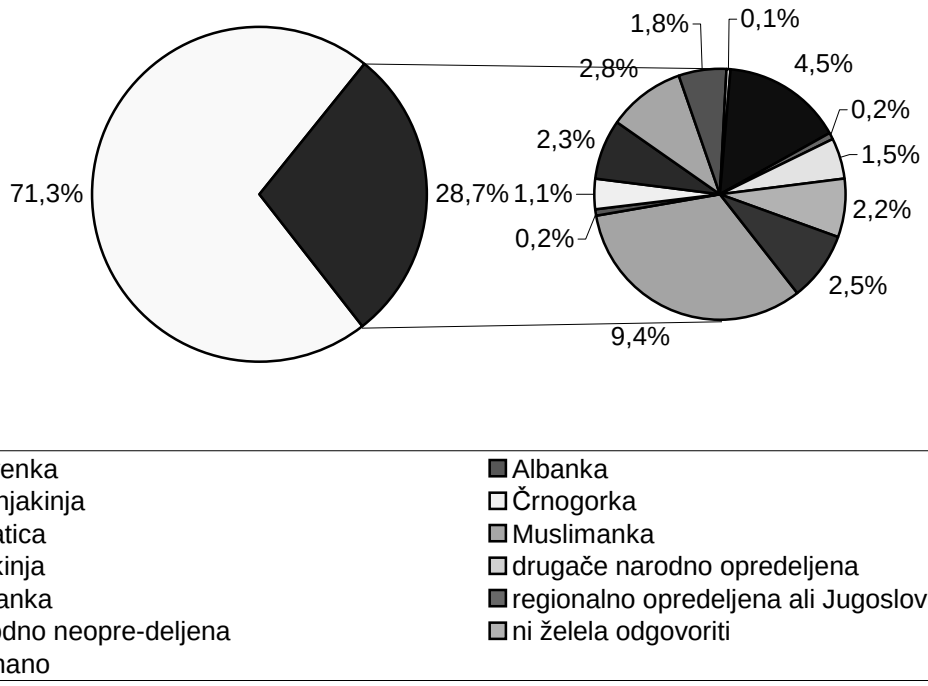

Tabela 152: Prebivalci Mestne občine Ljubljana opredeljeni kot Bošnjaki glede na narodno strukturo partnerke / žene

narodna pripadnost moža / partnerja	*skupaj*	*Bošnjaki*
SKUPAJ	**57201**	**1416**
Slovenka	44071	133
Italijanka	30	0
Madžarka	53	0
Romkinja	44	0
Albanka	167	*
Bošnjakinja	1184	1010
Črnogorka	180	16
Hrvatica	1967	32
Makedonka	201	0
Muslimanka	680	40
Srbkinja	3098	25
drugače narodno opredeljena	293	*
Bosanka	589	64
regionalno opredeljena ali Jugoslovanka	45	*
narodno neopredeljena	714	21
ni želela odgovoriti	1897	31
neznano	1988	36

* V skladu z navodili Statističnega urada RS, je bilo treba zakriti vse podatke v povezavi z narodno pripadnostjo, če je bilo v posamezni celici 3 ali manj enot.
Vir: Statistični urad Republike Slovenije, 2002

Graf 132: Prebivalci Mestne občine Ljubljana opredeljeni kot Črnogorci glede na narodno strukturo partnerke / žene

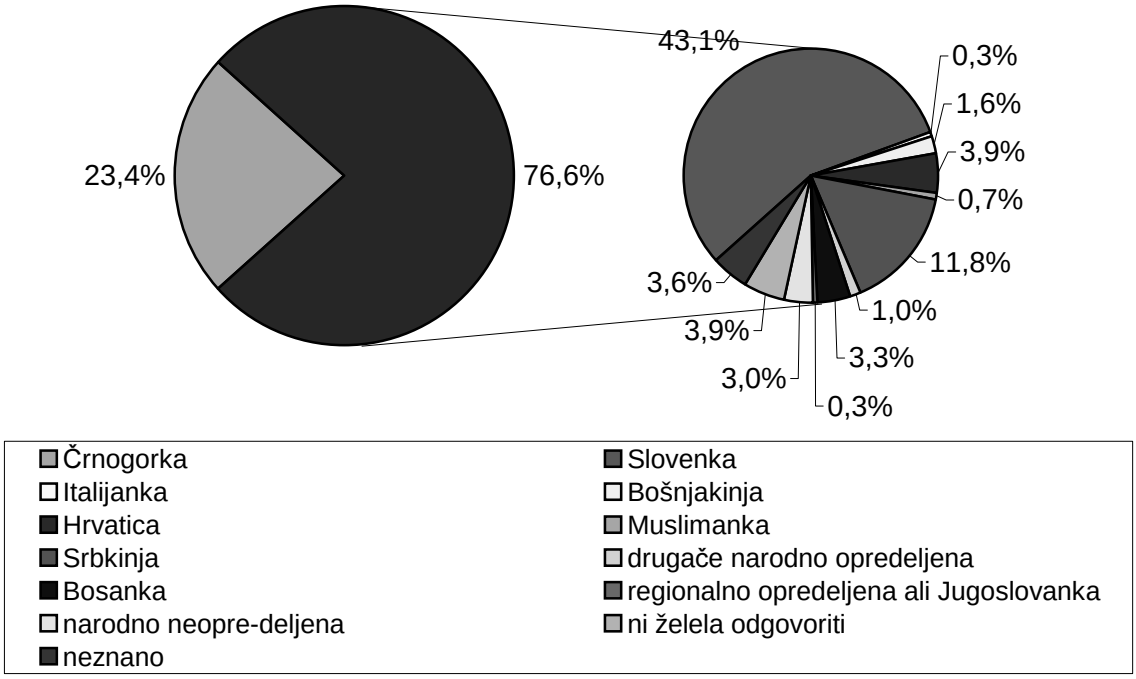

Tabela 153: Prebivalci Mestne občine Ljubljana opredeljeni kot Črnogorci glede na narodno strukturo partnerke / žene

narodna pripadnost moža / partnerja	*skupaj*	*Črnogorci*
SKUPAJ	**57201**	**304**
Slovenka	44071	131
Italijanka	30	*
Madžarka	53	0
Romkinja	44	0
Albanka	167	0
Bošnjakinja	1184	5
Črnogorka	180	71
Hrvatica	1967	12
Makedonka	201	0
Muslimanka	680	*
Srbkinja	3098	36
drugače narodno opredeljena	293	*
Bosanka	589	10
regionalno opredeljena ali Jugoslovanka	45	*
narodno neopredeljena	714	9
ni želela odgovoriti	1897	12
neznano	1988	11

* V skladu z navodili Statističnega urada RS, je bilo treba zakriti vse podatke v povezavi z narodno pripadnostjo, če je bilo v posamezni celici 3 ali manj enot.
Vir: Statistični urad Republike Slovenije, 2002

Graf 133: Prebivalci Mestne občine Ljubljana opredeljeni kot Hrvati glede na narodno strukturo partnerke / žene

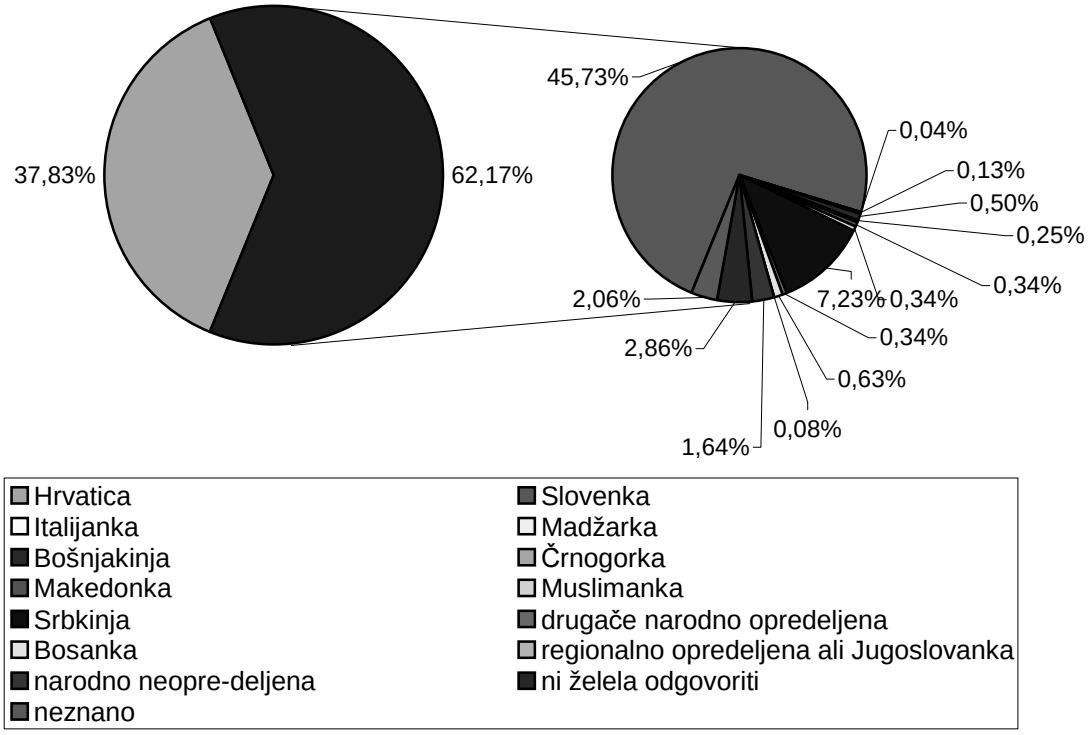

Tabela 154: Prebivalci Mestne občine Ljubljana opredeljeni kot Hrvati glede na narodno strukturo partnerke / žene

narodna pripadnost moža / partnerja	*skupaj*	*Hrvati*
SKUPAJ	**57201**	**2379**
Slovenka	44071	1088
Italijanka	30	*
Madžarka	53	*
Romkinja	44	0
Albanka	167	0
Bošnjakinja	1184	12
Črnogorka	180	6
Hrvatica	1967	900
Makedonka	201	8
Muslimanka	680	8
Srbkinja	3098	172
drugače narodno opredeljena	293	8
Bosanka	589	15
regionalno opredeljena ali Jugoslovanka	45	*
narodno neopredeljena	714	39
ni želela odgovoriti	1897	68
neznano	1988	49

* V skladu z navodili Statističnega urada RS, je bilo treba zakriti vse podatke v povezavi z narodno pripadnostjo, če je bilo v posamezni celici 3 ali manj enot.
Vir: Statistični urad Republike Slovenije, 2002

Graf 134: Prebivalci Mestne občine Ljubljana opredeljeni kot Makedonci glede na narodno strukturo partnerke / žene

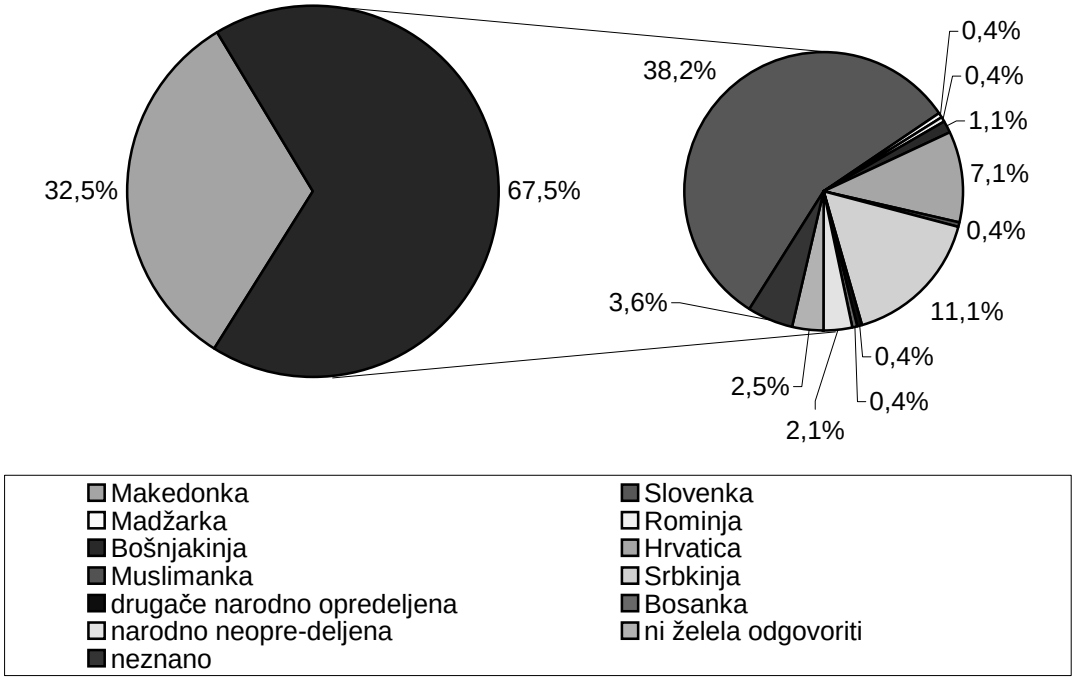

Tabela 155: Prebivalci Mestne občine Ljubljana opredeljeni kot Makedonci glede na narodno strukturo partnerke / žene

narodna pripadnost moža / partnerja	*skupaj*	*Makedonci*
SKUPAJ	**57201**	**280**
Slovenka	44071	107
Italijanka	30	0
Madžarka	53	*
Romkinja	44	*
Albanka	167	0
Bošnjakinja	1184	*
Črnogorka	180	0
Hrvatica	1967	20
Makedonka	201	91
Muslimanka	680	*
Srbkinja	3098	31
drugače narodno opredeljena	293	*
Bosanka	589	*
regionalno opredeljena ali Jugoslovanka	45	0
narodno neopredeljena	714	6
ni želela odgovoriti	1897	7
neznano	1988	10

* V skladu z navodili Statističnega urada RS, je bilo treba zakriti vse podatke v povezavi z narodno pripadnostjo, če je bilo v posamezni celici 3 ali manj enot.
Vir: Statistični urad Republike Slovenije, 2002

Graf 135: Prebivalci Mestne občine Ljubljana opredeljeni kot Muslimani glede na narodno strukturo partnerke / žene

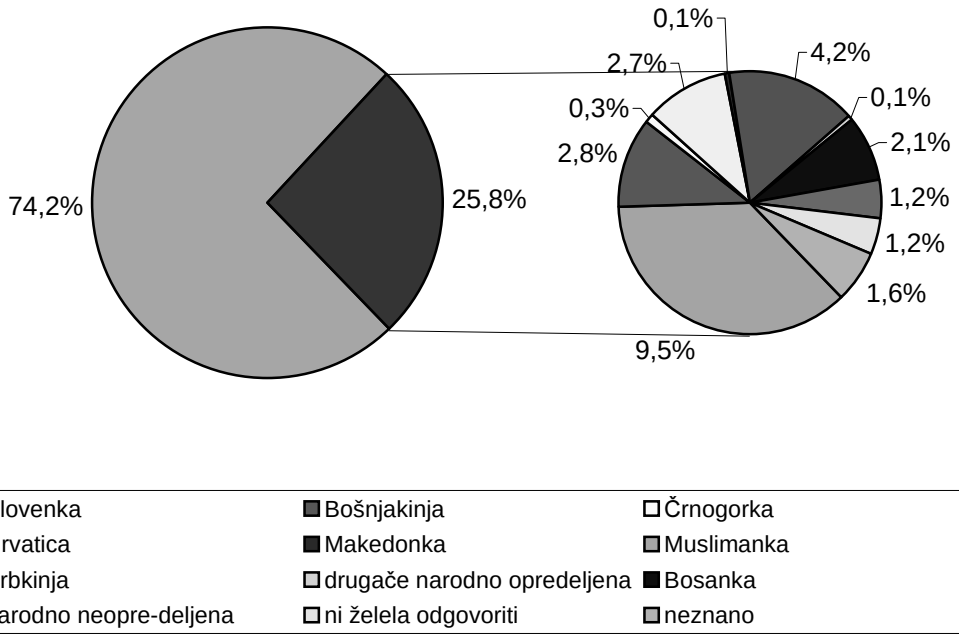

Tabela 156: Prebivalci Mestne občine Ljubljana opredeljeni kot Muslimani glede na narodno strukturo partnerke / žene

narodna pripadnost moža / partnerja	*skupaj*	*Muslimani*
SKUPAJ	**57201**	**674**
Slovenka	44071	64
Italijanka	30	0
Madžarka	53	0
Romkinja	44	0
Albanka	167	0
Bošnjakinja	1184	19
Črnogorka	180	*
Hrvatica	1967	18
Makedonka	201	*
Muslimanka	680	500
Srbkinja	3098	28
drugače narodno opredeljena	293	*
Bosanka	589	14
regionalno opredeljena ali Jugoslovanka	45	0
narodno neopredeljena	714	8
ni želela odgovoriti	1897	8
neznano	1988	11

* V skladu z navodili Statističnega urada RS, je bilo treba zakriti vse podatke v povezavi z narodno pripadnostjo, če je bilo v posamezni celici 3 ali manj enot.
Vir: Statistični urad Republike Slovenije, 2002

Graf 136: Prebivalci Mestne občine Ljubljana opredeljeni kot Srbi glede na narodno strukturo partnerke / žene

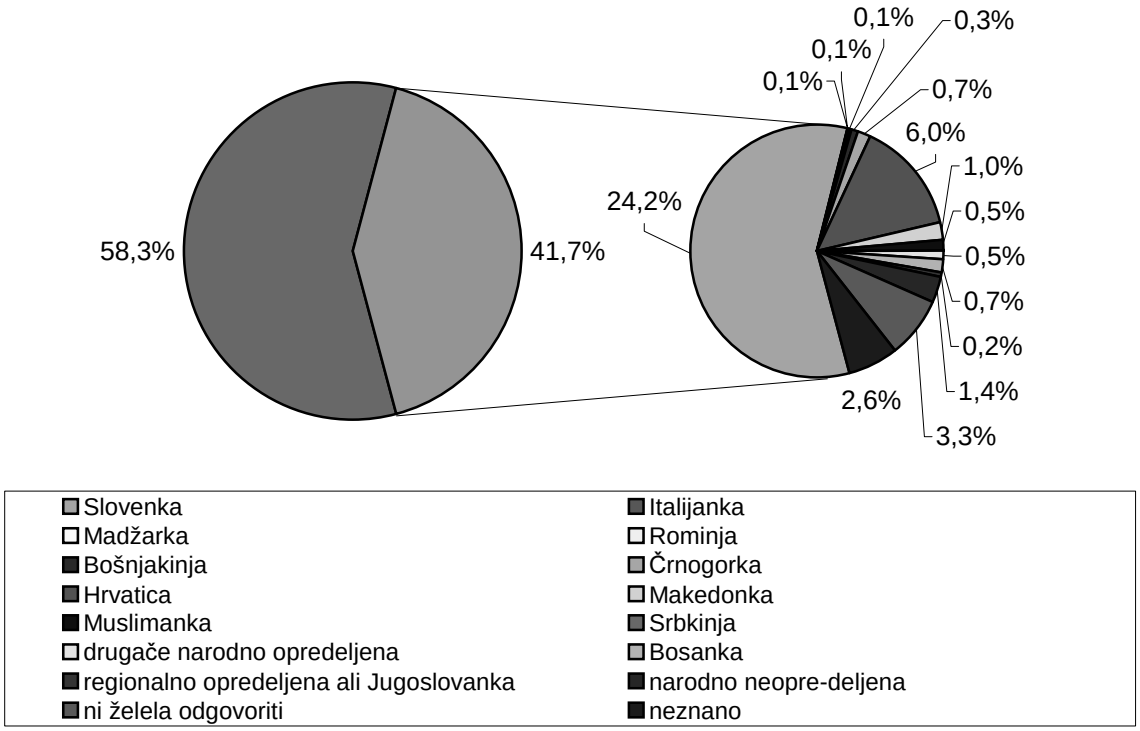

Tabela 157: Prebivalci Mestne občine Ljubljana opredeljeni kot Srbi glede na narodno strukturo partnerke / žene

narodna pripadnost moža / partnerja	*skupaj*	*Srbi*
SKUPAJ	**57201**	**3775**
Slovenka	44071	912
Italijanka	30	*
Madžarka	53	5
Romkinja	44	*
Albanka	167	0
Bošnjakinja	1184	12
Črnogorka	180	28
Hrvatica	1967	227
Makedonka	201	36
Muslimanka	680	20
Srbkinja	3098	2202
drugače narodno opredeljena	293	20
Bosanka	589	26
regionalno opredeljena ali Jugoslovanka	45	*
narodno neopredeljena	714	54
ni želela odgovoriti	1897	124
neznano	1988	99

* V skladu z navodili Statističnega urada RS, je bilo treba zakriti vse podatke v povezavi z narodno pripadnostjo, če je bilo v posamezni celici 3 ali manj enot.
Vir: Statistični urad Republike Slovenije, 2002

Graf 137: Prebivalci Mestne občine Ljubljana drugače narodno opredeljeni glede na narodno strukturo partnerke / žene

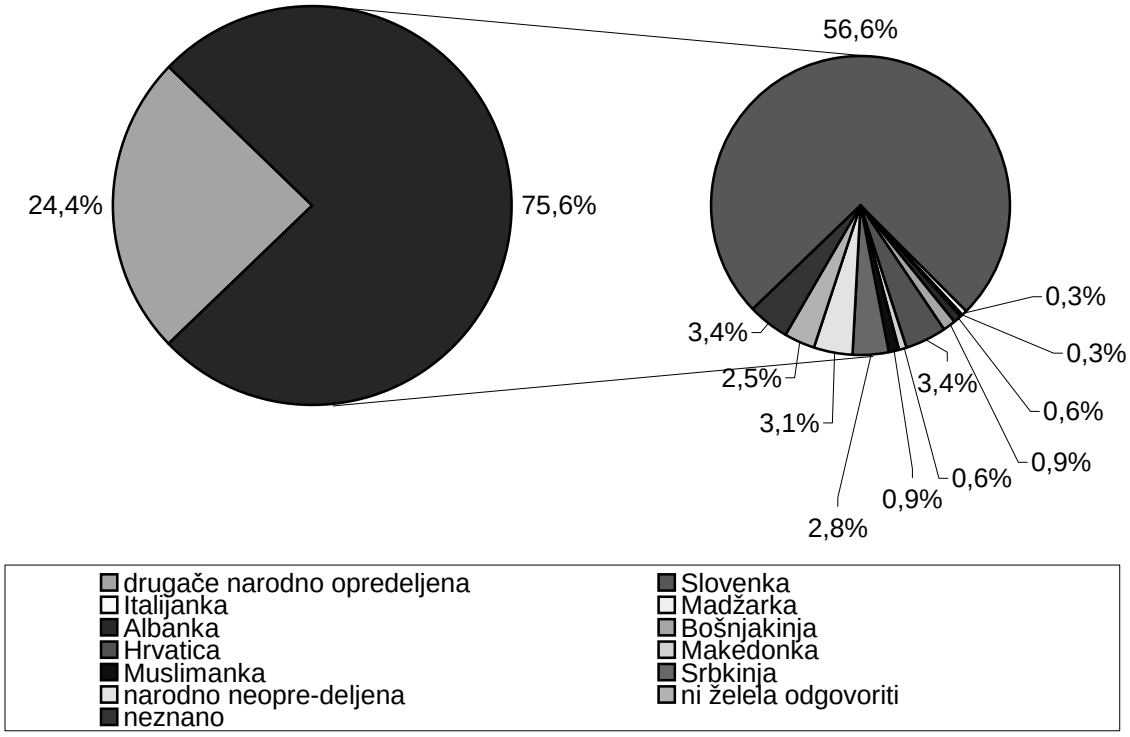

Tabela 158: Prebivalci Mestne občine Ljubljana drugače narodno opredeljeni glede na narodno strukturo partnerke / žene

narodna pripadnost moža / partnerja	*skupaj*	*drugače narodno opredeljeni*
SKUPAJ	**57201**	**320**
Slovenka	44071	181
Italijanka	30	*
Madžarka	53	*
Romkinja	44	0
Albanka	167	*
Bošnjakinja	1184	*
Črnogorka	180	0
Hrvatica	1967	11
Makedonka	201	*
Muslimanka	680	*
Srbkinja	3098	9
drugače narodno opredeljena	293	78
Bosanka	589	0
regionalno opredeljena ali Jugoslovanka	45	0
narodno neopredeljena	714	10
ni želela odgovoriti	1897	8
neznano	1988	11

* V skladu z navodili Statističnega urada RS, je bilo treba zakriti vse podatke v povezavi z narodno pripadnostjo, če je bilo v posamezni celici 3 ali manj enot.
Vir: Statistični urad Republike Slovenije, 2002

Graf 138: Prebivalci Mestne občine Ljubljana opredeljeni kot Bosanci glede na narodno strukturo partnerke / žene

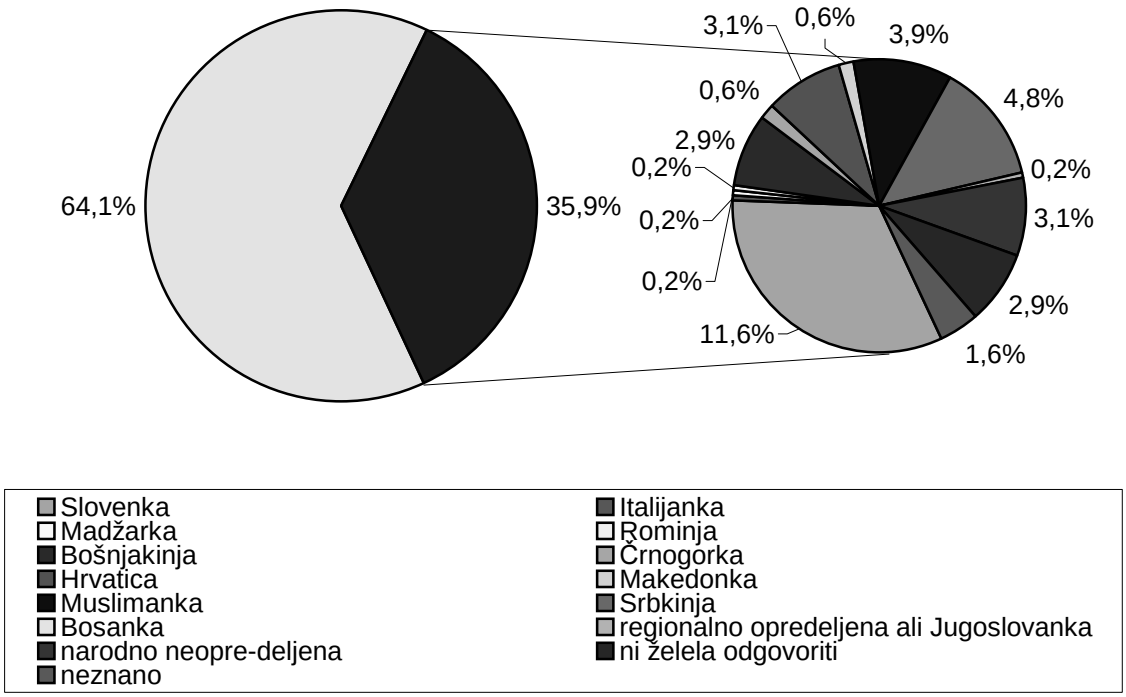

Tabela 159: Prebivalci Mestne občine Ljubljana opredeljeni kot Bosanci glede na narodno strukturo partnerke / žene

narodna pripadnost moža / partnerja	*skupaj*	*Bosanci*
SKUPAJ	**57201**	**516**
Slovenka	44071	60
Italijanka	30	*
Madžarka	53	*
Romkinja	44	*
Albanka	167	0
Bošnjakinja	1184	15
Črnogorka	180	*
Hrvatica	1967	16
Makedonka	201	*
Muslimanka	680	20
Srbkinja	3098	25
drugače narodno opredeljena	293	0
Bosanka	589	331
regionalno opredeljena ali Jugoslovanka	45	*
narodno neopredeljena	714	16
ni želela odgovoriti	1897	15
neznano	1988	8

* V skladu z navodili Statističnega urada RS, je bilo treba zakriti vse podatke v povezavi z narodno pripadnostjo, če je bilo v posamezni celici 3 ali manj enot.
Vir: Statistični urad Republike Slovenije, 2002

Graf 139: Prebivalci Mestne občine Ljubljana regionalno opredeljeni ali opredeljeni kot Jugoslovani glede na narodno strukturo partnerke / žene

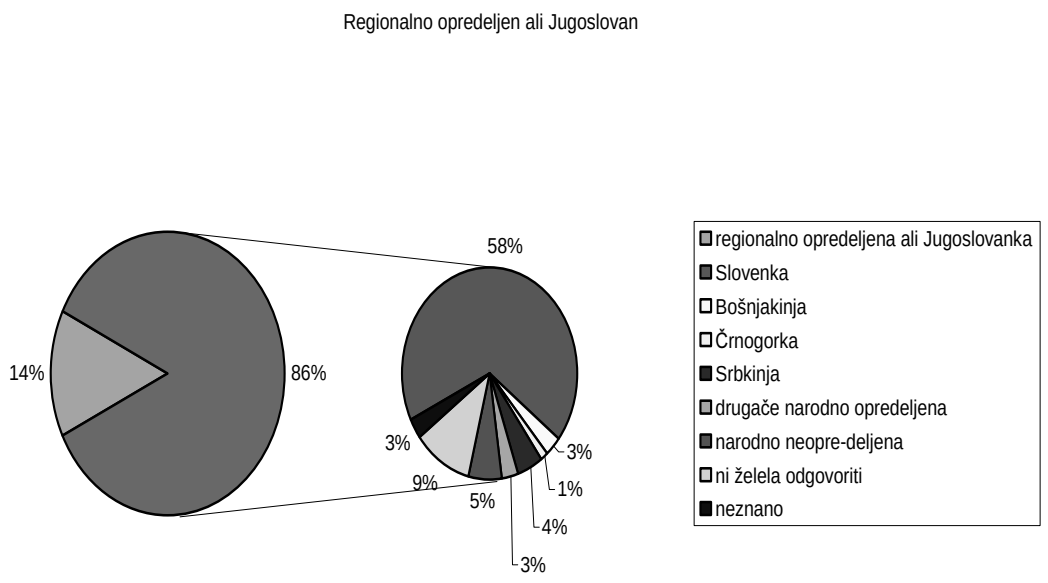

Tabela 160: Prebivalci Mestne občine Ljubljana regionalno opredeljeni ali opredeljeni kot Jugoslovani glede na narodno strukturo partnerke / žene

narodna pripadnost moža / partnerja	*skupaj*	*regionalno opredeljeni ali opredeljeni kot Jugoslovan*
SKUPAJ	**57201**	**76**
Slovenka	44071	44
Italijanka	30	0
Madžarka	53	0
Romkinja	44	0
Albanka	167	0
Bošnjakinja	1184	*
Črnogorka	180	*
Hrvatica	1967	0
Makedonka	201	0
Muslimanka	680	0
Srbkinja	3098	*
drugače narodno opredeljena	293	0
Bosanka	589	*
regionalno opredeljena ali Jugoslovanka	45	0
narodno neopredeljena	714	11
ni želela odgovoriti	1897	4
neznano	1988	7

* V skladu z navodili Statističnega urada RS, je bilo treba zakriti vse podatke v povezavi z narodno pripadnostjo, če je bilo v posamezni celici 3 ali manj enot.
Vir: Statistični urad Republike Slovenije, 2002

Graf 140: Prebivalci Mestne občine Ljubljana narodno neopredeljeni glede na narodno strukturo partnerke / žene

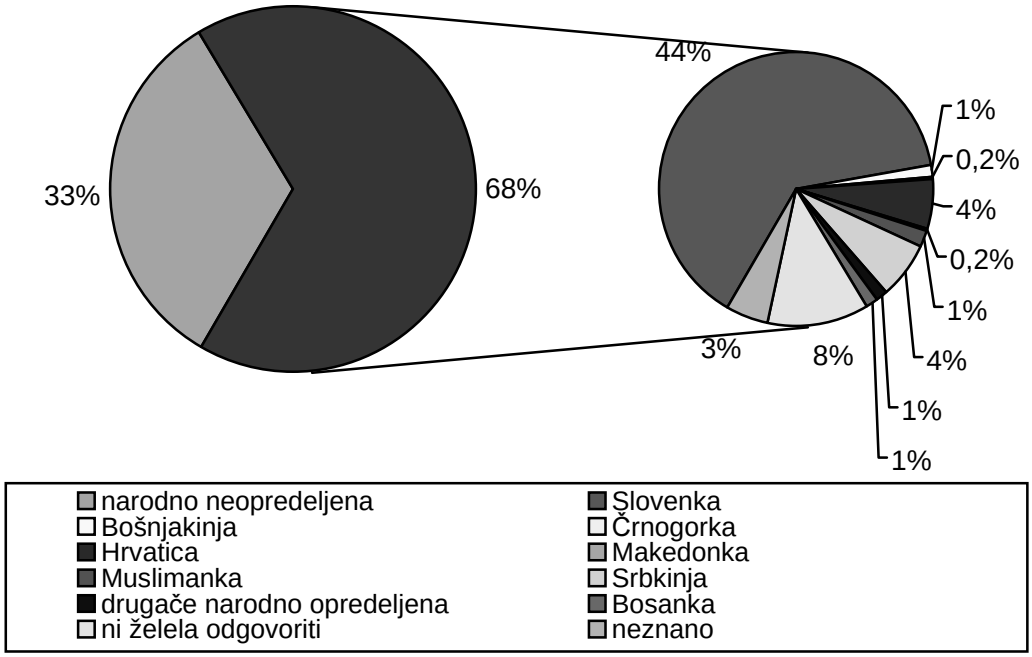

Tabela 161: Prebivalci Mestne občine Ljubljana, ki so narodno neopredeljeni glede na narodno strukturo partnerke / žene

narodna pripadnost moža / partnerja	*skupaj*	*narodno neopredeljeni*
SKUPAJ	**57201**	**623**
Slovenka	44071	266
Italijanka	30	0
Madžarka	53	0
Romkinja	44	0
Albanka	167	0
Bošnjakinja	1184	6
Črnogorka	180	*
Hrvatica	1967	25
Makedonka	201	*
Muslimanka	680	8
Srbkinja	3098	28
drugače narodno opredeljena	293	6
Bosanka	589	*
regionalno opredeljena ali Jugoslovanka	45	0
narodno neopredeljena	714	206
ni želela odgovoriti	1897	50
neznano	1988	21

* V skladu z navodili Statističnega urada RS, je bilo treba zakriti vse podatke v povezavi z narodno pripadnostjo, če je bilo v posamezni celici 3 ali manj enot.
Vir: Statistični urad Republike Slovenije, 2002

Graf 141: Prebivalci Mestne občine Ljubljana, ki niso želeli odgovoriti na vprašanje o narodni pripadnosti glede na narodno strukturo partnerke / žene

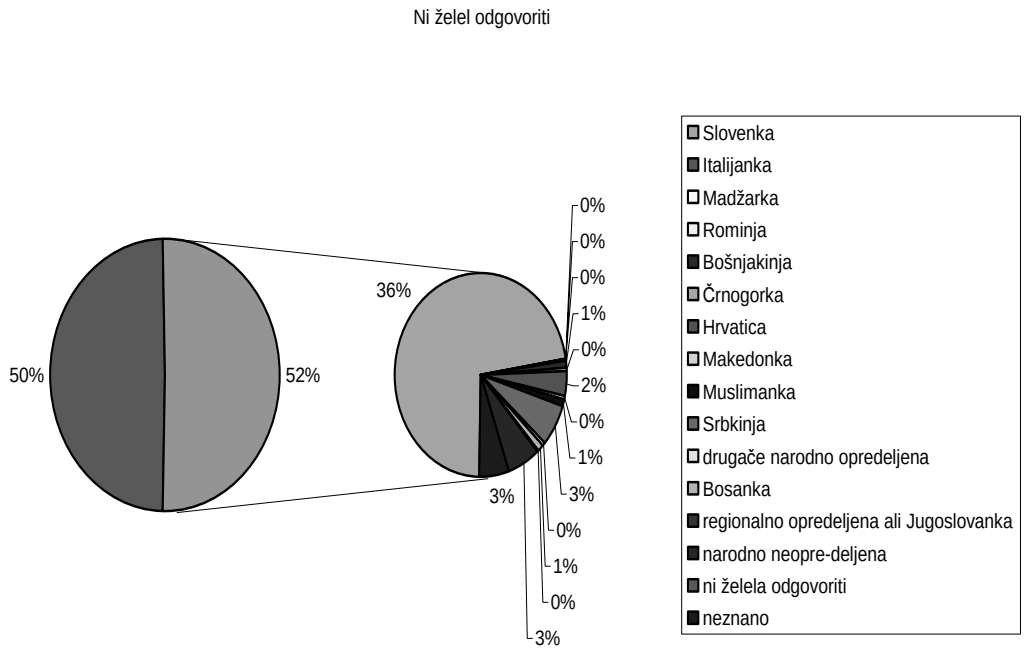

Tabela 162: Prebivalci Mestne občine Ljubljana, ki niso želeli odgovoriti na vprašanje o narodni pripadnosti glede na narodno strukturo partnerke / žene

narodna pripadnost moža / partnerja	*skupaj*	*tisti, ki niso želeli odgovoriti na vprašanje o narodni pripadnosti*
SKUPAJ	**57201**	**1891**
Slovenka	44071	689
Italijanka	30	*
Madžarka	53	*
Romkinja	44	*
Albanka	167	0
Bošnjakinja	1184	11
Črnogorka	180	*
Hrvatica	1967	39
Makedonka	201	5
Muslimanka	680	11
Srbkinja	3098	62
drugače narodno opredeljena	293	5
Bosanka	589	12
regionalno opredeljena ali Jugoslovanka	45	*
narodno neopredeljena	714	59
ni želela odgovoriti	1897	936
neznano	1988	53

* V skladu z navodili Statističnega urada RS, je bilo treba zakriti vse podatke v povezavi z narodno pripadnostjo, če je bilo v posamezni celici 3 ali manj enot.
Vir: Statistični urad Republike Slovenije, 2002

Graf 142: Prebivalci Mestne občine Ljubljana, neznane narodne pripadnosti glede na narodno strukturo partnerke / žene

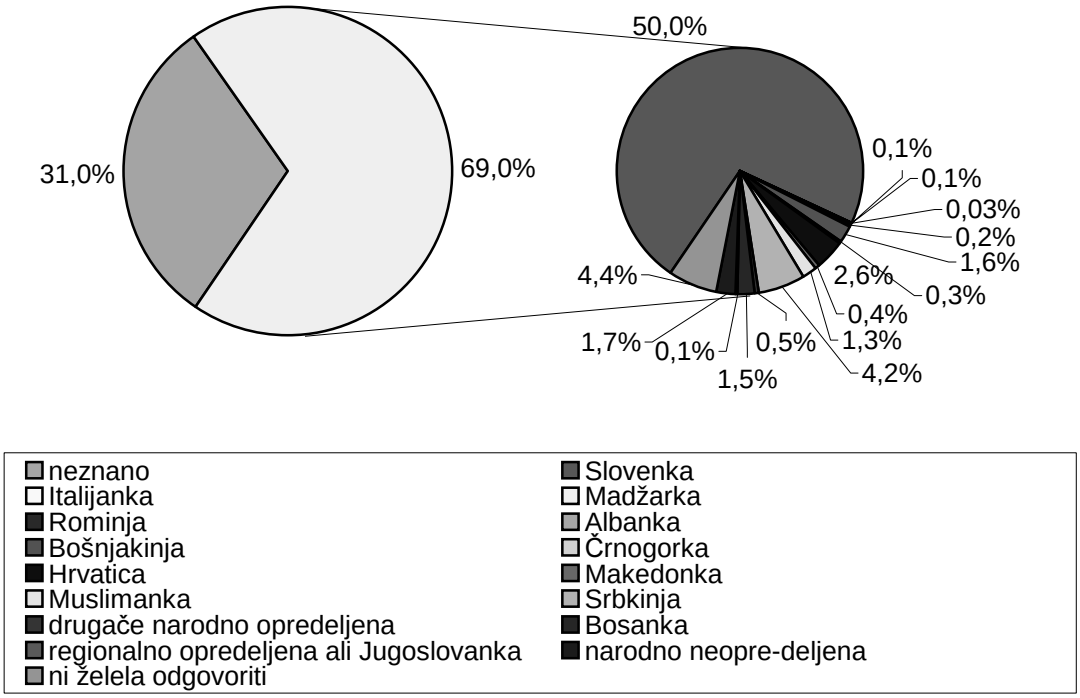

Tabela 163: Prebivalci Mestne občine Ljubljana, neznane narodne pripadnosti glede na narodno strukturo partnerke / žene

narodna pripadnost moža / partnerja	*skupaj*	*neznane narodne pripadnosti*
SKUPAJ	**57201**	**3150**
Slovenka	44071	1575
Italijanka	30	*
Madžarka	53	*
Romkinja	44	*
Albanka	167	6
Bošnjakinja	1184	51
Črnogorka	180	9
Hrvatica	1967	81
Makedonka	201	14
Muslimanka	680	40
Srbkinja	3098	132
drugače narodno opredeljena	293	16
Bosanka	589	48
regionalno opredeljena ali Jugoslovanka	45	4
narodno neopredeljena	714	54
ni želela odgovoriti	1897	140
neznano	1988	975

* V skladu z navodili Statističnega urada RS, je bilo treba zakriti vse podatke v povezavi z narodno pripadnostjo, če je bilo v posamezni celici 3 ali manj enot.
Vir: Statistični urad Republike Slovenije, 2002

Posebno podpoglavje analize **družine bi lahko bila tudi rodnost žensk**, pripadnic različnih narodov. Pri obravnavanju problema **rodnosti** priseljenega prebivalstva

> ni glavni problem dostopnost kvantitativnih podatkov, pač pa metodološka neustreznost oziroma nedoslednost virov (popis in statistika rojstev), ki ne omogoča ločevanja rodnosti v izvornem območju ter rodnosti v novem, priseljenskem okolju. Če izračunavamo rodnost iz popisnih podatkov, so v številu živorojenih otrok zajeta tudi rojstva pred priselitvijo v Slovenijo. Ker se je pomemben delež žensk v Slovenijo priselil šele po rojstvu prvega oziroma celo več otrok, so podatki o rodnosti neavtohtonega prebivalstva v Sloveniji precenjeni. Posamezne ženske so se v Slovenijo priselile celo po koncu svojega fertilnega obdobja (zlasti to velja za begunsko populacijo devetdesetih let). (Dolenc 2003: 122).

Kazalniki rodnosti (na nacionalnem nivoju) po posameznih narodnih skupinah žensk, kot jih je mogoče razbrati iz popisa 2002, pokažejo naslednjo sliko:

Tabela 164: Kazalniki rodnosti po narodnostnih skupinah žensk, Slovenija (popis 2002)[19]

narodnost	povprečno število živorojenih otrok na žensko, staro 15+		celotna rodnost		
	vse ženske	priseljene	vse ženske	priseljene	ob priselitvi stare 35+
SKUPAJ	1.55	1.78	2.10	2.03	2.35
Slovenke	1.57	1.79	2.10	1.95	1.94
Albanke	1.96	2.20	3.51	3.55	3.54
Bošnjakinje	1.58	1.91	2.82	2.84	3.22
Črnogorke	1.47	1.78	1.90	1.92	2.05
Hrvatice	1.63	1.81	1.99	2.01	2.32
Makedonke	1.45	1.73	1.95	1.96	1.79
Srbkinje	1.36	1.70	1.81	1.80	1.82
Bosanke	1.60	1.78	2.64	2.69	2.96
neopredeljene	1.16	1.59	1.86	1.87	2.07
nso želele odgovoriti	1.40	1.69	2.01	2.00	2.19

Vir: Statistični urad Republike Slovenije, 2002

[19] Danilo Dolenc: Migracije iz območja nekdanje Jugoslavije v Slovenijo in njih socio-geografski učinki. (Magistrsko delo). Univerza v Ljubljani, FF, 2003, str. 122.

Graf 143: Mestna občina Ljubljana, ženske, stare 15 let ali več, po narodni opredelitvi in številu živorojenih otrok (popis 2002)

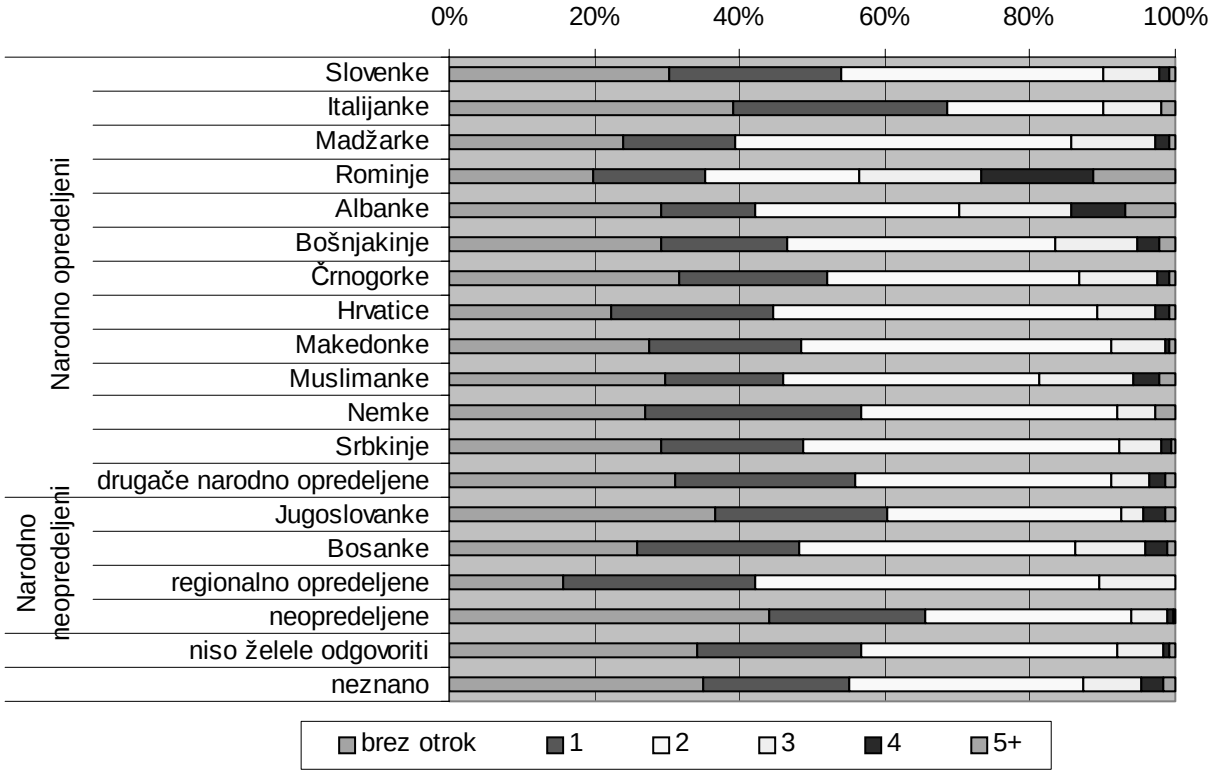

Vir: Statistični urad Republike Slovenije, 2002

Tabela 165: Mestna občina Ljubljana, ženske, stare 15 let ali več, po narodni opredelitvi in številu živorojenih otrok (popis 2002)

število otrok	skupaj	narodno opredeljeni														narodno neopredeljeni					niso želeli odgovoriti	neznano
		skupaj	Slov.	Ita.	Madž.	Romi	Albanci	Bošnjaki	Črnogorci	Hrvati	Maked.	Muslim.	Nemci	Srbi	drugi	skupaj	Jugosl.	Bosanci	region. opred.	neopred.		
SKUPAJ	**121897**	**107986**	**94819**	**51**	**104**	**71**	**258**	**1887**	**330**	**3217**	**334**	**1154**	**37**	**5266**	**458**	**2650**	**68**	**975**	**19**	**1588**	**3886**	**7375**
brez otrok	37321	32430	28793	20	25	14	75	553	105	717	92	344	10	1540	142	983	25	253	*	702	1326	2582
1	27922	24979	22386	15	16	11	34	326	67	721	70	187	11	1021	114	578	16	216	5	341	876	1489
2	44324	39731	34330	11	48	15	72	695	114	1430	143	407	13	2292	161	851	22	371	9	449	1376	2366
3	9220	8207	7108	*	*	12	40	213	*	263	*	150	*	318	25	176	*	94	*	78	243	594
4	2053	1748	1478	*	*	11	19	57	*	60	*	40	*	64	10	43	*	29	*	12	34	228
5+	1057	891	724	*	*	8	18	43	*	26	*	26	*	31	6	19	*	12	0	6	31	116

* V skladu z navodili Statističnega urada RS, je bilo treba zakriti vse podatke v povezavi z narodno pripadnostjo, če je bilo v posamezni celici 3 ali manj enot.
Vir: Statistični urad Republike Slovenije, 2002

2.8 Stanovanjske razmere

Povezava med narodno pripadnostjo in stanovanjskimi razmerami je bila v okviru pričujoče raziskave, torej za potrebe MOL, izdelana prvič. Podobnih statističnih obdelav nimamo niti na nacionalni ravni.

Temeljna značilnost slovenske stanovanjske politike je obsežno individualno lastništvo stanovanjskega fonda. V MOL ni nič drugače. Med etničnimi skupinami so v izraziti prednosti pripadniki večinskega slovenskega naroda; med lastniki ali solastniki je kar 82 odstotkov oseb, ki so se po narodni pripadnosti opredelili kot Slovenci. Visoke deleže lastništva beležijo poleg pripadnikov obeh klasičnih manjšin še Črnogorci (74 odstotkov), Hrvati (75 odstotkov) in Srbi (71 odstotkov). Med pripadniki Bošnjakov, Muslimanov in Bosancev je lastnikov oziroma solastnikov stanovanj med 44 in 48 odstotki, najnižje deleže lastništva dosegajo Albanci. Podatke o korelaciji stanovanjskih razmer in narodne pripadnosti prebivalcev MOL predstavljamo v nadaljevanju.

Graf 144: Prebivalci Mestne občine Ljubljana po narodni pripadnosti opredeljeni kot Slovenci glede na uporabo stanovanja

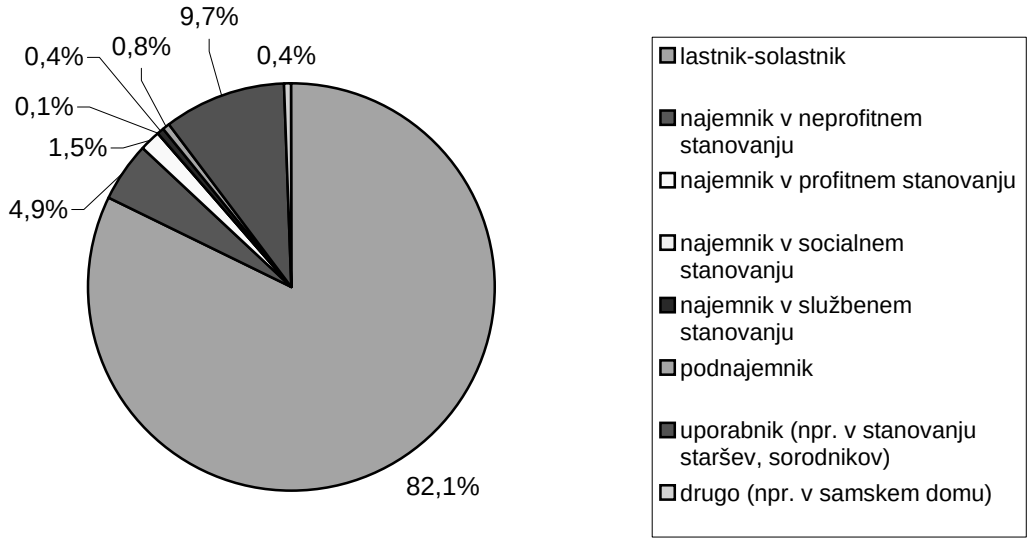

Tabela 166: Prebivalci Mestne občine Ljubljana po narodni pripadnosti opredeljeni kot Slovenci glede na uporabo stanovanja

uporaba stanovanja	skupaj	Slovenci
skupaj	**102646**	**79668**
lastnik-solastnik	80115	65438
najemnik v neprofitnem stanovanju	5767	3920
najemnik v profitnem stanovanju	2171	1187
najemnik v socialnem stanovanju	200	111
najemnik v službenem stanovanju	528	302
podnajemnik	1621	623
uporabnik (npr. v stanovanju staršev, sorodnikov)	9314	7737
drugo (npr. v samskem domu)	2930	350

Vir: Statistični urad Republike Slovenije, 2002

Graf 145: Prebivalci Mestne občine Ljubljana po narodni pripadnosti opredeljeni kot Italijani glede na uporabo stanovanja

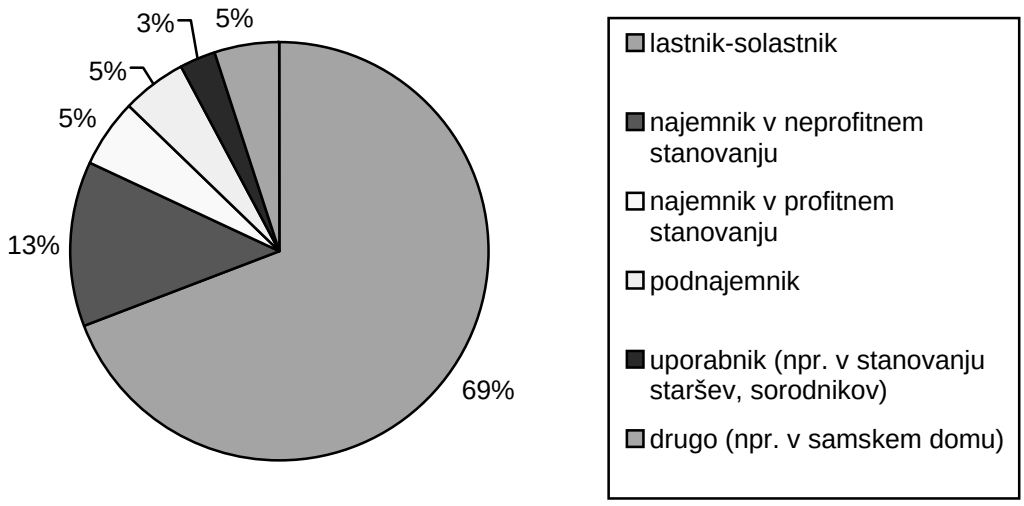

Tabela 167: Prebivalci Mestne občine Ljubljana po narodni pripadnosti opredeljeni kot Italijani glede na uporabo stanovanja

uporaba stanovanja	skupaj	Italijani
skupaj	**102646**	**39**
lastnik-solastnik	80115	27
najemnik v neprofitnem stanovanju	5767	5
najemnik v profitnem stanovanju	2171	*
najemnik v socialnem stanovanju	200	0
najemnik v službenem stanovanju	528	0
podnajemnik	1621	*
uporabnik (npr. v stanovanju staršev, sorodnikov)	9314	*
drugo (npr. v samskem domu)	2930	*

* V skladu z navodili Statističnega urada RS, je bilo treba zakriti vse podatke v povezavi z narodno pripadnostjo, če je bilo v posamezni celici 3 ali manj enot.
Vir: Statistični urad Republike Slovenije, 2002

Graf 146: Prebivalci Mestne občine Ljubljana po narodni pripadnosti opredeljeni kot Madžari glede na uporabo stanovanja

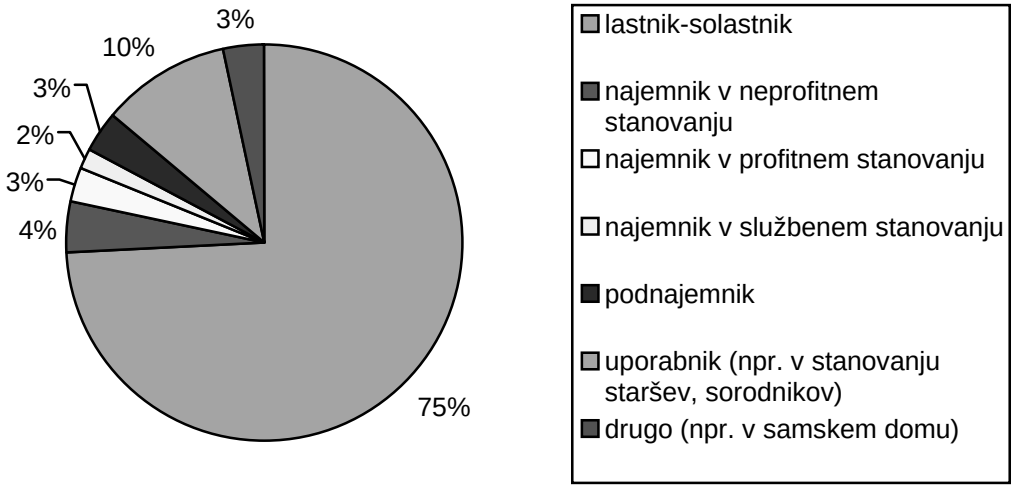

Tabela 168: Prebivalci Mestne občine Ljubljana po narodni pripadnosti opredeljeni kot Madžari glede na uporabo stanovanja

uporaba stanovanja	skupaj	Madžari
skupaj	**102646**	**116**
lastnik-solastnik	80115	86
najemnik v neprofitnem stanovanju	5767	5
najemnik v profitnem stanovanju	2171	*
najemnik v socialnem stanovanju	200	0
najemnik v službenem stanovanju	528	*
podnajemnik	1621	*
uporabnik (npr. v stanovanju staršev, sorodnikov)	9314	12
drugo (npr. v samskem domu)	2930	4

* V skladu z navodili Statističnega urada RS, je bilo treba zakriti vse podatke v povezavi z narodno pripadnostjo, če je bilo v posamezni celici 3 ali manj enot.
Vir: Statistični urad Republike Slovenije, 2002

Graf 147: Prebivalci Mestne občine Ljubljana po narodni pripadnosti opredeljeni kot Romi glede na uporabo stanovanja

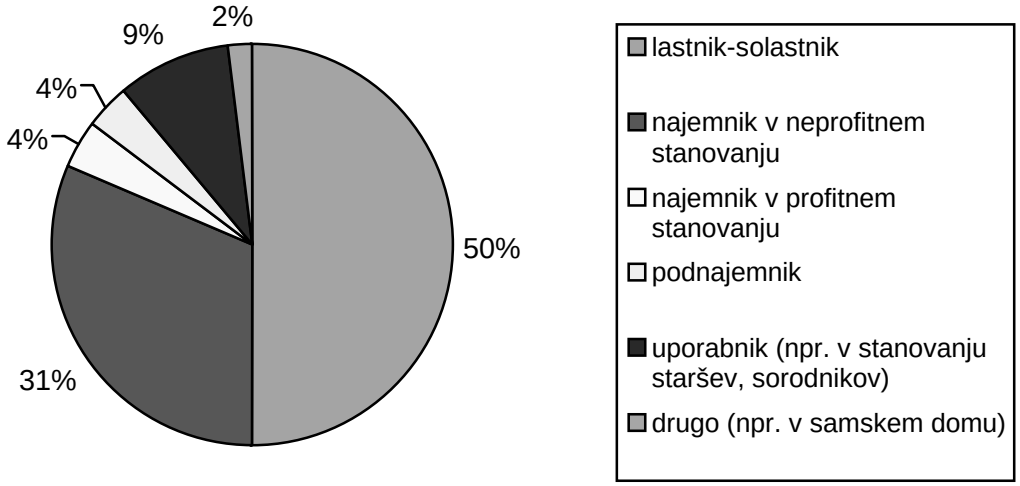

Tabela 169: Prebivalci Mestne občine Ljubljana po narodni pripadnosti opredeljeni kot Romi glede na uporabo stanovanja

uporaba stanovanja	skupaj	Romi
skupaj	**102646**	**54**
lastnik-solastnik	80115	27
najemnik v neprofitnem stanovanju	5767	17
najemnik v profitnem stanovanju	2171	*
najemnik v socialnem stanovanju	200	0
najemnik v službenem stanovanju	528	0
podnajemnik	1621	*
uporabnik (npr. v stanovanju staršev, sorodnikov)	9314	5
drugo (npr. v samskem domu)	2930	*

* V skladu z navodili Statističnega urada RS, je bilo treba zakriti vse podatke v povezavi z narodno pripadnostjo, če je bilo v posamezni celici 3 ali manj enot.
Vir: Statistični urad Republike Slovenije, 2002

Graf 148: Prebivalci Mestne občine Ljubljana po narodni pripadnosti opredeljeni kot Albanci glede na uporabo stanovanja

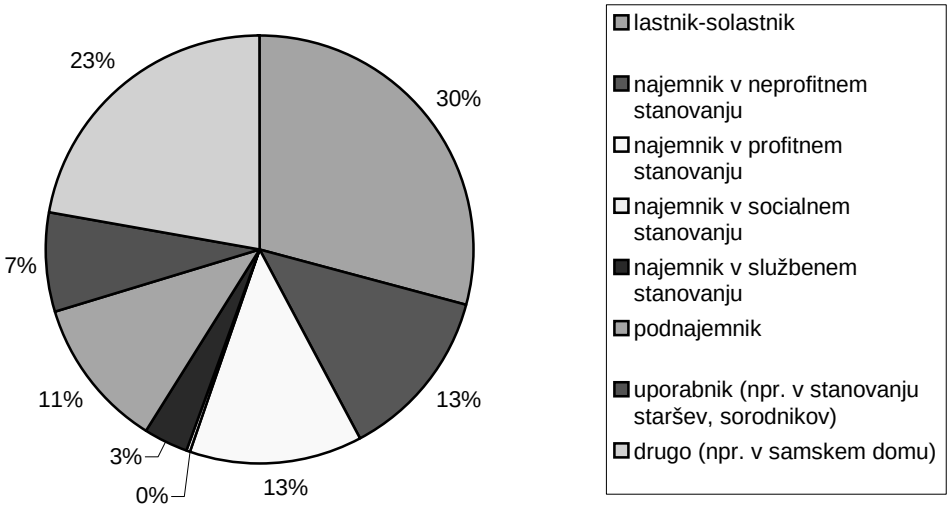

Tabela 170: Prebivalci Mestne občine Ljubljana po narodni pripadnosti opredeljeni kot Albanci glede na uporabo stanovanja

uporaba stanovanja	skupaj	Albanci
skupaj	**102646**	**403**
lastnik-solastnik	80115	118
najemnik v neprofitnem stanovanju	5767	52
najemnik v profitnem stanovanju	2171	53
najemnik v socialnem stanovanju	200	*
najemnik v službenem stanovanju	528	*
podnajemnik	1621	46
uporabnik (npr. v stanovanju staršev, sorodnikov)	9314	*
drugo (npr. v samskem domu)	2930	90

* V skladu z navodili Statističnega urada RS, je bilo treba zakriti vse podatke v povezavi z narodno pripadnostjo, če je bilo v posamezni celici 3 ali manj enot.
Vir: Statistični urad Republike Slovenije, 2002

Graf 149: Prebivalci Mestne občine Ljubljana po narodni pripadnosti opredeljeni kot Bošnjaki glede na uporabo stanovanja

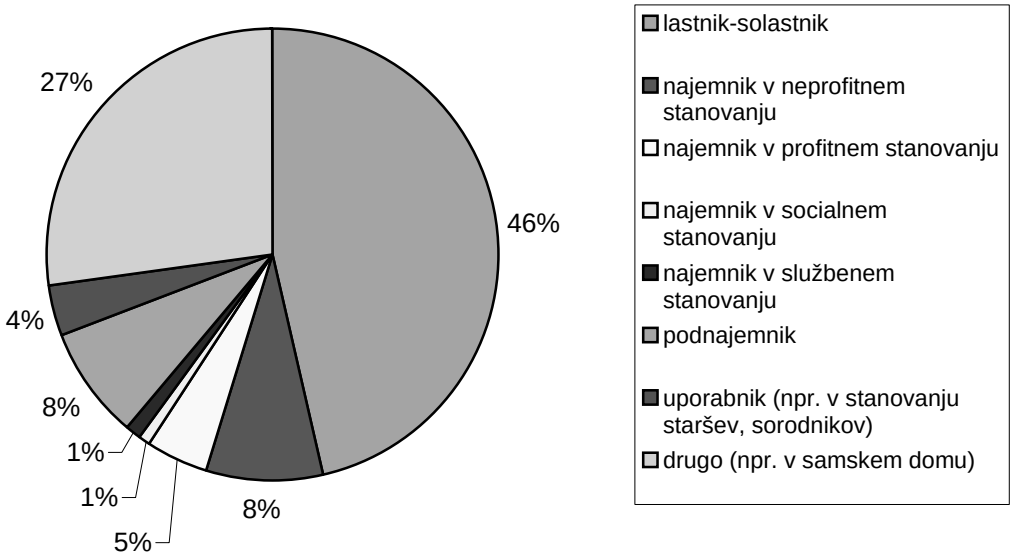

Tabela 171: Prebivalci Mestne občine Ljubljana po narodni pripadnosti opredeljeni kot Bošnjaki glede na uporabo stanovanja

uporaba stanovanja	skupaj	Bošnjaki
skupaj	**102646**	**2187**
lastnik-solastnik	80115	1014
najemnik v neprofitnem stanovanju	5767	183
najemnik v profitnem stanovanju	2171	99
najemnik v socialnem stanovanju	200	15
najemnik v službenem stanovanju	528	28
podnajemnik	1621	175
uporabnik (npr. v stanovanju staršev, sorodnikov)	9314	79
drugo (npr. v samskem domu)	2930	594

Vir: Statistični urad Republike Slovenije, 2002

Graf 150: Prebivalci Mestne občine Ljubljana po narodni pripadnosti opredeljeni kot Črnogorci glede na uporabo stanovanja

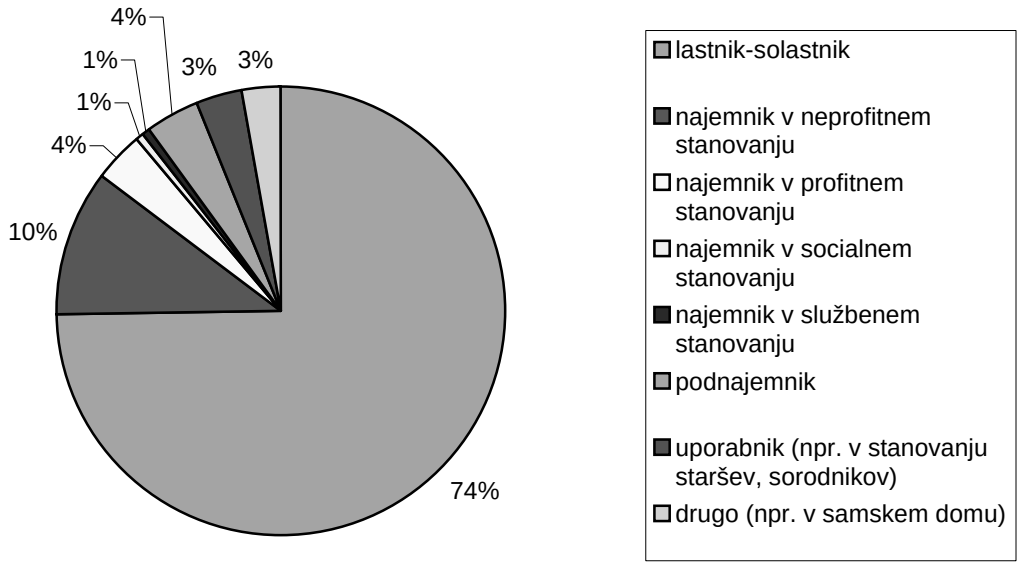

Tabela 172: Prebivalci Mestne občine Ljubljana po narodni pripadnosti opredeljeni kot Črnogorci glede na uporabo stanovanja

uporaba stanovanja	skupaj	Črnogorci
skupaj	**102646**	**379**
lastnik-solastnik	80115	283
najemnik v neprofitnem stanovanju	5767	40
najemnik v profitnem stanovanju	2171	14
najemnik v socialnem stanovanju	200	*
najemnik v službenem stanovanju	528	*
podnajemnik	1621	15
uporabnik (npr. v stanovanju staršev, sorodnikov)	9314	12
drugo (npr. v samskem domu)	2930	*

* V skladu z navodili Statističnega urada RS, je bilo treba zakriti vse podatke v povezavi z narodno pripadnostjo, če je bilo v posamezni celici 3 ali manj enot.
Vir: Statistični urad Republike Slovenije, 2002

Graf 151: Prebivalci Mestne občine Ljubljana po narodni pripadnosti opredeljeni kot Hrvati glede na uporabo stanovanja

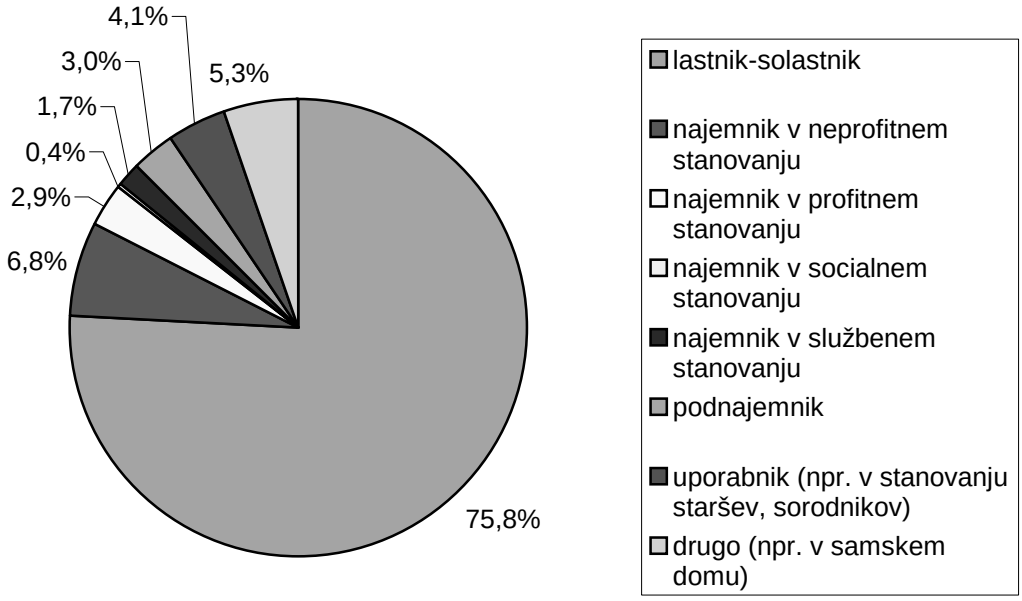

Tabela 173: Prebivalci Mestne občine Ljubljana po narodni pripadnosti opredeljeni kot Hrvati glede na uporabo stanovanja

uporaba stanovanja	skupaj	Hrvati
skupaj	**102646**	**3236**
lastnik-solastnik	80115	2452
najemnik v neprofitnem stanovanju	5767	221
najemnik v profitnem stanovanju	2171	93
najemnik v socialnem stanovanju	200	12
najemnik v službenem stanovanju	528	56
podnajemnik	1621	97
uporabnik (npr. v stanovanju staršev, sorodnikov)	9314	132
drugo (npr. v samskem domu)	2930	173

Vir: Statistični urad Republike Slovenije, 2002

Graf 152: Prebivalci Mestne občine Ljubljana po narodni pripadnosti opredeljeni kot Makedonci glede na uporabo stanovanja

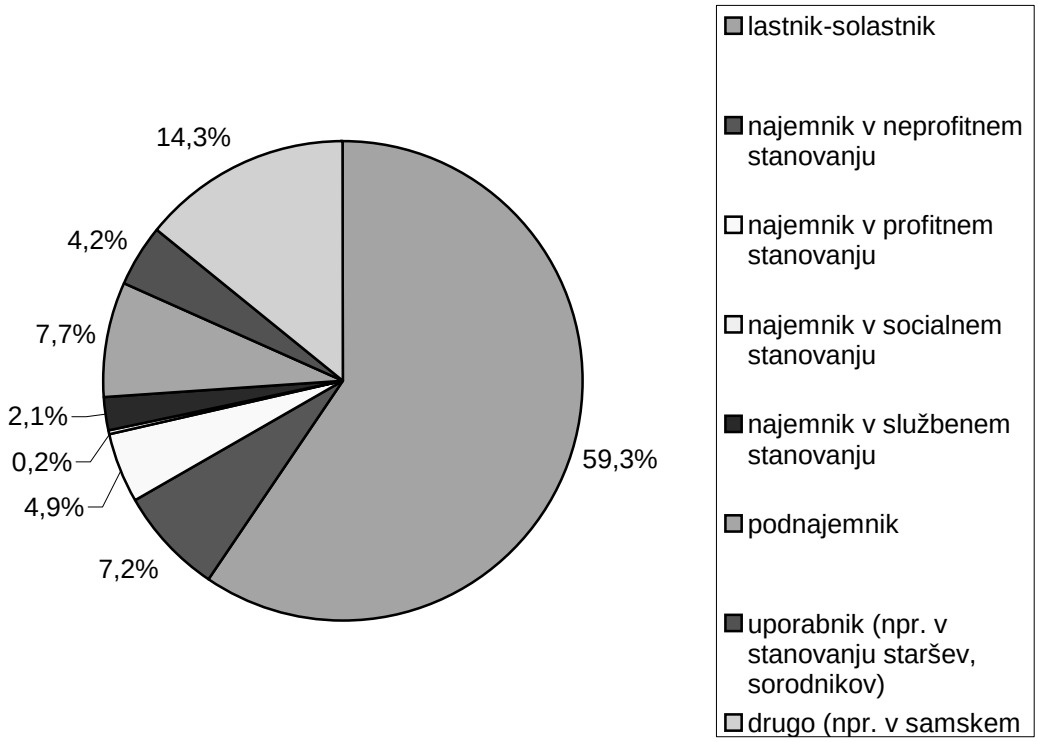

Tabela 174: Prebivalci Mestne občine Ljubljana po narodni pripadnosti opredeljeni kot Makedonci glede na uporabo stanovanja

uporaba stanovanja	skupaj	Makedonci
skupaj	**102646**	**428**
lastnik-solastnik	80115	254
najemnik v neprofitnem stanovanju	5767	31
najemnik v profitnem stanovanju	2171	21
najemnik v socialnem stanovanju	200	*
najemnik v službenem stanovanju	528	*
podnajemnik	1621	33
uporabnik (npr. v stanovanju staršev, sorodnikov)	9314	*
drugo (npr. v samskem domu)	2930	61

* V skladu z navodili Statističnega urada RS, je bilo treba zakriti vse podatke v povezavi z narodno pripadnostjo, če je bilo v posamezni celici 3 ali manj enot.
Vir: Statistični urad Republike Slovenije, 2002

Graf 153: Prebivalci Mestne občine Ljubljana po narodni pripadnosti opredeljeni kot Muslimani glede na uporabo stanovanja

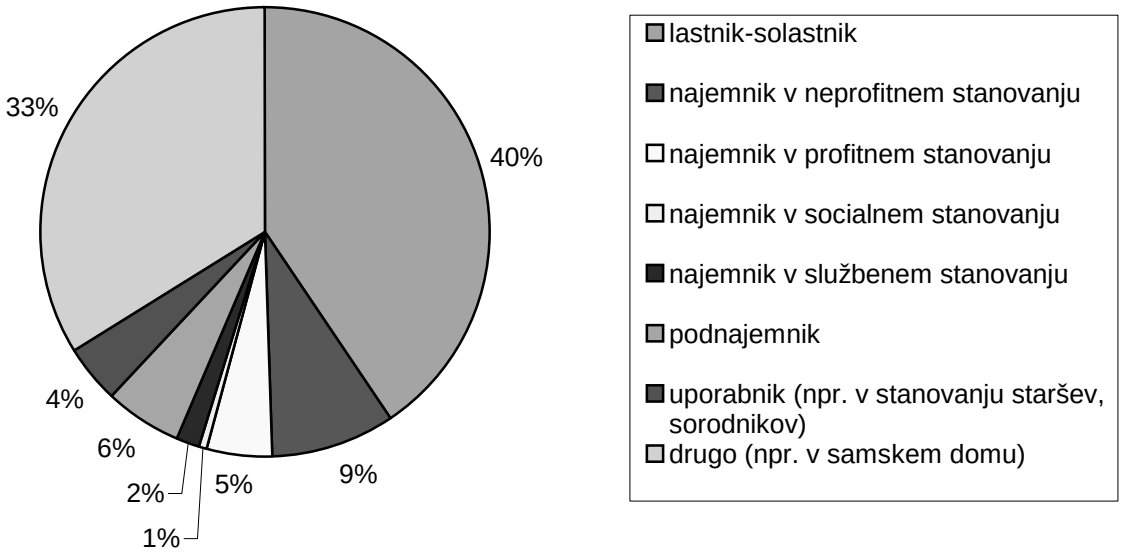

Tabela 175: Prebivalci Mestne občine Ljubljana po narodni pripadnosti opredeljeni kot Muslimani glede na uporabo stanovanja

uporaba stanovanja	skupaj	Muslimani
skupaj	**102646**	**1436**
lastnik-solastnik	80115	582
najemnik v neprofitnem stanovanju	5767	128
najemnik v profitnem stanovanju	2171	69
najemnik v socialnem stanovanju	200	8
najemnik v službenem stanovanju	528	24
podnajemnik	1621	79
uporabnik (npr. v stanovanju staršev, sorodnikov)	9314	58
drugo (npr. v samskem domu)	2930	488

* V skladu z navodili Statističnega urada RS, je bilo treba zakriti vse podatke v povezavi z narodno pripadnostjo, če je bilo v posamezni celici 3 ali manj enot.
Vir: Statistični urad Republike Slovenije, 2002

Graf 154: Prebivalci Mestne občine Ljubljana po narodni pripadnosti opredeljeni kot Srbi glede na uporabo stanovanja

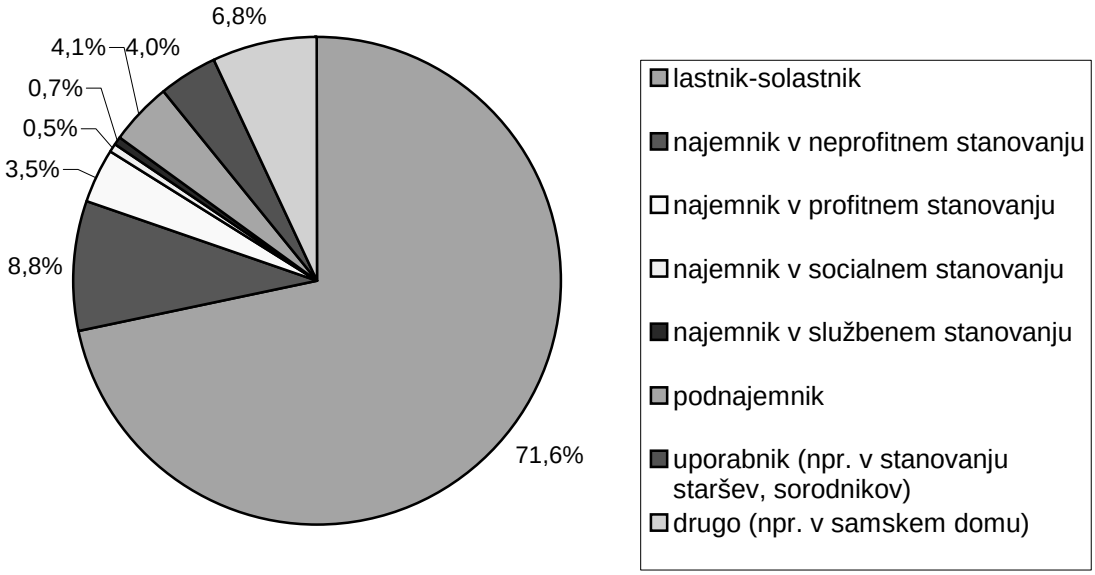

Tabela 176: Prebivalci Mestne občine Ljubljana po narodni pripadnosti opredeljeni kot Srbi glede na uporabo stanovanja

uporaba stanovanja	skupaj	Srbi
skupaj	**102646**	**4977**
lastnik-solastnik	80115	3564
najemnik v neprofitnem stanovanju	5767	437
najemnik v profitnem stanovanju	2171	176
najemnik v socialnem stanovanju	200	23
najemnik v službenem stanovanju	528	36
podnajemnik	1621	203
uporabnik (npr. v stanovanju staršev, sorodnikov)	9314	198
drugo (npr. v samskem domu)	2930	340

Vir: Statistični urad Republike Slovenije, 2002

Graf 155: Prebivalci Mestne občine Ljubljana po narodni pripadnosti opredeljeni kot Jugoslovani glede na uporabo stanovanja

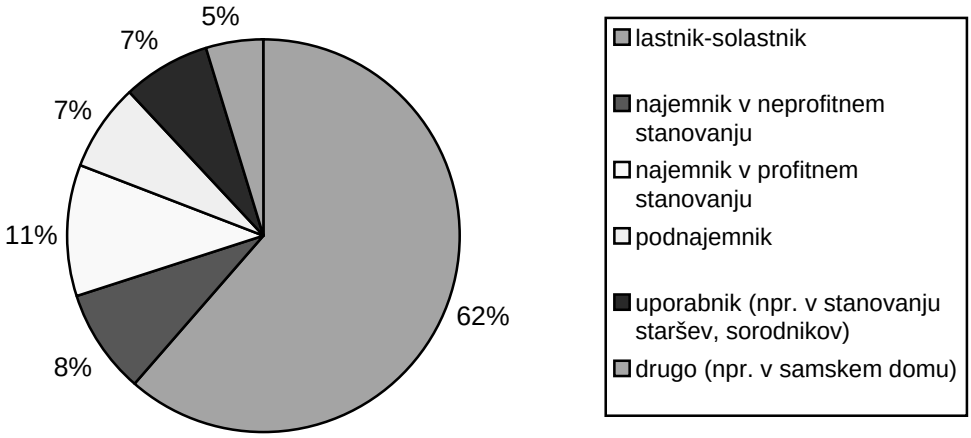

Tabela 177: Prebivalci Mestne občine Ljubljana po narodni pripadnosti opredeljeni kot Jugoslovani glede na uporabo stanovanja

uporaba stanovanja	skupaj	Jugoslovani
skupaj	**102646**	**83**
lastnik-solastnik	80115	51
najemnik v neprofitnem stanovanju	5767	7
najemnik v profitnem stanovanju	2171	9
najemnik v socialnem stanovanju	200	0
najemnik v službenem stanovanju	528	0
podnajemnik	1621	6
uporabnik (npr. v stanovanju staršev, sorodnikov)	9314	6
drugo (npr. v samskem domu)	2930	4

Vir: Statistični urad Republike Slovenije, 2002

Graf 156: Prebivalci Mestne občine Ljubljana po narodni pripadnosti opredeljeni kot Bosanci glede na uporabo stanovanja

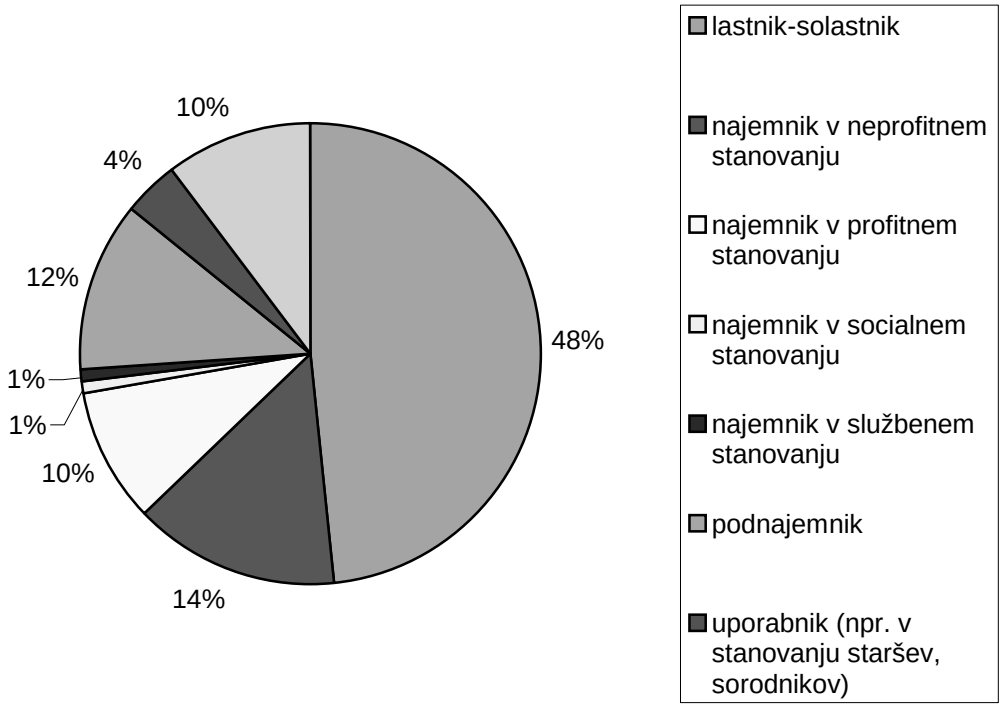

Tabela 178: Prebivalci Mestne občine Ljubljana po narodni pripadnosti opredeljeni kot Bosanci glede na uporabo stanovanja

uporaba stanovanja	skupaj	Bosanci
skupaj	**102646**	**879**
lastnik-solastnik	80115	424
najemnik v neprofitnem stanovanju	5767	127
najemnik v profitnem stanovanju	2171	84
najemnik v socialnem stanovanju	200	6
najemnik v službenem stanovanju	528	8
podnajemnik	1621	106
uporabnik (npr. v stanovanju staršev, sorodnikov)	9314	33
drugo (npr. v samskem domu)	2930	91

Vir: Statistični urad Republike Slovenije, 2002

Graf 157: Prebivalci Mestne občine Ljubljana, ki so se regionalno opredelili glede na uporabo stanovanja

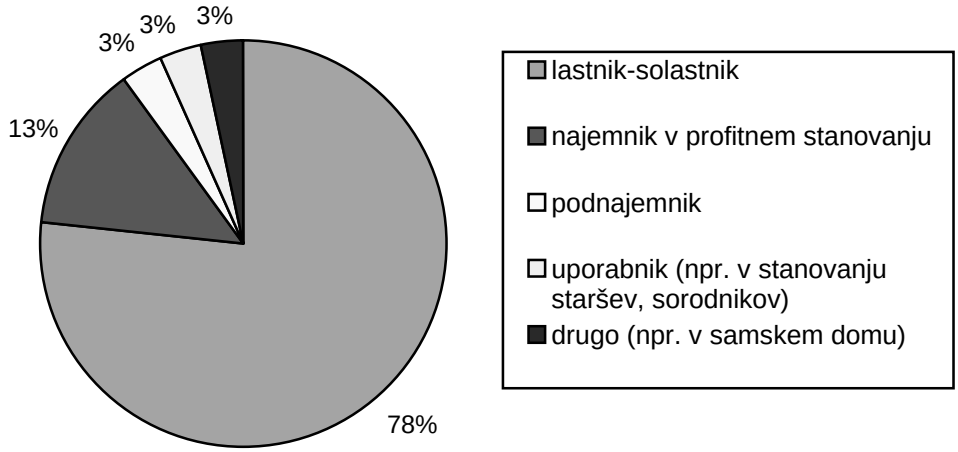

Tabela 179: Prebivalci Mestne občine Ljubljana, ki so se regionalno opredelili glede na uporabo stanovanja

uporaba stanovanja	skupaj	regionalno opredeljeni
skupaj	**102646**	**30**
lastnik-solastnik	80115	23
najemnik v neprofitnem stanovanju	5767	0
najemnik v profitnem stanovanju	2171	4
najemnik v socialnem stanovanju	200	0
najemnik v službenem stanovanju	528	0
podnajemnik	1621	*
uporabnik (npr. v stanovanju staršev, sorodnikov)	9314	*
drugo (npr. v samskem domu)	2930	*

* V skladu z navodili Statističnega urada RS, je bilo treba zakriti vse podatke v povezavi z narodno pripadnostjo, če je bilo v posamezni celici 3 ali manj enot.
Vir: Statistični urad Republike Slovenije, 2002

Graf 158: Prebivalci Mestne občine Ljubljana, ki so narodno neopredeljeni glede na uporabo stanovanja

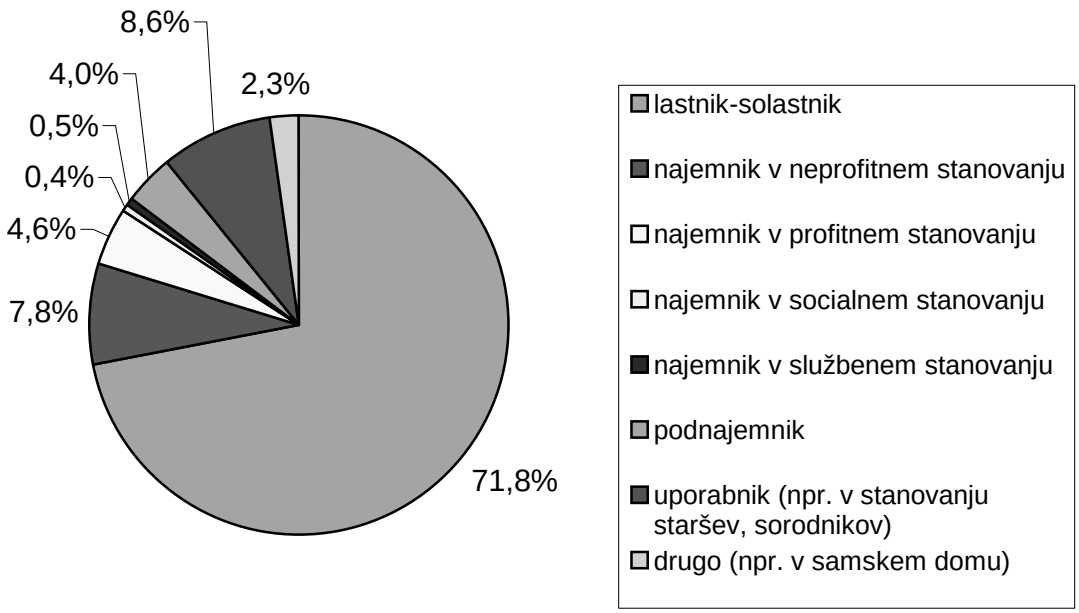

Tabela 180: Prebivalci Mestne občine Ljubljana, ki so narodno neopredeljeni glede na uporabo stanovanja

uporaba stanovanja	skupaj	narodno neopredeljeni
skupaj	**102646**	**1192**
lastnik-solastnik	80115	856
najemnik v neprofitnem stanovanju	5767	93
najemnik v profitnem stanovanju	2171	55
najemnik v socialnem stanovanju	200	5
najemnik v službenem stanovanju	528	6
podnajemnik	1621	48
uporabnik (npr. v stanovanju staršev, sorodnikov)	9314	102
drugo (npr. v samskem domu)	2930	27

Vir: Statistični urad Republike Slovenije, 2002

Graf 159: Prebivalci Mestne občine Ljubljana, ki niso želeli odgovoriti na vprašanje o narodni pripadnosti glede na uporabo stanovanja (popis 2002)

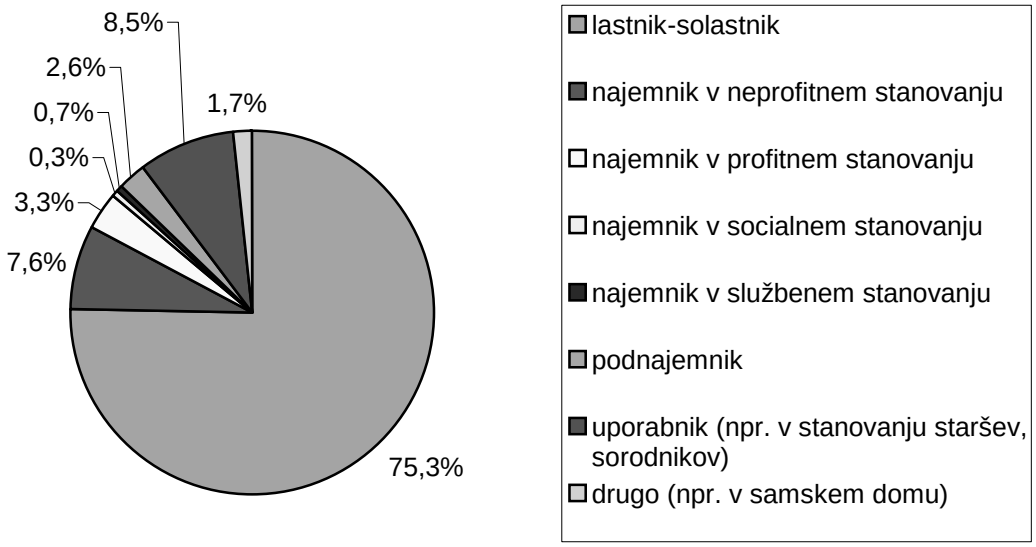

Tabela 181: Prebivalci Mestne občine Ljubljana, ki niso želeli odgovoriti na vprašanje o narodni pripadnosti glede na uporabo stanovanja (popis 2002)

uporaba stanovanja	skupaj	tisti ki se niso želeli narodno opredeliti
skupaj	**102646**	**3198**
lastnik-solastnik	80115	2408
najemnik v neprofitnem stanovanju	5767	243
najemnik v profitnem stanovanju	2171	106
najemnik v socialnem stanovanju	200	11
najemnik v službenem stanovanju	528	23
podnajemnik	1621	82
uporabnik (npr. v stanovanju staršev, sorodnikov)	9314	271
drugo (npr. v samskem domu)	2930	54

Vir: Statistični urad Republike Slovenije, 2002

Graf 160: Prebivalci Mestne občine Ljubljana, neznane narodne pripadnosti glede na uporabo stanovanja (popis 2002)

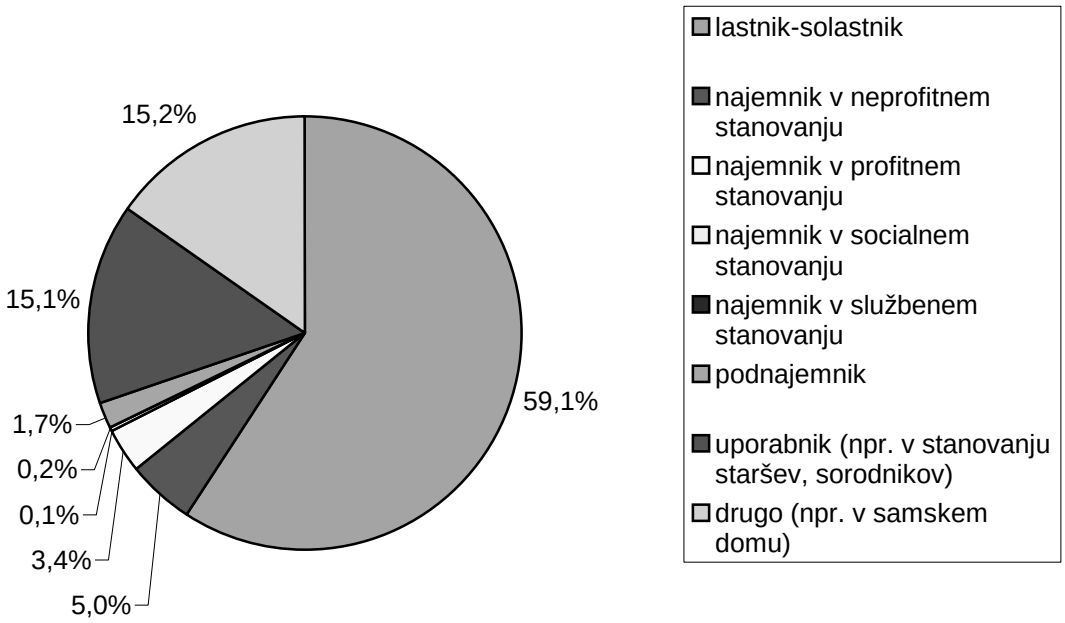

Tabela 182: Prebivalci Mestne občine Ljubljana, neznane narodne pripadnosti glede na uporabo stanovanja (popis 2002)

uporaba stanovanja	skupaj	neznane narodnosti
skupaj	**102646**	**3809**
lastnik-solastnik	80115	2252
najemnik v neprofitnem stanovanju	5767	190
najemnik v profitnem stanovanju	2171	130
najemnik v socialnem stanovanju	200	5
najemnik v službenem stanovanju	528	9
podnajemnik	1621	66
uporabnik (npr. v stanovanju staršev, sorodnikov)	9314	577
drugo (npr. v samskem domu)	2930	580

Vir: Statistični urad Republike Slovenije, 2002

3. PRISPEVKI O INTEGRACIJSKI POLITIKI MESTNE OBČINE LJUBLJANA

MOL ima pestro narodno strukturo. Pretežni del tistih, ki se opredeljujejo po narodni pripadnosti drugače kot pripadniki večinskega, dominantnega slovenskega naroda, so pripadniki narodov in narodnosti nekdanje skupne države. Toda v zadnjem desetletju prihajajo tudi pripadniki drugih narodov, kar še povečuje etnično pestrost prebivalstva MOL. Velika svetovna in evropske urbana središča so se na različne načine spopadla s problematiko integracije in kohezije. Nekateri prisegajo na teorijo in prakso t. i. talilnega lonca (*melting pot*), drugi so prepričani, da je integracija učinkovitejša, če temelji na politiki spodbujanja ohranjanja, promociji in razvoju prinešenih ali podedovanih etničnih posebnosti. Takšna politika je tudi najbližja načelom, ki jih najdemo v 61. členu slovenske Ustave.

Politika MOL na področju imigracij in integracije je še rudimentalna. Razmislekov o etnični, kulturni in jezikovni pestrosti MOL je le za vzorec. Glede na pričakovane imigracijske tokove bi bilo skrajno neodgovorno, če bi politični upravitelji še nadalje ohranjali nojevsko držo. Kakorkoli že, MOL bi morala nemudoma pristopiti k izdelavi celovite politike integracije, ki bi v središče postavila Ljubljano kot večetnično, večkulturno in večjezikovno skupnost. Mnogi se z navedenim ne bodo strinjali, saj so prepričani, da je etnična pestrost razvojni hendikep. Toda, če 'hendikep' že obstoja in ga ni mogoče odpraviti z radikalnimi metodami, je od sposobnosti političnih upraviteljev odvisno, kako ga bodo pretvorili v razvojno prednost.

Zapisali smo, da je pretežni del neslovenskega prebivalstva v MOL sestavljen iz pripadnikov narodov in narodnosti nekdanje skupne države. Zato bi morala MOL posebno pozornost posvetiti prav tem populacijam. Izgovori, da gre za skupnosti, ki nimajo priznanega posebnega manjšinskega statusa, in jim zato ne pripada nič iz naslova 'posebnih' manjšinskih pravic, so jalovi. Če 'izgovori' temeljijo na reliktih o ogroženosti slovenskega naroda, pa so celo nevarni. In ne nazadnje, dozorelost nacije se meri tudi po benevolentnem odnosu dominantne etnične populacije do narodnih, etničnih in/ali jezikovnih manjšin.

Nadvse pomembna je tudi naslednja ugotovitev: v MOL živi zajeten del prebivalstva Republike Slovenije, ki ga ne uvrščamo med 'klasične' manjšinske skupnosti.[20] Odstotek tega prebivalstva se giblje med 18 odstotki pri albanski populaciji, pa do 33 odstotkov pri črnogorski in srbski populaciji. Torej, v Ljubljani živi 18 odstotkov populacije, ki se je v celotni Sloveniji ob popisu leta 2002 opredelila za pripadnost albanskemu narodu, dobrih 26 odstotkov vseh v Sloveniji živečih Bošnjakov, tretjina vseh v Sloveniji živečih Črnogorcev, Srbov in Jugoslovanov, petina Hrvatov ter slaba tretjina Bosancev. Podrobnejši prikaz je podan v tabeli.

[20] Več o tem glej v: Klopčič, V., Komac, M., Kržišnik-Bukić, V. (2003): Položaj in status narodov nekdanje Jugoslavije v Republiki Sloveniji. Ljubljana: Inštitut za narodnostna vprašanja.

Tabela 183: Deleži pripadnikov posameznih narodnih skupnosti, ki živijo v Mestni občini Ljubljana (popis, 2002)

		%
narodno opredeljeni	skupaj	13,04
	Slovenci	12,02
	Italijani	4,74
	Madžari	3,64
	Romi	6,72
	Albanci	18,54
	Avstrijci	18,78
	Bošnjaki	26,75
	Črnogorci	33,48
	Hrvati	20,26
	Makedonci	24,52
	Muslimani	31,83
	Nemci	14,23
	Srbi	33,62
	drugače narodno opredeljeni	30,54
narodno neopredeljeni	skupaj	27,46
	Jugoslovani	33,59
	opredelili so se kot Bosanci	28,81
	regionalno opredeljeni	4,16
	drugi	29,13
niso želeli odgovoriti		18,43
neznano		16,19
skupaj		100

K povedanem velja še dodati podatke, da v Ljubljani živi dobršen del kulturno in politično aktivnih pripadnikov posameznih narodnih skupnosti. To je mogoče zaključiti na podlagi števila kulturnih društev in na podlagi pestrosti njihove kulturne ponudbe.

3.1 METODOLOŠKI OKVIR RAZISKAVE

V okviru projekta *Percepcije slovenske integracijske politike* (PSIP) smo proučevali populacijo priseljencev iz nekdanje Jugoslavije in njihovih potomcev (pripadnikov 'novih' manjšinskih skupnosti).[21] Želeli smo oblikovati vzorec, ki bi vključeval priseljence vseh etničnih skupnosti iz nekdanje Jugoslavije in bi hkrati pokrival vse slovenske regije. Zato smo kot vzorčni okvir, potreben za izvedbo verjetnostnega vzorčenja, določili *prebivalce Republike Slovenije, ki so po osamosvojitvi Slovenije vložili vlogo za slovensko državljanstvo.* Za vzorčenje smo uporabili bazo vlog za državljanstvo, ki jo hrani Ministrstvo za notranje zadeve, pri tem pa smo upoštevali Zakon o varstvu osebnih podatkov (Ur. l. RS, št. 59/99).[22]

Vzorčenje smo izvedli z metodo enostavnega slučajnega vzorčenja z dvema omejitvama:

a) starostna omejitev (v vzorec smo vključili prebivalce rojene med letoma 1933 in 1984);

b) če je bilo v enem spisu zajetih več polnoletnih oseb, smo izbrali tisto, ki je imela zadnja v letu rojstni dan.

Načrtovan je bil vzorec velikosti 4.000 enot, ki pa ga je bilo treba, s pomočjo Centralnega registra Slovenije, ažurirati. Po postopku ažuriranja[23] in lociranja enot smo dobili vzorec s 3.094 ustreznimi enotami.

---

[21] Ime subjekta oziroma njegovo poimenovanje ga na nek način tudi vsebinsko opredeljuje. Za ljudi, ki so prišli iz nekdanje Jugoslavije, se v strokovni terminologiji uporabljajo različni izrazi: 'novodobne' skupnosti, priseljenci in njihovi potomci, poimensko naslavljanje (npr. Albanci, Bošnjaki), narodi in narodnosti iz nekdanje Jugoslavije. Anketirance v raziskavi PSIP smo povprašali, kako bi sami poimenovali te skupnosti. Približno 43 odstotkov anketirancev se ni moglo odločiti za posamezno poimenovanje in je odgovorilo z ne vem. Največ, 22 odstotkov, je menilo, da bi bilo najbolj ustrezno poimenovanje etnične skupnosti, 11 odstotkov pa je izbralo termin nove narodne skupnosti. Ostale ponujene možnosti je izbralo manj kot deset odstotkov anketiranih.
V publikaciji uporabljamo dva termina: priseljenci in njihovi potomci ter 'nove' etnične skupnost, ki se nam ne zdita sporna. Potrebno pa je omeniti, da ima termin priseljenec v določenem kontekstu pejorativen prizvok oziroma ga kot takega občutijo nekateri pripadniki narodov in narodnosti iz nekdanje Jugoslavije, ki že dolgo časa živijo v Sloveniji in se čutijo del 'slovenskega' okolja, kulture. Zastavlja se vprašanje, koliko časa mora posameznik prebivati v državi sprejemnici, da ni več obravanavan kot priseljenec 10, 20, 30 ali več let. Termin priseljenec tudi implicira njihovo neavtohtonost, neizovornost, tujost, tudi nesprejetost kot enega izmed »nas«, kar ovira sam proces integracije. Na drugi strani pa se priseljevanje dogaja vsakodnevno in kot tako nima manjvrednostne konotacije.

[22] 8. člen tega zakona določa » … Osebni podatki, ki so povezani z narodnim, rasnim in drugim poreklom, političnimi, verskimi in drugimi prepričanji, izobrazbo, zdravstvenim stanjem, razen nalezljivih bolezni, ter spolnim vedenjem, se smejo zbirati tudi od drugih oseb ali pridobivati in povezovati iz že obstoječih zbirk osebnih podatkov samo ob pisni privolitvi posameznika, na katerega se nanašajo, razen če uporabnik osebnih podatkov namerava uporabljati osebne podatke za statistične ali raziskovalne namene v obliki, ki ne omogoča identifikacije posameznikov, pri čemer mora biti določena zbirka in vrsta osebnih podatkov ter način zbiranja. ... «
Avgusta leta 2004 je bil sprejet nov Zakon o varstvu osebnih podatkov (Ur. l. RS, št. 86/2004), ki pa v 17. členu ravno tako določa možnost obdelave podatkov za zgodovinsko, statistično in znanstvenoraziskovalne namene.

[23] Ob tem se je 906 ali 22,6 odstotka enot (elementov) vzorca pokazalo kot neustreznih, ker: spisa ni bilo v arhivu (14 odstotkov), oseba je odšla iz Republike Slovenije v tujino (11 odstotkov), negativna odločba, sklep o ustavitvi postopka (15,2 odstotka), oseba je umrla (13,8 odstotka), oseba ne izpolnjuje kriterija starosti (45,9 odstotka).

Na podlagi stroškovne in časovne analize smo se odločili za izvedbo samoanketiranja oziroma anketiranja po pošti. Anketirancem smo poslali strukturiran vprašalnik, ki vsebuje štiriindevetdeset vprašanj, razvrščenih v devet tematskih sklopov: *kakovost življenja, šola in jezik, mediji, religija, socioekonomski položaj, kultura, stiki, politična participacija* in *demografija.*

Po štirih stikih z anketiranci smo raziskavo končali. Vrnjenih smo dobili 1.163 izpolnjenih in uporabnih vprašalnikov, kar predstavlja 37–odstotno realizacijo vzorca.

V pričujoči raziskavi se želimo omejiti na ugotavljanje percepcij pripadnikov 'novih' manjšinskih skupnosti na ravni MOL, zato smo iz baze, ki je bila zasnovana na nacionalni ravni, izbrali tiste, ki živijo v MOL. Dobili smo vzorec z 273 enotami.

Na tem mestu je treba omeniti omejitve, ki so posledica izbranega načina vzorčenja. Vzorčni načrt (enostavni slučajni vzorec) sicer omogoča sklepanje o reprezentativnosti vzorca v odnosu na celotno populacijo, ki jo predstavlja (priseljenci in njihovi potomci), ne zagotavlja pa podlage za sklepanje o reprezentativnosti na ravni posameznih delov oziroma kategorij v populaciji, saj izbira enot v vzorec ni potekala na ravni teh kategorij oziroma delov populacije (npr. na ravni etničnih skupin). Nimamo torej podlage za verodostojno sklepanje o reprezentativnosti vzorca za npr. posamezne etnične skupine ali za regije, mesta. To pomeni, da za vzorec prebivalcev MOL ne moremo trditi, da je reprezentativen. Takšna omejitev ni nujna le zaradi samega vzorčnega načrta, ampak je še posebej potrebna tudi zaradi težav z vzorčnim seznamom (npr. spremembe naslovov) in zaradi nesodelovanja pri anketi (zavračanje v celoti ali npr. zavračanje odgovora na vprašanje o etnični pripadnosti). Sklepanje o reprezentativnosti je še posebej vprašljivo pri tistih skupinah, ki so relativno majhne in so torej v vzorcu zastopane z zelo nizkimi absolutnimi številkami. Prav tako pa se je prav pri vprašanju o etnični pripadnosti treba zavedati dejstva, da gre za subjektivno opredeljevanje, ki je lahko močno odvisno tudi od okoliščin, v katerih se posamezniki izrekajo o svoji etnični pripadnosti (Medvešek in Hafner - Fink 2005).

3.2 Demografska struktura vzorca prebivalcev Mestne občine Ljubljana

Omenili smo že, da vzorec na ravni MOL ni reprezentativen, kljub temu pa omogoča kakovosten vpogled v percepcije in stališča priseljenske populacije iz nekdanje Jugoslavije.

Etnična struktura

Na samoopredeljevanje posameznika v popisih in raziskavah vpliva mnogo dejavnikov, med njimi sta gotovo pomembna metodologija zbiranja podatkov in sam družben kontekst, ozračje v času poteka raziskave. Vzorec, vključen v raziskavo PSIP, ima drugačno etnično strukturo, kot jo je mogoče za MOL razbrati iz popisa 2002, saj izhaja iz popolnoma drugega vzorčnega okvira, drugačna pa je bila pa tudi metodologija zbiranja podatkov.

V raziskavi smo po etnični pripadnosti poizvedovali z vprašanjem odprtega tipa, ker nas je zanimala subjektivna percepcija anketiranih, ki je nismo želeli omejevati z vnaprej danimi mogočimi odgovori oziroma opredelitvami.

Tabela 184: Odgovori anketirancev, prebivalcev MOL, na vprašanje *»Kateri etnični skupnosti čutite, da pripadate«* (PSIP, 2003)

	N	*%*
slovenski	56	20,5
hrvaški	38	13,9
srbski	40	14,7
bošnjaški	14	5,1
albanski	1	0,4
muslimanski	17	6,2
makedonski	2	0,7
neopredeljen	12	4,4
črnogorski	2	0,7
dvojna etnična opredelitev – slovenska in drugo	13	4,8
religiozno opredeljeni	12	4,4
jugoslovanski	1	0,4
madžarski	3	1,1
b. o.	53	19,4
neznano	9	3,3
skupaj	*273*	*100*

Pri nadaljnji obdelavi podatkov smo morali nekatere samoopredelitve anketiranih zaradi majhnega števila združiti in oblikovati nove kategorije, če smo želeli zagotoviti smiselnost oziroma statistično relevantnost rezultatov analize.

Tabela 185: Etnična struktura vzorca, prilagojena za raziskavo (PSIP, 2003)

	N	*%*
Slovenci	56	20,5
Hrvati	38	13,9
Srbi	40	14,7
Bošnjaki, Muslimani	31	11,4
drugi*	21	7,7
neopredeljeni**	25	9,2
b. o., neznano	62	22,7
skupaj	*273*	*100*

* drugi: Albanci (1), Makedonci (2), Črnogorci (2), dvojna etnična opredelitev – slovenska in drugo (13), Madžari (3)
** neopredeljeni: neopredeljeni (12), religiozno opredeljeni (12), Jugoslovani (1)

Pozornost vzbujajoče pri njihovih opredelitvah je to, da se 9,2 odstotka anketirancev ni etnično opredelilo, še več skoraj 23 odstotkov pa ni odgovorilo na vprašanje. Etnično opredeljevanje oziroma neopredeljevanje je osebna pravica posameznika, pa vendar vedno bolj pogosto zatekanje k etničnemu neopredeljevanju, ki ga je opaziti pri popisih in drugih anketiranjih, kaže na nelagodje posameznikov pri tovrstnih pisnih opredeljevanjih, ki je lahko tudi posledica obstoja etnične nestrpnosti med prebivalstvom.

– Oblikovali smo kategorijo *Bošnjaki, Muslimani* (11,4 odstotka), v katero smo združili anketirance, ki so se opredelili kot Bošnjaki, in anketirance, ki so se opredelili kot Muslimani v etničnem smislu.[24] Anketirance smo združili izključno zaradi metodoloških razlogov, saj je njihovo število za ločeno obravnavo premajhno.[25]

– V kategorijo *etnično neopredeljeni* (9,2 odstotka) smo združili anketirance, ki so se opredelili kot etnično neopredeljeni, anketirance, ki so se regionalno opredelili,[26] anketirance, ki so se religiozno opredelili, in anketirance, ki so se opredelili kot Jugoslovani.

Eden od mogočih razlogov za neopredeljevanje (pa tudi za neizrekanje) je določanje

[24] Beseda musliman izhaja iz arabske besede *muslim*, kar pomeni pripadnik islama. Beseda Musliman se je v nekdanji Jugoslaviji po letu 1971 uporabljala za oznako verske (musliman) in etnične pripadnosti (Musliman). Leta 1993 so se bošnjaški intelektualci na kongresu v Sarajevu odločili za ponovno uporabo in oživitev izraza Bošnjak, to je sprejel tudi parlament Bosne in Hercegovine (leta 1994), tako je v ustavi zapisana nacionalna pripadnost Bošnjak (Več o tem glej Dolenc, Danilo: Priseljevanje v Slovenijo iz nekdanje Jugoslavije po II. svetovni vojni in Komac, Miran: Varstvo »novih« narodnih skupnosti v Sloveniji).

[25] Analiza empiričnih podatkov Bošnjakov in Muslimanov je pokazala, da so njihovi odgovori »enako usmerjeni«, zato združitev ne pomeni modifikacije percepcij in stališč.

[26] V anketi so se anketiranci, ki so se regionalno opredelili, opredelili večinoma kot Istrani/ke, pa tudi kot Dalmatinci/ke in Bosanci/ke.
Regionalna in etnična pripadnost sta si po vsebini lahko zelo podobni, kar se kaže v tem, da se ponekod regionalne identitete predstavljajo kot nadomestne identitete etničnim identitetam. Lahko pa se regionalna identiteta razvija vzporedno z etnično identiteto, takrat se prebivalci določenega območja praviloma opredeljujejo hkrati regionalno in etnično. Regionalno identiteto, ki je nadomestna etnični identiteti, opisujejo kot »nadetnično«, kot tako, ki se ne identificira z nobeno, na tistem ozemlju prisotno etnično identiteto. Pri tem gre predvsem za distanciranje od obstoječih medetničnih problemov, za umik v neko tretjo, vmesno možnost (Zupančič 1997).

etnične pripadnosti otroka, ki izhaja iz etnično mešanega zakona. O otrokovi pripadnosti odločajo starši in za mnoge odločitev ni lahka. Zato se nekateri zatekajo k nevtralnim rešitvam, na primer k izrekanju za Jugoslovana v obdobju nekdanje Jugoslavije ali uveljavitvi pravice do neizrekanja o narodni pripadnosti (Šircelj 2003: 126).

– V okviru kategorije *drug* smo združili anketirance, ki so se opredelili z dvojno etnično pripadnostjo (slovensko in drugo), Italijane, Madžare Turke, Evropejce, Črnogorce, Makedonce in Albance. Pripadnike teh etničnih skupnosti smo morali združiti v skupno kategorijo, saj zaradi majhnega števila njihova ločena statistična obdelava ne bi bila relevantna.[27]

Nekaj besed bi morali zapisati še o dveh najobsežnejših kategorijah v raziskavi, to so anketiranci, združeni v kategoriji *b. o., neznano,* ter anketiranci, opredeljeni kot *Slovenci*.

Kategorija *b. o., neznano* je v raziskavi najobsežnejša kategorija (22,7 odstotka). Velik delež anketirancev, ki se v anketi ni želel etnično opredeliti, kaže na to, da se jim vprašanje zdi preveč osebno.[28] V primerjavi s popisnimi podatki (2002) je delež neznanih odgovorov glede etnične pripadnosti v raziskavi PSIP še mnogo večji.

Največjo skupino etnično opredeljenih anketirancev v našem vzorcu predstavljajo *Slovenci* (20,5 odstotka).[29] V to skupino so vključeni anketiranci, ki so po etničnem izvoru Slovenci in so se v Slovenijo priselili (vrnili) iz nekdanje Jugoslavije.[30] Del skupine pa predstavljajo anketiranci, ki so se na določeni točki svojega življenja začeli opredeljevati kot Slovenci.

---

[27] Glede na popisne podatke naj bi bilo leta 2002 med prebivalci MOL 0,43 odstotka (1.147) Albancev, 0,3 odstotka (893) Črnogorcev in 0,4 odstotka (974) Makedoncev.

[28] Med anketiranci, ki se niso želeli etnično opredeliti, prevladujejo ženske (66 odstotkov), njihova mati oziroma oče pa sta se v največjem deležu rodila v Bosni in Hercegovini (45 odstotkov) in na Hrvaškem (29/22 odstotkov).

[29] V tej kategoriji prevladujejo anketiranci, katerih mati oziroma oče sta se rodila na Hrvaškem (41/54 odstotka), v Sloveniji (37/16 odstotka) in v Bosni in Hercegovini (12/16 odstotka).

[30] Med drugo svetovno vojno so bile tudi v Sloveniji prisotne prisilne migracije v različna delovna taborišča po Evropi, delno na območja nekdanje Jugoslavije, predvsem Srbijo. Za obdobje ob koncu druge svetovne vojne pa sta bila značilna preseljevanje in beg politične emigracije. Tako se je veliko Slovencev odselilo na območje nekdanje Jugoslavije.

V povojnem obdobju je bila Slovenija vir strokovnjakov, ki so bili premeščeni v druge republike. Po medrepubliškem dogovoru pa so iz Slovenije v druge republike premeščali tudi visoke državne uradnike. Leta 1948 je v drugih republikah Jugoslavije prebivalo 65.288 Slovencev. Pripadniki slovenske narodnosti so se začeli bolj intenzivno vračati v obdobju 1961–1971. V obdobju 1971–1981 lahko govorimo o etničnem zapiranju Slovencev v matično republiko (Lalović 1990 v: Dolenc, 2003). V drugih republikah je živelo še približno 41.000 Slovencev (Žuljić 1989 v: Dolenc 2003). Tudi v obdobju 1991 do 2001 je zaznati vračanje slovenskega prebivalstva (prve generacije 'zdomcev' ter 'izseljencev') ter njihovih družinskih članov (druga generacija) (Dolenc 2003). Precejšen del Slovencev povratnikov na anketo ni želel odgovarjati, saj so menili, da ne spadajo v vzorec.

Ob koncu vprašalnika smo anketirance povprašali: *»Ali nam lahko poveste, za katero etnično/narodno pripadnost ste se opredelili v popisu leta 2002?«*

Graf 161: Primerjava med etničnim opredeljevanjem anketirancev, prebivalcev MOL, v raziskavi in popisu leta 2002 (PSIP, 2003)

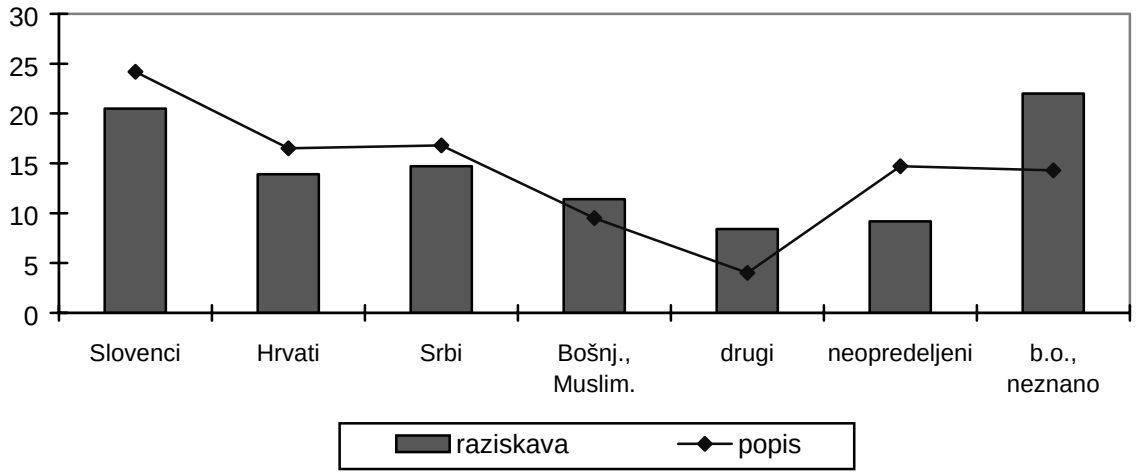

Na podlagi izidov primerjave med vprašanjema je mogoče predvidevati, da je med anketiranci obstajala določena zadržanost do vprašalnika ali pa vsaj do etničnega opredeljevanja v raziskavi. Anketiranci so bili pri etničnem opredeljevanju v okviru raziskave PSIP dali precej več neznanih odgovorov, raje kot, da bi se etnično opredelili za namen raziskave, so nam zaupali, kako so se opredelili pri popisu leta 2002.

Med odgovori o etničnem opredeljevanju v raziskavi PSIP in popisu 2002 je opaziti največ neskladja pri anketirancih, ki so združeni v kategoriji b. o., neznano, neopredeljenih, Bošnjakih in Muslimanih, najmanj pa med anketiranci, ki so se opredelili kot Srbi.

Spolna struktura

Med prebivalstvom se vedno rodi več dečkov kot deklic, vendar moški umirajo pogosteje, zato spolna struktura običajno kaže večje število žensk. Spolna struktura MOL kaže 52,5 odstotka žensk in 47,5 odstotka moških.[31]

Spolna struktura priseljenskih skupnosti je drugačna, v njih običajno številčno prevladujejo moški. Razmerje med moško in žensko populacijo v posameznih priseljenskih skupnostih je dober indikator, v kakšnem obsegu se bo priseljevanje – v smislu združevanja družin – še odvijalo. Za priseljenske skupnosti, ki imajo velik delež mladih moških, lahko v prihodnosti pričakujemo priliv ženske populacije iz dežele izvora. Do katere mere se bo tak priliv dejansko zgodil, pa je odvisno tudi od tega ali je priseljenska skupnost bolje ali slabše

[31] Prebivalstvo po starostnih skupinah in spolu, občine, Slovenija, Popis 2002.

integrirana v državi sprejemnici.

V Sloveniji je v začetnem obdobju priseljevanja med priseljensko populacijo prevladal delež moških, še posebej je to veljalo za posamezne etnične skupnosti, na primer Albance. Na številčno prevlado moških nad ženskami med priseljenim prebivalstvom pa vpliva tudi bližina območij, s katerih se naseljujejo. Marsikateri priseljenec (moški), ki živi in dela v Sloveniji, ima svojo družino v državah, nastalih na območju nekdanje Jugoslavije.

Postopno so se v Sloveniji razlike med spoloma zmanjševale, selitve so postajale spolno manj selektivne, prihajalo je do združevanja družin.[32] K zmanjševanju razlik v spolni strukturi je prispevala tudi višja umrljivost moških. Še vedno je v MOL pri večini etničnih skupnostih iz nekdanje Jugoslavije opazen večji delež moških kot žensk. Večje deleže moških najdemo pri Albancih, Bošnjakih, Črnogorcih, Makedoncih, Srbih, Jugoslovanih in pri regionalno opredeljenih.

Vzorec (prebivalci MOL), ki smo ga izločili iz širše raziskave PSIP, kaže ravno obratno, večji delež žensk. Vendar pa obstajajo razlike med posameznimi etničnimi skupnostmi.

Graf 162: Spolna struktura vzorca anketirancev, ki živijo v MOL (PSIP, 2003)

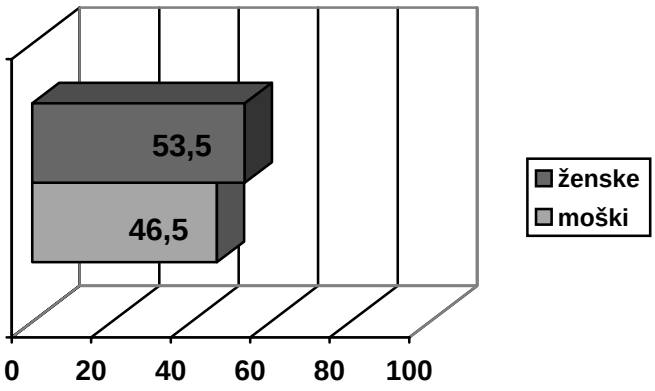

Tabela 186: Spolna struktura vzorca anketirancev, ki živijo v MOL (PSIP, 2003)

	N	%
ženske	146	53,5
moški	127	46,5
skupaj	273	100

[32] Osemdeseta leta so bila zaznamovana z večjim deležem priseljenih žensk (53 odstotkov) (Dolenc 2003).

Graf 163: Anketiranci, ki živijo v MOL glede na etnično pripadnost in spol (PSIP, 2003)

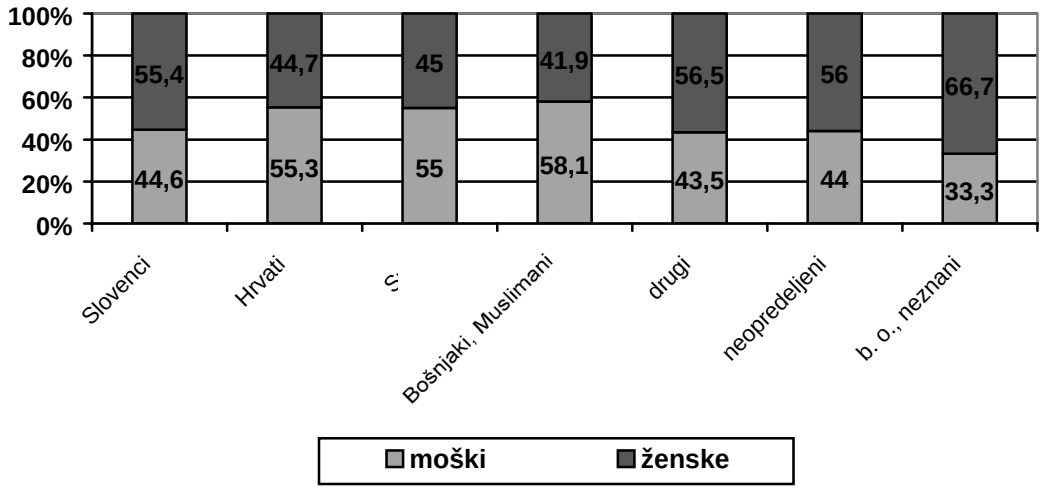

Podrobnejša analiza pokaže, da je v vzorcu raziskave PSIP delež moških med Hrvati, Srbi, Bošnjaki in Muslimani večji kot delež žensk. Večje deleže žensk pa je opaziti med Slovenci, drugimi, neopredeljenimi in v kategoriji b. o., neznani.

Starostna struktura

Starostna struktura priseljencev je običajno mlada, precej mlajša od starostne strukture prebivalstva države sprejemnice. To velja tudi za Slovenijo, ki ima zelo staro prebivalstvo.[33]

Popisni podatki kažejo, da je glede na deleže starejše populacije (nad 65 let) za Slovence, Italijane, Madžare in Nemce mogoče reči, da so to zelo stare populacije. Med priseljenskimi skupnostmi lahko kot stare populacije opredelimo Črnogorce in Hrvate. Srbska (6,9 odstotka starejših od 65 let) in Makedonska skupnost (8,2 odstotka starejših od 65 let) sta zreli populaciji oziroma v procesu staranja. Zelo mlade pa so populacije Albancev, Bošnjakov, Muslimanov in Bosancev.

[33] V Sloveniji je delež prebivalcev, starejših od 65 let, 14,7 odstotka, indeks staranja v mestnih naseljih je 103,4, indeks staranja v nemestnih naseljih pa je 89,9 (Statistični urad Republike Slovenije, Popis prebivalstva, gospodinjstev in stanovanj 2002).

Tabela 187: Starostna struktura anketirancev, ki živijo v MOL (PSIP, 2003)

	N	*%*
do 30 let	61	22,3
od 31 do 40 let	35	12,8
od 41 do 50 let	65	23,8
od 51 do 60 let	59	21,6
nad 60 let	53	19,4
skupaj	*273*	*100*

Graf 164: Starostna struktura vzorca, prikazana v treh starostnih kategorijah (PSIP, 2003; N = 273)

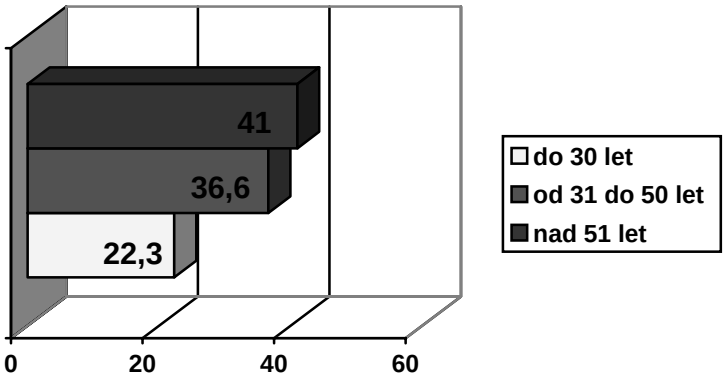

Za vzorec priseljencev, ki živijo v MOL, lahko že rečemo, da je v procesu staranja, saj je delež anketiranih,starejših od 65 let, 11,4 odstotka. Obstajajo pa razlike, glede starostne strukture, med posameznimi etničnimi skupnostmi.

Graf 165: Starostna struktura anketirancev, ki živijo v MOL (PSIP, 2003; N = 273)

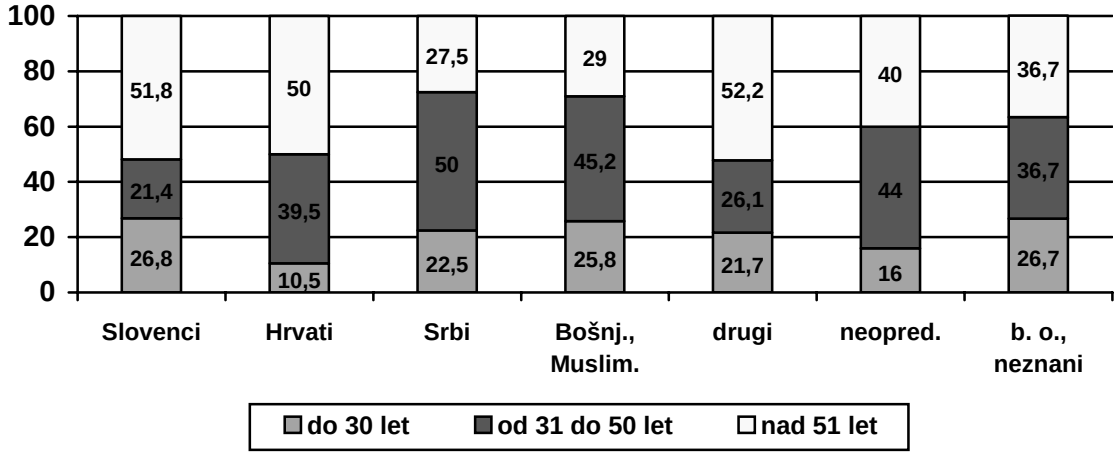

Med anketiranci, ki so sodelovali pri raziskavi, imajo Srbi, Bošnjaki in Muslimani najmlajšo starostno strukturo, medtem ko imajo Hrvati, Slovenci in še posebej drugi starostno strukturo z visokim deležem starejše populacije. To bi lahko pojasnili z višjo rodnostjo Srbov, Bošnjakov in Muslimanov v primerjavi z ostalimi, vendar analize vitalne statistike in popisov prebivalstva kažejo, da se priseljenci dokaj hitro prilagodijo novemu okolju in da se njihova rodnost praktično ne razlikuje od večinskega prebivalstva.[34] Lahko je to posledica učinkovitejšega medgeneracijskega prenosa etničnih elementov oziroma večje volje oziroma potrebe pripadnikov teh skupnosti po ohranjanju etnične identitete. Na starostno strukturo pa vplivajo tudi prihodi novih priseljencev,[35] ki 'pomlajujejo' posamezne skupnosti.

Izobrazbena struktura

Kadar govorimo o stopnji izobrazbe obravnavamo posameznikovo posedovanje (formalno priznanega) *znanja* kot družbene dobrine, s katero posameznik vstopa na trg delovne sile.

Primerjava izobrazbene strukture (popisni podatki 2002) prebivalcev Slovenije in prebivalcev MOL pokaže, da je izobrazbena struktura Slovencev, ki živijo v MOL, bistveno višja od izobrazbene strukture Slovencev v Republiki Sloveniji, medtem ko je izobrazbena struktura pripadnikov 'novih' manjšinskih skupnosti iz nekdanje Jugoslavije, ki živijo v MOL, le malenkostno višja od izobrazbene strukture vseh pripadnikov 'novih' etničnih skupnosti, ki živijo v Sloveniji. To je posledica dejstva, da je bilo priseljevanje iz nekdanje Jugoslavije usmerjeno predvsem v urbana središča, saj več kot 80 odstotkov priseljencev živi v mestih (več o tem v Dolenc 2003). Večinoma so se naselili v industrijskih in urbanih središčih, kot so Ljubljana, Jesenice, Velenje, Koper/Capodistria, Kranj, Maribor, Celje.[36]

[34] V popisih iz leta 1991 in 2002 je razbrati, da imajo višjo rodnost od Slovenk le ženske, ki so se opredelile kot pripadnice romske, albanske, muslimanske oziroma bošnjaške skupnosti (Šircelj 2003).

[35] V zadnjem desetletju 20. stoletja so priselitve Bošnjakov v Slovenijo še ostale na ravni priseljevanja osemdesetih let. Relativno najbolj se je povečalo priseljevanje Makedoncev in Albancev. Število priseljencev drugih narodnosti pa se je v primerjavi s preteklim medpopisnim obdobjem (1981–1991) zmanjšalo za dve tretjini in več (Dolenc 2003).

[36] Po večjem deležu priseljencev med slovenskimi mesti izstopata Velenje in Jesenice, med regijami pa izstopa slovenska obala (Repolusk 1998: 156–57).

Tabela 188: Izobrazbena struktura anketirancev, prebivalcev MOL glede na etnično pripadnost (PSIP, 2003; N = 273)

		etnična struktura							
		Slovenci	Hrvati	Srbi	Boš., Mus.	drugi*	neopred.**	b. o., neznano	skupaj
osnovna šola	N	7	8	5	7	4	10	9	50
	%	12,7	21,6	12,5	23,3	19	41,7	15,3	**18,8**
strokovna šola	N	7	6	8	10	3	2	16	52
	%	12,7	16,2	20	33,3	14,3	8,3	27,1	**19,5**
srednja šola	N	23	17	18	10	7	9	26	110
	%	41,8	45,9	45	33,3	33,3	37,5	44,1	**41,4**
višja šola	N	6	1	4	1	2	0	4	18
	%	10,9	2,7	10	3,3	9,5	0	6,8	**6,8**
fakulteta ali več	N	12	5	5	2	5	3	4	36
	%	21,8	13,5	12,5	6,7	23,8	12,5	6,8	**13,5**
skupaj	*N*	*55*	*37*	*40*	*30*	*21*	*24*	*59*	*266*
	%	*100*	*100*	*100*	*100*	*100*	*100*	*100*	*100*

* drugi: Albanci (1), Makedonci (2), Črnogorci (2), dvojna etnična opredelitev – slovenska in drugo (13), Madžari (3)
** neopredeljeni: neopredeljeni (12), religiozno opredeljeni (12), Jugoslovani (1)

Izobrazbena struktura anketirancev, zajetih v raziskavi, se nekoliko razlikuje (izobrazbena struktura je višja) od izobrazbene strukture pripadnikov 'novih' manjšinskih skupnosti, kot jo kažejo popisni podatki za MOL.

Razlike so delno posledica različnega metodološkega zajema podatkov, tako na primer popis vključuje prebivalstvo, staro 15 let in več, v raziskavo PSIP pa so vključeni prebivalci MOL, stari med 18 in 70 let. Razlikuje se tudi način zbiranja podatkov. Upoštevati je treba še to, da popisne kategorije 'narodno neopredeljeni', 'niso želeli odgovoriti' in 'neznani', katerih izobrazbena struktura ni bistveno slabša od izobrazbene strukture Slovencev, v veliki meri vključujejo ravno pripadnike 'novih' etničnih skupnosti.

Anketni rezultati za MOL sicer izkazujejo nižjo izobrazbeno strukturo pripadnikov 'novih' manjšinskih skupnosti v primerjavi s Slovenci, vendar pa te razlike niso tako velike kot razlike v izobrazbeni strukturi med pripadniki 'novih' manjšinskih skupnostih ter Slovenci, ki jih je mogoče razbrati iz popisnih podatkov leta 2002. To je lahko delno tudi posledica dejstva, da se običajno na anketne raziskave v večji meri odzivajo posamezniki z višjo izobrazbo.

Tabela 189: Primerjava izobrazbene strukture popisnih podatkov (2002) ter empiričnih podatkov pridobljenih v raziskavi PSIP (2003)

	*prebivalci Ljubljane, popis 2002 (prebivalci, stari 15 let in več)**		*prebivalci Ljubljane, ki so se ob popisu 2002 opredelili kot Slovenci (prebivalci, stari 15 let in več)**		*vzorec PSIP za MOL*	
	N	*%*	*N*	*%*	*N*	*%*
osnovna šola	49.789	21,7	30.475	18	50	18,8
strokovna šola	48.503	21,1	32.565	19,3	52	19,5
srednja šola	76.112	33,1	60.302	35,7	110	41,4
višja šola	15.589	6,8	13.037	7,7	18	6,8
fakulteta in več	39.493	17,2	32.642	19,3	36	13,5
skupaj	*229.486*	*100*	*169.021*	*100*	*266*	*100*

* Vir: Statistični Urad Republike Slovenije, Popis 2002

Ne glede na zajem podatkov je videti, da je izobrazbena struktura pripadnikov 'novih' manjšinskih skupnosti le nekoliko slabša, kot je izobrazba prebivalcev MOL, ki so se opredelili kot Slovenci, predvsem glede višješolske, fakultetne oziroma podiplomske izobrazbe.

4. O INTEGRACIJI

Predstavljeni statistični podatki kažejo, da imamo v MOL zajeten korpus neslovenskega življa, ki glede na stališča njihovih mnenjskih voditeljev, želi ohraniti temeljne postulate izvorne narodne identitete, oziroma identitete njihovih prednikov. Toda imamo tudi zelo zadržan, pogosto celo odbojen odnos[37] večinske/dominantne populacije do izkazovanja etnične drugačnosti v javnosti. Čemu raziskovati problematiko imigracij in integracije, če pa je, vsaj večinski populaciji, vse 'kristalno jasno'? Toda v življenju se pogosto dogaja, da je'kristalno jasno' zgolj rezultat različnih družboslovnih aksiomov in stereotipov, lahko tudi zgolj metoda izključevanja posameznikov in/ali družbenih skupin iz procesov (so)odločanja.

S pojmom naroda in narodnega vprašanja ni nič drugače. Če povedano prevedemo na pojem (slovenskega) naroda, velja ugotovitev, da je biološki pristop/model v takšni ali drugačni obliki v središču vseh teorij o nastanku slovenskega naroda. Dejstvo, da je slovenski narod sestavljen iz posameznikov, katerih predniki so prihajali 'iz vseh vetrov', je s stališča bioloških teorij le postranskega pomena. Ohranjanje biološkega modela tvorbe naroda pa pomeni, glede na slovenske in evropske demografske trende, da smo pristali na prostovoljno izumiranje tvorbe, ki jo imenujemo slovenski narod. Toda pojavljajo se tudi 'rešitelji', ki pa ostajajo, žal, znotraj 'biološkega' okvirja. Tvorci, sopotniki in poustvarjalci biološkega modela navajajo dve metodi ohranjanja in rasti slovenskega naroda: višjo nataliteto in povratek – integracijo v slovensko družbo – slovenskih izseljencev ter njihovih potomcev.[38] Ker sta oba modela v obtoku že nekaj desetletij in nista dala omembe vrednih rezultatov, ju pri ohranjanju Slovenstva ne velja jemati povsem resno.[39] Naj se sliši še tako tuje, je vredna razmisleka hipoteza, ki pravi: za ohranjanje slovenstva kot jezikovne in kulturne vrednote bo ključnega pomena imigracija[40] ter ustrezna

---

[37] O tem glej podrobneje: Mojca Medvešek in Natalija Vrečer (2005) Percepcije sociokulturne integracije in nestrpnosti: nove manjšine v Sloveniji. V Miran Komac in Mojca Medvešek (ur.) *Percepcije slovenske integracijske politike*, 271–377. Ljubljana: Inštitut za narodnostna vprašanja.

[38] O procesih reintegracije izseljencev in njihovih potomcev ter o težavah, s katerimi se pri tem srečujejo, glej podrobneje prispevke Jerneja Mlekuža, Kristine Toplak in Marine Lukšič-Hacin v delu *Percepcije slovenske integracijske politike*, ki sta jo uredila Miran Komac in Mojca Medvešek, izdal pa Inštitut za narodnostna vprašanja, Ljubljana, 2005, str. 689–758.
Strategija razvoja Slovenije (razvojna vizija in prioritete), sprejeta junija 2005, omenja Slovence po svetu v okviru »druge razvojne prioritete:učinkovito ustvarjanje, dvosmerni pretok in uporaba znanja za gospodarski razvoj in kakovostna delovna mesta«, kjer pravi »/.../ spodbuditi vračanje oziroma vključevanje slovenskih strokovnjakov iz tujine in zamejstva ter pribaviti kakovostne tuje strokovnjake v Slovenijo«. (Dostopno na: http://www.gov.si/umar/projekti/srs/srs.php, 3. julij 2005).

[39] Statistični urad RS je na osnovi podatkov o rojenih, umrlih, priseljenih in odseljenih po dnevih v zadnjih dveh letih izračunal naslednjo prebivalstveno uro – v Sloveniji se v povprečju na dan rodi 48,2 otroka, umre 51,6 osebe in se število prebivalcev zaradi priselitev poveča za 7,2 osebe. (Dostopno na: http://www.stat.si/novice_poglej.asp?ID=619, 5. julij 2005).

[40] V že omenjeni *Strategiji razvoja Slovenije* je v razdelku z naslovom Trajno obnavljanje prebivalstva (str. 32) zapisano:

politika integracije. Morda pa bi bilo bolje govoriti o ustvarjanju slovenske nacije in ne o ustvarjanju slovenskega naroda. Namreč, iz rezultatov projekta PSIP lahko jasno razberemo željo in potrebo po ohranjanju posebne etnične identitete pripadnikov priseljenih populacij in njihovih potomcev, hkrati pa pridobljeni podatki kažejo tudi njihovo željo po vključevanju v slovensko družbo.

Zastavlja se torej vprašanje: kako (na kakšen način) oblikovati politiko imigracije in politiko (ali politike) integracije, ki naj vodi k tvorbi homogene slovenske družbe ter posledično homogene družbe MOL, ob hkratnem upoštevanju želja pripadnikov neslovenskih populacij po ohranjanju etničnih posebnosti. Kakšen model integracije bi torej bil najprimernejši za to situacijo in kateri bi bili ključni elementi takšne integracije?

Pred nadaljevanjem razprave velja navesti še naslednjo ugotovitev. O procesih priseljevanja v prihodnjih letih lahko le ugibamo. Verjetno bodo priseljenske tokove iz območij nekdanje skupne države dopolnjevali priseljenski tokovi iz držav EU; toda ni pričakovati, da bodo imigracijski tokovi iz nekdanje skupne države povsem usahnili. Problematika dvojnega državljanstva in problematika združevanja družin še nista zaključeni zgodbi.

Če želimo zgraditi koherentno in konkurenčno družbo, je treba poskrbeti za ustrezno integracijo posameznikov, v našem primeru pripadnikov različnih nedominantnih narodnih skupnosti, v slovensko družbo. Toda kako pojmovati integracijo?

V *Resoluciji o imigracijski politiki Republike Slovenije* (Ur. l. RS, št. 40/1999) je integracija opredeljena kot:

> Upoštevajoč družbeno večkulturnost, s spoštovanjem bogastva različnosti, mirnega sožitja, družbene stabilnosti in kohezivnosti bo Republika Slovenija vodila integracijsko politiko, katere cilji so zasnovani na temeljnih načelih in vrednotah enakopravnosti, svobode in vzajemnega sodelovanja.
> Pri tem je:
> - enakopravnost razumljena kot zagotavljanje enakih socialnih, ekonomskih in civilnih pravic;
> - svoboda kot pravica do izražanja kulturne identitete ob zagotovitvi spoštovanja integritete in dostojanstva vsakega posameznika in gojitve lastne kulture v skladu z zakoni in temeljnimi vrednotami Republike Slovenije;
> - vzajemno sodelovanje kot pravica do udejstvovanja in odgovornosti vseh v neprekinjenem procesu ustvarjanja skupne družbe.
>
> Da bi omogočali čim večjo družbeno koherentnost, bo integracijska politika vsebovala določene pravne okvire in družbene ukrepe, ki bodo spodbujali integracijo priseljencev v slovensko družbo, preprečevali diskriminacijo in družbeno obrobnost in omogočali, da priseljenci izražajo

---

»- prilagoditi gospodarjenje s prostorom – ciljem splošne demografske in socialne politike ter predvidenim migracijskim gibanjem;
- /…/ s politiko integracije in uravnavanja obsega migracij popraviti nekatere strukturne prebivalstvene primanjkljaje.« (Dostopno na: http://www.gov.si/umar/projekti/srs/srs.php, 3. julij 2005).
V razdelku z naslovom Moderna socialna država in večja zaposlenost – Akcijski načrt za leti 2005 in 2006 (str. 30), je bilo ustreznim ministrstvom naloženo, da pripravijo poenostavitve administrativnih postopkov za zaposlovanje tujcev, zlasti visoko kvalificiranih, in da pripravijo program za odpravljanje primanjkljajev na posameznih poklicnih segmentih s selektivno imigracijo. (Dostopno na: http://www.gov.si/umar/projekti/srs/srs.php, 3. julij 2005).

in gojijo lastno kulturo in vrednote na podlagi spoštovanja osebne integritete in dostojanstva v skladu z zakoni Republike Slovenije.

Slovenija je le ena od držav, ki se soočajo z vprašanjem, kako urediti položaj t. i. 'novih' manjšin oziroma etničnih skupnosti, ki so se znašle v manjšinskem položaju – ne zaradi spreminjanja nacionalnih meja, kar je bil v večini evropskih držav razlog za nastanek narodnih manjšin, ampak zaradi migracijskih tokov.

Glede urejanja vprašanj, ki se nanašajo na sobivanje različnih etničnih skupnosti in s tem tudi različnih kultur, jezikov in veroizpovedi, zlasti pripadnikov etničnih/narodnih skupnosti z območja nekdanje skupne jugoslovanske države, se Slovenija v določenem smislu razlikuje od večine drugih evropskih držav. Ta najbolj očitna razlika se nanaša na pravni status posameznikov oziroma pripadnikov manjšinskih skupnosti v Republiki Sloveniji; velika večina teh posameznikov je namreč državljanov Republike Slovenije. Tudi naša raziskava je vključevala le slovenske državljane.

Obstoj te (pravne) vezi med posamezniki in državo, v kateri živijo, pa ni pomemben le z vidika posameznika, ampak ima poseben pomen tudi z vidika opredeljevanja skupnosti ter zlasti načinov ohranjanja njihove posebne identitete. Ob predpostavki, da te skupnosti izpolnjujejo t. i. objektivne in subjektivne kriterije, ki so se uveljavili tako na univerzalni kot na regionalni (evropski) ravni varovanja manjšin[41] – da so torej to v primerjavi z večinskih narodom številčno manjše skupnosti posameznikov, ki so v nedominantnem položaju in ki jih druži skupna etnična identiteta, hkrati pa imajo pozitiven odnos do te svoje posebne identitete v smislu, da želijo svoje posebnosti ohranjati (vsaj kot eno od identitet, ki jo imajo posamezniki) – se zdi vprašanje pojmovanja relativno manj pomembno. Seveda je mogoče potegniti ločnico med predstavniki teh skupnosti, ki so se oblikovale na osnovi migracijskih tokov, ter narodnimi manjšinami, ki so nastajale predvsem zaradi fizičnega spreminjanja državnih meja, vendar je kriterij »dolgotrajnih, trdnih in trajajočih vezi« med pripadniki narodnih manjšin in njihovo državo, tj. državo, v kateri

[41] V mednarodni skupnosti ne obstaja splošno sprejeta definicija pojma manjšina. Kljub vsemu pa se je v Evropi po koncu hladne vojne, in sicer v okviru novo nastalega mednarodnega režima za varstvo narodnih manjšin (glej Roter 2003), uveljavilo pojmovanje narodne manjšine, kot ga je predlagala Parlamentarna skupščina Sveta Evrope v svojem Priporočilu št. 1201 (1993) o dodatnem protokolu k Evropski konvenciji o človekovih pravicah o pravicah narodnih manjšin, sprejetem 1. februarja 1993 (*Recommendation 1201 (1993) on an additional protocol on the rights of national minorities to the European Convention on Human Rights*, 1 February 1993, dostopno na: http://assembly.coe.int/Documents/AdoptedText/ ta93/erec1201.htm (23. julij 2003)). Tako so narodne manjšine razumljene kot tiste skupnosti posameznikov, ki so tvorijo številčno manjšo skupnost od večinskega prebivalstva, so v nedominantnem položaju, izražajo posebne etnične kazalnike (jezik, kultura, veroizpoved), ki jih želijo tudi ohranjati, so državljani države, kjer bivajo kot manjšinske skupnosti, z državo pa jih povezujejo »dolgotrajne, trdne in trajajoče vezi«, ki jih pripadniki manjšin želijo tudi ohranjati. Pojmovanje manjšin v sodobni mednarodni skupnosti tako temelji na dveh vrstah kriterijev: na t. i. objektivnih in subjektivnih kriterijih. Če so manjšine objektivno drugačne od večinskega prebivalstva (v smislu ključnih kazalnikov identitete, kot so jezik, kultura, vera, običaji), mora posameznike povezovati tudi medsebojna solidarnost in želja po ohranjanju te posebne identitete. Hkrati pa evropski režim za varstvo manjšin posebne manjšinske pravice omejuje na pripadnike narodnih manjšin oziroma tistih skupnosti, ki trajno živijo na ozemlju države, katere državljani so.

živijo, nenatančno opredeljen, kar pomeni, da ni mogoče zaključiti, da se takšne vezi lahko spletejo le med državo in narodnimi manjšinami, ne pa tudi med državo in t. i. 'novimi' manjšinami.[42]

Kljub tovrstnim težavam glede arbitrarnosti kriterijev, na osnovi katerih evropske države pojmujejo narodne manjšine, kar omogoča veliko manevrskega prostora za prepoznavanje določenih skupnosti kot narodnih manjšin in za zanikanje takšnega statusa drugim skupnostim, pojmovanje manjšinskih skupnosti ostaja eno izmed zelo pomembnih vprašanj. To pa predvsem zato, ker prav iz pojmovanja manjšinskih skupnosti izhajajo tudi določena pričakovanja glede ravnanja države v odnosu do teh skupnosti. Tako obstoj narodnih manjšin v evropskem institucionalnem prostoru, ki ga opredeljujejo zlasti Svet Evrope, Evropska unija in Organizacija za varnost in sodelovanje v Evropi, pomeni hkratno dolžnost države, da varuje pripadnike teh skupnosti, in sicer na način, da bodo ti lahko ohranjali in razvijali svojo posebno identiteto, ki jo opredeljujejo zlasti jezik, kultura in/ali veroizpoved, pa tudi posebne navade in običaji ter drugačen način življenja.

Za razliko od narodnih manjšin v Evropi ne obstaja podoben mednarodni režim (sistem) za varstvo t. i. novih manjšin, čeprav obstajajo določene potrebe po takšnem varstvu. Tako je na primer Parlamentarna skupščina Sveta Evrope v svojem priporočilu št. 1492 leta 2001 zapisala, da »priznava, da imigrantske populacije, katerih člani so državljani države, v kateri bivajo, tvorijo posebne vrste manjšin, in da priporoča, da bi zanje sprejeli poseben instrument Sveta Evrope.«[43]

Ob odsotnosti takšnega posebnega instrumenta za varstvo novih manjšin predstavljajo skupne norme glede spoštovanja človekovih pravic kontekst, v okviru katerega so države dolžne zagotavljati pravice posameznikov. Človekove pravice pripadajo vsem, brez razlikovanja oziroma diskriminacije na osnovi jezika, vere, kulture, pripadnosti manjšini, spola, rase, barve kože, kot med drugim določa 14. člen Konvencije o varstvu človekovih pravic in temeljnih svoboščin.[44]

Kljub temu, da se mednarodni režim za varstvo narodnih manjšin v Evropi,[45] katerega ključni mednarodnopravno zavezujoči dokument predstavlja Okvirna konvencija Sveta Evrope za

---

[42] Evropski kriterij ohranjanja trajnih in trdnih vezi z državo bivanja je bil uveden ravno z namenom razlikovanja tradicionalnih narodnih manjšin od priseljenskih skupnosti. Vendar pa tega kriterija ne moremo uvrščati med zanesljive formalne kriterije, saj sta tako trajnost in trdnost vezi izmuzljivi kategoriji – prej torej politična kot pravno-formalna kategorija, ki se poleg tega sčasoma tudi nujno spreminja. Še pred nekaj leti se je v literaturi avtohtonost – ki je slovenski izraz za trajne in trdne vezi med manjšino in državo, v kateri manjšina obstaja – opredeljevalo s tremi generacijami. Tovrstno razumevanje avtohtonosti pa se izrazito opušča – nenazadnje tudi v Sloveniji že živijo predstavniki tretje generacije etničnih skupnosti, ki so se v Slovenijo priselile.

[43] Parlamentarna skupščina Sveta Evrope, Priporočilo št. 1492 (2001) o pravicah manjšin, 23. januar 2001, 11. točka (*Recommendation No. 1492 (2001) Rights of Minorities*, 23 January 2001), dostopno na: http://www.hri.ca/fortherecord2001/euro2001/documentation/parassembly/prec14922001.htm (5. junij 2005).

[44] Konvencija o varstvu človekovih pravic in temeljnih svoboščin (*Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms*), bolj znana kot Evropska konvencija o človekovih pravicah, je bila sprejeta 4. novembra 1950, v veljavi je od 3. septembra 1953, ETS No. 5, dostopna na: http://conventions.coe.int/treaty/en/Treaties/Word/005.doc (14. junij 2005).

[45] Podrobneje o tem režimu v Roter (2003).

varstvo narodnih manjšin[46] (katere pogodbenica je tudi Slovenija), ne nanaša na skupnosti, ki so nastale z migracijami v obdobju po II. svetovni vojni, pa se je Svetovalni odbor, ki skupaj z Odborom ministrov skrbi za nadzor nad implementacijo določil Okvirne konvencije za varstvo narodnih manjšin, že ukvarjal z možnostjo, da bi določila konvencije aplicirali tudi na nove manjšinske skupnosti. Svetovalni odbor je ugotovil, da bi se posamezni členi konvencije lahko smiselno uporabili tudi za varstvo novih manjšin, o čemer naj bi se »oblasti v posameznih državah posvetovale s tistimi, ki jih to zadeva, ob primernem času v prihodnosti« (European Academy 2003: 27).

V 21. stoletju seveda ni več nobenega dvoma, da se tudi te številne in številčne skupnosti srečujejo s podobnimi težavami in da imajo podobne potrebe kot narodne manjšine oziroma njihovi pripadniki. Še več, prav več desetletno pomanjkanje kakršnih koli politik, ki bi se nanašale na položaj pripadnikov 'novih manjšin', je vodilo do večje etnične distance med pripadniki teh skupnosti in pripadniki večinskega prebivalstva, ponekod do obujanja in poudarjanja manjšinske etnične identitete (vključno z vnovičnim obujanjem določenih manjšinskih praks, ki so jih priseljenci v prejšnjih generacijah morda opuščali), hkrati pa do določenih napetosti med večinskim in manjšinskim prebivalstvom. Prav zato je potreba po oblikovanju učinkovitih integracijskih politik na pragu tretjega tisočletja tako velika, kar še posebej velja za urbana okolja, ki so pogosto etnično bolj heterogena kot ruralna okolja. Tudi Ljubljana nikakor ni izjema.

MOL je etnično heterogena enota lokalne samouprave. V MOL, kjer po popisu prebivalstva leta 2002 živi 265.881 ljudi, se je delež Slovencev z 82,5 odstotka leta 1981 zmanjšal na 78 odstotkov leta 1991 in na 73,8 odstotka leta 2002. Med narodno opredeljenimi prebivalci MOL je leta 2002 (ob popisu) živelo največ Srbov, in sicer 13.101, 7.222 Hrvatov, 5.763 Bošnjakov, 3.332 Muslimanov, 1.147 Albancev, 974 Makedoncev in 893 Črnogorcev.

Integracijska politika

Ker iz samega položaja in (zunanjih) značilnosti 'novih' manjšinskih skupnosti še ne moremo sklepati o statusu, ki bi ustrezal potrebam in željam pripadnikov teh skupnosti, da bi ohranili svojo posebno etnično identiteto, je vnaprejšnje razmišljanje o urejevanju položaja novih etničnih manjšin v smislu, da ne izpolnjujejo kriterijev za pridobivanje statusa manjšin, povsem neustrezno in nepotrebno, ker takšen pasiven odnos ne naslavlja temeljnega vprašanja, ki ga etnična heterogenost predstavlja za katero koli oblast (na kateri koli ravni) – kako upravljati etnično heterogenost na način, ki bo zadovoljeval posameznike, in sicer tako, da bodo enakopravno soodločali o vseh ključnih stvareh iz vsakdanjega življenja.

[46] Okvirna konvencija za varstvo narodnih manjšin (*Framework Convention for the Protection of National Minorities*) je bila sprejeta 10. novembra 1994, za podpis je bila odprta 1. februarja 1995, v veljavi je od 1. februarja 1998, ETS No. 157, dostopna na: http://conventions.coe.int (1. junij 2005).

Iz rezultatov naše raziskave v MOL lahko jasno razberemo željo in potrebo po ohranjanju njihove posebne etnične identitete. Hkrati pa je ta raziskava jasno pokazala tudi potrebo po njihovem enakopravnem vključevanju v slovensko družbo. Ob tem se je zastavilo ključno vprašanje: kako (na kakšen način) je mogoče zagotoviti tako enakopravni položaj pripadnikov teh skupnosti, ki uradno niso priznane in obravnavane kot narodne skupnosti v Sloveniji, in enakopravno uresničevanje njihovih človekovih pravic, hkrati pa upoštevati potrebo in njihovo željo po ohranjanju njihovih etničnih posebnosti. Kakšen model integracije bi torej bil najprimernejši za to situacijo in kaj bi bili ključni elementi takšne integracije na lokalni ravni?

»V teoriji integracija pomeni medsebojno prilagajanje obnašanja imigrantske in avtohtone družbe na splošno sprejete norme in standarde; nikakor pa ne pomeni enostranskega prilagajanja imigrantske avtohtoni družbi, kar je asimilacija« (Green 2004: 116). Čeprav je integracija imigrantov splošno sprejeti končni cilj integracijskih politik, pa termin ni neproblematičen. Težave se pojavljajo, kot opozarja Geddes (2003: 5), glede iskanja odgovorov na zelo očitna vprašanja, ki jih poraja termin integracija imigrantov, na primer: integracija v kaj? Ali: kdo je odgovoren za integrcaijo oziroma kdo naj jo izvaja?

Kaj takšno medsebojno prilagajanje, kot integracijo opisuje Green (2004: 116), pomeni v praksi, je prav tako vprašanje, ki nima enoznačnega odgovora. V različnih državah in družbenih okoljih se integracija razume in izvaja na različne načine.

V strokovni literaturi se – ne glede na posamezne situacije, na katere se razprava nanaša – pojavljata dva ključna elementa pri opredeljevanju integracijske strategije in določevanju elementov integracijske politike nasploh (ne le na lokalni ravni). Tako se po eni strani poudarja celostni vidik oziroma nujnost celostne obravnave urejevanja položaja pripadnikov t. i. ‘novih’ manjšin. Čeprav je večina priseljenskih skupnosti/manjšin v evropskih državah (tudi v Sloveniji) nastala zaradi ekonomsko pogojenih migracij, integracije nikakor ni mogoče razumeti le v ekonomskem smislu. Uspešna integracijska politika se tako ne nanaša le na urejevanje družbeno-ekonomskega položaja oseb, ampak tudi na zagotavljanje določenih pravic na drugih področjih, še zlasti na kulturnem (tj. v njihovem kulturnem življenju) in na političnem področju.

Po drugi strani pa je posebej izpostavljena tudi potreba oziroma nujnost doseganja soglasja glede posameznih vidikov integracijske politike tako novih manjšinskih skupnosti kot tudi večinskega prebivalstva. Zmotno je torej prepričanje o integraciji kot o enostranskem procesu, ki se nanaša le na pripadnike, ki etnično ne pripadajo dominantnemu narodu v državi, v kateri živijo in katere državljani so.

Ob tem je treba takoj dodati, da je ključno razlikovanje med novimi manjšinskimi skupnostmi in večinskim prebivalstvom njihov nedominantni oziroma dominantni položaj v družbi/državi. Če imajo pripadniki katere koli etnične skupnosti (ne glede na njihov

(ne)dominantni položaj) enake dolžnosti (na primer glede spoštovanja pravnega reda v Sloveniji), ta enakost ne velja glede zagotavljanja pogojev za ohranjanje posebnosti etničnih skupnosti, ki so v manjšinskem oziroma nedominantnem položaju. Že s samim manjšinskim položajem namreč te nedominantne skupnosti nimajo enakih začetnih osnov oziroma enakih možnosti za ohranjanje svojih posebnosti, tj. značilnosti svoje etnične identitete. Zagotavljanje teh možnosti, predvsem za ohranjanje posameznikove etnične identitete, ki se razlikuje od večinske etnične identitete v nekem okolju, je eden izmed temeljnih ciljev uspešne integracijske politike.

Doseganje soglasja tako med pripadniki manjšinskih skupnosti kot večinskim narodom glede sprejemljivih načinov ohranjanja etničnih posebnosti etnij ni niti enostaven niti avtomatičen proces, še posebej ne v okoliščinah sodobnih globalizacijskih trendov. Ti povečujejo mobilnost prebivalstva, konkurenčnost, izpostavljenost različnim kulturam, veroizpovedim in jezikom, kar pogosto vzbuja strah in občutek ogroženosti med državljani posamezne države, ki se odražata v netolerantnem, pogosto pa tudi v sovražnem odnosu do tujcev (nedržavljanov) ali pa do državljanov, ki ne pripadajo istemu večinskemu narodu. Ideja nacionalne države je pogosto še vedno razumljena kot sredstvo za ohranjanje izključno dominantnega naroda, z občasnimi, bolj ali manj izdelanimi izjemami glede ohranjanja identitete pripadnikov drugih manjšinskih narodov oziroma narodnih manjšin.

Tudi Slovenija se ni izognila tovrstnim pojavom. Že ob nastajanju samostojne države je bil proces narodne homogenizacije zelo intenziven; ideja oziroma želja po ustanovitvi samostojne Slovenije je temeljila na predpostavki, da ima vsak narod – torej tudi slovenski – pravico do oblikovanja svoje nacionalne države. Ker je slovensko pojmovanje naroda tipično etnično (značilno za dobršen del srednje in vzhodne Evrope) in ne državljansko (ki idejo naroda oziroma pripadnosti narodu povezuje s posedovanjem državljanstva), je proces snovanja slovenske nacionalne države pogosto zaobšel zgodovinski, kulturni, ekonomski in družbeni prispevek etničnih skupnosti, ki živijo na območju današnje Republike Slovenije. Še več, narodna homogenizacija se je izvajala ravno na osnovi razlikovanja Slovencev od Neslovencev, zlasti pripadnikov drugih nekdanjih jugoslovanskih narodov in narodnosti (Roter 2003a). Takšen proces je bil vsaj deloma 'izvedljiv' tudi zato, ker se je Slovenija osamosvajala s podrobno izdelanim modelom varstva narodnih manjšin, tj. madžarske in italijanske narodne skupnosti, ter neobstoječim modelom upravljanja etnične heterogenosti, ki je izhajala iz migracijskih tokov znotraj nekdanje jugoslovanske države. Že v obdobju obstoja nekdanje Socialistične republike Slovenije, katere prebivalstvo je postajajo čedalje bolj različno (v narodnem oziroma etničnem smislu), je bil primer priseljenskih skupnosti iz nekdanjih jugoslovanskih republik varno spravljen pod ideološko preprogo bratstva in enotnosti (Komac 1998: 38). Dediščina neobstoja

politik urejevanja pravic posameznikov do ohranjanja svojih etničnih posebnosti se, kot se zdi na pragu tretjega tisočletja, odraža v čedalje večji nestrpnosti med državljani Republike Slovenije, kar vsako leto znova ugotavlja tudi slovenski Varuh človekovih pravic.

V primerjavi s pojmovanjem varstva manjšin se tudi pri vprašanjih integracije novejših etničnih skupnosti pogosto pojavlja strah pred skupinskim elementom – torej strah pred ohranjanjem nedominantnih etničnih skupnosti, ki bi lahko ogrozile ali ki celo že ogrožajo koherentnost neke družbe in s tem slabijo konkurenčne sposobnosti države v sodobni mednarodni skupnosti. Tovrsten strah je izraz nesposobnosti političnih elit za tvorbo vizij. Nova etnična heterogenost predstavlja izziv upravljanju države in družbenih procesov, sama po sebi pa niti ne ogroža stabilnosti neke družbe oziroma države niti ne ruši reda v njej. Prav novi izzivi, ki jih s sabo prinašajo nove, trajnejše oblike etnične heterogenosti, pa zahtevajo od političnih elit (političnih strank) inovativne metode ter nove, spremenjene politike, ki zadevajo zagotavljanje enakopravnosti (enakopravnih možnosti) vseh državljank in državljanov.

Tako kot pri klasičnih narodnih manjšinah se tudi v povezavi z drugimi vrstami etničnih manjšin pojavlja kostrukcija, ki jo pogosto zasledimo pod imenom ‘problem manjšin’ (glej Roter 2001). Tovrstno razumevanje nedominantnih skupnosti kot ‘problema’ je konstrukt večine. Pogosto se takšen konstrukt pojavi z namenom preusmeriti pozornost od dejanskih vzrokov za probleme v družbi, kot so brezposelnost, revščina, regionalne razlike, k etničnosti kot domnevnem vzroku za nastale težave. S takšnimi pojavi se srečujemo tudi v slovenskem prostoru.

Opredelitev manjšinskih skupnosti kot problema je povsem neustrezna tudi z analitičnega vidika; tako varstvo manjšin kot integracijske politike prinašajo določene spremembe v prvi vrsti za posameznike (in šele posledično za skupnosti) – nenazadnje so manjšinske pravice na mednarodni ravni oblikovane kot pravice posameznikov. Tudi v kontekstu razprav o integraciji novejših etničnih skupnosti v prvi vrsti govorimo o določenih pravicah oziroma možnostih za posameznike, da bi bili enakopravno vključeni v družbo in da bi istočasno lahko ohranjali tudi določene značilnosti svoje posebne etnične identitete, kot so jezik, kultura in veroizpoved. Seveda je odvisno od vsakega posameznika, ali bo te možnosti dejansko tudi izkoristil. Nenazadnje tudi sodobni evropski režim varstva manjšin temelji na predpostavki, da se vsak posameznik svobodno opredeli za pripadnika narodne manjšine in da se odloča, ali želi, da se ga obravnava tako, tj. kot pripadnika narodne manjšine.

Za razliko od varstva kot temeljnega pristopa k ohranjanju posebne manjšinske identitete narodnih manjšin in njihovih pripadnikov pa naj bi ta cilj v zvezi z novodobnimi manjšinskimi skupnostmi in njihovimi pripadniki dosegli z integracijo – torej z njihovim polnopravnim vključevanjem v družbo, katere sestavni del so. Ko razmišljamo o integraciji s stališča novih

manjšin, ugotavljamo določene razlike glede posameznih vidikov integracije – od ekonomskega, družbenega, kulturnega in političnega vidika.

Vidiki integracijske politike

V širšem smislu se koncept integracije nanaša na »proces vključevanja imigrantov in etničnih manjšin v ekonomijo, družbo in politično življenje v državi sprejemnici« (Boswell 2003: 75). Še najlažje je določiti ekonomske in družbene razsežnosti integracije, in sicer kot vključevanje na trg delovne sile ter v izobraževalni sistem in v sistem državne blaginje, več težav pa se postavlja glede kulturne integracije, ki ponavadi vključuje znanje jezika države sprejemnice, določeno razumevanje družbenih značilnosti in spoštovanje temeljnih norm. Politična integracija – ki je posebej pereča, kadar se družba srečuje s tujci (nedržavljani) – se nanaša na pravico voliti in kandidirati na volitvah. Prav tovrstna integracija je v »številnih državah razumljena kot zaključna faza uspešnega procesa integracije« (*ibid.*), vendar pa ni nujno vedno tako. Tudi ob zagotavljanju klasičnih državljanskih in političnih pravic, ki praviloma izhajajo iz pridobljenega državljanstva, se med pripadniki novih manjšin lahko pojavijo določene potrebe po drugačni obravnavi, zlasti na kulturnem področju, da bi uspeli ohraniti posebnosti in šele s tem zagotavljati enakopravnost.

Že v teoretičnem razmišljanju o različnih pristopih k integraciji se omenjajo določene razlike, ki izhajajo iz različnih pričakovanj družbe glede ravnanja imigrantskih skupnosti (tj. tistih skupin, na katere se termin integracija najpogosteje nanaša). Po eni strani tako poznamo koncept multikulturalizma, ki pušča prostor imigrantskim skupnostim, da ohranjajo svoje različne kulture, vrednote, jezik. Razlog multikulturnega pristopa k integraciji je lahko povsem pragmatične narave (nerealno bi bilo namreč pričakovati, da se bodo imigranti povsem odrekli svoji identiteti), braniti pa ga je mogoče tudi v normativnem (moralnem) smislu, in sicer kot idejo, da je kulturna raznolikost kot taka dobr(odošl)a (Boswell 2003: 75–6). Vendar pa se v praksi, kot opozarja Rex (1996: 133), multikulturalizem lahko izvaja z neenakopravnim vključevanjem manjšinskih skupnosti v družbo, na primer kot kastni sistem, čeprav seveda demokrati zagovarjajo njihovo vključevanje na temelju enakopravnosti.

Koncept multikulturalizma je značilen predvsem za anglosaksonske, liberalno-pluralistične države. V zahodni Evropi obstaja več modelov integracije novodobnih manjšinskih skupnosti in posameznikov, ki so se priselili v te države v povojnem obdobju, in tako tudi multikulturalizma. Rex (1996: 134; 2004: 96–7) tako razlikuje med nemškim modelom, kjer prišleki ne morejo upati na pridobitev državljanstva in samo začasno bivajo v državi ter so tako imenovani ‘gastarbeiterji’ (torej gostujoči delavci), ki se bodo po opravljenem delu oziroma

takrat, ko družba ne bo več potrebovala te delovne sile, vrnili domov.[47] Drugi model temelji na francoski politiki, »ki zagovarja enake politične pravice za prišleke, toda hkrati pričakuje relativno hitro opuščanje manjšinskih kultur« (*ibid*.). Tretja različica multikulturalizma je značilna – kot idealnotipski model oziroma kot idealna politika – za Veliko Britanijo, Nizozemsko in Švedsko, temelji pa na ohranjanju različnosti in zagotavljanju enakih možnosti. Konec 60. let 20. stoletja je takratni britanski notranji minister Roy Jenkins namreč opredelil integracijo »ne kot izenačevalni proces uniformnosti, ampak kot kulturno raznolikost, ki je ključno povezana z enakimi možnostmi v ozračju medsebojnega spoštovanja« (Rex 1996: 134).

Takšno ozračje in takšne predpostavke naj bi omogočile ohranjanje kulture oziroma značilnosti posebnih manjšinskih etničnih identitet, hkrati pa posameznike in skupnosti, manjšinske in večinsko, povezale v družbo, katere del so. Nasprotje takega pristopa oziroma integracijske politike, ki vodi do demokratične oblike multikulturalizma, je politika asimilacije. Koncept asimilacije se uporablja tako v kontekstu modela francoske države in zahodnega pojmovanja narodov kot skupnosti državljanov, kot tudi v kontekstu vzhodnega modela pojmovanja narodov kot skupnosti posameznikov, ki jih povezuje skupna etnična identiteta. V praksi so dejanske oblike integracije – bodisi z namenom ohranjanja etničnih posebnosti posameznikov in skupnosti, bodisi z namenom opuščanja, četudi prisilnega, teh posebnosti, odvisne od tega, kako posamezne države pojmujejo vprašanje svoje identitete in kakšne pogoje postavljajo kot ključne za članstvo v tej skupnosti (Boswell 2003: 76).

Tovrstno razumevanje izhaja iz tradicije oziroma zgodovinske izkušnje izgrajevanja narodov in držav, tj. nacionalnih držav (Roter 2001). Čeprav so zgodovinske izkušnje zelo močan dejavnik, ki ključno vpliva na sodobno pojmovanje pogojev za članstvo v naciji oziroma narodu (na osnovi državljanstva ali na osnovi skupne etnične identitete),[48] pa se seveda lahko razumevanje naroda kot državljanske ali kot etnične skupnosti sčasoma spreminja. Na osnovi zgodovinske izkušnje izgrajevanja nacionalnih držav ali na osnovi določenega pojmovanja nacije še ne moremo sklepati tudi o oblikah integracijskih politik, ki se nanašajo na urejevanje položaja novih manjšinskih skupnosti. V obeh tradicijah, tj. v zahodni in vzhodni, pa se pojavlja isti problem oziroma vprašanje: kako prilagoditi delovanje družbe in države, da bo ustrezno in sprejemljivo za vse državljanke in državljane – torej tudi za tiste, ki niso etnično sorodni večinski etnični skupnosti (narodu), in sicer neodvisno od časa in oblike njihovega nastanka kot

[47] Ti 'gostujoči delavci' pa so medtem ostali v zahodnoevropskih državah (Geddes 2003: 15-16). Posledično se je v Nemčiji politika glede tujcev, tako glede priseljevanja kot glede podeljevanja državljanstva ali urejevanja statusa že priseljenih oseb, spreminjala. Konec 20. stoletja se je tako v Nemčiji zgodila reforma podeljevanja državljanstva, ki je omogočila pridobitev državljanstva rekordnega števila prebivalcev. Do leta 2002 je na primer pol milijona v Nemčiji živečih Turkov postalo nemških državljanov (Green 2004: 143).

[48] To velja tako glede klasičnih narodnih manjšin kot glede novih etničnih manjšin, ki so nastale zaradi migracij, predvsem v povojnem obdobju.

manjšinske skupnosti. Integracijske politike tako »pomenijo poskus reorganizacije in spremembe pojmovanja organizacijskih in konceptualnih meja določene skupnosti« (Geddes 2003: 23). Glede na različne vidike integracijske politike se ta reorganizacija in spremenjeno pojmovanje nanašata na spremembe v političnem sistemu, razporeditvi moči in pristojnosti v sistemu, organizaciji socialne države oziroma pojmovanju upravičencev do socialnih pravic in vsebine teh pravic in na organizacijo ter pojmovanje trga delovne sile, hkrati pa seveda tudi na samo opredeljevanje nacije in naroda ter članstva v tej namišljeni skupnosti (*ibid*.).

Sklep

Sodobne države so zaradi spreminjajoče se etnične strukture prebivalstva tako soočene, če ne prisiljene, razmisliti o (ne)ustreznosti postavljanja določenih pogojev za polnopravno članstvo v državljansko-politični skupnosti – torej naciji. Vendar se lahko takšni pogoji nanašajo na spoštovanje ustavnega reda države (na lojalnost državi), ne pa na podrejanje (v smislu asimilacije) večinski etnični skupnosti – torej narodu. Sodobne družbe, tudi slovenska, namreč temeljijo na enakopravnem priznavanju splošnih človekovih pravic, ki vključujejo tudi pravico do drugačnosti. Seveda tudi demokratični multikulturalizem pozna določene omejitve (Rex 1996: 136–9): poleg že omenjenega spoštovanja pravnega reda obstajajo tudi določene etične omejitve spoštovanja kulturne raznolikosti,[49] pričakovanje določene stopnje lojalnosti,[50] v multikulturni družbi, kjer sobivajo številne etnične skupnosti, tudi ni mogoče zagotoviti enakopravne rabe vseh jezikov v javni sferi, hkrati pa to ne pomeni, da pripadniki manjšinskih skupnosti nimajo nobenih jezikovnih pravic. Prav nasprotno: »pripadnikom manjšinskih skupnosti naj bo omogočeno medsebojno sporazumevanje v njihovem jeziku, za ohranjanje teh jezikov naj bodo namenjena javna finančna sredstva« (Rex 1996: 138).

V različnih okoljih (ureditvah) je mogoče temeljne predpostavke uspešne integracije, ki vodi do demokratičnega multikulturalizma, vzpostaviti na različne načine oziroma na različnih nivojih. Med slednjimi je lahko ključno prav lokalno okolje, v slovenski ureditvi občine, ob pripravljenosti državnih ustanov in ustrezni državni integracijski politiki. Na lokalni ravni je namreč mogoče urejevati posamezne vidike integracije učinkoviteje, zlasti s sprejemanjem

[49] Čeprav se Rex (1996) zavzema, da se načelo intervencije v imenu zagotavljanja individualnih človekovih pravic ne bi zelo razmahnilo, pa poudarja, da ni nobenega dvoma, da je kulturna praksa obrezovanja žensk povsem nehumana in kot taka etično nesprejemljiva v sicer tolerantnem okolju demokratičnega multikulturalizma.

[50] Ideja o lojalnih državljanih je posebej problematična in nikakor ne pomeni, da se od pripadnikov teh manjšinskih skupnosti »pričakuje čustveno močan občutek patriotizma« (Rex 1996: 137). Kymlicka (2003: 195) pa opozarja na spremenjen pristop Velike Britanije oziroma na prevrednotenje državljanskega pristopa k multikulturalizmu, ki se je zgodilo na dveh ravneh: z uvedbo novih (strožjih) pravil glede pridobivanja državljanstva in s spremembo javne retorike, ki poudarja državljanstvo kot vrednoto in identiteto, kar naj bi povečalo kohezijo in integracijo britanske družbe, kritiki pa vso spremembo razumejo kot odmik od demokratičnega multikulturalizma k davno preživeti asimilaciji.

rešitev, ki so primerne za lokalno okolje in njegove prebivalce. Odmeven primer upravljanja novodobne etnične heterogenosti je primer mesta Gradec.[51]

V slovenskem modelu varstva narodnih/jezikovnih manjšin je problematiki varstva 'novih' narodnih skupnosti namenjeno le malo prostora. Pripadniki teh skupnosti se pri varstvu narodnih posebnosti lahko opirajo le na določbe 61. in 62. člena Ustave Republike Slovenije. Ker je določbam teh členov prilagojena struktura publikacije, ju velja ponovno zapisati.

61. člen
(izražanje narodne pripadnosti)

Vsakdo ima pravico, da svobodno izraža pripadnost k svojemu narodu ali narodni skupnosti, da goji in izraža svojo kulturo in uporablja svoj jezik in pisavo.

62. člen
(pravica do uporabe svojega jezika in pisave)

Vsakdo ima pravico, da pri uresničevanju svojih pravic in dolžnosti ter v postopkih pred državnimi in drugimi organi, ki opravljajo javno službo, uporablja svoj jezik in pisavo na način, ki ga določi zakon.

Izražanje narodne pripadnosti je pripadnikom nedominantnih narodnih skupnosti močno olajšano, če je okoljen v katerem živijo in delujejo, tolerantno do etničnih posebnosti. Pomembno vlogo imajo pri tem politični upravitelji.

[51] Glej poglavje 8 Politično sodelovanje pripadnikov manjšin.

5. /…/ DA SVOBODNO IZRAŽA PRIPADNOST SVOJEMU NARODU ALI NARODNI SKUPNOSTI

Kaj pomeni ta ustavna dikcija predvsem v odnosu do izražanja pripadnosti k svojemu narodu v javnosti? Pisci ustave verjetno niso imeli v mislih ohranjanja in izražanja nedominantnih narodnih/etničnih identitet zgolj za domačimi zidovi.

Izražanje narodne/etnične identitete v javnosti je primarno odvisno od družbene klime, stopnje tolerantnosti in stopnje 'dozorelosti' večinskega, dominantnega naroda. Ter seveda od akumuliranega védenja o medetničnih odnosih na slovenskih tleh. Toda bilo bi preveč poenostavljeno trditi, da so za vse 'tegobe' priseljencev krivi pripadniki večinskega naroda. Izražanje pripadnosti svojemu narodu ali narodni skupnosti je odvisno tudi od 'dozorelosti' manjšinskih skupnosti, od obsega in globine stikov priseljencev in njihovih potomcev s pripadniki lastne etnične skupine in z okoljem, v katerem živijo (interakcijska dimenzija), z obsegom in globino vključenosti v okolje oziroma izključenosti iz okolja, v katerem, živijo ter od vrednotenja lastne etnične skupnosti.

Odnos Slovencev do pripadnikov drugih južnoslovanskih narodov, ki živijo v Sloveniji, se je izoblikoval tako rekoč sočasno s prihajanjem priseljencem v Slovenijo. In se vse do danes ni spremenil. Slovenija je država slovenskega naroda in 'ostalih'. Klasičnim manjšinam pripada, kot oblika uresničevanja pravice do samoodločbe, nabor kompenzacijskih pravic, priseljencem in njihovim potomcem pa gredo zgolj pravice iz naslova ohranjanja kulturne dediščine in jezika. Raba jezika je sicer dovoljena, vendar le kot sredstvo komunikacije med govorci istega jezika – zasebno in javno. V odnosu do javnih institucij katerega koli tipa in/ali nivoja, pa je mnenje večinske populacije do rabe neslovenskih jezikov jasno: raba jezika je temeljni aksiom vstopa v slovensko družbo. Raba neslovenskega jezika se obravnava kot nespoštovanje slovenskega naroda, mačistična južnjaška drža, kot nesramno izzivanje.

Verjetno je prav zadržanost večinske populacije do izražanja narodne/etnične identitete v javnosti eden izmed razlogov, da se pri pripadnikih 'novih' narodnih skupnosti problematizira pojem narodne identitete. To je lepo razvidno iz komentarjev, ki so jih anketiranci v raziskavi PSIP pripisali k vprašalniku, predvsem tisti, ki se po narodni pripadnosti niso želeli opredeliti:

»Že po vašem pristopu je oceniti kako perečega vprašanja ste se lotili (bali smo se …, pričakovali smo vašo reakcijo …) ne vem od kod ste potegnili moje podatke vendar ni važno ker mehki ć se da opaziti. Zanimivo nemški ss oz. β ne dela težav, v družbi je celo dobrodošel … na podlagi mehkega ć pa vas zanima kako me je država Slovenija 'integrirala'. Jaz sama lahko rečem, da zelo dobro, ampak še vedno bom dobivala take vprašalnike.
Vprašanje narodnosti je veliko bolj pereče, posebno zato, ker je veliko ljudi skupek večih narodnosti zaradi česar starši nikoli niso potencirali eno od le-teh … in tak človek se nima kaj drugega počutit kot Slovenec. Vendar ga slovenska družba nenehno spominja na to – da ni Slovenec. Zaradi takšnih razlogov lahko pride do krize identitete. V kraje kjer so rojeni moji starši sem hodila na počitnice … in tam so me vedno imeli za Slovenko. Samo doma pa nisem čutila, da sem dejansko pripadam.
Brez skrbi tudi jaz opazim grupe mladih, ki se pogovarjajo v srbo-hrvaškem jeziku, poslušajo 'južno' glasbo in se vedejo skoraj agresivno … mogoče vas zanima kako integrirati! Take. Lako samo rečem, da takšno obnašanje ni posledica 'ne-integriranosti' temveč je uporniško vedenje.! Kar pa se vrne na stvari, ki sem jih opisala v tekstu.
Mogoče bi bilo veliko bolje pustiti te stvari pri miru in jih ne poskušati 'predalčkati', ker menim da ravno vsi razgovori kako bi imenovali take ljudi, kam bi jih vključili … delajo težave … Na koncu koncev – saj je vseeno – saj smo vsi ljudje.«

»Nobeni! V Bosni smo tujci, prav tako se do nas obnašajo prebivalci Slovenije! Težko je, če se počutiš odvečnega!«

»Spomnim se nedavne izjave dr. Bajuka na TV, ko je rekel, da bo Slovenija postala demokratična država ko bo svoje Slovence iz izseljeništva sprejela kot sebi enake. Tudi v mojem primeru je prva beseda in pesem (dekle je po vodo šlo …) ki sem se je naučil bila slovenska. Celo življenje sem bil 'otrok od tiste Slovenke' kjerkoli sem živel v bivši državi. Z velikim veseljem sem se vrnil domov v Slovenijo. Tu sem ugotovil, tudi na nagovor moje slovenske žlahte, da bi bilo zame in otroke dobro spremeniti priimek …. v bolj slovensko zvenečega – maminega – kar na žalost nisem naredil. Kot prvo me vi nebi pozvali, da sodelujem u tej anketi …. Takrat ko priimki ne bodo odločali o nacionalni pripadnosti, ampak bo pomembna nacionalna opredelitev, bo Slovenija demokratična in evropska država.«

»V Sloveniji sem že zelo dolgo in nič ne razmišljam o tem. Sem že čisto tukaj doma.«

»Mislim, da je čas, da rečem slovenski, ker sem večji del življenja zapravila v Sloveniji.«

»Slovenski – glede na leta preživeta v Sloveniji, izobrazbo, ki sem jo pridobila tukaj, delo, ki ga opravljam se počutim čisto slovensko.«

»Ne vem! Oče je pol Slovenec pol Črnogorec, mati pa je pol Hrvatica pol Muslimanka. Jaz sem rojena v Sloveniji in tu živim že celo življenje. Pa mi vi povejte kaj sem!!!?«

»Silom razmer Hrvaški. Očetovi starši izvirajo iz Ukrajine.«

»Pravzaprav k nobeni – v dokumente je bilo zapisano muslimanka, rekli so, da to ne obstaja, ker to je vera, versko pa nisem opredeljena, Slovenska pa, da ne bom nikoli zaradi priimka.«

5.1. Interakcijska dimenzija

Shematično lahko prikažemo tri tipe prevladujočih stikov pripadnikov 'novih' manjšinskih skupnosti z drugimi:

- Pripadniki 'novih' manjšinskih skupnosti vzdržujejo stike znotraj teh skupnosti, ne navezujejo (oziroma vzdržujejo) pa stikov z večinsko populacijo. Gre za obliko etnične segregacije.
- Pripadniki 'novih' manjšinskih skupnosti navezujejo (oziroma vzdržujejo) stike z večinsko populacijo, ne vzdržujejo pa stikov z etnično skupnostjo, ki ji izvorno pripadajo. Ta proces bi lahko označili kot asimilacijo.
- Pripadniki 'novih' manjšinskih skupnosti navezujejo (oziroma vzdržujejo) stike z večinsko populacijo in hkrati ohranjajo vezi znotraj lastne etnične skupnosti. Tovrstno navezovanje stikov bi lahko poimenovali kot integracijo.

Interakcijska dimenzija integracijskega procesa je kompleksen in dinamičen koncept, zato je njena operacionalizacija otežena. Interakcije med pripadniki etničnih skupnost zadeva dve ravni: prva raven vključuje prostor, namen in trajanje interakcij, druga (kvalitativna) raven pa se nanaša na vsebino interakcij.

Dejanskih interakcij med posamezniki oziroma posameznimi etničnimi skupnostmi, zaradi kompleksnosti pojava, ne moremo izmeriti izključno s pomočjo anketiranja s strukturiranim vprašalnikom, lahko pa podamo grobo oceno, v okviru katerih skupnostih posamezniki večinoma uresničujejo svojo potrebo po druženju.

Na ravni posameznika *interakcijsko dimenzijo* integracijskega procesa pojasnjujemo s pomočjo koncepta *medetničnih stikov* na šestih različnih ravneh oziroma področjih:

1) *družina*: osredotočili se bomo na analizo etnične strukture zakonskih zvez anketirancev;

2) *področje dela*: analizirali bomo način iskanja zaposlitve ter etnično strukturo delovnega kolektiva, kjer so anketiranci zaposleni;

3) *prijateljske vezi:* analizirali bomo etnično strukturo prijateljev anketirancev;

4) *soseščina*: ugotavljali bomo etnično strukturo soseščine, v kateri bivajo anketiranci;

5) *druženje v prostem času:* analiza bo obsegala obiskovanje kulturnih prireditev in druženje s prijatelji in sorodniki;

6) *stiki z deželo izvora:* analiza se bo nanašala na stike anketirancev z deželo izvora oziroma deželo izvora staršev.

Predvsem nas zanima, ali na obravnavanih ravneh oziroma področjih pripadniki posameznih etničnih skupnosti vzpostavljajo stike pretežno v lastni etnični skupnosti, pretežno v večinski skupnosti ali pa vzpostavljajo stike delno znotraj svoje etnične skupnosti, delno pa z večinskim prebivalstvom?

5.1.1 Družina

Koncept družine je zasnovan na solidarnosti in redistribuciji dobrin, zato na posameznikovi zasebni ravni družina predstavlja sistem, ki omogoča doseganje družbene blaginje. Družinski člani si medsebojno pomagajo pri zadovoljevanju družbenih potreb, uresničevanju določenih ambicij itd.[52]

Na ravni družine se bomo osredotočili na proučevanje vzpostavljanja stikov (druženja) anketirancev in to z analizo etnične strukture zakonov. Na podlagi etnične pripadnosti anketirančevega zakonca (če ga ima) lahko sklepamo, s katero etnično skupnostjo ima anketiranec vzpostavljene stike oziroma s katero vzdržuje stike.

Etnično mešan zakon obravnavamo kot zvezo dveh posameznikov, ki glede na njuni samoopredelitvi pripadata dvema različnima etničnima skupnostma. Kot tak je etnično mešan zakon posebna oblika (vseživljenjskega) medkulturnega soočanja na interpersonalni ravni partnerskega in družinskega življenja in ga lahko opredelimo kot srečanje in soočanje dveh različnih življenjskih svetov, dveh temeljnih realnosti vsakdanjega življenja (Berger in Luckmann 1988).

Etnična endogamija odraža običajne tendence med prebivalstvom, saj se zakoni navadno sklepajo med posamezniki, ki imajo skupne karakteristike, kot so etnična pripadnost, izobrazba ali družbeni položaj.[53] Endogamno izbiro zakonca lahko prekinejo posebne družbene okoliščine oziroma demografski dejavniki. V zadnjih desetletjih različne raziskave ugotavljajo rast števila eksogamnih zakonov. Ta pojav lahko z vidika pluralizacije družinskih oblik v postmoderni družbi obravnavamo kot eno od mogočih oblik partnerske zveze oziroma formiranja družine, katere številčnost narašča.

Dejavniki, ki vplivajo na sklepanje etnično mešanih zakonov, so številni od:

a) *Osebnih preferenc.* Kar nekaj vrst resursov igra pomembno vlogo pri izbiri partnerja. Sociologi se večinoma usmerjajo na socioekonomske in kulturne resurse.

---

[52] Pomoč starih staršev pri varstvu otrok, finančna podpora brezposelnim članom družine, nega starejših ipd.

[53] V začetku 20. stoletja je v študijah prevladovale pristop, ki je izpostavljal problematičnost etnično mešanih zakonov in jim celo dodaja komponento patologizacije (Merton 1941; Hegar in Greif 1994). Šele novejše empirične študije dokazujejo, da se kulturne razlike v etnično mešanih zakonih ne odražajo nujno v obliki stresnih situacij.

b) *Družbenokulturnih dejavnikov*. Vpliv družbenih skupin, katerih člani so, v smislu skupinske identifikacije (skupen jezik, verska pripadnost, tradicije in običaji) ali sankcij skupnosti v primeru eksogamije.

c) *Demografske strukture*. Obseg trga primernih partnerjev je odvisen od velikosti skupnosti, razpoložljivih potencialnih partnerjev v skupnosti, deleža moških in žensk, razpoložljivih potencialnih partnerjev v drugih etničnih skupnostih, socialne in prostorske bližine med dvema skupnostma in vrste poselitve – strnjene ali razpršene. Pripadniki številčnejše etnične skupnosti imajo večjo izbiro zakonskih partnerjev v skupnosti, medtem ko so pripadniki maloštevilčne skupnosti bolj kot ne primorani v iskanje partnerjev zunaj izvorne etnične skupnosti (Hwang, Saenz in Aguirre 1997; Cready in Saenz 1997).

č) *Ekonomskih dejavnikov*, kot so naraščajoča urbanizacija, dostopnost izobraževanja ter povečana zaposlitvena in geografska mobilnost, povečujejo možnost stika med pripadniki etničnih skupnosti, s tem pa se povečujejo možnosti za vzpostavljanje etnično mešanih zakonov.

d) *Zgodovinskih* oziroma *političnih* dejavnikov v smislu spreminjanja državnih mej itd. (Stevens 1985; Štrukelj 1986; Kalmijn 1998).

V etnično mešanem zakonu se soočita dve distinktivni skupini kulturnih elementov (jezik, običaji, prehranjevalne navade, percepcije spolnih vlog itd.) izoblikovanih v posamičnih kulturnih sistemih etničnih skupin. Med zakoncema prihaja do procesa akulturacije, torej medsebojnega spreminjanja mišljenja, vrednot in kulture. Odnosi na intimni, partnersko-družinski ravni pa odslikavajo tudi vrednotne orientacije, pričakovanja, predsodke in stereotipe širše družbene strukture. Čeprav so partnerji v etnično mešanih zakonih običajno skladni na drugih področjih (izobrazba, socioekonomski status itd.), lahko etnične razlike povzročijo spore. Take možne konfliktne situacije so odločitve o maternem jeziku otroka, etnični pripadnosti otroka ali jeziku šolanja otroka.[54] Konflikt pa se lahko razvije tudi med starši in otroki. Otroci se

[54] Posameznikom, ki izhajajo iz etnično mešanih zakonov, etničnost ni z rojstvom dana na tak način kot tistim, ki izhajajo iz etnično homogenih zakonov. Zanje je etnična identiteta izrazito izbirna kategorija. Pri posameznikih, ki izhajajo iz etnično mešanih zakonov, se je dolgo časa postavljalo osnovno vprašanje, ali so to 'zmedeni' posamezniki, ki ne spadajo ne v eno ne v drugo etnično skupnost, ali gre za posameznike, ki jim je zaradi njihovega porekla omogočeno širše razumevanje sveta. V zadnjih polovici 20. stoletja je postopno prišlo do premika od obravnavanja posameznika z dvokulturno identiteto kot nestabilne in razcepljene osebe, ujete med dvema kulturama (Stonequist 1961), do obravnave dvokulturne identitete kot prednostne karakteristike posameznika. Parkova (1928, 1950) konceptualizacija 'obrobnega posameznika' (*marginal man*) je aktualna še danes. Po njegovem mnenju je etnično mešano poreklo posameznika prednost. Posameznik, ki izhaja iz etnično mešanega zakona, ima izostreno inteligenco, širši horizont ter lahko izoblikuje bolj nepristranska in racionalna stališča. Večetnični posamezniki imajo večjo sposobnost prilagajanja, saj lahko funkcionirajo v dveh kulturah, so manj etnocentrični in bolj strpni. Podobno Musek opozarja: a) Identiteta vsakega posameznika je multidimenzionalna in združuje različne vloge, ki pa niso nujno v konfliktnem odnosu, ravno nasprotno, vloge so med seboj skladne. Posameznik vsak dan opravlja in menjava različne vloge, od družinske, profesionalne, prostočasne itd. in pri tem ne doživlja nobenih konfliktov ali občutkov notranje dezintegracije. b) Dvokulturna identiteta nima nujno negativnih posledic za osebno integriteto in samovrednotenje posameznika. Negativne posledice nastanejo le kot posledica dejstva, da se je identiteta izoblikovala v okoliščinah, ki ne dopuščajo posamezniku, da obe identifikaciji sprejme kot skladni in zaželeni (Musek 1995). Tudi Tajfel (1978) opozarja, da je lahko pri oblikovanju identitete posameznika dvojna narodna

lahko med odraščanjem drugače etnično opredelijo kot njihovi starši, to pa lahko povratno vpliva tudi na etnično opredelitev staršev (Goyette in Xie Yu 1997).

Pogledi na etnično mešane zakone kot spodbujevalce kulturne asimilacije so problematizirani v številnih novejših raziskavah. Etnično mešani zakoni so običajno obravnavani kot dejavniki, ki povzročajo asimilacijo, kljub temu da zakon ni več obravnavan kot vseživljenjska zveza. To seveda ne pomeni, da ne obstajajo obratni primeri, ko se 'asimilacijski' proces v etnično mešanem zakonu razvija v korist manjšinske skupine. Tretji možen scenarij pa je oblikovanje 'nove' etničnosti ali pripadnosti, ki jo lahko opredelimo kot 'mešano', ker vsebuje elemente dveh ali več kultur v stiku.[55]

Naraščanje števila etnično mešanih zakonov je znak, da različna etnična pripadnost ni več percipirana kot družbena in kulturna razlika, ki bi ustvarjala oviro za obstoj zakonske zveze. Etnično mešani zakoni so obravnavani kot indikatorji, v kolikšni meri sta manjšina in večina oblikovali primarne vezi, do katere mere so meje med skupnostmi zmanjšane in pa tudi to, da pripadniki različnih skupnosti sprejemajo drug drugega kot družbeno ali socialno enake. Tako naj bi poroka priseljenca s pripadnikom večinske skupnosti pomenila odstranitev zadnje in najbolj osebne ovire na integracijski poti (Hagendoorn 1993). Bilo pa bi naivno pričakovati, da bodo etnično mešani zakoni med dvema družbeno 'neenakopravnima' skupnostma izbrisali ali zmanjšali vse razlike ali celo izboljšali medetnične odnose v celotni populaciji. Lahko se zgodi celo ravno nasprotno, da osebne interakcije med skupnostmi spodbudijo konflikte s tem, ko postanejo ekonomske ali kulturne razlike še bolj očitne (Kalmijn 1998). Tako so etnični zakoni postali nekakšna preizkušnja pomembnosti ali celo obstoja družbenih meja med etničnimi kategorijami (Alba 1995).

---

pripadnost problematična, vendar to predvsem zaradi prevzemanja konfliktov glede stališč, vrednot in delovanja dveh skupnosti, ki imata različen status (manjšina proti večini).

[55] Empirična evidenca daje zelo nasprotujoče rezultate. Študije o opredeljevanju posameznikov, ki izhajajo iz etnično mešanega zakona, so pokazale: kljub temu da otroci poznajo običaje, navade, specifično hrano itd. obeh družin, etničnih skupnosti, se je velika večina otrok identificirala z eno etničnostjo, precej manjši delež se je odločil za »pripadanje obema skupnostma« (Stahl 1992). Na drugi strani Kalmijn (1998) meni, da tudi če starši (v etnično mešanih zakonih) socializirajo svoje otroke v kulturo ene skupnosti, se ti otroci redko identificirajo samo z njo, še posebej če so etnično mešani zakoni v družbi pogost pojav. Posledica tega je, da se posameznik opredeli kot pripadnik dveh etničnih skupnosti.

Ni mogoče opredeliti splošnega pravila glede etničnega opredeljevanja posameznikov, ki izhajajo iz etnično mešanih zakonov. Na etnično opredeljevanje posameznika vpliva cela vrsta predvsem individualnih (vpliv starša, ki je bolje izobražen ali dominanten v družini, interes starša za medgeneracijski prenos etničnih elementov itd.) in pa tudi družbenih dejavnikov, ki so močno odvisni od celotnega družbenega konteksta.

Tabela 190: Družine po narodni pripadnosti moža in žene / zunajzakonskih partnerjev, občina Ljubljana, popis 2002.

narodna pripadnost moža / partnerja	Skupaj	narodna pripadnost žene / partnerke																																	
		Slovenka		Italijanka		Madžarka		Rominja		Albanka		Bošnja-kinja		Črnogo-rka		Hrvatica		Make-donka		Muslimanka		Srbkinja		drugače narodno opred.		Bosanka		region. opred. ali Jugoslova-nka		narodno neopre-deljena		ni želela odgovoriti		neznano	
SKUPAJ	**57201**	**44071**		**30**		**53**		**44**		**167**		**1184**		**180**		**1967**		**201**		**680**		**3098**		**293**		**589**		**45**		**714**		**1897**		**1988**	
		N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
partner iste narodnosti		38704	88	*	*	39	73	37	84	149	89	1010	85	71	39	900	46	91	45	500	74	2202	71	78	27	331	56	11	24	206	29	936	49	975	49
drugo		5367	12	*	*	14	27	7	16	18	11	174	15	109	61	1067	54	110	55	180	26	896	29	215	73	258	44	34	76	508	71	961	51	1013	51

* Zaradi majhnega števila enot (manj kot 3) v posameznih celicah, je uporabljena metoda zakrivanja podatkov. S tem je onemogočeno identificiranje oseb v preglednici.
Vir: Statistični urad Republike Slovenije, 2002

Tabela 191: Etnična struktura zakonov anketirancev, ki živijo v MOL (N = 273) (Vir: PSIP 2003).

			Slovenci	*Hrvati*	*Srbi*	*Bošnj., Mus.*	*drugi**	*neopred.***	*b. o., neznano*	*skupaj*
etnična struktura zakonca	Slovenec	N	24	18	10	2	6	4	15	79
		%	72,7	60	35,7	9,1	40	23,5	34,9	42
	Hrvat	N	2	3	1	0	1	2	2	11
		%	6,1	10	3,6	0	6,7	11,8	4,7	5,9
	Srb	N	1	0	8	2	1	0	3	15
		%	3	0	28,6	9,1	6,7	0	7	8
	Bošn., Mus.	N	1	2	2	11	0	0	2	18
		%	3	6,7	7,1	50	0	0	4,7	9,6
	drugi	N	1	1	0	0	2	2	0	6
		%	3	3,3	0	0	13,3	11,8	0	3,2
	neopredeljen	N	0	1	2	3	0	7	6	19
		%	0	3,3	7,1	13,6	0	41,2	14	10,1
	b. o., neznani	N	4	5	5	4	5	2	15	40
		%	12,1	16,7	17,9	18,2	33,3	11,8	34,9	21,3
skupaj		N	33	30	28	22	15	17	43	188
		%	100	100	100	100	100	100	100	100

* drugi: Albanci (1), Makedonci (2), Črnogorci (2), dvojna etnična opredelitev – slovenska in drugo (13), Madžari (3)
** neopredeljeni: neopredeljeni (12), religiozno opredeljeni (12), Jugoslovani (1)
sig. < 0,000

Tudi v raziskavi PSIP se pokaže, da se posamezne etnične skupnosti med seboj razlikujejo glede deležev etnično mešanih zakonov. Za vse etnične skupnosti pa velja, da če že pride do eksogamne zakonske zveze, potem njihovi pripadniki v veliki večini sklepajo etnično mešane zakone s pripadniki slovenske skupnosti.

Na podlagi empiričnih podatkov lahko ugotovimo, da so najbolj endogamne etnične skupnosti slovenska, bošnjaška in muslimanska. Posledično bi za pripadnike teh skupnosti lahko predpostavili, da vzpostavljajo interakcije v večji meri v lastni skupnosti.

Srbska skupnost ima nekaj manj kot tretjino endogamnih zakonov. Pripadniki srbske skupnosti vzpostavljajo interakcijske stike v približno enakem deležu znotraj lastne skupnosti in s pripadniki večinske skupnosti. Podobna deleža endogamnih zakonov imajo tudi neopredeljeni in b. o., neznani.

Največ etnično mešanih zakonov je med anketiranci združenimi v kategoriji drugi in med Hrvati. Tako lahko za pripadnike teh skupnosti predpostavljamo, da vzdržujejo stike večinoma s pripadniki večinske skupnosti.[56]

[56] Admir Baltić je v svoji diplomski nalogi z naslovom Predsodki Neslovencev do Slovencev analiziral tudi zakonske in ljubezenske zveze med Neslovenci in Slovenci. Oblikoval je (neslučajen) vzorec dvestotih oseb, starejših od petnajst let, živečih na ljubljanskem območju, in med njimi izpeljal anketo. Vzorec ni reprezentativen in ima sledečo etnično strukturo: 11,8 odstotka je Hrvatov, 31,4 odstotka je Srbov in 56,8 odstotka je Bošnjakov. Med

Primerjava popisnih podatkov (2002) ter izsledkov raziskave PSIP kaže, da popisni podatki izkazujejo nekoliko drugačno etnično strukturo zakonov priseljencev, in njihovih potomcev, kot jo kažejo empirični podatki raziskave PSIP. Popisni podatki kažejo večjo stopnjo endogamnosti med pripadniki 'novih' manjšinskih skupnosti, kot pa jo kažejo empirični podatki, zbrani v raziskavi PSIP.

Nabora podatkov, ob tem da imata vsak določene pomanjkljivosti, nista neposredno primerljiva. Ob interpretaciji popisnih podatkov je treba upoštevati, da so podatki popisov sicer koristen vir (kljub pomanjkljivostim imajo uradna štetja prebivalstva zaradi dejavnikov, kot so: število prebivalstva, kritični datum štetja na vsem ozemlju itd., prednost pred drugimi oblikami štetja), niso pa povsem zanesljiv in zato ne morejo biti zadosten indikator stanja.

Tudi empirični podatki, zbrani v raziskavi PSIP, imajo nekatere pomanjkljivosti. Treba je upoštevati dejstvo, da ne vemo, kakšna je struktura priseljencev, ki so sodelovanje v raziskavi zavrnili. Velikost vzorca je majhna. Poleg tega v raziskavi anketiranec sam opredeli etnično strukturo svojega zakonca, medtem ko v popisu vsak posameznik lahko etnično opredeli samo samega sebe.

Tretja pomembna razlika med obema naboroma pa je v sami populaciji, ki je vključena v popis oziroma raziskavo. V popis 2002 so vključene osebe, ki dejansko prebivajo na ozemlju Slovenije.[57] Državljanstvo pri tem ni pomembno, tako so v popis vključeni poleg državljanov tudi tujci. V raziskavo PSIP pa so vključeni samo slovenski državljani.

Primerjava popisnih in anketnih podatkov o etnični strukturi zakonov kaže na razlike v velikosti deležev eksogamnih zakonov v posameznih etničnih skupnostih. Iz obeh naborov podatkov pa je mogoče razbrati enako ugotovitev, da so najbolj endogamni Slovenci, sledijo jim Bošnjaki in Muslimani, veliko manj endogamni so Srbi, še manj pa drugi in Hrvati.

---

drugim je anketirance spraševal: »Ali bi se poročil-a s Slovencem/Slovenko?«, »Ali bi dovolil poroko vašega otroka s Slovencem/Slovenko?« in »Ali bi svojemu bližnjemu priporočil poroko s Slovencem/Slovenko?«.
Na vprašanje »Ali bi se poročil-a s Slovencem/Slovenko?«, ki ga je zastavil samo mlajši generaciji (n = 100) je polovica odgovorila pritrdilno. Glede na etnično pripadnost pa so bili odgovori sledeči, vsi Hrvati so na vprašanje odgovorili pritrdilno, s Slovencem/Slovenko bi se poročilo 60,6 odstotka Srbov ter 20,9 odstotka Bošnjakov.
Drugi dve vprašanji je postavil samo starejši generaciji (n = 100). Na vprašanje »Ali bi dovolil poroko vašega otroka s Slovencem/Slovenko?« jih je 63,4 odstotka odgovorilo pritrdilno. Glede na etnično pripadnost bi vsi Hrvati ter vsi Srbi dovolili svojemu otroku poroko s Slovencem/Slovenko, medtem ko bi poroko dovolilo 37,7 odstotka Bošnjakov. Na vprašanje »Ali bi svojemu bližnjemu priporočil poroko s Slovencem/Slovenko?« je z da odgovorilo 58,3 odstotka Hrvatov, 45 odstotka Srbov ter 18,9 odstotka Bošnjakov (Baltić 2001).
Vzorec uporabljen v raziskavi ni reprezentativen in iz njega ne moremo sklepati na celotno populacijo priseljencev in njihovih potomcev, so pa opazna ujemanja v stališčih anketirancev s številom etnično mešanih zakonov v raziskavi PSIP.

[57] Leta 2002 so nekoliko spremenili metodologijo popisa, tako, da kot prebivalci Slovenije niso več upoštevane osebe, ki imajo v Sloveniji stalno ali začasno prebivališče, vendar že več kot eno leto prebivajo v tujini. Poleg tega je bilo v popisu 2002 prvič upoštevano tudi trajanje prebivanja v Sloveniji, tako so kot prebivalce Republike Slovenije šteli tudi tiste priseljene osebe, ki v Sloveniji prebivajo vsaj eno leto, ne glede na to, ali imajo v Sloveniji prijavljeno prebivališče.

5.1.2 Področje dela

Osredotočili se bomo na proučevanje:

a) dejavnosti anketirancev ob iskanju zaposlitve (način iskanja zaposlitve) ter
b) na proučevanje etnične strukture delovnega kolektiva, v katerem anketiranec dela.

Oboje lahko obravnavamo ali kot indikatorja družbene izolacije ali na drugi strani kot indikatorja sociabilnosti. Povežemo ju lahko tudi z idejo *socialnega kapitala*,[58] ki je vedno bolj pogosto obravnavana kot teoretičen okvir za pojasnjevanje mobilnosti posameznika na trgu delovne sile (Coleman 1988).

Načini iskanja zaposlitve se nanašajo na obravnavo družbenih kanalov, ki jih posameznik uporabi za vstop na trg delovne sile. Predpostavki sta sledeči:

– Posameznikova uporaba neformalnih virov (prijateljev, znancev, družine itd.) lahko pomeni njegovo usmerjenost predvsem v krog etnične skupnosti, ki ji pripada, in s tem morda tudi možnost pridobitve zaposlitve, ki drugim (pripadnikom drugih etničnih skupnosti) ni dostopna pod enakimi pogoji (Portes in Manning 1986).

– Posameznikova uporaba formalnih virov (zavod za zaposlovanje, javni razpisi, oglasi itd.) pomeni iskanje zaposlitve pod pogoji, ki so enaki za vse. V teh primerih predvidevamo, da gre večinoma za delodajalce iz večinske populacije.

Posploševanje samo na podlagi ugotovitev, ali posamezniki uporabljajo pretežno formalne ali neformalne vire, ima omejitve in je lahko tudi zavajajoče. Veliko je odvisno od družbenega konteksta, v katerega so umeščeni različni družbeni kanali trga delovne sile. V določenem okolju – večja mesta – lahko v velikih podjetjih prevladuje zaposlovanje delovne sile s pomočjo formalnih kanalov. V manjših mestih oziroma manjših podjetjih pa imajo lahko oblikovano prakso zaposlovanja delovne sile pretežno z mrežo osebnih poznanstev. Upoštevati velja tudi dejstvo, da se v sodobni ekonomiji vse pogosteje dogaja, da delovne organizacije prostih delovnih mest ne oglašujejo več javno, kar pomeni, da je objavljenih le manjši odstotek prostih delovnih mest. Menedžerji se pogosteje kot za javne razpise (oglase v medijih) odločajo za drugačne – neformalne – načine iskanja novih kadrov.

Raba pretežno formalnih virov pri iskanju zaposlitve bi lahko pomenila, da imamo opraviti z marginalizacijo skupin priseljencev na trgu delovne sile. Prav tako pa bi uporaba formalnih virov lahko kazala na uspešno integracijo skupnosti v širšo družbo, če to pomeni, da

[58] Pojem socialnega kapitala nima enotne in splošno sprejete opredelitve. Bourdieu (1986) socialni kapital opredeli kot pogostost (gostoto) in pomembnost stikov, s pomočjo katerih si posameznik izboljša svoj družbeni položaj. Putnam (1995) pa opredeli socialni kapital v organizaciji kot mreže, zaupanja in norme, ki pospešujejo koordinacijo in sodelovanje zaradi obojestranskih koristi. Pri tem predvsem poudarja horizontalne relacije med posamezniki.
V zadnjih letih sociologi in ekonomisti pojem socialnega kapitala preučujejo z novim pristopom, pri čemer gre za poudarjanje besede kapital, kar pomeni, da imajo odnosi in relacije vrednostno izraženo komponento, ki postane vir konkurenčne prednosti.

ne potrebujejo neformalnih kanalov in se lahko tudi s pomočjo formalnih virov uspešno vključijo v trg delovne sile.

Anketiranim smo zastavili vprašanje: *»Ali nam lahko poveste, na kakšen način ste našli svojo trenutno zaposlitev?«*. Analiza odgovorov pokaže, da med načinom iskanja zaposlitve ter etnično pripadnostjo ni statistično značilne povezanosti.

Tabela 192: Prikaz načina iskanja zaposlitve med anketiranci, ki živijo v MOL (Vir: PSIP 2003)

	N	*%*	*%*
samozaposlitev	19	7	13,7
javni razpis	67	24,5	48,2
Zavod za zaposlovanje	17	6,2	12,2
prijatelji	36	13,2	25,9
skupaj	139	50,9	100
b. o.	134	49,1	
skupaj	273	100	

Iz empiričnih podatkov je razvidno, da se anketiranci pri iskanju zaposlitve nekoliko bolj poslužujejo formalnih kanalov (javnih razpisov in Zavoda za zaposlovanje) kot pa neformalnih kanalov (samozaposlovanje, prijatelji, sorodniki).

Povezava med izobrazbo anketiranca in načinom iskanja zaposlitve ni pokazala statistično značilne povezave.

Tabela 193: Prikaz načina iskanja zaposlitve med anketiranci, ki živijo v MOL, glede na starostno strukturo (Vir: PSIP 2003)

		do 30 let	*od 31 do 50 let*	*nad 51 let*	*skupaj*
samozaposlitev	N	2	10	7	19
	%	8	13,9	16,7	13,7
javni razpis	N	6	43	18	67
	%	24	59,7	42,9	48,2
Zavod za zaposlovanje	N	2	9	6	17
	%	8	12,5	14,3	12,2
prijatelji	N	15	10	11	36
	%	60	13,9	26,2	25,9
skupaj	N	25	72	42	139
	%	100	100	100	100

sig. < 0,001

Med anketiranci, ki so delovno aktivni, se je pokazalo, da mlajša generacija najpogosteje išče zaposlitev s pomočjo neformalnega vira: prijateljev in sorodnikov, srednja in starejša generacija pa v največjem deležu iščeta zaposlitev s pomočjo formalnih virov: javnih razpisov in Zavoda za zaposlovanje. Morda je to podatek, ki kaže na to, da so potomci priseljencev stkali socialno mrežo, ki jim omogoča vstop na trg delovne sile na podoben način kot pripadnikom

večinske populacije. Za potrditev te hipoteze bi bilo potrebno pridobiti še druge podatke. Na primer, ali so prijateljske vezi spletene zgolj znotraj lastne etnične skupine, ali segajo tudi na področje drugih etničnih skupin oziroma večinske, dominantne skupnosti.

Tabela 194: Prikaz načina iskanja zaposlitve med anketiranci, ki živijo v MOL, glede na spolno strukturo (Vir: PSIP 2003)

		moški	*ženski*	*skupaj*
samozaposlitev	N	16	3	19
	%	25,4	3,9	13,7
javni razpis	N	22	45	67
	%	34,9	59,2	48,2
Zavod za zaposlovanje	N	9	8	17
	%	14,3	10,5	12,2
prijatelji	N	16	20	36
	%	25,4	26,3	25,9
skupaj	N	63	76	139
	%	100	100	100

sig. < 0,001

Podatki kažejo statistično značilno povezavo med načinom iskanja zaposlitve in spolno strukturo. Moški so v večjem deležu kot ženske samozaposleni. Pri moških anketirancih je najpogostejši načina iskanja zaposlitve javni razpis (čeprav v manjšem deležu kot ženske), sledijo prijateljske zveze in šele nato Zavod za zaposlovanje.

Ženske so v manjši meri kot moški samozaposlene. Podobno kot moški tudi ženske iščejo zaposlitev najpogosteje s pomočjo javnih razpisov, sledijo neformalni viri (prijatelji in sorodniki) in šele nato Zavod za zaposlovanje.

Zanima pa nas tudi proučevanje etnične strukture delovnega kolektiva, v katerem anketiranec dela. O nastajanju, ohranjanju in razvoju etničnih podjetij sta se oblikovali dve teoriji. Prva je teorija 'etničnih enklav', ki se osredotoča na etnične skupnosti, naseljene na določenih predelih predvsem urbanih naselij. Pojem etnična enklava predstavlja skupnost, ki vključuje tako prebivalce znotraj bivalnih naselij kot tudi podjetja, ki jim omogočajo delovna mesta. Podjetja s svojimi storitvami ali izdelki zadovoljujejo tržno povpraševanje lastne etnične skupnosti in/ali večinske skupnosti. Temeljna značilnost teh podjetij je, da so lastniki in večina delovne sile, zaposlene v podjetju, pripadniki priseljenske skupnosti. S tem se reproducira segmentiran trg delovne sile, zaposlovanje znotraj enklav pa prispeva k napredku in socialni varnosti priseljencev. Pomen enklav je v tem, da priseljenci lahko ostanejo znotraj 'svoje' skupnosti in hkrati razvijejo občutek ekonomske varnosti (Portes in Bach 1980; Zhou 1992).

Druga teorija govori o 'manjšinskih posrednikih' (*middleman minority theory*) in obravnava 'etnično homogena podjetja', razpršena po urbanih naseljih. Teorija govori o

priseljencih, pripadnikih posameznih etničnih skupnostih, kot posrednikih v toku dobrin in storitev. Večinoma gre za priseljence, ki delujejo kot dobavitelji, posojevalci, posredniki itd. Vloga posredniške pozicije pomeni, da so t. i. pogajalci med proizvajalci in potrošniki, lastniki in najemniki, elito in množico, delodajalci in delojemalci (Zimmer 1991; Bonacich in Modell 1980).

Priseljenci se poslužujejo omenjenih načinov zaposlovanja zaradi obstoječe stopnje diskriminacije v družbi in s tem omejenega dostopa do ekonomskih priložnosti. Kot prišleki ponavadi nimajo potrebnih izkušenj za pridobitev dobre zaposlitve ali potrebnega znanje jezika. S tem ko ustanovijo svoje majhno podjetje, ki zahteva malo začetnega kapitala in se ga po potrebi lahko hitro zapre, se izognejo 'začetku z dna'.

Ne prva ne druga teorija v celoti ne odražata razmer na področju dela, zaposlovanja, trga delovne sile znotraj priseljenskih skupnosti v Sloveniji. Zgodovinsko ozadje večjega dela migracij v evropskem prostoru lahko najdemo v potrebah posameznih držav po nekvalificirani ali nižje kvalificirani delovni sili, ki bi prevzemala delovna mesta, ki jih je večinsko prebivalstvo zavračalo. V sedemdesetih letih so evropske države, kamor so bili pretežno usmerjeni migracijski tokovi z območja nekdanje Jugoslavije, postopno omejile število priseljencev. V tem času se je povečalo priseljevanje iz nekdanje Jugoslavije v Slovenijo, kjer je bilo v takratnem obdobju prisotno pomanjkanje delovne sile (zaradi migracij Slovencev v evropske in čezoceanske države), hkrati pa je Slovenija doživljala gospodarsko rast.

Na podatkih raziskave PSIP preverimo predpostavko, da pripadniki 'novih' manjšinskih skupnosti iz nekdanje Jugoslavije večinoma zasedajo delovna mesta v specifičnih industrijskih in neindustrijskih panogah oziroma poklicih, kar bi posledično lahko pomenilo oblikovanje delovnih kolektivov s homogeno etnično strukturo.

Tabela 195: Poklicna struktura anketirancev, ki živijo v MOL, glede na etnično pripadnost (Vir: PSIP 2003)

		Slovenci	*Hrvati*	*Srbi*	*Boš., Mus.*	*drugi**	*neopred .***	*b. o., neznano*	*skupaj*
zakonodajalci, visoki uradniki, direktorji, menedžerji	N	17	6	8	2	5	4	6	48
	%	30,4	15,8	20	6,5	21,7	16	10	17,6
tehniki, strokovni sodelavci, uradniki, vojaški poklici	N	18	11	14	5	12	6	22	88
	%	32,1	28,9	35	16,1	52,2	24	36,7	32,2
poklici za storitve	N	4	4	3	6	4	1	9	31
	%	7,1	10,5	7,5	19,4	17,4	4	15	11,4
neindustrijski in industrijski poklici	N	7	7	6	8	1	2	9	40
	%	12,5	18,4	15	25,8	4,3	8	15	14,7
preprosta dela	N	3	3	3	4	1	7	6	27
	%	5,4	7,9	7,5	12,9	4,3	28	10	9,9
b. o.	N	7	7	6	6	0	5	8	39
	%	12,5	18,4	15	19,4	0	20	13,3	14,3
skupaj	N	56	38	40	31	23	25	60	273
	%	100	100	100	100	100	100	100	100

* drugi: Albanci (1), Makedonci (2), Črnogorci (2), dvojna etnična opredelitev – slovenska in drugo (13), Madžari (3)
** neopredeljeni: neopredeljeni (12), religiozno opredeljeni (12), Jugoslovani (1)
sig. < 0,052

Iz podatkov, zbranih v raziskavi PSIP, je razvidna statistično značilna povezava med poklicno in etnično strukturo anketirancev. Anketiranci združeni v kategoriji drugi imajo med vsemi anketiranci najvišji delež zaposlenih (21,7 odstotka) v kategoriji poklicev 'zakonodajalci, visoki uradniki, direktorji, menedžerji', zelo visok pa je tudi njihov delež v kategoriji 'tehniki, strokovni sodelavci, uradniki, vojaški poklici' (52 odstotkov), zato pa imajo manjši delež v primerjavi z ostalimi v kategoriji 'neindustrijska in industrijska dela' ter v kategoriji 'preprosta dela'.

Podobno imajo tudi anketiranci, opredeljeni kot Srbi, dokaj visok delež v kategoriji poklicev zakonodajalci, visoki uradniki, direktorji, menedžerji (20 odstotkov) in visok delež zaposlenih v kategoriji tehniki, strokovni sodelavci, uradniki, vojaški poklici (35 odstotkov), medtem ko imajo v kategoriji poklici za storitve zelo majhen delež anketiranih (7,5 odstotka).

Precej drugačna je poklicna struktura Bošnjakov in Muslimanov. Majhen delež Bošnjakov in Muslimanov je prisoten znotraj kategorije zakonodajalci, visoki uradniki, direktorji, menedžerji (približno 6 odstotkov) ter v kategoriji tehniki, strokovni sodelavci, uradniki, vojaški poklici (16 odstotkov). Kar 19 odstotkov Bošnjakov in Muslimanov pa je umeščenih znotraj kategorije poklici za storitve. Visok je tudi delež Bošnjakov in Muslimanov v kategoriji neindustrijski in industrijski poklici (kar 26 odstotkov) in v kategoriji preprosta dela (13 odstotkov).

V primerjavi z nekaterimi drugimi etničnimi skupnostmi Hrvati nimajo tako velikih razlik v deležih med posameznimi poklicnimi kategorijami. Njihov delež v prvi in drugi poklicni kategoriji je nekje vmes med visoko zastopanostjo Srbov in drugih ter nizkim deležem Bošnjakov in Muslimanov. Med Slovenci in Hrvati je 7,1 odstotka oziroma 10,5 odstotka uvrščenih v poklice za storitve, to je nekoliko manj kot pri Bošnjakih, Muslimanih in drugih. Primerjava deležev kategorije neindustrijski in industrijski poklici pokaže, da imajo Hrvati v teh dveh kategorijah nekoliko večja deleža od Srbov in Slovencev ter manjša od Bošnjakov in Muslimanov. Podobno razmerje se ohrani tudi, če primerjamo deleže poklicne kategorije preprosta dela, vendar pa so tu razlike med deleži precej manjše.

Tabela 196: Poklicna struktura anketirancev, ki živijo v MOL, glede na to ali so se v Sloveniji rodili ali so se v Slovenijo priselili (Vir: PSIP 2003)

		od rojstva	*priselil*	*skupaj*
zakonodajalci, visoki uradniki, direktorji, menedžerji	N	17	30	47
	%	22,1	15,5	17,3
tehniki, strokovni sodelavci, uradniki, vojaški poklici	N	38	50	88
	%	49,4	25,8	32,5
poklici za storitve	N	6	25	31
	%	7,8	12,9	11,4
neindustrijski in industrijski poklici	N	2	38	40
	%	2,6	19,6	14,8
preprosta dela	N	0	27	27
	%	0	13,9	10
b. o.	N	14	24	38
	%	18,2	12,4	14
skupaj	N	77	194	271
	%	100	100	100

sig. < 0,000

Iz tabele 196 so vidne razlike med pripadniki ‘novih’ manjšinskih skupnosti, ki so se v Slovenijo priselili, in pripadniki ‘novih’ manjšinskih skupnosti, ki so se v Sloveniji rodili glede njihove poklicne strukture. Anketiranci, ki so se v Sloveniji rodili, imajo večje deleže v kategoriji zakonodajalcev, visokih uradnikov, direktorjev in menedžerjev ter večje deleže v kategoriji tehniki, strokovni sodelavci, uradniki, vojaški poklici, kot pa anketiranci, ki so se v Slovenijo priselili. V kategorijah poklici za storitve, neindustrijski in industrijski poklici in preprosta dela pa imajo anketiranci, ki so se priselili, višje deleže kot pa anketiranci, ki so se v Sloveniji rodili. Iz podatkov je tako mogoče sklepati, da potomci priseljencev postajajo tudi po poklicni strukturi vedno bolj podobni večinski populaciji.

Še vedno pa ne vemo, kakšna je etnična struktura delovnih kolektivov, kjer so priseljenci in njihovi potomci zaposleni. Na podlagi podatkov o poklicni strukturi anketiranih

predpostavljamo, da bo delež anketirancev, ki delajo v kolektivih, kjer prevladujejo priseljenci oziroma pripadniki drugih etničnih skupnosti, majhen.

Anketirancem smo postavili vprašanje: *»Kako bi opisali etnično strukturo delovnega kolektiva, kjer ste zaposleni?«*, na katerega so lahko odgovarjali: delam sam, delovni kolektiv sestavljajo večinoma Slovenci, delovni kolektiv sestavlja enak delež Slovencev in pripadnikov drugih etničnih/narodnih skupnosti, delovni kolektiv sestavljajo večinoma pripadniki drugih etničnih skupnosti.

Tabela 197: Odgovori anketirancev na vprašanje »Kako bi opisali etnično strukturo delovnega kolektiva, kjer ste zaposleni?« (Vir: PSIP 2003)

	N	*%*	*%*
delam sam	10	3,7	6
delovni kolektiv sestavljajo večinoma Slovenci	77	28,2	45,8
delovni kolektiv sestavlja enak delež Slovencev in pripadnikov drugih etničnih skupnosti	61	22,3	36,3
delovni kolektiv sestavljajo večinoma pripadniki drugih etničnih skupnosti	20	7,3	11,9
skupaj	168	61,5	100
b. o.	105	38,5	
skupaj	273	100	

Iz odgovorov anketirancev je razbrati, da tisti, ki so zaposleni, v 45,8 odstotkih delajo v kolektivih, kjer prevladujejo Slovenci, v manjšem številu (36,3 odstotka) so zaposleni v kolektivih, kjer so v enaki meri zaposleni Slovenci in pripadniki drugih etničnih skupnosti, 11,9 odstotka anketiranih je zaposlenih v kolektivih, v katerih prevladujejo pripadniki drugih etničnih skupnosti, in 6 odstotkov je takih, ki delajo sami.

Razvidno je manjše izstopanje na eni strani Slovencev, ki so v nekoliko večjem številu kot ostali zaposleni v kolektivih, kjer prevladujejo Slovenci (78,6 odstotka), v dosti manjšem deležu so zaposleni v kolektivih z enakomerno etnično strukturo (7,1 odstotka), 10,7 odstotka pa dela v delovnem kolektivu, kjer so zaposleni večinoma pripadniki drugih etničnih skupnosti.

Na drugi strani izstopajo Bošnjaki in Muslimani, ki so v manjšem deležu zaposleni v kolektivih z večinoma slovenskimi sodelavci (30,4 odstotka), hkrati pa so v večji meri kot ostali zaposleni v kolektivih, ki imajo enak delež Slovencev in drugih (43,5 odstotka), ter v kolektivu, kjer so zaposleni pretežno pripadniki drugih etničnih skupnosti (26,1 odstotka).

Tabela 198: Odgovori anketirancev na vprašanje »Kako bi opisali etnično strukturo delovnega kolektiva, kjer ste zaposleni?« glede na etnično pripadnost (Vir: PSIP 2003)

		Slovenci	*Hrvati*	*Srbi*	*Boš., Mus.*	*drugi**	*neopred.***	*b. o., neznano*	*skupaj*
delam sam	N	1	1	3	0	1	1	3	10
	%	3,6	4,5	11,5	0	7,7	6,7	7,3	**6**
delovni kolektiv sestavljajo večinoma Slovenci	N	22	13	13	7	5	7	10	77
	%	78,6	59,1	50	30,4	38,5	46,7	24,4	**45,8**
delovni kolektiv sestavlja enak delež Slovencev in pripadnikov drugih etničnih skupnosti	N	2	7	10	10	6	3	23	61
	%	7,1	31,8	38,5	43,5	46,2	20	56,1	**36,3**
delovni kolektiv sestavljajo večinoma pripadniki drugih etničnih skupnosti	N	3	1	0	6	1	4	5	20
	%	10,7	4,5	0	26,1	7,7	26,7	12,2	**11,9**
skupaj	N	28	22	26	23	13	15	41	168
	%	100	100	100	100	100	100	100	100

* drugi: Albanci (1), Makedonci (2), Črnogorci (2), dvojna etnična opredelitev – slovenska in drugo (13), Madžari (3)
** neopredeljeni: neopredeljeni (12), religiozno opredeljeni (12), Jugoslovani (1)
sig. < 0,002

Upoštevati pa moramo, da proučevanje etnične strukture delovnega kolektiva težko zajamemo z enim samim strukturiranim vprašanjem. Delovni kolektiv je širok pojem, zaposleni so dnevno v različnih situacijah oziroma vlogah, ki terjajo različne interakcije, na primer z nadrejenimi, ostalimi zaposlenimi v ožjem ali širšem kolektivu. Obstaja pa tudi 'nevarnost', da na primer anketarji ob kategoriziranju etnične strukture delovnega kolektiva upoštevajo tiste sodelavce, s katerimi se bolje razumejo, s katerimi raje delajo, kar pa nujno ne predstavi dejanske slike etnične strukture kolektiva (Reinsch 2001).

5.1.3 Prijateljske vezi

Posameznik lahko nekatere svoje potrebe (npr. socialna opora, druženje) zadovolji samo v družbenih odnosih. Za vsakogar so pomembne prijateljske in družinske vezi, ki pomenijo čustveno, materialno in tudi informacijsko oporo.[59] Vaux (1988) socialno oporo opredeli kot

[59] V literaturi obstaja veliko različnih opredelitev socialne opore. Postopno se je oblikovala splošno sprejeta opredelitev štirih najpomembnejših dimenzij socialne opore: 1. čustvena opora (občutek, da je posameznik sprejet in cenjen), 2. informacijska opora (pomoč pri opredeljevanju, razumevanju in soočanju s posameznimi dogodki), 3. druženje (preživljanje prostega časa) 4. materialna oziroma instrumentalna opora (posojanje denarja, orodja, pomoč pri hišnih opravilih itd.) (Cohen in Wills 1985).

dinamični proces transakcije med posameznikom in njegovim omrežjem, ki poteka v nekem socialnem kontekstu. Za učinkovitost socialne opore je pomembna velikost omrežja, sestava omrežja, značilnosti odnosov, število in pogostost interakcij itd.

Idealno tipsko lahko govorimo o dveh nasprotnih predpostavkah. Na eni strani je priseljenec, ki ima slabše razvito socialno omrežje in je zaradi tega v večji meri odvisen od socialnih ustanov. V tem primeru je priseljenec percepiran kot odtujen in dezorientiran posameznik. Na drugi strani imamo priseljenske skupnosti, znotraj katerih je razvita močna solidarnost, in predstavljajo alternativo sodobni birokratski družbi (Reinsch 2001).

S pomočjo zbranih podatkov smo poskušali ugotoviti, ali anketiranci svoja socialna omrežja gradijo predvsem znotraj svoje oziroma druge priseljenske skupnosti, ali jih razvijajo v večinski skupnosti ali pa so ta omrežja stkana med pripadniki različnih etničnih skupnosti.

Tabela 199: Odgovori anketirancev, ki živijo v MOL na vprašanje »Ali imate v Sloveniji pristne prijatelje, ki so drugačne etnične/narodne pripadnosti kot vi?« (Vir: PSIP 2003)

	N	*%*
da, veliko	146	53,5
da, malo	101	37
ne, nimam	19	7
b. o.	7	2,6
skupaj	273	100

Večina anketiranih ima (veliko oziroma malo) pristne prijatelje, ki so drugačne etnične pripadnosti kot oni. Le 2,6 odstotka anketiranih je menilo, da nimajo prijateljev drugačne etnične pripadnosti.

Med etnično pripadnostjo anketiranih in količino prijateljev drugačne etnične pripadnosti na ljubljanskem vzorcu se ni pokazala statistično značilna povezava.[60]

Razvidna pa je statistično značilna povezava med številom prijateljev drugačne etnične pripadnosti kot so anketiranci ter starostno strukturo anketiranih. Pokazalo se je, da imajo mlajši anketiranci več prijateljev drugačne etnične pripadnosti kot starejši anketiranci.

[60] Na celotnem vzorcu raziskave PSIP pa se pokaže, da so anketiranci, združeni v kategoriji drugi, Bošnjaki, Muslimani in tudi Srbi bolj odprti do pripadnikov drugih etničnih skupnosti in imajo v večjem deležu prijatelje drugačne etnične pripadnosti kot pa Slovenci, Hrvati, neopredeljeni ter anketiranci, združeni v kategoriji b. o., neznani.

Tabela 200: Odgovori anketirancev na vprašanje »Ali imate v Sloveniji pristne prijatelje, ki so drugačne etnične/narodne pripadnosti kot vi?« glede na starostno strukturo (Vir: PSIP 2003)

		do 30 let	*od 31 do 50 let*	*nad 51 let*	*skupaj*
da, veliko	N	42	58	46	146
	%	68,9	58	41,1	53,5
da, malo	N	18	33	50	101
	%	29,5	33	44,6	37
ne, nimam	N	1	7	11	19
	%	1,6	7	9,8	7
b. o.	N	0	2	5	7
	%	0	2	4,5	2,6
skupaj	N	61	100	112	273
	%	100	100	100	100

sig. < 0,011

Na vprašanje *»Glede svoji prijateljev bi rekli, da /…/«* so anketiranci lahko izbirali med štirimi mogočimi odgovori: – večina jih je pripadnikov iste etnične/narodne skupnosti, kot vi, – večina jih je pripadnikov drugih etničnih/narodnih skupnosti, vendar ne Slovencev, – med vašimi prijatelji je enak delež Slovencev in pripadnikov drugih narodnosti, – večina je Slovencev.

Tabela 201: Odgovori anketirancev na vprašanje o etnični pripadnosti prijateljev (Vir: PSIP 2003)

	N	*%*
večina jih je pripadnikov iste etnične skupnosti kot vi	25	9,2
večina jih je pripadnikov drugih etničnih skupnosti, vendar ne Slovencev	10	3,7
med prijatelji je enak delež Slovencev in pripadnikov drugih etničnih skupnosti	136	49,8
večina je Slovencev	96	35,2
b. o.	6	2,2
skupaj	273	100

Tabela 202: Etnična pripadnost prijateljev glede na etnično strukturo anketirancev, ki živijo v MOL (Vir: PSIP 2003)

		Slovenci	Hrvati	Srbi	Boš., Mus.	drugi*	neopred.**	b. o., neznano	skupaj
večina jih je pripad. iste etnične skupnosti, kot vi	N	4	1	4	4	1	4	7	25
	%	7,1	2,8	10,3	13,3	4,3	16	12,1	9,4
večina jih je pripad. drugih etničnih skupnosti, vendar ne Slovencev	N	0	1	2	3	1	1	2	10
	%	0	2,8	5,1	10	4,3	4	3,4	3,7
med prijatelji je enak delež Slovencev in pripad. drugih etničnih skupnosti	N	14	11	27	18	17	15	34	136
	%	25	30,6	69,2	60	73,9	60	58,6	50,9
večina je Slovencev	N	38	23	6	5	4	5	15	96
	%	67,9	63,9	15,4	16,7	17,4	20	25,9	36
skupaj	N	56	36	39	30	23	25	58	267
	%	100	100	100	100	100	100	100	100

* drugi: Albanci (1), Makedonci (2), Črnogorci (2), dvojna etnična opredelitev – slovenska in drugo (13), Madžari (3)
** neopredeljeni: neopredeljeni (12), religiozno opredeljeni (12), Jugoslovani (1)
sig. < 0,000

V odgovorih se je pokazala statistično značilna povezava (ki pa je dokaj šibka) med etnično pripadnostjo anketirancev ter etnično strukturo njihovih prijateljev. Pokazalo se je, da se le majhen delež anketirancev druži izključno v krogu svoje etnične skupnosti ali v krogu drugih priseljenskih skupnosti. Še v največji meri to počnejo Bošnjaki in Muslimani (23,3 odstotka) ter Srbi (15,6 odstotka). Najmanjši delež pa je takih med Hrvati (5,6 odstotka). Največji je delež tistih anketirancev, ki imajo med prijatelji enak delež Slovencev in pripadnikov drugih etničnih skupnosti. Takih je kar 73,9 odstotka drugih, 69,2 odstotka Srbov ter 60 odstotkov Bošnjakov in Muslimanov. Glede izbire prijateljev izstopajo anketiranci, ki so se opredelili kot Slovenci in Hrvati, ki imajo med prijatelji večinoma Slovence oziroma je med njihovimi prijatelji enak delež pripadnikov slovenske oziroma druge etnične skupnosti.

Tabela 203: Etnična struktura prijateljev glede na starostno strukturo anketirancev, ki živijo v MOL (Vir: PSIP 2003)

		Starostna struktura			
		do 30 let	od 31 do 50 let	nad 51 let	skupaj
večina jih je pripadnikov iste etnične skupnosti kot vi	N	8	9	8	25
	%	13,1	9	7,1	9,2
večina jih je pripadnikov drugih etničnih skupnosti, vendar ne Slovencev	N	4	2	4	10
	% 1	6,6	2	3,6	3,7
med prijatelji je enak delež Slovencev in pripadnikov drugih etničnih skupnosti	N	37	60	39	136
	%	60,7	60	34,8	49,8
večina je Slovencev	N	12	27	57	96
	%	19,7	27	50,9	35,2
b. o.	N	0	2	4	6
	%	0	2	3,6	2,2
skupaj	N	61	100	112	273
	%	100	100	100	100

sig. < 0,000

Podatki, zbrani v raziskavi, so pokazali, da se starejša in srednja generacija priseljencev v nekoliko večjem deležu povezuje s pripadniki večine v primerjavi z mlajšo generacijo priseljencev.

Rezultati raziskave PSIP so nekoliko drugačni od interakcijskih trendov priseljencev, ki se kažejo v podobnih evropskih raziskavah. Primerljive raziskave o integracijskjih procesih so pokazale, da običajno prva generacija razvije in ohrani višjo stopnjo povezanosti v okviru lastne etnične skupnosti, kar bi pomenilo, da je večji del prijateljev starejših anketirancev iz vrst priseljenskih skupnosti. Medtem ko druga in naslednje generacije (mlajši anketiranci) svoje socialno omrežje razširijo tudi med večinsko populacijo (prim. Reitz 1980; Isajiw 1990).

Razlog, da imajo pripadniki mlajše generacije v primerjavi s pripadniki starejše generacije v MOL manjši delež prijateljev iz večinske populacije, je lahko tudi odraz njihovih percepcij o tem, da je nestrpnosti med ljudmi v Sloveniji danes več, kot je je bilo pred osamosvojitvijo[61]. Občutki nesprejetosti, med priseljensko skupnostjo, s strani večinske populacije lahko povzročijo 'zapiranje' skupnosti.

Ugotovitev naj služi političnim upraviteljem kot opozorilo, da je nemo opazovanje procesov 'tihe' asimilacije neodgovorno igranje s trdnostjo določene družbene skupnosti. Prepričanje o asimilaciji kot najvišjem dosežku integracije se pogosto vrača kot bumerang v obliki delitev na etnični osnovi. Empirični podatki kažejo, da je verjetno skrajni čas za pripravo

[61] V raziskavi je kar 74 odstotkov anketiranih odgovorilo, da nestrpnost med ljudmi obstaja. Triinštirideset odstotkov anketiranih je menilo, da je danes med prebivalstvom več nestrpnosti kot pred osamosvojitvijo, približno 31 odstotkov je menilo, da je nestrpnosti enako kot prej, 14 odstotkov pa, da je nestrpnosti manj kot prej.

in implementacije integracijske politike, temelječe na spodbujanju etnične tolerance in večkulturnosti.

Na podlagi zbranih podatkov lahko izpeljemo določene ugotovitve, ki temeljijo samo na številčnih ocenah etnične strukture prijateljev. Nič pa ne izvemo o kvalitativnih vidikih povezav, o intimnosti povezav oziroma o poziciji, ki jo imajo te zveze v anketirančevi socialni mreži. Tovrstne posplošitve moramo obravnavati previdno; ni pomembno samo, s kom ima anketiranec stike, pomembno je tudi, ali so ti stiki intimni ali se vzdržujejo na bolj formalni ravni, frekvence stikov itd.

5.1.4 Soseščina[62]

V marsikaterem evropskem mestu se priseljenci v večjem številu naseljujejo v določene predele mesta. Več teorij in razlag je razvitih na račun pojasnjevanja bivanjskih vzorcev priseljencev. Priseljenci naj bi stremeli k izgradnji prostora s čim celovitejšo institucionalno podporo in infrastrukturo, kar naj bi upočasnilo procese asimilacije (Driedger in Church 1974). Ali pa je etnična bivanjska segregacija povezana s socialno distanco pripadnikov večinske skupnosti do priseljencev. Večja kot je socialna distanca do posamezne priseljenske skupnosti, večja je verjetnost, da se bo ta bivanjsko segregirala. V prvem primeru lahko govorimo o prostovoljni oziroma pozitivni segregaciji, v drugem primeru pa o vsiljeni oziroma negativni segregaciji (Boal 1981).

Dokler so se v šestdesetih in sedemdesetih letih priseljenci naseljevali na obrobja mest ali v posamezne mestne četrti kot odgovor na pomanjkanje delovne sile v mestih, je bila njihova segregacija obravnavana kot manjši družbeni problem, ki so ga reševali z urbanističnimi posegi, s katerimi naj bi izboljšali kakovost njihovega življenja, kot je na primer gradnja vzgojnoizobraževalnih, zdravstvenih ustanov in rekreacijskih površin.

Sodobne strukturne spremembe v gospodarstvu in na trgu delovne sile pa imajo širše družbene posledice, ki se kažejo v vedno številčnejših pojavih družbene izključenosti.[63] Spremenili so se socialni pogoji v mestnem obrobju in posameznih mestnih četrtih. Število brezposelnih na teh območjih narašča in socialna homogenost (npr. večinoma pripadniki delavskega razreda s podobnimi interesi in dobro razvito socialno mrežo) posameznih mestnih sosesk se razkraja. Vedno bolj je opazna raznolikost v soseskah, ki je lahko osnovana na starostni strukturi – konflikti med 'starimi' in 'novimi' prebivalci – ali pa na etnični strukturi

[62] Soseščino obravnavamo kot vmesni prostor med javnim in zasebnim življenjem.
[63] V raziskavah, ki nastajajo v državah Evropske unije, se kaže povezava med brezposelnostjo in prostorsko segregacijo. Pogosto so brezposelni »prisiljeni« v selitev v marginalizirane soseske, s tem pa so lahko prikrajšani za mnoge aktivnosti, ki se odvijajo v družbi (CEC 1997).

prebivalstva. Prihaja do erozije delavskega razreda in zaradi vedno večje raznovrstnosti prebivalstva se socialna omrežja, občutki solidarnosti med prebivalci posameznih okrajev ali četrti, težko vzpostavljajo (Allen, Cars in Madanipour 1999). Zato je za takšne soseske danes značilna marginalizacija in stigmatizacija.

Na ravni urbanih četrti obstaja široko področje družbene participacije pripadnikov različnih skupin ali skupnosti. Izboljšanje stanovanjskih sosesk – tako njihov ekonomski razvoj, lažji dostop do javnih storitev (zdravstvenih, vzgojnoizobraževalnih itd.), kot tudi oblikovanje vizualno prijaznih in prijetnih okolišev – so želje tako priseljencev kot tudi domačinskega prebivalstva, skupni cilji in delovanje za dosego ciljev, pa jih lahko povežejo v enotno skupnost.

Mestna politika bi morala podpirati integracijo priseljencev tudi na področju bivanjske problematike. S tem mislimo predvsem zagotavljanje ustreznih možnosti za reševanje stanovanjskega vprašanja prebivalcem MOL ter izboljševanje kakovosti življenja v soseščinah, kjer prebiva večji delež priseljencev.

Tabela 204: Osnovne skupine prebivalstva po narodni pripadnosti v MOL, popis 2002 (Vir: Statistični Urad Republike Slovenije 2002)

MESTNA ČETRT	*SKUPAJ*		*Slovenci*		*drugi narodno-stno opredeljeni*		*narodnoi neopredeljeni*		*niso želeli odgovoriti*		*neznano*	
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
1. BEŽIGRAD	33263	100	24388	73,3	4005	12	779	2,3	1155	3,5	2936	8,8
2. CENTER	24680	100	18200	73,7	2775	11,2	587	2,4	765	3,1	2353	9,5
3. ČRNUČE	10901	100	8462	77,6	931	8,5	151	1,4	439	4,0	918	8,4
4. DRAVLJE	15756	100	11900	75,5	1938	12,3	355	2,2	498	3,2	1065	6,8
5. GOLOVEC	11413	100	7778	68,1	1843	16,1	317	2,8	504	4,4	971	8,5
6. JARŠE	13968	100	8941	64	2812	20,1	408	2,9	629	4,5	1178	8,4
7. MOSTE	23044	100	14040	60,9	5550	24,1	858	3,7	1045	4,5	1551	6,7
8. POLJE	17774	100	13050	73,4	2736	15,4	411	2,3	603	3,4	974	5,5
9. POSAVJE	9240	100	7495	81,1	728	7,9	148	1,6	242	2,6	627	6,8
10. ROŽNIK	12968	100	10667	82,2	867	6,7	201	1,5	310	2,4	923	7,1
11. RUDNIK	11198	100	9027	80,6	975	8,7	148	1,3	314	2,8	734	6,6
12. SOSTRO	5749	100	4955	86,2	261	4,5	33	0,6	79	1,4	421	7,3
13. ŠENTVID	12187	100	10059	82,5	900	7,4	187	1,5	330	2,7	711	5,8
14. ŠIŠKA	31766	100	23855	75,1	3692	11,6	722	2,3	1096	3,4	2401	7,6
15. ŠMARNA GORA	4513	100	3887	86,1	251	5,6	27	0,6	100	2,2	248	5,5
16. TRNOVO	14712	100	10162	69,1	2352	15,9	483	3,3	436	2,9	1279	8,7
17. VIČ	12749	100	9286	72,8	1619	12,7	266	2,1	411	3,2	1167	9,1
skupaj	*265881*	*100*	*196152*	*73,8*	*34235*	*12,9*	*6081*	*2,3*	*8956*	*3,4*	*20457*	*7,7*

MOL ima 17 četrtnih skupnosti: Bežigrad, Center, Črnuče, Dravlje, Golovec, Jarše, Moste, Polje, Posavje, Rožnik, Rudnik, Sostro, Šentvid, Šiška, Šmarna Gora, Trnovo in Vič. Četrtne skupnosti lahko glede na delež slovenskega prebivalstva (prebivalcev, ki so se ob popisu 2002 opredelili kot Slovenci) razdelimo v tri skupine:

A. Četrtne skupnosti, ki imajo nad 80 odstotkov slovenskega prebivalstva: Posavje (7.495 ali 81,1 odstotka), Rožnik (10.667 ali 85,2 odstotka), Rudnik (9.027 ali 80,6 odstotka), Sostro

(4.955 ali 86,2 odstotka), Šentvid (10.059 ali 82,5 odstotka) in Šmarna gora (3.887 ali 86,1 odstotka).

B. Četrtne skupnosti, ki imajo med 70 in 80 odstotki slovenskega prebivalstva: Bežigrad (24.388 ali 73.3 odstotka), Center (18.200 ali 73,7 odstotka), Črnuče (8.462 ali 77,6 odstotka), Dravlje (11.900 ali 75,5 odstotka), Polje (13.050 ali 73,4 odstotka), Šiška (23.855 ali 75,1 odstotka) in Vič (9.286 ali 72,8 odstotka).

C. Četrtne skupnosti, ki imajo med 60 in 70 odstotki slovenskega prebivalstva: Golovec (7.778 ali 68,1), Jarše (8.941 ali 64 odstotkov), Moste (14.040 ali 60,9 odstotka) in Trnovo (10.162 ali 69 odstotkov).

Poselitev pripadnikov 'novih' etničnih skupnosti, tudi v četrtnih skupnostih tipa C, ni enakomerna. Zgoščeno so naseljeni samo v nekaterih območjih na območju posameznih četnih skupnosti. Na primer v četrtni skupnosti Trnovo sta območji (nekdanji krajevni skupnosti), v katerih je delež pripadnikov 'novih' manjšinskih skupnost večji od 25 odstotkov, Zeleni log (28,1 odstotka drugače narodno opredeljenih) in Rakova Jelša (45 odstotkov drugače narodno opredeljenih). Raznolika je tudi etnična struktura mestne četrti Jarše, v kateri je le na območju nekdanje krajevne skupnosti Jože Moškrič več kot 25,8 odstotka prebivalcev opredeljenih kot Neslovencev. Medtem ko sta v četrtni skupnosti Moste dve nekdanji krajevni skupnosti, ki imata več kot 25 odstotkov prebivalcev, ki so se ob popisu opredelili drugače kot Slovenci, to sta Nove Fužine (25 odstotkov) in Moste–Selo (27 odstotkov).

Tabela 205: Odgovori anketirancev na vprašanje »Kako bi opisali etnično strukturo bližnje soseščine, v kateri živite?« (Vir: PSIP 2003)

		*odstotek slovenskega prebivalstva v mestni četrti**			*skupaj*
		A: nad 80 % Slovencev	B: med 70 in 80 % Slovencev	C: med 60 in 70 % Slovencev	
v moji bližnji soseščini živijo večinoma Slovenci	N	20	85	15	120
	%	16,7	70,8	12,5	100
	%	69	53,1	20,3	45,6
v moji bližnji soseščini živi enak delež Slovencev in pripadnikov drugih etničnih skupnosti	N	8	69	50	127
	%	6,3	54,3	39,4	100
	%	27,6	43,1	67,6	48,3
v moji bližnji soseščini živijo večinoma pripadniki drugih etničnih / narodnih skupnosti	N	1	6	9	16
	%	6,3	37,5	56,3	100
	%	3,4	3,8	12,2	6,1
skupaj	***N***	***29***	***160***	***74***	*263*
	%	11	60,8	28,1	100
	%	100	100	100	100

* Mestne četrti smo razvrstili v tri skupine glede na popisne podatke za MOL, 2002
sig. < 0,000

Podatki kažejo, da pravzaprav le majhen delež anketirancev meni, da živi v soseščini, katere prebivalci so večinoma pripadniki drugih etničnih skupnosti. Iz podatkov je mogoče razbrati, da 28 odstotkov (74) anketirancev živi v štirih mestnih četrtih, ki vključujejo krajevne skupnosti z večjo koncentracijo pripadnikov 'novih' etničnih skupnosti, med njimi pa jih samo 9 oziroma 12 odstotkov meni, da v njihovi bližnji soseščini živijo večinoma pripadniki drugih etničnih skupnosti, skoraj 68 odstotkov jih meni, da v njihovi soseščini živi enak delež Slovencev in pripadnikov drugih etničnih skupnosti, 20 odstotkov pa ji meni, da v njihovi soseščini živijo pretežno Slovenci.

Največji delež anketiranih, 61 odstotkov (160), živi v mestnih četrtih, kjer je med 70 in 80 odstotki prebivalcev Slovencev. Med njimi jih večina (53 odstotkov) meni, da v njihovi soseščini živijo večinoma Slovenci.

V mestnih četrtih, ki imajo več kot 80 odstotkov prebivalcev Slovencev, živi 11 odstotkov (29) anketirancev, od katerih jih 69 odstotkov meni, da v njihovi soseščini živijo večinoma Slovenci.

V Ljubljani do neke mere obstaja koncentracija pripadnikov 'novih' manjšinskih skupnosti v določenih predelih mesta (krajevnih skupnostih), ne moremo pa govoriti o

oblikovanju getov, čeprav je uporabo termina zaslediti v strokovni literaturi, medijih in javnem mnenju. Območja, kjer bolj zgoščeno prebivajo pripadniki 'novih' etničnih skupnosti, bi prej lahko opredelili kot 'etnično koncentrirane soseske'.

Termin geto[64] se nanaša predvsem na oblikovanje 'črnih getov' v ameriških mestih. V ameriškem družbenem kontekstu je geto opredeljen kot »stanovanjska četrt, v kateri skoraj v celoti prevladuje posamezna etnična ali kulturna skupnost« (Peach 1996: 216). Prebivalci geta večino časa v njem tudi dejansko preživijo, v getu stanujejo, hodijo v službo, preživljajo prosti čas itd. Amersfoort (1992: 441) geto opredeli kot »institucionaliziran teritorij skupnosti«.

Postopno se je termin geto začel uporabljati tudi za koncentrirane poselitve drugega priseljenskega prebivalstva. Burgess je na primeru mesta Chicago opredelil t. i. 'priseljenska geta', predele mesta, kjer v večjem številu prebivajo Nemci, Irci, Švedi, Italijani, Poljaki itd. Podrobnejša analiza je pokazala, da imajo 'priseljenska geta' drugačne vsebinske značilnosti in številčno strukturo, kot jih imajo črnska geta. Pokazalo se je, da so veliko bolj etnično heterogena ter veliko bolj dinamična, saj omogočajo participacijo njihovih prebivalcev v širši družbi in zato to niso območja, iz katerih se je težko prebiti (Deurloo in Musterd 1998). Na drugi strani pa se sodobni segregacijski vzorci španske in azijske priseljenske populacije v ZDA, glede koncentracije in tudi glede drugih značilnost, vedno bolj razvijajo v smeri črnskih getov. To bi pomenilo, da koncept geta ni rezerviran samo za črnsko populacijo, temveč je mogoč tudi v kontekstu priseljenske populacije. Potrebno pa je upoštevati, da je nastanek getov v ZDA močno povezan s širšim družbenim kontekstom – liberalno tržno ekonomijo, kjer država spodbuja svobodno tržno ekonomijo tudi na področju stanovanjskih razmer (trga) oziroma politike. To pomeni, da obstaja močna povezava med socioekonomskih položajem, dohodkom posameznika in kakovostjo oziroma lokacijo njegovega prebivališča. V mnogih evropskih državah, tudi v Sloveniji, pa država posredno in neposredno posega na stanovanjsko tržišče, s tem pa se regulira prostorska distribucija prebivalstva. Takšni posegi države rahljajo povezavo med socioekonomskim položajem posameznika (gospodinjstva) in stanovanjskimi razmerami. Na podlagi omenjenih razlik med ameriškim in evropskim družbenim kontekstom predvidevamo, da je (bo) v evropskih mestih koncentracija posameznih etničnih skupnosti manj izrazita ter tudi vsebinsko drugačna.

V javnem mnenju je izražen strah glede vedno večje koncentracije 'novih' manjšinskih skupnosti v posameznih ljubljanskih soseskah, ki naj bi imela veliko negativnih posledic.[65]

---

[64] V slovarju slovenskega knjižnega jezika je termin geto opredeljen kot 1. nekdaj mestna četrt, v kateri živijo Židje: srednjeveški geto; varšavski geto in 2. v Združenih državah Amerike del mesta, v katerem živijo črnci.

[65] Družbena segregacija v soseščinah ima za priseljence pozitivne in negativne plati. Med pozitivne učinke prostorske segregacije lahko štejemo razvoj občutkov solidarnosti in pripadanja skupnosti glede na njihovo etnično pripadnost. Negativna stran prostorske segregacije pa bi lahko bila otežena socialna mobilnost posameznika zaradi omejenega dostopa do razpoložljivih možnosti družbenega vključevanja.

Takšne percepcije so posledica naraščanja števila priseljencev v mestu, ki se mnogokrat enači z naraščajočo prostorsko koncentracijo, to pa privede do predvidevanj o vedno večji segregaciji priseljencev.

Graf 166: Spreminjanje deležev Neslovencev* v mestnih četrtih MOL med letoma 1981 in 2002, popisi 1981, 1991 in 2002 (izraženo v odstotkih) (Vir: Statistični Urad Republike Slovenije 2002)

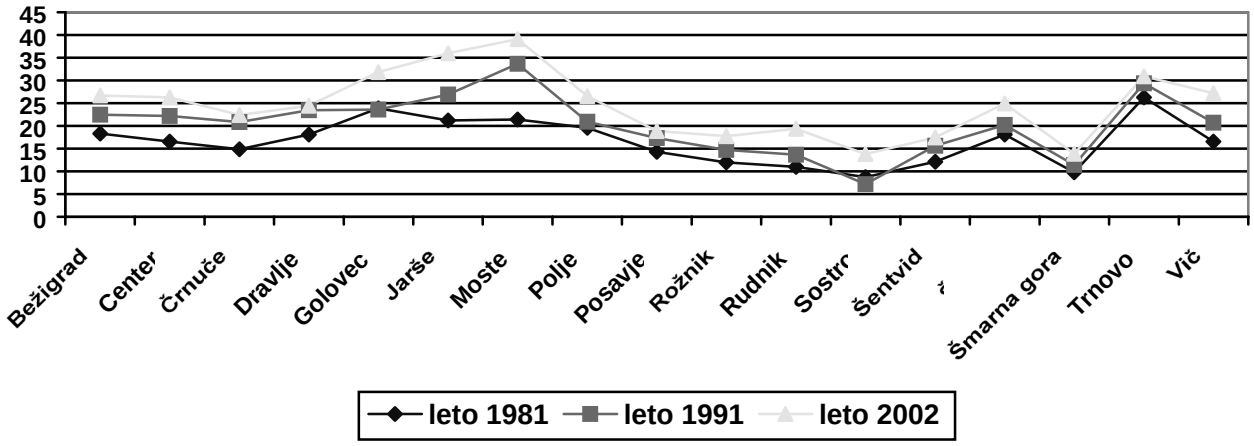

* Delež Neslovencev vključuje pripadnike drugih narodnih skupnosti, narodno neopredeljene, tiste, ki niso želeli odgovoriti ter posameznike, ki imajo neznano narodno opredelitev.

Iz grafa 166 je mogoče razbrati, da se je delež neslovenskega prebivalstva v MOL od leta 1981, ko je bil 17,5 odstotka, leta 1991, ko je bil 21,9 odstotka, pa do leta 2002, ko je bil 26,2 odstotka, postopno povečeval. Razvidna je tudi dinamika deleža Neslovencev v posameznih mestnih četrtih. V vseh mestnih četrtih se je delež Neslovencev v zadnjih dvajsetih letih nekoliko povečal. Najbolj se je njihov delež povečal v mestnih četrtih Golovec, Moste in Polje. Bolj ali manj pa je njihov delež ostal nespremenjen v mestnih četrtih Posavje, Šmarna gora in Trnovo.

Podatki kažejo na rastočo etnično koncentracijo v posameznih mestnih soseskah, vendar zaradi relativno majhnega deleža v primerjavi z večinskim prebivalstvom še ne moremo govoriti o getovskih soseskah. Dolgoročno gledano pa tudi v Ljubljani ne moremo izključiti možnosti razvoja obstoječih etnično koncentriranih predelov v 'getovske soseske', ob predpostavki, da se bo spremenil družbeni kontekst oziroma da se bo ekonomski sistem in s tem trg stanovanj razvijal brez državnih oziroma mestnih posegov.

Graf 167: Odgovori anketirancev, ki živijo v mestni občini Ljubljana na vprašanje »Kako bi označili etnično strukturo bližnje soseščine, v kateri živite?« glede na njihovo etnično pripadnost (N = 270) (Vir: PSIP 2003).

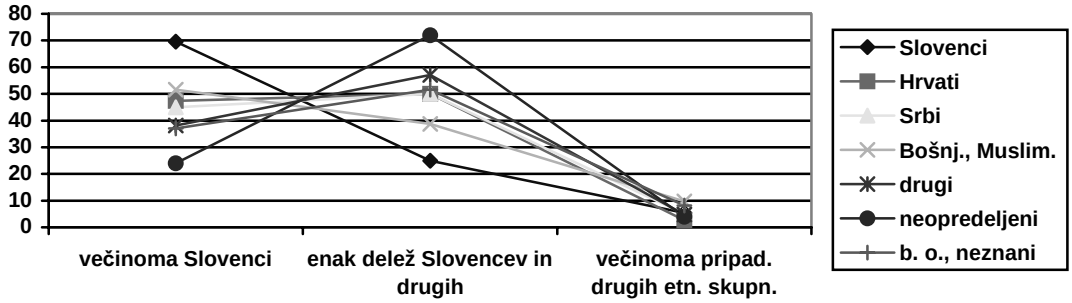

sig. < 0,034

Prebivalci MOL, v primerjavi s percepcijami anketirancev v celotnem vzorcu raziskave PSIP, v svojih percepcijah nekoliko bolj zaznavajo etnično mešano strukturo mesta, kar je del urbanega načina življenja. Iz grafa 167 je tudi razvidno, da med posameznimi etničnimi skupnostmi v ljubljanskem vzorcu obstajajo razlike v njihovih percepcijah. V ljubljanskem vzorcu, v primerjavi s celotnim vzorcem nekoliko izstopajo le percepcije neopredeljenih, ki v večjem deležu kot ostali soseščino dojemajo kot etnično mešano z enakim deležem Slovencev in enakim deležem pripadnikov drugih etničnih skupnosti.

Če smo zavrnili tezo o obstoju getovskih sosesk v Ljubljani in raje govorimo o 'etnično koncentriranih soseskah', pa smo prišli do drugega problema. Raziskave namreč kažejo, da etnično mešane soseščine same po sebi še ne zagotavljajo družbene kohezije[66] in kulturne izmenjave, kar bi lahko pomenilo, če to apliciramo na slovenske razmere, da tudi v ljubljanskih etnično mešanih soseskah pripadniki 'novih' manjšinskih skupnosti (priseljenske skupnosti) in slovensko prebivalstvo živijo ločeno, vzporedno življenje. Ali je družbena kohezija sploh mogoča v soseskah, v katerih je že dolgo časa prisotna močna etnična distanca in socioekonomska prikrajšanost? Pogosto se dogaja, da si mladi ljudje, pripadniki različnih etničnih skupnosti, ki živijo v etnično mešanih soseskah, med seboj nezavedno 'sposojajo' kulturne elemente in oblikujejo neko globalno potrošniško kulturo, pri tem pa se med njimi ohranja etnična distanca. Identitetni mozaik (mešana identiteta) je sublimirana, ohranja pa se občutek čistosti, kot zavedno ohranjanje lastne etnične identitete. Etnično mešane soseske so kulturno heterogeni, socialno raznoliki prostori in verjetno se tudi v prihodnosti znotraj njih ne bodo razvile kohezivne in integrirane skupnosti. Obstajajo omejitve v doseganju skupinske

[66] Cantle opredeli termin družbena kohezija kot posameznikovo zavezanost skupnim normam in vrednotam, gre za medsebojno odvisnost, ki izhaja iz skupnih interesov in posameznikove identifikacije s širšo skupnostjo, kot osnovo za pozitivno večkulturno sožitje (Amin 2002: 14).

kohezije – zasnovane na skupnih vrednotah, občutku prostorske pripadnosti, socialnih omrežjih itd. – prebivalcev v tako raznolikih soseskah (prim. Amin 2002).

5.1.5 Druženje in prosti čas

Posameznikovo delovanje oziroma družbena participacija izven izobraževalnega ali delovnega procesa je pomembno za njegove povezave z okoljem in je lahko kazalec stopnje integracije. Kadar posamezniki niso materialno neodvisni in ne izkoriščajo priložnosti ter možnosti okolja, je njihova odtujenost razvidna v tem, da se umaknejo iz javnega življenja. Predpostavljamo, da bolj ko se posameznik udeležuje javnega življenja (del katerega so tudi kulturne prireditve) in išče stike z drugimi, bolj je postal integralni del lokalne skupnosti (Bourdieu 1986).

Anketiranim smo postavili vprašanje, *»Kakšne vrste kulturnih prireditev se udeležujete?«*, s pomočjo katerega smo želeli ugotoviti, v kolikšni meri se udeležujejo kulturnih prireditev in s tem posredno, kakšna je njihova participacija v javnem življenju.

Tabela 206: Obiskovanje kulturnih prireditev anketirancev, ki živijo v MOL (Vir: PSIP 2003)

	koncerti klasične, jazz, rock glasbe		*koncerti narodne glasbe*		*filmske predstave*		*gledališke predstave*		*likovne in fotografske razstave*		*posvetovanja, predavanja, okrogle mize*	
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
redno	15	5,5	6	2,2	22	8,1	9	3,3	4	1,5	8	2,9
pogosto	16	5,9	14	5,1	56	20,5	28	10,3	16	5,9	17	6,2
včasih	87	31,9	112	41	128	46,9	129	47,3	103	37,7	88	32,2
nikoli	117	42,9	102	37,4	34	12,5	77	28,2	114	41,8	126	46,2
b. o.	38	13,9	39	14,3	33	12,1	30	11	36	13,2	34	12,5
skupaj	273	100	273	100	273	100	273	100	273	100	273	100

Podatki o udeleževanju anketirancev v javnem kulturnem življenju ne kažejo nobenih posebnosti oziroma na njihovi podlagi ne moremo govoriti o izključenosti pripadnikov 'novih' manjšinskih skupnosti iz javnega življenja. Anketiranci se, odvisno od zvrsti, nekaterih prireditev udeležujejo bolj, drugih manj. Še največ se udeležujejo gledaliških in filmskih predstav ter koncertov narodne glasbe.[67]

Zanimalo nas je tudi, s kom anketiranci preživljajo svoj prosti čas, zato smo jim zastavili vprašanje *»Prosimo povejte nam, s kom običajno preživljate prosti čas: s sorodniki, prijatelji, sodelavci, z ljudmi s katerimi hodite v cerkev /…/ «.*

[67] Analiza celotnega vzorca je pokazala, da na obiskovanje prireditev bolj kot etnična pripadnost vplivata starostna in izobrazbena struktura, tako na primer mlajša generacija pogosteje obiskuje koncerte klasične, jazz in rock glasbe (z izjemo koncertov narodne glasbe) ter filmske predstave, višje izobraženi anketiranci pa v večji meri obiskujejo koncerte klasične, jazz in rock glasbe, gledališke predstave ter likovne, fotografske razstave, posvetovanja, predavanja in okrogle mize.

Odgovori glede pogostosti druženja s sorodniki, prijatelji, z ljudmi, s katerimi se družijo v športnih klubih, kulturnih društvih itd., ne kažejo statistično pomembnih razlik med posameznimi etničnimi skupnostmi.

Tabela 207: Odgovori anketirancev, s kom preživljajo svoj prosti čas (4 – nekajkrat na teden, 3 – nekajkrat na mesec, 2 – nekajkrat na leto, 1 – nikoli)

	sred. vred.
s prijatelji	3,21
s sorodniki	3,01
s sodelavci	2,21
s pripadniki iste etnične skupnosti	2,07
z ljudmi iz športnih klubov, kulturnih društev	1,94
z ljudmi iz cerkve, molilnice	1,43

Za uspešno integracijo posameznika v družbo je gotovo potrebna njegova vključenost v različna družbena omrežja, kar mu omogoča dostop do oziroma informacijo o izobraževalnih, ekonomskih in kulturnih priložnosti.

Družbena participacija[68] pripadnikov 'novih' manjšinskih skupnosti vključuje celo vrsto aktivnosti v organizacijah in društvih, ki jih organizira večinsko prebivalstvo, in tudi v organizacijah ter društvih 'novih' etničnih skupnosti. Pripadniki 'novih' manjšinskih skupnosti z aktivnim sodelovanjem v organizacijah, društvih in projektih države sprejemnice vzpostavljajo pomembne vezi z domačinskim prebivalstvom.

5.1.6 Stiki z deželo izvora

Posledice globalizacije, razvoj telekomunikacijskih tehnologij, pocenitev potovanj, med drugimi razlogi prispevajo k povečanju (migracij) pretoka ljudi. Intenzivnejšim migracijskim procesom sledijo tudi vsebinske spremembe migracijskih procesov. Posledica sodobnih migracij je obilica povezav in omrežij, ki jih priseljenci vzpostavljajo med državo izvora in državo sprejemnico. Razvoj povezav, omrežij, 'namišljenih skupnost' med državo izvora in državo sprejemnico, ki jih vzpostavljajo priseljenci, ni nov pojav, se je pa v sodobnosti pojavila spremenjena percepcija oziroma spremenjen koncept pojava. V literaturi se je za označevanje socialnih omrežij, t. i. 'namišljenih skupnosti', ki nastajajo med državo izvora priseljenca in med državo sprejemnico, uveljavil termin transnacionalizem, ki opisuje nastanek transnacionalnih povezav oziroma skupnosti (Glick-Schiller *et al.* 1992).

[68] Z družbeno participacijo razumemo vključevanje posameznikov v društva, ki gojijo prostočasne aktivnosti, športno–rekreativne dejavnosti, šolski sveti, okoljevarstvene skupine, četrtne skupnosti, mednarodne humanitarne organizacije itd.

Stiki med državo izvora in državo sprejemnico, vzpostavljeni v sodobnem družbenem kontekstu, naj bi bili drugačni od vezi in povezav, vzpostavljenimi v preteklosti, predvsem zaradi:

a) razvoja novih telekomunikacijskih in transportnih tehnologij, ki olajšajo čezmejno komuniciranje. Ne glede na to, kako velika je bila motivacija priseljencev v preteklosti, da ohranijo ekonomske, kulturne, politične vezi z državo izvora, so bila komunikacijska sredstva, s katerimi so razpolagali bistveno manj razvita v primerjavi s sodobnimi tehnologijami;

b) premikov v ideologiji od ideje 'talilnega lonca' k ideji multikulturalizma, ki legitimira ohranjanje in izražanje etničnih identitet;

c) razvoja mednarodnega sistema varstva človekovih pravic, ki postopno zmanjšuje razlike med državljani in tujci, s tem ko se delno prenašajo pristojnosti države sprejemnice na mednarodno raven (Waldinger in Fitzgerald 2004).

Termin transnacionalizem je nastal v antropološki perspektivi in je doživel že kar nekaj različnih konceptualnih opredelitev in tudi kritičnih presoj. Namen raziskave ni v ugotavljanju prisotnosti transnacionalizma med priseljenci in njihovimi potomci v MOL, saj je sam koncept transnacionalizma mnogo širše zastavljen, njegovo proučevanje pa boj kompleksno, kot pa je v raziskavi PSIP zastavljeno področje stikov priseljencev z državo izvora. V raziskavi smo se pri analizi stikov z državo izvora omejili na raven posameznika, torej na razloge priseljencev za ohranjanje stikov ter njihov kvantitativni vidik. To pa predstavlja le manjši del koncepta transnacionalizma.[69]

Posamezniki imajo večinoma dobre razloge za to, da se preselijo v drugo državo, pri tem pa skoraj nikoli v celoti ne opustijo vezi z državo izvora. Istočasno se med večinskim prebivalstvom države sprejemnice, zaradi ohranjanja in krepitve stikov oziroma vezi priseljencev z državo izvora, pojavljajo dvomi o njihovi lojalnost. Vendar pa se oboje ne izključuje. Aktivno sodelovanje priseljencev v transnacionalnih povezavah omogoča hkratno integracijo v državi sprejemnici in oživljanje vezi z državo izvora.[70]

Vzdrževanje stikov priseljencev z državo izvora variira glede pogostosti in tudi glede vsebine. Dejavniki, ki vplivajo na vzpostavljanje in vzdrževanje stikov priseljencev z državo izvora so raznovrstni: a) geografska bližina, b) razlog odhoda iz države izvora. Priseljenci, ki so

[69] Transnacionalizem je opredeljen kot zbir dejavnosti »od zgoraj«, ki vključujejo delovanje države in multinacionalnih korporacij in delovanje »od spodaj«, ki zajema delovanje nevladnih organizacij, kulturnih in športnih društev ter iniciativ posameznikov, po vzpostavljanju ekonomskih in drugih vezi med državo izvora ter državo sprejemnico.

[70] Anketirance smo povprašali »Če bi imeli možnost izbirati deželo, v kateri bi živeli, katero od navedenih bi izbrali?« To bi lahko bilo eno izmed vprašanj s katerim bi lahko »preverjali« lojalnost priseljencev. Polovica anketirancev je izbrala Slovenijo, 16 odstotkov anketirancev je izbralo eno od zahodnoevropskih držav (Avstrija, Italija ali Nemčija), 15 odstotkov je izbralo katero drugo svetovno državo, državo izvora oziroma izvora staršev pa je izbralo zelo malo anketirancev Bosno in Hercegovino (3 odstotki), Črno goro (1,5 odstotka), Hrvaško (5,5 odstotka) in Srbijo (2,6 odstotka).

v novo okolje prišli zaradi političnih razlogov, se redkeje odločajo za ohranjanje in vzdrževanje stikov z državo izvora kot pa priseljenci, ki so se preselili zaradi ekonomskih ali katerih drugih razlogov. c) stopnja sprejetosti priseljencev s strani večinske populacije v državi sprejemnici. Priseljenci, ki živijo razpršeno in jih njihova 'neizpostavljenost' varuje pred diskriminacijo s strani večine, se v manjši meri odločajo za vzdrževanje stikov in vezi z državo izvora, kot pa priseljenci, ki živijo bolj strnjeno in so deležni pojavov diskriminacije s strani večinskega prebivalstva. d) vzpostavljanje oziroma ohranjanje stikov je povezano tudi z izobrazbo, socialnim kapitalom, dolžino bivanjem v državi sprejemnici, poklicnim statusom. Višja kot je izobrazba, poklicni status, večji je socialni kapital, daljše kot je bivanje v državi sprejemnici, večje so transnacionalne aktivnosti priseljencev. e) spol. Moški se v večji meri vključujejo v transnacionalne povezave kot ženske (prim. Portes *et al.* 2002; Guarnizo *et al*. 2003).

Anketirancem smo zastavili vprašanje *»Kako pogosto obiskujete deželo, kjer ste se rodili oziroma kjer so se rodili vaši starši?«*

Tabela 208: Odgovori anketirancev, prebivalcev MOL na vprašanje »Kako pogosto obiskujete deželo, kjer ste se rodili oziroma kjer so se rodili vaši starši?« (Vir: PSIP 2003)

	N	*%*
pogosto 10 in večkrat na leto	47	17,2
ne tako pogosto, manj kot 5 krat na leto	96	35,2
redko, enkrat na leto	105	38,5
nikoli	14	5,1
b. o.	11	4
skupaj	*273*	*100*

Nekatere ameriške empirične raziskave izkazujejo, da je redno oziroma občasno vzdrževanje vezi priseljencev z državo izvora značilno le za manjšinski del priseljenske populacije (Guarnizo 2003). To pa ne bi mogli reči za priseljence iz prostora nekdanje Jugoslavije, saj jih 17,2 odstotka pogostokrat in približno 35 odstotkov redno obiskuje državo izvora.

Pogostost obiskovanja dežele, kjer se je rodil anketiranec ali njegovi starši, pa ni statistično značilno povezana z izobrazbo, s starostjo, z etnično pripadnostjo, dejstvom, ali se je v Sloveniji rodil ali se je v Slovenijo priselil, niti s spolom.

Med razlogi, zakaj anketiranci obiskujejo državo izvora oziroma državo izvora staršev, prevladuje obiskovanje sorodnikov ali prijateljev in preživljanje počitnic, torej krepitev socialnega kapitala. Na drugem mestu pa so ekonomski razlogi, kot je lastnina nepremičnin ali poslovni obiski. Vendar pa je delež poslovnih obiskov, ki so usmerjeni na območja nekdanje

Jugoslavije, zelo nizek, kar je verjetno posledica še vedno nestabilnih gospodarskih in političnih razmer na teh območjih.

Graf 168: Odgovori anketirancev, prebivalcev MOL na vprašanje »Razlogi za obiskovanje dežele (če to ni Slovenija), kjer ste se rodili oziroma kjer so se rodili vaši starši so/…/«; Možnih je več odgovorov (Vir: PSIP 2003)

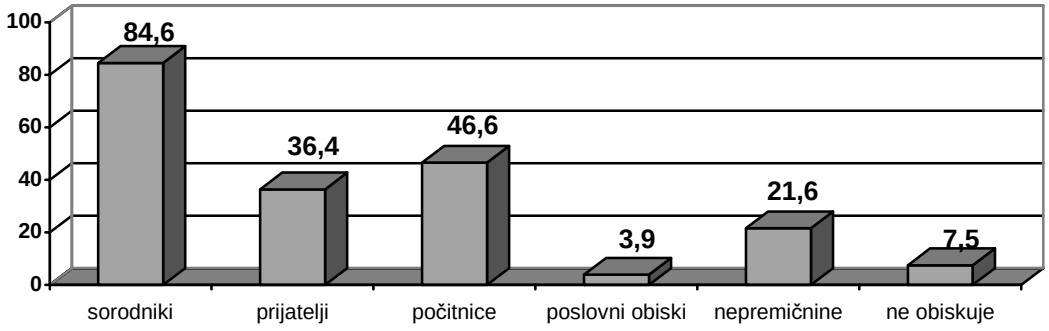

Povprašali smo jih tudi po navezovanju stikov s politično konotacijo. Zanimalo nas je, ali so se anketiranci, ki imajo dvojno državljanstvo, v zadnjih desetih letih udeležili volitev v državi drugega državljanstva. Samo 2,6 odstotka anketiranih se je v zadnjih desetih letih udeležilo volitev v državi drugega državljanstva, kar pomeni, da je navezovanje stikov na politični osnovi zanemarljivo.

Tabela 209: Odgovori anketirancev, prebivalcev MOL na vprašanje »Ali se želite vrniti v deželo (če to ni Slovenija), kjer ste se rodili oziroma kjer so se rodili vaši straši?« (Vir: PSIP 2003)

	N	*%*
da	5	1,8
mogoče v prihodnosti (npr. po upokojitvi)	54	19,8
ne želim se vrniti	101	37
o tem ne razmišljam	92	33,7
b. o.	21	7,7
skupaj	*273*	*100*

Relativno visok pa je odstotek anketirancev, ki se bodo mogoče (ob upokojitvi) vrnili domov (20 odstotkov) ali pa o tem zdaj še ne razmišljajo (34 odstotkov), vendar te opcije v prihodnosti ne izključujejo.

Dejavnosti priseljencev, kot so pošiljanje denarja,[71] nakup nepremičnin preživljanje počitnic v državi izvora itd., na prvi pogled vplivajo predvsem na individualni ravni. Če pa posamezne dogodke pomnožimo z večkratnikom, lahko ti pomembno vplivajo na gospodarski in kulturni razvoj območja v državi izvora. Priliv kapitala pospešuje razvoj investicij na lokalni ravni, prenos 'novih' kulturnih praks pa lahko modificira vrednostni sistem in vsakdanje življenje prebivalstva v državi izvora.

5.2 Vključenost oziroma izključenost v/iz okolja, v katerem živijo

Svobodno izražanje pripadnosti k svojemu narodu ali narodni skupnosti je pogosto pogojeno z obsegom in globino vključenosti (ne asimiliranosti!!) oziroma izključenosti v družbo, v kateri pripadniki 'novih' narodnih skupnosti živijo.

Prepoznavanje posameznih indikatorjev, s katerimi opredeljujemo družbeno izključenost pri posamezniku, še ne pomeni tudi njegove dejanske izključenosti. Če je posameznik finančno slabše situiran, brezposeln ali pripadnik etnične skupnosti itd., to še ne pomeni, da je tudi družbeno izključen, saj je lahko kljub 'pomanjkljivosti' na posamezni dimenziji (indikatorju), uspešno integriran v družbeno okolje. Družbena izključenost je rezultat sklopa neugodnih socialnih, kulturnih in ekonomskih pogojev v vsakdanjem življenju posameznika in ne samo vpliva posameznega dejavnika. Dejavniki, ki lahko povzročijo družbeno integracijo/izključenost, so: vrednostni sistem in stališča večinske družbe, kulturne razlike, socioekonomski položaj, stopnja izobrazbe, integracijska politika, politična in družbena participacija. Lahko trdimo, da so posamezniki ali etnične skupnosti, ki so v posameznih dimenzijah (dejavnikih) deprivilegirani, tudi bolj ranljivi in dovzetni za to, da postanejo družbeno izključeni (Cars *et. al.* 1999).

Rezultat uspešne integracija naj bi bil enak položaj pripadnikov 'novih' manjšinskih skupnosti oziroma priseljencev na področju izobraževanja, enake možnosti vstopa na trg delovne sile, enake možnosti glede družbene mobilnosti, približno enaka poklicna struktura in zastopanost v posameznih gospodarskih dejavnostih, enaka stopnja brezposelnosti ali enaki osebni dohodki. v primerjavi s pripadniki večinske populacije.

a) *Izobrazbena struktura.* Statistični in anketni podatki o izobrazbeni strukturi prebivalstva na ravni MOL kažejo slabšo formalno izobrazbeno strukturo pripadnikov 'novih' manjšinskih skupnosti iz nekdanje Jugoslavije v primerjavi s Slovenci. Pokažejo pa se tudi precejšnje razlike med posameznimi 'novimi' manjšinskimi skupnostmi. Predvidevamo, da je

[71] Nekatera kulturna društva priseljencev v Sloveniji, zlasti albanska in bošnjaška, imajo v svojih statutih opredeljeno tudi humanitarno dejavnost, s katero so, predvsem v času vojne, pomagali beguncem v Sloveniji, pomoč pa so pošiljali tudi v deželo izvora.

nižja izobrazbena struktura priseljencev v primerjavi z izobrazbeno strukturo večinskega prebivalstva posledica ekonomskih in družbenih okoliščin priselitve (družbenosocialnih razmer v deželi izvora ter ekonomskih potreb v deželi sprejemnici), na ravni posameznika pa velja iskati razloge v njegovih različnih aspiracijah in motivih posameznika ter njegove družine (socioekonomski dejavniki).

Če želimo oceniti dinamiko izobrazbene strukture pripadnikov 'novih' manjšinskih skupnosti v primerjavi z večinsko populacijo, je potrebno upoštevati spremembe na vertikalni kot horizontalni dimenziji izobrazbene strukture. Pri proučevanju sprememb v horizontalni dimenziji izobrazbene strukture se je treba usmeriti na primerjavo izobrazbene strukture potomcev priseljencev s primerljivo večinsko populacijo, saj šele za potomce priseljencev lahko predvidevamo, da imajo enake izhodiščne možnosti kot pripadniki večinske populacije. Za podrobnejšo analizo horizontalne dimenzije izobraževanja nimamo vseh potrebnih podatkov. Relevantna bi bila namreč primerjalna analiza poteka izobraževanja npr. izbira izobraževalnih programov, težavnost izbranih programov, stopnja opuščanja izobraževanja, šolska uspešnost itd. potomcev priseljencev, torej pripadnikov 'novih' etničnih skupnosti rojenih v Sloveniji. Empirični podatki, s katerimi razpolagamo, kažejo, da je izobrazbena struktura anketirancev, ki so se v Sloveniji rodili (potomcev priseljencev), precej višja v primerjavi z anketiranci, ki so se v Slovenijo priselili, in postaja vedno bolj podobna izobrazbeni strukturi Slovencev.

Naredili pa smo primerjavo vertikalnih prehodov v izobrazbeni strukturi, kjer smo primerjali doseženo izobrazbo očeta anketiranca in doseženo izobrazbo anketiranca. Izidi anket kažejo, da so deleži pripadnikov 'novih' manjšinskih skupnosti, ki so dosegli višjo stopnjo izobrazbe kot njihovi očetje, večji v primerjavi z deleži anketirancev (SJM) vzorca prebivalcev Slovenije. Sklepamo lahko, da potomci priseljencev prepoznavajo izobrazbo kot pomemben dejavnik socialne mobilnosti, verjetno pa se obstoječe razlike v izobrazbeni strukturi priseljencev in njihovih potomcev ne zmanjšujejo dovolj hitro, kar pa je prej posledica vpliva socioekonomskih dejavnikov in ne njihove etnične pripadnosti.

Izobrazba predstavlja pomemben dejavnik za socialno umestitev posameznika in naj bi zmanjševala družbeno neenakost. Pa vendar mnoge raziskave kažejo, da je doseganje izobrazbe posameznika v veliki meri socioekonomsko pogojeno, nanj vpliva predvsem družinsko ozadje, torej dejavniki zunaj šolskega sistema, kar pa dejansko lahko pomeni ohranjanje neenakosti.

Razlike v izobrazbeni strukturi potomcev priseljencev v primerjavi z večinsko populacijo še obstajajo, nanje moramo biti pozorni, potrebno jih je evidentirati, odkriti potencialne vzroke in jih poskusiti odpraviti. Na drugi strani pa je že doseženo izboljševanje izobrazbene strukture potomcev priseljencev (v vertikalni dimenziji) prej indikator enakih možnostih dostopa do izobraževanja v državi sprejemnici, kot pa izrazitega družbenega izključevanja in diskriminacije.

b) *Zaposlitveni status.* Empirični podatki o zaposlitvenem statusu prebivalcev MOL, pridobljeni z raziskavo PSIP (2003), ne odstopajo od popisnih podatkov (2002) o zaposlitvenem statusu prebivalcev MOL. Iz obeh modusov je mogoče razbrati dvoje: a) Med pripadniki 'novih' manjšinskih skupnosti je opaziti nekoliko večjo stopnjo brezposelnosti v primerjavi z večinsko populacijo. b) Med posameznimi skupnostmi so, glede stopnje brezposelnosti, opazne razlike. Predvsem med Bošnjaki, Muslimani in etnično neopredeljenimi je zaznati visok delež brezposelnih.

Poleg 'objektivnega' prikaza (statistični podatki) zaposlitvenega statusa pripadnikov 'novih' manjšinskih skupnosti, so nas zanimale tudi njihove subjektivne percepcije o možnostih za zaposlitev, napredovanje in dostop do dobro plačanih delovnih mest v primerjavi s Slovenci. Izsledki kažejo, da del – sicer manjšinski del – te populacije zaznava obstoj diskriminacije oziroma meni, da na omenjenih področjih nimajo vedno enakih možnosti kot večinsko prebivalstvo. Pri tem so opazne razlike med posameznimi etničnimi skupnostmi. Največ diskriminacije zaznavajo Bošnjaki, Muslimani, Srbi in neopredeljeni.

c) *Socioekonomski položaj.* Merjenje ali ugotavljanje ekonomskega položaja posameznikov (oziroma skupnosti) s pomočjo anketiranja pa je dokaj nezanesljivo početje. Tudi če bi imeli dostop do podatkov, zbranih na davčnem uradu, bi to ne podalo dejanskega stanja, saj obstajajo razlike med formalnim in neformalnim ekonomskim položajem posameznikov. Glede na ocene anketirancev o višini dohodkov na gospodinjstvo, glede na percepcije, kako visoko na družbeni lestvici se lahko povzpne pripadnik določene etnične skupnosti, ter glede na njihove percepcije o življenjskem standardu je socioekonomski položaj pripadnikov 'novih' manjšinskih skupnosti iz nekdanje Jugoslavije v njihovih percepcijah nižji (Glede na podatke so se kot ekonomsko šibkejše opredelili predvsem Bošnjaki in Muslimani.), kot je položaj pripadnikov večinske populacije.

d) *Stanovanjske razmere.* Lastniška struktura pripadnikov novih manjšinskih skupnosti se nekoliko razlikuje od lastniške strukture večinske populacije v MOL. Opazne so razlike med posameznimi etničnimi skupnostmi. Pripadniki skupnosti, ki imajo relativno nizek delež lastnikov oziroma solastnikov ter družinskih članov lastnikov/solastnikov, so: Romi, Albanci, Bošnjaki, Muslimani, drugi in prebivalci, opredeljeni kot Bosanci. Za posameznike, opredeljene kot Albanci, Bošnjaki, Muslimani in drugi, so značilni tudi več kot 10-odstotni deleži v kategoriji drugo, ki vključuje samske domove ali skupinska stanovanja. Albanci, Bosanci in drugi pa imajo tudi najvišje (več kot 20-odstotne) deleže najemnikov in podnajemnikov.

5.3 Vrednotenje lastne narodne/etnične skupnosti

Tretja dimenzija, ki jo je treba upoštevati pri ocenjevanju 'dozorelosti' novih manjšinskih skupnosti, vključuje vrednotenje lastne etnične skupnosti in ugotavljanje odnosa do narodnega oziroma verskega dejavnika.

5.3.1 Odnos do narodnosti/etničnosti

Zanimalo nas je, v kolikšni meri se anketiranci čutijo povezane z etnično skupnostjo, ki ji glede na njihovo samoopredelitev pripadajo, oziroma ali pripisujejo etnični pripadnosti večji/manjši pomen kot pripadnosti katerim drugim kategorijam, skupnostim. Anketirančevo razvrščanje pomena posameznih navedenih skupin in pripadnosti je pomembno zato, ker predvidevamo, da šibkejše občutenje pripadnosti etnični skupnosti lahko pomeni večjo naklonjenost ali odprtost do drugih etničnih skupnosti oziroma pripadnosti, lahko pa tudi pomeni zavračanje etničnih kategorij ter opredeljevanj. Na drugi strani pa lahko močnejše občutenje etnične pripadnosti posameznika pomeni percepcijo etničnosti kot pomembne distinktivne kategorije (Phinney 1990).

Anketiranim smo zastavili naslednje vprašanje: *»Vsi pripadamo različnim družbenim skupinam. Prosimo vas, da vsako navedeno skupino označite, v kolikšni meri je za vas pomembna. (poklic, etnična pripadnost, spol, starostna skupina, pripadnost verski skupnosti, pripadnost politični stranki, jezikovni skupnosti, državljanstvo, družina, krajevna pripadnost).«*

Izračunali smo povprečne vrednosti odgovorov anketirancev glede na etnično pripadnost in ugotovili, da med obema spremenljivkama ni statistično značilne povezave. Zato smo v preglednici prikazali odgovore vseh anketirancev. Pokazalo se je, da anketiranci pri razvrščanju posameznih skupin, etnične pripadnosti ne uvrščajo visoko, saj je med desetimi mogočimi pripadnostmi oziroma skupinami po pomembnosti zasedla sedmo mesto.

Tabela 210: Prikaz aritmetični sredin odgovorov anketirancev, ki živijo v MOL, na vprašanje »Vsi pripadamo različnim družbenim skupinam. Prosimo vas, da vsako navedeno skupino označite, v kolikšni meri je za vas pomembna. (poklic, etnična pripadnost, spol, starostna skupina, pripadnost verski skupnosti, pripadnost politični stranki, jezikovni skupnosti, državljanstvo, družina, krajevna pripadnost)« (1 – sploh ni pomembno, 2 – ni pomembno, 3 – niti pomembno, niti nepomembno, 4 – pomembno, 5 – zelo pomembno) (Vir: PSIP 2003)

		arit. sred.	N	stan. odkl.	stan. napaka
1.	družina	4,4	262	1,035	0,064
2.	poklic	4,2	260	0,843	0,052
3	državljanstvo	3,5	261	1,369	0,085
4.	krajevna pripadnost	3,4	260	1,215	0,075
5.	starostna skupina	3,1	260	1,144	0,071
6.	jezikovna skupina	3,1	258	1,316	0,082
7.	etnična pripadnost	3	258	1,129	0,074
8.	spol	2,6	258	1,248	0,078
9.	verska skupnost	2,5	260	1,235	0,077
10.	politična stranka	2,2	259	1,111	0,069

Rezultati kažejo, da etnična pripadnost v percepcijah anketiranih na splošno ne zaseda pomembnega mesta in po vsej verjetnosti ne predstavlja ključne kategorije, po kateri pripadniki novih manjšinskih skupnosti razvrščajo ljudi. Za utemeljitev tovrstne trditve bi bila potrebna podrobnejša analiza. Lahko pa se navežemo na ugotovitve nekaterih evropskih raziskav, ki se poskušajo odmakniti od skupinskega razmišljanja, značilnega za multikulturalizem, v katerem so etnično-kulturne razlike relevantne samo v multikulturnem opisu realnosti, ne pa tudi v vsakodnevnem življenju priseljencev. Te raziskave kažejo, da razmišljanje v terminih etnične skupnosti ne obravnava na ustrezen način vseh variacij vsakdanjih praks skupinskega formiranja ter njihove kontekstualne odvisnosti. Kaže se, da so vsakdanje prakse strukturirane predvsem z moralnimi kodi, ki imajo različno logiko, kot jo predvideva paradigma multikulturalizma (Wimmer 2004).

Tabela 211: Anketirance, ki živijo v MOL smo vprašali »Kako vrednotite svojo etnično pripadnost?« (Vir: PSIP 2003)

	N	*%*
vedno sem ponosen na svojo etnično pripadnost.	154	56,4
le včasih sem ponosen na svojo etnično pripadnost.	35	12,8
do etnične pripadnosti sem neopredeljen.	71	26
moja etnična pripadnost me moti.	7	2,6
b. o.	6	2,2
skupaj	273	100

Večina anketiranih je ponosna na svojo etnično pripadnost, le 2,2 odstotka anketiranih je menilo, da jih njihova etnična pripadnost moti.

Podrobnejša analiza pokaže, da je mlajša generacija v večjem deležu ponosna na svojo etnično pripadnost, hkrati pa jo tudi v večjem deležu etnična pripadnost moti, v primerjavi s srednjo in starejšo generacijo. Srednja in starejša generacija imata poleg relativno visokega (več kot polovico) deleža tistih, ki so ponosni na etnično pripadnost, tudi visok delež neopredeljenih do etnične pripadnosti.

Razlike so opazne tudi med etničnimi skupnostmi. Najbolj so na svojo etnično pripadnost, ponosni Srbi, drugi, Bošnjaki in Muslimani, najmanj pa neopredeljeni in Slovenci.

5.3.2 Vloga in pomen veroizpovedi

Verjetno bi k zapisanemu veljalo dodati še razmislek o veroizpovedi, ki je v slovenskem okolju lahko pomemben razločevalni element.

V Republiki Sloveniji človekovo pravico do svobode veroizpovedi urejata ustava in zakon. Pravice posameznika do svobode veroizpovedi so v Ustavi razumljene v kategoriji svobode vesti, kolektivno pravico pa uresničujejo verske skupnosti (41. člen Ustave RS).[72] Te so v svojem delovanju svobodne, ločene od države[73] in enakopravne[74] (7. člen Ustave RS).

Verske skupnosti so pravne osebe zasebnega prava, če svoje delovanje, v skladu z Zakonom o pravnem položaju verskih skupnosti iz leta 1976 (ZPPVS; Ur. l. SRS, št. 15/76, 42/86 in 5/90 ter Ur. l. RS, št. 22/91),[75] prijavijo na Uradu Vlade RS za verske skupnosti.[76]

Republika Slovenija neposredno ne financira delovanja verskih skupnosti. Država prek vsakoletnih razpisov prispeva sredstva za vzdrževanje kulturnih spomenikov v lasti verskih skupnosti; duhovnikom in redovnikom verskih skupnosti, ki jim je to edini poklic, pa povrne prispevek delodajalca za socialno zavarovanje. Urad Vlade RS za verske skupnosti razpolaga s

---

[72] Poleg tega Ustava prepoveduje diskriminacijo na podlagi vere ali drugega prepričanja (14. člen Ustave RS), prepoveduje spodbujanje k verski neenakopravnosti ter razpihovanje verskega sovraštva in nestrpnosti (63. člen Ustave RS). Ustava nadalje priznava pravico do ugovora vesti (46. člen Ustave RS) ter dopušča, da državljani, ki zaradi svojih religioznih nazorov niso pripravljeni sodelovati pri opravljanju vojaških dolžnosti, sodelujejo pri obrambi države na drug način (123. člen Ustave RS).

[73] Ločitev države in verskih skupnosti razumemo v smislu svobodnega delovanja in avtonomnosti verskih skupnosti v sklopu veljavnega pravnega reda ter sodelovanja z državo na tistih področjih, kjer je za to najti interes obeh strani.

[74] Enakopravnost pojmujemo kot zagotavljanje enakih pravnih možnosti vsem verskim skupnostim.

[75] Leta 1986 so bile spremenjene oziroma dopolnjene kazenske določbe. Pozneje so bili v zakonu večkrat popravljeni tudi zneski denarnih kazni za prekrške (zakoni o spremembah in dopolnitvah Zakona o prekrških, Ur. l. RS, št. 10/91, 13/93 in 66/93; Zakon o uporabi denarne enote RS, Ur. l. RS, št. 17/91-I) ter spremenjeni pristojni organi (Zakon o prevzemu državnih funkcij, ki so jih do 31. 12. 1994 opravljali organi občin, Ur. l. RS, št. 29/95).

[76] V poročilu Varuha človekovih pravic je mogoče najti tudi pritožbe verskih skupnosti in njihovih članov zoper delo Urada Vlade RS za verske skupnosti. Uradu so očitale neenakopravno obravnavanje pri dodeljevanju finančne pomoči verskim skupnostim in sredstev za socialno, zdravstveno in pokojninsko zavarovanje duhovnikov, nereševanje njihovih odprtih vprašanj z državo in prijav njihovega delovanja. Na uradu Varuha človekovih pravic so ugotovili, da je bila večina pobud utemeljenih in da UVRSVS nekaterih nalog, ki so mu poverjene z zakonom in ustanovitvenimi akti, ne opravlja ali jih opravlja slabo (Letno poročilo 2003, Varuh človekovih pravic 2004: 17–18).

simboličnimi sredstvi za pomoč verskim skupnostim, ki jih razdeli po načelu odprtosti in pomena projekta verske skupnosti za širšo družbo.[77]

V javnih šolah v Republiki Sloveniji ni verskega pouka, pač pa se, v skladu z reformo sistema javnih šol, v predmetnik osnovne šole že uvaja nekonfesionalni predmet Verstva in etika, namenjen seznanjanju dijakov s pomembnejšimi svetovnimi verstvi. Verske skupnosti lahko ustanavljajo vzgojno varstvene ustanove in šole vseh stopenj.[78]

Leta 2002 so bile v zakonu o pravnem položaju verskih skupnosti črtane določbe o verskih obredih, ki jih zdaj ureja Zakon o javnih zbiranjih (ZJZ; Ur. l. RS, št. 59/02).

Verske skupnosti so lahko izdajatelji javnih glasil. Kot pravne osebe lahko ustanavljajo druge pravne osebe, ki se ukvarjajo tudi z založništvom ipd.

Na nacionalni televiziji deluje uredništvo verskega programa. Verske skupnosti imajo zagotovljeno eno mesto za svojega predstavnika v Svetu nacionalne radiotelevizije (Urad Vlade RS za verske skupnosti[79]).

V Sloveniji je do leta 2004 devetintrideset verskih skupnosti prijavilo svoje delovanje in med njimi so tudi: Srbska pravoslavna cerkev metropolija Zagrebško-Ljubljanska (1976),[80] Islamska skupnost v Sloveniji (1976)[81] in Makedonska pravoslavna skupnost v Republiki Sloveniji Sveti Kliment Ohridski (1994).

Glede na veroizpoved je med anketiranci naslednja struktura:

---

[77] Verske skupnosti samostojno razpolagajo s svojimi sredstvi, ki jih pridobivajo: (a) iz dohodkov iz lastnega premoženja, (b) iz nagrad in prispevkov vernikov za izvršene verske obrede in opravila oziroma storitve, ki jih nudijo vernikom, (c) iz daril, dediščin fizičnih in pravnih oseb, (d) gmotno podporo jim lahko da (je) tudi država ali lokalna skupnost (ZPPVS govori tu še o družbeni skupnosti); ta da lahko sredstva za povsem določen namen. Z njimi verska skupnost sama razpolaga, na zahtevo pa mora državnemu ali občinskemu organu predložiti poročilo o uporabi namensko dodeljenih ji sredstev. Prispevki (točka b) so po izrecni določbi zakona povsem prostovoljni in jih je dovoljeno pobirati v obrednih in drugih prostorih verskih skupnosti, zunaj teh pa le z dovoljenjem pristojnega državnega organa (pristojne upravne enote Ministrstva za notranje zadeve). Za verske obrede, opravljene na željo posameznikov, smejo duhovniki sprejemati nagrade v denarju ali drugi običajni obliki (npr. poljščine, vino, itd.). Glede na tradicionalni sistem, uveljavljen znotraj verskih skupnosti skladno z njihovimi običaji, gre v teh primerih za darove, ki so običajni ob obredju verskih skupnosti.

[78] Ustanavljanje in delovanje konfesionalnih zasebnih šol so omogočile spremembe Zakona o pravnem položaju verskih skupnosti leta 1991. Država sofinancira dejavnost takšnih vrtcev in šol praviloma v višini 85 odstotkov stroškov programa v primerljivem javnem zavodu, če so navedene ustanove verskih skupnosti organizirane v skladu z zakonom in izvajajo javno veljavni program.

[79] Grej spletno stran Urada, dostopno na: http://www.gov.si/uvs/ (2. julij 2005).

[80] Vlada Republike Slovenije in Srbska pravoslavna cerkev Metropolija Zagrebško-Ljubljanska sta leta 2004 podpisali Sporazum o pravnem položaju Srbske pravoslavne cerkve.

[81] Prvi odbor islamske skupnosti so ustanovili leta 1967 v Ljubljani, prve javne verske obrede pa so imeli leta 1969. Prvi verski objekt je bil odprt leta 1981 v Ljubljani, drugi leta 1988 na Jesenicah. Organizacijsko je islamska skupnost razdeljena na trinajst odborov po vsej Sloveniji: v Kranju, Škofji Loki, Jesenicah, Tržiču, Mariboru, Velenju, Celju, Postojni, Trbovljah, Kopru, Kočevju, Črnomlju in Ljubljani ter enajst verskih objektov. Vendar ti objekti ne ustrezajo potrebam opravljanja verskih obredov in molitev, zato si Muslimani v Sloveniji že od leta 1969 prizadevajo pridobiti vsa potrebna dovoljenja za izgradnjo džamije. Leta 1994 se je slovenska islamska skupnost odcepila od hrvaške in ustanovila svoje Muftijstvo.

Graf 169: Struktura anketiranih, ki živijo v MOL glede na veroizpoved, izraženo v odstotkih (Vir: PSIP 2003)

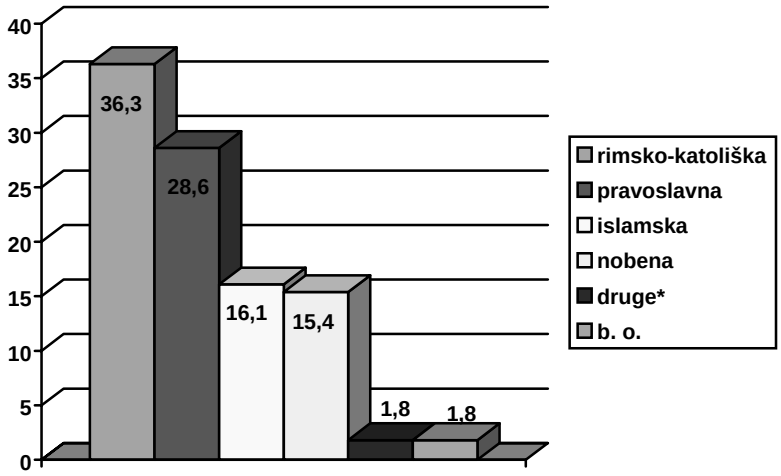

*druga veroizpoved: protestantska in grškokatoliška

Največ anketirancev se je opredelilo za rimskokatoliško veroizpoved (36 odstotkov), po številu sledijo pravoslavni (29 odstotkov), 16 odstotkov se je opredelilo za islamsko veroizpoved, 15 odstotkov anketiranih pa ne pripada nobeni veri.

Tabela 211: Struktura anketiranih, ki živijo v MOL glede na veroizpoved in etnično pripadnost (Vir: PSIP 2003)

		Slovenci	*Hrvati*	*Srbi*	*Boš., Musl.*	*drugi**	*neopred.***	*b. o., neznano*	*skupaj*
rimskokatoliška	N	29	35	0	0	9	5	21	99
	(%) vera	29,3	35,4	0	0	9,1	5,1	21,2	100
	(%) etnična	52,7	94,6	0	0	40,9	20	36,2	36,9
pravoslavna	N	6	0	34	0	9	10	19	78
	(%) vera	7,7	0	43,6	0	11,5	12,8	24,4	100
	(%) etnična	10,9	0	85	0	40,9	40	32,8	29,1
islamska	N	2	0	0	28	1	4	9	44
	(%) vera	4,5	0	0	63,6	2,3	9,1	20,5	100
	(%) etnična	3,6	0	0	90,3	4,5	16	15,5	16,4
druge	N	1	1	0	1	1	0	1	5
	(%) vera	20	20	0	20	20	0	20	100
	(%) etnična	1,8	2,7	0	3,2	4,5	0	1,7	1,9
nobeni	N	17	1	6	2	2	6	8	42
	(%) vera	40,5	2,4	14,3	4,8	4,8	14,3	19	100
	(%) etnična	30,9	2,7	15	6,5	9,1	24	13,8	15,7
skupaj	N	55	37	40	31	22	25	58	268
	(%) vera	20,5	13,8	14,9	11,6	8,2	9,3	21,6	100
	(%) etnična	100	100	100	100	100	100	100	100

* drugi: Albanci (1), Makedonci (2), Črnogorci (2), dvojna etnična opredelitev – slovenska in drugo (13), Madžari (3)
** neopredeljeni: neopredeljeni (12), religiozno opredeljeni (12), Jugoslovani (1)
sig. < 0.000

Anketiranci, pripadniki rimskokatoliške skupnosti, so se v največjem deležu opredelili kot Hrvati (35 odstotkov), Slovenci (29 odstotkov) ter anketiranci, katerih etnična pripadnost je neznana (21 odstotkov). Anketiranci, pripadniki pravoslavne skupnosti, so v največjem številu opredeljeni kot Srbi (44 odstotkov), 13 odstotkov je etnično neopredeljenih, 24 odstotkov pa je anketirancev, katerih etnična pripadnost je neznana. Med pripadniki islamske skupnosti se je 64 odstotkov opredelilo kot Bošnjaki ali Muslimani, za 20 odstotkov pa je etnična pripadnost neznana. Med anketiranci, ki so odgovorili, da ne pripadajo nobeni verski skupnosti, pa je največji delež Slovencev (40 odstotkov), sledijo anketiranci, katerih etnična pripadnost je neznana (19 odstotkov), ter Srbi in neopredeljeni s 14 odstotki.

Tabela 213: Odgovori anketirancev, ki živijo v MOL, na vprašanje »Kako veliko vlogo ima vera v vašem življenju?« (Vir: PSIP 2003)

	N	*%*
zelo pomembno	36	13,2
srednje pomembno	101	37
nepomembno	110	40,3
ne morem reči, b. o.	26	9,5
skupaj	273	100

Največji delež (približno 40 odstotkov) anketirancev je menilo, da vera v njihovem življenju nima pomembne vloge, dobra tretjina jih meni, da je vera za njih srednje pomembna. Približno 13 odstotkov anketiranih pa meni, da je vera v njihovem življenju zelo pomembna. Ti rezultati so v skladu z odgovori anketirancev, ko smo jih poprosili, naj glede na pomembnost opredelijo svojo pripadnost k posameznim družbenim skupinam oziroma skupnostim. Velika večina anketirancev je pripadnost verski skupnosti uvrstila na predzadnje mesto.

Tabela 214: Odgovori anketirancev, ki živijo v MOL, na vprašanje »Kako veliko vlogo ima vera v vašem življenju?« glede na pripadnost veroizpovedi (Vir: PSIP 2003)

	vloga vere			
	zelo pomembno	srednje pomembno	nepomembno	skupaj
rimskokatoliška	11,4	46,6	42	100
pravoslavna	16,4	53,4	30,1	100
islamska	25,6	48,7	25,6	100
druge*	60	20	20	100
nobeni	2,4	2,4	95,1	100
skupaj	14,6	41,1	44,3	100

*druga veroizpoved: protestantska in grškokatoliška
sig. < 0,000

Pokazalo se je, da pripadniki drugih veroizpovedi ter islamske verske skupnosti pripisujejo veri večji pomen kot pa pripadniki rimskokatoliške in pravoslavne veroizpovedi.

Graf 170: Odgovori anketirancev, ki živijo v MOL, na vprašanje »Kako pomembno vlogo ima vera v vašem življenju?« glede na etnično pripadnost (Vir: PSIP 2003)

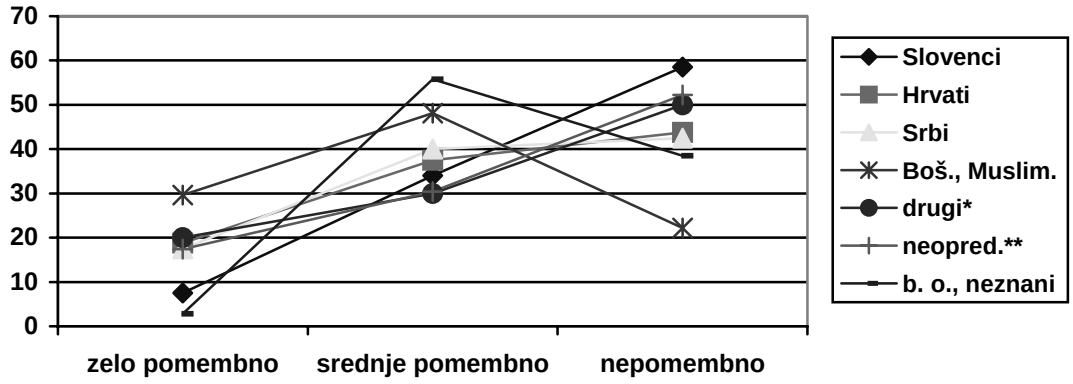

* drugi: Albanci (1), Makedonci (2), Črnogorci (2), dvojna etnična opredelitev – slovenska in drugo (13), Madžari (3)
** neopredeljeni: neopredeljeni (12), religiozno opredeljeni (12), Jugoslovani (1)
sig. < 0,047

Nekoliko več Bošnjakov in Muslimanov kot pripadnikov drugih etničnih skupin je izrazilo stališče, da je vera za njih zelo pomembna. Tudi Hrvatom in Srbom (v velikem deležu) ima vera zelo oziroma srednje pomembno vlogo v življenju. Najmanj pomembno vlogo veri pripisujejo Slovenci.

Anketirance smo povprašali *»Kako pogosto obiskujete verske obrede?«*.

Tabela 215: Odgovori anketirancev, ki živijo v MOL, na vprašanje »Kako pogosto obiskujete verske obrede?« (Vir: PSIP 2003)

	N	*%*
enkrat na teden ali več	14	5,1
nekajkrat na mesec	24	8,8
nekajkrat na leto	123	45,1
nikoli	108	39,6
b. o.	4	1,5
skupaj	273	100

Največji delež anketiranih se verskih obredov udeležuje nekajkrat na leto, skoraj 40 odstotkov anketiranih pa se verskih obredov nikoli ne udeležuje.

Enako vprašanje, *»Kako pogosto obiskujete verske obrede?«*, je bilo zastavljeno prebivalcem Slovenije v raziskavi SJM 2002, s tem, da so jim bili ponujeni drugačni odgovori: vsak dan, več kot enkrat na teden, enkrat na teden, vsaj enkrat na mesec, ob posebnih praznikih,

še redkeje, nikoli. Kategorije smo združili, tako da lahko naredimo primerjavo odgovorov med obema raziskavama.

Tabela 216: Odgovori anketirancev SJM (2002/2) na vprašanje »Kako pogosto obiskujete verske obrede?« (N = 1519) (Vir: Toš *et al.* 2002)

	N	*%*
enkrat na teden ali več	297	19,6
nekajkrat na mesec	158	10,4
nekajkrat na leto	667	43,9
nikoli	386	25,4
b. o.	11	0,7
skupaj	*1519*	*100*

Deleža anketirancev raziskave PSIP ter raziskave SJM, ki obiskujejo verske obrede nekajkrat letno, sta zelo podobna (45,1 oziroma 43,9 odstotka), medtem ko je delež anketirancev, ki obiskujejo verske obrede tedensko, v raziskavi SJM precej večji (19,6 odstotka) od deleža anketirancev, ki obiskujejo verske obrede tedensko (5,1 odstotka) v raziskavi PSIP. To razliko lahko morda pripišemo dejstvu, da vsi pripadniki 'novih' manjšinskih skupnosti nimajo 'ustreznih' možnosti dnevnega obiskovanja verskih obredov v njihovi veroizpovedi oziroma v svojem jeziku, imajo pa večinoma organizirane obrede ob večjih praznikih.

Razlika obstaja tudi pri anketirancih, ki nikoli ne obiskujejo verskih obredov, teh je v raziskavi PSIP 39,6 odstotka, medtem ko po podatkih SJM verskih obredov nikoli ne obiskuje 25,4 odstotka anketiranih.

Graf 171: Odgovori anketirancev, ki živijo v MOL, na vprašanje »Kako pogosto obiskujete verske obrede?« glede na etnično pripadnost (N = 269) (Vir: PSIP 2003)

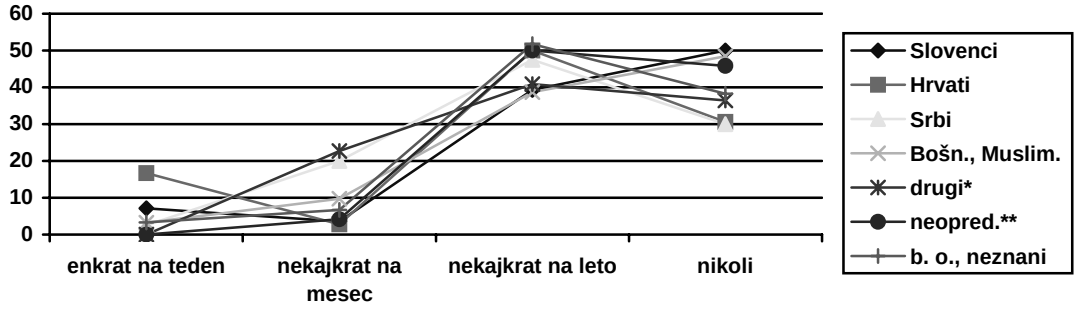

* drugi: Albanci (1), Makedonci (2), Črnogorci (2), dvojna etnična opredelitev – slovenska in drugo (13), Madžari (3)
** neopredeljeni: neopredeljeni (12), religiozno opredeljeni (12), Jugoslovani (1)
sig. < 0,015

Najpogosteje verske obrede obiskujejo Hrvati,[82] za njimi pa Srbi. Pogostost obiskovanja verskih obredov se pri Hrvatih sklada z visokim vrednotenjem vloge vere v življenju posameznika. Na drugi strani pa se Bošnjaki in Muslimani, ki so vlogo vere v svojem življenju dokaj visoko ovrednotili, nekoliko manj pogosto udeležujejo verskih obredov. Še manj pogosto obiskujejo verske obrede anketiranci, združeni v kategoriji b. o., neznani. Najmanj pogosto pa se verskih obredov udeležujejo etnično neopredeljeni.

Anketirance smo še povprašali kaj menijo o gradnji mošeje v Sloveniji.

Tabela 216: Odgovori anketirancev, ki živijo v MOL na vprašanje »Nekateri menijo, da bi islamski skupnosti v Sloveniji morali omogočiti graditev mošeje, drugi menijo, da mošeja ne spada v slovenski kulturni prostor. Kakšno je vaše mnenje?«, glede na etnično pripadnost (N = 273) (Vir: PSIP 2003)

	Slovenci	*Hrvati*	*Srbi*	*Bош., Mus.*	*drugi**	*neopre-deljeni***	*b. o., neznano*	*skupaj*
islamski skupnosti bi morali omogočiti graditev mošeje	21,4	42,1	45	93,5	34,8	56	40	44,3
mošeja ne spada v Slovenijo	41,1	23,7	22,5		17,4	8	30	23,8
ne vem, b. o.	37,5	34,2	32,5	6,5	47,8	36	30	31,9
skupaj	100	100	100	100	100	100	100	100

* drugi: Albanci (1), Makedonci (2), Črnogorci (2), dvojna etnična opredelitev – slovenska in drugo (13), Madžari (3)
** neopredeljeni: neopredeljeni (12), religiozno opredeljeni (12), Jugoslovani (1)
sig. < 0,000

V največjem številu se za graditev mošeje v Sloveniji zavzemajo Bošnjaki in Muslimani. Med ostalimi skupnostmi graditev mošeje v večjem deležu podpirajo še etnično neopredeljeni (56 odstotkov) in Srbi (45 odstotkov). V najmanjšem številu gradnjo mošeje podpirajo Slovenci, kar 41 odstotkov jih meni, da mošeja ne spada v slovenski prostor.

Podobno vprašanje *»Ali je primerno, da si prebivalci islamske vere gradijo džamijo?«* je bilo zastavljeno v javnomnenjski raziskavi o odnosu javnosti do aktualnih razmer in dogajanj v Sloveniji.[83] Glede gradnje džamije je bila javnost razcepljena. Slaba polovica (47 odstotkov) je menila, da je primerno, da pripadniki islamske verske skupnosti gradijo svoj versko kulturni center, le nekaj manj (44 odstotkov) pa je menilo, da to ni primerno. 9 odstotkov na vprašanje ni odgovorilo ali pa so bili neodločeni (ne vem, b. o.).

[82] Hrvaška skupnost je ustanovila dve hrvaški katoliški misiji v Ljubljani in Mariboru. V Ljubljani bogoslužje v hrvaškem jeziku poteka od leta 1969, organiziran imajo verouk za osnovnošolce in srednješolce, otroški pevski zbor ter predavanja za odrasle o verski problematiki in hrvaški kulturi. Redno bogoslužje ob nedeljah in praznikih opravljajo v Ljubljani, Mariboru in Novem mestu.

[83] Raziskava »Javnomnenjske raziskave o odnosu javnosti do aktualnih razmer in dogajanj v Sloveniji« v okviru CRP, FDV IDV-CJMMK, Ljubljana 22. december 2003.
V dneh od 15. do 17. decembra 2003 so na osnovi vzorca telefonskih naročnikov zajeli 958 polnoletnih oseb, državljanov Slovenije in z njimi izvedli telefonski intervju s pomočjo standardiziranega vprašalnika. Vzorčenje je potekalo iz vzorčne baze (N = 2056), ki je bila izčrpana do 47 odstotkov.

Tabela 218: Odgovori anketirancev na vprašanje »Ali je primerno, da si prebivalci islamske vere izgradijo džamijo?« v SJM (N = 958)

	»Ali je primerno, da si prebivalci islamske vere izgradijo džamijo?«
	%
celotna Slovenija	
da	47
ne	44,1
ne vem, b. o.	9
Ljubljana	
da	60,2
ne	31,8
ne vem, b. o.	8

Opozoriti velja, da je raziskava PSIP potekala s pomočjo anketiranja po pošti, raziskava v SJM pa s pomočjo telefonskega intervjuja, kar pomeni, da je ob primerjavi rezultatov treba upoštevati, da ima vsak način zbiranja podatkov svoj specifičen vpliv.

V obeh raziskavah se kaže razcepljenost populacij v stališčih, je pa bilo med anketiranci v PSIP bistveno več neodgovorov oziroma anketirancev, ki so odgovorili z ne vem, kar bi lahko pomenilo neke vrste izogibanje izjavljanju.

6. /…/ DA GOJI IN IZRAŽA SVOJO KULTURO

6.1 Udejstvovanje v kulturnih društvih

Konec osemdesetih let in v obdobju osamosvajanja Slovenije so se občutki ogroženosti med večinskim prebivalstvom intenzivirali, kar je mogoče razbrati tudi iz javnomnenjskih raziskav. Povečeval se je delež ljudi, ki bi ustavili ali omejili priseljevanje v prihodnosti, hkrati pa se je zmanjševal delež ljudi, ki medetnične odnose v Sloveniji ocenjuje kot dobre. V percepcijah pripadnikov 'novih' manjšinskih skupnosti je mogoče razbrati, da je nestrpnosti med ljudmi v Sloveniji danes več, kot je je bilo pred osamosvojitvijo (Medvešek in Vrečar 2005: 271–7). Ravno v tem zelo občutljivem družbenem kontekstu, v prvih letih po osamosvojitvi Slovenije, je tudi nastala večina kulturnih društev pripadnikov 'novih' manjšinskih skupnosti. Pripadniki 'novih' manjšinskih skupnosti iz nekdanje Jugoslavije so svoj status občutili kot radikalno drugačen.[84] Del pripadnikov depriviligiranih etničnih skupnosti je za izboljšanje svojega družbenega položaja in za doseganje 'pozitivne' identitete uporabil asimilacijo, del pripadnikov pa je čutil potrebo po ohranjanju etnične identitete in posledica tega so nastala kulturna društva.

Za ohranjanje, potrjevanje in obnavljanje etnične identitete so potrebni simboli, obredi itd. Pri tem igrajo pomembno vlogo razna kulturna, športna, verska društva, združenja in organizacije, lokalne samouprave itd., v katerih se združujejo pripadniki etnične skupnosti. Kolektivno druženje, slovesnosti, prireditve, pogosto v ustaljeni obliki, posvečeni s tradicijo, utrjujejo kulturna sidrišča, obnavljajo in krepijo zaveze pripadnosti ter solidarnosti. Članstvo ali sodelovanje v društvih in organizacijah etnične skupnosti posamezniku posreduje bistvene elemente skupinske identitete in identifikacije. Članstvo v takih organiziranih združbah posreduje tudi mite, še posebej tiste, ki utrjujejo predstave o kar se da dolgem in nepretrganem obstoju neke etnične skupnosti (Južnič 1993). Sodelovanje v društvih, ki jih organizirajo pripadniki 'novih' manjšinskih skupnosti iz nekdanje Jugoslavije, je tudi oblika prostovoljnega dela. Društva nudijo obliko samopomoči, hkrati pa pokrivajo še vrsto drugih aktivnosti.

Kulturni kontekst je še okrepljen, če etnična skupnost s pomočjo izvajanja različnih aktivnosti, pomembnih za posameznikovo življenje, ustvari subkulturo[85] oziroma če ima etnična skupnost izoblikovano institucionalno infrastrukturo (Breton 1964). Obstoječa 'balkanska

[84] Čeprav v nobeni povojni slovenski republiški ustavi ni mogoče najti določb o pripadnikih v Sloveniji živečih narodov in narodnosti Jugoslavije kot konstitutivnih (etničnih/narodnih) prvin slovenske države in tudi ne posebnih določb v prid varovanja pravic pripadnikom narodov in narodnosti iz nekdanje Jugoslavije (Komac 2005: 209–215).
[85] V devetdesetih letih se je na Slovenskem razvila specifična 'balkanska kultura' (več o tem Velikonja 2002).

kultura' ne bo predmet naše obravnave, ukvarjali se bomo s proučevanjem dojemanja institucionalne infrastrukture na področju kulture v percepcijah priseljencev in njihovih potomcev.

Ministrstvo za kulturo od leta 1992 soustvarja – sicer v zelo skromnem obsegu – pogoje za kulturno dejavnost 'novih' manjšinskih skupnosti, ki jih v glavnem izvajajo v lastnih kulturnih društvih.[86] Na seznamu registriranih društev Ministrstva za notranje zadeve so zapisana naslednja društva, ki so jih ustanovili pripadniki 'novih' manjšinskih skupnosti iz nekdanje Jugoslavije in imajo sedež v Lljubljani.[87] Velja pa omeniti, da so nekatera društva zelo aktivna, delovanje drugih pa je kmalu po ustanovitvi zamrlo:

1. Albanska skupnost:[88] Zveza albanskih društev v Sloveniji, Društvo albansko nacionalno demokratsko zavezništvo, Društvo skupnost Albancev, Kulturno društvo Albancev Migjeni;[89]
2. Bošnjaška skupnost:[90] Bošnjaška kulturna zveza Slovenije,[91] Društvo bosansko-hercegovskega in slovenskega prijateljstva Ljiljan,[92] Klub muslimanov Bosne in Hercegovine v Sloveniji,[93] Društvo bosansko hercegovskih študentov Slovenije;[94]
3. Hrvaška skupnost: Zveza hrvatskih kulturnih društev v Sloveniji,[95] Hrvatski kulturni dom v Sloveniji (s podružnicami),[96] Društvo hrvatska demokratska skupnost, Društvo mladih hrvaške demokratske skupnosti, Hrvatsko društvo Ljubljana, Društvo za slovensko-hrvaško prijateljstvo;

---

[86] Ministrstvo za kulturo se pri varovanju kulturnih pravic pripadnikov etničnih skupnosti iz nekdanje Jugoslavije opira na že omenjeni 61. člen ustave RS, ki pravi, da ima vsak pravico do izražanja pripadnosti svojemu narodu ali narodni skupnosti, ter da goji in izraža svojo kulturo in uporablja svoj jezik in pisavo. Tako so v okviru Ministrstva za kulturo ustanovili poseben oddelek za kulturno dejavnost italijanske, madžarske in romske skupnosti ter drugih manjšinskih skupnosti in priseljencev. Oddelek je izoblikoval dva programa, to sta posebni in integracijski program. Medtem, ko je posebni program namenjen zlasti zaščiti manjšinskih pravic, se drugi posveča kakovostni integraciji pripadnikov etničnih manjšin na področju kulture. Financiranje manjšinskih etničnih skupnosti poteka na podlagi javnega razpisa, ki ga razpiše Ministrstvo za kulturo.

[87] Ministrstvo za notranje zadeve ima seznam uradno registriranih društev do sredine leta 2005.

[88] V Sloveniji je organiziranih deset albanskih društev, od katerih so le tri dejansko aktivna.

[89] Društvo je bilo ustanovljeno leta 1989. Med dejavnostmi društva velja omeniti organiziranje koncertov, ustanovitev mesečnika Alternativa (časopis je izhajal v devetdesetih letih 20. stoletja), v okviru društva je bila dejavna instrumentalna skupina, za otroke pa vsako leto organizirajo miklavževanje itd. Društvo ima svojo pisarno s klubskim prostorom, kjer se lahko ljudje družijo. V društvo ima približno 100 članov. Društvo je včlanjeno v Zvezo kulturnih organizacij Ljubljana. (Tone Štefanec (1999): »Pri Ivanu Gjonu Simoniju. Albanci se v Sloveniji dobro počutimo«, *Svobodna misel*, 28. maj, str. 12–13).

[90] V okviru društev organizirajo literarne večere, koncerte, filmske retrospektive, slikarske razstave, predavanja itd.

[91] Bošnjaška kulturna zveza Slovenije je bila ustanovljena leta 1996 v Ljubljani. Občasno izdaja časopis Bošnjak. Od leta 2000, ko je časopis začel izhajati, je izšlo 17 številk.
Na naslovu http://www.slotekbir.net deluje tudi bošnjaški internet portal.

[92] Društvo bosansko-hercegovskega in slovenskega prijateljstva »Ljiljan« je bilo ustanovljeno leta 1992. V društvu delujejo folklorna sekcija, glasbena sekcija ter nogometna ekipa.

[93] Klub je bil ustanovljen leta 1994, njegova dejavnost pa so predvsem organizacija humanitarnih akcij, s pomočjo katerih pomagajo beguncem v Sloveniji.

[94] Društvo je bilo ustanovljeno leta 2004, Internetna stran: http://www.bh4.eu.tf.

[95] Zveza hrvaških društev Slovenije je bila ustanovljena leta 1994, vanjo pa naj bi bilo vključenih deset društev (Lučev 2000).

[96] Društvo so ustanovili leta 1991.

4. Makedonska skupnost: Zveza makedonskih kulturnih društev Slovenije[97] Makedonsko kulturno društvo Makedonija, Slovensko-Makedonsko Mitrašinsko društvo,[98] Društvo slovensko makedonskega prijateljstva,[99]
5. Srbska skupnost: Zveza srbskih društev v Sloveniji, Društvo srpska zajednica/Društvo srbska skupnost,[100] Kulturno društvo Mladost, Kulturno društvo Mihajlo Pupin,[101] Društvo srbskih študentov;
6. Črnogorska skupnost: Društvo slovensko-črnogorskega prijateljstva,

Kulturna društva se financirajo predvsem z lastnimi sredstvi (donacije), skromni sofinancerji pa so tudi Ministrstvo za kulturo,[102] Javni sklad RS za ljubiteljske kulturne dejavnosti in lokalne skupnosti.

Zakon o uresničevanju javnega interesa na področju kulture (Ur. l. RS, št. 96–4807/02)[103] in Zakon o društvih (Ur. l. RS, št. 60/95, 89/99) sta društvom na različnih področjih kulturnih dejavnosti omogočila pridobitev statusa društva v javnem interesu na področju kulture, če njihovo delovanje presega uresničevanje interesov njihovih članov. S tem naj bi društva pridobila enakopravnejši položaj, omogočen naj bi bil vpliv civilne družbe na reševanje pomembnih družbenih vprašanj ter njena participacija pri odločitvah, povezanih z javnimi sredstvi, in pri izvajanju dejavnosti v javnem interesu. Med društvi, ki jih organizirajo pripadniki 'novih' manjšinskih skupnosti iz nekdanje Jugoslavije in imajo sedež v Ljubljani, je do zdaj eno društvo pridobilo status društva v javnem interesu – Društvo srbska zajednica – Srbska skupnost iz Ljubljane.

---

[97] V Zvezo makedonskih kulturnih društev Slovenije so vključena še makedonska društva iz Celja, Ljubljane, Kranja, Jesenic in Izole.

[98] Društvo je bilo ustanovljeno leta 2004. Internet naslov: http://www.slovensko-makedonsko-mitrasinsko-drustvo.si.

[99] Društvo je bilo ustanovljeno leta 2001. Internetna stran: http://www.slo-mak.com.

[100] Društvo je bilo ustanovljeno leta 1991. V dosedanjih letih obstoja je razvilo idajateljsko dejavnost, izdaja večjezično kulturno revijo »Beseda« (2001-) in knjižne publikacije. V okviru društva sta bili leta 2001 ustanovljeni folklorna sekcija Moravec (folklorna skupina Moravec) in gledališka skupina Teater Paradoks. Društvo pa pripravljajo še tematska predavanja, javne diskusije, koncerte klasične glasbe in organizira gostovanja gledališč, zborov in ansamblov (Internetna stran: http://www.srbska-skupnost.si).

[101] V prostorik kulturnega društva so septembra leta 2005 odprli prvo srbsko knjižnico v Ljubljani. Izdajajo pa tudi časopis Mostovi.

[102] Več o financiranju Ministrstva za kulturo glej Suzana Čurin Radovič (2002): Analiza stanja na področju kulturnih dejavnosti narodnih skupnosti, romske skupnosti, drugih manjšinskih skupnosti in priseljencev. V Uroš Grilc (ur.) *Analiza stanja na področju kulture in predlog prednostnih ciljev*, 230–68. Ljubljana: Ministrstvo za kulturo Republike Slovenije.

[103] Zakona o uresničevanju javnega interesa za kulturo (Ur. l. RS, št. 96–4807/02), ki je začel veljati 29. novembra 2002 v 8. členu določa javni interes za kulturo in opredeli izhodišča in dokumente za določanje javnega interesa za kulturo ter poudari pomen kulturne raznolikosti, javni interes za kulturo se naj namreč uresničuje tako, da zagotavlja pogoje zanjo.

65. člen opredeli, katere javne zavode in kulturne programe ter kateri kulturni projekti so za financiranje v pristojnosti države in pravi, da je naloga države, da (poleg italijanske in madžarske narodne skupnosti ter Romov) financira tudi kulturno integracijo manjšinskih skupnosti in priseljencev, »/.../ če njihovi kulturni programi oziroma projekti presegajo lokalni pomen«.

66. člen pa še določa, da je financiranje kulturne integracije manjšinskih skupnosti in priseljencev tudi naloga občin.

V raziskavi smo anketirance povprašali, kakšne so njihove percepcije o možnostih, ki jih imajo na področju kulturnega udejstvovanja in delovanja. Najprej pa poglejmo njihove odgovore na nekoliko bolj splošno vprašanje *»V kolikšni meri se po vašem mnenju otroci v šoli seznanjajo s kulturo, zgodovino ter jezikom drugih etničnih skupnosti, ki živijo v Sloveniji?«*. Več kot polovica (60,1 odstotka) anketiranih je odgovorila, da so z omenjenimi vsebinami premalo seznanjeni, 11 odstotka meni, da z omenjenimi vsebinami niso nič seznanjeni, 24,5 odstotka meni, da so z omenjenimi vsebinami ravno prav seznanjeni, 2,6 odstotka pa je mnenja, da je vsebin o kulturi, zgodovini in jeziku drugih etničnih skupnosti v šolskem programu že zdaj preveč. Večina anketirancev torej meni, da bi bilo dobro razširiti šolski program tudi z vsebinami, ki seznanjajo otroke z zgodovino, kulturo in jeziki drugih etničnih skupin, ki živijo v Sloveniji.

Tabela 219: Odgovori anketirancev, ki živijo v MOL na vprašanje »V kolikšni meri se po vašem mnenju otroci v šoli seznanjajo s kulturo, zgodovino ter jezikom drugih etničnih skupnosti, ki živijo v Sloveniji?« (Vir: PSIP 2003)

	N	*%*
preveč	7	2,6
ravno prav	67	24,5
premalo	164	60,1
nič	30	11
ne vem, b. o.	5	1,8
skupaj	273	100

Povprašali smo jih tudi, kakšna so njihova stališča do organiziranja v okviru etničnih skupnosti, ki jim pripadajo.

Tabela 220: Odgovori anketirancev na vprašanje »Nekatere etnične/narodne skupnosti, ki živijo v Sloveniji, so organizirale svoja kulturna društva. Kakšen je vaš odnos do teh društev?« (Vir: PSIP 2003)

	N	*%*
aktiven član	8	2,9
redno spremljam delovanje	6	2,2
občasno spremljam delovanje	85	31,1
me ne zanima	118	43,2
etnična skupnost nima svojega društva	24	8,8
b. o.	32	11,7
skupaj	273	100

Na podlagi podatkov ugotovimo, da so 3 odstotki anketirancev aktivni člani, redno pa spremlja delovanje kulturnih društev 2,2 odstotka anketiranih. Večji delež, približno tretjina

anketirancev, občasno spremlja delovanje društev. Kar 43,2 odstotka vseh anketirancev pa je trdilo, da jih delovanje tovrstnih društev ne zanima.

Da »etnična skupnost, ki ji pripadam, nima svojega društva«, je menilo 8,8 odstotka vseh anketiranih. Pokazalo se je, da so Ljubljančani bolj seznanjeni z delovanji društev, saj je delež anketirancev, ki ne pozna kulturnega društva manjši od deleža na celotnem vzorcu, kjer je kar 17 odstotkov anketiranih menilo, da njihova etnična skupnost nima svojega društva.[104]

Anketirance smo povprašali po vzrokih, zakaj niso člani društev posameznih etničnih skupnosti oziroma zakaj ne spremljajo njihovega delovanja. Odgovore na odprto vprašanje smo združili v štiri kategorije:

a) Me ne zanima. Kategorija združuje odgovore anketirancev, ki jih tovrstno združevanje ne zanima, po tovrstnem združevanju nimajo potrebe, imajo kritičen odnos do etničnih društev ter se identificirajo z drugimi elementi.

b) Nimam časa.

c) Etnična skupnost, ki ji pripadam, nima svojega društva.

d) Prilagodil sem se slovenski družbi.

Tabela 221: Odgovori anketirancev, ki živijo v MOL na vprašanje »Če niste član društva in ne spremljate delovanje društva etnične/narodne skupnosti, ki ji pripadate, ali nam lahko poveste zakaj ne?« (Vir: PSIP 2003)

	N	*%*	*%*
me ne zanima	67	24,5	51,9
nimam časa	36	13,2	27,9
prilagodil sem se slovenski družbi	17	6,2	13,2
društvo ne obstoji	9	3,3	7
skupaj	129	47,3	100
b. o.	144	52,7	
skupaj	273	100	

Med odgovori na vprašanje *»Če niste član društva in ne spremljate delovanje društva etnične/narodne skupnosti, ki ji pripadate, ali nam lahko poveste zakaj ne?«* so anketiranci najpogosteje (51,9 odstotka) odgovorili z razlogi, ki smo jih združili v kategoriji »me ne zanima«. Podroben pregled odgovorov kaže na to, da je to precej heterogena skupina. Glede na njihove odgovore je razbrati, da se jim zdi najbolj problematično organizirano združevanje na etnični osnovi, saj to pomeni neke vrste segregacijo znotraj družbe. Ohranjanje etnične identitete dojemajo kot intimno dejanje, potisnjeno v zasebno sfero. To je lahko tudi posledica premajhne

[104] Dokajšnjo neseznanjenost velja pripisati dejstvu, da imajo priseljenci glede na njihovo število organiziranih relativno malo dejansko delujočih in dobro organiziranih društev, hkrati pa imajo obstoječa društva sedeže v večjih mestih v Ljubljani, Mariboru, Kranju, Novem mestu in Škofji Loki, zaradi česar niso dostopna ostalim priseljencem, ki živijo razpršeni po celi Sloveniji.

osveščenosti o lastnih pravicah, še zlasti o kolektivnih pravicah. Anketiranci so v odgovorih izrazili tudi kritike glede delovanja obstoječih društev. Predvsem so izrazili nezadovoljstvo z načinom vodenja (organiziranja) društev, ki naj bi v mnogih primerih bila predvsem politična promocija posameznikov. Mnogi odgovori anketirancev, ki imajo skupni imenovalec »me ne zanima«, pa dejansko zakrivajo strah pred družbeno izključenostjo in izpostavljenostjo obstoječi nestrpnosti s strani večinske populacije. Udeleževanja na prireditvah, članstva v društvih, ki jih dokajšen delež večinske populacije ne odobrava, se raje izognejo, čeprav je to njihova intimna potreba in tudi ustavna pravica. 27,9 odstotka anketiranih je menilo, da za tovrstno delovanje nimajo časa, 7 odstotkov anketiranih ne ve, da njihova etnična skupnost ima kulturno društvo, 13,2 odstotka pa meni, da so se že popolnoma prilagodili slovenski družbi in zato ne čutijo potrebe po sodelovanju v društvih posameznih etničnih skupnosti.

Anketirance smo še povprašali *»Ali se udeležujete kulturnih in družabnih prireditev, ki jih organizira društvo etnične/narodne skupnosti, ki ji pripadate?«*.

Tabela 222: Odgovori anketirancev, ki živijo v MOL na vprašanje »Ali se udeležujete kulturnih in družabnih prireditev, ki jih organizira društvo etnične/narodne skupnosti, ki ji pripadate?« (Vir: PSIP 2003)

	N	*%*	*%*
redno se udeležujem dejavnosti, prireditev, ki jih društva organizirajo	8	2,9	3,3
občasno se udeležujem dejavnosti, prireditev, ki jih društva organizirajo	62	22,7	25,4
ne udeležujem se dejavnosti, prireditev, ki jih društva organizirajo	174	63,7	71,3
skupaj	244	89,4	100
b. o.	29	10,6	
skupaj	273	100	

Glede na podatke lahko rečemo, da se kulturnih in družabnih prireditev, ki jih organizirajo etnična društva, redno udeležujejo približno 3 odstotki, občasno pa 25 odstotkov anketiranih. 71 odstotkov anketirancev se kulturnih in družabnih prireditev ne udeležuje.

Tabela 223: Odgovori anketirancev, ki živijo v MOL na vprašanje »Če se ne udeležujete dejavnosti in prireditev, ki jih organizirajo društva etnične/narodne skupnosti, ali nam lahko poveste zakaj ne?« (Vir: PSIP 2003)

	N	*%*	*%*
kulturnih dejavnosti se ne udeležujem, ker o njih nimam dovolj informacij.	43	15,8	22,5
dejavnosti (prireditve) teh društev me ne zanimajo	57	20,9	29,8
nimam časa	69	25,3	36,1
kulturne prireditve se odvijajo v kraju, ki je precej oddaljen od mojega prebivališča	10	3,7	5,2
etnična skupnost, ki ji pripadam, nima svojega društva	12	4,4	6,3
skupaj	191	70	100
b. o.	82	30	
skupaj	273	100	

Na vprašanje, zakaj se ne udeležujejo kulturnih in družabnih prireditev, ki jih organizirajo društva etničnih skupnosti, je približno 30 odstotkov odgovorilo, da jih tovrstne prireditve ne zanimajo, 36 odstotkov anketirancev za to nima časa, 22 odstotkov posameznikov nima informacij o kulturnem dogajanju oziroma o delovanju društev, 6 odstotkov ne ve, da takšna društva sploh obstajajo, 5 odstotkov pa se kulturnih prireditev ne udeležuje zaradi stroškov in oddaljenosti kraja, kjer se prireditve odvijajo.

Anketirance smo povprašali, ali menijo, da društva različnih etničnih skupnosti potrebujejo ustanovo, ki bi skrbela za koordinacijo dela, medsebojno povezovanje, pridobivanje finančnih sredstev, podobno kot ima takšno ustanovo madžarska skupnost.[105]

Tabela 224: Odgovori anketirancev, ki živijo v MOL na vprašanje »Ali menite, da bi kulturna društva različnih etničnih/narodnih skupnosti potrebovala neko ustanovo, ki bi skrbela za koordinacijo dela, medsebojno povezovanje, pridobivanje finančnih sredstev itd.?« (Vir: PSIP 2003)

		Slovenci	*Hrvati*	*Srbi*	*Bošnj., Mus.*	*drugi**	*neopred***	*b. o., neznano*	*skupaj*
vsaka etnična skupnost bi morala imeti svojo ustanovo, ki bi skrbela …	N	4	14	13	9	9	11	14	74
	%	7,1	36,8	32,5	29	39,1	44	23,3	27,1
etnične skupnosti bi morale biti združene v okviru skupne ustanove, ki bi skrbele za koordinacijo …	N	11	5	7	12	6	3	15	59
	%	19,6	13,2	17,5	38,7	26,1	12	25	21,6
etnične skupnosti takšne ustanove ne potrebujejo.	N	6	3	7	0	0	3	3	22
	%	10,7	7,9	17,5	0	0	12	5	8,1
b. o., ne vem	N	35	16	13	10	8	8	28	118
	%	62,5	42,1	32,5	32,3	34,8	32	46,7	43,2
skupaj	*N*	*56*	*38*	*40*	*31*	*23*	*25*	*60*	*273*
	%	100	100	100	100	100	100	100	100

* drugi: Albanci (1), Makedonci (2), Črnogorci (2), dvojna etnična opredelitev – slovenska in drugo (13), Madžari (3)
** neopredeljeni: neopredeljeni (12), religiozno opredeljeni (12), Jugoslovani (1)
sig. < 0,002

Precejšen delež anketirancev ni odgovorilo na vprašanje oziroma je odgovorilo z ne vem (43 odstotkov), kar kaže na eni strani na neinformiranost priseljencev glede njihovega delovanja

[105] Temeljni subjekt, ki koordinira delovanje kulturnih društev madžarske narodne skupnosti v Prekmurju, je Zavod za kulturo madžarske narodnosti, ki ga je ustanovila Pomurska madžarska narodna samoupravna skupnost. Po osamosvojitvi Slovenije se je Italijanska unija s sedežem na Reki, ki je v času SFRJ pomenila skupno organizacijo italijanske skupnosti v Sloveniji in na Hrvaškem, reorganizirala. Unija je od leta 1994 ločeno registrirana za italijansko skupnost v Sloveniji s sedežem v Kopru ter za italijansko skupnost na Hrvaškem s sedežem na Reki. Italijanska skupnost pa še vedno nima lastnega zavoda za kulturo oz. podobne organizacije, kot je Zavod za kulturo madžarske narodnosti v Prekmurju, ki bi skrbela za koordinacijo kulturnih dejavnosti italijanske skupnosti. Kulturna dejavnost italijanske skupnosti na območju Slovenske Istre poteka v šestih skupnostih Italijanov (Comunita degli Italiani) v Kopru (v občini Koper delujejo tri skupnosti Italijanov), Piranu (v občini Piran deluje ena skupnost Italijanov) in Izoli (v Izoli delujeta dve skupnosti Italijanov), v katerih delujejo različne kulturne skupine: glasbene, plesne, recitacijske, likovne itd. ter v Uniji Italijanov za Istro in Reko.

in organiziranja na kulturnem področju, na drugi strani pa tudi na nezanimanje priseljencev za tovrstno delovanje. Hkrati pa približno enak delež anketirancev (48,7 odstotka) meni, da potrebujejo neko ustanovo, ki bi skrbela za koordinacijo dela na kulturnem področju. Nekaj več kot polovica teh meni, da bi morala vsaka skupnost imeti svojo ustanovo (27,1 odstotka), nekaj manj kot polovica pa meni, da bi bila boljša rešitev skupna ustanova (21,6 odstotka). Za oblikovanje ustanove, ki bi skrbela za koordinacijo dela na kulturnem področju in bila sogovornik vlade, se v največjem deležu zavzemajo Bošnjaki in Muslimani, ki so tudi sicer najbolje organizirani.

Leta 2004 je bil sprejet Nacionalni kulturni program 2004–2007,[106] v katerem je poudarjen kulturni pluralizem, ki je že vgrajen v slovensko kulturo (str. 3). Treba je omeniti dve poglavji, ki sta zapisani v Nacionalnem kulturnem programu. Prvo se nanaša na spodbujanje *kulturne raznolikosti* in v njem je med drugim zapisano (str. 6): »Pomemben cilj kulturne politike je spodbujanje kulturne raznolikosti, pluralizma ustvarjanja in kulturnih dobrin.« Gre za enega izmed ciljev, ki je zapisan v 151. členu Amsterdamske pogodbe iz leta 1997, na katerem temelji ideja o evropskem združevanju in ki ga opisuje tudi Unescov dokument Naša ustvarjalna raznolikost (1993). Odprtost kulturne politike za druge kulture, za mednarodne izmenjave, za kulturne pravice narodnih skupnosti, manjšinskih skupnosti in ranljivih skupin ter za kulturne dejavnosti Slovencev zunaj Republike Slovenije pomembno prispeva k razvoju slovenske kulturne identitete. Cilj je z vidika skupnega slovenskega kulturnega prostora še posebej pomemben, saj je slovenska kultura od nekdaj prepoznavna po svoji bogati notranji raznolikosti.

Drugo poglavje pa se neposredno nanaša na *Narodni skupnosti, romske skupnosti ter druge manjšinske etnične skupnosti in priseljence*, v njem je zapisano (str. 15):

> V javni interes za kulturo na področju narodnih skupnosti, romske skupnosti, drugih manjšinskih etničnih skupnosti in priseljencev spadajo: dejavnost kulturnih zavodov, katerih ustanoviteljici sta osrednji organizaciji narodnih skupnosti, založniška dejavnost, knjižnična dejavnost, ohranjanje maternih jezikov skupnosti, dejavnosti na vseh drugih področjih kulture, kulturni stiki s svojimi državami, mednarodno sodelovanje skupnosti in manjšin na področjih kulture, medsebojno sodelovanje skupnosti in manjšin na področjih kulture, izobraževanje, informatizacija, raziskovanje in podporni projekti.

Nacionalni kulturni program v povezavi z narodnima skupnostima, romsko skupnostjo ter drugimi manjšinskimi etničnimi skupnostmi in priseljenci opredeljuje dva splošna cilja:

1. *Spodbujanje kulturne raznolikosti v programih javnih zavodov.* Kar pomeni, da bo do leta 2007 najmanj polovica javnih zavodov na področju kulture v svoje programe vključila tudi vsebine z raznoliko etnično tematiko. Ena izmed najpomembnejših sestavin kulturne raznolikosti je spoštovanje in razvijanje etnične raznolikosti. Cilj je usmerjen tako v vključevanje programov

[106] Državni zbor Republike Slovenije je na podlagi 107. člena v zvezi s 109. členom Poslovnika državnega zbora (Ur. l. RS, št. 35/02) ter v zvezi z 10. in 11. členom Zakona o uresničevanju javnega interesa za kulturo (Ur. l. RS, št. 96/02) na seji dne 27. 2. 2004 sprejel Resolucijo o nacionalnem programu za kulturo 2004–2007.

in projektov pripadnikov različnih manjšinskih skupnosti v programe javnih zavodov s področja kulture, kot tudi v zviševanje občutljivosti za etnično tematiko.

2. *Povečati delež vsebin z raznoliko etnično tematiko pri izvajalcih javnih kulturnih programov in kulturnih projektov*, kar pomeni:

a) spodbujanje kulturnega pluralizma. Treba je zagotavljanje kulturnih pravic kot razsežnosti človekovih pravic, spodbujanje kulturnega pluralizma ter zagotovitev pogojev za posebno obravnavo kulturnih pravic manjšinskih skupnosti, s poudarkom na pogojih za njihovo kulturno ustvarjalnost in dostopnost do kulturnih dobrin. To naj bi povzročilo višjo stopnjo ustvarjalnosti, večjo kulturno raznolikost, socialno kohezivnost, večjo kakovost bivanja, spodbujanje kulturnega sodelovanja s sosednjimi državami in državami nekdanje Jugoslavije na različnih področjih itd.;

b) zagotavljanje pogojev za avtentično izražanje kulturnih potreb različnih manjšinskih skupnosti, spodbujanje razvoja manjšinskih kultur v smeri njihovega avtentičnega izraza ter zagotavljanje temeljnih pogojev za ohranjanje in razvoj njihovih kulturnih identitet;

c) povečati delež manjšinskih programov, ki jih skupaj podpirajo Ministrstvo za kulturo in lokalne skupnosti;

d) zagotavljanje dostopnosti celostnih informacij o kulturni dejavnosti manjšinskih skupnosti. Slaba dostopnost do celostnih informacij je namreč pojmovana kot ena izmed ključnih ovir pri krepitvi kulturnega pluralizma. Večji dostop do celostnih informacij se bo doseglo s prednostno podporo programom in projektom, ki zagotavljajo izoblikovanje ustrezne informacijske podpore na področju kulturnega delovanja manjšinskih skupnosti. Mnenje Ministrstva za kulturo je, »da bi pripadniki manjšinskih skupnosti svoje kulturne pravice lahko uresničevali, jih morajo najprej poznati in se zavedati lastne odgovornosti za udejanjanje deklariranih pravic v praksi« (str. 55–6). Predvideni učinki takšne prednostne podpore so: »Dvig stopnje zavesti glede kulturnih pravic, zmanjšanje primerov konfliktnosti znotraj manjšinskih skupnosti, večja informiranost večinskega naroda o dejavnosti manjšinskih skupnosti, večja dostopnost kulturnih dobrin« (Nacionalni program za kulturo 2004–2007: 56).

6.2. Mediji in 'nove' manjšinske skupnosti

Poseben segment kulturne dimenzije integracijskega procesa 'novih' manjšinskih skupnosti predstavlja problematika medijske obravnave narodno drugačnih. Obravnava tematike mediji in manjšine je možna iz različnih zornih kotov. Treba je razpravljati o tem, kako mediji, ki so pripravljeni v jeziku večinske, dominantne etnične skupine, obravnavajo, če sploh, problematiko

rasnega in etničnega,[107] kakšen je odnos medijev do tradicionalnih in 'novih' manjšinskih skupnosti (diaspor)?[108] V kakšen kontekst je ta problematika postavljena? Je problematika manjšinskih, nedominantnih etničnih skupin obravnavana v luči iskanja simbioze med različnimi etničnimi skupinami v procesu tvorb nacij, ali so mediji orodje za izrivanje manjšinskih in nedominantnih etničnih skupin iz skupnega nacionalnega projekta. Torej, vredno je razpravljati o tem, kakšno vlogo imajo mediji v procesu promocije etnične različnosti, etnične tolerance, strpnosti in kulturnega pluralizma, in o vlogi medijev v procesu upravljanja kulturnega pluralizma,[109] oziroma iskati odgovor na vprašanje, kakšno vlogo imajo mediji pri ustvarjanju/ohranjanju podobe/percepcije o etnično homogeni nacionalni skupnosti. Torej, v kolikšni meri mediji sodelujejo v procesu ohranjanja tradicionalne bipolarnosti 'mi–oni' na eni strani ter raziskovanju možnosti, ki jih imajo mediji v luči uresničitve predpostavke, da postanejo tudi 'oni' 'mi'.

Vpliv množičnih medijev na oblikovanje javnega mnenja in percepcij prebivalcev do posameznih družbenih pojavov, je že desetletja znano dejstvo. Vpliv na tvorbo predstav o pojavih iz arzenala (med)etničnih, (med)narodnih in/ali (med)verskih odnosov, je še posebej močan. Odnos medijev do narodno manjšinskih skupin je možno razvrstiti v širokem razponu med spodbujanjem netolerantnega ali celo sovražnega odnosa do nedominantnih etničnih in/ali verskih skupin na enem polu, pa do prizadevanj po ohranjanju in promociji kulturne ter jezikovne različnosti, na drugem polu. Če je ta bipolarnost prepoznana v vseh evropskih družbah, bi bilo zelo nenavadno, da bi bila slovenska družba imuna pred tovrstnimi delitvami.

Odnos medijev do narodno manjšinske problematike temelji na zgodovinsko oblikovani percepciji naroda, nacije in t. i. narodnega oziroma nacionalnega vprašanja. Mediji težko popravljajo nekaj kar je rezultat socializacije. Lahko pa prispevajo lasten delež k ovrednotenju 'večnih resnic' in k ustvarjanju tolerantnega pluralnega okolja. V tej luči je izjemnega pomena aktivno delovanje proti pojavom rasizma, etnične odbojnosti in ksenofobije, predsodkom in sovražnemu obnašanju[110] do etnično ter religiozno drugačnih.

---

[107] Literature na to temo je kar nekaj. Omeniti velja:
Biagi, Shirley - Kern-Foxworth, Marilyn: Facing difference. Race, gender and mass media. Thousand Oaks : Pine Forge Press, 1997.
Entman, Robert M. - Rojecki, Andrew: The Black Image in the White Mind. Media and Race in America. Chicago and London : The University of Chicago Press, 2001.
Liebes, Tamar (ed.): Media, ritual and identity. London and New York : Routledge, 1998.

[108] Pravne podlage o uresničevanju pravice do informiranja pripadnikov manjšin v državah članicah OSCE je mogoče najti v študiji: Tarlach McGonagle, Bethany Davis, Monroe Price (Eds): Minority-Language Related Broadcasting and Legislation in the OSCE. University of Oxford, 2003.

[109] Glej na primer: Janina W. Dacyl & Charles Westin (ed), Cultural Diversity and the Media. Ceifo, Stockholm, 2001.

[110] Pomembno vlogo medijev v borbi proti rasizmu, ksenofobiji in netoleranci zasledimo tudi v dokumentih Sveta Evrope. V priporočilu 1222 (1993) je zapisano (…) »/ii/ the crucial role the media could play in presenting an open and tolerant society to the public, and in countering prejudice and hatred«. Povzeto po, Council of Europe,

Projekta promocije etničnega pluralizma mediji ne morejo izpeljati sami. Marsikaj mora biti opravljenega že pred tem, v obdobju primarne socializacije ter znotraj različnih vzgojnih in izobraževalnih ustanovah. Mediji težko 'popravljajo' učinke socializacije, lahko pa jih dograjujejo ali vsaj prispevajo ustrezen delež k kritični oceni 'večnih resnic'.

Slovenski medijski režim dosledno sledi vzorcu tvorbe slovenske nacije, ki je skiciran na uvodnih straneh pričujočega poročila. Posebna manjšinska pravica do sodelovanja v javnih medijih je dana le pripadnikom italijanske in madžarske skupnosti. Ti imajo največ možnosti da tvorijo in diseminirajo informacije o njih samih ter o okolju, v katerem živijo, v njihovem lastnem jeziku; nadalje, da posredujejo informacije o narodno manjšinski problematiki v medije, ki uporabljajo jezik večinskega naroda; in ne nazadnje, da svobodno sprejemajo informacije v jeziku narodne skupnosti iz države, v kateri živi pretežni del naroda, ki mu narodna skupnost 'pripada', in da posredujejo informacije, ki jih tvorijo narodna skupnost v ta prostor. Omejene so možnosti romske skupnosti, nič pa ni rečenega o pripadnikih drugih narodov in narodnosti nekdanje skupne južno slovanske države.

Zakon o medijih[111] pod določbami z naslovom Javni interes na področju medijev pravi:

(1) Republika Slovenija podpira medije pri razširjanju programskih vsebin, ki so pomembne:

- za uresničevanje pravice državljanov oziroma državljank Republike Slovenije, Slovencev po svetu, pripadnikov oziroma pripadnic slovenskih narodnih manjšin v Italiji, Avstriji in Madžarski, italijanske in madžarske narodne skupnosti v Republiki Sloveniji ter romske skupnosti, ki živi v Sloveniji, do javnega obveščanja in do obveščenosti;
- za ohranjanje slovenske nacionalne in kulturne identitete;
- za vzpodbujanje kulturne ustvarjalnosti na področju medijev;
- za kulturo javnega dialoga;
- za utrjevanje pravne in socialne države;
- za razvoj izobraževanja in znanosti.

Prizadevanja za medijsko integracijo preseljenih pripadnikov narodov in narodnosti ter njihovih potomcev iz nekdanjih jugoslovanskih republik, na žalost ne sodijo med javni interes na področju medijev.

V Zakonu o medijih skicirana benevolentna (in idealistična predstava) vloga medijev, je nemalokrat v diametralnem nasprotju z vsakdanjo prakso. Del slovenskih mediji pogosto sodeluje v procesu poudarjanja etnične čistosti in v poudarjanju nepremostljivih razlik med

---

Recommendation 1275 (1995) on the fight against racism, xenophobia, anti-Semitism and intolerance (http://assembly.coe.int/Documents/AdoptedText/TA 95/EREC1275.HTM).
Glej tudi: Joint Statement on Racism and the Media. Special Rapporteurs' Joint Statements on Rasism and the Media. (http://www.article19.org/docimages/950.htm).

[111] Zakon o medijih. Ur.l. RS, št. 35/2001, 4. člen.

etnično in religiozno različnimi; raba sovražnega jezika (Hate Speech) v medijih do 'drugih' in ustvarjanje negativne podobe (nefarious image) o 'novih' manjšinskih skupnostih (diasporah) je običajno zaščitni znak politike etnične odbojnosti. Spremljanje, analiziranje, javna kritika tovrstnih pojavov/procesov predstavlja zato pomemben segment integracijskih procesov.[112]

Pojave etnične odbojnosti v medijih je mogoče sankcionirati z zakonsko prepovedjo spodbujanja k neenakopravnosti in nestrpnosti.[113] Toda pogosto je pravna regulativa le 'pasiven' okvir, ki ga je šele potrebno napolniti z ustrezno vsebino. Brez aktivnega medijskega delovanja proti rasizmu, etnični odbojnosti in ksenofobiji, predsodkom in sovražnemu obnašanju do etnično ter religiozno drugačnih so zakonske določbe le mrtve črke na papirju, brez preventivnih učinkov.

Ugotovili smo, da zakonodaja s področja urejanja slovenskega medijskega prostora govori le o klasičnih narodnih manjšinah. Nič posebno natančnega ni določenega o medijski produkciji romske skupnosti. Problematika ‘novih’ manjšinskih skupnostih je v celoti izpuščena. Mnogi iščejo opravičilo/potrditev za takšen pristop v mednarodnopravnih dokumentih, ki zadevajo varstvo klasičnih narodnih manjšin. In v teh dokumentih je mogoče resnično najti obilo gradiva za opravičevanje slovenskega etno-dualizma.

Res je, da so mednarodnopravni dokumenti, ki zadevajo varstvo narodnih manjšin, problemsko zamejeni – nanašajo se zgolj na klasične manjšine. Torej, vse tako imenovane posebne manjšinske pravice, kamor sodi tudi pravica do informiranja, so vezane na klasične pravice. Toda to še ne pomeni, da je mogoče ‘novim’ manjšinskim skupnostim oporekati nekatere pravice iz nabora občih človekovih pravic: 1) pravico do svobode izražanja; 2) pravico do ohranjanja kulturne in jezikovne različnosti; 3) pravico do zaščite identitete; in 4) pravico do enakosti in nediskriminacije.[114] Ustavna določba (61. člen Ustave RS) pravi, da ima vsakdo pravico, »da svobodno izraža pripadnost k svojemu narodu ali narodni skupnosti, da goji in izraža svojo kulturo in uporablja svoj jezik in pisavo«.

Dolžnost države bi torej bila, da ustvari ustrezne pogoje za ohranjanje kulturne in jezikovne identitete vseh njenih prebivalcev. V luči povedanega bi veljalo slovensko zakonodajo o medijih ustrezno dopolniti z obveznostmi javnih medijev, da omogočijo ‘novim’ manjšinskim skupnostim uresničevanje pravic, ki se navedene v prejšnjem odstavku. Vsaka marginalizacija,

---

[112] Za slovenski prostor glej na primer: http://mediawatch.mirovni-institut.si/novosti/

[113] Zakon o medijih. Uradni list RS, št.35/2001, 8.člen: Prepovedano je z razširjanjem programskih vsebin spodbujati k narodni, rasni, verski, spolni ali drugi neenakopravnosti, k nasilju in vojni, ter izzivati narodno, rasno, versko, spolno ali drugo sovraštvo in nestrpnost.

[114] Glej o tem podrobneje: Guidelines on the use of Minority Languages in the Broadcast Media.Office of the High Commissioner on National Minorities. The Hague,2003. Dostopno na: http://www.osce.org/documents/hcnm/2003/10/2242_en.pdf

tudi medijska, vodi v različne oblike getoizacije; to pa je v nasprotju z željenim procesom integracije.

Že bežen in površen pogled v slovenske medije razkrije, da je problematika 'novih' manjšinskih skupnosti močno na obrobju medijskega zanimanja. Problematika je tiho spregledana, ignorirana in/ali obravnavana iz negativnega zornega kota.[115] Pregledovanje strokovne literature razkrije, da takšen odnos ni neka slovenska posebnost - medijska marginalizacija ('novih') manjšinskih skupnosti je tudi v drugih nacionalnih okoljih prej pravilo kot izjema.[116]

Da si pripadniki 'novih' manjšinskih skupnosti želijo stopiti iz medijske teme je mogoče razbrati tudi podatkov, zbranih v okviru raziskovalnega projekta PSIP.

Najbolj poudarjajo hotenje po vstopu v slovenski medijski prostor prek nacionalne televizije pripadniki najbolj stigmatiziranih etničnih skupnosti: Bošnjaki (Muslimani) in Srbi. Verjetno vidijo v tem mediju priložnost za javno priznanje lastnega obstoja in seveda možnost za prezentacijo lastnih stališč do posameznih vprašanj, ki jih še posebej zadevajo. Da vprašanja umestitve teh skupnosti v slovenski medijski prostor ne bi bilo modro še nadalje pometati pod preprogo, ga ignorirati, je mogoče razbrati tudi iz naslednjega podatka: za vstop v medijski prostor preko javnega televizijskega medija se zavzemajo populacije v starosti do 30 let, visokošolsko izobraženi in populacije, ki so bile rojene v Sloveniji.

Kako bi za izhod iz medijskega mrka lahko poskrbela MOL? Res je, da MOL nima na razpolago takšnih možnosti, kot jih ima država, toda to še ne pomeni, da ne bi veljalo izkoristiti obstoječe možnosti, tako v tiskanih medijih, kot tudi v elektronskem obveščanju – na primer na spletni strani MOL.

---

[115] Glej na primer: KUZMANIĆ, Tonči, PETKOVIĆ, Brankica (ur.). *Bitja s pol strešice : slovenski rasizem, šovinizem in seksizem*, (Mediawatch). Ljubljana: Open Society Institute-Slovenia, 1999. 73, 81 str.

[116] Stojan Obradovic, BETWEEN DISREGARD AND TACIT ABANDONMENT (dostopno na, http://www.medienhilfe.ch/News/2003/CRO/MOL9070.pdf)

7. /…/ DA UPORABLJA SVOJ JEZIK IN PISAVO

Jezik kot eden močnejših zunanjih kazalcev etnične identitete ima velik pomen v opredeljevanju etničnosti in oblikovanju etnične skupnosti, saj simbolizira kulturno dediščino (tudi če ga ne govorijo vsi člani skupnosti) (Edwards 1985) in omogoča osnovo za gradnjo skupinske solidarnosti v tem smislu, da imajo posamezniki, ki govorijo skupen jezik, boljši dostop do kulturne dediščine in verjetno tudi močnejšo identifikacijo s skupnostjo.

Znanje jezika države sprejemnice (slovenščine) je nujno potrebno za uspešno integracijo priseljencev v družbo.

Vlogo in pomen jezika velja torej obravnavati v okviru dveh problemskih sklopov:

1. kot pogoj ali hendikep v procesu vstopanja v večinsko, slovensko družbo; in

2. kot medij in kot pomembno, morda celo ključno, vsebino tvorbe in izkazovanja narodne/etnične identitete.

Pomen znanja jezika v procesu integracije v slovensko družbo je prepoznan v mnogih raziskavah. V raziskavi Slovensko javno mnenje, ki je bila opravljena leta 2002, so anketirancem postavili, med drugim, tudi naslednje vprašanje: *»Povejte prosim, kako pomembna bi morala biti vsaka od naslednjih stvari pri odločanju o tem, ali se lahko nekdo, ki je bil rojen in je odraščal drugje, priseli v Slovenijo«.*

Tabela 225: Odgovori anketirancev v raziskavi SJM 2002 na vprašanje »Povejte prosim, kako pomembna bi morala biti vsaka od naslednjih stvari pri odločanju o tem, ali se lahko nekdo, ki je bil rojen in je odraščal drugje, priseli v Slovenijo« (0 – sploh ni pomembno, 10 – izredno pomembno) (N = 1519) (Vir: Toš *et al.* 2002)

	arit. sredina	*N*
da sprejme slovenski način življenja	7,9	1500
da zna slovensko	7,4	1509
da je usposobljen za take delovne veščine, ki jih Slovenija potrebuje	7,2	1490
da ima dobro izobrazbo	6,3	1497
da pri nas že živijo njegovi bližnji sorodniki	5,3	1476
da prihaja iz krščanskega okolja	3,4	1497
da je premožen	3,4	1475
da je belec	2,9	1486

Anketiranci (SJM) so med dejavniki, ki naj bi jih priseljenci izpolnjevali za priselitev v Slovenijo, znanje slovenskega jezika uvrstili po pomembnosti na drugo mesto.

V raziskavi PSIP smo anketirancem zastavili podobno vprašanje: *»V kolikšni meri so po vašem mnenju pomembni naslednji dejavniki za vključevanje v slovensko družbo?«*, in izsledki kažejo, da so tudi pripadniki 'novih' manjšinskih skupnosti znanje slovenskega jezika ovrednotili kot najpomembnejši dejavnik za uspešno integracijo v slovensko družbo.

Tabela 226: Odgovori anketirancev, ki živijo v MOL na vprašanje »V kolikšni meri so po vašem mnenju pomembni naslednji dejavniki za vključevanje v slovensko družbo?« (1 – sploh ni pomembno, 5 – zelo pomembno) (Vir: PSIP 2003)

	arit. sred.	*N*	*stan. odklon*
znanje slovenskega jezika	4,68	267	0,548
zaposlitev	4,24	263	0,807
pridobitev slovenskega državljanstva	4,2	262	1,014
prijatelji slovenske narodnosti	3,47	260	1,088
poroka s Slovencem/ko	2,91	259	1,161
politična aktivnost	2,25	261	1,043
katoliška veroizpoved	2,09	260	1,155

Iz odgovorov anketiranih v raziskavi PSIP ter SJM je razbrati, da obstaja neke vrste konsenz med večinskim prebivalstvom in pripadniki 'novih' manjšinskih skupnosti glede pomena znanja slovenskega jezika za uspešno integracijo.

Kar 93,8 odstotka anketiranih v MOL (in prav toliko na ravni države) je prepričanih, da je znanje slovenskega jezika 'dokaj pomembno' ali 'zelo pomembno' za vključevanje posameznikov v slovensko družbo, od tega kar 70,7 odstotka naših anketirancev meni, da je znanje slovenskega jezika 'zelo pomembno'. Le nekaj odstotkov (natančneje 4 odstotki) anketiranih v Ljubljani je bilo neodločenih in je menilo, da je znanje slovenskega jezika 'niti pomembno niti nepomembno', nihče pa se ni strinjal s tem, da znanje jezika (sploh) ni pomembno. Ker so pripadniki 'novih' manjšin predstavniki tako imenovanih 'nevidnih manjšin' – razen morda v primeru nekaj Bošnjakov in Muslimanov, če ti nosijo posebna oblačila – ki se na prvi pogled v ničemer ne razlikujejo od etničnih Slovencev, je lahko pomanjkljivo znanje slovenskega jezika prvi očiten znak njihove manjšinskosti oziroma njihove neslovenske etnične identitete. Ob upoštevanju dejstva, da je v Sloveniji uradni jezik slovenščina, razen na narodnostno mešanih ozemljih, in ob naraščajoči nestrpnosti med večinskim prebivalstvom ne preseneča dejstvo, da naši anketiranci znanju slovenskega jezika pripisujejo pomen ključnega integracijskega dejavnika.

Pri vprašanju *»Kako ocenjujete svoje znanje slovenskega jezika?«* so anketiranci v raziskavi PSIP imeli možnost ocenjevanja znanja jezika na štirih ravneh: a) razumevanje, b) govor, c) branje in d) pisanje jezika. Znanje jezika so lahko ocenjevali: 1 – slabo, 2 – ne preveč dobro, 3 – dobro, 4 – zelo dobro. Njihove odgovore o znanju slovenskega jezika smo združili v indeks *znanje slovenskega jezika*.

Tabela 226: Odgovori anketirancev, ki živijo v MOL na vprašanje »Kako ocenjujete svoje znanje slovenskega jezika?« (Vir: PSIP 2003)

indeks *znanje slovenskega jezika*	*N*	*%*	*%*
slabo	3	1,1	1,2
dobro	67	24,5	25,8
zelo dobro	190	69,6	73,1
skupaj	260	95,2	100
b. o.	13	4,8	
skupaj	*273*	*100*	

Podobna situacija obstaja v zvezi s samooceno sposobnosti branja slovenskega jezika: 71,8 odstotka v Ljubljani (in 70 odstotkov na ravni države) meni, da berejo slovenski jezik ‘zelo dobro’, 22,7 odstotka (oziroma 25 odstotkov) ‘dobro’ in 2,2 odstotka (oziroma 2 odstotka) ‘ne preveč dobro’, manj kot odstotek pa je takih, ki slovenščino berejo ‘slabo’. Na ravni države smo videli, da po lastni oceni najbolje berejo slovenska besedila Slovenci (82 odstotkov jih bere ‘zelo dobro’ in 15 odstotkov ‘dobro’), sledijo Srbi (69 odstotkov oziroma 28 odstotkov), Hrvati (65 odstotkov oziroma 31 odstotkov), Muslimani (68 odstotkov oziroma 28 odstotkov), etnično neopredeljeni (59 odstotkov oziroma 34 odstotkov) in Bošnjaki (65 odstotkov oziroma 27 odstotkov).

Pri lastnem ocenjevanju sposobnosti pisanja slovenskega jezika se nadaljuje trend padanja števila tistih, ki menijo, da slovensko pišejo ‘zelo dobro’ (55,3 odstotka anketiranih v Ljubljani in prav toliko na ravni države meni tako), hkrati pa se povečuje število tistih, ki slovensko pišejo ‘dobro’ (30,4 odstotka oziroma 31 odstotkov na ravni celotne države), vendar tudi tistih, ki so obkrožili odgovora ‘ne preveč dobro’ (9,2 odstotka in prav toliko tudi na ravni države) in ‘slabo’ (približno odstotek v Ljubljani in po državi).

Anketiranci so v veliki večini znanje slovenskega jezika ocenili kot zelo dobro. Analiza ni pokazala statistično značilne povezave med indeksom znanja jezika in etnično pripadnostjo anketirancev. Pokazala pa se je statistično značilna povezava med indeksom *znanja slovenskega jezika* ter krajem rojstva anketiranca oziroma dejstva, ali se je anketiranec v Sloveniji rodil ali se je priselil.

Tabela 227: Odgovori anketirancev, ki živijo v MOL na vprašanje »Kako ocenjujete svoje znanje slovenskega jezika?« glede na to ali so se v Sloveniji rodili ali so se vanjo priselili (Vir: PSIP 2003)

indeks *znanje slovenskega jezika*.		*od rojstva*	*priselil*	*skupaj*
slabo	N	1	2	3
	%	1,3	1,1	1,2
dobro	N	0	66	66
	%	0	36,1	25,6
zelo dobro	N	74	115	189
	%	98,7	62,8	73,3
skupaj	N	75	183	258
	%	100	100	100

Anketiranci, ki so se v Sloveniji rodili, so kar v 99 odstotkih znanje slovenskega jezika ocenili kot zelo dobro, medtem ko so anketiranci, ki so se v Slovenijo priselili, v nekoliko manjšem deležu, 63 odstotkih, znanje slovenskega jezika ocenili kot zelo dobro.

Poleg prošnje, da ocenijo svoje znanje slovenskega jezika, smo anketirance spraševali, kje so se naučili tako slovenskega jezika kot tudi maternega jezika staršev oziroma enega od njiju, če ta jezik ni slovenščina. Pri obeh jezikih smo ponudili več možnosti: doma, v vrtcu, v šoli, na delovnem mestu, na tečaju, med prijatelji ali iz medijev (tv, radia, časopisov). Anketiranci so na vsako od teh možnosti odgovorili z ‘da’ ali ‘ne’, pri čemer so seveda lahko pozitivno odgovorili pri več odgovorih hkrati.

Približno enak delež (približno 60 odstotkov) naših anketirancev v MOL se je slovenskega jezika naučilo na delovnem mestu (64,1 odstotka v MOL in 59 odstotkov na ravni države), iz medijev (60,1 odstotka oziroma 54 odstotkov) in med prijatelji (58,6 odstotka v Ljubljani oziroma 57 odstotkov na ravni države). 48,4 odstotka anketirancev (oziroma 50 odstotkov na ravni države) se je slovenskega jezika naučilo v šoli (torej manj kot polovica), le 25,3 odstotka anketiranih v MOL (in 22 odstotkov na ravni države) je pritrdilno odgovorilo, ko smo jih vprašali, ali so se slovenskega jezika naučili v vrtcu, medtem ko se je 39,9 odstotka anketirancev v MOL (in kar 68 odstotkov na ravni države) slovenskega jezika naučilo doma, le slaba petina (19,8) pa je odgovorila pritrdilno na naše vprašanje, ali so se slovenskega jezika naučili na tečaju. Velika večina, tj. 78,8 odstotka naših anketirancev v MOL (in 83 odstotkov na ravni države), ni obiskovala jezikovnega tečaja. Relativno majhen odstotek anketirancev, ki so obiskovali jezikovni tečaj, je najbrž posledica vsaj dveh stvari: jezikovne bližine med slovenskim jezikom in jeziki narodov nekdanje Jugoslavije, ki omogoča lažjo komunikacijo med pripadniki novih etničnih manjšin in večinskim narodom v Sloveniji, ter nedostopnosti tečajev, ki bi bili brezplačni. Na Norveškem, na primer, se lahko priseljenci (tudi brez državljanstva) vpišejo in obiskujejo brezplačne tečaje norveškega jezika, ki jih financira država. S takšnimi tečaji bi lahko

država pomagala k uspešnejši integraciji pripadnikov etničnih skupnosti, ki prav znanje slovenskega jezika tudi sami razumejo kot ključni dejavnik njihovega vključevanja v slovensko družbo.

Iz podatkov o okoliščinah učenja slovenskega jezika lahko sklepamo, da je večina naših anketirancev priseljenih v Slovenijo in da so se s slovenščino srečali po obdobju primarne socializacije. Tako so se slovenščine večinoma naučili na delovnem mestu v Sloveniji, med prijatelji in iz slovenskih medijev – torej v svojem novem okolju. Takšen način učenja slovenskega jezika je vodil do odlične sposobnosti govorjenja slovenskega jezika (po lastni oceni naših anketirancev, kot smo videli zgoraj) ter do nekoliko pomanjkljivega znanja pisanja slovenskega jezika.

Čeprav so naši anketiranci najbrž večinoma priseljenci, pa je na osnovi njihovih odgovorov glede načina oziroma okoliščin, v katerih so se učili slovenskega jezika, mogoče sklepati, da je med njimi tudi zelo veliko takih, ki so se v Sloveniji že rodili ali pa so prišli s Slovenijo kot šoloobvezni otroci. Vsaj tista četrtina naših anketirancev (oziroma 22 odstotkov na ravni države), ki se je slovensko učila v vrtcu, je skoraj zagotovo rojena v Sloveniji.

Na enak način smo preverjali tudi, kako so se naši anketiranci naučili svojega maternega jezika, če ta ni slovenščina. 68,1 odstotka anketirancev v Ljubljani se je svojega maternega jezika naučilo doma, 22 odstotkov anketirancev pa je na to vprašanje odgovorilo nikalno. V šoli se je neslovenskega maternega jezika naučilo 28,9 odstotka anketirancev v Ljubljani, medtem ko je 61,2 odstotka anketirancev odgovorilo, da se neslovenskega maternega jezika niso naučili v šoli. V vrtcu se je jezika naučilo le 7,7 odstotkov anketirancev, z ‘ne’ pa je na to vprašanje odgovorilo 82,4 odstotka anketirancev, kar najbrž pomeni, da večina naših anketirancev ni hodila v vrtec.

Glede učenja jezika v šoli je posebej pomembno poudariti zelo omejene možnosti tovrstnega pridobivanja znanja v slovenskem šolskem sistemu o neslovenskih maternih jezikih narodov iz nekdanje Jugoslavije. V nekdanji Socialistični republiki Sloveniji je bilo učenje srbo-hrvaškega jezika obvezno v petem razredu osnovne šole. V začetku 90. let 20. stoletja pa je Republika Slovenija ta predmet ukinila in šele konec 90. let se je začelo ponovno razmišljati o prostovoljnem učenju (nekaterih) jezikov nekdanjih jugoslovanskih narodov v posameznih osnovnih šolah, kar bo razvidno v nadaljevanju. Na osnovi tako omejenih možnosti za učenje srbo-hrvaškega jezika lahko trdimo, da se tudi generacija, ki je bila rojena v Sloveniji (čeprav morda staršem, ki se etnično ne opredeljujejo kot Slovenci), ni mogla maternega jezika staršev oziroma enega od njih naučiti v šoli.

Za razliko od načina oziroma okoliščin učenja slovenskega jezika med našimi anketiranci, pri čemer je igralo ključno vlogo okolje sekundarne socializacije, so bile te

okoliščine relativno nepomembne za učenje neslovenskega maternega jezika za veliko večino naših anketirancev. To nakazujejo zelo nizki deleži pozitivnih odgovorov na naše vprašanje, ali so se anketiranci tega jezika naučili na delovnem mestu (4,8 odstotka je odgovorilo z 'da' in 85,3 odstotka z 'ne', na ravni države je z 'ne' prav tako odgovorilo 86 odstotkov, z 'da' pa le 4 odstotki anketirancev), med prijatelji (18,7 odstotka je odgovorilo pritrdilno in 71,4 odstotka nikalno, na ravni države sta deleža podobna: 16 oziroma 74 odstotkov), iz medijev (19,8 odstotka anketirancev v Ljubljani in 15 odstotkov na ravni države je odgovorilo z 'da', 70,3 odstotka v Ljubljani in 75 odstotkov na ravni države pa se neslovenskega maternega jezika ni naučilo iz medijev) in na tečaju (manj kot odstotek anketirancev v Ljubljani in na ravni države se je neslovenskega maternega jezika naučilo na tak način, približno 90 odstotkov anketirancev tako v Ljubljani kot na ravni države pa se tega jezika ni naučilo na tečaju). Slednje je lahko posledica več dejavnikov. Večina anketiranih jezik najbrž obvlada že iz obdobja primarne socializacije. Lahko se jezika učijo doma oziroma ga govorijo doma in ne čutijo posebne potrebe, da bi se ga učili na tečaju. Neobstoj tovrstne potrebe pa je seveda lahko tudi posledica asimilacije oziroma občutka, da je obiskovanje tečajev lahko osnova za stigmatizacijo v slovenski družbi. Seveda pa se zastavlja tudi vprašanje o organizacijski in finančni dostopnosti tovrstnih tečajev.

Tudi pri vprašanju, *»Če vaš materni jezik ni slovenščina, kako ocenjujete znanje svojega maternega jezika oziroma maternega jezika vaših staršev?«* so anketiranci imeli možnost ocenjevanja znanja jezika na štirih ravneh: a) razumevanje, b) govor, c) branje d) pisanje jezika. Znanje jezika so lahko ocenjevali od 1 – slabo, 2 – ne preveč dobro, 3 – dobro do 4 – zelo dobro. Njihove odgovore smo združili v indeks *znanje jezika staršev*.

Tabela 229: Odgovori anketirancev, ki živijo v MOL na vprašanje »Če vaš materni jezik ni slovenščina, kako ocenjujete znanje svojega maternega jezika oziroma maternega jezika vaših staršev?« (Vir: PSIP 2003)

indeks *znanje jezika staršev*	*N*	*%*	*%*
slabo	6	2,2	2,5
dobro	64	23,4	26,3
zelo dobro	173	63,4	71,2
skupaj	243	89	100
b. o.	30	11	
skupaj	*273*	*100*	

Iz odgovorov anketiranih je mogoče razbrati, da znanje maternega jezika staršev ocenjuje približno enako dobro kot znanje slovenskega jezika.

Tabela 230: Odgovori anketirancev, ki živijo v MOL na vprašanje »Če vaš materni jezik ni slovenščina, kako ocenjujete znanje svojega maternega jezika oziroma maternega jezika vaših staršev?« glede na to ali so se v Sloveniji rodili ali so se vanjo priselili (Vir: PSIP 2003)

indeks *znanje jezika staršev*		*od rojstva*	*priselil*	*skupaj*
slabo	N	3	3	6
	%	5,2	1,6	2,5
dobro	N	23	40	63
	%	39,7	21,7	26
zelo dobro	N	32	141	173
	%	55,2	76,6	71,5
skupaj	N	58	184	242
	%	100	100	100

Po pričakovanjih anketiranci, ki so se priselili v Slovenijo, bolje obvladajo materni jezik staršev oziroma svoj materni jezik, če ta ni slovenščina kot tisti, ki so se v Sloveniji rodili. Vendar se razlike pojavljajo samo pri ocenah dobro oziroma zelo dobro. Tudi med anketiranci, ki so se v Sloveniji rodili, je samo 5 odstotkov znanje maternega jezika staršev ocenil kot slabo.

Čeprav učenje maternega jezika pripadnikov 'novih' manjšinskih skupnosti še vedno ni ustrezno organizirano, je iz podatkov razvidno, da obstaja medgeneracijski prenos znanja jezika znotraj družine, saj tudi potomci priseljencev dobro ocenjujejo znanje maternega jezika staršev.

7.1 Pogovorni jezik doma

Iz popisa prebivalstva leta 2002 je razvidno, da slovenski jezik v družini govori več ljudi, kot je oseb s slovenskih maternim jezikom. Pri popisu prebivalstva 2002 so tako na 100 oseb s slovenskim maternim jezikom našteli 104 osebe, ki so uporabljale slovenščino kot pogovorni jezik v družini, oziroma 109 (106 pri popisu leta 1991) oseb, ki so v družini uporabljale slovenščino v kombinaciji z drugimi jeziki (Statistični urad RS 2003: 86).

V raziskavi smo preverjali, kako se neslovenski jeziki ohranjajo v zasebnem življenju naših anketirancev. Posebno pozornost smo namenili morebitnim medgeneracijskim razlikam. Zato smo jih vprašali, v katerem jeziku se doma pogovarjajo z naslednjimi sogovorci: z zakoncem/s partnerjem, z otroki, mamo, očetom, s starimi starši in z brati oziroma s sestrami. Pri vsakem od sogovornikov smo anketirancem ponudili šest kategorij: ‘samo slovensko’, ‘večinoma slovensko’, ‘v enaki meri: slovensko in v maternem jeziku staršev’, ‘večinoma v maternem jeziku staršev’, ‘samo v maternem jeziku staršev’ in ‘ni navedenega sogovornika’.

Z zakoncem oziroma s partnerjem se 38,8 odstotka anketirancev v MOL pogovarja ‘samo slovensko’, 12,8 odstotka pa ‘večinoma slovensko’, skupaj torej 51,6 odstotka na ravni države je

takih kar 62 odstotkov anketirancev oziroma deset odstotkov več kot v Ljubljani). Na ravni države smo zaradi dovolj velikega vzorca lahko ugotavljali tudi morebitne razlike med etničnimi skupnostmi. Tako se z zakoncem oziroma s partnerjem 'samo slovensko' oziroma 'večinoma slovensko' pogovarja 75 odstotkov Slovencev, 67 odstotkov Hrvatov in 51 odstotkov etnično neopredeljenih anketirancev. Med Srbi je manj kot polovica (40 odstotkov) takih, ki se z zakoncem oziroma s partnerjem pogovarjajo 'samo slovensko' (19 odstotkov) ali 'večinoma slovensko' (21 odstotkov). Podobno je pri Bošnjakih (25 odstotkov oziroma 12 odstotkov, skupaj torej 37 odstotkov), medtem ko se samo 20 odstotkov Muslimanov s svojimi zakonci/partnerji pogovarja 'samo slovensko' oziroma 'večinoma slovensko'.

Med vsemi anketiranci v Ljubljani se 16,8 odstotka (oziroma 12 odstotkov na ravni države) s svojim zakoncem/partnerjem pogovarja 'v enaki meri slovensko in v maternem jeziku staršev'. 13,6 odstotka pa je takih, ki se s svojim zakoncem oziroma partnerjem pogovarja 'večinoma v maternem jeziku staršev' (6,6 odstotka), 'samo v maternem jeziku staršev' (7 odstotkov). Naša raziskava, ki je obsegala celotno ozemlje Republike Slovenije, pa je pokazala, da se le 4 odstotki vseh anketirancev doma s svojim zakoncem/partnerjem pogovarja 'samo v maternem jeziku staršev' (teh je največ med Muslimani – 15 odstotkov, Bošnjaki – 12 odstotkov in Srbi – 7 odstotkov), nadaljnjih 8 odstotkov anketirancev pa se doma pogovarja 'večinoma v maternem jeziku staršev'. Večinoma ali samo v maternem jeziku staršev se tako pogovarja največ Muslimanov (43 odstotkov), Bošnjakov (31 odstotkov) in Srbov (23 odstotkov), a samo 9 odstotkov Hrvatov. Pri tem se lahko vprašamo dvoje: ali med Muslimani in Bošnjaki obstaja velika stopnja endogamnih zakonov (in posledično relativno nizka stopnja etnično mešanih zakonov), ali pa v teh zvezah obstaja velika stopnja pripravljenosti ohranjanja maternega jezika staršev. Če je prvi odgovor pritrdilen, potem iz tega najbrž logično izhaja tudi pozitiven odgovor na slednje vprašanje. Tovrstna sklepanja je mogoče delno potrditi ali zavreči z odgovori na vprašanje, kako se naši sogovorniki doma pogovarjajo s svojimi otroki.

Kar 46 vseh anketirancev na ravni države in 34,1 odstotka v MOL se doma z otroki pogovarja 'samo slovensko'. Na ravni države smo ugotovili, da je delež teh najvišji med Slovenci (71 odstotkov), Hrvati (55 odstotkov) in etnično neopredeljenimi (37 odstotkov), najnižji pa med Muslimani (13 odstotkov) in Srbi (16 odstotkov). 'Večinoma slovensko' se doma s svojimi otroki pogovarja nadaljnjih 18,7 odstotka anketirancev v Ljubljani (oziroma 14 odstotkov na ravni države). Če pogledamo oba odgovora, ugotovimo, da se s svojimi otroki doma pogovarja samo oziroma večinoma slovensko 52,8 odstotka anketirancev v Ljubljani (oziroma 60 odstotkov anketirancev po Sloveniji).

11,7 odstotka anketirancev v Ljubljani in enak delež anketirancev po Sloveniji se doma z otroki pogovarja 'v enaki meri slovensko in v maternem jeziku staršev'. Na državni ravni smo

ugotovili, da je bilo takih odgovorov največ med Muslimani (kar 35 odstotkov), sledijo etnično neopredeljeni (18 odstotkov), Srbi in Bošnjaki (16 odstotkov), Hrvati (13 odstotkov) in Slovenci (4 odstotki). Enakomerna raba obeh jezikov v pogovoru z otroki v primarnem okolju je lahko posledica mešanih zakonov, stopnje njihove integracije v slovensko družbo (ko torej v enaki meri govorijo oba jezika) ali pa tudi posledica prepričanja, da slovenski jezik njihovim otrokom zagotavlja boljši družbeni položaj.

Popisi prebivalstva v Sloveniji kažejo splošni trend širjenja dvojezičnosti v družinskem krogu – torej v zasebni sferi: analiza rezultatov popisa prebivalstva je namreč pokazala, da se je delež prebivalstva Slovenije, ki se je v družinskem krogu pogovarjal le v enem jeziku, s 95 odstotkov leta 1991 zmanjšal na 92,6 odstotka leta 2002 (Statistični urad RS 2003: 103). Tudi naša raziskava je pokazala na prisotnost dvojezičnosti v vseh jezikovnih situacijah v družini.

Zelo malo anketirancev se s svojimi otroki doma pogovarja ‘večinoma v maternem jeziku staršev’ (5,9 odstotka v Ljubljani oziroma 3 odstotki po državi) ali ‘samo v maternem jeziku staršev’ (nekaj manj kot dva odstotka tako v Ljubljani kot po državi). Na ravni države pri teh odgovorih izstopajo Bošnjaki (skupaj 15 odstotkov Bošnjakov s svojimi otroki govori večinoma ali samo v maternem jeziku staršev), Muslimani (13 odstotkov) in Srbi (12 odstotkov).

Glede pogovornega jezika doma s svojo mamo je stanje obratno: več anketirancev se z mamo pogovarja ‘večinoma v maternem jeziku’ (približno 14 odstotkov tako v Ljubljani kot po državi) ali ‘samo v maternem jeziku’ (23,4 odstotka v Ljubljani in 22 odstotkov po državi) – skupaj torej 37,7 odstotka (oziroma 36 odstotkov na ravni države). Manj anketirancev se z mamo pogovarja ‘samo slovensko’ (17,6 odstotka v Ljubljani in 19 odstotkov po državi) oziroma ‘večinoma slovensko’ (6,6 odstotka v Ljubljani oziroma 7 odstotkov po državi) – skupaj torej 24,2 odstotka v Ljubljani (oziroma 26 odstotkov po državi). 7 odstotkov anketirancev v Ljubljani in 9 odstotkov po državi pa se jih z mamo doma pogovarja ‘v enaki meri slovensko in v maternem jeziku staršev’.

Iz teh rezultatov bi lahko sklepali, da naši anketiranci kažejo tipične znake tako imenovanih novodobnih etničnih skupnosti (manjšin, ki so nastajale z imigracijskimi tokovi in ne s premikanjem državnih meja) – namreč da se počasi izgubljajo njihove etnične posebnosti, še zlasti v vsaki naslednji generaciji, ki je čedalje manj povezana z državo izvora njihovih prednikov. To je še posebej očitno pri drugi, morda tretji generaciji, pri kateri ponavadi interes za ohranjanje etničnih posebnosti njihovih (starih) staršev slabi tudi in predvsem zaradi negativnega odnosa do priseljencev (in njihovih potomcev) s strani večinskega naroda. S procesi stigmatizacije tako imenovanih priseljencev z Juga se srečujemo tudi v Sloveniji.

Če podrobneje pogledamo razlike med etničnimi skupnosti glede domačega pogovornega jezika z mamo, in sicer na ravni države, ugotovimo, da je delež tistih, ki se s svojo mamo

pogovarjajo večinoma ali samo v maternem jeziku, najvišji med Bošnjaki (59 odstotkov), Muslimani (55 odstotkov) in Srbi (49 odstotkov), med Hrvati je takih 40 odstotkov, med etnično neopredeljenimi pa 48 odstotkov.

Podoben trend ugotavljamo tudi glede pogovornega jezika naših sogovornikov v domačem okolju s svojim očetom. 20,5 odstotka anketirancev v Ljubljani (in skoraj enak delež anketirancev po Sloveniji) se z očetom doma pogovarja 'samo v maternem jeziku staršev', nadaljnjih 12,8 odstotka (oziroma 12 odstotkov po državi) pa 'večinoma v maternem jeziku staršev' – skupaj torej 33,3 odstotka (oziroma 32 odstotkov po Sloveniji). Med vsemi etnično opredeljenimi anketiranci po državi materni jezik staršev v pogovoru z očetom ohranja največ Muslimanov (58 odstotkov se jih z očetom doma pogovarja večinoma ali samo v maternem jeziku) in Bošnjakov (51 odstotkov), sledijo Srbi (48 odstotkov) in Hrvati (34 odstotkov). Med etnično neopredeljenimi je teh 45 odstotkov.

Z očetom se doma pogovarja 'samo slovensko' 13,2 odstotka anketirancev v Ljubljani (oziroma 16 odstotkov po državi, med njimi je delež največji pri Slovencih, in sicer 39 odstotkov, z 9 odstotki sledijo Hrvati, 6 odstotkov je takih med etnično neopredeljenimi in 3 odstotki med Muslimani ter 2 odstotka med Bošnjaki). 6,6 odstotka anketiranih v Ljubljani (in le malenkostno manj, 6 odstotkov, po državi) se z očetom pogovarja 'večinoma slovensko'. Pri tem velja opozoriti, da 24,2 odstotka naših anketirancev v Ljubljani (oziroma 22 odstotkov po državi) tega sogovornika nima.

Ob upoštevanju dejstva, da 30,4 odstotka naših anketirancev v MOL (ter malenkostno manj po državi) nima starih staršev, se sicer ostali anketiranci z njimi pogovarjajo 'samo v maternem jeziku staršev' (25,6 odstotka v Ljubljani oziroma 23 odstotkov po državi) ali 'večinoma v maternem jeziku staršev' (10,6 odstotka v Ljubljani in 9 odstotkov po Sloveniji). Na ravni državi smo najvišji skupni delež opazili med Muslimani (53 odstotkov), Srbi (48 odstotkov) in Bošnjaki (41 odstotkov), nekoliko nižji pa pri Hrvatih (31 odstotkov). Samo približno trije odstotki naših anketirancev (tako v Ljubljani kot po Sloveniji) se z očetom doma pogovarja 'v enaki meri slovensko in v maternem jeziku staršev', približno dva odstotka anketirancev z njim govori 'večinoma slovensko', 8,4 odstotka anketirancev v Ljubljani oziroma 10 odstotkov po Sloveniji pa 'samo slovensko' (med slednjimi je največji delež Slovencev – 25 odstotkov, med Bošnjaki so taki štirje odstotki in med Hrvati le dva odstotka).

Glede pogovornega jezika v domačem okolju s sestrami in z brati je situacija spet nekoliko drugačna – relativno več naših sogovornikov se s svojimi brati in sestrami pogovarja 'samo slovensko' (19 odstotkov v Ljubljani in četrtina po Sloveniji) ali 'večinoma slovensko' (približno 8 odstotkov v obeh raziskavah) – skupaj torej 27,1 odstotka vseh anketirancev v Ljubljani oziroma 33 odstotkov po Sloveniji. Vendar pa se ta delež razlikuje med etnično

opredeljenimi sogovorniki (v raziskavi, ki je zaobjela celotno Slovenijo). Če je tako med Slovenci kar 59 odstotkov takih, ki se z brati in s sestrami pogovarjajo večinoma ali samo slovensko, je teh med Hrvati in etnično neopredeljenimi petina, med Srbi in Muslimani 18 odstotkov, med Bošnjaki pa 12 odstotkov.

10,6 odstotka anketirancev v Ljubljani (oziroma 13 odstotkov po Sloveniji) s svojimi brati in sestrami doma govori ‘v enaki meri slovensko in v maternem jeziku strašev’. 10,6 odstotka v Ljubljani (12 odstotkov po Sloveniji) jih govori ‘večinoma v maternem jeziku staršev’, 24,5 odstotka (oziroma 22 odstotkov na ravni države) pa ‘samo v maternem jeziku staršev’ – skupaj torej 35,1 odstotka (oziroma 34 odstotkov). Med slednjimi (torej tistimi, ki s svojimi brati in sestrami govorijo ‘samo v maternem jeziku staršev’) je na ravni države največ Bošnjakov (39 odstotkov, nadaljnjih 14 odstotkov jih govori ‘večinoma v maternem jeziku staršev’), Srbov (37 odstotkov in 16 odstotkov), sledijo Muslimani (35 odstotkov in 10 odstotkov) ter Hrvati (28 odstotkov in 13 odstotkov).

Trend naraščanja dvojezičnosti v družinah v Sloveniji (glej Statistični urad RS 2003: 103) se odseva tudi pri naših anketirancih. V pogovorih z različnimi družinskimi člani se uporabljata tako slovenski jezik kot neslovenski materni jezik (staršev). Neslovenski jezik se uporablja ne le kot medgeneracijski medij (otroci govorijo s svojimi starši v maternem jeziku staršev) ampak tudi kot intrageneracijski jezikovni medij (brati in sestre med seboj govorijo neslovenski materni jezik). Kot je pokazala naša raziskava po Sloveniji, govori v prid trenda ohranjanja neslovenskih maternih jezikov tudi dejstvo, da se tretjina Hrvatov, več kot polovica Bošnjakov, dve tretjini Srbov in štiri petine Muslimanov doma s svojimi otroki ne pogovarja (večinoma) slovensko. Ob upoštevanju omejenih možnosti učenja neslovenskih jezikov v šoli je vloga primarnega socializacijskega okolja ključna za ohranjanje teh jezikov med pripadniki ‘novih’ etničnih manjšin.

7.2. Učenje (neslovenskega) maternega jezika

Poseben sklop vprašanj smo namenili vprašanju urejevanja (politike) učenja neslovenskih maternih jezikov v Sloveniji. Kot je znano, je bila srbo-hrvaščina obvezni predmet v petem razredu osnovne šole v Socialistični Republiki Sloveniji, v samostojni državi pa je bil ta predmet ukinjen.[117] V začetku 90. let 20. stoletja je država ponovno ustvarila pogoje za učenje jezikov predvsem nekdanjih jugoslovanskih narodov, vendar v zelo omejenem obsegu in kot fakultativni predmet, kot bo razvidno v nadaljevanju.

Glede učenja maternega jezika otrok, ki jim slovenščina ni materni jezik, smo najprej želeli izvedeti, ali je po mnenju anketiranih dobro, da bi se otroci učili jezik staršev, če ta ni slovenščina. Anketiranim smo ponudili tri odgovore:

1 – Dobro bi bilo, da bi se otroci učili materni jezik staršev ali enega od staršev.
2 – Ni potrebno, da se otroci učijo materni jezik staršev ali enega od staršev, pomembnejše je znanje slovenskega jezika.
3 – Ni potrebno, da se otroci učijo materni jezik staršev ali enega od staršev, pomembnejše je znanje svetovnih jezikov, kot sta angleščina in nemščina.

Večina vseh anketirancev (60,1 odstotka v MOL in 55 odstotkov po državi) meni, da bi bilo dobro, da bi se otroci učili tudi jezik enega od staršev, če ta ni slovenščina. Na ravni države tako meni kar 75 odstotkov Srbov, 63 odstotkov Muslimanov, 61 odstotkov Bošnjakov, 57 odstotkov Hrvatov, 47 odstotkov etnično neopredeljenih in tudi 43 odstotkov Slovencev. Da takšno učenje ni potrebno in da je pomembnejše znanje slovenskega jezika, meni le 13,6 odstotka anketirancev v MOL (in približno enak delež anketirancev na ravni države, med katerimi pa je tako mislečih le 6 odstotkov Srbov in Bošnjakov, 10 odstotkov Muslimanov, 12 odstotkov Hrvatov in 19 odstotkov Slovencev). Glede na visok odstotek tistih anketirancev, ki menijo, da je znanje slovenskega jezika ključen integracijski dejavnik, bi lahko sklepali, da naši anketiranci oziroma njihovi otroci govorijo slovensko, hkrati pa si želijo, da bi se njihovi otroci učili tudi neslovenskega jezika enega od svojih staršev.

19,4 odstotka anketirancev v MOL (in 27 odstotkov po državi) meni, da je pomembnejše znanje svetovnih jezikov in da naj bi se otroci namesto jezika svojih staršev raje učili jezike, kot sta angleščina in nemščina. Za to tretjo možnost se je (v naši raziskavi na ravni celotne države) odločilo največ etnično neopredeljenih anketirancev (34 odstotkov) in Slovencev (32 odstotkov), sledijo Bošnjaki (29 odstotkov), Hrvati (28 odstotkov), pod povprečjem (27 odstotkov) pa so bili Muslimani (20 odstotkov) in Srbi (18 odstotkov).

[117] Več o slovenskih jezikovnih politikah glej Roter (2003a).

V raziskavi tako v MOL kot po državi se je torej pokazalo, da je večina anketirancev naklonjena učenju neslovenskega maternega jezika staršev. Sodelujoče v raziskavi pa smo spraševali tudi po načinu ureditve učenja jezika otrok, ki jim slovenščina ni materni jezik staršev ali enega od staršev. Tukaj smo anketiranim ponudili pet odgovorov:

1 – Omogočeno bi jim moralo biti učenje tega jezika v okviru rednega šolskega programa (izbirni predmet).
2 – Omogočeno bi jim moralo biti učenje tega jezika v okviru dodatnih šolskih dejavnosti.
3 – Pripadnikom drugih etničnih skupnosti bi moralo biti omogočeno ustanavljanje lastnih šol.
4 – Učenje tega jezika bi moralo potekati v okviru društev posameznih etničnih/narodnih skupnosti.
5 – Jezik se lahko naučijo doma.

Največ anketirancev – 31,5 odstotka vseh anketirancev v MOL (in 33 odstotkov po državi) – meni, da se otroci jezika lahko naučijo doma. V raziskavi po celotni državi se je za ta odgovor odločilo največ etnično neopredeljenih (38 odstotkov), Slovencev (38 odstotkov) in Muslimanov (35 odstotkov) ter najmanj Bošnjakov (22 odstotkov), Srbov (25 odstotkov) in Hrvatov (28 odstotkov).

Druga najpogosteje omenjena možnost je naš drugi odgovor: 26,7 odstotka (in skoraj enako na ravni države) vseh anketirancev namreč meni, da bi moralo biti otrokom omogočeno učenje tega jezika v okviru dodatnih šolskih dejavnosti. Za to možnost se – kot je razvidno iz ankete po državi – posebej odločajo Srbi (34 odstotkov), sledijo Hrvati (30 odstotkov), Muslimani (28 odstotkov), Slovenci (26 odstotkov), Bošnjaki (25 odstotkov) in etnično neopredeljeni (21 odstotkov).

Nadaljnjih 23,1 odstotka anketirancev v MOL (oziroma 22 odstotkov po državi) meni, da bi moralo biti otrokom omogočeno učenje tega jezika v okviru rednega šolskega programa, in sicer kot izbirni predmet. Za to možnost se skladno z rezultati raziskave na državni ravni zavzema kar 43 odstotkov Bošnjakov, 30 odstotkov Srbov ter 28 odstotkov Muslimanov, 26 odstotkov neopredeljenih, 22 odstotkov Hrvatov in le 17 odstotkov Slovencev.

Da bi moralo biti otrokom omogočeno učenje tega jezika v šolah – bodisi kot izbirni predmet v okviru rednega programa ali kot dodatna šolska dejavnost – meni polovica vseh anketirancev. 31,5 odstotka naših anketirancev je mnenja, da naj se otroci tega jezika naučijo doma, nadaljnjih 12,5 odstotka anketirancev v MOL (oziroma 11 odstotkov po Sloveniji) pa je prepričanih, da bi moralo učenje tega jezika potekati v okviru društev posameznih etničnih/narodnih skupnosti. Le slaba dva odstotka anketirancev pa zagovarjata idejo o ustanavljanju lastnih šol (v raziskavi po državi med temi ni bilo Bošnjakov in Muslimanov).

Iz odgovorov naših anketirancev na ta vprašanja se je torej jasno pokazala želja, da bi se otroci učili neslovenskega jezika svojih staršev v šolah. V raziskavi pa smo tudi ugotovili, da anketiranci jasno zaznavajo tudi potrebo – ne le željo – da bi se otroci v šolah seznanjali s

kulturo, z zgodovino in jezikom neslovenskih etničnih/narodnih skupnosti, ki živijo v Sloveniji. Kar 60,1 odstotka anketirancev v MOL (oziroma 67 odstotkov po državi) namreč meni, da se zdaj otroci v šolah premalo seznanjajo oziroma se sploh ne seznanjajo z jezikom, kulturo in zgodovino manjšinskih etničnih skupnosti v Sloveniji. Iz raziskave, ki je obsegala celotno Slovenijo, je bilo razvidno, da kar 18 odstotkov Srbov, 12 odstotkov Hrvatov in Bošnjakov ter 10 odstotkov Slovencev meni, da se otroci s tem sploh ne seznanjajo. Da se seznanjajo premalo pa je prepričanih še nadaljnjih 78 odstotkov Bošnjakov, 72 odstotkov Srbov, 64 odstotkov Hrvatov, 58 odstotkov Muslimanov, 52 odstotkov neopredeljenih in 44 odstotkov Slovencev.

Da je tovrstnega seznanjanja ravno prav, meni 24,5 odstotka anketirancev v Ljubljani oziroma 28 odstotkov anketirancev po Sloveniji, med katerimi je tako mislečih 42 odstotkov Slovencev in samo 8 odstotkov Srbov ter desetina Bošnjakov. Približno dva odstotka vseh sodelujočih v raziskavi pa meni, da je v šolah seznanjanja z neslovenskim jezikom, s kulturo in z zgodovino preveč.

Ob tem je pomemben še podatek, da se velika večina otrok dejansko šola v Sloveniji, zanemarljiv delež pa na območju nekdanje Jugoslavije (približno odstotek anketirancev). Na območju MOL ima 65,2 odstotka anketirancev otroke, ki se šolajo v Sloveniji, 30 odstotkov naših anketirancev pa otrok nima. V naši raziskavi po Sloveniji je bil delež slednjih nižji (četrtina), anketirancev z otroki, ki se šolajo v Sloveniji, pa je bil 71 odstotkov.

V raziskavi glede percepcij integracijske politike v MOL se je jasno pokazalo, da se ohranjajo etnične posebnosti manjšinskih skupnosti, ki v Sloveniji niso priznane kot narodne manjšine oziroma kot narodne skupnosti in katerih pripadniki večinoma izvirajo z območja nekdanje skupne države. Poleg tega, da se ohranjajo njihove posebnosti, med katerimi je najpomembnejši etnični označevalec ravno jezik, se jasno kaže tudi potreba po načrtnem vzpostavljanju možnosti za ohranjanje in razvoj teh posebnosti. Pojavlja se torej potreba po načrtni integracijski politiki, ki bi upoštevala tako etnične posebnosti pripadnikov teh skupnosti kot tudi pristop države Slovenije in evropskih institucij, ki vprašanja tako imenovanih novih manjšinskih skupnosti urejujejo predvsem s preprečevanjem diskriminacije in z zagotavljanjem človekovih pravic, še posebej tistih, ki omogočajo ohranjanje določenih posebnosti, kot so jezik, veroizpoved, kultura in podobno.

Tovrsten pristop oziroma razumevanje je razvidno tudi iz rezultatov naše raziskave, saj naši anketiranci ne želijo vzpostavljanja posebnih kulturnih struktur, kakršne so značilne za obe narodni skupnosti v Sloveniji, ampak dajejo ključni poudarek razvoju tako slovenskega jezika, ki ga razumejo kot ključni integracijski dejavnik, kot tudi skrbi za ohranjanje neslovenskih maternih jezikov. Skrb za ohranjanje znanja teh jezikov se je torej izkazala kot eno izmed temeljnih vprašanj urejevanja položaja pripadnikov teh skupnosti.

Ta vidik integracijske politike je v slovenskem pravnem prostoru relativno enostavno rešljiv, čeprav posamezni poskusi učenja neslovenskih jezikov narodov z območja nekdanje Jugoslavije kažejo na določeno stopnjo netolerance med večinskim prebivalstvom, ki je povsem v neskladju z načeli glede varstva človekovih pravic, h katerim je zavezana Slovenija ne le s svojim notranjim pravnim redom, ampak tudi s številnimi mednarodnimi pogodbami s področja človekovih pravic, katerih podpisnica je Slovenija.

7.3. Učenje neslovenskih jezikov v šoli

Ob obstoječem modelu varstva narodnih skupnosti v Republiki Sloveniji, ki temelji na teritorialnem načelu (torej se pravice narodnih skupnosti izvršujejo na narodnostno mešanem ozemlju), je zaenkrat neizvedljivo razmišljati o širitvi istega modela varstva jezikovnih pravic na 'nove' etnične skupnosti, ki živijo razpršeno. Po drugi strani pa takšnega modela, kot se je pokazalo v naši raziskavi, pripadniki teh etničnih skupnosti nikakor ne pričakujejo. Njihove želje obsegajo le neznaten del siceršnjega jezikovnega varstva, ki ga v okviru evropskega režima za varstvo narodnih manjšin uživajo pripadniki teh tradicionalnih (v slovenskem prostoru jih imenujemo avtohtonih) manjšin. Te želje oziroma potrebe se dotikajo predvsem učenja maternega jezika v šoli, zlasti v osnovni šoli.

Čeprav smo anketirancem ponudili nekaj odgovorov glede možnih načinov uresničevanja te potrebe, je iz njihovih odgovorov nedvoumno razvidno, da si anketiranci to vprašanje večinoma želijo rešiti v okviru obstoječega šolskega sistema (in ne z ustanavljanjem lastnih šol oziroma z drugimi oblikami poučevanja jezikov). Za obstoječi šolski sistem in zagotavljanje učenja jezika v njegovem okviru se je odločila polovica anketirancev.

V okviru obstoječega sistema bi lahko zagotavljali učenje neslovenskih jezikov narodov z območja nekdanje Jugoslavije na dva načina: jeziki bi lahko bili ponujeni kot izbirni predmeti ali pa kot obšolska dejavnost. Zagotovo je primernejša prva oblika, saj daje učencem – ne le pripadnikom teh skupnosti ampak tudi pripadnikom večinskega naroda – formalno možnost, da ob učenju jezika tudi opravijo del svojih šolskih obveznosti. Čeprav se zdi, da v Sloveniji doslej ni bilo pripravljenosti za resen razmislek o prednostih učenja teh jezikov, zlasti zaradi neposredne bližine govornih območij in zaradi strateških usmeritev Republike Slovenije na območje Jugovzhodne Evrope, pa bi lahko ustrezna ureditev tega vprašanja v MOL služila ne le ciljem integracijske politike, ampak tudi kot uvod za tovrstni nujen razmislek na ravni države.

MOL ima namreč nekaj četrti, v katerih je delež etničnih Slovencev relativno nizek in se je v obdobju treh popisov prebivalstva (1981, 1991 in 2002) zmanjšal. Gre predvsem za četrtne skupnosti Golovec, Jarše, Moste in Trnovo.

Tabela 231: Delež Slovencev v posameznih četrtnih skupnostih Mestne občine Ljubljana po popisih prebivalstva, popis 2002

delež Slovencev mestna četrtna skupnost	1981 (v odstotkih)	1991 (v odstotkih)	2002 (v odstotkih)
Golovec	76,02	76,44	68,15
Jarše	78,79	73,08	64,01
Moste	78,55	66,33	60,93
Trnovo	73,73	70,65	69,07

Neslovenci v teh delih MOL seveda niso etnično homogena skupnost. S stališča upravljanja etnične heterogenosti in zagotavljanja čim ustreznejše integracijske politike, zlasti jezikovnega dela te politike, je ključen podatek o etnični sestavi prebivalstva v teh četrtnih skupnostih. Zaradi posameznih maloštevilnih etničnih skupnosti celoviti podatki niso dostopni javnosti. Ob upoštevanju načel varstva osebnih podatkov je mogoče ugotoviti, da so nekatere etnične skupnosti relativno bolj številčne v teh četrtnih skupnostih.

Tako na primer v četrtni skupnosti Golovec živi skoraj 700 Srbov, prek 400 Hrvatov, prek 300 Bošnjakov in več kot 150 Muslimanov, več deset pa je še Albancev, Makedoncev, Črnogorcev ter Romov. Tudi v Jaršah in Mostah so številčno najmočnejše srbska, bošnjaška in muslimanska ter hrvaška narodnost. V Jaršah živi skoraj 1.150 Srbov, nekaj več kot 550 Hrvatov in prav toliko Bošnjakov ter skoraj 230 Muslimanov, nekaj manj kot sto Albancev in Makedoncev ter nekaj deset Črnogorcev. Izraženo v absolutnih številkah so Srbi, Hrvati, Bošnjaki in Muslimani med vsemi četrtnimi skupnostmi v Ljubljani najštevilčnejši v Mostah, kjer živi več kot 2.340 Srbov, skoraj 1.040 Bošnjakov, skoraj 970 Hrvatov in več kot 660 Muslimanov. V Mostah živi tudi prek 160 Albancev, skoraj 120 Makedoncev in več kot 110 Črnogorcev. V četrtni skupnosti Trnovo pa živi največ Srbov (skoraj 900), Bošnjakov (520), prek 300 Hrvatov, skoraj 250 Muslimanov, več kot 100 Makedoncev ter nekaj deset Albancev in Črnogorcev.

Poleg teh četrtnih skupnosti, kjer je delež Slovencev relativno nizek v primerjavi z Neslovenci, pa so omenjene neslovenske etnične skupnosti številčne tudi drugje v MOL. Na območju Bežigrada so številčnejše srbska skupnost (skoraj 1.160), hrvaška skupnost (nekaj več kot 900), bošnjaška (skoraj 500) in muslimanska skupnost (prek 350). Več kot tisoč Srbov, več kot 500 Hrvatov, skoraj 400 Bošnjakov in malo več kot 300 Muslimanov živi v Centru. V Dravljah živi več kot 730 Srbov in več kot 450 Hrvatov. Na območju Polja živi prek 1.100 Srbov, skoraj 600 Hrvatov in skoraj 500 Bošnjakov ter nekaj manj kot 300 Muslimanov. Prek 1.350 Srbov živi v Šiški, kjer živi tudi več kot 900 Hrvatov, skoraj 550 Bošnjakov, prek 330 Muslimanov in več kot 130 Makedoncev. Na območju Viča pa živi 520 Bošnjakov, 480 Srbov, prek 300 Hrvatov, več kot 240 Muslimanov in več kot 100 Makedoncev.

Deleži neslovenskega prebivalstva in koncentracija posameznih etničnih skupnostih v posameznih četrtnih skupnostih MOL predstavljata okvir za razmislek o urejevanju učenja posameznih maternih jezikov pripadnikov teh skupnostih prav v osnovnih šolah na teh območjih, in sicer kot ponujenih izbirnih predmetov, skladno s predhodno ugotovljenim interesom staršev otrok, ki se šolajo v osnovnih šolah na teh območjih.

Takšno (anonimno) poizvedovanje glede interesa staršev, da bi se njihovi otroci učili jezikov, kot so srbščina, hrvaščina, makedonščina, bosanščina in albanščina, je smiselno izvesti čim prej.

7.4 Neslovenski materni jezik kot izbirni predmet

Skladno z Zakonom o osnovni šoli[118] (II. poglavje) program osnovnošolskega izobraževanja obsega obvezni in razširjeni program (14. člen). Obvezni program sestavljajo obvezni in izbirni predmeti ter ure oddelčne skupnosti (15. člen).

16. člen
(obvezni predmeti)

Osnovna šola mora za vse učence izvajati pouk iz naslednjih obveznih predmetov: slovenskega jezika in italijanskega ali madžarskega jezika na narodno mešanih območjih, tujega jezika, zgodovine, zemljepisa, etike in družbe, matematike, kemije, biologije, fizike, likovne vzgoje, glasbene vzgoje, športne vzgoje, tehnične vzgoje in gospodinjstva.

Obvezni predmeti se lahko povezujejo in združujejo v predmetna področja.

17. člen
(izbirni predmeti)

Poleg obveznih predmetov mora osnovna šola za učence 7., 8. in 9. razreda izvajati pouk iz izbirnih predmetov družboslovno-humanističnega sklopa in naravoslovno-tehničnega sklopa.

Šola mora ponuditi pouk najmanj treh izbirnih predmetov iz posameznega sklopa. V okviru družboslovno-humanističnega sklopa mora šola ponuditi pouk tujega jezika, nekonfesionalni pouk o verstvih in etiki ter pouk retorike.

Učenec mora med izbirnimi predmeti izbrati tri predmete, od tega največ dva predmeta iz posameznega sklopa.

Ne glede na določbo prejšnjega odstavka pa lahko učenec v 7. 8. in 9. razredu izbere le dva izbirna predmeta, od tega enega iz družboslovno-humanističnega in enega iz naravoslovno-tehničnega sklopa.

[118] Zakon o osnovni šoli, Ur. l. RS, št. 12/96, 33/97, 59/01 in 71/04, uradno prečiščeno besedilo dostopno na: http://www.uradni-list.si/1/ulonline.jsp?urlid=200523&dhid=74660 (23. junij 2005).

Zakon o osnovni šoli torej predvideva tuje jezike kot izbirne predmete. Vendar pa Ministrstvo za šolstvo in šport med triletne družboslovno-humanistične predmete uvršča: angleščino, francoščino, hrvaščino, italijanščino, latinščino, nemščino in španščino.[119] Za ustrezno zagotavljanje učenja maternih jezikov pripadnikov t. i. 'novih' manjšin v Sloveniji bi bilo potrebno poleg hrvaščine na seznam izbirnih predmetov uvrstiti vsaj še srbski, bosanski, makedonski in albanski jezik.

7.5 Zagotavljanje ustreznih učiteljev za pouk jezikov

Zagotavljanje ustrezno izobraženih in usposobljenih lektorjev oziroma učiteljev za vsaj nekatere omenjene jezike nekdanjih jugoslovanskih narodov je izvedljivo v okviru že obstoječih mednarodnih pogodb, ki jih je podpisala in ratificirala Slovenija. Gre predvsem za dvostranske sporazume o sodelovanju v izobraževanju, kulturi in znanosti z Makedonijo,[120] z Bosno in Hercegovino[121] in Hrvaško[122] ter o sodelovanju v izobraževanju in kulturi z Zvezno Republiko Jugoslavijo (zdaj Srbijo in Črno goro).[123]

V prvem tovrstnem sporazumu sta Makedonija in Slovenija med drugim sklenili (3. člen), da 'bosta v težnji omogočiti poučevanje in učenje jezika in književnosti druge strani izmenjavali lektorje slovenskega oziroma makedonskega jezika ter strokovna gradiva, potrebna za študij.' Na osnovi tega določila bi bilo mogoče uresničiti poučevanje makedonskega jezika na posameznih osnovnih šolah v MOL.

V sporazumu med Slovenijo in Bosno in Hercegovino 7. člen določa naslednje: »Pogodbenici bosta organizacijsko in finančno podpirali dopolnilni pouk maternega jezika in kulture za otroke in mladino slovenske narodnosti v Bosni in Hercegovini ter za otroke in mladino iz Bosne in Hercegovine v Sloveniji.« Tudi to določilo bi bilo mogoče smiselno

---

[119] Ministrstvo za šolstvo in šport, Delovno gradivo o vsebinskih in organizacijskih vprašanjih 9-letne osnovne šole, 15. oktober 1999, zadnjič spremenjeno januarja 2004, dostopno na: http://www.mszs.si/slo/solstvo/os/pdf/Vseb%20in%20organ%20vpr-%20popravljeno_jan04.pdf (23. junij 2005), str. 46.

[120] Sporazum o sodelovanju v izobraževanju, kulturi in znanosti med Vlado Republike Slovenije in Vlado Republike Makedonije, podpisan 8. julija 1993, v veljavi od 10. maja 1997, Ur. l. RS, št. 25/97.

[121] Sporazum med Vlado Republike Slovenije in Svetom ministrov Bosne in Hercegovine o sodelovanju v kulturi, izobraževanju in znanosti, podpisan 19. oktobra 1999, v veljavi od 5. avgusta 2000, Ur. l. RS, št. 69/00.

[122] Leta 1994 je bil sprejet Zakon o ratifikaciji Sporazuma o sodelovanju v kulturi in izobraževanju med Vlado Republike Slovenije in Vlado Republike Hrvaške (Ur. l. RS-MP, št. 15/1994), ki še vedno velja.
Leta 2002 (4. septembra) pa je bil v Zagrebu podpisan še protokol med ministrstvom za šolstvo, znanost in šport Republike Slovenije in ministrstvom za znanost in tehnologijo republike Hrvaške in ministrstvom za prosveto in šport republike Hrvaške o sodelovanju na področju izobraževanja. V veljavi od 1. maja 2003, Ur. l. RS 40/2003.

[123] Sporazum med Vlado Republike Slovenije in Zvezno vlado Zvezne Republike Jugoslavije o v kulturi in izobraževanju, podpisan 23. marca 2001, v veljavi od 30. maja 2002, Ur. l. RS, št. 47/02.

uporabiti za zagotovitev ustreznih lektorjev za poučevanje bosanskega in hrvaškega in tudi srbskega jezika v Sloveniji.

Protokol med Ministrstvom za šolstvo, znanost in šport Republike Slovenije in Ministrstvom za znanost in tehnologijo Republike Hrvaške, Ministrstvom za prosveto in šport Republike Hrvaške o sodelovanju na področju izobraževanja v 8. členu določa: »Stranki protokola bosta podpirali dopolnilni pouk maternega jezika in kulture za otroke in mladino slovenskega porekla v Republiki Hrvaški in hrvaškega porekla v Republiki Sloveniji. Stranki protokola se bosta dogovorili o pogojih organiziranja tega pouka, in če bo potrebno, sklenili o tem poseben sporazum.«

Tudi sporazum med Slovenijo in Jugoslavijo (Srbijo in Črno goro) v 3. členu vsebuje določilo o učenju jezikov: »Pogodbenici bosta spodbujali vzajemno poučevanje jezikov, književnosti in civilizacij obeh držav in v ta namen proučili možnost izmenjave lektorjev.«

Na osnovi teh sporazumov bi bilo mogoče torej zagotoviti ustrezne lektorje, hkrati pa bi na tak način morda spodbudili izmenjavo in omogočili tudi učenje slovenskega jezika slovenskim otrokom, ki živijo v Makedoniji, Bosni in Hercegovini ter v Srbiji in Črni gori.

7.6 Zasilna možnost: dopolnilno oziroma fakultativno učenje neslovenskega maternega jezika

Dokler ne bo dosežena boljša možnost, tj. učenje maternega jezika kot izbirni predmet (z izjemo hrvaškega jezika, ki je že predviden kot možni izbirni predmet), ostaja v Sloveniji edina možnost učenja teh jezikov na fakultativni osnovi.

Kot je pojasnila Vlada RS,[124] dopolnilno oziroma fakultativno učenje maternega jezika za učence migrantov temelji na 8. členu Zakona o osnovni šoli, na priporočilih Sveta Evrope in Evropske unije in na obsežnih izkušnjah dopolnilnega učenja slovenskega jezika v zahodnoevropskih državah.

Drugi odstavek omenjenega 8. člena Zakona o osnovni šoli je posebej relevanten za našo raziskavo, saj določa dopolnilno izobraževanje za otroke v Sloveniji, ki jim slovenščina ni materni jezik: »Za otroke slovenskih državljanov, ki prebivajo v Republiki Sloveniji in katerih materni jezik ni slovenski jezik, se v skladu z mednarodnimi pogodbami organizira pouk njihovega maternega jezika in kulture, lahko pa se dodatno organizira tudi pouk slovenskega jezika.«

[124] Drugo poročilo Slovenije iz leta 2004 o izvajanju Okvirne konvencije Sveta Evrope o varstvu narodnih manjšin (Second report submitted by Slovenia pursuant to Article 25, Paragraph 1 of the Framework Convention for the Protection of National Minorities, received on 6 July 2004, ACFC/SR/II(2004)008, dostopno na: http://www.coe.int/T/e/human_rights/Minorities/2._FRAMEWORK_CONVENTION_(MONITORING)/2._Monitoring_mechanism/3._State_reports/2._Second_cycle/PDF_2nd_SR_Slovenia.pdf, 23. september 2004), str. 30.

Takšno dopolnilno učenje jezika ponavadi poteka enkrat tedensko (v obsegu od treh do petih ur). Iniciativo za ta pouk pa so že dala društva Makedoncev, Albancev in Arabcev ter makedonsko in hrvaško veleposlaništvo v Sloveniji.[125]

V šolskem letu 2003–2004 se je 52 učencev v Ljubljani, Kranju, Novi Gorici in na Jesenicah učilo makedonskega jezika, 16 učencev v Mariboru srbskega jezika in 35 učencev v Novem mestu, Ljubljani, Mariboru in Radovljici hrvaškega jezika.[126] Za primerjavo: v šolskem letu 1999–2000 se je makedonščino učilo 62 učencev na štirih osnovnih šolah (v Ljubljani, Kranju, Celju in na Jesenicah), 12 učencev pa albanščino, in sicer na eni osnovni šoli v Ljubljani.[127]

V šolskem letu 2003–2004 sta dve osnovni šoli v Sloveniji kot izbirni tuj jezik ponujali hrvaščino, v pripravi je učni načrt za srbski jezik, sprejeta pa je bila odločitev za pripravo učnih načrtov za makedonski, albanski in bošnjaški oziroma bosanski jezik.[128] Kot je bilo že omenjeno, ti predmeti še niso bili vključeni med nabor izbirnih predmetov.

Kot je poročala Mladina (Šuljić 2003), je konec leta 2003 46 mariborskih otrok med sedmim in osemnajstim letom začelo obiskovati popoldanski pouk v srbskem jeziku, z naslednjimi šolskimi predmeti: srbski jezik, književnost, zgodovina in glasba. Organizator pouka – srbsko kulturno društvo Branko Radićević – je na slovesno otvoritev sicer vabilo šolskega ministra, vendar še nekaj tednov pred začetkom pouka na Ministrstvu za šolstvo »niso bili seznanjeni o pobudi, ki poteka nekaj mesecev, država pa – kot se zdi – noče aktivno sodelovati pri uvajanju bratskega jezika v šole« (Šuljić 2003). Po odzivih neznancev na Mladinini spletni strani, kjer je bil objavljen tudi Šuljićev prispevek, pa državni organi niso edini, ki so tovrstnim iniciativam nenaklonjeni.

Sicer anonimni odzivi kažejo na veliko stopnjo netolerance do pobude, ki ne posega v pravice večine, niti ne nalaga finančnih obveznosti vsem državljanom Republike Slovenije. Mladinini bralci so tako ugotavljali,[129] da ne vidijo smisla, »zakaj bi se otroci učili srbskega jezika kot 'maternega jezika' – saj /.../ so uradni jeziki v Sloveniji slovenščina, italijanščina in madžarščina«, in se spraševali o tem, »Zakaj pa bi moral naš šolski sistem skrbeti za identiteto

[125] Poročilo Slovenije iz leta 2000 o izvajanju Okvirne konvencije Sveta Evrope o varstvu narodnih manjšin (Report submitted by the Republic of Slovenia pursuant to Article 25, Paragraph 1, of the Framework Convention for the Protection of National Minorities, ACFC/SR(2000)004, submitted on 29 November 2000, dostopno na: http://www.coe.int/T/e/human_rights/Minorities/2._FRAMEWORK_CONVENTION_(MONITORING)/2._Monitoring_mechanism/3._State_reports/1._First_cycle/PDF_1st_SR_Slovenia.pdf, 21. september 2004), 57. odstavek.

[126] Drugo poročilo Slovenije iz leta 2004 o izvajanju Okvirne konvencije Sveta Evrope o varstvu narodnih manjšin, str. 30.

[127] Poročilo Slovenije iz leta 2000 o izvajanju Okvirne konvencije Sveta Evrope o varstvu narodnih manjšin, 59. odstavek.

[128] Drugo poročilo Slovenije iz leta 2004 o izvajanju Okvirne konvencije Sveta Evrope o varstvu narodnih manjšin, str. 49.

[129] Vsi navedki so dostopni na: http://www.mladina.si/tednik/200344/clanek/uvo-manipulator--tomica_suljic/ (23. avgust 2004). Vsi navedki so lektorirani in po potrebi opremljeni s sičniki in šumniki.

nekih Srbov?! /.../ če je že potreben dodaten pouk, naj bodo to slovenska književnost, jezik in literatura. Konec koncev živimo v Sloveniji in ne v Srbiji.« Ker ne gre samo za učenje jezika, ampak tudi za književnost, zgodovino in glasbo, je nek bralec ugotovil, da to nikakor »ni učenje tujega jezika, ampak pranje možganov z mitološko zgodovino srbskega naroda.«

Dokler bodo državljani Slovenije, ki se jim takšen pouk zdi pohvalen, v manjšini, je vsakršna razprava o ustrezni jezikovni politiki v okviru razprave o integracijski politiki močno omejena. Za uspešno integracijsko politiko je namreč ključno zagotavljanje ozračja tolerance, spoštovanja različnih kultur, jezikov ali običajev in predvsem spoštovanje posameznikovih človekovih pravic, ki v sodobni mednarodni skupnosti nedvomno vključujejo tudi pravico do ohranjanja posameznikove identitete – torej jezika, kulture, veroizpovedi, in sicer ne glede na to, ali je posameznik pripadnik večinskega naroda ali pa manjšinske etnične oziroma narodne manjšine v določeni državi.

Seveda so s stališča uspešnega urejevanja sožitja različnih kultur in jezikovnih skupnosti na nekem območju, kakršno je območje MOL, povsem neustrezni. Takšni so tudi kakršni koli razmisleki o razseljevanju otrok z območij, kjer je delež pripadnikov neslovenskih etničnih skupnosti relativno velik (kot se pojavlja v zvezi z Osnovno šolo Livada), na območja, kjer je več otrok, ki pripadajo večinskemu narodu. Na tak način se povsem neskladno z mednarodnimi standardi s področja človekovih pravic otežuje dostop do osnovne šole prizadetim otrokom, otroke pa se povsem neustrezno in neprimerno ločuje (segregira) na etnični osnovi, čeprav je Slovenija zavezana k zagotavljanju in spoštovanje načela nediskriminacije, torej razlikovanja na etnični, verski, jezikovni ali rasni osnovi.

Etnična homogenost je v večini evropskih prestolnic stvar preteklosti in tudi v Ljubljani je ni bilo in je ni mogoče ohranjati. Namesto tega pa sta tako MOL kot tudi Vlada Republike Slovenije pred veliko pomembnejšim izzivom, in sicer kako ohranjati toleranco in spoštovanje različnosti ter kako naslavljati izzive, ki jih za oblikovanje bodočih politik takšno okolje prinaša.

Na spletni strani Osnovne šole Livada v okviru projekta »Tudi Rakova Jelša je Ljubljana« je zapisano, da je prednost te osnovne šole[130]

> morebiti prav v njeni multikulturnosti, majhnosti, v ne prav velikih razrednih skupnostih, v tem da učitelji delujejo drugače, bolj povezano, bolj prosvetljensko, bolj tolerantno in občutljivo. Vsaka šola v svojem okolju je nekak center, tako je to tudi Osnovna šola Livada, na kateri gostuje še osnovna šola za francosko govoreče tujce v Ljubljani.

[130] OŠ Livada, Projekt »Tudi Rakova Jelša je Ljubljana«, dostopno na: http://www2.arnes.si/~osljli1s/stran2d.html#jelsa (1. julij 2005).

8. POLITIČNO SODELOVANJE PRIPADNIKOV MANJŠIN

Ker s sodelovanje pripadnikov 'novih' manjšinskih skupnosti v ožjem političnem procesu MOL nima nikakršnih izkušenj, predstavljamo v razmislek lokalnim oblastem ureditev sodelovanje 'tujcev' v avstriskem mestu Gradec.

8.1. Sistem manjšinskega varstva v Gradcu, prestolnici dežele Štajerske

V tem sestavku bo predstavljena pionirska institucija za zaščito pravic tujcev v Gradcu, prestolnici dežele Štajerske v Avstriji, ki je bilo leta 2003 evropsko mesto kulture (Federal Chancellery n. d.) in je hkrati prvo evropsko mesto človekovih pravic[131] (European Training Centre for Human Rights and Democracy 2001). Gradec je mesto, v katerem je relativno število tujcev glede na ostale meščane nad avstrijskim povprečjem,[132] in sicer 9,5 odstotka (Poročilo 2001–2002: 4); tukaj lahko iščemo vzrok, da se je prva podobna institucija razvila prav v tem mestu. Najprej bo predstavljen svet za tujce[133] (v nadaljevanju svet), kot se je razvil v Gradcu, njegov nastanek, volitve v organ, sestavo in dejavnosti, naloge ter stališča in izjave za javnost. Velja pa poudariti, da Gradec ni edino avstrijsko mesto, ki ima vzpostavljene posebne institucije za varovanje tujcev, ampak so takšna mesta tudi Dunaj (Beratungszentrum für Migranten und Migrantinnen 2005), Beljak (Ausländerberatung n. d.) in Linz (Integrationsbüro 2005), čeprav imajo njihove organizacije različne zakonodajne podlage in pooblastila. Na deželni ravni je leta 1999 dežela Štajerska sprejela zakon, ki je uzakonil svete za tujce v deželi Štajerski (dopolnilo k

[131] Leta 2000 je zunanja ministrica Avstrije Benita Ferrero-Waldner na 55. zasedanju Generalne skupščine Organizacije združenih narodov oznanila, da bo, po vzoru mest drugje po svetu, Gradec prvo evropsko mesto človekovih pravic. 'Mesta človekovih pravic' je iniciativa, ki poudarja promocijo, spodbujanje in učenje o človekovih pravicah kot pomembnem delu vsakdanjika ljudi na vseh nivojih družbe. Vladajoče elite in institucije naj bi se naučile več o človekovih pravicah in o njihovi implementaciji v vsakdanjem življenju, z namenom, da se zagotovi dostojanstvo in blagostanje vseh članov skupnosti, kjer se ta iniciativa implementira. Nadzor nad spoštovanjem človekovih pravic zagotavljajo zasebne in javne organizacije, ki so odgovorne tudi za razvoj metodologije, ki zagotavlja, da so odločitve, politike in zakoni v skladu z zavezami glede spoštovanja človekovih pravic. Določeno mesto postane mesto človekovih pravic postopoma, skozi vzpostavljanje infrastrukture in širjenju zavesti o pomenu in pomembnosti človekovih pravic (European Training Centre for Human Rights and Democracy 2001).

[132] Avstrijsko povprečje je 8,8 odstotka (Poročilo 2003–2004: 4).

[133] Svet za tujce je prevod iz nemške besede *Ausländerbeirat* oziroma *MigrantInnenbeirat*, kot se je preimenoval 5. decembra 2003, ker je izraz *Ausländer* imel v javnosti slabšalen in izključujoč prizvok (Sozialdemokratische Partei Österreichs 2003). Zakon, ki vzpostavlja omenjeno institucijo, uporablja le termin Ausländerbeirat, ki ga zaradi lažjega razumevanja teksta dosledno prevajam kot Svet oz. Svet za tujce (Ausländerbeirat n. d. c).

Občinskemu statutu Štajerske 1999). Podobni sveti so uzakonjeni tudi v drugih državah Evropske unije (EU)[134] (Poročilo 1997–1998: 18).

Nastanek sveta za tujce

O nastanku institucije, ki bi zastopala interese priseljencev v Gradcu, so se zainteresirane skupine na občinski ravni intenzivno dogovarjale že leta 1992. Za uresničitev te ideje je bila na pobudo Mestnega sveta za kulturo naslednjega leta ustanovljena t. i. večkulturna delovna skupina, ki je služila kot posvetovalni organ ter je bila odprta tudi za druge zainteresirane skupine. Prvenstveno so v tem posvetovalnem organu sodelovali predstavniki priseljenskih skupnosti,[135] ki so se odločili za začetek projekta, imenovanega svet za tujce. Za njegovo realizacijo je bila iz predstavnikov priseljencev sestavljena neplačana, neprofesionalna delovna skupina, ki je sestavila koncept institucije. Mestni svet je nato z odlokom 6. julija 1995, po posvetovanjih s predstavniki delovne skupine, izglasoval ustanovitev sveta za tujce. Za ustanovitev tega organa so, razen poslancev Svobodnjaške stranke, glasovale vse stranke, zastopane v mestnem svetu. S tem odlokom je Gradec prevzel pionirsko vlogo v sistemu predstavništva manjšinskega varstva na ravni skupnosti na mestnem nivoju v Avstriji. Svet je začel z delovanjem po volitvah svetnikov, ki so bile 26. in 27. novembra 1995 (Ausländerbeirat n. d. a).

Volitve

Za volitve v svet[136] veljajo ista pravila kot za občinske volitve (dopolnilo k Statutu deželne prestolnice Gradec 1999, člen 13t), za izvedbo volitev v svet pa so odgovorne iste institucije kot za izvedbo občinskih volitev (dopolnilo k Odloku o občinskih volitvah za deželno prestolnico Gradec 1999, člen 88c).

Preden se volitve v svet razpišejo, mora biti narejeno poročilo o številu volilnih upravičencev, ločeno na število tujcev in tujk, ter predloženo volilnim oblastem (Odlok deželne vlade Štajerske o občinskih volitvah v svet za tujce deželne prestolnice Gradec 2002, 3. člen), nato pa se začnejo postopki izvajanja volitev. Volitve v svet za tujce morajo biti razpisane v

[134] Svet za tujce v Poročilu 1998–1999 izraža željo, da bi vzpostavili širšo zakonsko podlago za podobne institucije na nivoju dežel, tako kot imajo urejeno v Nemčiji (Poročilo 1998–1999: 18). V Nemčiji obstaja struktura sestavljena iz Zveznega sveta za tujce, ustanovljenega maja 1998, in subsidiarnih svetov na deželnih in lokalnih nivojih. Zvezni svet za tujce tako združuje prek 400 demokratično izvoljenih svetov za tujce v 13 zveznih deželah. Zvezni svet za tujce je interesno predstavništvo tujcev, živečih v Nemčiji, in posvetovalni organ zvezne vlade ter zgornjega in spodnjega doma parlamenta. Tesno sodeluje tudi z ostalimi zainteresiranimi skupinami in organizacijami na zveznem nivoju (Bundesausländerbeirat 2005).

[135] V Gradcu obstaja 73 skupin, ki združujejo predstavnike tujcev, živečih v mestu. Vključujejo pripadnike tako iz Evrope, Južne Amerike, Afrike in Bližnjega Vzhoda. Tujci z drugih območij nimajo svojih predstavništev ali pa so vključeni v organizacije, ki ne temeljijo na narodnostnem načelu (Ausländerbeirat 2005a).

[136] Volitve so urejene z dopolnili k Odloku o občinskih volitvah za deželno prestolnico Gradec (1999) in Odlokom deželne vlade Štajerske o občinskih volitvah v Svet za tujce deželne prestolnice Gradec (2002).

Razpisu za volitve v občinski svet (*ibid*., člen 88b, 1. odst.). Prvi razpis mora vsebovati še dodatna določila: število članov, voljenih v svet; določila glede načina volitev kandidatov; določila glede volilne pravice in določilo, da za volitve v svet za tujce veljajo isti uradni okoliši kot za volitve v občinski svet (*ibid.*, člen 88b, odst. 2). Razpis volitev mora biti dostopen v nemškem jeziku ter še v desetih drugih jezikih, ki jih tujci najpogosteje uporabljajo. Te jezike določi župan, ki mora o svoji izbiri obvestiti svet. Vsak volilni upravičenec lahko poleg tega zahteva prevod razpisa volitev v uradni jezik države, katerega državljanstvo ima (Sklep o spremembi Statuta deželne prestolnice Gradec 2002, člen 88b, 3. odst.). Občina je dolžna za namene volitev vzpostaviti volilne imenike (*ibid*., člen 88e).

Vse skupine, ki se potegujejo za izvolitev v svet za tujce, so dolžne oddati volilno vlogo[137] 23 dni pred volitvami (*ibid*., člen 88h, 1. odst.). Vloga zahteva podporo desetih volilnih upravičencev ali enega člana sveta,[138] ki morajo v podporno izjavo navesti svoje ime, priimek, rojstni datum in kraj ter naslov. Podporne izjave morajo biti lastnoročno podpisane in priložene volilnemu predlogu. Umik posamezne podporne izjave s strani podpornika morajo volilne oblasti le vzeti na znanje, če bi bilo dokazano oziroma pokazano, da je bila podpora zagotovljena z zmoto, prevaro ali grožnjo (*ibid.*, člen 88h, 2. odst.). Zakon ne določa dodatnih ukrepov ob umiku podpisa volilnemu predlogu.

Volilni predlog mora dodatno vsebovati jasno poimenovanje skupine, ki se poteguje za izvolitev v svet in morebitno kratico, ki ni sestavljena iz več kot petih črk. Lista skupine, ki se poteguje za izvolitev,[139] pa lahko vsebuje največ dvakrat toliko kandidatov, kot je sedežev v svetu. Kandidati morajo biti označeni z arabskimi številkami in napisani skupaj z navedbo priimka, imena, rojstnega datuma, državljanstva, potrdila o stalnem bivališču, poklica in naslova stalnega bivališča. Predlog mora vsebovati tudi podatke (ime, priimek, poklic, naslov) pooblaščenega predstavnika skupine (*ibid.*, člen 88h, 3. odst.). Vsak kandidat mora k vlogi dodati svojo pisno privolitev (*ibid.*). V primeru, ko ni oddanih veljavnih volilnih predlogov, volitve odpadejo (*ibid.*, člen 88h, 4. odst.).

Posebna določila veljajo tudi za material, ki je dostopen na voliščih. Na dan volitev mora biti za volitve v svet na razpolago posebna volilna skrinjica (*ibid.*, člen 88i, 2. odst.), tako kot posebne neprozorne volilne kuverte, ki se razlikujejo od tistih za volitve v občinski svet. V drugačni barvi mora biti tudi volilni listič (*ibid.*, člen 88j), ki ga dobijo volivci.

---

[137] Skupine, ki se potegujejo za izvolitev, morajo občini za stroške volilnih postopkov plačati prispevek v višini 290,69 evra (Odlok deželne vlade Štajerske o občinskih volitvah v Svet za tujce deželne prestolnice Gradec 2002, 14. člen, 2. odst.).

[138] Določilo je bilo spremenjeno leta 2002 s Sklepom o spremembi Statuta deželne prestolnice Gradec (člen 88h, 2. odst.).

[139] Dopolnilo k Zakonu o volitvah v občinska predstavništva za občine dežele Štajerske z izjemo mest z lastnim statutom uporablja kar termin »strankarska lista« (člen 91/3, 2. odst.).

Aktivno in pasivno volilno pravico za volitve v svet imajo le državljani držav izven EU. Volilna pravica v svet je skupna, enaka, neposredna, tajna in osebna (dopolnilo k Odloku o občinskih volitvah za deželno prestolnico Gradec 1999, člen 88a). Za aktivno volilno pravico sta poleg omenjenega pogoja državljanstva nujna še stalno bivališče v Gradcu in prvega januarja v letu, ko so volitve, dopolnjena starost 16 let.[140] Pasivno volilno pravico imajo volivci, ki so dopolnili 19 let ter imajo v Gradcu stalno bivališče že najmanj pol leta (*ibid.*, člen 88g). Pogoji za oddajo kandidature so poleg formalnih kriterijev še interes in čas za delo v svetu ter dobro poznavanje nemškega jezika[141] (Ausländerbeirat 2003a).

Leta 2005 svetu teče drugi mandat, ker je bil prvi iz finančnih razlogov podaljšan, da so lahko na občinskih volitvah januarja 2003 hkrati volili svet in mestno upravo (Poročilo 2001–2002: 2). Udeležba na volitvah je bila leta 1995 le 4,1 odstotka. Ta odstotek se je na naslednjih volitvah leta 2003 vidno dvignil. Od 17.874 volilnih upravičencev jih je glasovnico oddalo 2.554 oz. 14,3 odstotka. Svetnike so lahko volili na desetih listah: Skupna hrvaška lista, Srbska lista, Kurdska lista za demokracijo, Islamski kulturni centri, Arabska lista, Afriška lista, Kosovska lista, Madžarska mednarodna lista Gradec, Mednarodna lista in Anatolsko kulturno združenje.[142] Predstavniki šestih izmed desetih list so bili izvoljeni v svet. Svet nizko volilno udeležbo pojasnjuje s pooblastili sveta, ki so premajhna, da bi spodbudila volivce, da oddajo svoj glas (Poročilo 2003–2004: 6).

Sestava sveta

Svet ima devet članov:[143] predsedujočega ter dva namestnika, štiri predstavnike odborov ter dva člana, ki pomagata pri delu (Ausländebeirat 2005b). Novoizvoljeni svet se mora na konstitutivni seji na poziv župana sestati v roku štirih mesecev. Seji predseduje najstarejši član sveta. Na tej seji svetniki z navadno večino izvolijo predsednika in dva namestnika (Sklep o spremembi Statuta deželne prestolnice Gradec 2002, člen 13s, 1. odst.). Nalogo sklicevanja nadaljnjih sej nato prevzame predsednik sveta (*ibid*., člen 13s., 2. odst.).

Delo sveta, ki se sestaja do dvakrat mesečno, je razdeljeno med štiri odbore, ki pokrivajo naslednja področja: 1) delo in sociala; 2) kultura, prosti čas in šport; 3) politika do tujcev, pravne

[140] V členu 88d dopolnila k Odloku o občinskih volitvah za deželno prestolnico Gradec (1999) je zapisana starost 18 let, vendar je na uradnih straneh sveta zaslediti starost 16 let za volitve leta 2003 (Ausländerbeirat 2003). Starost so na 16 let spremenili leta 2002, s Sklepom o spremembi Statuta deželne prestolnice Gradec (člen 88d, 1. odst.).

[141] V dostopnih dokumentih ni zaslediti, da bi se poznavanje nemškega jezika preverjalo.

[142] Svetniki so bili izvoljeni iz naslednjih list: Skupna hrvaška list (1), Srbska lista (1), Kurdska lista za demokracijo (2), Islamski kulturni centri (3), Afriška lista (1) in Mednarodna lista (1) (Poročilo 2003-2004: 6). Za primerjavo, leta 1996 so bili svetniki izvoljeni na kurdski, afriški, bosanski, anatolski, hrvaški in ženski listi (Poročilo 1996: 16).

[143] Člen 88a, drugi odstavek dopolnila k Odloku o občinskih volitvah za deželno prestolnico Gradec (1999) določa: »Če bo imelo v mestu Gradec stalno bivališče več kot 1.000 tujcev, bo za varstvo interesov tujcev vzpostavljen svet za tujce. Svet bo sestavljalo devet članov«. Dopolnjeni Zakon o volitvah v občinska predstavništva za občine dežele Štajerske z izjemo mest z lastnim statutom (1999), ki ne vključuje Gradca, pa v 3. odstavku 84. člena določa, da bo svete za občine s prek 1.000 tujci sestavljalo pet članov, občine z manj kot 1.000 tujci pa trije člani.

zadeve in integracija; 4) ženske zadeve, šole in vrtci. Seje sveta so odprte za javnost in vsak zainteresirani lahko sodeluje kot gost (*ibid*., člen 13s, 1. odst.). Za podporo dejavnostim sveta skrbi njihova pisarna (Ausländerbeirat n. d. b). Sestavljena je iz vodje pisarne in sekretarke.[144]

Član sveta lahko izgubi svoj mandat v primeru, da med mandatom preneha biti stalni prebivalec mesta Gradec. Mandat izgubi tudi v primeru, če kljub opozorilu predsedujočega na pravne posledice njegovega neizpolnjevanja dolžnosti še vedno ne začne opravljati svojih dolžnosti (Sklep o spremembi Statuta deželne prestolnice Gradec 2002, člen 13q, 2. odst.). Funkcije celotnemu svetu prenehajo s konstituiranjem novega sveta (*ibid*., člen 13s, 3. odst.). Svet lahko veljavno odloča, kadar so bili vsi člani pozvani na sejo, je na seji prisoten predsednik oziroma njegov namestnik in več kot polovica članov sveta. Podrobnejše zadeve vodenja sveta se uredijo s sprejemom poslovnika (*ibid*., člen 13s, 4. in 5. odst.).

Naloge in dejavnosti sveta

Svet izvršuje paleto nalog, ki so definirane v Statutu deželne prestolnice Gradec (*ibid*., člen 13r). Glavna naloga je posvetovanje in svetovanje mestnemu svetu v vseh zadevah, ki zadevajo tujce v mestu.[145] Mestne oblasti imajo recipročno dolžnost informirati svet za tujce v vseh zadevah, ki se nanašajo na tujce. Svojo posvetovalno vlogo svet izvaja prek mestnega odbora za zadeve tujih someščanov,[146] kjer sooblikuje dnevni red in predlaga rešitve za ugotovljene probleme. Leta 1996 je mestni odbor na predlog sveta obravnaval stanje priseljencev na trgu dela in v zvezi s tem oblikoval peticijo občinskega sveta na zvezno vlado. Obravnaval je tudi predlog, da se na deželni ravni sprejme zakon, ki bi na Štajerskem določal ustanovitev svetov za tujce. Dotaknili so se še stanovanjskega položaja tujcev, kulturnih zadev in volilne pravice za nedržavljane EU (Poročilo 1996: 10–11). Za izvrševanje svojih nalog ima svet po zakonu zagotovljena sredstva in prostore mesta. Svet je hkrati mestnim oblastem dolžan poročati o stanju na področju tujcev na območju mesta Gradec.

Za vzdrževanje stikov s svojimi volivci in za njihovo informiranje svet redno pripravlja tudi posebne dogodke. Dogodki s področja kulture, športa, politike, izobraževanja in sociale imajo namen izmenjave informacij med 'domačini' in tujci, izboljševanje ozračja in sodelovanja med njimi ter lažjo integracijo v Gradcu živečih tujcev. V letih 2003–2004 je svet organiziral 23

[144] Vodja pisarne Kheder Shadman je delovno mesto zasedel leta 1996, tajnica Barbara Hofer pa leta 2000. (Poročilo 2003–2004: 23).

[145] Pomembno je poudariti, da ne opravlja posvetovanj in dejavnosti za posameznike, njegova dejavnost je osredotočena izključno na področja, ki zadevajo tujce kot skupnost.

[146] Odbor sestavljajo predstavniki v mestni vladi zastopanih političnih strank. Devetčlanski Odbor ima izključno naloge predhodne obravnave in posredovanja predlogov Mestnemu svetu na področju zadev, ki se dotikajo tujcev, živečih v Gradcu (Poročilo 1996: 10).

dogodkov z namenom informiranja, ki so bili izvedeni pri organizacijah tujcev.[147] Na pomembne dogodke se je odzval z izjavami za javnost in pisnimi stališči (Poročilo 2003–2004: 2).

V prvem mandatu je svet izvedel 119 projektov (Poročilo 2001–2002: 3). Poleg lastnih projektov je pomagal tudi migrantskim organizacijam pri njihovem delu, od leta 2001 z neposredno pomočjo pri organizacijskih zadevah in s finančno podporo (*ibid.*: 3). Svet se je ukvarjal tudi s političnimi projekti, kot je zakon o vzpostavljanju podobnih Svetov na deželni ravni, ki je bil sprejet aprila 1999 (Poročilo 1997–1999 in Poročilo 2001–2002). Na ravni EU je svet sodeloval kot predstavnik dežele Štajerske v delovni skupini Avstrije pri Forumu priseljencev EU,[148] povezoval pa se je tudi s podobnimi institucijami po Evropi (Poročilo 1996: 11).

[147] Vsi dogodki, skupaj s krajem dogajanja in številom udeležencev, so navedeni v Poročilu 2003–2004, str. 7.

[148] Forum priseljencev EU (European Union Migrants' Forum) je s strani Evropske komisije na pobudo Evropskega parlamenta leta 1992 ustanovljena mednarodna nevladna organizacija s sedežem v Bruslju. Leta 2000 je zastopal nedržavljane EU oziroma državljane EU, ki imajo etnično vez s tretjimi državami, 65 različnih narodnosti. Sestavljen je iz 190 organizacij in nacionalnih združenj, ki predstavljajo prek 2.000 društev na nacionalnih ravneh. Glavna področja politik, s katerimi se ukvarja, so: temeljne pravice za vse bivajoče znotraj EU; uživanje pravic državljanstva EU za osebe s stalnim bivališčem v EU; državljanske in politične pravice; socialna enakost in integracija; preprečevanje rasizma in drugih oblik diskriminacije ter; demokracija in razvojna pomoč tretjim državam z namenom naslavljanja vzrokov emigracije njihovih državljanov. Forum priseljencev si je sredi devetdesetih za nalogo zastavil decentralizacijo svojega dela, kar uresničuje z ustanavljanjem t. i. podpornih odborov glede na državo članico in glede na regijo izvora priseljencev (European Union Migrants' Forum 2000: 1; Poročilo 1996: 11).

Tabela 232: Pogovorni jezik po štetju prebivalstva 2001 (Vir: Poročilo 2003–2004: 5)

pogovorni jezik	*število stalnih prebivalcev*	*Avstrijski državljani*	*rojeni v Avstriji*	*tujci*
Skupaj:	**226.244**	**204.751**	**190.829**	**21.493**
nemški	199.812	196.818	187.454	2.994
hrvaški	6.008	855	293	5.153
turški	2.974	342	137	2.632
srbski	2.401	595	203	1.806
bosanski	1.425	102	29	1.323
angleški	2.525	1.238	926	1.287
slovenski	1.783	995	287	788
albanski	865	91	46	774
arabski	1.345	636	256	709
romunski	719	138	17	581
madžarski	1.102	676	206	426
drugi afriški jeziki	326	36	16	290
kitajski	431	173	56	258
španski	496	278	138	218
perzijski	474	258	78	216
makedonski	195	8	2	187
francoski	346	162	105	184
italijanski	392	213	136	179
poljski	258	89	26	169
ruski, ukrajinski, beloruski	219	55	18	164
bolgarski	212	77	14	135
slovaški	159	38	14	121
kurdski	181	67	24	114
drugi azijski jeziki	165	61	18	104
grški	262	167	81	95
češki	222	131	46	91
romanski	239	161	52	78
drugi evropski jeziki	86	13	4	73
portugalski	100	43	31	57
finski	63	23	16	40
korejski	40	0	0	40
nizozemski/ flamski	68	32	23	36
indijski	55	19	3	36
japonski	42	9	6	33
tajski	44	15	6	29
švedski	57	36	15	21
vietnamski	53	34	5	19
norveški	26	11	5	15
indonezijski	11	5	2	6
filipinski	12	6	1	6
drugi jeziki	5	2	2	3
danski	9	7	3	2
hebrejski	3	2	1	1
burgerlandska hrvaščina	33	33	27	0
vindišarski	1	1	1	0

Tabela 233: Delež tujcev v Gradcu po štetju prebivalstva 2001 (Vir: Poročilo 2003–2004: 4)

državljanstvo	*stalno prebivalstvo*	*%*
Bosna in Hercegovina	3.815	17,7
Hrvaška	3.255	15,1
Turčija	2.813	13,1
Srbija in Črna gora	2.103	9,8
Nemčija	1.613	7,5
Romunija	833	3,9
Slovenija	827	3,8
Egipt	645	3
Nigerija	366	1,7
Madžarska	363	1,7
Makedonija	335	1,6
Italija	272	1,3
Poljska	210	1
Združene države Amerike	186	0,9
Slovaška	139	0,6
Češka	97	0,4
Švica	77	0,3
Tunizija	48	0,2
Sudan	41	0,2
Maroko	21	0,1
Alžirija	19	0,09
Južno afriška Republika	11	0,05
Libija	6	0,03
druge afriške države	703	3,3
druge države/ neznano	2.028	9,4
druge države EU	667	3,1
tujci skupaj	21.493	
Avstrijci	204.751	
Avstrijci in tujci	204.751	

Tabela 234: Delež tujcev v Avstriji (Vir: Poročilo 2003–2004: 4)

leto	*Avstrijcev skupno*	*od tega tujcev*	*%*
1993	7.991.500	689.600	8,6
1994	8.029.700	713.500	8,9
1995	8.046.500	723.500	9
1996	8.059.400	728.200	9
1997	8.072.200	732.700	9,1
1998	8.094.097	749.126	9,3
1999	8.102.557	753.528	9,3
2000	8.121.300	757.877	9,3
2001	8.032.926	710.926	8,9
2002	8.053.106	707.904	8,8

Tabela 235: Priseljevanje v Gradec (Vir: Poročilo 2003–2004: 3)

dosedanje državljanstvo	*2002*	*2003*
Turčija	146	441
Bosna in Hercegovina	184	359
Srbija in Črna gora	74	240
Hrvaška	102	159
Romunija	60	124
Egipt	59	105
Gana	35	75
Nigerija	29	68
Kitajska	14	30
Iran	19	28
Albanija	12	21
Makedonija	14	13
Slovenija	15	12
Bolgarija	13	12
Poljska	9	10
Madžarska	10	8
Irak	11	5
ostale države	79	95
skupaj	885	1.805

9. UPRAVLJANJE IMIGRANTSKIH TOKOV V MESTNI OBČINI LJUBLJANA

V zadnjih petnajstih letih države Evropske unije beležijo vse večje tokove priseljevanja; obenem se s časom značilnosti mednarodnih migracijskih tokov spreminjajo tudi kvalitativno, v vzrokih za migracije in v etnični sestavi priseljencev. Ena izmed posledic globalizacijskih procesov je, da struktura priseljenskih tokov postaja vse bolj pestra, saj jo sestavljajo zelo različne skupine: začasni ekonomski priseljenci ali sezonski delavci, študenti, strokovnjaki in poslovneži, ilegalni priseljenci, begunci, prosilci za politični azil, priseljenci, ki načrtujejo trajno naselitev v novi državi, in družinski člani priseljencev.

Mednarodni migracijski tokovi povečujejo etnično in nacionalno raznolikost prebivalstva in spreminjajo demografsko strukturo velike večine razvitih držav, kar je posebej izrazito v nekdaj razmeroma kulturno homogenih nacionalnih državah. To velja tudi za države Evropske unije na splošno ter vse bolj tudi za Slovenijo. Z nadaljnjo širitvijo Evropske unije je pričakovati širjenje tovrstnih procesov, predvsem zaradi prostega pretoka delovne sile oziroma odpiranja trgov dela. Velja pa omeniti, da je načelo prostega pretoka ljudi znotraj Evropske unije zaenkrat uresničeno le deloma. Do prostega pretoka ljudi bo prišlo šele z dejanskim izvajanjem schengenskega sporazuma, ki odpravlja mejni nadzor na notranjih mejah med državami pogodbenicami in vzpostavlja strožji nadzor zunanjih meja s tako imenovanimi tretjimi državami, tj. državami, ki niso članice Unije. Po predvidevanjih bi Slovenija in ostale nove članice Evropske unije na schengensko območje lahko vstopile oktobra 2007. Pravice prostega pretoka ljudi znotraj Unije se obenem prilagajajo spreminjajoči se politiki v okviru nacionalnih gospodarstev oziroma politikam zaposlovanja glede na potrebe javnega ali zasebnega sektorja v razmerju do zaščite lastnega delovno aktivnega prebivalstva. Za novo pridružene države članice Evropske unije tako velja sedemletno prehodno obdobje, ki s pravno-administrativnimi ovirami onemogoča prost vstop na trge delovne sile v državah nekdanje petnajsterice,[149] zato lahko predvidevamo, da do nenadnega, bistveno povečanega obsega migracijskih tokov v kratkem ne bo prišlo. Večje migracijske tokove znotraj razširjene Evropske unije lahko pričakujemo šele v prvih letih po sprostitvi omejitev pretoka delovne sile.

Vprašanje (reguliranja) priseljevanja postaja eno izmed poglavitnih agend v Evropski uniji predvsem zaradi dveh razlogov, ki sta medsebojno povezana. Demografski trendi v državah članicah Evropske unije, za katere je značilna nizka rodnost, podaljševanje pričakovane življenjske dobe oziroma staranje prebivalstva, vplivajo na spreminjanje strukture trga dela, saj

[149] Poudariti je treba, da omenjeni ukrepi veljajo obojestransko: če se delavci določene novinke ne morejo zaposlovati v državah članicah EU, se tudi državljani EU ne morejo zaposliti v tej novinki.

se delež delovno aktivnega oziroma zaposljivega prebivalstva zmanjšuje. Zaradi gospodarskih razmer, ki zahtevajo povečane potrebe po cenejši delovni sili, bo povečan delež ekonomskih priseljencev eden poglavitnih mehanizmov za zapolnjevanje manjka na trgu delovne sile. V Sloveniji se v zadnjih letih poleg potrebe po zaposlovanju tujih visoko izobraženih delavcev (medicinsko osebje, tehnična inteligenca) kaže tudi potreba po zaposlovanju tujih delavcev s področja gradbeništva (zidarji, krovci); v letu 2004 je bilo izdanih 24.812 delovnih dovoljenj za nižjo stopnjo izobrazbe, v letu 2005 pa so pristojni organi potrdili uredbo o določitvi kvot delovnih dovoljenj za leto 2005, ki predvideva 16.700 delovnih dovoljenj za državljane tretjih držav. Brez dvoma pa se bo priseljevanje tujcev v Slovenijo v prihodnosti povečalo tudi zaradi bolj ali manj usklajenih pravic državljanov Evropske unije, po katerih lahko svobodno izbirajo kraj bivanja in zaposlitve. Vendar pa strokovnjaki ocenjujejo, da obseg tega tipa priseljevanja ne bi smel biti izrazito visok, saj evropska tradicija in kultura ne pričata o visokih mobilnostnih vzorcih državljanov.

Etnična raznolikost prebivalcev, segregacija in multikulturalizem so opazen pojav in nemalokrat tudi problem predvsem v urbanih centrih številnih zahodnihevropskih mest. To so okoliščine, ki seveda najbolj zadevajo večje in gospodarsko najbolj razvite evropske države oziroma mesta, vendar bodo v določeni meri prav gotovo zadevale tudi Slovenijo oziroma na lokalni ravni MOL.

Postavlja se vprašanje, kakšne so možnosti prostorskega lociranja novo prispelih prebivalcev mest, kakršna je Ljubljana. Idealtipsko gledano priseljenci zasedajo urbani prostor na dva načina: a) prostorska zgostitev v določenih predelih mesta (prostorska segregacija) ali b) razpršitev po večjem ali celotnem urbanem prostoru (urbane etnične in kulturne mešanice). Na prvi pogled se zdi morda slednja možnost veliko ugodnejša, toda strokovnjaki opozarjajo na protislovne tendence take poselitve: npr. želja priseljencev, da bi našli čim več 'sebi podobnih' (ohranjanje kulturne identitete), medtem ko si pripadniki druge generacije pogosteje želijo večjo vključenost v prostorskem in socialno družbenem smislu. Na poselitev velike večine priseljencev nedvomno močno vpliva njihov pravni status, od katerega je v prvi vrsti odvisna dostopnost oziroma upravičenost do podpornih mehanizmov stanovanjske oskrbe (denimo do socialnih stanovanj, stanovanjskih posojil Stanovanjskega sklada in podobno), tržne razmere na stanovanjskem trgu in ekonomske zmožnosti. Slednje so za večino priseljencev običajno sorazmerno nizke, zato se zgoščajo v bivalnih prostorih z najnižjo kakovostjo bivanja. Pogosto lahko govorimo tudi o širši socialni izključenosti priseljencev, saj se družbene deprivacije te kategorije prebivalstva običajno seštevajo: poleg nekakovostnih stanovanjskih razmer in urbane segregacije so pogosti tudi nezaposlenost oziroma podzaposlenost, revščina, pomanjkljiva

izobrazba, otežen dostop do kulturnih storitev, šibko socialno zavarovanje in omejen dostop do sodelovanja v lokalnem političnem življenju.

Kompleksnejša analiza položaja in možnosti za večjo integracijo priseljencev v mestu v predlagani študiji seveda ni mogoča, zato se omejujemo na eno od razsežnosti, to so stanovanjske možnosti priseljencev, katerih namen je dolgotrajnejše bivanje oziroma trajna nastanitev v Sloveniji oziroma v MOL. Obenem se študija ne osredotoča na potrebe priseljencev z visokim ekonomskim statusom, saj ti običajno niso podvrženi mehanizmom družbene izključenosti in imajo manj težav pri zagotavljanju ustrezne stanovanjske oskrbe. Socialno deprivilegirana kategorija priseljencev je obenem pomembna tudi za tvorce nacionalnih in lokalnih politik, ki imajo opraviti z regulacijo njihovega bivanja.

Namen te študije je zato identificirati in analizirati najučinkovitejše načine, s katerimi bi priseljencem z legalnim statusom zagotovili primerne stanovanjske razmere. Z vidika priseljenca/priseljenke kot posameznice gre za izjemno pomembno področje kakovosti življenja in (ne)integracije v novo okolje, z vidika mestnih politik pa je to tudi eno osrednjih področij v soočanju z dejanskimi in morebitnimi prilivi priseljencev v mesto.

9.1 Migracije, etničnost in stanovanjska oskrba

Priseljenci v evropskih mestih: socialna geografija prihoda

V večjih evropskih mestih skupnosti etničnih ali nacionalnih manjšin imigrantskega izvora tvorijo pomemben del urbane populacije. Vendar na proces oblikovanja skupnosti in njihov delež glede na celotno število mestnega prebivalstva vplivajo različni dejavniki, ki se razlikujejo od mesta do mesta ter od države do države. Pri raziskovanju priseljenskih populacij v mestih so najpomembnejši dejavniki, ki vplivajo na prostorsko porazdelitev priseljencev, iz katere je mogoče razbrati tudi raven segregacije, ki so je priseljenci ob tem morebiti deležni. Pri tem igra ključno vlogo zmožnost stanovanjske oskrbe, ki je eden najpomembnejših kazalcev kvalitete življenja, obenem pa prostorska lokacija pomembno vpliva tudi na integracijske (nez)možnosti priseljencev, saj posredno vpliva na dostop do ekonomskih, socialnih in kulturnih resursov v mestih.

Študije, ki so bile opravljene na področju raziskovanja stanovanjskih zmožnosti in značilnosti poselitve priseljencev, kažejo, da so te odvisne predvsem od ekonomskih zmožnosti, demografske strukture, želja po bivanju v bližini sorodnikov oziroma sonarodnjakov ter nenazadnje od tvorcev nacionalnih oziroma mestnih stanovanjskih politik ter od razmer na stanovanjskem trgu.

Socioekonomske razlage segregacije na področju stanovanjske problematike priseljencev poudarjajo njihovo šibko finančno stanje, zato večina ne zmore plačevati visokih najemnin za stanovanja. Posledica tega je zgoščanje v bivalnih prostorih z najnižjo kakovostjo bivanja, ki se pogosto nahajajo v tako imenovanih degradiranih urbanih območjih, tj. tistih območjih, kjer je potencial za rabo ali dejavnost zmanjšan ali omejen zaradi neustrezne izrabe stanovanjskih območij, gradbeništva, skladišč in podobno.[150] Zaposlovanje priseljencev in pripadnikov etničnih oziroma nacionalnih manjšin na delovnih mestih, ki nudijo slabši zaslužek ter posledično bivanje v stanovanjih nižjega kakovostnega razreda, je na splošno skupna značilnost velikega dela priseljenske populacije v večini evropskih mest. Seveda pa velja tudi obratno, saj s širitvijo Evropske unije, odpiranjem trgov dela ter potrebo po visoko izobraženi delovni sili ter ekspertskih znanjih, še posebno v mestih, kjer so sedeži vodilnih evropskih institucij in mednarodnih organizacij (na primer v Bruslju, Strasburgu, Ženevi in Luksemburgu), nastajajo priseljenske skupnosti, ki niso omejene z ekonomskim oziroma socialnim položajem. Čeprav socioekonomski dejavniki omogočajo razlago za načine ter značilnosti poselitve priseljencev in priseljenskih skupnosti (koncentracija v določenih predelih mest, slabe stanovanjske razmere), pa z njimi vendar ne moremo v celoti pojasnjevati socialne geografije priseljencev v evropskih mestih.

Drugi dejavnik, ki vpliva na načine in značilnosti poselitve priseljencev, je *demografska struktura priseljencev*, ki je bila v zadnjih nekaj desetletjih prizorišče večjih sprememb. Za priseljenske populacije, ki so se v evropskih mestih oblikovale po prvem valu množičnih ekonomskih migracij v obdobju po drugi svetovni vojni, je bilo značilno, da so v njih prevladovali mlajši samski moški, sedaj pa prevladujoč delež priseljencev živi v družinskih skupnostih. Posledica teh demografskih sprememb so precej drugačne stanovanjske potrebe priseljencev, ki zaradi družinskega življenja želijo izboljšati kvaliteto stanovanja oziroma bivanja.[151] Vpliv demografske strukture na vzorce oziroma načine naselitve in bivanja se je najbolj odražal na značilnostih stanovanjskih razmer moških priseljencev v obdobju intenzivnih ekonomskih (delovnih) migracij. Večinski delež priseljenih delavcev v mestih je bival v delavskih in samskih domovih, ki so bili v lasti ali zakupu delodajalcev oziroma podjetij, ki so novačila tujo delovno silo ali pa v opremljenih najetih sobah. Zaradi spremenjene demografske strukture (priselitev družinskih članov oziroma oblikovanje družine) in posledičnih stanovanjskih potreb priseljencev se je pomen samskih in delavskih domov bistveno zmanjšal. Prisotnost družine je priseljensko populacijo prisilila k vstopu na stanovanjski trg ter v državah, kjer

[150] Več o tem v Koželj (1998).
[151] Več o tem v Kos (1998).

zakonodaja to omogoča, preusmerila stanovanjske orientacije od najema sob k bivanju v neprofitnih najemnih stanovanjih.

Tretji dejavnik vpliva na segregacijo na stanovanjskem trgu je kulturni; s tem mislimo na orientacije priseljencev, da se naseljujejo v bližini svojih sorodnikov oziroma sonarodnjakov in s tem vzdržujejo kulturno identiteto. Tu ima pomembno vlogo dejstvo, da veliko število priseljencev išče bivališče predvsem prek osebnih kontaktov sorodnikov in znancev, ki že dlje časa živijo v mestu. Zato iščejo stanovanja zgolj na zelo ozkem sektorju stanovanjskega trga, ki je obenem pogosto tudi geografsko/lokacijsko zamejen. Različne študije kažejo, da je med priseljenci prisotna tako želja po večjem stiku in boljši povezanosti z večinsko populacijo, kot tudi želja po 'zapiranju', zamejevanju, ločevanju oziroma samosegregaciji priseljenskih skupnosti od preostalega prebivalstva. V splošnem pa velja, da načini iskanja stanovanj, delovanje stanovanjskega trga in politične usmeritve načeloma delujejo v smeri, ki omejuje razpršeno poseljevanje priseljencev, kljub njihovim morebitnim drugačnim željam.

Socioekonomski, demografski in kulturni dejavniki sicer nudijo razlago za načine in značilnosti poselitve priseljencev oziroma priseljenskih skupnosti v evropskih mestih, vendar pa imajo v večini mest poglavitni vpliv *ponudniki stanovanjske oskrbe* – tako državne in lokalne pristojne institucije kot zasebniki – ki imajo moč, da določenim skupinam odobrijo ali omejujejo dostop do nastanitve. V tem oziru je posebej pomemben nadzor nad dostopom do socialnih stanovanj, saj je prav pomanjkanje tega tipa stanovanj v številnih mestih v preteklosti poglavitno vplivalo na trajno segregacijo priseljencev ter skupin, ki imajo podobne socioekonomske in demografske značilnosti. Vendar v nekaterih državah, med katerimi je tudi Slovenija, zakonodaja tujcem oziroma priseljencem, ki nimajo državljanstva, ne omogoča, da bi se prijavili na razpise za dodelitev socialnih stanovanj. Nenazadnje pa je potrebno omeniti, da s predsodki obarvane politike dodeljevanja stanovanj niso značilne zgolj za javni sektor; zasebni ponudniki so pri oddajanju stanovanj lahko še veliko bolj diskriminatorni, obenem pa je take prakse dosti težje evidentirati.

Oblikovanje mestnih sosesk z visoko koncentracijo priseljenega prebivalstva je v mnogih mestih sprožilo intenzivne polemike v javnosti ter v strokovnih in političnih krogih. Z naraščajočim številom priseljenskega prebivalstva v določenih mestnih predelih se je pojavil strah pred oblikovanjem getov. Na tem mestu pa velja posebej opozoriti, da moramo ločevati med pojmoma 'geto' in 'etnična enklava'. V geto posameznik pade, ker ni drugih možnosti nastanitve; iz geta se težko izseli, ker ni alternativ za integracijo v večinsko družbo. V etnično enklavo se posameznik priseli, ker je to ugodneje od drugih možnosti, iz nje pa lahko odide, če je okolje razmeroma odprto in tolerantno do etnično raznolikih posameznikov (Verlič-Christensen 2002: 89).

Mestne oblasti po nekaterih evropskih mestih so se na oblikovanje etničnih sosesk odzvale s serijo različnih, včasih tudi spornih ukrepov. Znana je na primer odločitev mestnih oblasti v Berlinu, da prepovedo naseljevanje priseljencev v tri mestne četrti[152] (White v King (ur.) 1993). Na ravni javnega mnenja in mestnih politik se je tako oblikovalo prevladujoče mišljenje, da je oblikovanje 'etničnih sosesk' v mestih nezaželjen pojav,[153] na katerega so mestne oblasti odgovorile s stanovanjsko politiko, ki se je odkrito in/ali prikrito zavzemala za čim večjo razpršitev poselitve priseljencev po urbanem območju.

Zaradi teh dejavnikov so zmožnosti in želje (najsi gre za zaposlovanje, reševanje stanovanjske problematike, ohranjanje kulturne identitete, udejstvovanje v javnem in političnem življenju) posameznikov in skupin znotraj etničnih skupnosti omejene oziroma se lahko izražajo le prek organiziranih skupnostnih akcij in poskusov krepitve etničnih identitet. Čeprav politične usmeritve v nekaterih državah in mestih nakazujejo pripravljenost za sprejemanje in uveljavljanje multikulturnega modela družbe, izkušnje iz devetdesetih let kažejo, da politične usmeritve, ki se zavzemajo za asimilacijo priseljencev, še vedno prevladujejo oziroma se celo krepijo.

Z rastočo ekonomsko in socialno polarizacijo, ki je posledica globalizacijskih procesov širom po Evropi in drugod po svetu, se za priseljence oziroma etnične skupnosti v mestih kažejo tri možne različice prihodnosti:

a) navidezna asimilacija in krhanje oziroma izguba identitete prek sprejemanja kulturnih vzorcev in norm večinske družbe;
b) polarizacija in segregacija od večinske družbe (kar obenem pomeni nezaposlenost oziroma podzaposlenost, revščino, pomanjkljivo izobrazbo, slabe stanovanjske razmere ipd.);
c) oblikovanje ločene, notranjepluralistične družbe, ki je z večinsko družbo povezana kvečjemu prek ekonomskih mehanizmov. Obenem pa je tudi v primeru, da priseljenci sprejmejo asimilacijo, ta pot pogosto otežena zaradi njihovega izhodiščnega položaja, za katerega so pogosto značilni ekonomska, socialna in kulturna deprivacija ter zaradi predsodkov in nezaupanja, ki jih do priseljencev goji večinska družba.

[152] Omenjeni ukrep, ki so ga leta 1975 uvedle mestne oblasti v Zahodnem Berlinu, je prenehal veljati z razsodbo sodišča, ki je odločilo, da gre v tem primeru za kršenje temeljnih človekovih pravic.

[153] Po drugi strani so etnične soseske v mnogih mestih svojevrstna turistična atrakcija, ki privlači množice turistov prav zaradi etnične oziroma kulturne pestrosti oziroma drugačnosti. Take so denimo kitajske četrti (tako imenovani *China towns*) v Amsterdamu in v Londonu, Kreuzberg v Berlinu ter predvsem afro-karibska četrt Notting Hill v Londonu, kjer vsako leto poteka znameniti ulični festival, namenjen promoviranju etnične raznolikosti ter inkluzivne multikulturne naravnanosti mesta.

9.2 Stanovanjski trg in stanovanjska politika – značilnosti/problematika stanovanjske oskrbe ranljivih skupin

Osnove stanovanjske politike v Sloveniji so določene z dvema temeljnima dokumentoma, Stanovanjskim zakonom in Nacionalnim stanovanjskim programom, na lokalni ravni pa so za stanovanjsko oskrbo odgovorni stanovanjski programi posameznih občin. Poglavitni akter pri oskrbi stanovanj za ranljive skupine v Sloveniji so posamezne občine, ki sprejemajo svoje stanovanjske programe, zagotavljajo sredstva za graditev in pridobitev neprofitnih stanovanj ter zagotavljajo razliko do pogodbeno določene najemnine in ostalih stroškov. Tako Stanovanjski zakon kot nacionalni in lokalni stanovanjski programi predvidevajo posebne socialne instrumente v stanovanjski oskrbi, ki so namenjeni olajšanju pridobivanja in uporabe stanovanj tistim skupinam prebivalstva, ki so pri zagotavljanju primerne stanovanjske oskrbe izpostavljene večjim tveganjem. Osnovni instrumenti socialne politike na področju stanovanjske oskrbe so pravica in možnost najema neprofitnih najemnih stanovanj ter različni tipi pomoči pri uporabi stanovanja.

V zadnjem desetletju se je v večini evropskih držav poslabšala oskrba s cenovno dosegljivimi najemnimi stanovanji, obenem pa so se povečala zaposlitvena in druga tveganja, zato so tiste skupine, za katere je značilen slabši socialno-ekonomski položaj (starejši, mladi, revni, prisseljenci) ob poskusih zagotavljanja primerne stanovanjske oskrbe v vse slabšem položaju. Skupna značilnost vseh držav Evropske unije – ne glede na različne stanovanjske politike, ki jih imajo – je, da imajo težave pri zagotavljanju zadostnega števila primernih stanovanj za socialno ogrožene skupine prebivalstva.

Ta problem je značilen tudi za Slovenijo. V Nacionalnem stanovanjskem programu je posebej izpostavljeno, da

> je pridobivanje socialnih stanovanj v zadnjih letih popolnoma zastalo /.../ Ti podatki zaskrbljujejo, saj opozarjajo, da se je dostopnost do primernega stanovanja za socialno šibke skupine prebivalstva drastično zmanjšala. Nadaljevanje takšnih razmer utegne v naslednjih letih ogroziti socialni mir v državi.

Prepoznavanje tega problema se kaže tudi v smernicah razvoja nacionalnih in lokalnih stanovanjskih politik, ki – vsaj na deklarativni ravni – med prednostne naloge uvrščajo povečanje fonda neprofitnih najemnih stanovanj ter prilagojenih stanovanj za prebivalce s posebnimi potrebami, izboljšanje dostopnosti do teh stanovanj ter zagotavljanje primerne pomoči pri uporabi stanovanj tistim, ki tega ne zmorejo sami. Vendar ne gre zgolj za vprašanje kvantitete, temveč čedalje bolj tudi za vprašanje kvalitete stanovanjskih enot, njihove dostopnosti ter lokacije v mestu. Bivanjski standardi in predstave o tem, kaj pomeni primerno

stanovanje, se z leti spreminjajo in dvigujejo, to pa obenem vpliva tudi na pričakovanja priseljencev in drugih ekonomsko in socialno depriviligiranih skupin v zvezi z njihovo nastanitvijo in pogoji bivanja.

Stanovanjski zakon, nacionalni in lokalni stanovanjski programi posebej opredeljujejo tiste skupine prebivalstva, ki so pri zagotavljanju primerne stanovanjske oskrbe izpostavljeni večjim tveganjem, oziroma tako imenovane ranljive skupine; v večini dokumentov so posebej navedene družine z več otroki, mlade družine, invalidi, deložiranci, nezaposleni, ostareli in bolni. Vprašanje reševanja stanovanjskih problemov priseljencev ali nacionalnih manjšin, z izjemo Romov, beguncev ter prosilcev za azil, v omenjenih aktih ni izpostavljeno. Prav tako priseljenci niso obravnavani kot posebna kategorija v Nacionalnem akcijskem načrtu o socialnem vključevanju za obdobje 2004–2006, ki ga je pripravilo Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve. Poročilo med skupine z največjim tveganjem revščine in socialne izključenosti uvršča (Nacionalni akcijski načrt o socialnem vključevanju 2004–2006):

> nekatere skupine invalidov, brezposelne mlade, mladostnike s težavami v odraščanju, brezdomce, Rome, ljudi z nizkimi dohodki ter druge ranljive skupine (žrtve nasilja, odvisnike, osebe s težavami v mentalnem zdravju, osebe v postpenalni obravnavi, osebe brez dovoljenja za delo ipd).

Zanimivo je, da so ravno priseljenci ena izmed tistih kategorij ranljivih skupin, ki jim je v zadnjih letih v strateških smernicah Evropske unije posvečeno vedno več pozornosti. Na osnovi študije Dragane Avramov (1999: 19), ki je sestavila seznam najbolj ranljivih skupin na področju dostopnosti in zagotavljanja primernih stanovanj, so v poročilu Sveta Evrope, ki obravnava problematiko dostopnosti do stanovanj za depriviligirane skupine prebivalstva, poleg beguncev in prosilcev za azil kot posebna kategorija navedeni tudi priseljenci.

Značilnosti stanovanjske oskrbe priseljencev v Mestni občini Ljubljana

Na osnovi podatkov o stanovanjskih razmerah prebivalcev MOL, ki so bili pridobljeni s popisom prebivalstva leta 2002, je razvidno, da med prebivalci slovenske narodnosti prevladujejo lastniki oziroma solastniki stanovanj (takih je 83 odstotkov, kar MOL uvršča v sam vrh Evropske unije), 10 odstotkov prebivalstva živi v stanovanjih staršev ali sorodnikov, 5 odstotkov je najemnikov v neprofitnih stanovanjih, odstotek prebivalstva je podnajemnikov oziroma najemnikov v profitnih stanovanjih. Prebivalcev slovenske narodnosti med uporabniki socialnih stanovanj tako rekoč ni, vendar gre pri tem omeniti, da moramo podatek interpretirati glede na celotno število socialnih stanovanj, ki je v primerjavi z ostalimi tipi stanovanj izrazito majhno, zato je njihov delež statistično zanemarljiv.

Podatki o stanovanjski oskrbi priseljencev v MOL kažejo, da jih je mogoče razdeliti v dve skupini. Za prvo skupino, v katero se uvrščajo prebivalci srbske, črnogorske, hrvaške in

pretežno tudi makedonske narodnosti, je značilen sorazmerno visok delež lastniških oziroma solastniških stanovanj (pri Hrvatih znaša 76 odstotkov, pri Črnogorcih 74 odstotkov, pri Srbih 71 odstotkov, pri Makedoncih pa 60 odstotkov), delež prebivalcev, ki živi pri starših ali sorodnikih, se pri navedenih skupinah prebivalstva giblje okoli 4 odstotkov, v neprofitnih najemnih stanovanjih živi 7 odstotkov Hrvatov, 10 odstotkov Črnogorcev, 9 odstotkov Srbov in 7 odstotkov Makedoncev. Delež prebivalcev omenjenih narodnosti, ki živijo kot podnajemniki, se giblje med 3 in 8 odstotki. 14 odstotkov Makedoncev se je izreklo, da živi v drugačnih oblikah stanovanjske nastanitve (na primer v samskih domovih), delež Hrvatov, Srbov in Črnogorcev v tej kategoriji pa je precej nižji in se giblje med tremi in petimi odstotki.

Drugo skupino predstavljajo pripadniki albanske narodnosti ter tisti, ki so se izrekli za Bošnjake, Bosance ali Muslimane. Za to skupino prebivalstva je značilno, da delež lastniških oziroma solastniških stanovanj pade pod 50 odstotkov (pri Albancih znaša 30 odstotkov, pri Bošnjakih 46 odstotkov, pri Bosancih 48 odstotkov, pri Muslimanih pa 40 odstotkov), sorazmerno pa se zviša delež prebivalstva, ki živi v različnih tipih najemnih stanovanj oziroma v drugačnih oblikah stanovanjske nastanitve. Delež tistih prebivalcev, ki živijo v neprofitnih najemnih stanovanjih, se giblje med 8 in 14 odstotki, delež podnajemnikov se giblje med 6 in 12 odstotki, izrazitejši porast deleža pa se kaže pri tistemu delu prebivalstva, ki živi v drugačnih tipih stanovanjske nastanitve (na primer v samskih domovih). V takih tipih nastanitve živi 23 odstotkov Albancev, 27 odstotkov Bošnjakov, 33 odstotkov Muslimanov in 10 odstotkov Bosancev. V socialnih stanovanjih živi en odstotek Bošnjakov, Bosancev in Muslimanov.

Iz navedenih podatkov o tipih stanovanjske nastanitve prebivalcev MOL je razvidno, da so priseljenci nasploh v primerjavi s prebivalci slovenske narodnosti v slabšem položaju. Znotraj priseljenske populacije je posebej ranljiva druga skupina (Bošnjaki, Bosanci, Muslimani, Albanci), ki bolj sloni na podpornih mehanizmih stanovanjske oskrbe. Tako razporeditev stanovanjske oskrbe priseljencev je mogoče povezovati z njihovim socialno ekonomskim statusom, katerega indikator je tudi izobrazba in poklic, ki ga opravljajo. Medtem ko imajo sodeč po popisu prebivalstva iz leta 2002 tako Slovenci kot tudi Srbi, Črnogorci, Hrvati in Makedonci v povprečju srednješolsko izobrazbo, so pri Albancih, Bošnjakih, Muslimanih in tistih, ki so se opredelili za Bosance, prevladujoče kategorije ‘brez izobrazbe, nepopolna osnovna šola in osnovna šola’. Pripadniki priseljenskih populacij v veliki meri opravljajo poklice, ki jih pripadniki večinskega naroda ne želijo opravljati; večinoma opravljajo poklice za preprosta dela oziroma so upravljalci strojev in naprav; najvišje deleže zopet beležimo med Albanci, Bošnjaki, Muslimani in Bosanci, kar sovpada s prevladujočo izobrazbeno strukturo te populacije. Nenazadnje je med pripadniki teh narodov potrebno omeniti tudi visok delež nezaposlenosti, ki

ima izvore tako v pomankljivi izobrazbi kot v različnih diskriminatornih praksah, ki so jim podvrženi.

Med vsemi priseljenci je na področju stanovanjske oskrbe gotovo najbolj ranljiva tista skupina oseb, ki nimajo državljanstva Republike Slovenije oziroma tisti, ki imajo status tujca, nimajo pa dovoljenja za stalno prebivanje.

Identifikacija ovir stanovanjske oskrbe za priseljence in pripadnike narodnih/etničnih manjšin

Poglavitni problem, s katerim se večina priseljencev sooča ob reševanju svojega stanovanjskega vprašanja, je torej ranljivost njihovega položaja ob vstopanju na stanovanjski trg. S tem ne mislimo zgolj na nizke ali neredne dohodke, ki jih običajno prejemajo, temveč tudi na tiste dejavnike, ki so jim priseljenci in druge depriviligirane oziroma marginalizirane skupine na stanovanjskem trgu podvržene bolj kot ostali, torej na pomanjkanje informacij in diskriminatorne prakse, s katerimi se srečujejo. Diskriminatorne prakse, ki so jim priseljenci podvrženi ob iskanju nastanitve, so lahko odkrite ali prikrite; med prve lahko štejemo povsem eksplicitne in formalne ovire, s katerimi se srečujejo zaradi svojega statusa (niso upravičenci do številnih pravic in možnosti), med prikrite pa najpogosteje sodijo predsodki in stereotipi do ljudi drugačne etnične, rasne ali verske pripadnosti ter otežen dostop do pomembnih virov, kot je na primer dostop do informacij. Pomanjkanje informacij se običajno veže predvsem na nepoznavanje delovanja stanovanjskega trga, stanovanjskih politik in socialnih storitev države gostiteljice. Prav tu pa nastopi temeljni problem: pravni status priseljencev namreč opredeljuje tudi dostop do socialnih pravic oziroma socialnega varstva države gostiteljice. Socialno-ekonomski položaj priseljencev je običajno najbolj šibek v ključnem času migracijskega procesa – v obdobju neposredno po priselitvi v državo gostiteljico. Ena od zahtev za dovoljenje za (začasno) prebivanje je dovoljenje za delo, to pa je izdano pod pogojem, če na območju zaposlitve ni ustreznih domačih delavcev, ki bi bili pripravljeni sprejeti ponujeno zaposlitev. V primeru dovoljenja za začasno prebivanje zaradi združitve družine je med drugim eden od temeljnih pogojev dokazilo o zagotovljenih sredstvih za preživljanje. Tujci, ki so v Sloveniji želeli zaprositi za dovoljenje za stalno prebivanje, so do leta 2002 morali predložiti dokazilo o zagotovljenem ‘primernem bivališču’.

Vendar pa dovoljenje za prebivanje tujcem ne omogoča, da bi imeli dostop oziroma pravico do zaprositve za dodelitev neprofitnih najemnih stanovanj. V skladu s slovensko zakonodajo je namreč eden od osnovnih pogojev za upravičenost do dodelitve neprofitnega najemnega oziroma socialnega stanovanja ter za zaprositev za stanovanjsko posojilo Stanovanjskega sklada državljanstvo Republike Slovenije ali državljanstvo države članice

Evropske unije, poleg tega pa mora imeti prosilec stalno bivališče v občini ali na območju delovanja javnega stanovanjskega sklada ali neprofitne stanovanjske organizacije, v kateri je zaprosil za pridobitev neprofitnega stanovanja.

Tako je priseljencem, ki so se v Slovenijo priselili z namenom trajne naselitve, dostop do neproftinih najemnih stanovanj ter do stanovanjskih posojil Stanovanjskega sklada onemogočen vsaj za deset let, kolikor traja obdobje naturalizacije. Zato domnevamo, da je poglavitni vir zagotavljanja stanovanjske oskrbe za priseljence, ki še niso pridobili državljanstva,[154] zasebni najemni sektor, za katerega so značilni relativno skromna ponudba, nizka pravna varnost, visoke najemnine ter razmeroma slabo vzdrževana stanovanja. Obenem se priseljenci tudi ob iskanju stanovanj v zasebnem najemnem sektorju soočajo z nizom različnih ovir in diskriminatornih praks. Ob sklepanju najemnih pogodb najemodajalci stanovanj od najemnikov pogosto zahtevajo zagotovila o minimalni dolžini bivanja/najema oziroma vnaprejšnje plačilo najemnin, ki jih številni na novo prispeli priseljenci le stežka predložijo. Nadalje se številni tujci in priseljenci soočajo s problemom, da jim najemodajalci ne dovoljujejo, da bi uporabljali naslov najemnega stanovanja pri urejanju dovoljenj za stalno prebivanje. Velik delež na novo prispelih priseljencev, ki ne najdejo namestitve pri sorodnikih ali prijateljih, išče nastanitev na stanovanjskem črnem trgu, kjer so še v večji meri izpostavljeni raznim tveganjem, kot so denimo slabo vzdrževana ter premajhna stanovanja oziroma sobe, nezadostna oziroma pomanjkljiva komunalna infrastruktura, prenaseljenost, oderuške najemnine in podobno.

Navkljub temu, da slovenska zakonodaja na področju stanovanjske politike priseljencev – z izjemo ožje definiranih pravnih kategorij beguncev in prosilcev za azil – ne uvršča v kategorijo ranljivih skupin na področju stanovanjske oskrbe ter jim ne omogoča posebnih podpornih mehanizmov pri zagotavljanju primernega stanovanja, pa ima stanovanjska politika na voljo tudi druge instrumente in organizacijske oblike, s katerimi lahko vpliva na zmanjševanje ranljivosti določenih segmentov prebivalstva na stanovanjskem trgu. Eden temeljnih načinov za doseganje tega cilja je, da ranljivo populacijo manj prepušča odvisnosti od interesov zasebnega sektorja. Tvorci stanovanjske politike bi morali aktivno sodelovati z zasebnim sektorjem in ga s spodbudami ter s sklepanjem pogodbenih partnerskih razmerij usmerjati k spoštovanju postavljenih standardov (na področju cen/najemnin, kakovosti bivalnih površin in pravnih razmerij).

[154] V obdobju med letoma 1991 – 2001 je bilo med osebami, ki so se priselile v Slovenijo, 16.873 takih, ki so imele status tujca, so bile brez državljanstva ali pa so bile uvrščene v kategorijo neznano. Te osebe so predstavljale 72,6 odstotka vseh priseljencev v navedenem obdobju.

Integracija in socialna izključenost priseljencev

V analitične namene (Heckmann v Turton, Gonzales (ur.) 2000: 84) lahko razlikujemo štiri različne razsežnosti integracije: *strukturno integracijo* (tj. integracija, ki se veže na trg dela, stanovanjsko področje, socialni in izobraževalni sistem in državljanstvo), *kulturno integracijo* (sposobnosti, znanja, akulturacija), *socialno integracijo* (pripadnost, sprejetost v večinsko družbo, socialne interakcije, poroke) ter *identifikacijsko integracijo* (samoidentifikacija, dojemanje predsodkov, ki jih do priseljencev goji večinska družba, identifikacije oznake, ki jih večinska družba prisoja imigrantom).

Temelji slovenske integracijske politike so podani v Resoluciji migracijske politike Republike Slovenije, ki jo na predlog vlade državni zbor potrjuje vsaki dve leti, v Zakonu o tujcih, ter v Zakonu o začasnem zatočišču. Po teh zakonih ima Slovenija dolžnost, da zagotovi pogoje za vključitev tujcev, ki imajo v Republiki Sloveniji dovoljenje za prebivanje, v kulturno, gospodarsko in družbeno življenje Republike Slovenije. V ta namen naj bi država organizirala tečaje in druge aktivnosti za nadaljnje izobraževanje in poklicno izpopolnjevanje tujcev, zagotavljala informacije, ki so tujcem potrebne za njihovo vključevanje v slovensko družbo, predvsem o njihovih pravicah in dolžnostih, možnostih osebnega razvoja in razvoja v družbi, seznanjala tujce s slovensko zgodovino, kulturo in ustavno ureditvijo ter organizirala skupne prireditve s slovenskimi državljani za spodbujanje medsebojnega razumevanja in poznavanja. Resolucija o migracijski politiki vsebuje tudi določbe o ukrepih, ki se nanašajo na tiste imigrante, ki so že dobili slovensko državljanstvo; ti jim zagotavljajo omogočanje svobodnega izražanja in gojenja lastne kulture, aktivno preprečevanje diskriminacije, ksenofobije, rasizma in družbene obrobnosti ter pripravo programov za obveščanje javnosti o različnih vidikih, vzrokih in posledicah migracijskih gibanj, kar naj bi pripomoglo k preprečevanju morebitne ksenofobije in odklonilnega odnosa do imigrantov. Integracijske ukrepe naj bi izvajal predvsem Urad za priseljevanje in begunce, vendar pa omenjena zagotovila zaenkrat ostajajo predvsem mrtva črka na papirju, saj integracijski programi, ki bi omogočali dejansko uresničevanje in zagotavljanje teh zakonskih določil, še niso izdelani.

Integracijske usmeritve, pričakovanja in politike običajno ne zadevajo vseh kategorij imigrantov v enaki meri. Definicije migracij v statističnih virih in njihova delitev na kratkoročne in dolgoročne so običajno preveč raznolike za dosledno primerjavo, kljub temu pa lahko ugotovimo, da so integracijske politike usmerjene na stalno priseljene imigrante, njihove družinske člane ter begunce. Od začasnih priseljencev ali sezonskih delavcev, študentov, strokovnjakov in poslovnežev se običajno pričakuje predvsem delovna adaptacija oziroma

integracija, medtem ko se od vseh stalno naseljenih priseljencev, za katere je pogosto značilna nižja izobrazbena struktura in šibkejši ekonomski položaj, pričakuje integracija in asimilacija.

Glede na to, da delovna adaptacija oziroma integracija v delovnem okolju pokriva zelo ozko področje vključevanja v večinsko družbo, poseben pomen v integracijskih procesih pripada urbanemu prostoru oziroma bivalnemu okolju, v katerih priseljenci prebivajo in preživljajo največ časa. Dom in širši habitat določajo socioprostorske okoliščine, ki omogočajo različne oblike integracijskih procesov, kot so denimo učenje jezika, šolanje, delovno izpopolnjevanje, druženje in sodelovanje v širši (mestni) skupnosti.

Značilnost integracijskih procesov v stanovanjskih soseskah z višjo koncentracijo priseljencev oziroma v etničnih skupnostih je, da se priseljenci integrirajo najprej kot skupina in šele nato kot posamezniki. Socialne mreže, ki se razvijajo na podlagi družinskih vezi ali skupne izvorne kulture, pomagajo novo prispelim priseljencem pri iskanju prebivališč in zaposlitve ter nudijo pomoč pri birokratskih postopkih ali ob osebnih stiskah. Solidarnostne mreže, ki jih oblikujejo priseljenci, lahko razumemo kot neke vrste socialni kapital, ki priseljencem in njihovim družinam pomaga, da se hitreje in lažje znajdejo v tujem okolju, ki je do njih nemalokrat zavračujoče, če ne celo odkrito sovražno. Etnične soseske obenem nudijo tudi možnosti zaposlitve v družinskih podjetjih, etnična ekonomija pa je obenem pogosto tudi eden od odgovorov na siceršnje pomanjkanje dela in edini izhod iz brezposelnosti. »Prav ta etnična sociabilnost in etnični viri, ki večinoma temeljijo na tradicionalnih normah, etnični družini ali etničnem podjetništvu, pa so videti ‘moteči’, ker so etnično in kulturno diverzificirani« (Verlič-Christensen 2002: 88). Zaradi svoje vidnosti in izpostavljenosti v dominantni družbi, ki je potencirana zaradi koncentracije v mestnih središčih, so pogosto viri konfliktov, saj v očeh večinske družbe predstavljajo nevarnost kulturnega razgrajevanja intrinzičnih lastnosti večinske narodnosti in nacionalne družbe.

(Ne)uspešnost integracije priseljencev v večinsko družbo je odvisna od različnih dejavnikov, med katerimi lahko posebej izpostavimo odnos javnosti do priseljevanja tujcev oziroma stališča in predsodke, ki jih do imigrantske populacije goji večinska družba. Sodeč po rezultatih raziskave Slovenskega javnega mnenja ter drugih raziskav je odnos večinskega prebivalstva do priseljevanja tujcev v Slovenijo odklonilen, še posebno pa je to očitno v primerih, ko gre za priseljevanje ljudi iz bivših jugoslovanskih republik, ki predstavljajo večinski delež priseljenske populacije v Sloveniji.

Tabela 236: »Ali bi bilo treba v prihodnosti na splošno omejevati ali spodbujati priseljevanje drugih ljudi v Slovenijo?« (Vir: Vrednote prostora in okolja. CRP »Konkurenčnost Slovenije 2001–2006«)

	zelo omejevati	*omejevati*	*spodbujati*	*zelo spodbujati*
	%	%	%	%
iz Hrvaške	16,8	69	13,2	1
iz drugih držav nekdanje Jugoslavije	21,8	67	10,6	0,6
iz Madžarske	15,4	70,8	13,2	0,6
iz Avstrije	12,1	67,3	20	0,7
iz Italije	13	68,9	17	1
iz drugih držav Evropske unije	12,3	64,4	21,7	1,6
iz Rusije in držav, nastalih iz nekdanje Sovjetske zveze	19,8	68,6	11	0,6
iz severne Amerike in Avstralije	13,8	65,4	18,8	2
iz južne Amerike	15,7	67,8	14,5	2
iz Afrike	19,1	67,5	12,4	1
iz Azije	20,1	67,2	11,8	0,9

Podobno sliko nam nudijo tudi rezultati raziskav Slovenskega javnega mnenja, ki od leta 1992 med drugim merijo tudi socialno distanco. Pri vprašanju *»Katere od navedenih skupin ljudi ne bi želeli imeti za sosede?«*, ena od navedenih skupin zajema priseljence oziroma tuje delavce. Delež odgovorov, po katerih priseljenci oziroma tuji delavci niso zaželeni sosedje, je z leti sicer precej nihal (največji je v letih takoj po osamosvojitvi, kar obenem sovpada tudi z vojnami na območju Hrvaške ter Bosne in Hercegovine, ko je v Slovenijo prispelo večje število beguncev; podoben trend je zaznati v letu 2000, v obdobju tako imenovane 'prebežniške krize', ki pa je bila zaznamovana predvsem z večjim prilivom ilegalnih imigrantov oziroma prosilcev za azil), vendar sodeč po zadnjih razpoložljivih podatkih več kot petina sodelujočih v raziskavi priseljencev ne želi imeti za sosede.

Tabela 237: Deleži odgovorov na vprašanje *»Katere od navedenih skupin ljudi ne bi želeli imeti za sosede?«*, (Vir: Toš *et. al.* 2002)

	ne bi želel imeti za sosede priseljencev
	%
SJM 92/1	39,6
SJM 93/1	55,6
SJM 94/1	40,5
SJM 95/1	18,1
SJM 98/1	28,3
SJM 99/1	16
SJM 00/1	28,5
SJM 01/1	20,6
SJM 02/1	22,6

Konkretnih primerov netolerantnih odzivov na prostorsko bližino priseljencev je veliko. Zanimivo je, da so (bile) prav teme, ki se navezujejo na odnos do bližine drugačnosti, tiste, ki so v zadnjih letih razburkale širšo ljubljansko javnost in bile tematizirane kot mestni problem. Ilustrativen primer izrazito odklonilnega odnosa dela večinske družbe do priseljencev, še posebno do prostorske bližine priseljencev, so bili denimo dogodki v zvezi z ljubljanskim

Azilnim domom oziroma takratnim Centrom za odstranjevanje tujcev na Celovški cesti leta 2001. Nekateri prebivalci okolice šišenskega Doma za azil in Centra za odstranjevanje tujcev so se organizirali v »Šišensko civilno iniciativo – pobudnike za normalno življenje« ter zahtevali takojšnjo izpraznitev stavbe in preselitev priseljencev na ustreznejšo lokacijo izven mesta. Od jeseni leta 2004 azilni dom deluje v novi stavbi na obrobju mesta, kjer so bili pred tem v barakah nastanjeni begunci iz Bosne in Hercegovine, vendar je zaradi prostorske lokacije oziroma oddaljenosti dostop do ekonomskih, socialnih in kulturnih resursov v mestu otežen, kar pomembno vpliva na integracijske (nez)možnosti azilantov.

Drugi primer je načrtovanje izgradnje islamskega verskega in kulturnega središča v Ljubljani, za katerega si prizadeva islamska skupnost v Sloveniji. Sodeč po dolgoletnem obstoju islamske verske skupnosti v Sloveniji oziroma v Ljubljani, po kulturnih normah in z ustavo zagotovljene pravice do svobode veroizpovedi bi morala biti uresničitev pravice islamske skupnosti do primernih prostorov za svojo versko in kulturno dejavnost samoumevna, vendar je ta relativno številčna skupnost še vedno brez ustreznih prostorov. Izgradnja centra je bila predvidena na lokaciji ob Cesti dveh cesarjev na obrobju mesta, vendar je predlog naletel na srdit odpor sprva predvsem najemnikov vrtičkov na omenjeni lokaciji, nato pa še dela širše (ljubljanske) javnosti. Argumenti, ki so jih navajali nasprotniki gradnje,[155] so bili različni, od odkrito ksenofobnih do 'strokovnih', ki so izpostavljali neprimerno lokacijo oziroma poplavnost območja ali neprimernost 'islamsko-arabskega tipa arhitekture' v srednjeevropskem oziroma v slovenskem podalpskem okolju. Zaplet je dosegel vrhunec ob zbiranju podpisov za razpis referenduma o gradnji centra ter posledičnem sklepu o razpisu naknadnega referenduma, vendar je po dolgotrajnih postopkih Ustavno sodišče odločilo, da je razpis referenduma nedopusten, saj gre za omejevanje z ustavo zagotovljenih pravic islamske skupnosti do svobodnega izpovedovanja vere. Po odločitvi Ustavnega sodišča se je zanimanje javnosti za dogodke v zvezi islamskim centrom poleglo, nemara tudi zaradi tega, ker postopki, potrebni za začetek gradnje še vedno niso stekli. »Predvsem ‘trajnostna’ neuspešnost pri uresničevanju temeljne manjšinske pravice kaže, da je gradnja islamskega verskega in kulturnega središča paradigmatski primer malomestne netolerance« (Kos 2002: 21).

[155] Več o tem v Kos (2002).

Ukrepi stanovanjskih politik za priseljence in narodne manjšine v izbranih državah in mestih v Evropski uniji

V nadaljevanju bomo predstavili različne ukrepe, s katerimi si stanovanjske politike v izbranih državah Evropske unije prizadevajo priseljencem in narodnim manjšinam omogočati lažji dostop do zagotavljanja primerne stanovanjske oskrbe ter mehanizme, s katerimi se trudijo preprečevati segregacijo in diskriminacijo tega dela populacije na stanovanjskem trgu ter ob vključevanju v večinsko družbo. Izbrane primere navajamo zato, ker mislimo, da bi bilo mogoče nekatere ukrepe in politike obravnavati kot primere dobre prakse tudi za potrebe MOL. Temeljni vir podatkov o ukrepih in značilnostih stanovanjskih politik za priseljence in narodne manjšine v izbranih državah je delovno gradivo še neobjavljene mednarodne primerjalne študije z naslovom: »Policy measures to ensure access to decent housing for migrants and ethnic minorities« (Edgar 2004).

Obravnavane države lahko po temeljnih usmeritvah in značilnostih izvajanja stanovanjske politike ter po razmejitvi pristojnosti v grobem razdelimo v dve skupini. Za prvo skupino držav, med katere spadajo Francija, Švedska in Velika Britanija, je značilna močna vloga države pri oblikovanju stanovanjskih politik ter v izvajanju stanovanjske oskrbe za ranljive skupine. Odgovornost za izvajanje stanovanjske oskrbe je prvenstveno v rokah države, vendar na lokalni ravni obstaja tudi dobro razvita mreža javnih institucij in nevladnih organizacij, ki skrbijo za izvajanje državne stanovanjske politike. Te države imajo dobro razvit in razmeroma obsežen fond socialnih oziroma neprofitnih najemnih stanovanj, za katera lahko poleg državljanov zaprosijo tudi priseljenci oziroma osebe, ki imajo dovoljenje za prebivanje. Za te države je značilna tudi podrobno razdelana antidiskriminacijska zakonodaja, v praksi pa za izvajanje le-te skrbijo številni državni programi ter institucije. Čeprav obstajajo nekatere podobnosti v smernicah stanovanjske politike in v značilnostih stanovanjskega trga, v omenjenih treh državah obstajajo različni pristopi pri zagotavljanju primerne stanovanjske oskrbe za imigrantske populacije, ki so odraz političnih razmer ter družbene klime, ki je relativno naklonjena tako multikulturalizmu, kot tudi asimilaciji ali socialni integraciji priseljencev v večinsko družbo.

Za drugo skupino držav, med katerimi bomo podrobneje predstavili primera Belgije in Španije, je značilna federalna oziroma avtonomna regionalna politična ureditev; osnovne smernice razvoja stanovanjskih politik se sicer oblikujejo na centralni ravni, odgovornost za izvajanje stanovanjskih politik pa je večinoma prepuščena posameznim regionalnim oziroma lokalnim oblastem, ki pa imajo pogosto slabo razvite mehanizme za izvajanje stanovanjske oskrbe. Tu so stanovanjske politike v veliki meri usmerjene k vzpodbujanju lastništva stanovanj. V okviru Evropske unije imata obe državi enega najvišjih deležev lastniških stanovanj (v Belgiji

je takih 74 odstotkov, v Španiji pa 83 odstotkov), delež najemnih stanovanj je precej nizek, delež neprofitnih najemnih oziroma socialnih stanovanj pa je celo med najnižjimi v Evropi (v Belgiji znaša 6 odstotkov, v Španiji pa le 2 odstotka). Razmeroma majhna vloga centralnih oblasti v oblikovanju smernic stanovanjskih politik, nerazvit fond socialnih stanovanj, slab nadzor nad zasebnim najemnim sektorjem in slaba razvitost lokalnih institucij ter mehanizmov za zagotavljanje stanovanjske oskrbe so privedli do tega, da za zagotavljanje primerne nastanitve za ranljive skupine večinoma skrbijo nevladne organizacije, včasih tudi v sodelovanju z lokalnimi oblastmi in z zasebnim najemnim sektorjem.

Francija

V Franciji je oblikovanje stanovanjskih politik, katerih del je zagotavljanje primernih stanovanj za priseljenske populacije, prešlo tri večje faze: v prvem obdobju, po drugi svetovni vojni, zagotavljanje primerne stanovanjske oskrbe za priseljence ni bilo prepoznano kot problem, zato tudi ni bilo posebnih struktur ali mehanizmov, ki bi se ukvarjali s to problematiko. Priseljenci so bili tako prisiljeni v iskanje nastanitve na zasebnem najemnem stanovanjskem trgu, posledica tega pa je bilo večinoma bivanje v prehodnih domovih in najemnih sobah ter stanovanjih najnižjega kakovostnega razreda, v barakarskih naseljih oziroma tako imenovanih *bidonvilles*.

V drugem obdobju se je postopoma oblikovalo večje število specializiranih organizacij, skladov ter drugih mehanizmov, namenjenih posebej za zagotavljanje stanovanjske oskrbe priseljencev oziroma za izboljšanje dostopnosti do primernih stanovanj. Najpomembnejše organizacije na tem področju so bile La Sonacotral (združenje alžirskih delavcev), FTM (domovi za imigrantske delavce), Le Fond d'Action Social ter CNIL (Nacionalna komisija za zagotavljanje stanovanjske oskrbe priseljencev). Vendar pa omenjene organizacije, z izjemo verige domov za priseljenske delavce, večinoma niso neposredno zagotavljale stanovanjske oskrbe, temveč so delovale bolj kot svetovalni in distribucijski organi. Obenem so s pomočjo namenskih skladov financirale tiste projekte,[156] ki so bili namenjeni za gradnjo in vzdrževanje domov, namenjenih priseljencem ter organizacije, ki so skrbele za lažjo integracijo priseljencev v večinsko družbo.

Po letu 1990 so pristojne oblasti preusmerile pozornost na širše področje reševanja problematike socialne izključenosti priseljencev in drugih marginaliziranih skupin. Spremembe v naravi imigracijskih tokov, vse glasneje artikulirane potrebe novih generacij francoskih prebivalcev imigrantskega porekla in vedno večji delež populacije ostarelih priseljenskih

[156] Od leta 1975 se ena devetina prispevka delodajalcev za stanovanjsko oskrbo zaposlenih uporablja za zagotavljanje stanovanj priseljenskih delavcev.

delavcev, ki so prebivali v delavskih domovih, so nakazale potrebo po spremembah in prilagoditvah obstoječih socialnih politik in socialnih mehanizmov.

V zadnjem, tretjem obdobju, sektorska politika priseljencev ne obravnava kot ločene skupine, za katero so potrebni posebni ukrepi, temveč kot del širše populacije, za katero je značilna večja socialna ranljivost oziroma slabši socialno-ekonomski položaj. Priseljenci so tako postali upravičeni do vseh mehanizmov socialne politike, ki so namenjeni ljudem v depriviligiranem položaju, vključno s pravico do najemanja stanovanjskih kreditov, prejemanja finančne pomoči in bivanja v socialnih stanovanjih. Še vedno pa obstaja tudi posebna agencija (Medresorska komisija za stanovanjsko oskrbo priseljencev), katere naloga je oblikovanje in usmerjanje stanovanjske politike za priseljence (predvsem za priseljenske družine in posebej ranljive posameznike), identificiranje novih potreb, izvajanje obnovitvenih del priseljenskih oziroma delavskih domov ter nadzorovanje in ocenjevanje poteka takih projektov. Poleg tega se je v tem obdobju okrepila vloga nevladnih organizacij, ki s pomočjo svetovanja in mediacije delujejo na področju olajševanja dostopa do primerne stanovanjske oskrbe ranljivih skupin. Njihovo delovanje z denarnimi prispevki podpira tudi država.

Velika Britanija

V Veliki Britaniji ima poglavitno vlogo pri omogočanju primerne stanovanjske oskrbe za priseljence in pripadnike različnih etničnih manjšin socialni najemni sektor (*social landlords*) (mestne oblasti in stanovanjska združenja ali zadruge). Obenem imajo mestne oblasti pri dodeljevanju socialnih najemnih stanovanj zakonsko obvezo, da izvajajo nediskriminatorno stanovanjsko politiko, ki jo med drugimi urejajo predvsem Zakon o medrasnih odnosih (The Race Realation Act), Pravilnik o delovanju stanovanjskih upraviteljev (Code of Practice for Housing Managers) in Pravilnik o delovanju socialnega sektorja (Code of Practice for Social Landlords). Ti pravilniki odrejajo, da morajo institucije in organizacije, ki omogočajo stanovanjsko oskrbo, upoštevati specifične potrebe pripadnikov etničnih manjšin ter zagotavljati enakopravno obravnavo prosilcev, ne glede na njihovo nacionalno, rasno ali versko pripadnost. V zadnjem obdobju država s posebnimi programi spodbuja izobraževanje in zaposlovanje pripadnikov etničnih manjšin v organizacijah, ki skrbijo za stanovanjsko oskrbo (predvsem v stanovanjskih zadrugah, ki so v Veliki Britaniji največji in najpomembnejši ponudnik socialnih stanovanj) ter s tem deloma rešuje problem nezaposlenosti in hkrati omogoča bolj senzibilizirane storitve na področju zagotavljanja stanovanjske oskrbe za pripadnike etničnih manjšin.

Navkljub razmeroma dobro razdelani zakonodaji, ki obravnava stanovanjsko problematiko pripadnikov etničnih manjšin, pa obstaja le malo specializiranih ukrepov, s katerimi bi pripomogli k večji dostopnosti stanovanj za legalne priseljence in begunce. Pristojne

oblasti namreč predvidevajo, da je za pomoč tej skupini prebivalstva zagotovljenih dovolj mehanizmov znotraj širšega področja socialnih storitev za depriviligirane družbene skupine obenem z antidiskriminacijsko zakonodajo. Kljub temu se je izkazalo, da omenjeni ukrepi na področju olajševanja dostopa do primerne stanovanjske oskrbe niso zadovoljivi, zato so skrb za to področje prevzele skupine prostovoljcev in nevladne organizacije, ki priseljencem nudijo informacije in podporo.

Švedska

Usmeritve in cilji švedske stanovanjske politike so se s časom spreminjali. Do 70. let 20. stoletja je bil poglaviten cilj stanovanjske politike gradnja in obnova stanovanjskega fonda, s poudarkom na socialnih stanovanjih. Po tem obdobju so pristojne oblasti, predvsem zaradi oblikovanja stanovanjskih sosesk z visoko koncentracijo socialno ogroženega prebivalstva, pozornost preusmerile na sestavo in različne potrebe populacije, ki živi v teh okoliših, poglavitni cilj državnih in lokalnih oblasti pa je postal preprečevanje segregacije.

Posebni programi, ki jih pristojne oblasti izvajajo, da bi izboljšale stanovanjske razmere priseljencev v švedski družbi, so tako večinoma usmerjeni v izvajanje ukrepov, s katerimi se trudijo preprečevati segregacijo priseljenskih populacij, ki živijo v stanovanjih oziroma stanovanjskih soseskah najnižjega kakovostnega razreda. Posebej močno tradicijo imajo programi lokalnih oblasti, ki si prizadevajo za zviševanje stanovanjskega standarda priseljencev ter za olajševanje njihove integracije v večinsko družbo. Eden največjih in najbolje organiziranih programov, imenovan Mestna iniciativa (*Storstadssatsningen*), je namenjen izboljšanju etnične integracije ter dejanskega delovanja mestnih in primestnih sosesk, za katere je značilen visok delež priseljencev. Program je zasnovala in financirala švedska vlada v sodelovanju z mestnimi oblastmi v nekaterih največjih mestih (Stockholm, Göteborg in Malmö), pri izvajanju programa pa mestne oblasti sodelujejo z nevladnimi organizacijami ter s strokovnjaki in z raziskovalci s področja urejanja stanovanjskega vprašanja za marginalizirane družbene skupine, ki so obenem zadolženi tudi za evalvacijo projekta. Poleg tega so mestne oblasti v Stockholmu poseben fond denarja namenile tistim projektom v mestnih in primestnih soseskah, ki si prek različnih družbenih pobud in fizične prenove sosesk prizadevajo za zmanjševanje brezposelnosti, segregacije in socialne izključenosti.

Nedavno pa so strokovnjaki, ki spremljajo delovanje intervencionističnih politik v segregiranih predelih mest, ocenili, da je veliko integracijskih projektov dejansko potrebno razumeti kot način, s katerim se zagotavljajo javne storitve na deprivilegiranih stanovanjskih področjih. V tem smislu pomenijo integracijski posegi v segregirana področja pravzaprav nadomeščanje nedelujočih ali pomanjkljivih blaginjskih režimov. Ti posegi sicer prinašajo nekaj

pozitivnih rezultatov na lokalni ravni, ker pa ne morejo vplivati na institucije in strukture zunaj ozko določenega področja intervencije, je njihov vpliv na zmanjševanje segregacije zelo omejen.

Belgija

Leta 1994 je dostop do primernega stanovanja postal ustavno zajamčena pravica, s katero ima vsaka oseba, ki legalno prebiva v državi, pravico do primernega, dostopnega in varnega stanovanja. Za stanovanjsko politiko so odgovorne posamezne regionalne oziroma mestne oblasti. Poglavitne značilnosti stanovanjskega trga ter smernic razvoja stanovanjske politike v Belgiji pa so prevladujoč delež lastniških stanovanj, zelo skromen fond socialnih stanovanj, slab nadzor nad zasebnim najemnim sektorjem, v katerem prevladujejo izjemno visoke najemnine (predvsem v večjih mestih) ter večinoma nizka kakovost stanovanj. Navkljub temu, da imajo tujci z legalnim statusom pravico dostopa do vseh mehanizmov in socialnih storitev, ki jih vlada omogoča tistemu delu populacije, ki je pri zagotavljanju primerne stanovanjske oskrbe v ranljivem položaju, najpomembnejšo vlogo pri omogočanju primerne stanovanjske oskrbe igrajo nevladne organizacije ter javne najemne agencije. Te so bile ustanovljene sredi 80. let kot nevladne organizacije, ki so imele posredniško vlogo v zasebnem najemnem sektorju. Najemodajalcem so jamčile za plačilo najemnine, obenem pa so nadzorovale kvaliteto stanovanj ter skrbele, da so najemniki za razumno najemnino dobili primerno stanovanje in bili zaščiteni pred izkoriščanjem najemodajalcev. Prva agencija tega tipa je večinoma skrbela za reševanje stanovanjske oskrbe priseljencev, sčasoma pa se je razvilo veliko število podobnih agencij za pomoč socialno ogroženim družbenim skupinam; financirajo jih tako nevladne organizacije kot tudi mestne oblasti. Kljub temu pa omenjene agencije nadzirajo le majhen del stanovanjskega trga, zato je večina priseljencev prisiljena iskati stanovanja v najnižjem kakovostnem razredu zasebnega najemnega sektorja v revnejših soseskah, kjer se pogosto soočajo s problemi segregacije in socialne izključenosti.

Španija

Za španski stanovanjski trg sta značilna ozek zasebni najemni sektor ter skoraj neobstoječ javni najemni sektor, poleg tega je Španija v zadnjih letih doživela najvišji porast cen za stanovanja v celotni Evropski uniji, kar resno ogroža številne prebivalce, še posebej pa tiste, ki sodijo med socialno ogrožene skupine. Zaradi izrazitega pomanjkanja socialnih stanovanj, do katerih so sicer upravičeni vsi prebivalci z legalnim statusom, je večina priseljenske populacije prisiljena reševati svoje stanovanjsko vprašanje na zasebnem najemnem sektorju stanovanjskega trga. Za oblikovanje in izvajanje stanovanjske politike so v Španiji pristojne regionalne oziroma mestne oblasti. Te so se v sodelovanju z nevladnimi organizacijami načrtno lotile reševanja stanovanjske

problematike socialno ogroženih skupin, predvsem Romov in priseljencev, ki živijo v barakarskih soseskah na obrobju mest. V zadnjih dvajsetih letih so tako mestne oblasti v največjih španskih mestih pričele z rušenjem barakarskih naselij ter njihove prebivalce namestile v začasna bivališča, obenem pa so izvedle obsežno prenovo stanovanj javnega sektorja. Vlada je nato lokalnim oblastem namenila poseben sklad, ki je bil namenjen plačevanju najemnine za socialna stanovanja, v katera so začasno preselili priseljence in Rome. Obenem je vlada lokalnim oblastem zagotovila denar za nakup stanovanj, ki so jih nato oddajali v neprofiten najem priseljencem in Romom. V zadnjem koraku so se mestne oblasti povezale še z nekaterimi lokalnimi nevladnimi organizacijami ter z njimi sklenile dogovor, s katerim so jim prepustile v last socialna stanovanja, te pa so se zavezale, da bodo z vrsto podpornih programov in aktivnosti priseljencem nudile pomoč pri vključevanju v večinsko družbo.

Primer mesta Nürnberg

Nemško mesto Nürnberg bomo glede na obravnavano tematiko izpostavili kot poseben primer,[157] ki bi zaradi določenih značilnosti lahko pristojnim organom MOL koristil pri oblikovanju strateških usmeritev na področju urejanja položaja priseljencev v ljubljanski urbani regiji. Eden od razlogov je ta, da je Nürnberg po številu prebivalstva in razmerju med deležem priseljencev in dominantno populacijo razmeroma primerljiv z MOL. Drugi je v tem, da ima mesto podobno zgodovino (značilnosti) imigracijskih prilivov, ki jih sestavljajo predvsem tuji delavci, zaposleni v delovno intenzivnih panogah, ki potrebujejo nizko izobraženo delovno silo, in njihovi družinski člani ter begunci oziroma prosilci za azil, ki so nastanjeni v mestnem azilnem domu. Nenazadnje pa Nürnberg služi kot primer dobre prakse predvsem zato, ker je mestnim oblastem z aktivno politiko na področju preprečevanja prostorske segregacije in z ustanavljanjem in podpiranjem programov za socialno integracijo priseljencev uspelo ustvariti delujoče multikulturno družbeno okolje.

Nürnberg je drugo največje mesto na Bavarskem; ima okoli 500.000 prebivalcev, od tega je približno 18 odstotkov tujcev (prevladujejo Turki, državljani nekdanjih jugoslovanskih republik, Grki, Italijani in Iračani). Velik del te populacije v mestu prebiva že dalj časa; 30 odstotkov dlje kot 15 let in nadaljnjih 16 odstotkov dlje kot 8 let. Če vzamemo v obzir še prebivalce, ki so potomci priseljencev, potem je delež še precej višji in znaša 31 odstotkov celotnega mestnega prebivalstva. Podobno kot v drugih večjih nemških mestih, so se priseljenci zaradi razpoložljivosti in relativno nizkih najemnin naseljevali v mestnih soseskah s starimi stanovanjskimi zgradbami, ki so bile večinoma v slabem stanju. Sredi 70. let je bil delež prebivalcev imigrantskega porekla v nekaterih soseskah skoraj 50-odstoten, pripadniki srednjega

[157] Več o obravnavani tematiki v Bosswick (2000).

razreda nemške narodnosti pa so se pospešeno izseljevali v druge predela mesta in v predmestja. Preostali del prebivalstva v teh okoliših so tako večinoma sestavljali ostareli, pripadniki delavskega razreda in mlajši ljudje (predvsem študenti in 'alternativci'), ki so jih privlačile nizke najemnine in živahen etnični utrip soseske.

Čeprav Nürnberg ni tipično imigrantsko mesto z velikimi etničnimi soseskami, kot so denimo Berlin, Hamburg in Köln, je zaradi velikega in dobro razvitega industrijskega sektorja tradicionalno delavsko mesto, ki je bilo od nekdaj privlačno za tuje iskalce zaposlitve, obenem pa se zaradi procesov gospodarskega prestrukturiranja čedalje bolj sooča z rastočimi stopnjami brezposelnosti. V mestu od leta 1992 deluje Zvezni urad za priznavanje tujih beguncev (BAFl-Bundesamt für die Anerkennung Ausländischer Flüchtlinge), zato je večina prosilcev za azil določen čas morala preživeti v lokalnem zbirnem centru, številni med njimi pa so v mestu ostali tudi po tem, ko jim je bil status priznan. Številne mestne institucije in ustanove (šole, mladinski in kulturni centri), ki so se razvile v 70. in 80. letih v obdobju, ko je mestna politika intenzivno podpirala razvoj sociokulturnih ustanov in dejavnosti, so se v 90. letih aktivno usmerile v izvajanje integracijskih programov in ukrepov za priseljence.

V nadaljevanju bomo predstavili različne ukrepe za urejanje položaja priseljencev, za katere so v skladu z zvezno zakonodajo zadolžene mestne oblasti: prvi sklop se nanaša na prostorsko porazdelitev priseljenske populacije oziroma na stanovanjsko politiko, ki preprečuje pojave prostorske segregacije, drugi sklop pa na programe in mehanizme, s katerimi mestne oblasti v sodelovanju s civilno družbo oziroma nevladnimi organizacijami skrbijo za integracijo priseljencev v širšo družbo.

Mestne oblasti v Nemčiji imajo načeloma na voljo dva načina, s katerima lahko vplivajo na prostorsko distribucijo priseljencev oziroma pripadnikov nacionalnih manjšin na lokalnem stanovanjskem trgu. Prvi način je naseljevanje priseljencev v socialna stanovanja, vendar se zaradi pomanjkanja le-teh ob hkratnem rastočem pritisku širšega dela populacije, ki je upravičena do socialnih stanovanj, le manjši del stanovanjske oskrbe priseljencev rešuje po tej poti. Drugo možnost nudijo programi rekonstrukcije in modernizacije degradiranih mestnih sosesk. Mestne oblasti v Nürnbergu so uporabile oba načina, da bi preprečile oziroma zmanjšale pojave prostorske segregacije, ki nastaja kot posledica dinamike stanovanjskega trga. Mestne oblasti, zadolžene za dodeljevanje socialnih stanovanj, so desetletja uporabljale strategijo mešanega naseljevanja priseljenske in nemške populacije v stavbe, ki so bile del fonda socialnih stanovanj, da bi preprečile ustvarjanje prostorske segregacije priseljenskih skupnosti. Obenem so v določenih mestnih soseskah izvedle dva poskusna programa rekonstrukcije in modernizacije starih stanovanjskih zgradb, ki jih večinoma naseljujejo priseljenci, ter namenile poseben denarni sklad za obnovo stanovanj in s tem zagotovile, da so najemnine ostale relativno nizke. S tem

programom 'mehke' modernizacije so želeli povečati privlačnost sosesk in k priseljevanju vzpodbuditi tudi pripadnike srednjih razredov, ne da bi izselili tamkajšnje prebivalce priseljenskega porekla. Pomembno vlogo pri procesu obnove sosesk so imeli tudi tamkajšnji prebivalci, ki so jih mestne oblasti pritegnile k sodelovanju prek organizacije različnih preliminarnih posvetov; njihova mnenja, predloge in potrebe so upoštevali tudi pri dejanski zasnovi in izvedbi prenove. Poseben poudarek je bil namenjen oblikovanju in urejanju odprtih površin in manjših parkov, namenjenih za druženje v prostem času ter ustanavljanju in podpiranju lokalnih kulturnih centrov, ki so omogočali sociopedagoške aktivnosti. Izkušnje v naslednjih letih so pokazale, da so postali kulturni centri privlačni tudi za mlado populacijo nemškega porekla, saj so nudili odprt socialni prostor za druženje in izmenjavo multikulturnih izkušenj.

Primeri dobre prakse

Na osnovi predstavljenih primerov obravnavanja stanovanjske oskrbe priseljencev v izbranih evropskih državah je po našem mnenju mogoče izpostaviti nekaj skupnih značilnosti in praks, o katerih bi veljalo razmisliti tudi v MOL.

1. V vseh opisanih primerih držav so se postopoma oblikovale specializirane organizacije, skladi in drugi mehanizmi, namenjeni posebej za zagotavljanje stanovanjske oskrbe priseljencev ali izboljševanja dostopnosti do primernih stanovanj.

2. V vseh primerih so priseljenci, ki legalno prebivajo v državi, upravičeni do vseh mehanizmov socialne politike, ki so namenjeni ranljivim družbenim skupinam, vključno z najemanjem stanovanjskih kreditov in dostopa do socialnih stanovanj.

3. V vseh primerih se posebna pozornost namenja informiranju, svetovanju in zagovorništvu priseljencev pri zagotavljanju primerne stanovanjske oskrbe. Praviloma to vlogo opravljajo prostovoljci in nevladne organizacije.

4. Vloga nevladnih organizacij je povsod razmeroma zelo močna in pogosto presega le svetovalno in informativno vlogo, saj nevladne organizacije nastopajo tudi kot distribucijski organi in upravljalci stanovanj, namenjenih priseljencem.

5. V učinkovitih projektih so dejavno sodelovali: vlade v povezavi z mestnimi oblastmi (zagotavljanje sredstev), mestne oblasti pa so intenzivno sodelovale z nevladnimi organizacijami, predstavniki priseljencev in strokovnjaki ter raziskovalci s področja urejanja stanovanjske oskrbe ranljivih družbenih skupin.

10. ZAKLJUČEK

Za ljubljansko urbano regijo oziroma za MOL lahko trdimo, da gre za večnarodnostno/večetnično družbeno okolje. Večinski delež prebivalcev, ki niso slovenske narodnosti, sestavljajo pripadniki narodov nekdanjih jugoslovanskih republik (Hrvatov, Srbov, Albancev, Bošnjakov, Črnogorcev in Makedoncev), ki so se zaradi iskanja zaposlitve oziroma opravljanja dela v Slovenijo oziroma v Ljubljano priselili večinoma v obdobju pred osamosvojitvijo Slovenije.

Predvidevamo lahko, da se bodo prilivi imigrantskega prebivalstva v ljubljansko urbano regijo nadaljevali predvsem zaradi potrebe po delovni sili, saj je na območju MOL povpraševanje po delovni sili večje od ponudbe. Na priseljevanje tujih delavcev v ljubljansko urbano regijo bodo v prihodnosti vplivale predvsem možnosti prostega pretoka delovne sile znotraj Evropske unije in nadaljnji procesi širitve Evropske unije na Vzhod. Z vstopom Slovenije v Evropsko unijo se je vzpostavil prost pretok delovne sile med desetimi novimi državami članicami ter z Irsko, Veliko Britanijo in Švedsko**,** zato lahko v prihodnosti pričakujemo predvsem povečane imigrantske prilive iz južnoevropskih ter vzhodnoevropskih držav. Zaposlovanje tujcev, državljanov tretjih držav (tj. držav, ki niso članice Evropske unije) je po zakonu omejeno z uvedbo kvotnega sistema, za zaposlitev pa tujci potrebujejo delovno dovoljenje (to je obenem tudi podlaga za pridobitev dovoljenja za prebivanje), ki se izdaja v skladu s trenutno situacijo na trgu dela oziroma glede na pomanjkanje ustrezne domače delovne sile. Kljub omejitvam, povezanih z zaposlovanjem državljanov tretjih držav, med katere spadajo tudi vse nekdanje jugoslovanske republike, lahko pričakujemo, da se bo v prihodnosti nadaljevalo tudi priseljevanje z območij nekdanje Jugoslavije, bodisi zaradi zaposlovanja bodisi zaradi združevanja družinskih članov.

Čeprav podatki Zavoda za zaposlovanje, Gospodarske zbornice in Ministrstva za delo, družino in socialne zadeve zaenkrat ne kažejo bistvenega povečanja pritoka tuje delovne sile, menimo, da bi morale tako državne kot mestne oblasti oblikovati in izvajati aktivno imigrantsko in integracijsko politiko. Slovenija, v ožjem aspektu pa MOL, je imela doslej večinoma izkušnje zgolj s specifično priseljensko populacijo, tj. s priseljenci iz nekdanjih jugoslovanskih republik, katerih večji del se je priselil še v času nekdanje skupne države. Dosedanje izkušnje kažejo, da je mesto politično, ideološko, sistemsko in institucionalno nepripravljeno na izvajanje aktivne imigrantske politike. Eden od indikatorjev je v tem, da tako državne kot mestne oblasti socialno-ekonomske situacije imigrantov ne zaznavajo kot problematične. Posledično priseljenci niso identificirani kot socialno ranljiva skupina prebivalstva in niso posebej izpostavljeni v programih in projektih, namenjenih za izboljšanje socialnega položaja takih skupin (denimo v Nacionalnem akcijskem načrtu o socialnem vključevanju). Prav tako na upravnem nivoju ne obstaja nobeno

telo, organizacija ali urad, ki bi bil pristojen za spremljanje razmer na področju priseljevanja ter za oblikovanje, izvajanje, prilagajanje in ocenjevanje ustreznosti imigrantske politike (vključno z integracijsko politiko) na ravni mesta. Z vrednotnega oziroma ideološkega vidika se nepripravljenost na imigrantske prilive kaže v odporu do (priseljevanja) tujcev in njihovih kulturnih navad (primer 'prebežniške krize' oziroma azilnega doma in neustreznega odziva pristojnih institucij; težave, s katerimi se sooča islamska skupnost pri prizadevanjih za gradnjo islamskega verskega in kulturnega centra, ipd.)

Prvi problem, s katerim se ob prihodu v imigrantsko okolje srečajo imigranti, je stanovanjska oskrba. Ekonomske zmožnosti in legalno-pravni položaj priseljencev (tujci, oziroma osebe brez državljanstva s stalnim/začasnim dovoljenjem za prebivanje) so bistvenega pomena pri vstopanju na stanovanjski trg, oziroma pri iskanju primerne stanovanjske oskrbe.

Na področju stanovanjske politike je ena temeljnih ovir pri zagotavljanju primerne stanovanjske oskrbe za priseljensko populacije dejstvo, da ta skupina prebivalstva (z izjemo beguncev in prosilcev za azil kot posebne pravne kategorije) na tem področju ni prepoznana kot ranljiva skupina niti v nacionalnih niti v lokalnih stanovanjskih programih. Zaradi tega niso vključeni v podporne programe in sheme, namenjene ciljnim skupinam na tem področju, ki bi jim omogačale izboljšanje njihovega položaja pri zagotavljanju primerne stanovanjske oskrbe (bodisi z informacijami in svetovanjem, bodisi s pomočjo finančnih podpor). Zakonodaja Republike Slovenije obenem priseljencem brez državljanstva že v izhodišču ne omogoča, da bi bili upravičeni do zaprositve za socialna stanovanja ter jih tako prepušča interesom slabo reguliranega zasebnega najemnega sektorja. Za zasebni najemni sektor je značilna relativno skromna ponudba, visoke cene (primerljive s cenami v evropskih metropolah), nizka pravna varnost in razmeroma slaba ohranjenost stanovanj. Predvsem pa je za zasebni najemni sektor značilno, da prevladuje 'stanovanjski črni trg', zaradi česar se dejavniki tveganja (oderuške najemnine, neprimerna komunalna opremljenost, prenaseljenost), ki so jim izpostavljeni najemniki, še povečujejo.

Prostorske koncentracije priseljencev v posameznih mestnih soseskah so dejstvo, ki ga ne moremo in ne smemo preprečevati. Prevladujoče prepričanje, da etnične in kulturne mešanice lokalnega prebivalstva in priseljencev v mestnih soseskah pripomorejo k hitrejši in uspešnejši integraciji priseljencev, je bolj ali manj ideološki konstrukt oziroma želja po asimilaciji priseljencev v večinsko družbo. 'Razpršenost' najpogosteje lahko pomeni osamitev in nadzor, ki ga izvaja vojska birokratov, socialnih delavcev, aktivistov in prevzgojiteljev. Prostovoljna prostorska segregacija priseljencev je neizogibna, obenem pa ni nujno, da ogroža integracijo priseljencev oziroma priseljenskih skupnosti v večinsko družbo.

Ta ugotovitev temelji na sledečih opažanjih: nova priseljevanja nujno ustvarjajo prostorsko segregacijo, saj tujci v državi gostiteljici običajno iščejo bližino svojih družinskih članov oziroma sonarodnjakov.

Socialna in družinska omrežja novim priseljencem nudijo raznovrstno pomoč. Prostorska bližina olajšuje oblikovanje etničnih ekonomij ter infrastruktur, ki jih priseljenci potrebujejo za zadovoljevanje svojih ekonomskih, socialnih in kulturnih potreb. Etnična omrežja imajo pomembno vlogo za novo prispele priseljence, ki niso seznanjeni z delovanjem lokalnega trga dela, socialnih ustanov in civilne družbe. Kulturna in družbena homogenost ter prostorska bližina so ključnega pomena za oblikovanje takih omrežij. Prostorska koncentracija priseljencev obenem omogoča lažjo samoorganizacijo priseljencev oziroma priseljenskih skupnosti ter pripomore k temu, da ne nastopajo kot 'tiha manjšina', temveč lahko v lokalni skupnosti nastopajo/sodelujejo kot aktivni subjekti.

Ena od značilnosti novih priseljenskih tokov v zadnjem desetletju je, da se za migracije ne odločajo zgolj izolirani posamezniki, temveč večje skupine medsebojno povezanih ljudi – večinoma družine ali gospodinjstva, včasih pa celo večje skupnosti. Ljudje se za migracije na kolektivni ravni ne odločajo zgolj zato, da bi maksimizirali pričakovani zaslužek, temveč tudi zato, da bi si izborili čim višji status v socialni hierarhiji novega okolja, lažje prebrodili finančne ovire in nasploh minimizirali tveganja. V tujem okolju so družinska in prijateljska omrežja temeljni vir emocionalne opore in pomoči v vsakdanjem življenju, ki imigrantom pomagajo, da se ne počutijo izolirani in demoralizirani. Socialna stabilizacija v družinskem okolju novim priseljencem omogoča, da se privadijo na novo socialno okolje, hkrati pa jim omogoča tudi, da ohranjajo prejšnje življenjske stile in vsakdanje kulturne aktivnosti.

Na dobro razvitih stanovanjskih trgih, ki iskalcem domovanj nudijo svobodo odločitve, se običajno dogaja, da prihaja do samosegregacije priseljencev oziroma priseljenskih skupnosti. Na slabo razvitih stanovanjskih trgih opažamo podobne usmeritve, vendar je v tem primeru poglavitni razlog pomanjkanje stanovanj. Zaradi skromne kupne moči ter diskriminatornih praks, ki jih izvajajo nekateri zasebni ponudniki stanovanj, nepremičninske agencije in izvajalci nacionalnih ali lokalnih stanovanjskih politik, je izhodiščni položaj priseljencev na stanovanjskem trgu ranljiv, njihove možnosti pa precej omejene. Zaradi teh dejavnikov se priseljenci običajno naseljujejo v stanovanjih nižjega in srednjega kakovostnega razreda ter v soseskah, kjer prevladujejo prebivalci s podobnimi socioekonomskimi značilnostmi.

Čeprav je segregacija[158] priseljencev in priseljenskih skupnosti v mestih dejstvo, je potrebno najti mehanizme, ki bodo priseljenskim populacijam zagotavljali, da prostorska ločenost ne bo vodila tudi v socialno izključenost iz večinske družbe. Mestne oblasti, ki so pristojne za vodenje stanovanjske in integracijske politike si naj prizadevajo podpreti in omogočati tak razvoj urbanega načrtovanja ter zagotoviti podporne mehanizme, ki bi priseljencem omogočali lažjo integracijo v večinsko družbo. Zdi se, da priseljenci za uspešno integracijo v večinsko družbo večinoma potrebujejo možnost življenja in dela v svojem etnično organiziranem okolju, obenem pa morajo imeti možnost, da iz tega okolja odidejo, kadar in če se za to odločijo. Gre torej za vprašanje svobodne izbire, pod pogojem, da so te izbire dejansko uresničljive. To konkretno pomeni, da so posamezniku na voljo možnosti za pridobitev stanovanja, za izobraževanje, delo in podobno**.** Značilnost integracijskih procesov v stanovanjskih soseskah z višjo koncentracijo priseljencev oziroma v etničnih skupnostih je, da se priseljenci integrirajo najprej kot skupnost in šele nato kot posamezniki. Raziskave namreč kažejo, da je med priseljensko populacijo prisotna želja in potreba po ohranjanju izvorne etnične identitete ob hkratni potrebi po enakopravni vključenosti v večinsko družbo. Mestne oblasti bi morale zagotoviti posebne ukrepe za pomoč priseljencem v obdobju začetnega vključevanja v novo življenjsko okolje, kasneje pa bi morale predvsem zagotavljati enake možnosti vsem prebivalcem za enakopravno vključevanje in sodelovanje na vseh področjih družbenega življenja.

Če želimo izboljšati stanovanjski položaj in možnosti integracije priseljencem v širšo družbo, je v prvem koraku potrebno, da pristojne oblasti oziroma institucije to skupino prebivalstva identificirajo kot eno izmed socialno ranljivih skupin in jo kot tako vključijo v podporne programe in projekte, ki si prizadevajo za izboljšanje njihovega položaja na stanovanjskem trgu. Morda bi veljalo razmisliti tudi o pobudi za spremembo zakona, s katerim bi bili tujci, živeči v Sloveniji, upravičeni do zaprositve za socialna stanovanja, kot je to mogoče v večini držav Evropske unije**.**

Stanovanjska politika ima na voljo veliko instrumentov in organizacijskih oblik, s katerimi lahko vpliva na zmanjševanje ranljivosti določenih segmentov populacij na stanovanjskem trgu. Eden temeljnih načinov za doseganje tega cilja, poleg povečanja fonda socialnih oziroma neprofitnih najemnih stanovanj, je, da ranljivo populacijo manj prepušča odvisnosti od interesov zasebnega sektorja. Tvorci stanovanjske politike bi morali poleg tega sodelovati z zasebnim sektorjem in ga s spodbudami ter s sklepanjem pogodbenih partnerskih

[158] Iz popisnih podatkov je razvidno, da v Ljubljani do neke mere obstaja koncentracija pripadnikov 'novih' manjšinskih skupnosti v določenih predelih mesta (soseskah), ne moremo pa govoriti o oblikovanju getov, čeprav je uporabo termina zaslediti v strokovni literaturi, medijih in javnem mnenju. Območja, kjer bolj zgoščeno prebivajo pripadniki 'novih' etničnih skupnosti, bi prej lahko opredelili kot 'etnično koncentrirane soseske'.

razmerij usmerjati k spoštovanju postavljenih standardov. Tretji način je stanovanjskim storitvam zasebnega sektorja postaviti cenovne, kakovostne in pravne standarde.

Izkušnje iz drugih evropskih držav oziroma mest kažejo, da za olajševanje dostopa do primerne stanovanjske oskrbe za imigrantske populacije pogosto ni dovolj le vključenost v širše področje socialnih storitev za depriviligirane socialne skupine. Zaradi specifičnih značilnosti in potreb priseljenske populacije je potrebno vzpostaviti specializirane organizacije, sklade in druge mehanizme, namenjene posebej zagotavljanju stanovanjske oskrbe priseljencev ali izboljševanju dostopnosti do primernih stanovanj. Te organizacije bi skrbele za oblikovanje in usmerjanje stanovanjske politike za imigrante (predvsem za priseljenske družine in posebej ranljive posameznike), identificiranje novih potreb, izvajanje obnovitvenih del imigrantskih oziroma delavskih domov ter nadzorovanje in ocenjevanje poteka takih projektov.

Eden poglavitnih problemov, s katerim se soočajo priseljenci ob priselitvi v državo sprejemnico, je pomanjkanje informacij o značilnostih in delovanju stanovanjskega trga, stanovanjskih politik in socialnih storitev države sprejemnice. Zato bi bilo potrebno ustanoviti posebne informacijske centre, ki bi skrbeli za informiranje, svetovanje in za mediacijo med priseljenci in ponudniki stanovanjske oskrbe. Pri vzpostavljanju takih centrov bi se mestne oblasti lahko povezale z nevladnimi organizacijami, ki bi izrazile interes za delovanje na tem področju. Prav tako bi mestne oblasti lahko s finančnimi podporami omogočile dejavnost tistih nevladnih organizacij, ki bi z izvajanjem različnih socio-pedagoških dejavnosti skrbele za pomoč pri integraciji imigrantov v večinsko družbo. Zagotavljanje stanovanjske oskrbe je eden izmed pomembnih elementov integracijskega procesa.

Toda za uspešno integracijo je potrebno pripraviti, poleg politik na področju stanovanjske oskrbe, še zbir politik na področju izobraževanja, zaposlovanja in vključevanja v družbeno okolje, v katerem priseljenske skupnosti živijo. Rezultat uspešne integracije naj bi bil enak položaj pripadnikov 'novih' manjšinskih skupnosti oziroma priseljencev in pripadnikov večinskega naroda na področju izobraževanja, pri vstopanju na trg delovne sile, enake možnosti na področju družbene mobilnosti, približno enaka poklicna struktura in zastopanost v posameznih gospodarskih dejavnostih, enaka stopnja brezposelnosti, enaki osebni dohodki itd. v primerjavi s pripadniki večinske populacije.

Politika MOL na področju imigracij in integracije je še povsem rudimentalna. Razmislekov o etnični, kulturni in jezikovni pestrosti MOL je le za vzorec. Glede na pričakovane imigracijske tokove bi bilo skrajno neodgovorno, če bi politični upravitelji še nadalje ohranjali nojevsko držo. Kakorkoli že, MOL bi morala nemudoma pristopiti k izdelavi celovite politike integracije, ki bi v središče postavila Ljubljano kot večetnično, večkulturno in večjezikovno skupnost. Mnogi se z navedenim ne bodo strinjali, saj so prepričani, da je etnična pestrost

razvojni hendikep. Toda, če 'hendikep' že obstaja in ga ni mogoče odpraviti z radikalnimi metodami, je od sposobnosti političnih upraviteljev odvisno, kako ga bomo pretvorili v razvojno prednost.

V izhodišče procesa oblikovanja politik(e) integracije sodi potreba po pridobivanju valentnih podatkov o procesih diskriminacije, izključevanja pripadnikov posameznih etničnih skupin. Dokler ne razumemo procesov družbene vključenosti ali izključenosti, ni mogoče razviti ustrezne politike, s katero bi se zoperstavili diskriminaciji in družbenem izključevanju. Prepoznavanje posameznih indikatorjev, s katerimi opredeljujemo družbeno izključenost pri posamezniku, še ne pomeni tudi njegove dejanske izključenosti. Če je posameznik finančno slabše situiran, brezposeln ali pripadnik etnične skupnosti, to še ne pomeni, da je tudi družbeno izključen, saj je lahko kljub 'pomanjkljivosti' glede posameznih razsežnosti (indikatorje), uspešno integriran v družbeno okolje.

Družbena izključenost je rezultat sklopa neugodnih socialnih, kulturnih in ekonomskih pogojev v vsakdanjem življenju posameznika in ne samo vpliva posameznega dejavnika. Dejavniki, ki lahko povzročijo družbeno integracijo/izključenost, so: vrednostni sistem in stališča večinske družbe do drugačnosti, kulturne razlike, socio-ekonomski položaj, stopnja izobrazbe, integracijska politika, politična in družbena participacija. Lahko pa trdimo, da so posamezniki ali etnične skupnosti, ki so v posameznih dimenzijah (dejavnikih) deprivilegirani, tudi bolj ranljivi in dovzetni za to, da postanejo družbeno izključeni (Cars *et al.* 1999).

Predstavljeni statistični podatki iz popisa prebivalstva leta 2002 in rezultati raziskave PSIP pokažejo sledečo sliko na področju posameznih indikatorjev družbenega izključevanja:

a) *Izobrazbena struktura.* Statistični in anketni podatki o izobrazbeni strukturi prebivalstva na ravni MOL kažejo slabšo formalno izobrazbeno strukturo pripadnikov 'novih' manjšinskih skupnosti iz nekdanje Jugoslavije v primerjavi s Slovenci. Pokažejo se tudi precejšnje razlike med posameznimi 'novimi' manjšinskimi skupnostmi. Predvidevamo, da je nižja izobrazbena struktura priseljencev v primerjavi z izobrazbeno strukturo večinskega prebivalstva posledica ekonomskih in družbenih okoliščin priselitve (družbeno-socialnih razmer v deželi izvora ter ekonomskih potreb v deželi sprejemnici), na ravni posameznika pa velja iskati razloge v različnih željah in motivih posameznika ter njegove družine (socioekonomski dejavniki). Izobrazba predstavlja pomemben dejavnik za socialno umestitev posameznika in naj bi zmanjševala družbeno neenakost. Pa vendar mnoge raziskave kažejo, da je doseganje izobrazbe posameznika v veliki meri socioekonomsko pogojeno, nanj vpliva predvsem družinsko ozadje, torej dejavniki zunaj šolskega sistema, kar pa dejansko lahko pomeni ohranjanje neenakosti. Razlike v izobrazbeni strukturi potomcev priseljencev v primerjavi z večinsko populacijo še obstajajo, nanje moramo biti pozorni, potrebno jih je evidentirati, odkriti

potencialne vzroke in jih poskusiti odpraviti. Na drugi strani pa je že doseženo izboljševanje izobrazbene strukture potomcev priseljencev (v vertikalni dimenziji) prej indikator enakih možnostih dostopa do izobraževanja v državi sprejemnici, kot pa izrazitega družbenega izključevanja in diskriminacije.

b) *Zaposlitveni status.* Empirični podatki o zaposlitvenem statusu prebivalcev MOL razkrivajo dve pomembni značilnosti: med pripadniki 'novih' manjšinskih skupnosti je opaziti nekoliko višjo stopnjo brezposelnosti v primerjavi z večinsko populacijo in med posameznimi narodnimi skupnostmi so glede stopnje brezposelnosti opazne razlike. Predvsem med Bošnjaki, Muslimani in etnično neopredeljenimi je zaznati visok delež brezposelnih. Poleg 'objektivnega' prikaza zaposlitvenega statusa pripadnikov 'novih' manjšinskih skupnosti so za razpravljanje o procesih izključevanja in diskriminacije pomembni še podatki o možnostih za zaposlitev, za napredovanje in za dostop do dobro plačanih delovnih mest priseljencev in njihovih potomcev v primerjavi s Slovenci. Empirični podatki, pridobljeni z raziskavo PSIP, kažejo, da del – sicer manjšinski – priseljenske populacije zaznava obstoj diskriminacije oziroma meni, da na omenjenih področjih nimajo vedno enakih možnosti kot pripadniki večinskega prebivalstva. Tudi na tem področju so opazne razlike med posameznimi etničnimi skupnostmi. Največ diskriminacije zaznavajo Bošnjaki, Muslimani, Srbi in neopredeljeni.

c) *Socioekonomski položaj.* Glede na ocene anketirancev v raziskavi PSIP o višini dohodkov na gospodinjstvo, glede na percepcije, kako visoko na družbeni lestvici se lahko povzpne pripadnik določene etnične skupnosti, ter glede na njihove percepcije o življenjskem standardu ugotavljamo, da je socioekonomski položaj pripadnikov 'novih' manjšinskih skupnosti iz nekdanje Jugoslavije v njihovih percepcijah nižji, kot je položaj pripadnikov večinske populacije.

d) *Stanovanjske razmere.* Lastniška struktura pripadnikov 'novih' manjšinskih skupnosti se nekoliko razlikuje od lastniške strukture večinske populacije v MOL. Predvsem so opazne razlike med posameznimi etničnimi skupnostmi. Pripadniki skupnosti, ki imajo relativno nizek delež lastnikov oziroma solastnikov ter družinskih članov lastnikov/solastnikov, so: Romi, Albanci, Bošnjaki, Muslimani, drugi in prebivalci, ki so se opredelili kot Bosanci. Za posameznike, opredeljene kot Albanci, Bošnjaki, Muslimani in drugi, so značilni tudi več kot deset odstotni deleži v kategoriji drugo, ki vključuje samske domove ali skupinska stanovanja. Med Albanci, Bosanci in tistimi, ki so uvrščeni v kategorijo drugi, je tudi najvišji (več kot 20–odstotne) delež najemnikov in podnajemnikov. Predstavljeni socioekonomski podatki kažejo, da je dobršen del obravnavane populacije v depriviligiranem položaju v odnosu do večinske, dominantne populacije. Velika svetovna in evropske urbana središča so se na različne načine spopadla s problematiko integracije in kohezije. Nekateri prisegajo na teorijo in prakso t. i.

talilnega lonca, drugi so prepričani, da je integracija učinkovitejša, če temelji na politiki spodbujanja ohranjanja, promociji in razvoju prinešenih ali podedovanih etničnih posebnosti. Takšna politika bi bila tudi najbližja načelom zapisanim v 61. členu slovenske Ustave:

- da svobodno izraža pripadnost svojemu narodu ali narodni skupnosti;
- da goji in izraža svojo kulturo;
- da uporablja svoj jezik in pisavo.

Na podlagi predstavljenih podatkov iz raziskave PSIP sklepamo, da se vedno več ljudi ne more enoznačno etnično opredeliti. Vzrokov je verjetno več; mednje gre prišteti tudi pazljivost pripadnikov 'novih' manjšinskih skupnosti pred javnim etničnim opredeljevanjem, kar je lahko posledica obstoja etnične distance in etnične odbojnosti s strani večinske populacije. Ker so izsledki raziskave jasno pokazali, da je večina anketirancev ponosna na svojo etnično pripadnost, ne bi veljajo prisluhniti tistim mnenjskim voditeljem, ki prisegajo na teorijo in prakso 'talilnega lonca'.

Področje ohranjanja in promocije kulturne je večplasten problem. Možno ga je predstaviti kot zasebno dobro in kot javno dobro. Zasebno bi lahko bilo vezano na dejavnosti različnih kulturnih društev, javno pa na vključenost in promocijo narodne/etnične pestrosti v javne šole, medije in v politični diskurz. Glede delovanja kulturnih društev se je v raziskavi PSIP pokazalo, da anketiranci na prvi pogled v dokaj majhnem deležu aktivno sodelujejo in ravno tako v majhnem deležu redno spremljajo delovanje kulturnih društev etničnih skupnosti z območja nekdanje Jugoslavije. Podrobnejša analiza družbenega konteksta, v katerega so društva umeščena, števila kulturnih društev, njihove prostorske razporeditve, vsebine kulturnih programov, finančnih sredstev, s katerimi razpolagajo, pa kaže na to, da delež aktivno sodelujočih dejansko ni tako majhen.

Še pomembnejše pa je področje javnega šolstva. Ključnega pomena za javne upravitelje se zdi mnenje večine anketirancev, da bi bilo dobro razširiti šolski program tudi z vsebinami, ki seznanjajo otroke z zgodovino, s kulturo in z jeziki drugih etničnih skupnosti, ki živijo v Sloveniji.

Posebej pomembno področje integracije je področje urejanja učenja neslovenskih maternih jezikov v Sloveniji. Kot je znano, je bila srbo-hrvaščina obvezni predmet v petem razredu osnovne šole v Socialistični Republiki Sloveniji, v samostojni državi pa je bil ta predmet ukinjen. V začetku 90. let 20. stoletja je država ponovno ustvarila pogoje za učenje jezikov, predvsem nekdanjih jugoslovanskih narodov, vendar v zelo omejenem obsegu in kot fakultativni predmet.

Iz podatkov raziskave PSIP, predstavljene v poročilu, je razvidno, da večina anketirancev meni (60,1 odstotka v Ljubljani in 55 odstotkov po državi), da bi bilo dobro, da bi se otroci učili

tudi jezik enega od staršev, če ta ni slovenščina. Na ravni države tako meni kar 75 odstotkov Srbov, 63 odstotkov Muslimanov, 61 odstotkov Bošnjakov, 57 odstotkov Hrvatov, 47 odstotkov etnično neopredeljenih in tudi 43 odstotkov Slovencev. Da takšno učenje ni potrebno in da je pomembnejše znanje slovenskega jezika, meni le 13,6 odstotka vprašanih v MOL (in približno enako vprašanih na ravni države, med katerimi pa je tako mislečih le 6 odstotkov Srbov in Bošnjakov, 10 odstotkov Muslimanov, 12 odstotkov Hrvatov in 19 odstotkov Slovencev).

V raziskavi PSIP, tako v MOL kot po državi, se je torej pokazalo, da je večina anketirancev naklonjena učenju neslovenskega maternega jezika staršev. Sodelujoče v raziskavi pa smo spraševali tudi po načinu ureditve učenja jezika otrok, ki jim slovenščina ni materni jezik staršev ali enega od staršev.

Največ anketirancev – 31,5 odstotka vseh vprašanih v MOL (in 33 odstotkov po državi) – meni, da se otroci jezika lahko naučijo doma. V raziskavi po celotni državi se je za ta odgovor odločilo največ etnično neopredeljenih (38 odstotkov), Slovencev (38 odstotkov) in Muslimanov (35 odstotkov) ter najmanj Bošnjakov (22 odstotkov), Srbov (25 odstotkov) in Hrvatov (28 odstotkov).

Druga najpogosteje omenjena možnost je naš drugi odgovor: 26,7 odstotka (in skoraj enako na ravni države) vseh vprašanih namreč meni, da bi moralo biti otrokom omogočeno učenje tega jezika v okviru dodatnih šolskih dejavnosti. Za to možnost se – kot je razvidno iz ankete po državi – posebej odločajo Srbi (34 odstotkov), sledijo Hrvati (30 odstotkov), Muslimani (28 odstotkov), Slovenci (26 odstotkov), Bošnjaki (25 odstotkov) in etnično neopredeljeni (21 odstotkov).

Nadaljnjih 23,1 odstotka vprašanih v MOL (oziroma 22 odstotkov po državi) meni, da bi moralo biti otrokom omogočeno učenje tega jezika v okviru rednega šolskega programa, in sicer kot izbirni predmet. Za to možnost se skladno z rezultati raziskave na državni ravni zavzema kar 43 odstotkov Bošnjakov, 30 odstotkov Srbov ter 28 odstotkov Muslimanov, 26 odstotkov neopredeljenih, 22 odstotkov Hrvatov in le 17 odstotkov Slovencev.

Da bi moralo biti otrokom omogočeno učenje tega jezika v šolah – bodisi kot izbirni predmet v okviru rednega programa ali kot dodatna šolska dejavnost – torej skupaj meni polovica vseh vprašanih. 31,5 odstotka naših anketirancev meni, da naj se otroci tega jezika naučijo doma, nadaljnjih 12,5 odstotka vprašanih v Ljubljani (oziroma 11 odstotkov po Sloveniji) pa je prepričanih, da bi moralo učenje tega jezika potekati v okviru društev posameznih etničnih/narodnih skupnosti. Le slaba dva odstotka vprašanih pa zagovarjata idejo o ustanavljanju lastnih šol (v raziskavi po državi med temi ni bilo Bošnjakov in Muslimanov).

Iz odgovorov naših anketirancev na ta vprašanja se je torej jasno pokazala želja, da bi se otroci učili neslovenskega jezika svojih staršev v šolah. V raziskavi pa je bilo tudi ugotovljeno,

da anketiranci jasno zaznavajo tudi potrebo – ne le željo, da bi se otroci v šolah seznanjali s kulturo, zgodovino in jezikom neslovenskih etničnih/narodnih skupnosti, ki živijo v Sloveniji. Kar 60,1 odstotka vprašanih v MOL (oziroma 67 odstotkov po državi) namreč meni, da se zdaj otroci v šolah 'premalo' seznanjajo oziroma se sploh ne seznanjajo z jezikom, kulturo in z zgodovino manjšinskih etničnih skupnosti v Sloveniji. Iz raziskave, ki je obsegala celotno Slovenijo, je bilo razvidno, da kar 18 odstotkov Srbov, 12 odstotkov Hrvatov in Bošnjakov ter 10 odstotkov Slovencev meni, da se otroci s tem sploh ne seznanjajo. Da se seznanjajo premalo, pa je prepričanih še nadaljnjih 78 odstotkov Bošnjakov, 72 odstotkov Srbov, 64 odstotkov Hrvatov, 58 odstotkov Muslimanov, 52 odstotkov neopredeljenih in 44 odstotkov Slovencev.

Dokler bodo državljani Slovenije, ki se jim takšen pouk zdi pohvalen, v manjšini, je vsakršna razprava o ustrezni jezikovni politiki v okviru razprave o integracijski politiki močno omejena. Za uspešno integracijsko politiko je namreč ključno zagotavljanje ozračja tolerance, spoštovanja različnih kultur, jezikov ali običajev in predvsem spoštovanje človekovih pravic posameznikov, ki v sodobni mednarodni skupnosti nedvomno vključujejo tudi pravico do ohranjanja posameznikove identitete – torej jezika, kulture, veroizpovedi, in sicer ne glede na to, ali je posameznik pripadnik večinskega naroda ali pa manjšinske etnične oziroma narodne manjšine v neki državi.

Seveda so s stališča uspešnega urejevanja sožitja različnih kultur in jezikovnih skupnosti na nekem območju, kakršna je MOL, mnogi predlogi, ki krožijo v 'politični' javnosti, povsem neustrezni. Takšni so tudi kakršni koli razmisleki o razseljevanju otrok z območij, kjer je delež pripadnikov neslovenskih etničnih skupnosti relativno velik, na območja, kjer je več otrok, ki pripadajo večinskemu narodu. Na tak način se povsem neskladno z mednarodnimi standardi s področja človekovih pravic otežuje dostop do osnovne šole otrokom, otroke pa se povsem neustrezno in neprimerno ločuje (segregira) na etnični osnovi, čeprav je Slovenija zavezana k zagotavljanju in spoštovanju načela nediskriminacije, torej nerazlikovanju na etnični, verski, jezikovni ali rasni osnovi.

V tej luči velja torej razmišljati v povsem drugačno smer. Zavreči je potrebno teorije o osnovni šoli kot obliki geto izobraževanja. Narediti je potrebno vse, da se osnovne šole, ki jih v večjem deležu obiskujejo otroci iz različnih etničnih skupnosti, opredeli kot multilingualne in multikulturni centre. Preprečiti je potrebno, da bi se tudi na takih osnovnih šolah, kot je na primer Osnovna šola Livada, dogodila podobna norost, kot je bila ukinitev oddelkov s srbo-hrvaškim jezikom na Osnovni šoli Prežihov Voranc v Ljubljani.

11. PRIPOROČILA ZA OBLIKOVANJE INTEGRACIJSKE POLITIKE

Pri načrtovanju in oblikovanju posebnih programov, namenjenih za izboljšanje položaja imigrantov, bi mestne oblasti morale dejavno sodelovati z raziskovalci in strokovnjaki, ki se ukvarjajo s področjem urejanja stanovanjske problematike marginaliziranih družbenih skupin oziroma s širšim področjem integracije imigrantov v večinsko družbo pa tudi s prostorskimi strokovnjaki, ki proučujejo načine revitalizacije degradiranih mestnih območij. V ta namen bi bilo smiselno uvesti stalni monitoring in kontinuirano izvajati kvantitativne in kvalitativne raziskave procesov imigracije na območju MOL (s poudarkom na tistih mestnih soseskah, za katere je značilen višji delež imigrantske populacije, kot denimo v Rakovi Jelši, na Fužinah), oziroma celotne ljubljanske urbane regije, s katerimi bi pridobili tudi mnenja in potrebe same imigrantske populacije in seveda tudi mnenja in odzive domačinov na predvidoma povečane imigrantske tokove. Glede na dejstvo, da je imigrantska politika pretežno v državni domeni, pa bi morali upravljalci mesta aktivno vplivati na ustrezno, t. j. pravočasno in fleksibilno normativno in institucionalno urejanje problematike.

Dejansko ne obstaja 'recept' za uspešno oblikovanje večkulturne družbe, projekti, ki prinašajo rezultate v enem okolju, so lahko povsem v drugem.

Prvi korak k oblikovanju koherentne in konkurenčne družbe zahteva terminološke razjasnitve ter ustrezno razumevanja ključnih pojmov, kot sta nacija in etnična skupnost. Potrebno je oblikovati konsenz oziroma doseči splošno razumevanje, da je nacija skupnost slovenskih državljanov, ki vključuje poleg etnično opredeljenih Slovencev tudi pripadnike drugih etničnih skupnosti, oboji pa so v svojem položaju in pravicah enakopravni.

Drugi korak je kontinuiran nadzor in spremljanje vseh pojavnih oblik etnične diskriminacije ter učinkovitosti sprejetih ukrepov integracijske politike. Pojave etnične nestrpnosti je potrebno zaznati, opredeliti, jih tematizirati ter poiskati ustrezne rešitve. Izvajanja integracijske politike pa je potrebno v določenih časovnih intervalih ovrednotiti in s tem ugotavljati njihovo učinkovitost.

Strukturna dimenzija integracijskega procesa

a) Uvedba ustreznih 'uvajalnih programov', ki so namenjeni priseljencem ali njihovim družinskim članom, beguncem, azilantom itd. in v okviru katerih pridobijo ustrezna znanja na treh temeljnih področjih: 1. učenje slovenskega jezika,[159] 2. državljanska vzgoja, 3. poklicno usposabljanje (predvsem tisti poklicni programi, glede katerih se v Sloveniji kaže pomanjkanje delovne sile). Že obstoječe 'uvajalne programe' velja vsebinsko posodobiti ter jih razbremeniti birokratskih ovir.

b) Organiziranje posebej prilagojenih programov (*custom-made programme*) v sodelovanju s posameznimi organizacijami, ki vsebujejo seznanjanje z možnostmi zaposlovanja, izobraževanja in poklicnega usposabljanja.

c) V večini evropskih držav je prostovoljno delo ključni element integracijske politike. Prostovoljno delo posameznikov vključuje predvsem informiranje, svetovanje in delo v socialnih centrih. Prostovoljec – t. i. 'osebni mentor' je pogosto pomembna vez med priseljencem in državo sprejemnico.

č) Svet EU je leta 2000 sprejel direktivi, ki naj bi bili vodilo za boj proti diskriminaciji.[160] Direktivi določata, da mora imeti vsak, ki je postal žrtev diskriminacije, oziroma tisti, ki meni, da je bil neenako obravnavan zaradi osebnih lastnosti, na voljo ustrezno pravno varstvo in pravico do učinkovite odprave posledic neenake obravnave. Na nacionalni ravni je v skladu z uresničevanjem direktiv Državni zbor RS leta 2004 sprejel Zakon o uresničevanju načela enakega obravnavanja (Ur. l. RS, št. 50/2004), ter prilagodil Zakon o delovnih razmerjih (Ur. l. RS, št. 4/02), ki vsebuje posebno določbo v zvezi s prepovedjo diskriminacije pri iskalcih zaposlitve in delavcih, ki so že v delovnem razmerju. Na mikro ravni, na lokalni ravni, na ravni podjetij, organizacij ter javnih služb pa bi bilo potrebno opredeliti postopke oziroma procedure v primeru zaznave diskriminacijskega obravnavanja posameznika.

Pomembno vlogo socialnih partnerjev v procesu integracije, pri omogočanju enakih možnosti in odkrivanj pojavov diskriminacij pa imajo tudi sindikati.

d) Javne in zasebne organizacije naj bi bile 'odprte' za vse prebivalce, ne glede na njihovo etnično poreklo. Koristi so obojestranske. Na eni strani zaposlovanje kadrov drugačne etnične pripadnosti zagotavlja pozitivno konkurenčnost, svež pretok idej, odpiranje drugačnih pogledov itd., na drugi strani pa vključevanje priseljencev v organizacije, zavode ali institucije omogoča,

---

[159] Program slovenščine za tujce že obstaja in je nastal za potrebe jezikovnega pouka v tečajih slovenščine, ki so namenjeni tujcem. Po podatkih Centra za slovenščino kot drugi/tuji jezik na Filozofski fakulteti se samo v njegovem okviru vsako leto različnih tečajev udeležuje okoli 400 ljudi, število pa se iz leta v leto veča. Na preizkuse aktivnega znanja slovenščine (listina je eden od obveznih dokumentov za pridobitev slovenskega državljanstva) pa naj bi čakalo še nekaj tisoč tujih državljanov.

[160] To sta Direktiva o rasni enakosti 2000/43/E in Direktiva o enakosti pri zaposlovanju 2000/78/EC.

da postanejo del družbe. Vendar pa delovanje organizacij in institucij na nediskriminacijski osnovi ni avtomatičen proces. Treba je odstraniti ovire, ki so pri vključevanju priseljencev pogojene z jezikom, kulturnimi razlikami. Najboljša strategija za to je sprememba kulture zaposlovanja in poslovanja v organizacijah. Kultura podjetja mora biti pomembnejša od etnične pripadnosti in kulture posameznika. To pomeni zagotovitev prisotnosti pripadnika(ov) priseljenskih skupnosti v organih odločanja (afirmativna politika) ter ustrezno kontinuirano izobraževanje o večkulturnosti, kot tudi nagrajevanje dodatnega znanja jezikov zaposlenih, ki so v neposrednem stiku s strankami. Večkulturna kompetenca je lahko pomembna prednost pri zaposlovanju v vzgojno–izobraževalnem sistemu, upravno–administrativnih enotah, zdravstvu, socialnem delu itd.

e) Dodatno izobraževanje zaposlenih v upravno–administrativnih enotah, podjetjih in nevladnih organizacijah na področju kulturnega ozaveščanja, zakonodaje in antidiskriminacijskih ukrepov, komunikacijskih veščin.

f) Tudi večinska družba potrebuje izobraževanje – ustrezno državljansko vzgojo – na vseh nivojih izobraževalnega sistema o sodobni večetnični in večkulturni družbi ter vizijah razvoja.

Kulturna dimenzija integracijskega procesa

a) Oblikovanje posebnih programov (skladov) namenjenih društvom ali organizacijam 'novih' manjšinskih skupnosti (priseljencev), ki promovirajo njihovo participacijo v družbeno življenje.

b) Prostovoljna dejavnost priseljencev je pomembna oblika družbene participacije. V mnogih evropskih državah priseljenci že takoj ob prihodu pridejo v stik s prostovoljnim sektorjem. Osebni mentor (prostovoljec) je lahko dragocena vez med priseljencem in novim okoljem.

c) Spodbujanje njihove participacije v raznovrstnih družbenih aktivnostih, v okviru večinskih organizacij ali v društvih in organizacijah priseljenskih skupnosti, promovira njihovo integracijo ter omogoča izkazovanje njihovih sposobnosti. V urbanih soseščinah je razvitih veliko možnosti za družbeno participacijo. Problematike, kot so izboljšanje stanovanjskih predelov, promocija in razvoj na gospodarskem področju izboljševanje javnih storitev, zdravstvene oskrbe itd., so skupne priseljencem, pripadnikom 'novih' manjšinskih skupnosti in večinskemu prebivalstvu.

Interakcijska dimenzija integracijskega procesa

Medetnično razumevanje ni zagotovljeno z vsakodnevno kulturno hibridizacijo, temveč zahteva odstranitev strahu in netolerance, povezane z etničnim razlikovanjem, ter sprejetje spoznanja, da sta etnična raznolikost in sprejemanje kulturnega pluralizma značilnosti trdne in razvijajoče se družbe.

Kako to doseči, je še vedno glavni predmet mnogih razprav. Obstaja pa konsenz, da je ključni dejavnik dnevno 'pogajanje', premagovanje ali soočanje z etničnimi (kulturnimi) razlikami na prizoriščih, kjer se ljudje soočajo z etnično raznolikostjo in kjer je pojave nestrpnosti mogoče 'utišati'. Glede tega, katera so ta prizorišča, pa so mnenja različna.

Nekateri zagovarjajo moč javnih, odprtih prostorov v mestu, kjer se ljudje srečujejo: parki, kavarne, ulice, nakupovalni centri. Moč javnih prostorov povezujejo z razvojem urbane kulture, ki temelji na svobodi, razvedrilu in zavedanju o skupnih prostorih. Raznolikosti naj bi se sprejemale s pomočjo soudeleževanja na javnih prostorih. Stvarnost pokaže, da so javni prostori pogosto teritorialno zamejen s strani posameznih skupnosti, ali pa gre za tranzitne prostore, kjer se med prisotnimi odvija malo stikov. Javni prostori se v tem smislu niso pokazali kot 'naravni' prostori večkulturnega soočanja. Kar seveda ne pomeni, da je pomen javnih mestnih prostorov popolnoma irelevanten. Možnosti mestnih javnih prostorov je treba izrabiti ter v njihovem okviru promovirati večkulturnost, posamezne etnične skupnosti, ki živijo na lokalnem območju, prikazovati lokalne zgodovine prostora itd.

Podobno večjo moč (vpliv), kot jo dejansko ima za relativizacijo etnične distance, pripisujejo etnično mešanim soseskam. Pogosto se zgodi, da v etnično mešanih soseskah posamezne etnične skupnosti živijo 'paralelno življenje'. Za mnoge etnično mešane soseske, ki so locirane na obrobnih, marginaliziranih lokacijah mest, je značilna prisotnost etnične nestrpnosti**,** etnična distanca med posameznimi skupnostmi ter kulturna izolacija. Tovrstne soseske potrebujejo dodatne 'oživljajoče' programe.[161]

Prostori, ki lahko prispevajo k zmanjševanju etničnih razlik, so tudi t. i. mikro prostori, kjer so dialogi in prilagajanja tako rekoč obvezni, to so prostori kot na primer delovna mesta, izobraževalne ustanove, mladinski centri, športni klubi in podobna združenja. Tudi tu se pokaže, da je stik nujen, vendar ne zadosten pogoj za zmanjševanje etnične distance (Amin 2002).

Kaže pa se, da vsakodnevni stiki ne zagotavljajo učinkovite kulturne izmenjave. Običajno se s pomočjo ponavljajočih spolnih, razrednih, ali etničnih kod celo utrdijo obstoječe oblike nestrpnosti in identitete. Večja možnost, da pride do kulturne izmenjave, se pojavi, ko

[161] Raziskave v etnično mešanih soseskah so pokazale, da morajo le–te postati varnejše in bolj atraktivne. Potrebno je vpeljevanje raznovrstnih aktivnosti, npr. otroške in mladinske programe, ki omogočajo druženje različnih skupnosti itd.

posameznik izstopi iz vsakodnevnega okolja v drugo, novo okolje, ki postane prostor 'vsakdanje transgresije' (*banal transgression*). Učinkovitost novega okolja je v tem, da v njem delujejo pripadniki različnih etničnih skupnosti, ki pa jih posameznik ne more kar tako opredeliti kot 'tujce'. Takšne nove družbene situacije posamezniku ponujajo možnost, da se izogne fiksnim relacijam, fiksnim nocijam, in se tako nauči novih (drugačnih) vzorcev družbene interakcije.

Obstaja mnogo možnosti, da se takšni mikro prostori vsakdanje transgersije vključijo tudi v urbana območja. To so lahko študentska naselja, univerze, športna združenja, glasbeni klubi, raznovrstni centri, ki znotraj četrtnih skupnosti ponujajo varstvo otrok, mladinske projekte, itd. (Amin 2002).

Temeljni problemski sklopi

Iz zapisanega v pričujočem besedilu je mogoče določiti štiri temeljna področja, o katerih bi politični upravitelji v MOL morali posebej razmišljati pri upravljanju s priseljenskimi in integracijskimi tokovi v MOL:

1. Informiranje prebivalcev MOL o večkulturnem in večjezikovnem socialnem okolju MOL; izkoristiti možnosti, ki jih ponujata visikotiražno glasilo MOL Ljubljana ter spletna stran MOL;
2. Prizadevanje za spodbujanje učenja jezikov pripadnikov priseljenih populacij in njihovih potomcev in seznanjanja s kulturo in zgodovino pripadnikov priseljenskih skupnosti in njihovih potomcev v javnih šolah;
3. Nameniti posebno pozornost kulturnemu delovanju društev 'novih' narodnih skupnosti, tako prek finančnih donacij, kot pri razreševanju prostorskih težav kulturnih društev;
4. Sodelovanje pri upravljanju z zadevami, ki pripadnike priseljenih skupnosti še posebej zadevajo. Morda bi veljalo v tej luči razmisliti o oblikovanju posvetovalnega urada za 'nove' manjšinske skupnosti pri županu oziroma županji;
5. Izoblikovati ustrezen program stanovanjske oskrbe za (prihajajoče) priseljence.

12. REFERENCE

Alba Richard D. (1995). »Assimilation's quiet tide« V: Public Interest; Washington.

Allen J., Cars, G. in Madanipour A. (1999). Social Exclusion in European Neighbourhoods: Processes, Experiences and Responses. EU, DG XII. TSER, Final Report, Brussels.

Amandma k Občinskemu statutu Štajerske – Antrag gemäß § 22 Geo-LT des Gemeindeausschusses zu Einl.Zahl 767/1 betreffend die Einrichtung von Ausländerbeiräten (1999), člen 3 Amandmaja Občinskega statuta Štajerske, členi 38b-38g amandmiranega Občinskega statuta Štajerske http://www.graz.at/cms/dokumente/10023927/6680660f/Landesgesetz+1999_Einrichtung.pdf (2. 7. 2005).

Amandma k Statutu deželne prestolnice Gradec – Antrag gemäß § 22 Geo-LT des Gemeindeausschusses zu Einl.Zahl 767/1 betreffend die Einrichtung von Ausländerbeiräten (1999), člen 1 Amandmaja k Statutu deželne prestolnice Gradec, členi 13o-13t amandmiranega Statuta deželne prestolnice Gradec, http://www.graz.at/cms/dokumente/10023927/6680660f/Landesgesetz+1999_Einrichtung.pdf (29. 6. 2005).

Amandma Odloka o občinskih volitvah za deželno prestolnico Gradec – Antrag gemäß § 22 Geo-LT des Gemeindeausschusses zu Einl.Zahl 767/1 betreffend die Einrichtung von Ausländerbeiräten (1999), člen 2 Amandmaja Odloka o občinskih volitvah za deželno prestolnico Gradec, členi 88a-88l amandmiranega Odloka o občinskih volitvah za deželno prestolnico Gradec http://www.graz.at/cms/dokumente/10023927/6680660f/Landesgesetz+1999_Einrichtung.pdf (2. 7. 2005).

Amandma Zakona o volitvah v občinska predstavništva za občine dežele Štajerske z izjemo mest z lastnim statutom - Antrag gemäß § 22 Geo-LT des Gemeindeausschusses zu Einl.Zahl 767/1 betreffend die Einrichtung von Ausländerbeiräten (1999), člen 4 Amandmaja Zakona o volitvah v občinska predstavništva za občine dežele Štajerske z izjemo mest z lastnim statutom, členi 84-94a Zakona o volitvah v občinska predstavništva za občine dežele Štajerske z izjemo mest z lastnim statutom, http://www.graz.at/cms/dokumente/10023927/6680660f/Landesgesetz+1999_Einrichtung.pdf (2. 7. 2005).

Amersfoort, H. Van (1992). »Ethnic residential patterns in a welfare state: lessons from Amsterdam, 1970–1990.« New Community, 18, str. 139–456.

Amin Ash (2002). Ethnicity and the Multicultural City. Living with Diversity. Report for the Department of Transport, Local Government and the Regios and the ESRC Cities Initiative. University of Durham.

Ausländerbeirat (2003a) Allgeine Informationen zur Wahl des MigrantInnenbeirates, http://www.graz.at/cms/beitrag/10025911/415557/ (29. 6. 2005).

Ausländerbeirat (2003b) Endgültiges Wahlergebnis, http://www.graz.at/cms/beitrag/10025863/415557/ (29. 6. 2005).

Ausländerbeirat (2005a) Liste der Selbstorganisationen von MigranInnen in Graz: ausländische Vereine, http://www.graz.at/cms/beitrag/10023093/415557/ (29. 6. 2005).

Ausländerbeirat (2005b) Mitglieder des MigrantInnenbeirates, http://www.graz.at/cms/beitrag/10025470/415557/ (30. 6. 2005).

Ausländerbeirat (n. d. a) Entstehung des MigrantInnenbeirates, http://www.graz.at/cms/beitrag/10025293/415557/ (29. 6. 2005).

Ausländerbeirat (n. d. b) Was ist der MigrantInnenbeirat?, http://www.graz.at/cms/beitrag/10025290/415557/ (29. 6. 2005).
Ausländerbeirat (n. d. c) MigrantInnenbeirat der Stadt Graz, http://www.graz.at/cms/ziel/411382/DE/ (30. 6. 2005).
Ausländerberatung (n. d.) Ausländerberatung – Beratungsstelle für AusländerInnen in Kärnten, http://members.eunet.at/ausl.beratung/ (1. 7. 2005).
Baltić Admir (2001). Predsodki »Neslovencev« do »Slovencev« v Sloveniji, diplomsko delo, FDV, Ljubljana, 2001.
Barth Fredrick (1981). »Ethnic groups and boundaries«. V: Selected essays of Fredrik Barth: Volume I. Routledge, London, Boston and Henley, str. 198–227.
Beratungszentrum für Migranten und Migrantinnen (2005) Beratungszentrum für Migranten und Migrantinnen: Geschichte, Aktivitäten, Equal, Öffentlichkeitsarbeit, http://www.migrant.at/migrant.htm (1. 7. 2005)
Berger Peter L., Luckmann Thomas (1988). Družbena konstrukcija realnosti: razprava iz sociologije znanja. Ljubljana, Cankarjeva založba.
Boal F. W. (1981). »Residential segregation, Ethnic Mixing and Resource Conflict« V: Ceri Peach, Vaughan Robinson in Susan Smith (ur.): Ethnic Segregation in Cities, London, Croom Helm, 235–251.
Bonacich E. in Modell J. (1980). The Economic Basis of Ethnic Solidarity. Berkeley: University of California Press.
Bosswick W. (2000). »Multiculturalism and cities in Europe: Nürnberg, Germany« V: Turton, D., Gonzales, J. (ur.) (2000): Ethnic Diversity in Europe: Challenges to the Nation State. University of Deusto, Bilbao.
Bostock, W. W. (1997). »Language grief: a 'raw material' of ethnic conflict.« Nationalism & Ethnic Politics 3(4): 94–112.
Boswell Christina (2003). European migration policies in flux: changing patterns of inclusion and exclusion. London/Malden/Oxford/Melborne/Berlin: The Royal Institute of International Affairs/Blackwell Publishing.
Boucard, P., (ur.) (1996). Migrant workers and their families. Protection within the European Social Charter. Strasbourg: Council of Europe.
Bourdieu P. (1986). The Forms of Capital. V: Handbook of Theory and Research for the Sociology of Education (ur. Richardson). Greenwood Press, New York.
Breton Raymond (1964). »Institutional completness of ethnic communities and the personal relations of immigrants.« American Journal of Sociology, vol. 70, št. 2, str. 193–205.
Bundesausländerbeirat (2005) Bundesausländerbeirat, http://www.bundesauslaenderbeirat.de/ (1. 7. 2005).
Cars Göran, Johansson Mats, Nygren, Ola, Schindegger, Friederich (1999). Indicators for Socila Integration & Exclusion. Study Programme in European Spatal Planning, final report.
CEC, Commission of European Communities (1997). Towards an urban agenda in the European Union. Communication from the Commission. COM (97) 197 final.
Cohen Anthony P. (2001). Self Consciousness. An alternative anthropology of identity, London, New York.
Cohen Sheldon in Wills, T. A. (1985). »Stress, social support, and the buffering hypothesis.« V: Psychology Bulletin, 98, University Pittsburgh, PA, str. 310–357.
Coleman James (1988). »Social Capital in the Creation of Human Capital«, American Journal of Sociology, vol. 94, str. 95–120.
Cready Cynthia M., Saenz Rogelio (1997). »The nonmetro/metro context of racial/ethnic outmarriage: some differences between African Americans and Mexican Americans« Rural Sociology, College Station.

Čurin Radovič Suzana (2002). Analiza stanja na področju kulturnih dejavnosti narodnih skupnosti, romske skupnosti, drugih manjšinskih skupnosti in priseljencev. V: Uroš Gtrilc, ur. Analiza stanja na področju kulture in predlog prednostnih ciljev, Ljubljana: Ministrstvo za kulturo Republike Slovenije, str. 230–268.

de Varennes, F. (1996). Autonomy, human rights and protection of minorities in Central and Eastern Europe. Local self-government, territorial integrity and protection of minorities. Proceedings of the UniDem Seminar organised in Lausanne on 25–27 April 1996 in co-operation with the Swiss Institute of Comparative Law. Strasbourg, European Commission for Democracy through Law, Council of Europe: 217–48.

Dekleva Bojan, Razpotnik Špela (ur.) (2002). Čefurji so bili rojeni tu : življenje mladih priseljencev druge generacije v Ljubljani. - Ljubljana : Pedagoška fakulteta : Inštitut za kriminologijo pri Pravni fakulteti.

Deurloo C. Marinus in Musterd Sako (1998). »Ethnic clusters in Amsterdam, 1994–96: A micro–area analysis. Urban Studies. Edinburgh. Vol. 35, št. 3.

Dolenc Danilo (2003). Migracije z območja nekdanje Jugoslavije v Slovenijo in njih socio-geografski učinki. Magistrsko delo. Filozofska fakulteta, Ljubljana.

Driedger L., Church G. (1974). »Residential segregation and institutional completeness: a comparison of ethnic minorities«. V: Canadian Review of Sociology and Antropology, 11 pp.: 30–52 povz. po: Giles, Howard (ur.) (1977): Language, Ethnicity and Intergroup Relations, Academic Press, London, New York, San Francisco (str. 313).

Drugo poročilo Slovenije iz leta 2004 o izvajanju Okvirne konvencije Sveta Evrope o varstvu narodnih manjšin (Second report submitted by Slovenia pursuant to Article 25, Paragraph 1 of the Framework Convention for the Protection of National Minorities, received on 6 July 2004, ACFC/SR/II(2004)008, dostopno na: http://www.coe.int/T/e/human_rights/Minorities/2._FRAMEWORK_CONVENTION_(MONITORING)/2._Monitoring_mechanism/3._State_reports/2._Second_cycle/PDF_2nd_SR_Slovenia.pdf, 23. september 2004).

Edgar, B., ur. (2004). Policy Measures to Ensure Access to Decent Housing for Migrants and Ethnic Minorities. Neobjavljeno delovno gradivo.

Edwards John (1985). Language, society and identity. Oxford: Balckwell Ltd.

Eriksen Thomas Hylland (1993). Ethnicity and nationalism. Anthropological perspectives, Co.: Pluto Press London, Boulder.

European Academy (2003) LISI: legal indicators for social inclusion of new minorities generated by immigration. Bozen – Bolzano: European Academy.

European Training Centre for Human Rights and Democracy (2001) Gradec - First Human Rights City in Europe, http://www.etc-graz.at/projects/hr_city.htm (29. 6. 2005).

European Union Migrants' Forum (2000) European Conference »All different, all equal – From principle to practice: A contribution from the European Union Migrants' Forum«, Strasbourg, 11.–13. October 2000.

Federal Chancellery (n. d.) European Capital of Culture, http://www.bundeskanzleramt.at/DesktopDefault.aspx?TabID=4037&Alias=art (1. 7. 2005).

Fisher, S. (1999). Strengthening national identity: the politics of language and culture in post-independence Slovakia and Croatia. The Fourth Annual Convention of the Association for the Study of Nationalities. New York, 15–17 April.

Geddes, Andrew (2003). The politics of migration and immigration in Europe. London/Thousand Oaks/New Delhi: SAGE Publications.

Glick-Schiller, Nina, Basch Linda, Szanton-Blanc Cristina (1992). Towards a Transnational Perspective on Migration: Race, Class, Ethnicity, and Nationalism Reconsidered. New York: New York Academy of Sciences.

Goyette Kimberly in Xie Yu (1997). »The racial identification of biracial children with one Asian parent: Evidence from the 1990 census«, Social Forces, Vol. 76, št. 2, str. 547–571.

Green, Steve (2004). The politics of exclusion: institutions and immigration policy in contemporary Germany. Manchester/New York: Manchester University Press.

Guarnizo L. E. (2003). »The Economics of Transnational Living« International Migration Review 37 (3): 666–699.

Guarnizo, L. E., Portes A., Haller W. J. (2003). »Assimilaton and Transnationalism: Determinants of Transnational Political Action among Contemporary Immigrants«, American Journal of Sociology, 36 (3):766–799.

Haaška priporočila Visokega komisarja za narodne manjšine (The Hague Recommendations Regarding the Education Rights of National Minoirties & Explanatory Note, 1996, dostopno na: http://www.osce.org/documents/hcnm/1996/10/2700_en.pdf, 22. september 2004).

Handbook on Integration for policy-makers and practitioners (2004). European Commission, Directorate-General for Justice, Freedom and Security. (http://europa.eu.int/comm/justice_home/index_en.htm)

Hegar Rebecca L, Greif Geoffrey L. (1994). »Parental Abduction of Children from Interracial and Cross–Cultural Marriges« V: Kurion G (ur.) Journal of Comparative Family Studies. Vol. 25, št. 1; str. 135.

Hwang Sean - Shong, Saenz, Pogelio, Aguirre, Beningo E. (1997). »Structural and assimilationist explanations of Asian American intermarriage«, Journal of Marriage and the Family.

Integrationsbüro (2005) AusländerInnen-Integrationsbüro, http://www.linz.at/Service/AIB.asp (1. 7. 2005).

Isajiw Wsevolod W. (1990). »Ethnic identity retention« v: Ethnic Identity and Inequality (Breton Raymond ur.). Toronto: University of Toronto Press.

Isajiw Wsevolod W. (1993/94). »Definition of Ethnicity: New Approaches«, Ethnic Forum, vol. 13, št. 2, vol. 14, št. 1.

Jenkins Richard (1997). Rethinking ethnicity: arguments and explorations. London, Thousand Oaks, Ca.; New Delhi, Sage.

Južnič Stane (1993). Identiteta. Knjižna zbirka Teorija in praksa, Ljubljana.

Kalmijn Matthijs (1998). »Intermarriage and Homogamy: Causes, Patterns, Trends«. Annual Reviews Sociological, 24, str. 395–421.

King, R., ur. (1993). Mass Migration in Europe. The Legacy and the Future. Chichester: John Wiley and Sons.

King, R., ur. (1993). The New Geography of European Migrations. London/New York: Belhaven Press.

Klopčič Vera, Komac Miran, Kržišnik-Bukić Vera (2003). Položaj in status narodov nekdanje Jugoslavije v Republiki Sloveniji. Ljubljana: Inštitut za narodnostna vprašanja.

Komac Miran (2005). Varstvo »novih« narodnih skupnosti v Sloveniji, Percepcije slovenske integracijske politike : zaključno poročilo (2005): uredila Miran Komac in Mojca Medvešek ; 2. natis. Ljubljana : Inštitut za narodnostna vprašanja.

Komac, Miran (1998). Narodne manjšine v Sloveniji (elementi destrukcije ali varnosti nacionalne države). V Miran Mitar in Andrej Sotlar (ur.) Nacionalna varnost in medetnični konflikti v Republiki Sloveniji. Zbornik raziskovalnega projekta, 125–71. Ljubljana: Visoka policijsko-varnostna šola.

Konvencija o varstvu človekovih pravic in temeljnih svoboščin (Convention for the Protection of Human Right and Fundamental Freedoms), bolj znana kot Evropska konvencija o človekovih pravicah, je bila sprejeta 4. novembra 1950, v veljavi je od 3. septembra 1953, ETS No. 5, dostopna na: http://convention.coe.int/treaty/en/Treaties/Word/005.doc (14. junij 2005).

Kos, D. (1998). Problemi socialne in prostorske strukture Krajevne skupnosti Rakova Jelša v Ljubljani. Ljubljana: RSS.

Kos, D. (2002). Razprava o mestu. V: D. Kos (ur.): Sociološke podobe Ljubljane. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
Koželj, J. (1998). Degradirana urbana območja. Ljubljana: Ministrstvo za okolje in prostor.
Kymlicka, Will (2003). Immigration, citizenship, multiculturalism: exploring the links. V: Sarah Spencer (ur.) The politics of migration: managing opportunity, conflict and chgange, 195–208. Malden/Oxford/Carlton/Berlin: Blackwell Publishing.
Letno poročilo 2003, Varuh človekovih pravic 2004.
Lučev Emil (2000). »Autohtonost Hrvata u Sloveniji« V: Migracijske teme, št. 3, Zagreb, str. 301–303.
Mandič, S., ur. (1999). Pravica do stanovanja. Brezdomstvo in druga stanovanjska tveganja ranljivih skupin. Ljubljana: Visoka šola za socialno delo.
Medvešek, Mojca (2005). Interakcijska dimenzija integracije: znotraj skupinski in medskupinski stiki/odnosi. Percepcije slovenske integracijske politike : zaključno poročilo, uredila Miran Komac in Mojca Medvešek ; 2. natis. Ljubljana : Inštitut za narodnostna vprašanja.
Medvešek, Mojca in Hafner-Fink, Mitja (2005). Metodološki okvir raziskave Percepcije slovenske integracijske politike. Percepcije slovenske integracijske politike : zaključno poročilo, uredila Miran Komac in Mojca Medvešek ; 2. natis. Ljubljana : Inštitut za narodnostna vprašanja.
Medvešek, Mojca in Vrečer Natalija (2005). Percepcije sociokulturne integracije in nestrpnosti: nove manjšine v Sloveniji. Percepcije slovenske integracijske politike : zaključno poročilo, uredila Miran Komac in Mojca Medvešek ; 2. natis. Ljubljana : Inštitut za narodnostna vprašanja.
Merton R. K. (1941). »Intermarrige and Social Structure: Fact and Theory« Psychiatry let. 4, str. 361–374.
Mežnarić, S. (1986): »Bosanci« A kuda idu Slovenci nedeljom?. Ljubljana: Krt.
MigrantInnenbeirat (2002a) Schikanen der Polizei - MigrantInnen wehren sich!, http://www.graz.at/cms/beitrag/10025801/415557/ (3. 7. 2005).
MigrantInnenbeirat (2002b) Obdachlosigkeit statt faires Asylverfahren, http://www.graz.at/cms/beitrag/10025801/415557/ (3. 7. 2005).
MigrantInnenbeirat (2002c) Bürgerwehr der FPÖ, http://www.graz.at/cms/beitrag/10025801/415557/ (3. 7. 2005).
MigrantInnenbeirat (2002d) Änderung im Fremdengesetz und Integrationspaket der Bundesregierung: Offener Brief an Herrn Innenminister Dr. Strasser, http://www.graz.at/cms/beitrag/10025801/415557/ (3. 7. 2005).
MigrantInnenbeirat (2003) Allgeine Informationen zur Wahl des MigrantInnenbeirates, http://www.graz.at/cms/beitrag/10025911/415557/ (29. 6. 2005).
MigrantInnenbeirat (2003) Stellungnahmen und Presseaussendungen, http://www.graz.at/cms/beitrag/10025654/415557/ (3. 7. 2005).
MigrantInnenbeirat (2004) Stellungnahmen und Presseaussendungen, http://www.graz.at/cms/beitrag/10023084/415557/ (3. 7. 2005).
MigrantInnenbeirat (2005) Stellungnahmen und Presseaussendungen, http://www.graz.at/cms/beitrag/10024889/415557/ (3. 7. 2005).
Ministrstvo za šolstvo in šport, Delovno gradivo o vsebinskih in organizacijskih vprašanjih 9-letne osnovne šole, 15. oktober 1999, zadnjič spremenjeno januarja 2004, dostopno na: http://www.mszs.si/slo/solstvo/os/pdf/Vseb%20in%20organ%20vpr-%20popravljeno_jan04.pdf (23. junij 2005).
Musek Janek (1995). »The psychological basis of multiple identity« V: Overlapping cultures and plural identities. The multiple identity: what is it and how does it work? (ur. Sonja Novak Lukanovič). Ljubljana : Slovenska nacionalna komisija za Unesco. Inštitut za narodnostna vprašanja. str. 9–28.

Nacionalni akcijski načrt o socialnem vključevanju 2004–2006, dostopen na: http://www.sigov.si/mddsz/doc/nap_si_04_06.pdf (3. julij 2005).
Nacionalni program za kulturo 2004–2007 (2004). Ministrstvo za kulturo, Ljubljana.
Nacionalni stanovanjski program, dostopen na: http://www2.gov.si/zak/Akt_vel.nsf/e2c55933dd689715c1256616002db4ab/c12565e2005e8311c12568dc00248d53?OpenDocument (3. julij 2005).
Odlok deželne vlade Štajerske o občinskih volitvah v Svet za tujce deželne prestolnice Gradec – Verordnung der Steiermärkischer Landesregierung über die Wahl des Ausländerbeirates in der Landeshaupstadt Graz (2002), http://www.graz.at/cms/dokumente/10023927/dc79d8bb/Wahlordnung_Juli+2002.pdf (29. 6. 2005).
Okvirna konvencija o varstvu narodnih manjšin (Framework Convention for the Protection of National Minorities) je bila sprejeta 10. novembra 1994, za podpis je bila odprta 1. februarja 1995, v veljavi od 1. februarja 1998, ETS No. 157. dostopna na: http://conventions.coe.int (1. junij 2005).
OŠ Livada, Projekt »Tudi Rakova Jelša je Ljubljana«, dostopno na: http://www2.arnes.si/~osljli1s/stran2d.html#jelsa (1. julij 2005).
Pajnik, M. In S. Zavratnik Zimic, ur. (2003): Migracije–globalizacija–Evropska unija. Ljubljana: Mirovni inštitut (Zbirka EU monitor).
Park**,** Robert E. (1928). Human migration and the marginal man. The American Journal of Sociology, 33, str. 881–893.
Park**,** Robert E. (1950). Race and culture. Glencoe, Il: Free Press.
Parlamentarna skupščina Sveta Evrope, Priporočilo št. 1201 (1993) o dodatnem protokolu k Evropski konvenciji o človekovih pravicah o pravicah narodnih manjšin, sprejeto 1. februarja 1993 (Recommendation 1201 (1993) on an additional protocol on the rights of national minorities to the European Convention on Human Rights, 1 February 1993), dostopno na: http://assembly.coe.int/Document/AdoptedText/ta93/erec1201.htm (23. julij 2003)).
Parlamentarna skupščina Sveta Evrope, Priporočilo št. 1492 (2001) o pravicah manjšin, 23. januar 2001 (Recommendation No. 1492 (2001) Rights of Minorities, 23. January 2001), dostopno na: http://www.hri.ca/fortherecord2001/euro2001/documentation/parassembly/prec14922001.htm (5. junij 2005).
Peach Ceri (1996). Does Britain have ghettos? Transactions of the Institute of British Geographers, 22, str. 216–235.
Phinney Jean S. (1990). »Ethnic identity in adolescents and adults: Review of research.« Psychological Bulletin, 108, str. 499–514.
Phinney Jean S. (1996a). »Understanding ethnic diversity«. The American Behavioral Scientist. Thousand Oaks, vol. 40, št. 2, str. 143–152.
Phinney Jean S. (1996b). »When we talk about American ethnic groups, what do we mean?« American Psychologist, 51, str. 918–927.
Phinney Jean S., Rotheram May Jane (1987): Children's Ethnic Socialization. Pluralism and Developmnent.
Poročilo 1996 – Jahresbericht 1996, Ausländerbeirat Graz, http://www.graz.at/cms/dokumente/10025624/6e629370/Jahresbericht+1996.pdf (29. 6. 2005).
Poročilo 1997-1998 – Bericht 1997-1998, Ausländerbeirat Graz, junij 1999, http://www.graz.at/cms/dokumente/10025624/3d01bad8/Jahresbericht+1997-1998.pdf (29. 6. 2005).

Poročilo 2001-2002 – Bericht 2001-2002, Ausländerbeirat Graz, avgust 2003, http://www.graz.at/cms/dokumente/10025624/cd072423/T%E4tigkeitsbericht+2001-2002.pdf (29. 6. 2005).

Poročilo o delu za leto 2003, Inšpektorat Republike Slovenije za delo, 2004.

Poročilo o stanju tujcev someščanov v Gradcu – Bericht Über die Lage der ausländischen MitbürgerInnen in Graz (2003), Ausländerbeirat, http://www.graz.at/cms/dokumente/10023090/a88a1fc2/Bericht+ueber+die+Lage+der+auslaendischen+MitbuergerInnen+in+Graz%2C+2003_.pdf (2. 7. 2005).

Poročilo Slovenije iz leta 2000 o izvajanju Okvirne konvencije Sveta Evrope o varstvu narodnih manjšin (Report submitted by the Republic of Slovenia pursuant to Article 25, Paragraph 1, of the Framework Convention for the Protection of National Minorities, ACFC/SR(2000)004, submitted on 29 November 2000, dostopno na: http://www.coe.int/T/e/human_rights/Minorities/2._FRAMEWORK_CONVENTION_(MONITORING)/2._Monitoring_mechanism/3._State_reports/1._First_cycle/PDF_1st_SR_Slovenia.pdf, 21. september 2004).

Portes A., Manning R. D. (1986). »The Immigrant Enclave: Theory and Empirical Examples« V: S. Olzak in J. Nagel (ur.), Competitive Ethnic Relations, Academic Press, Orlando.

Portes, A., Haller W. J., Guarnizo L. E. (2002). »Transnational Entrepreneurs: An Alternative Form of Immigrant Adaption« American Socviological Review, 67: 278–298.

Putnam R. (1995). »Social capital and economic growth in Italy« V: Eastern economic Journal, 21, 295–306.

Reinsch Peter (2001). Measuring Immigrant Integration. Diversity in a European city; Research in migration and ethnic relations series, Ashgate.

Reitz Jeffery G. (1980). The Survival of the Ethnic Groups. Toronto: McGraw-Hill Ryerson.

Repolusk Peter (1998). »Narodna sestava« v: Geografski atlas Slovenije. Država v prostoru in času. (Jerneja Fridl, ur. Drago Kladnik), DZS, Ljubljana, str. 155–156.

Report on Access to Housing for Disadvantaged Categories of Persons. Delovno gradivo Sveta Evrope, dostopno na: http://www.coe.int/T/E/Social_cohesion/Social_policies/04.Activities/1._Access_to_social_rights/2._Access_to_Housing/2_Report.asp#TopOfPage (3. julij 2005).

Resolucija o imigracijski politiki Republike Slovenije (ReIPRS), Ur. l. RS, št. 40/99.

Resolucija o migracijski politiki Republike Slovenije (ReMPRS), Ur. l. RS, št. 33/91.

Rex, John (1996). Ethnic minorities in the modern nation state: working papers in the theory of multiculturalism and political integration. Basingstoke/London: Macmillan in association with Centre for Research in Ethnic Relations, University of Warwick.

Rex, John (2004). Multiculturalism and political integration in modern nation states. V: Agata Górny in Paolo Ruspini (ur.) Migration in the New Europe : East-West revisited, 93–108. Basingstoke/New York: Palgrave Macmillan.

Roter, P. (2001). »Locating the ‘minority problem’ in Europe: a historical perspective.« Journal of International Relations and Development 4(3): 221–49.

Roter, P. (2003). Managing the 'minority problem' in post-Cold War Europe within the framework of a multilayered regime for the protection of national minorities. V: A. Bloed, R. Hofmann, J. Marko, J. Mayall in M. Weller (ur.), European yearbook of minority issues, Volume 1, 2001/2. The Hague, Kluwer Law International: 85–129.

Roter, P. (2003a). Language issues in the context of »Slovenian smallness«. V: F. Daftary in F. Grin. (ur.), Nation-building, ethnicity and language politics in transition countries. Budapest, Local Government and Public Service Reform Initiative - Open Society Institute: 211–41.

Schopflin, G. (1996). »Aspects of language and ethnicity in Central and Eastern Europe.« Transition **2**(24): 6–9, 64.

Sito Sucic, D. (1996). »The fragmentation of Serbo-Croatian into three new languages.« *Transition* **2**(24): 10–13.

Sklep o spremembi Statuta deželne prestolnice Gradec - Beschluss Nr. 500 mit dem das Statut der Landeshauptstadt Graz 1967 geändert wird (2002), 23. zasedanje XIV. zakonodajnega obdobja štajerskega Deželnega sveta, http://www.graz.at/cms/dokumente/10023927/378ea4b2/Ausl%E4nderbeirat_Novelle-M%E4rz+2002.pdf (2. 7. 2005).

Slovenski nacionalni kulturni program: predlog (2000). Ljubljana: Nova revija.

Sozialdemokratische Partei Österreichs (2003) Umbenennung MigrantInnenbeirat, http://www.graz.spoe.at/team/grnews_details.asp?ID=64 (1. 7. 2005).

Sporazum med Vlado Republike Slovenije in Svetom ministrov Bosne in Hercegovine o sodelovanju v kulturi, izobraževanju in znanosti, podpisan 19. oktobra 1999, v veljavi od 5. avgusta 2000, Ur. l. RS, št. 69/00.

Sporazum med Vlado Republike Slovenije in Zvezno vlado Zvezne Republike Jugoslavije o v kulturi in izobraževanju, podpisan 23. marca 2001, v veljavi od 30. maja 2002, Ur. l. RS, št. 47/02.

Sporazum o sodelovanju v izobraževanju, kulturi in znanosti med Vlado Republike Slovenije in Vlado Republike Makedonije, podpisan 8. julija 1993, v veljavi od 10. maja 1997, Ur. l. RS, št. 25/97.

Stahl Abraham (1992). »The offspring of ethnic marriage: relations of children with paternal and maternal grandparents«. Ethnic and Racial Studies, vol. 15, št. 2.

Stanovanjski zakon, (Ur. l. RS, št. 69/2003; 18/2004), dostopen na: http://www2.gov.si/zak/Zak_vel.nsf/570376691fe96946c1256616002db3ea/c12563a4003388 36c1256d4b00244fc6?OpenDocument (3. julij 2005).

Statistični letopis Ljubljane (2004). Ljubljana : Mestna občina Ljubljana, Mestna uprava, Center za informatiko, Služba za mestno statistiko in analize.

Statistični urad RS (2003). Verska, jezikovna in narodna sestava prebivalstva Slovenije: Popisi 1921-2002. Posebne publikacije, št. 2, Ljubljana, dostopno na: http://www.stat.si/doc/pub/sestava_preb_slo.pdf (12. september 2004).

Stevens Gillian (1985). »Nativity, Intermarriage and Mother-Tongue shift«. American Sociological Review. vol. 50, št. 1.

Stonequist Everett V. (1961). The marginal man: A study in personality and culture conflict. New York: Russell & Russell.

Šircelj Milivoja (2003). Verska, jezikovna in narodna sestava prebivalstva Slovenije. Popisi 1921–2002, Posebna publikacija, št. 2, Statistični urad Republike Slovenije, Ljubljana.

Štefanec Tone (1999). »Pri Ivanu Gjonu Simoniju. Albanci se v Sloveniji dobro počutimo.«, Svobodna misel, 28. maj 1999, str. 12–13.

Štrukelj Inka (1986). Mešani zakoni – sociološke in socialno-psihološke razsežnosti narodne eksogamije in jezikovne heterogamije, raziskovalno poročilo.

Šuljić, T. (2003). Pouk srbščine v Mariboru: Cirilica v slovenskih šolah, Mladina, 3. november, dostopno na: http://www.mladina.si/tednik/200344/clanek/uvo-manipulator--tomica_suljic/ (23. avgust 2004).

Tajfel Henri (1978). The Social Psychology of Minorities. Minority Right Group, London.

Toš, Niko *et al.* (2002). Slovensko javno mnenje. Sumarnik raziskav. Ljubljana: Univerza v Ljubljani, Fakulteta za družbene vede. Arhiv družboslovnih podatkov.

Turton, D. in J. Gonzales, ur. (1999). Cultural Identitites and Ethnic Minorities in Europe. Bilbao: University of Deusto.

Turton, D. in J. Gonzales, ur. (2000). Ethnic Diversity in Europe: Challenges to the Nation State. Bilbao: University of Deusto.

Uba Laura (1994). Asian Americans: Personality patterns, identity, and mental health. New York: Guilford Press.

Ustava Republike Slovenije (1998 (1991)). 5. spremenjena in dopolnjena izdaja, Ljubljana: Uradni list Republike Slovenije.

Ustava Republike Slovenije, Ur. l. RS, št. 33/91-I, 42/97, 66/00 in 69/04, dostopna na: http://www.dz-rs.si/si/aktualno/spremljanje_zakonodaje/ustava/ustava.html (19. september 2004).

Vaux A. (1988). Social support: Theory, research and intervention. New York: Praeger.

Velikonja Mitja (2002). »Bivši domači – balkanska kultura na slovenskem po letu 1991, Od rdeče k rumeni zvezdi«. V: Bal canis, leto 2, št. 3, 2002, str 80–86.

Verlič-Christensen, B. (2002): Evropa v precepu med svobodo in omejitvami migracij. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede, knjižna zbirka Profesija.

Waldinger Roger in Fitzgerald David (2004). Transnationalism in Question 1. The American Journal of Sociology. Chicago. Vol. 109, Iss. 5, pg. 1177.

Waters Mary C. (1989). »The Everyday Use of Surname to Determine Ethnic Ancestry.« Qualitative Sociology, št. 12.

Wimmer Andreas (2004). »Does ethnicity matter? Everyday group formation in three Swiss immigrant neighbourhoods.« V: Ethnic and Racial Studies, vol. 27. No. 1.

Zakon o javni rabi slovenščine, Ur. l. RS, št. 86/04, dostopen na: http://www.uradni-list.si/1/ulonline.jsp?urlid=200486&dhid=71249 (24. september 2004).

Zakon o osnovni šoli, Ur. l. RS, št. 12/96, 33/97, 59/01 in 71/04, uradno prečiščeno besedilo dostopno na: http://www.uradni-list.si/1/ulonline.jsp?urlid=200523&dhid=74660 (23. junij 2005).

Zakon o socialnem varstvu (ZSV), Ur. l. RS, št. 54/1992, dostopen na: http://www.soczbor-sl.si/PDFji/Strokovniizpit/Zakon_socialnem_varstvu.pdf (3. julij 2005).

Zhou M. (1992). Chinatown: The Socioeconomic Potential of an Urban Enclave. Phiadelphia: Temple University.

Zupančič, Jernej (1997). »Razsežnosti regionalne identitete na primeru Istre in Koroške«. V: Annales. Series historia et sociologia. Let. 7, št. 10, str. 307–316.

13. PRILOGA

PREBIVALSTVO PRAVOSLAVNE VEROIZPOVEDI V MESTNI OBČINI LJUBLJANA, 1991–2002

Vsebina: Dr. MIRAN KOMAC; *Risal:* ZMAGO DROLE; © INV, Ljubljana, SI, 2004

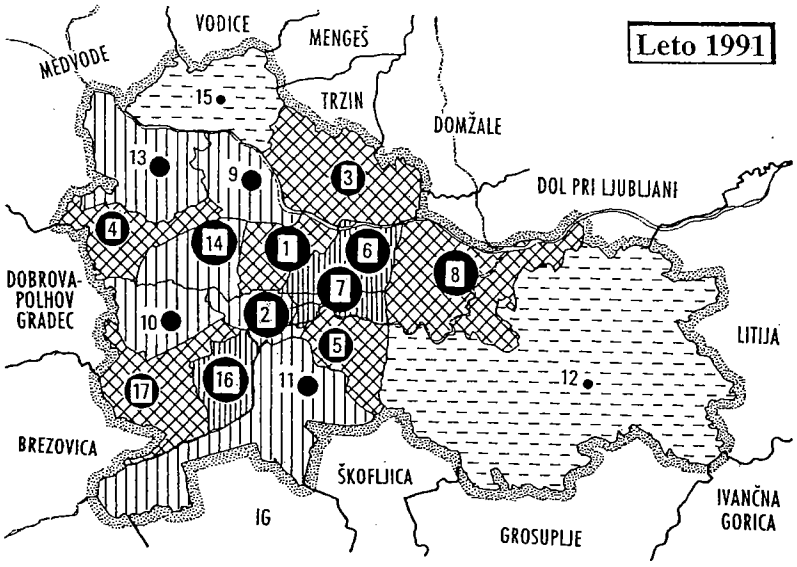

Legenda:

- meje MO Ljubljana
- meje drugih občin
- meje četrtnih skupnosti

Delež prebivalcev pravoslavne veroizpovedi (v %)

- 1,49 – 2,49 %
- 2,50 – 4,99 %
- 5,00 – 7,49 %
- 7,50 – 11,39 %

Število prebivalcev pravoslavne veroizpovedi

- 50 – 99
- 100 – 249
- 250 – 499
- 500 – 1.000
- 1.000 in več

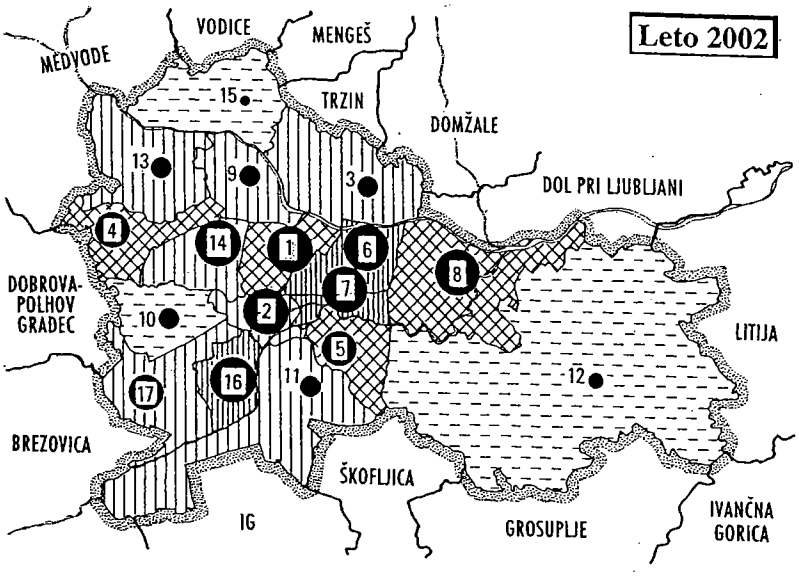

Četrtne skupnosti:

1 - BEŽIGRAD	7 - MOSTE	13 - ŠENTVID
2 - CENTER	8 - POLJE	14 - ŠIŠKA
3 - ČRNUČE	9 - POSAVJE	15 - ŠMARNA GORA
4 - DRAVLJE	10 - ROŽNIK	16 - TRNOVO
5 - GOLOVEC	11 - RUDNIK	17 - VIČ
6 - JARŠE	12 - SOSTRO	

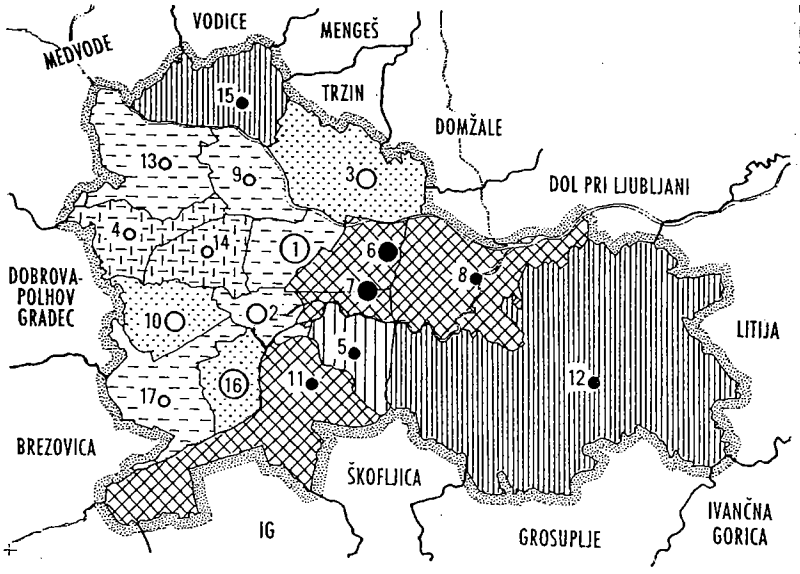

Spremembe v številu, 1991–2002

(le v mestnih četrtih, v katerih je leta 1991 ali 2002 živelo več kot 50 oseb pravoslavne veroizpovedi)

Delež prebivalcev pravoslavne veroizpovedi (v %)

PORAST

- 30,0 – 56,9 %
- 10,0 – 29,9 %
- 0,0 – 9,9 %

UPAD

- 0,0 – 9,9 %
- 10,0 – 24,9 %
- 25,0 – 33,8 %

Število prebivalcev pravoslavne veroizpovedi

PORAST	UPAD	
●	○	50 – 99
●	○	100 – 148
●	○	250 – 499
●	○	500 in več

PREBIVALSTVO PROTESTANTSKE VEROIZPOVEDI V MESTNI OBČINI LJUBLJANA, 1991–2002

Vsebina: Dr. MIRAN KOMAC; *Risal:* ZMAGO DROLE; © INV, Ljubljana, SI, 2004

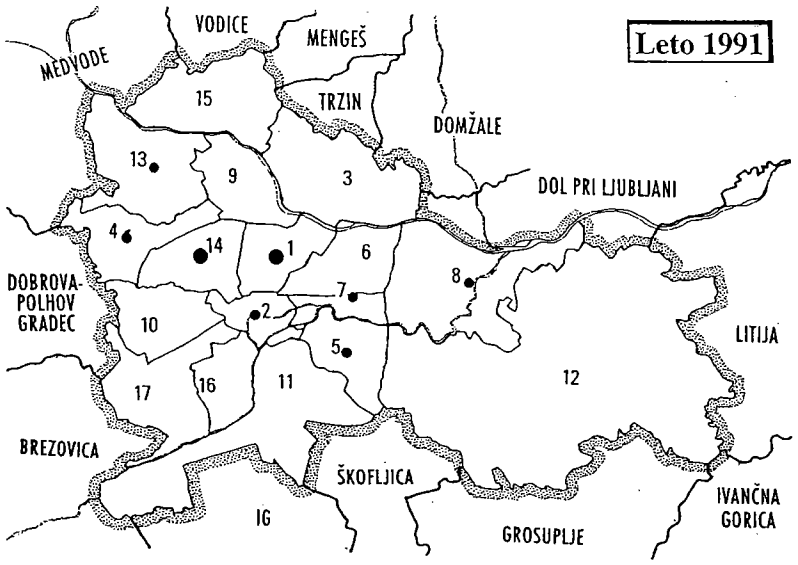

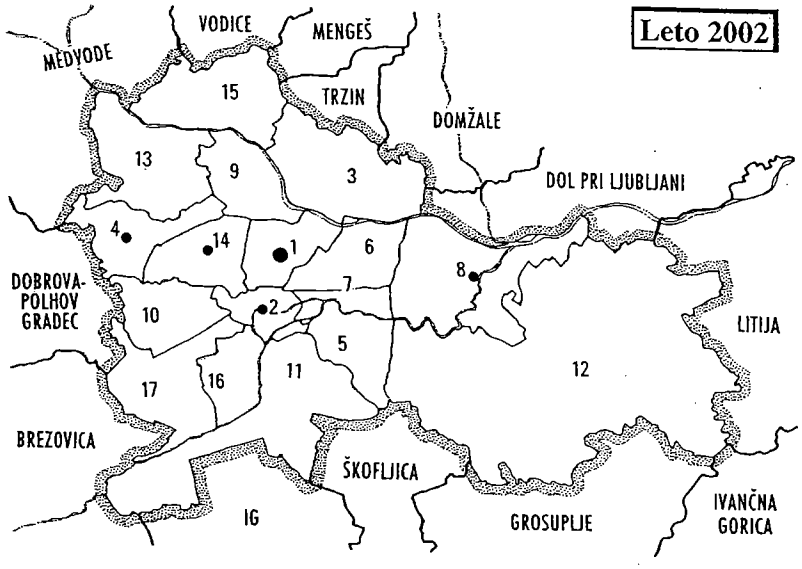

Legenda:

- meje MO Ljubljana
- meje drugih občin
- meje četrtnih skupnosti

Delež prebivalcev protestantske veroizpovedi (v %)

- 0,49 % in manj
- 0,50 – 0,99 %

Število prebivalcev protestantske veroizpovedi

- 50 – 99
- 100 – 148

Četrtne skupnosti:

1-BEŽIGRAD	7-MOŠTE	13-ŠENTVID
2-CENTER	8-POLJE	14-ŠIŠKA
3-ČRNUČE	9-POSAVJE	15-ŠMARNA GORA
4-DRAVLJE	10-ROŽNIK	16-TRNOVO
5-GOLOVEC	11-RUDNIK	17-VIČ
6-JARŠE	12-SOSTRO	

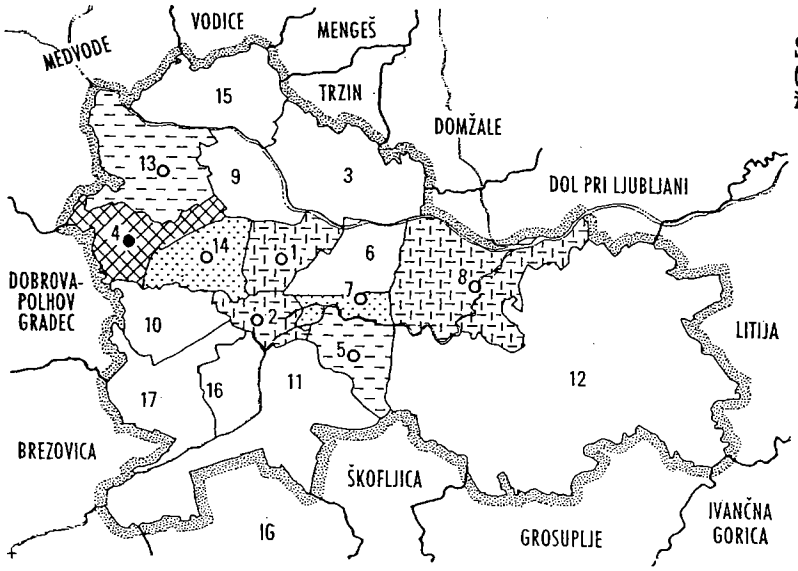

Spremembe v številu, 1991–2002
(le v mestnih četrtih, v katerih je leta 1991 ali 2002 živelo več kot 50 oseb protestantske veroizpovedi)

Delež prebivalcev protestantske veroizpovedi (v %)

PORAST

- 10,0 – 12,0 %
- 0,0 – 9,9 %

UPAD

- 0,0 – 9,9 %
- 10,0 – 24,9 %
- 25,0 – 33,8 %

Število prebivalcev protestantske veroizpovedi

PORAST	UPAD	
●	○	50 – 99
●	○	100 – 148

PREBIVALSTVO KATOLIŠKE VEROIZPOVEDI V MESTNI OBČINI LJUBLJANA, 1991–2002

Vsebina: Dr. MIRAN KOMAC; *Risal:* ZMAGO DROLE; © INV, Ljubljana, SI, 2004

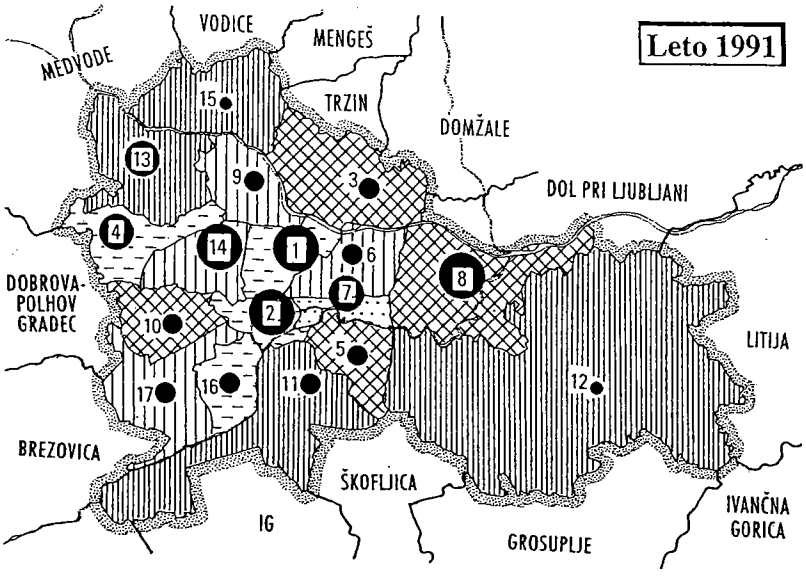

Legenda:

- meje MO Ljubljana
- meje drugih občin
- meje četrtnih skupnosti

Delež prebivalcev katoliške veroizpovedi (v %)

- 39,9 % in manj
- 40,0 – 44,9 %
- 45,0 – 49,9 %
- 50,0 – 54,9 %
- 55,0 – 59,9 %
- 60,0 % in več

Število prebivalcev katoliške veroizpovedi

- 4.999 in manj
- 5.000 – 7.499
- 7.500 – 9.999
- 10.000 in več

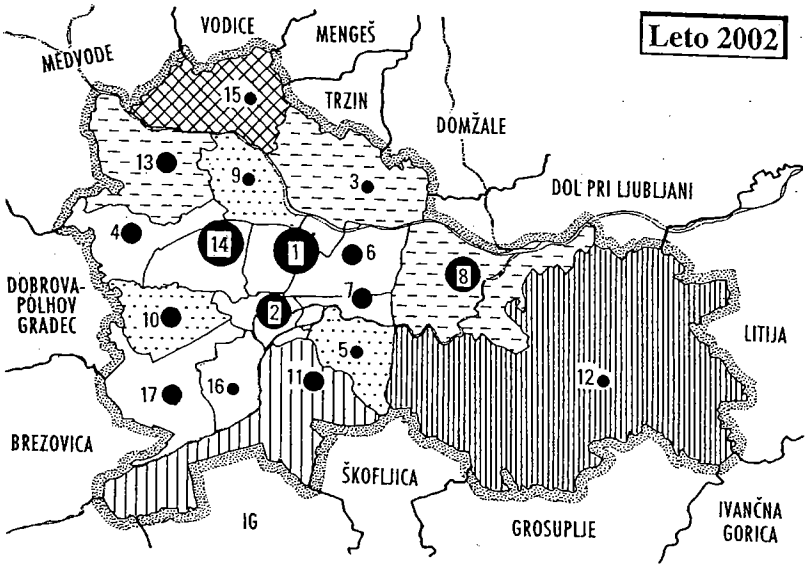

Četrtne skupnosti:

1 - BEŽIGRAD	7 - MOSTE	13 - ŠENTVID
2 - CENTER	8 - POLJE	14 - ŠIŠKA
3 - ČRNUČE	9 - POSAVJE	15 - ŠMARNA GORA
4 - DRAVLJE	10 - ROŽNIK	16 - TRNOVO
5 - GOLOVEC	11 - RUDNIK	17 - VIČ
6 - JARŠE	12 - SOSTRO	

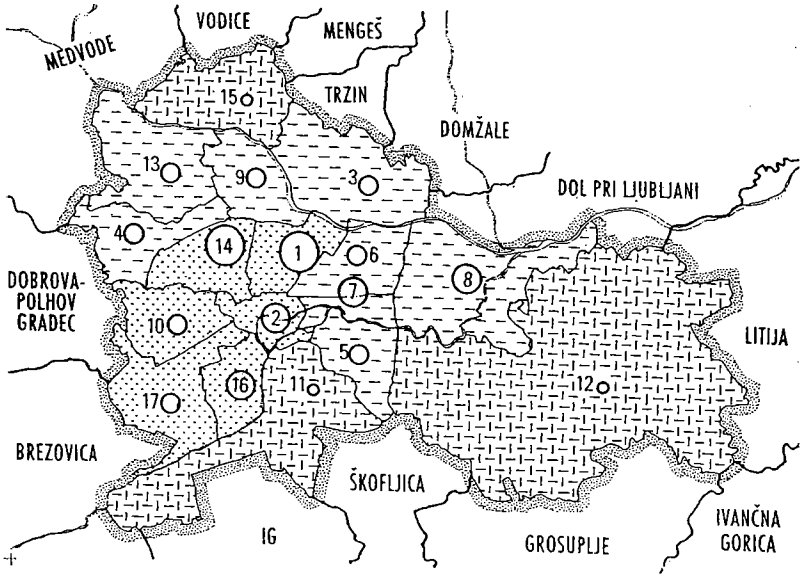

Spremembe v številu, 1991–2002

(le v mestnih četrtih, v katerih je leta 1991 ali 2002 živelo več kot 50 oseb katoliške veroizpovedi)

Delež prebivalcev katoliške veroizpovedi (v %)

UPAD

- 0,0 – 9,9 %
- 10,0 – 24,9 %
- 25,0 – 36,8 %

Število prebivalcev katoliške veroizpovedi

PORAST	UPAD	
●	○	999 in manj
●	○	1.000 – 1.999
●	○	2.000 – 4.999
●	○	5.000 in več

OSEBE, KATERIH NARODNA PRIPADNOST JE NEZNANA (LETA 2002)

Vsebina: Dr. MIRAN KOMAC
Risal: ZMAGO DROLE
©INV, Ljubljana, SI, 2005

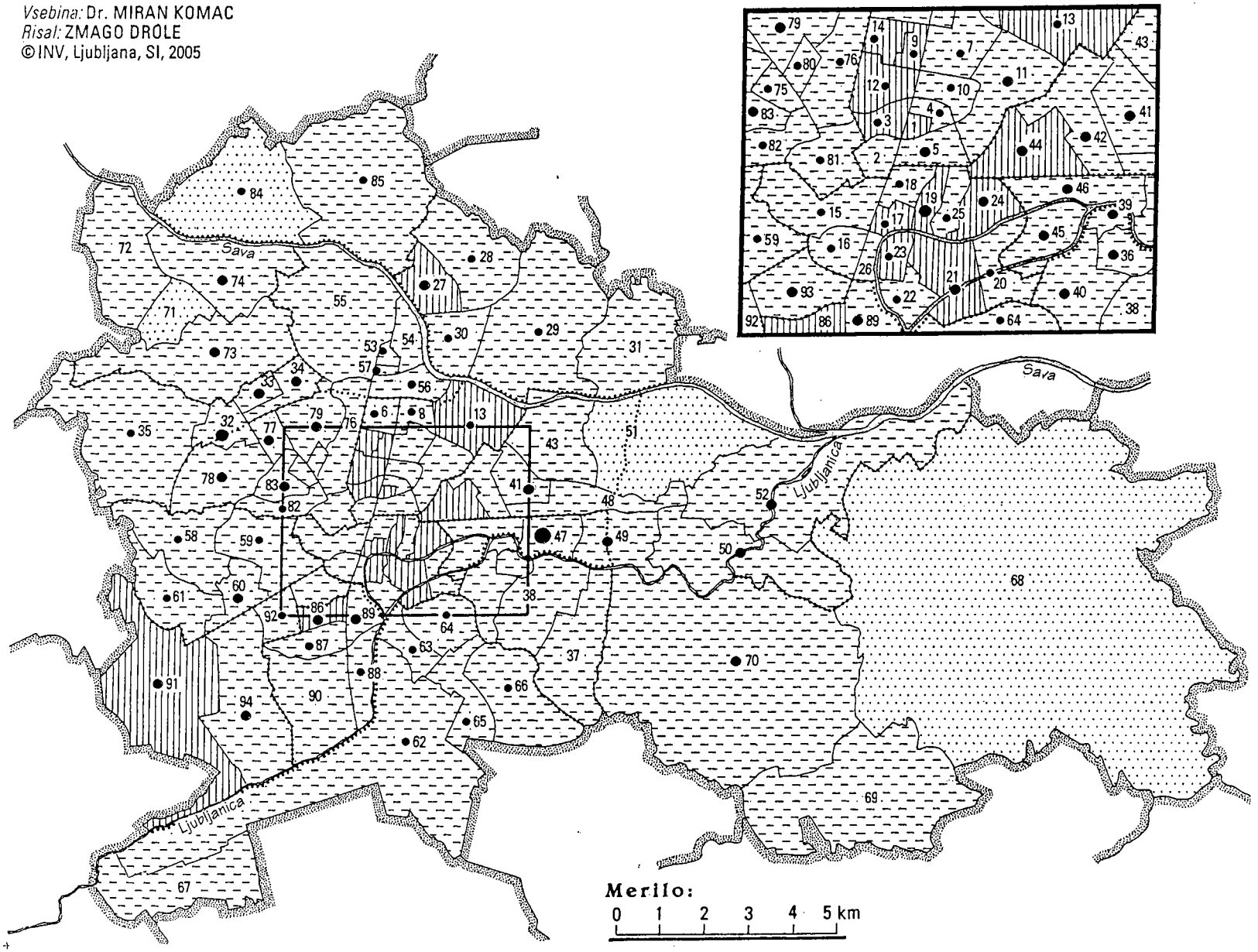

Legenda:

meje občin po letu 1999
meje četrtnih skupnosti
meje nekdanjih kraj. skupnosti

Delež oseb, katerih narodna pripadnost je neznana

2,49 % in manj
2,50 – 4,99 %
5,00 – 6,52 %
5,00 – 6,52 %

Število oseb, katerih narodna pripadnost je neznana

100 – 249
250 – 499
500 – 685

Seznam krajevnih skupnosti:

1 Anton Tomaž Linhart
2 Bežigrad-jug
3 Bežigrad-sever
4 Boris Kidrič
5 Boris Ziherl
6 Brinje
7 Ivan Kavčič-Nande
8 Jože Štembal
9 Koroških partizanov
10 Miran Jarc
11 Savsko naselje
12 Stadion
13 Tomačevo - Jarše
14 Triglav
15 Ajdovščina
16 Gradišče
17 Josip Prašnikar
18 Kolodvor
19 Ledina
20 Nove Poljane
21 Poljane
22 Prule
23 Stara Ljubljana
24 Stari Vodmat
25 Tabor
26 Trg Osvoboditve
27 Črnuče Gmajna
28 Franc Ravbar - Črnuče
29 Nadgorica - Ježa
30 Rezke Dragar - Črnuče
31 Šentjakob - Podgorica
32 Bratov Babnik
33 Dolomitskega odreda
34 Dravlje
35 Podutik
36 25. maj
37 Bizovik
38 Hrušica - Fužine
39 Sotočje
40 Štepanja vas
41 Dušan Kveder-Tomaž
42 Jože Moškrič
43 Šmartno
44 Zelena jama
45 Kodeljevo
46 Moste - Selo
47 Nove Fužine
48 Novo Polje
49 Polje
50 Vevče - Kašelj
51 Zadobrova - Sneberje
52 Zalog
53 7. septembra
54 Ježica
55 Savlje - Kleče
56 Stožice
57 Urške Zatler
58 Brdo
59 Rožna dolina
60 Vič
61 Vrhovci
62 Barje
63 Galjevica
64 Krim
65 Peruzzijeva
66 Rudnik
67 Tomišelj - del
68 Besnica
69 Lipoglav
70 Zadvor
71 Gunclje - Male Vižmarje
72 Stanežiče - Medno
73 Šentvid
74 Vižmarje - Brod
75 Dr. Petra Držaja
76 Hinko Smrekar
77 Komandanta Staneta
78 Koseze
79 Litostroj
80 Ljubo Šercer
81 Milan Majcen
82 Na Jami
83 Zgornja Šiška
84 Gameljne
85 Šmartno - Tacen
86 Kolezija
87 Murgle
88 Rakova Jelša
89 Trnovo
90 Zeleni log
91 Kozarje
92 Malči Belič
93 Milan Česnik
94 Stane Sever

PREBIVALCI, KI NISO ŽELELI ODGOVORITI NA VPRAŠANJE O NARODNI PRIPADNOSTI (LETA 2002)

Vsebina: Dr. MIRAN KOMAC
Risal: ZMAGO DROLE
©INV, Ljubljana, SI, 2005

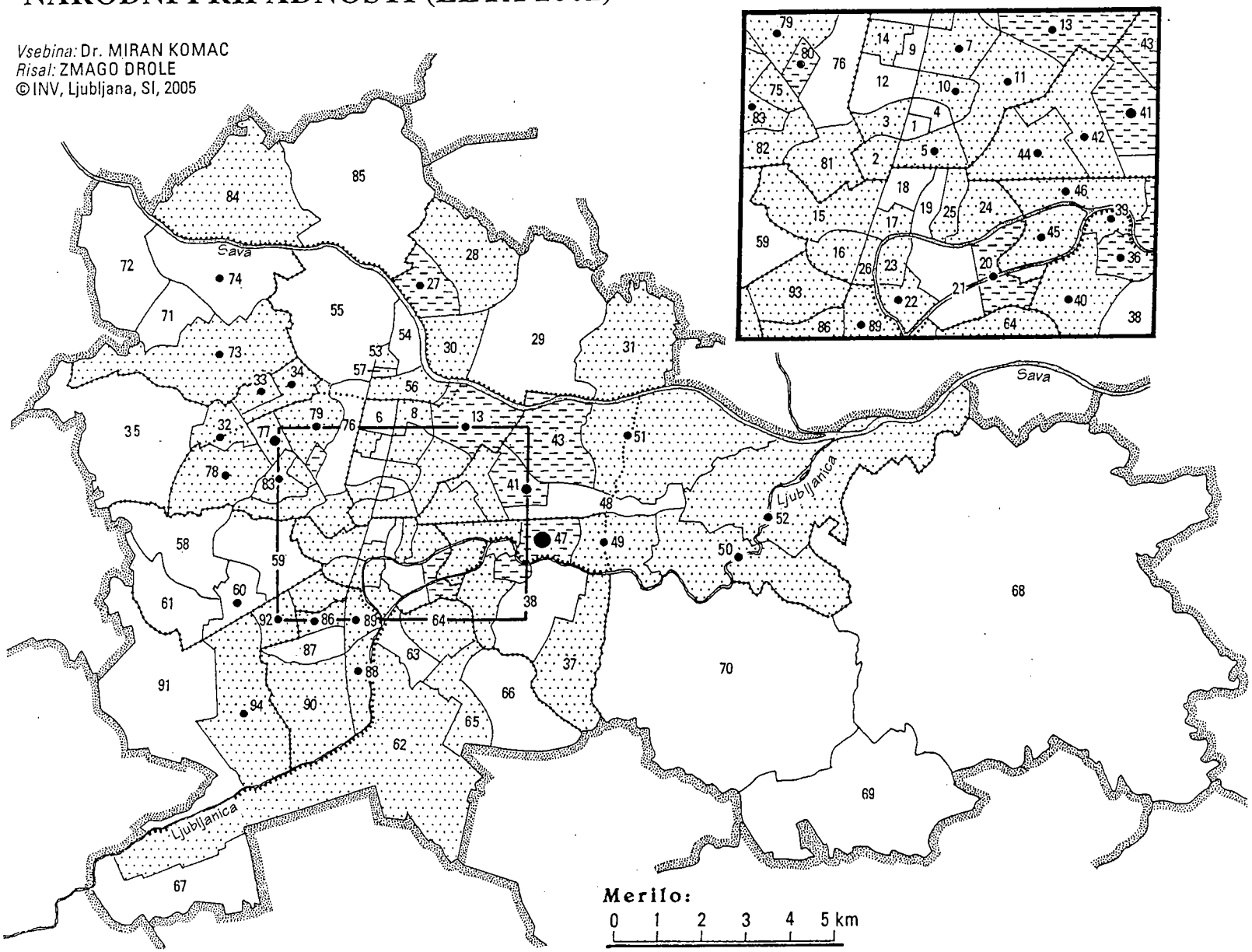

Legenda:

meje občin po letu 1999
meje četrtnih skupnosti
meje nekdanjih kraj. skupnosti

Delež prebivalcev, ki "niso želeli odgovoriti"

- 2,49 % in manj
- 2,50 – 4,99 %
- 5,00 – 6,52 %

Število prebivalcev, ki "niso želeli odgovoriti"

- 100 – 249
- 250 – 499
- 500 – 685

Seznam krajevnih skupnosti:

1 Anton Tomaž Linhart
2 Bežigrad-jug
3 Bežigrad-sever
4 Boris Kidrič
5 Boris Ziherl
6 Brinje
7 Ivan Kavčič-Nande
8 Jože Štembal
9 Koroških partizanov
10 Miran Jarc
11 Savsko naselje
12 Stadion
13 Tomačevo - Jarše
14 Triglav
15 Ajdovščina
16 Gradišče
17 Josip Prašnikar
18 Kolodvor
19 Ledina
20 Nove Poljane
21 Poljane
22 Prule
23 Stara Ljubljana
24 Stari Vodmat
25 Tabor
26 Trg Osvoboditve
27 Črnuče Gmajna
28 Franc Ravbar - Črnuče
29 Nadgorica - Ježa
30 Rezke Dragar - Črnuče
31 Šentjakob - Podgorica
32 Bratov Babnik
33 Dolomitskega odreda
34 Dravlje
35 Podutik
36 25. maj
37 Bizovik
38 Hrušica - Fužine
39 Šotočje
40 Štepanja vas
41 Dušan Kveder-Tomaž
42 Jože Moškrič
43 Šmartno
44 Zelena jama
45 Kodeljevo
46 Moste - Selo
47 Nove Fužine
48 Novo Polje
49 Polje
50 Vevče - Kašelj
51 Zadobrova - Sneberje
52 Zalog
53 7. septembra
54 Ježica
55 Savlje - Kleče
56 Stožice
57 Urške Zatler
58 Brdo
59 Rožna dolina
60 Vič
61 Vrhovci
62 Barje
63 Galjevica
64 Krim
65 Peruzzijeva
66 Rudnik
67 Tomišelj - del
68 Besnica
69 Lipoglav
70 Zadvor
71 Gunclje - Male Vižmarje
72 Stanežiče - Medno
73 Šentvid
74 Vižmarje - Brod
75 Dr. Petra Držaja
76 Hinko Smrekar
77 Komandanta Staneta
78 Koseze
79 Litostroj
80 Ljubo Šercer
81 Milan Majcen
82 Na Jami
83 Zgornja Šiška
84 Gameljne
85 Šmartno - Tacen
86 Kolezija
87 Murgle
88 Rakova Jelša
89 Trnovo
90 Zeleni log
91 Kozarje
92 Malči Belič
93 Milan Česnik
94 Stane Sever

NARODNO NEOPREDELJENO PREBIVALSTVO LETA 2002

Vsebina: Dr. MIRAN KOMAC
Risal: ZMAGO DROLE
©INV, Ljubljana, SI, 2005

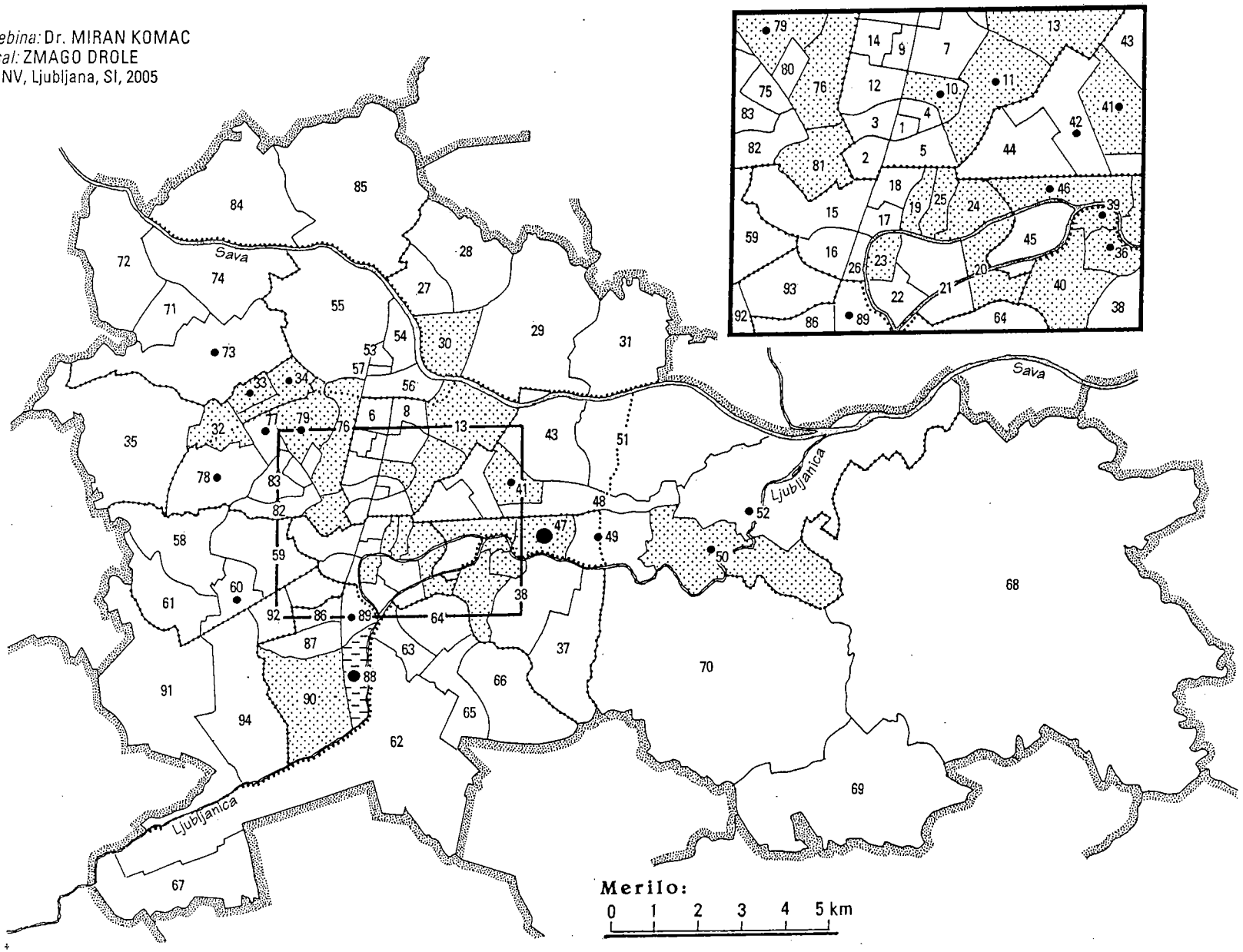

Legenda:

meje občin po letu 1999
meje četrtnih skupnosti
meje nekdanjih kraj. skupnosti

Delež narodnostno neopredeljenega prebivalstva

2,49 % in manj
2,50 – 4,99 %
5,00 – 9,42 %

Število narodnostno neopredeljenih prebivalcev

100 – 249
250 – 499
500 – 566

Seznam krajevnih skupnosti:

1 Anton Tomaž Linhart
2 Bežigrad-jug
3 Bežigrad-sever
4 Boris Kidrič
5 Boris Ziherl
6 Brinje
7 Ivan Kavčič-Nande
8 Jože Štembal
9 Koroških partizanov
10 Miran Jarc
11 Savsko naselje
12 Stadion
13 Tomačevo - Jarše
14 Triglav
15 Ajdovščina
16 Gradišče
17 Josip Prašnikar
18 Kolodvor
19 Ledina
20 Nove Poljane
21 Poljane
22 Prule
23 Stara Ljubljana
24 Stari Vodmat
25 Tabor
26 Trg Osvoboditve
27 Črnuče Gmajna
28 Franc Ravbar - Črnuče
29 Nadgorica - Ježa
30 Rezke Dragar - Črnuče
31 Šentjakob - Podgorica
32 Bratov Babnik
33 Dolomitskega odreda
34 Dravlje
35 Podutik
36 25. maj
37 Bizovik
38 Hrušica - Fužine
39 Sotočje
40 Štepanja vas
41 Dušan Kveder-Tomaž
42 Jože Moškrič
43 Šmartno
44 Zelena jama
45 Kodeljevo
46 Moste - Selo
47 Nove Fužine
48 Novo Polje
49 Polje
50 Vevče - Kašelj
51 Zadobrova - Sneberje
52 Zalog
53 7. septembra
54 Ježica
55 Savlje - Kleče
56 Stožice
57 Urške Zatler
58 Brdo
59 Rožna dolina
60 Vič
61 Vrhovci
62 Barje
63 Galjevica
64 Krim
65 Peruzzijeva
66 Rudnik
67 Tomišelj - del
68 Besnica
69 Lipoglav
70 Zadvor
71 Gunclje - Male Vižmarje
72 Stanežiče - Medno
73 Šentvid
74 Vižmarje - Brod
75 Dr. Petra Držaja
76 Hinko Smrekar
77 Komandanta Staneta
78 Koseze
79 Litostroj
80 Ljubo Šercer
81 Milan Majcen
82 Na Jami
83 Zgornja Šiška
84 Gameljne
85 Šmartno - Tacen
86 Kolezija
87 Murgle
88 Rakova Jelša
89 Trnovo
90 Zeleni log
91 Kozarje
92 Malči Belič
93 Milan Česnik
94 Stane Sever

NARODNO NEOPREDELJENI V MESTNI OBČINI LJUBLJANA, 1981–2002

Vsebina: Dr. MIRAN KOMAC; *Risal:* ZMAGO DROLE; © INV, Ljubljana, SI, 2004

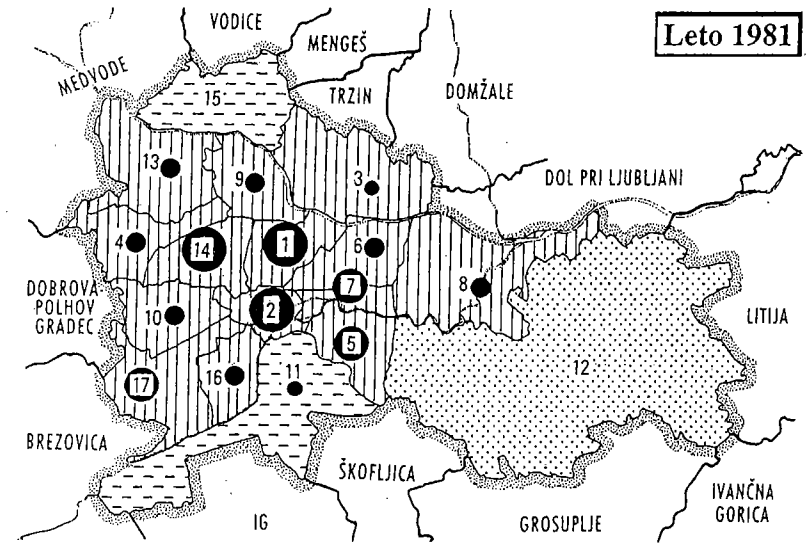

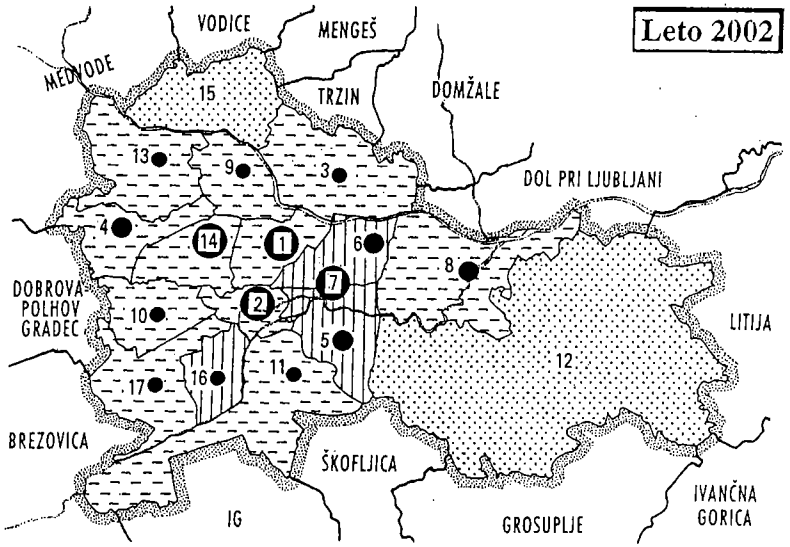

Legenda:

- meje MO Ljubljana
- meje drugih občin
- meje četrtnih skupnosti

Delež (v %):

- 0,57 – 0,99 %
- 1,00 – 2,49 %
- 2,50 – 4,57 %

Štev. narodno neopred.

- 50 – 99
- 100 – 249
- 250 – 499
- 500 – 1.000
- 1000 in več

Četrtne skupnosti:

1 - BEŽIGRAD	10 - ROŽNIK
2 - CENTER	11 - RUDNIK
3 - ČRNUČE	12 - SOSTRO
4 - DRAVLJE	13 - ŠENTVID
5 - GOLOVEC	14 - ŠIŠKA
6 - JARŠE	15 - ŠMARNA GORA
7 - MOSTE	16 - TRNOVO
8 - POLJE	17 - VIČ
9 - POSAVJE	

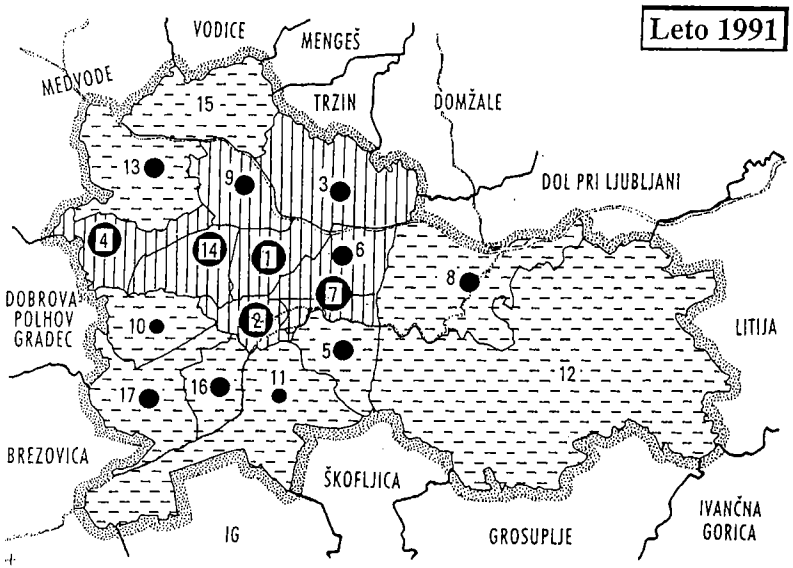

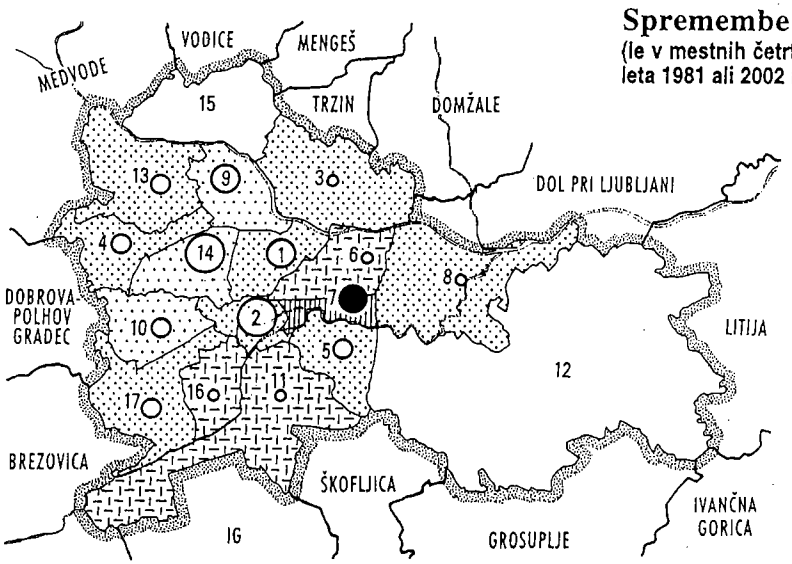

Spremembe v številu, 1981–2002

(le v mestnih četrtih z več kot 50 osebami, ki se leta 1981 ali 2002 niso opredelile po narodnosti)

Spremembe v številu:

PORAST	UPAD	
●	○	99 in manj
●	○	100 – 249
●	○	250 – 499
●	○	500 in več

Spremembe v %:

PORAST

- 30,0 do 55,7 %
- 10,0 do 29,9 %
- 0,0 do 9,9 %

UPAD

- 0,0 do 9,9 %
- 10,0 do 24,9 %
- 25,0 do 49,9 %
- 50,0 % in več

JUGOSLOVANI V MESTNI OBČINI LJUBLJANA, 1981–2002

Vsebina: Dr. MIRAN KOMAC; *Risal:* ZMAGO DROLE; © INV, Ljubljana, SI, 2004

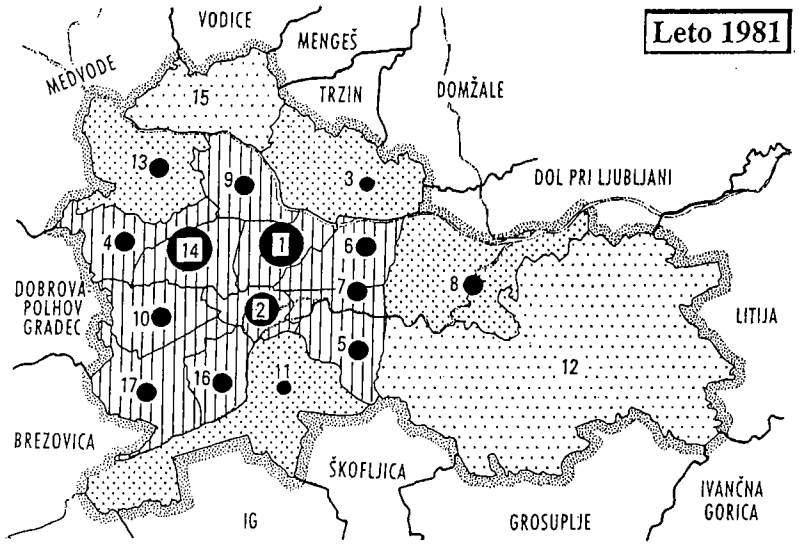

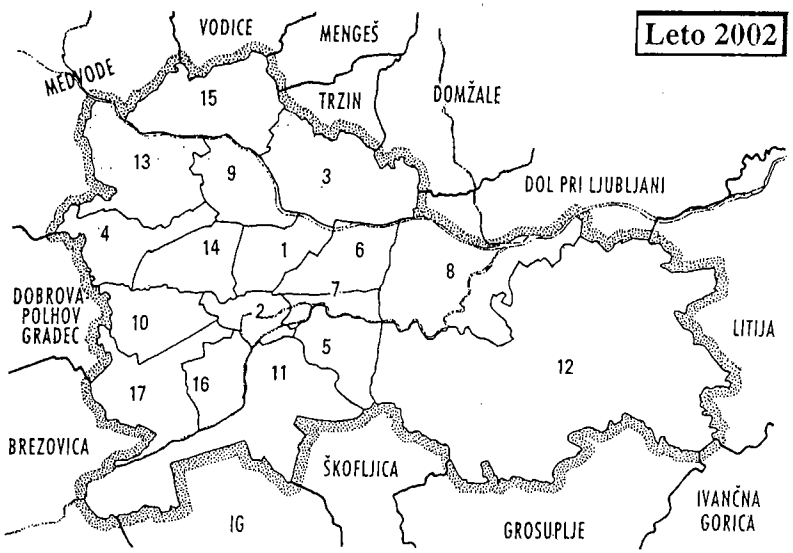

Legenda:

- meje MO Ljubljana
- meje drugih občin
- meje četrtnih skupnosti

Delež Jugoslovanov (v %):

- 0,49 % in manj
- 0,50 – 0,99 %
- 1,00 – 2,49 %
- 2,50 – 4,11 %

Število Jugoslovanov:

- 50 – 99
- 100 – 249
- 250 – 499
- 500 – 1.000
- 1000 in več

Četrtne skupnosti:

1 - BEŽIGRAD	10 - ROŽNIK
2 - CENTER	11 - RUDNIK
3 - ČRNUČE	12 - ŠOSTRO
4 - DRAVLJE	13 - ŠENTVID
5 - GOLOVEC	14 - ŠIŠKA
6 - JARŠE	15 - ŠMARNA GORA
7 - MOSTE	16 - TRNOVO
8 - POLJE	17 - VIČ
9 - POSAVJE	

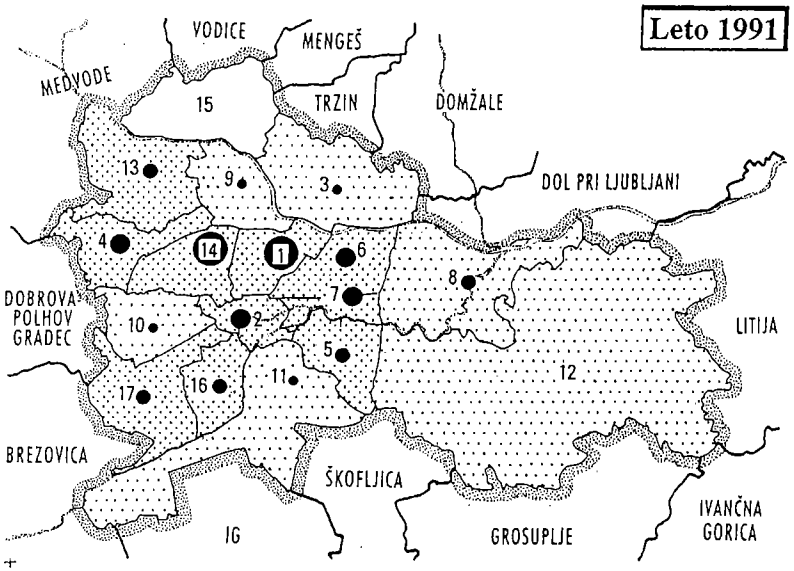

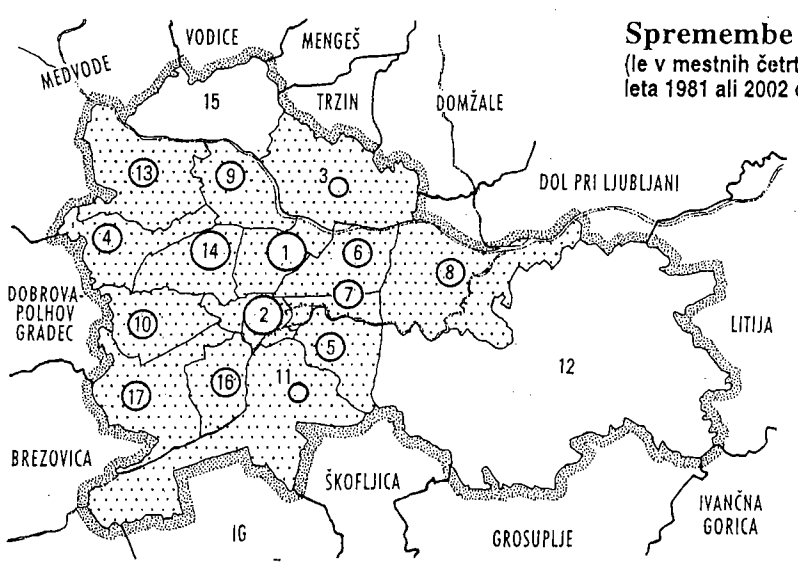

Spremembe v številu, 1981–2002

(le v mestnih četrtih z več kot 50 osebami, ki se leta 1981 ali 2002 opredelile kot Jugoslovani)

Spremembe v številu:

PORAST	UPAD	
●	○	99 in manj
●	○	100 – 249
●	○	250 – 499
●	○	500 in več

Spremembe v %:

UPAD:

- 25,0 do 49,9 %
- 50 % in več

BOSANCI V MESTNI OBČINI LJUBLJANA LETA 2002

Vsebina: Dr. MIRAN KOMAC; *Risal:* ZMAGO DROLE; © INV, Ljubljana, SI, 2004

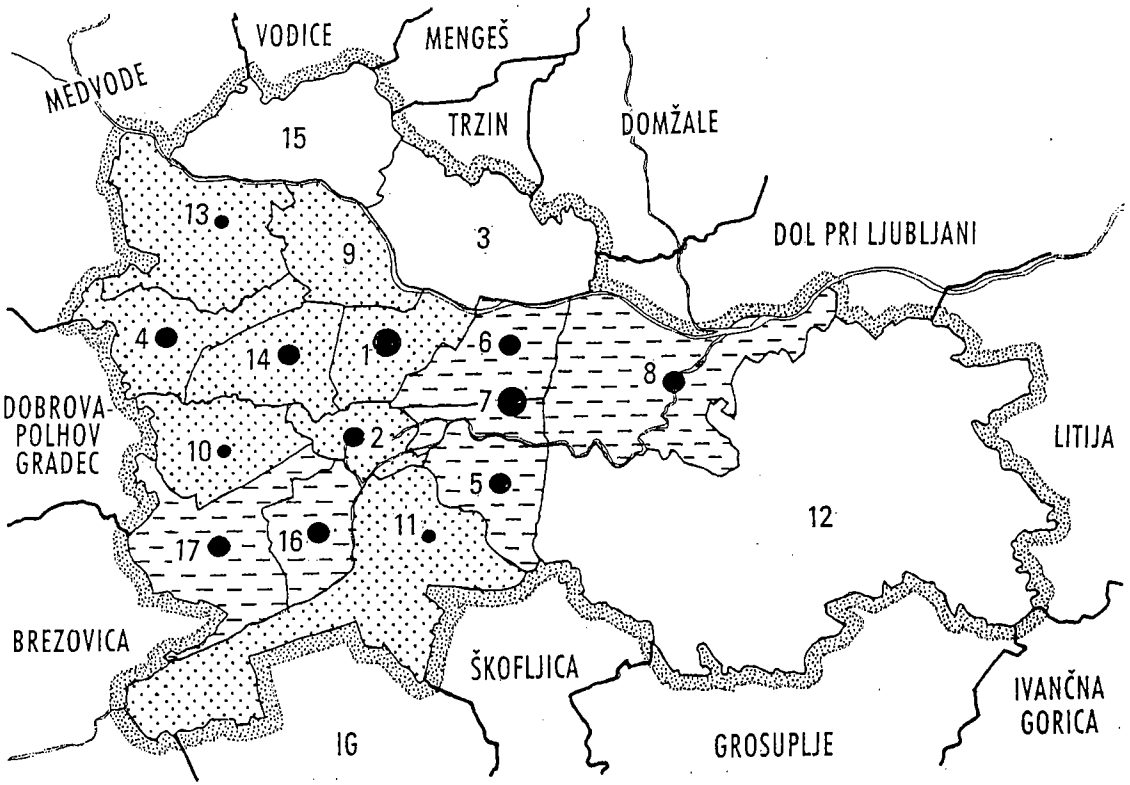

Legenda:

meje MO Ljubljana
meje drugih občin
meje četrtnih skupnosti

Delež Bosancev (v %):

- 0,49 % in manj
- 0,50 – 0,99 %
- 1,00 – 1,61 %

Število Bosancev:

- 50 – 99
- 100 – 249
- 250 – 340

Četrtne skupnosti:

1 - BEŽIGRAD
2 - CENTER
3 - ČRNUČE
4 - DRAVLJE
5 - GOLOVEC
6 - JARŠE
7 - MOSTE
8 - POLJE
9 - POSAVJE
10 - ROŽNIK
11 - RUDNIK
12 - SOSTRO
13 - ŠENTVID
14 - ŠIŠKA
15 - ŠMARNA GORA
16 - TRNOVO
17 - VIČ

SRBI V MESTNI OBČINI LJUBLJANA, 1981–2002

Vsebina: Dr. MIRAN KOMAC; *Risal:* ZMAGO DROLE; © INV, Ljubljana, SI, 2004

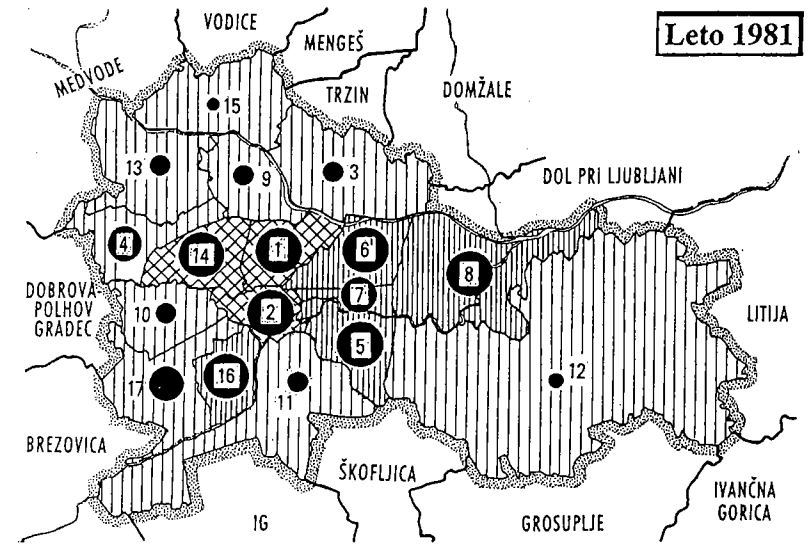

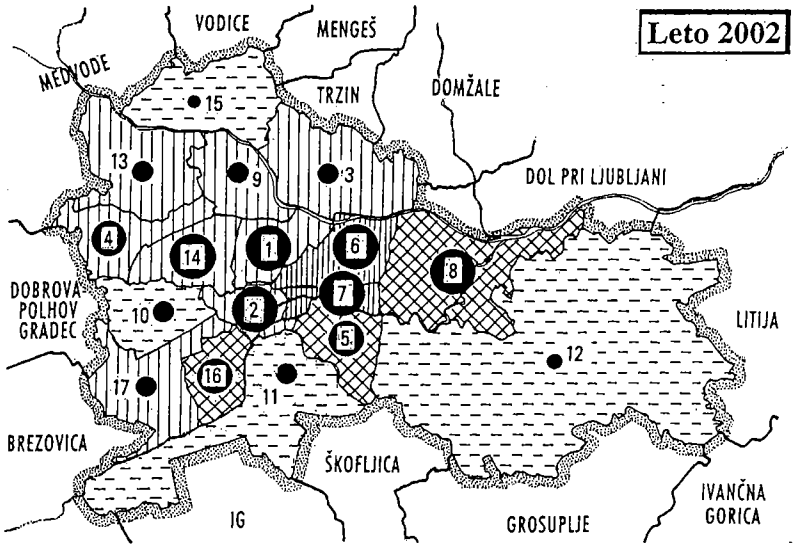

Legenda:

- meje MO Ljubljana
- meje drugih občin
- meje četrtnih skupnosti

Delež Srbov (v %):

- 1,64 – 2,49 %
- 2,50 – 4,99 %
- 5,00 – 7,49 %
- 7,50 – 11,37 %

Število Srbov

- 50 – 99
- 100 – 249
- 250 – 499
- 500 – 1.000
- 1.000 in več

Četrtne skupnosti:

1 - BEŽIGRAD	10 - ROŽNIK
2 - CENTER	11 - RUDNIK
3 - ČRNUČE	12 - ŠOSTRO
4 - DRAVLJE	13 - ŠENTVID
5 - GOLOVEC	14 - ŠIŠKA
6 - JARŠE	15 - ŠMARNA GORA
7 - MOSTE	16 - TRNOVO
8 - POLJE	17 - VIČ
9 - POSAVJE	

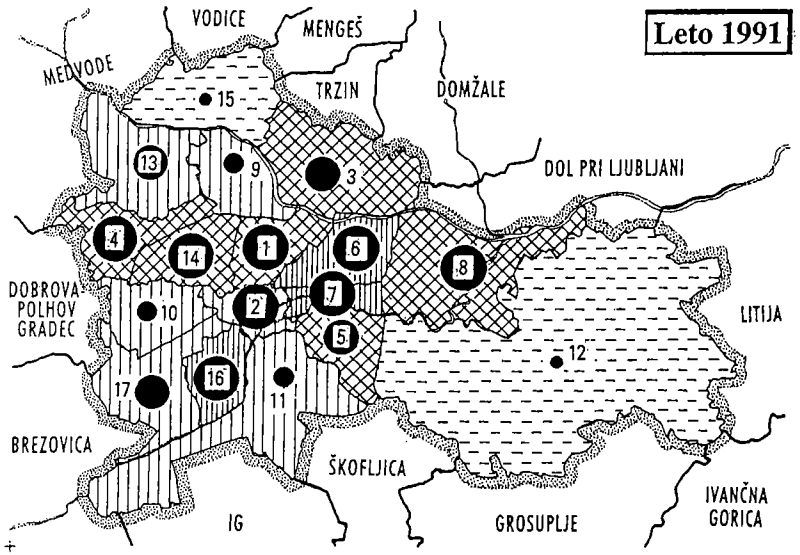

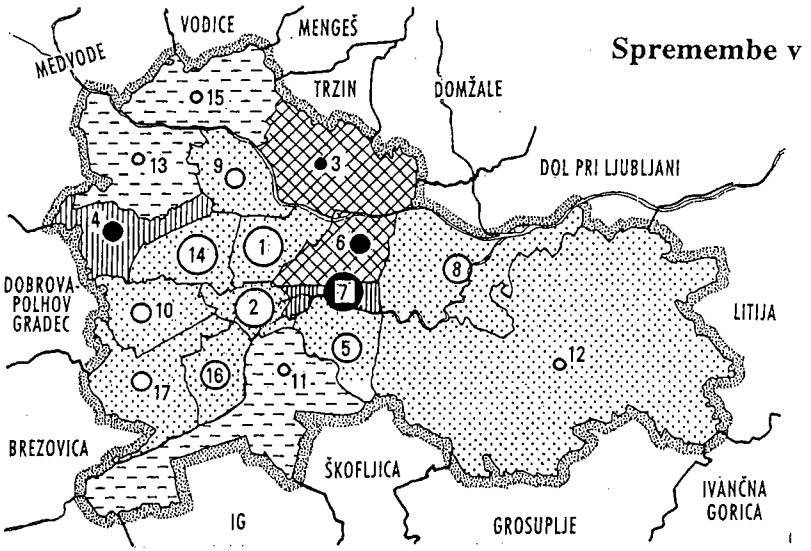

Spremembe v številu, 1981–2002

Spremembe v številu

PORAST	UPAD	
●	○	99 in manj
●	○	100 – 249
●	○	250 – 499
●	○	500 in več

Spremembe v %:

PORAST v %:

- 100,0 % in več
- 30,0 do 99,9 %
- 10,0 do 29,9 %
- 0,0 do 9,9 %

UPAD v %:

- 0,0 do 9,9 %
- 10,0 do 24,9 %
- 25,0 do 40,9 %

BOŠNJAKI IN MUSLIMANI V MESTNI OBČINI LJUBLJANA LETA 2002

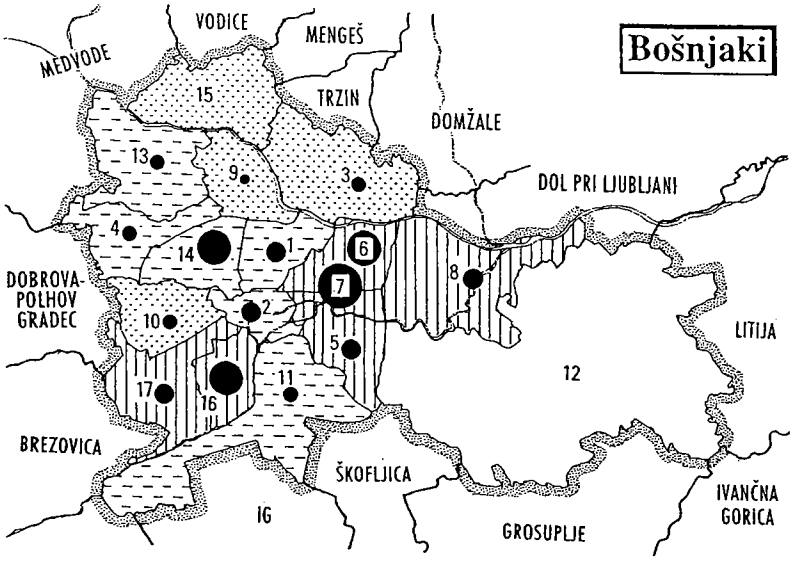

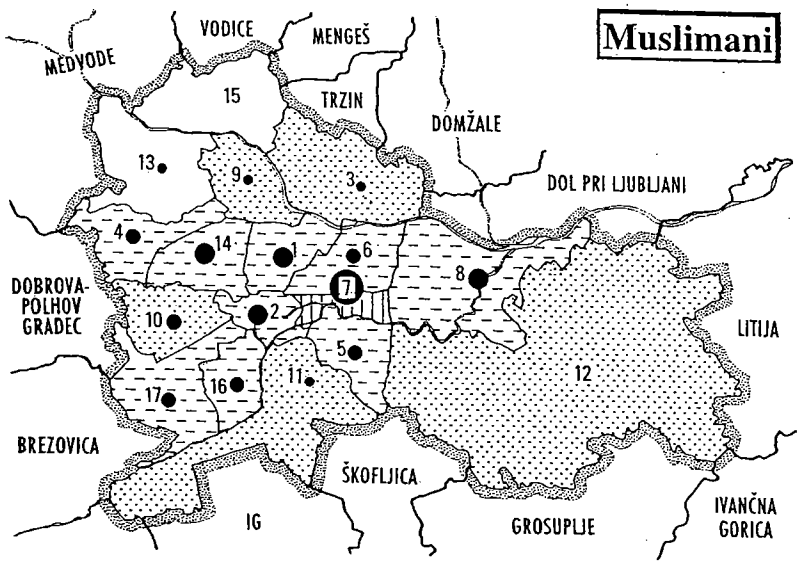

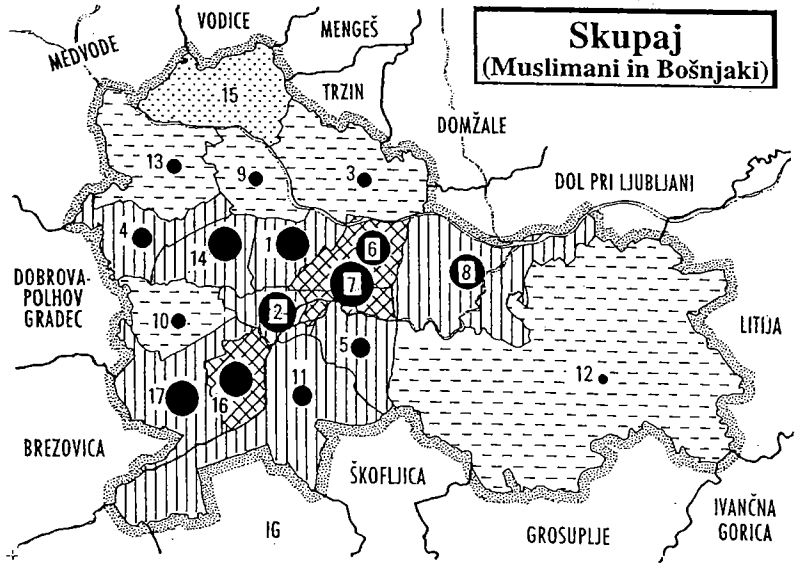

Legenda:

- meje MO Ljubljana
- meje drugih občin
- meje četrtnih skupnosti

Delež (v %) Muslimanov in Bošnjakov

- 0,49 % in manj
- 0,50 – 0,99 %
- 1,00 – 2,49 %
- 2,50 – 4,99 %
- 5,00 – 7,37 %

Število Muslimanov in Bošnjakov

- 50 – 99
- 100 – 249
- 250 – 499
- 500 – 1.000
- 1.000 in več

Četrtne skupnosti:

1 - BEŽIGRAD	7 - MOSTE	13 - ŠENTVID
2 - CENTER	8 - POLJE	14 - ŠIŠKA
3 - ČRNUČE	9 - POSAVJE	15 - ŠMARNA GORA
4 - DRAVLJE	10 - ROŽNIK	16 - TRNOVO
5 - GOLOVEC	11 - RUDNIK	17 - VIČ
6 - JARŠE	12 - SOSTRO	

Vsebina: Dr. MIRAN KOMAC
Risal: ZMAGO DROLE
© INV, Ljubljana, SI, 2004

MUSLIMANI (IN BOŠNJAKI) V MESTNI OBČINI LJUBLJANA, 1981–2002

Vsebina: Dr. MIRAN KOMAC; *Risal:* ZMAGO DROLE; © INV, Ljubljana, SI, 2004

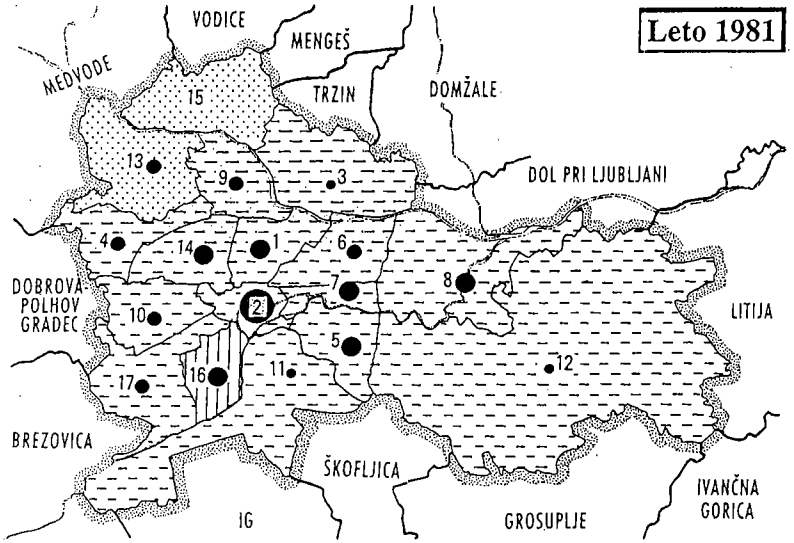

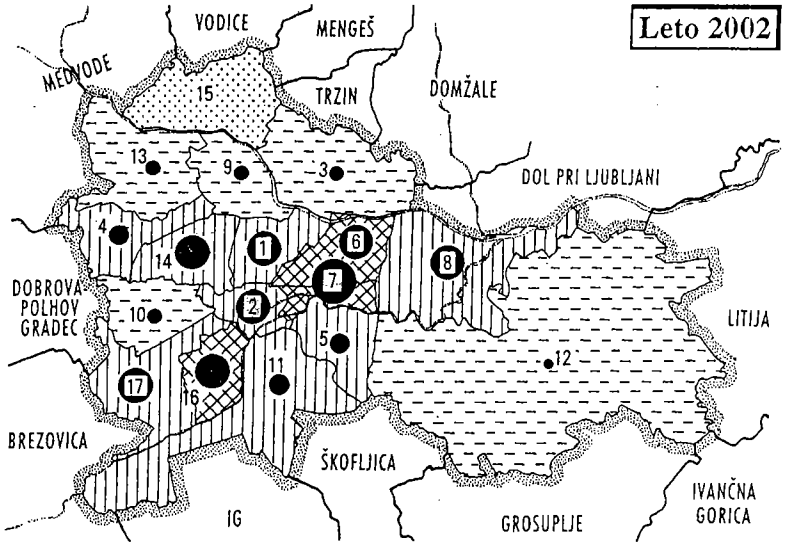

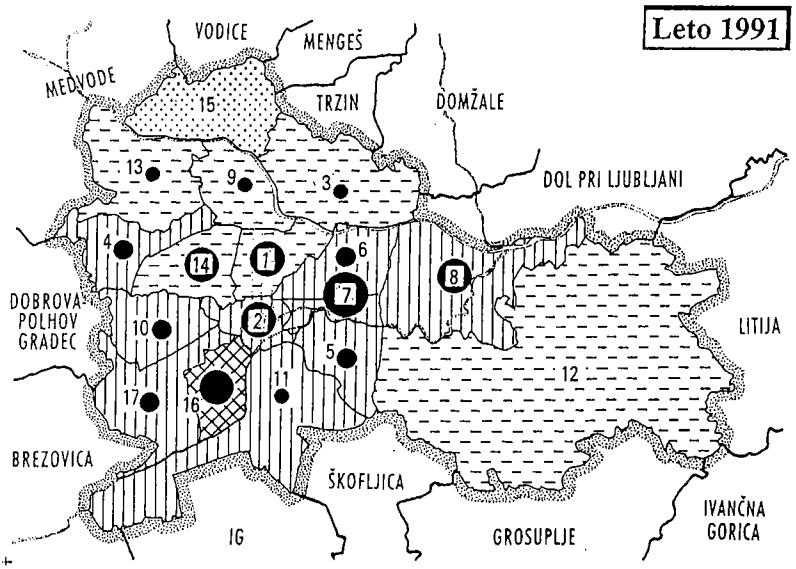

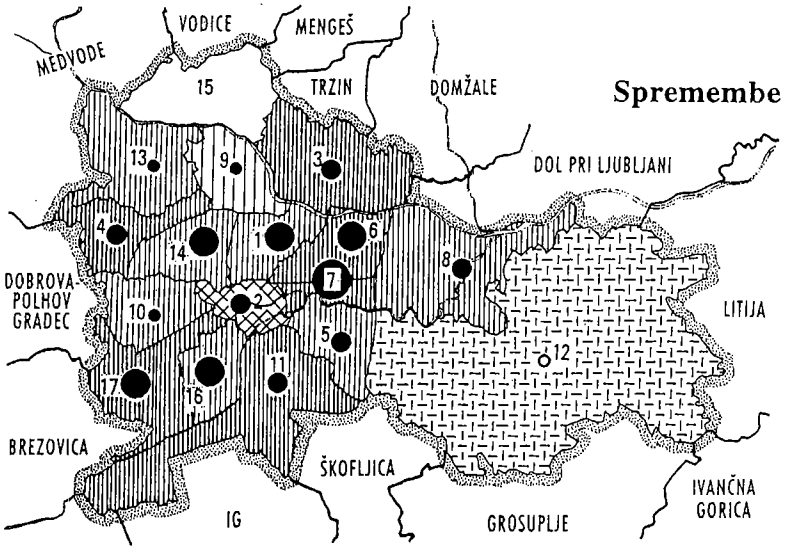

Spremembe v številu, 1981–2002

Legenda:

- meje MO Ljubljana
- meje drugih občin
- meje četrtnih skupnosti

Delež (v %) Muslimanov (in Bošnjakov)

- 0,62 – 0,99 %
- 1,00 – 2,49 %
- 2,50 – 4,99 %
- 5,00 – 7,37 %

Število Muslimanov (in Bošnjakov)

- 50 – 99
- 100 – 249
- 250 – 499
- 500 – 1.000
- 1.000 in več

Četrtne skupnosti:

1 - BEŽIGRAD	10 - ROŽNIK
2 - CENTER	11 - RUDNIK
3 - ČRNUČE	12 - ŠOSTRO
4 - DRAVLJE	13 - ŠENTVID
5 - GOLOVEC	14 - ŠIŠKA
6 - JARŠE	15 - ŠMARNA GORA
7 - MOSTE	16 - TRNOVO
8 - POLJE	17 - VIČ
9 - POSAVJE	

Spremembe v številu:

PORAST	UPAD
	99 in manj
	100 – 249
	250 – 499
	500 in več

Spremembe v %:

PORAST

- 100,0 % in več
- 30,0 do 99,9 %
- 10,0 do 29,9 %
- 0,0 do 9,9 %

UPAD

- 0,0 do 8,6 %

MAKEDONCI V MESTNI OBČINI LJUBLJANA, 1981–2002

Vsebina: Dr. MIRAN KOMAC; *Risal:* ZMAGO DROLE; © INV, Ljubljana, SI, 2004

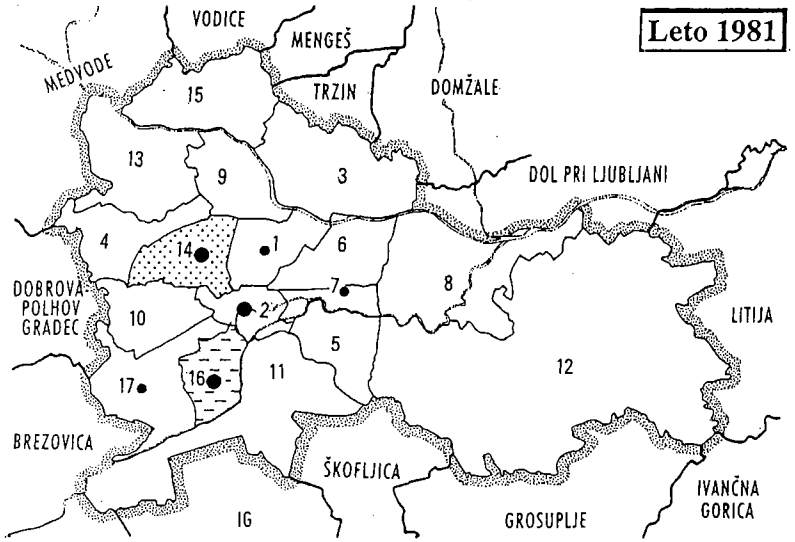

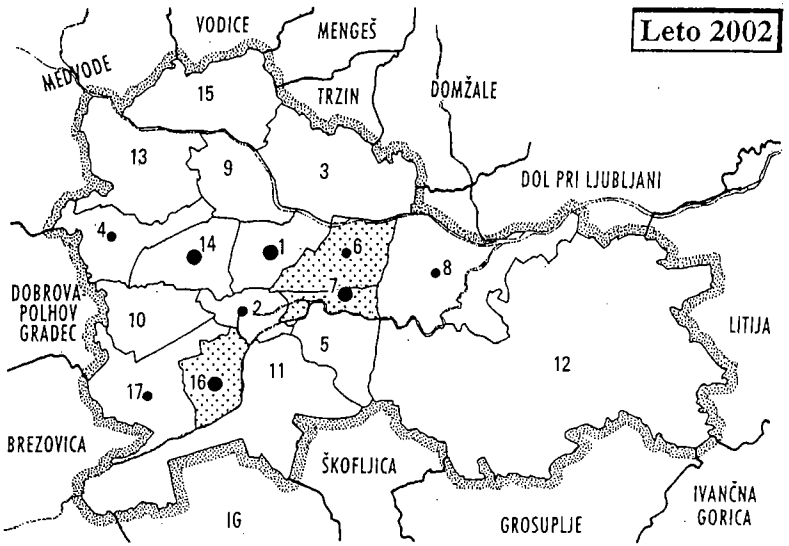

Legenda:

meje MO Ljubljana
meje drugih občin
meje četrtnih skupnosti

Delež Makedoncev (v %):

- 0,49 in manj
- 0,49 – 0,99 %
- 1,00 – 1,12 %

Število Makedoncev

- 50 – 99
- 100 – 204

Četrtne skupnosti:

1 - BEŽIGRAD	10 - ROŽNIK
2 - CENTER	11 - RUDNIK
3 - ČRNUČE	12 - ŠOSTRO
4 - DRAVLJE	13 - ŠENTVID
5 - GOLOVEC	14 - ŠIŠKA
6 - JARŠE	15 - ŠMARNA GORA
7 - MOSTE	16 - TRNOVO
8 - POLJE	17 - VIČ
9 - POSAVJE	

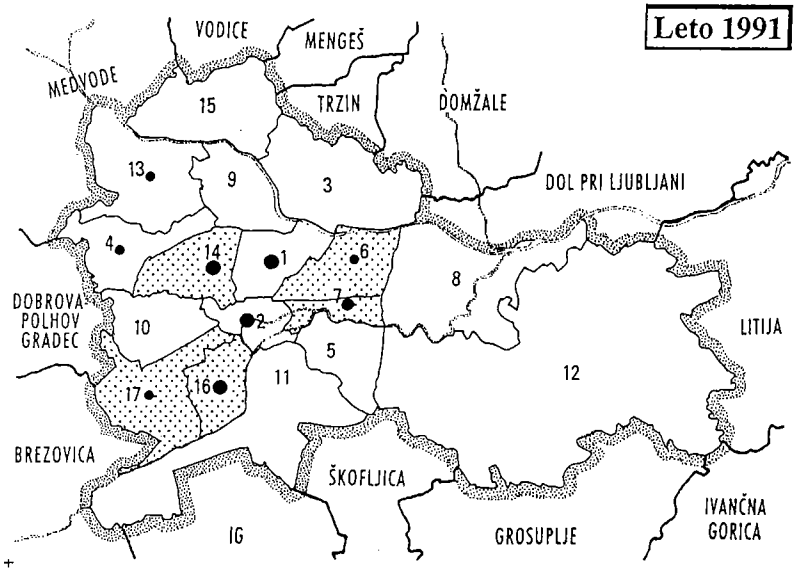

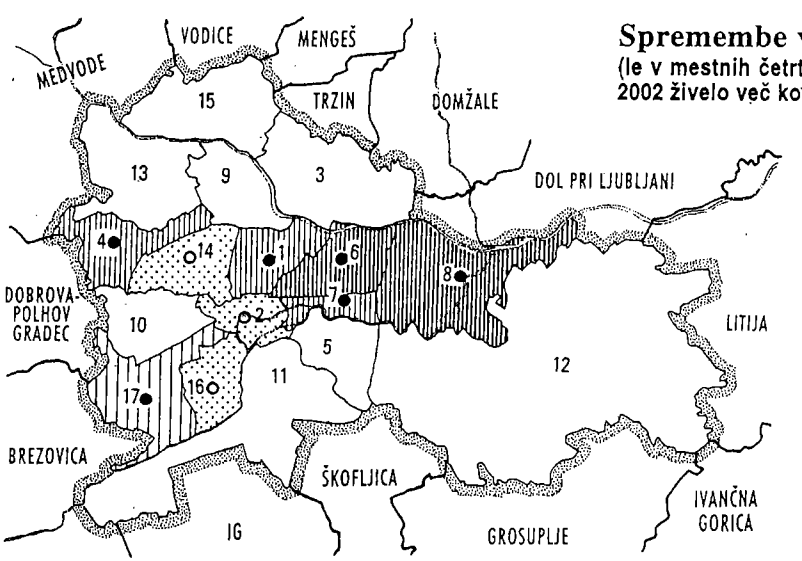

Spremembe v številu, 1981–2002

(le v mestnih četrtih, v katerih je leta 1981 ali 2002 živelo več kot 50 Makedoncev)

Spremembe v številu:

PORAST ● UPAD ○ 99 in manj

Spremembe v %:

PORAST
- 100,0 % in več
- 30,0 do 99,9 %
- 10,0 do 29,9 %
- 0,0 do 9,9 %

UPAD
- 0,0 do 9,9 %
- 10,0 do 24,9 %
- 25,0 do 35,8 %

HRVATI V MESTNI OBČINI LJUBLJANA, 1981–2002

Vsebina: Dr. MIRAN KOMAC; *Risal:* ZMAGO DROLE; © INV, Ljubljana, SI, 2004

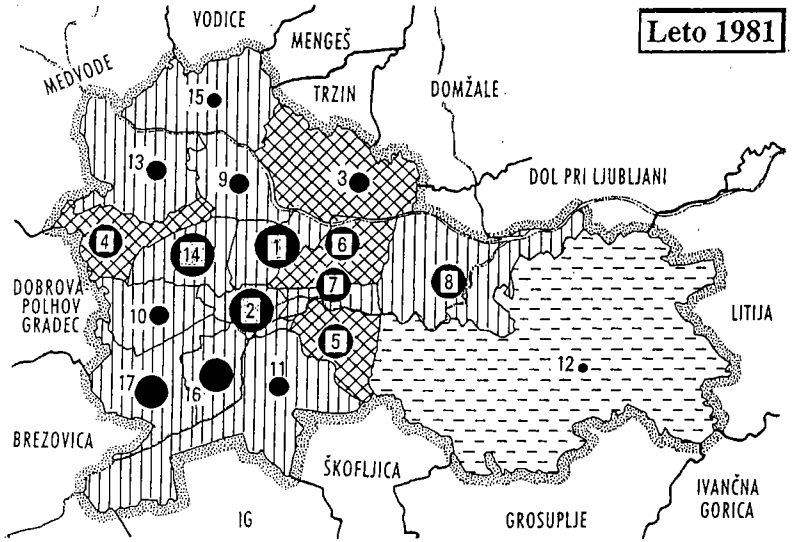

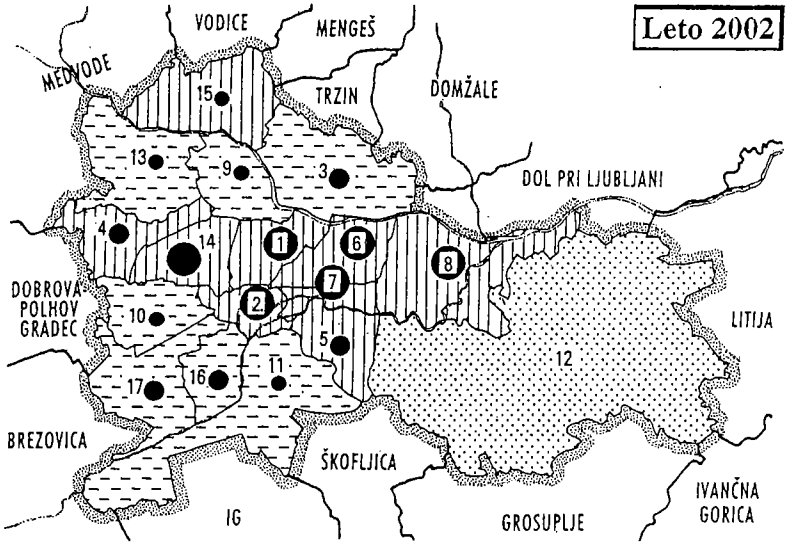

Legenda:

- meje MO Ljubljana
- meje drugih občin
- meje četrtnih skupnosti

Delež Hrvatov (v %):

- 0,83 – 0,99 %
- 1,00 – 2,49 %
- 2,50 – 4,99 %
- 5,00 – 5,68 %

Število Hrvatov

- 50 – 99
- 100 – 249
- 250 – 499
- 500 – 1.000
- 1.000 in več

Četrtne skupnosti:

1 - BEŽIGRAD	10 - ROŽNIK
2 - CENTER	11 - RUDNIK
3 - ČRNUČE	12 - ŠOSTRO
4 - DRAVLJE	13 - ŠENTVID
5 - GOLOVEC	14 - ŠIŠKA
6 - JARŠE	15 - ŠMARNA GORA
7 - MOSTE	16 - TRNOVO
8 - POLJE	17 - VIČ
9 - POSAVJE	

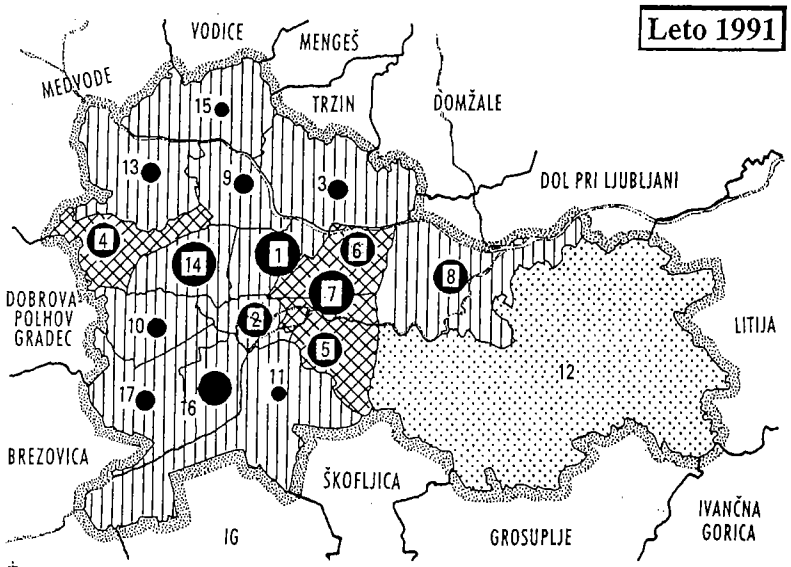

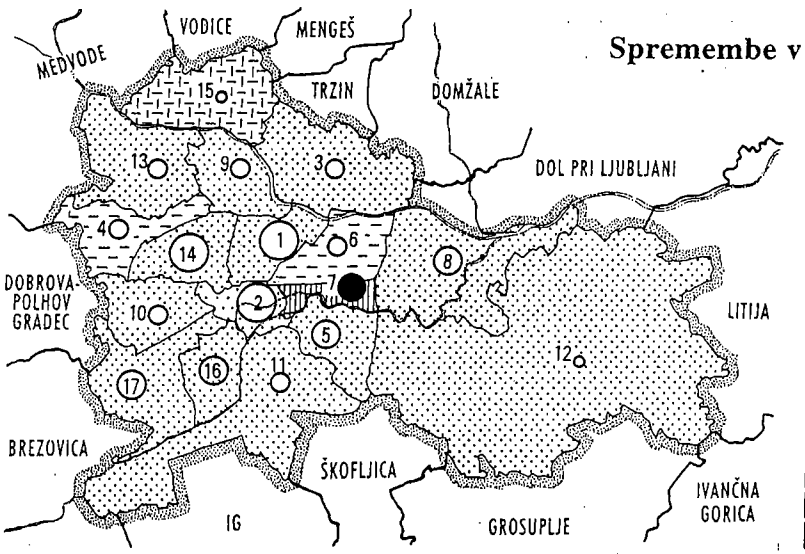

Spremembe v številu, 1981–2002

Spremembe v številu:

PORAST	UPAD	
●	○	99 in manj
●	○	100 – 249
●	○	250 – 499
●	○	500 in več

Spremembe v %:

PORAST

- 30,0 do 64,6 %
- 10,0 do 29,9 %
- 0,0 do 9,9 %

UPAD

- 0,0 do 9,9 %
- 10,0 do 24,9 %
- 25,0 do 49,9 %
- 50,0 % in več

ČRNOGORCI V MESTNI OBČINI LJUBLJANA, 1981–2002

Vsebina: Dr. MIRAN KOMAC; *Risal:* ZMAGO DROLE; © INV, Ljubljana, SI, 2004

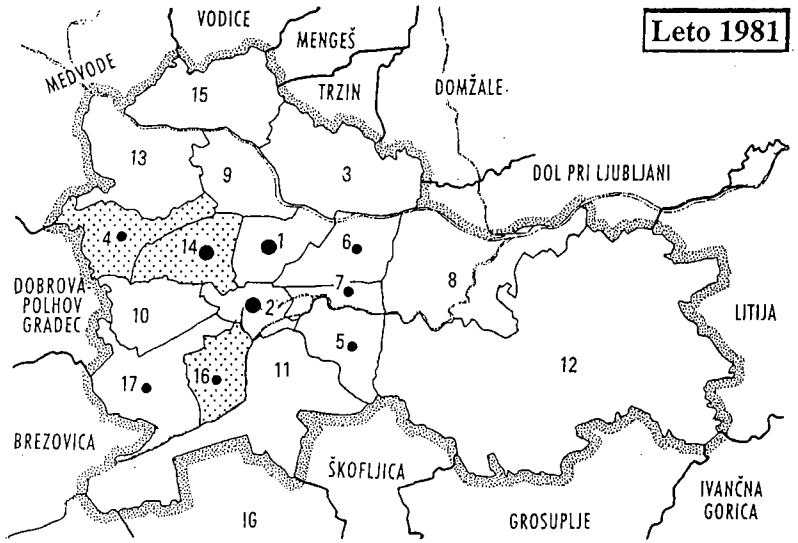

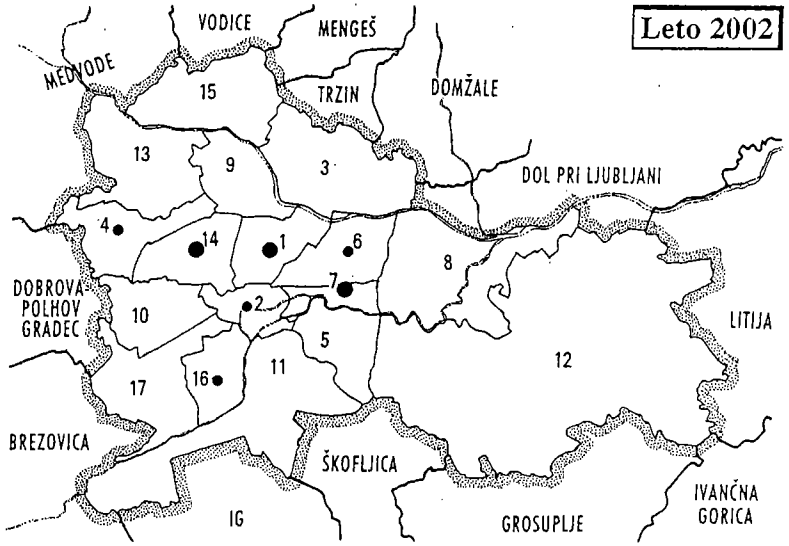

Legenda:

- meje MO Ljubljana
- meje drugih občin
- meje četrtnih skupnosti

Delež Črnogorcev (v %):

- 0,49 in manj
- 0,49 – 0,83 %

Število Črnogorcev

- 50 – 99
- 100 – 239

Četrtne skupnosti:

1 - BEŽIGRAD	10 - ROŽNIK
2 - CENTER	11 - RUDNIK
3 - ČRNUČE	12 - ŠOSTRO
4 - DRAVLJE	13 - ŠENTVID
5 - GOLOVEC	14 - ŠIŠKA
6 - JARŠE	15 - ŠMARNA GORA
7 - MOSTE	16 - TRNOVO
8 - POLJE	17 - VIČ
9 - POSAVJE	

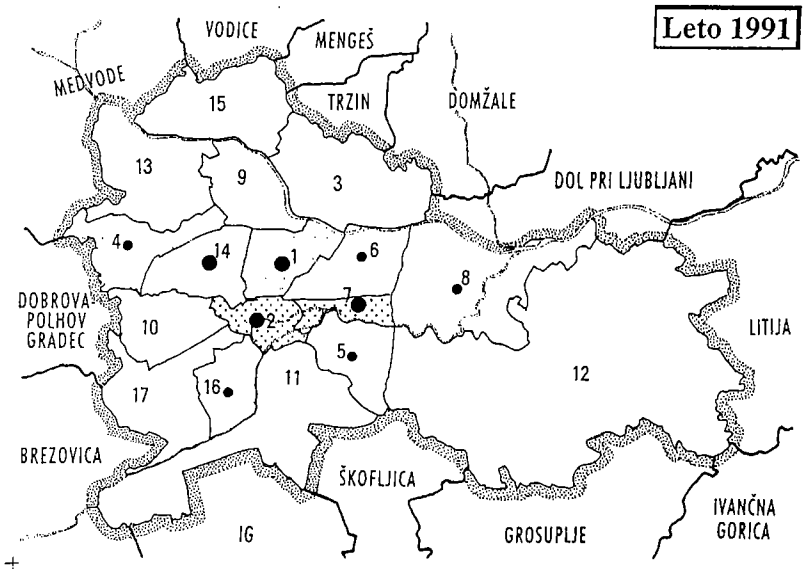

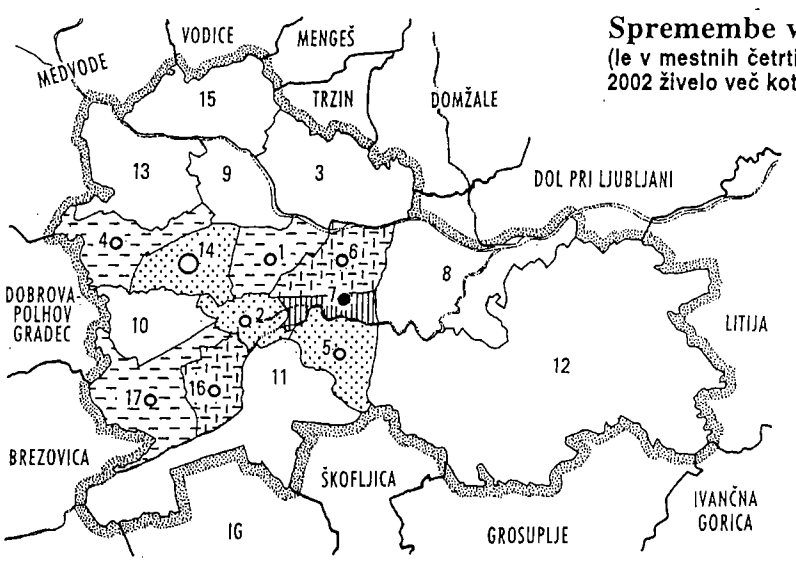

Spremembe v številu, 1981–2002

(le v mestnih četrtih, v katerih je leta 1981 ali 2002 živelo več kot 50 Črnogorcev)

Spremembe v številu:

PORAST	UPAD	
●	○	99 in manj
●	○	100 – 109

Spremembe v %:

PORAST

- 30,0 do 89,8 %
- 10,0 do 29,9 %
- 0,0 do 9,9 %

UPAD

- 0,0 do 9,9 %
- 10,0 do 24,9 %
- 25,0 do 45,6 %

ALBANCI V MESTNI OBČINI LJUBLJANA, 1981–2002

Vsebina: Dr. MIRAN KOMAC; *Risal:* ZMAGO DROLE; © INV, Ljubljana, SI, 2004

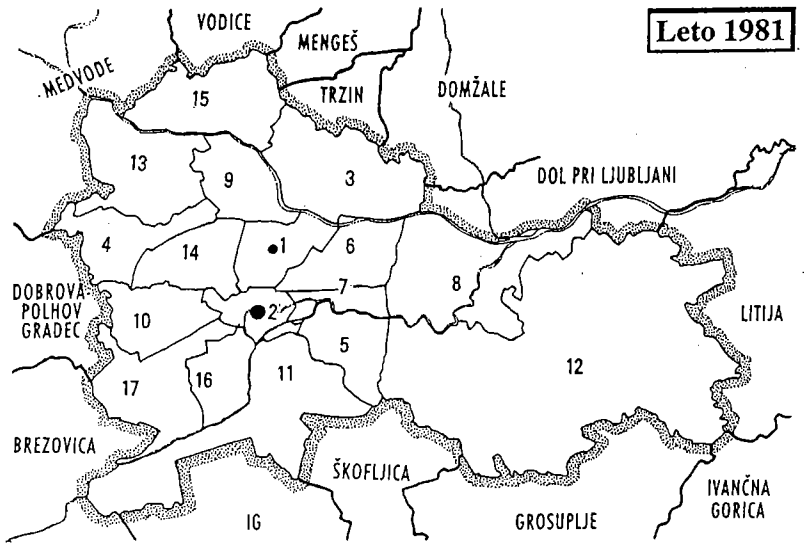

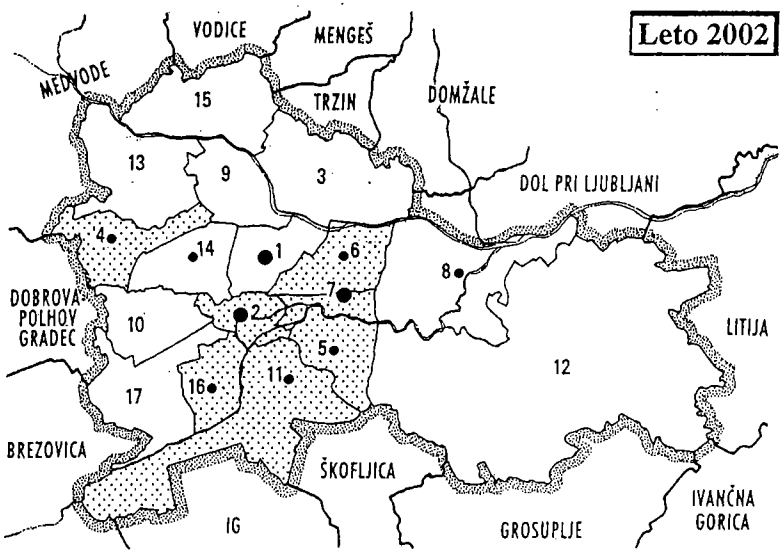

Legenda:

- meje MO Ljubljana
- meje drugih občin
- meje četrtnih skupnosti

Delež Albancev (v %):

- 0,49 % in manj
- 0,50 – 0,71 %

Število Albancev:

- 50 – 99
- 100 – 163

Četrtne skupnosti:

1 - BEŽIGRAD	10 - ROŽNIK
2 - CENTER	11 - RUDNIK
3 - ČRNUČE	12 - SOSTRO
4 - DRAVLJE	13 - ŠENTVID
5 - GOLOVEC	14 - ŠIŠKA
6 - JARŠE	15 - ŠMARNA GORA
7 - MOSTE	16 - TRNOVO
8 - POLJE	17 - VIČ
9 - POSAVJE	

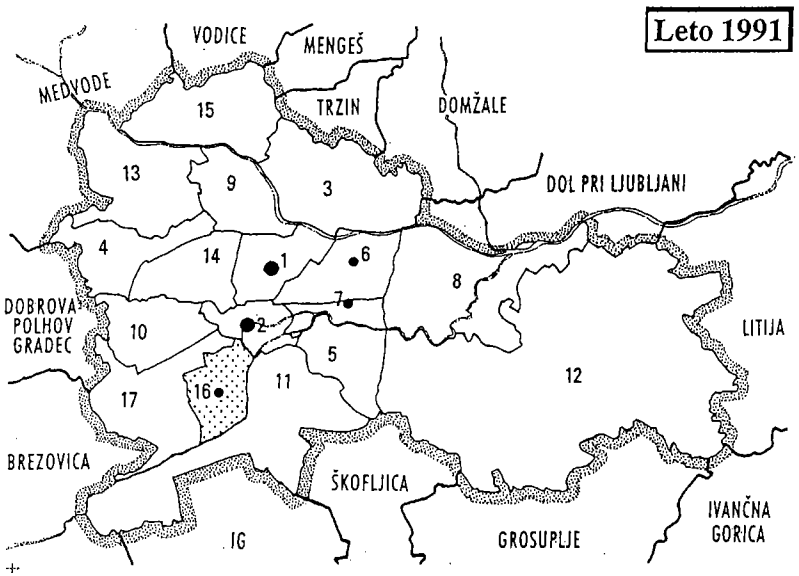

Spremembe v številu, 1981–2002

(le v mestnih četrtih, v katerih je leta 1981 ali 2002 živelo več kot 50 Albancev)

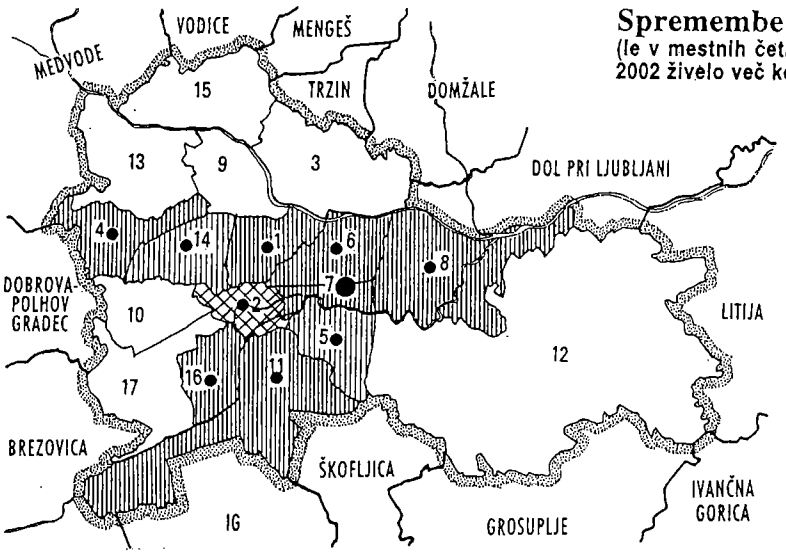

Spremembe v številu:

PORAST	UPAD	
●	○	99 in manj
●	○	100 – 142

Spremembe v %:

PORAST:

- 100,0 % in več
- 30,0 do 99,9 %
- 25,2 do 29,9 %

NARODNO OPREDELJENO NESLOVENSKO PREBIVALSTVO LETA 2002

Vsebina: Dr. MIRAN KOMAC
Risal: ZMAGO DROLE
©INV, Ljubljana, SI, 2005

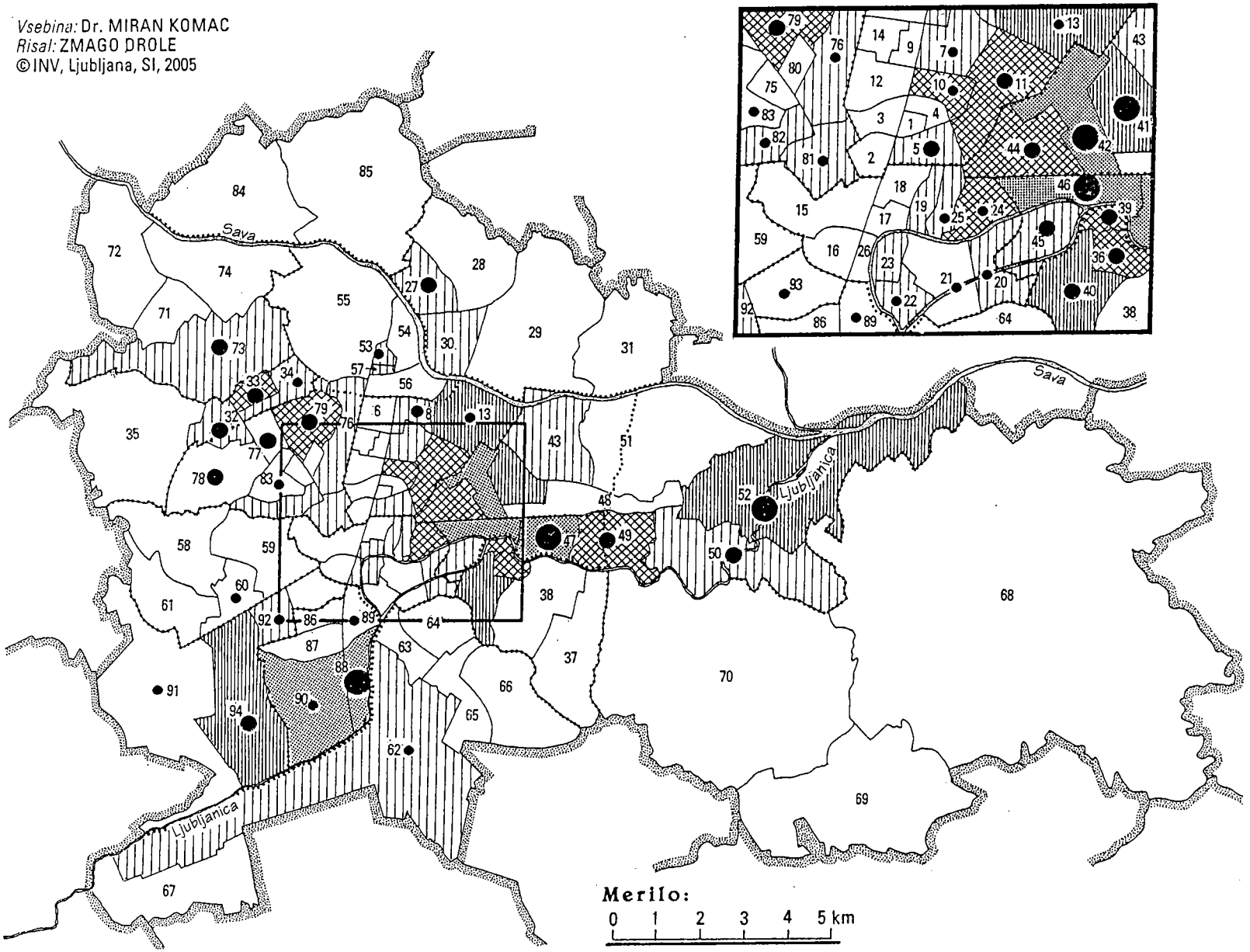

Legenda:

meje občin po letu 1999
meje četrtnih skupnosti
meje nekdanjih kraj. skupnosti

Delež narodnostno opredeljenega neslovenskega prebivalstva

9,99 % in manj
10,00 – 14,99 %
15,00 – 19,99 %
20,00 – 24,99 %
25,00 % in več

Število narodnostno opredeljenih neslovenskih prebivalcev

250 – 499
500 – 999
1.000 in več

Seznam krajevnih skupnosti:

1 Anton Tomaž Linhart
2 Bežigrad-jug
3 Bežigrad-sever
4 Boris Kidrič
5 Boris Ziherl
6 Brinje
7 Ivan Kavčič-Nande
8 Jože Štembal
9 Koroških partizanov
10 Miran Jarc
11 Savsko naselje
12 Stadion
13 Tomačevo - Jarše
14 Triglav
15 Ajdovščina
16 Gradišče
17 Josip Prašnikar
18 Kolodvor
19 Ledina
20 Nove Poljane
21 Poljane
22 Prule
23 Stara Ljubljana
24 Stari Vodmat
25 Tabor
26 Trg Osvoboditve
27 Črnuče Gmajna
28 Franc Ravbar - Črnuče
29 Nadgorica - Ježa
30 Rezke Dragar - Črnuče
31 Šentjakob - Podgorica
32 Bratov Babnik
33 Dolomitskega odreda
34 Dravlje
35 Podutik
36 25. maj
37 Bizovik
38 Hrušica - Fužine
39 Šotočje
40 Štepanja vas
41 Dušan Kveder-Tomaž
42 Jože Moškrič
43 Šmartno
44 Zelena jama
45 Kodeljevo
46 Moste - Selo
47 Nove Fužine
48 Novo Polje
49 Polje
50 Vevče - Kašelj
51 Zadobrova - Sneberje
52 Zalog
53 7. septembra
54 Ježica
55 Savlje - Kleče
56 Stožice
57 Urške Zatler
58 Brdo
59 Rožna dolina
60 Vič
61 Vrhovci
62 Barje
63 Galjevica
64 Krim
65 Peruzzijeva
66 Rudnik
67 Tomišelj - del
68 Besnica
69 Lipoglav
70 Zadvor
71 Gunclje - Male Vižmarje
72 Stanežiče - Medno
73 Šentvid
74 Vižmarje - Brod
75 Dr. Petra Držaja
76 Hinko Smrekar
77 Komandanta Staneta
78 Koseze
79 Litostroj
80 Ljubo Šercer
81 Milan Majcen
82 Na Jami
83 Zgornja Šiška
84 Gameljne
85 Šmartno - Tacen
86 Kolezija
87 Murgle
88 Rakova Jelša
89 Trnovo
90 Zeleni log
91 Kozarje
92 Malči Belič
93 Milan Česnik
94 Stane Sever

ČETRTNE SKUPNOSTI IN NEKDANJE KRAJEVNE SKUPNOSTI V MESTNI OBČINI LJUBLJANA

Vsebina: Dr. MIRAN KOMAC
Risal: ZMAGO DROLE
©INV, Ljubljana, SI, 2005

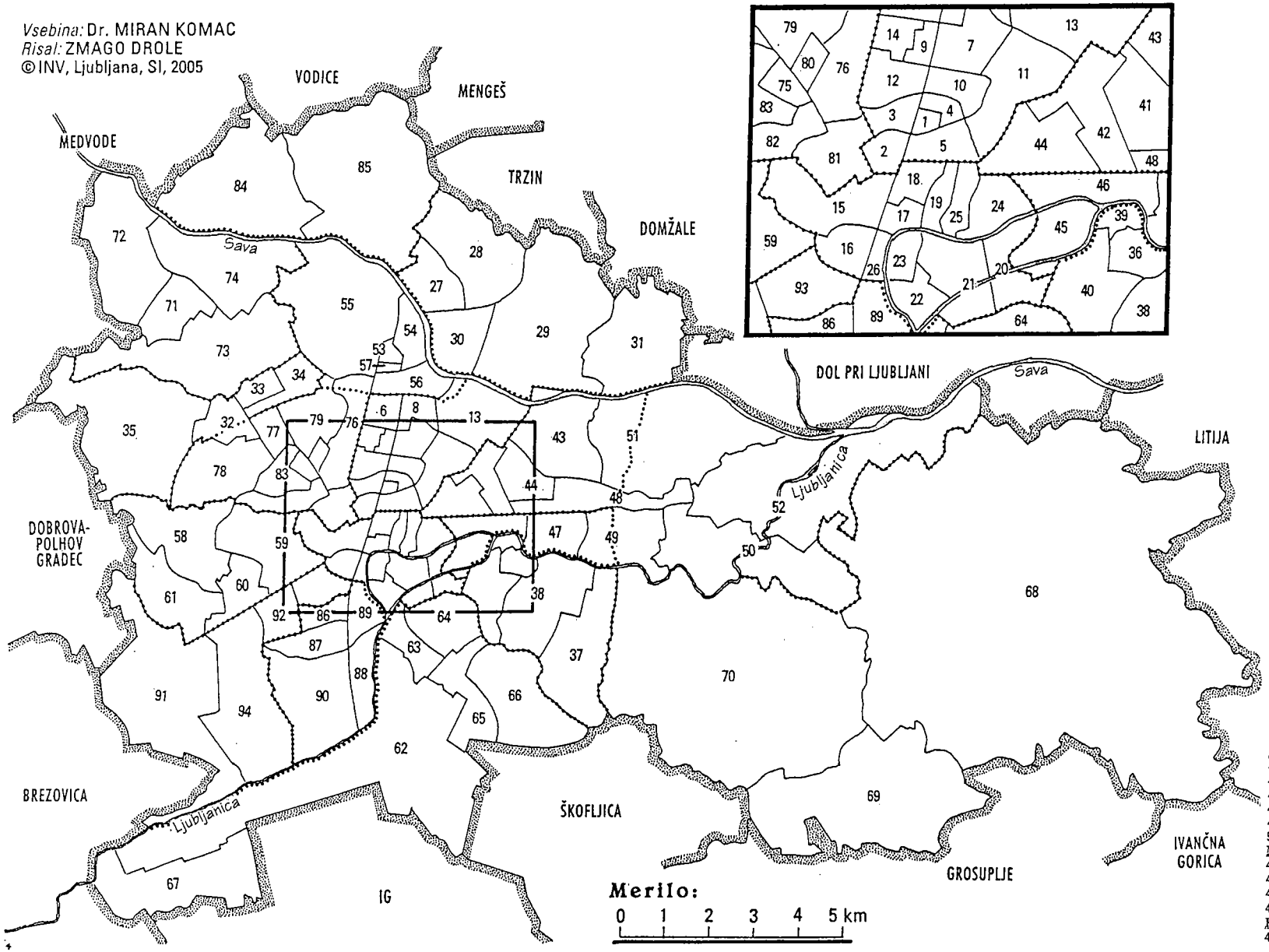

Legenda:

- meje občin po letu 1999
- meje četrtnih skupnosti
- meje nekdanjih krajevnih skupnosti
- 81 številka krajevne skupnosti

Seznam krajevnih skupnosti:

BEŽIGRAD
1 Anton Tomaž Linhart
2 Bežigrad-jug
3 Bežigrad-sever
4 Boris Kidrič
5 Boris Ziherl
6 Brinje
7 Ivan Kavčič-Nande
8 Jože Štembal
9 Koroških partizanov
10 Miran Jarc
11 Savsko naselje
12 Stadion
13 Tomačevo-Jarše /del/
14 Triglav

CENTER
15 Ajdovščina
16 Gradišče
17 Josip Prašnikar
18 Kolodvor
19 Ledina
20 Nove Poljane
21 Poljane
22 Prule
23 Stara Ljubljana
24 Stari Vodmat
25 Tabor
26 Trg Osvoboditve

ČRNUČE
27 Črnuče-Gmajna
28 Franc Ravbar-Črnuče
29 Nadgorica-Ježa
30 Rezke Dragar-Črnuče
31 Šentjakob-Podgorica

DRAVLJE
32 Bratov Babnik /del/
33 Dolomitskega odreda
34 Dravlje /del/
35 Podutik

GOLOVEC
36 25. maj
37 Bizovik
38 Hrušica-Fužine
39 Sotočje
40 Štepanja vas

JARŠE
41 Dušan Kveder-Tomaž
42 Jože Moškrič
43 Šmartno
44 Zelena jama
48 Novo Polje /del/
51 Zadobrova-Sneberje /del/

MOSTE
45 Kodeljevo
46 Moste - Selo
47 Nove Fužine
49 Polje /del/

POLJE
48 Novo Polje /del/
49 Polje /del/
50 Vevče-Kašelj
51 Zadobrova-Sneberje /del/
52 Zalog

POSAVJE
13 Tomačevo-Jarše /del/
34 Dravlje /del/
53 7. septembra
54 Ježica
55 Savlje - Kleče
56 Stožice
57 Urške Zatler
76 Hinko Smrekar /del/

ROŽNIK
58 Brdo
59 Rožna dolina
60 Vič
61 Vrhovci

RUDNIK
62 Barje
63 Galjevica
64 Krim
65 Peruzzijeva
66 Rudnik
67 Tomišelj /del/

SOSTRO
68 Besnica
69 Lipoglav
70 Zadvor

ŠENTVID
71 Gunclje-Male Vižmarje
72 Staneže-Medno
73 Šentvid
74 Vižmarje-Brod

ŠIŠKA
32 Bratov Babnik /del/
75 Dr. Petra Držaja
76 Hinko Smrekar /del/
77 Komandanta Staneta
78 Koseze
79 Litostroj
80 Ljubo Šercer
81 Milan Majcen
82 Na Jami
83 Zgornja Šiška

ŠMARNA GORA
84 Gameljne
85 Šmartno - Tacen

TRNOVO
86 Kolezija
87 Murgle
88 Rakova Jelša
89 Trnovo

VIČ
90 Zeleni log
91 Kozarje
92 Malči Belič
93 Milan Česnik
94 Stane Sever

MESTNA OBČINA LJUBLJANA

Vsebina: Dr. MIRAN KOMAC
Risal: ZMAGO DROLE
©INV, Ljubljana, SI, 2004

Legenda:

- meje občin
- meje četrtnih skupnosti
- 14 — številka četrtne skupnosti
- sklenjeno poseljeno območje
- VEVČE — del mesta Ljubljana
- JAVOR — druga samostojna naselja

Četrtne skupnosti:

1 - BEŽIGRAD
2 - CENTER
3 - ČRNUČE
4 - DRAVLJE
5 - GOLOVEC
6 - JARŠE
7 - MOSTE
8 - POLJE
9 - POSAVJE
10 - ROŽNIK
11 - RUDNIK
12 - ŠOSTRO
13 - ŠENTVID
14 - ŠIŠKA
15 - ŠMARNA GORA
16 - TRNOVO
17 - VIČ

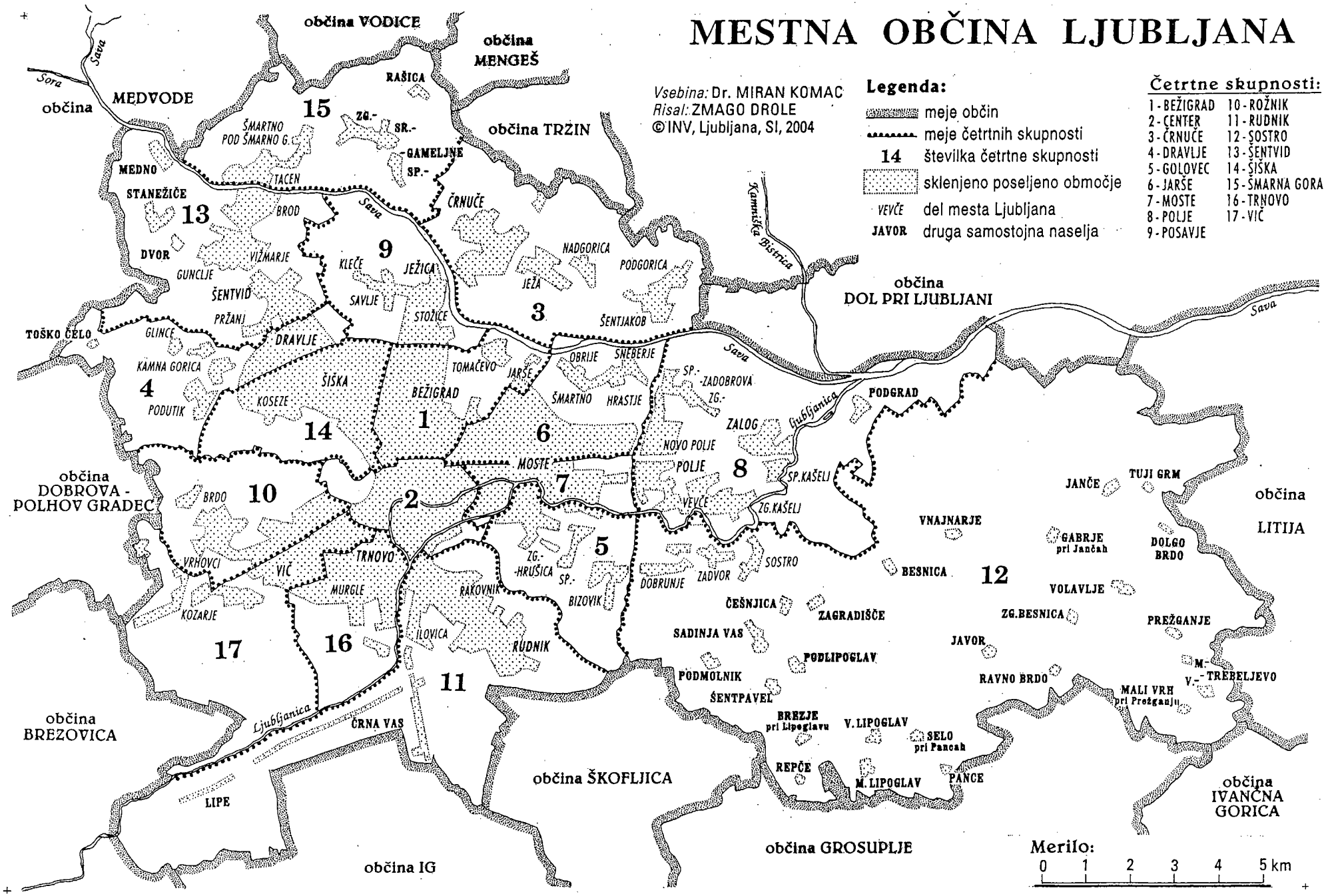

PREBIVALSTVO ISLAMSKE VEROIZPOVEDI V MESTNI OBČINI LJUBLJANA, 1991–2002

Vsebina: Dr. MIRAN KOMAC; *Risal:* ZMAGO DROLE; © INV, Ljubljana, SI, 2004

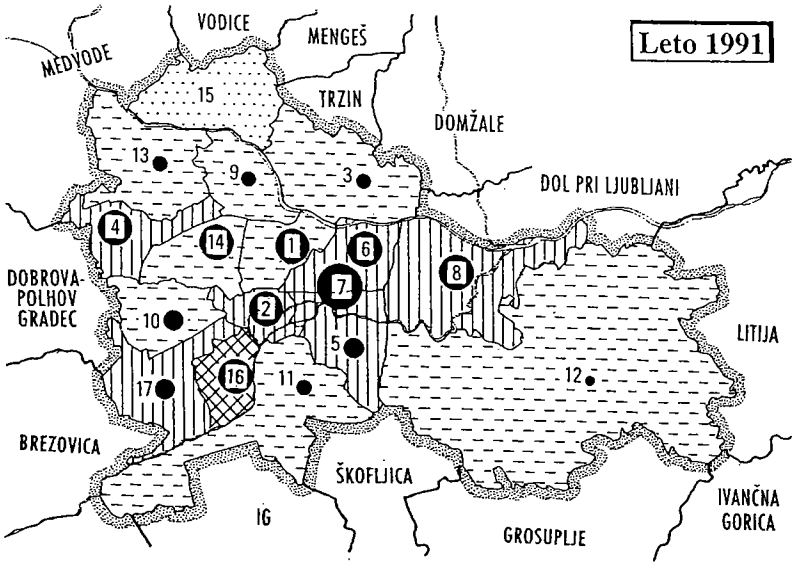

Legenda:

- meje MO Ljubljana
- meje drugih občin
- meje četrtnih skupnosti

Delež prebivalcev islamske veroizpovedi (v %)

- 0,67 – 0,99 %
- 1,00 – 2,49 %
- 2,50 – 4,99 %
- 5,00 – 7,49 %
- 7,50 – 9,67 %

Število prebivalcev islamske veroizpovedi

- 50 – 99
- 100 – 249
- 250 – 499
- 500 – 1.000
- 1.000 in več

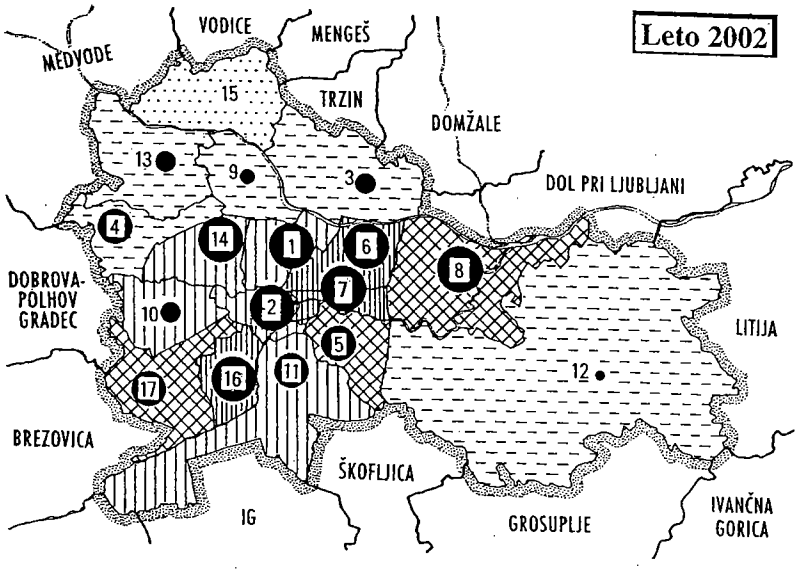

Četrtne skupnosti:

1 - BEŽIGRAD	7 - MOSTE	13 - ŠENTVID
2 - CENTER	8 - POLJE	14 - ŠIŠKA
3 - ČRNUČE	9 - POSAVJE	15 - ŠMARNA GORA
4 - DRAVLJE	10 - ROŽNIK	16 - TRNOVO
5 - GOLOVEC	11 - RUDNIK	17 - VIČ
6 - JARŠE	12 - SOSTRO	

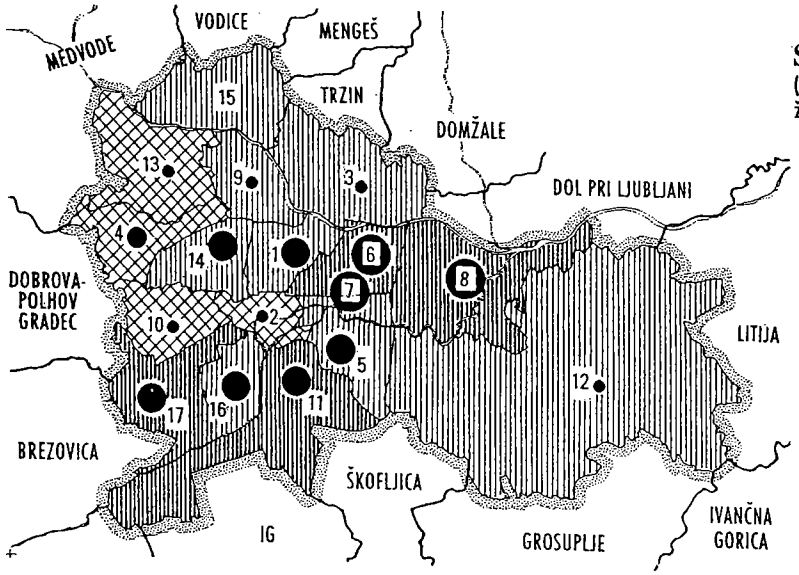

Spremembe v številu, 1991–2002

(le v mestnih četrtih, v katerih je leta 1991 ali 2002 živelo več kot 50 oseb islamske veroizpovedi)

Delež prebivalcev islamske veroizpovedi (v %)

PORAST

- 100,0 % in več
- 30,0 – 99,9 %
- 10,0 – 29,9 %
- 0,0 – 9,9 %

Število prebivalcev islamske veroizpovedi

PORAST	UPAD	
●	○	50 – 99
●	○	100 – 148
●	○	250 – 499
●	○	500 in več